

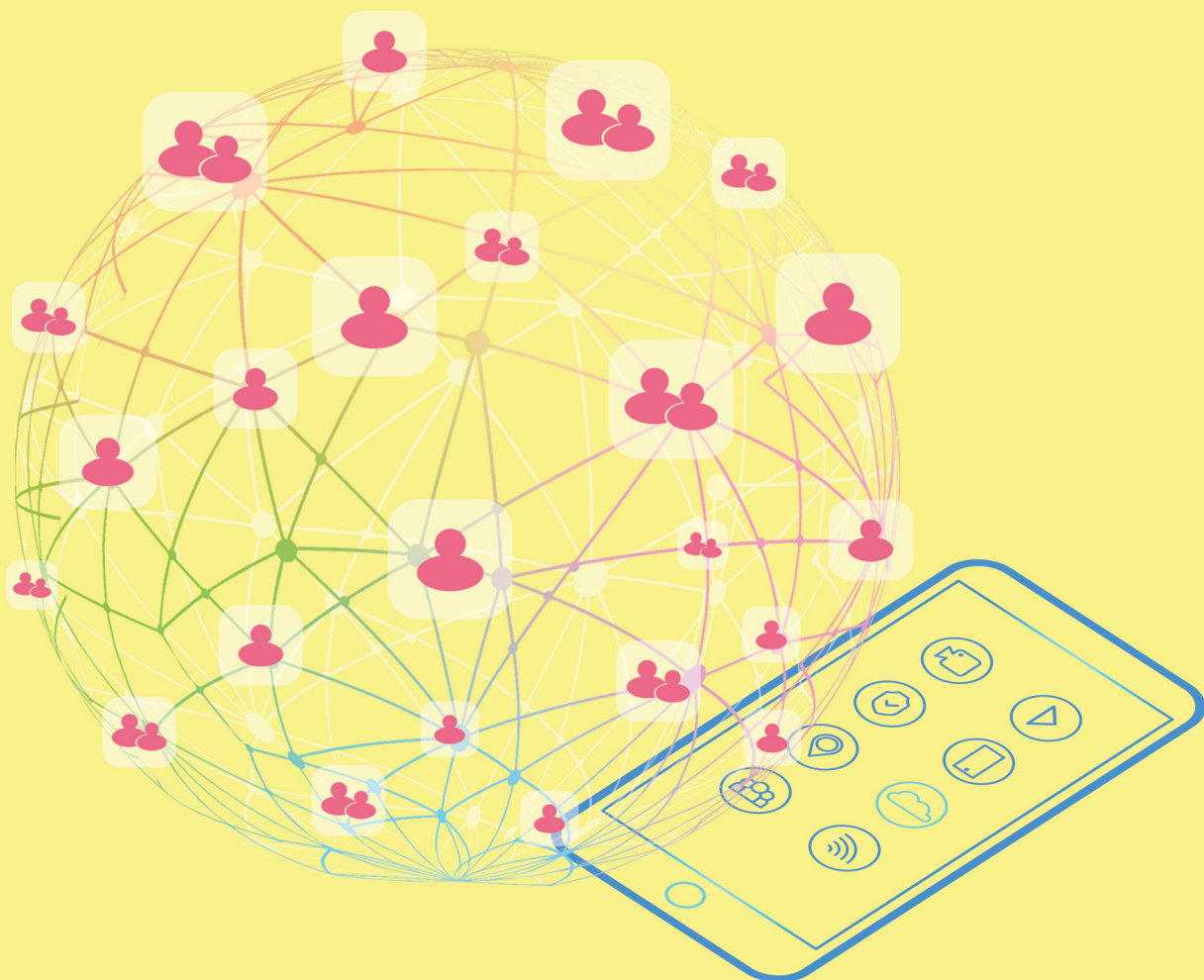
วารสาร มหาจุฬาราชการ

Mahachula Academic Journal

ISSN (Print) : 2408 - 1078

ISSN (Online) : 2651 - 2440

ปีที่ ๖ ฉบับพิเศษ เนื่องในงานพิธีประสาทปริญญา ประจำปี ๒๕๖๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
MAHACHULALONGKORNRAJAVIDYALAYA UNIVERSITY

วารสาร มหาจุฬาราชการ Mahachula Academic Journal

ISSN : 2408 1078 (Print)

ISSN : 2651-2440 (Online)

ปีที่ ๖ ฉบับพิเศษ เนื่องในงานพิธีประสาทปริญญา ประจำปี ๒๕๖๒

● วัตถุประสงค์

วารสารมหาจุฬาราชการ เป็นวารสารวิชาการ ราย ๖ เดือน (ปีละ ๒ ฉบับ) คือ ฉบับที่ ๑ เดือน มกราคม-มิถุนายน, ฉบับที่ ๒ เดือนกรกฎาคม-ธันวาคม มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการผลิตผลงานทางวิชาการและงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนา เพื่อให้บริการทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนา แก่สังคม เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนแนวคิดทางพระพุทธศาสนา เพื่อสนับสนุนให้เกิดวารสารทางวิชาการกลางของมหาวิทยาลัย ในการเผยแพร่บทความวิชาการและบทความวิจัยแก่ผู้บริหาร คณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย และนิสิต นักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา ในมิติทางด้านศาสนา และปรัชญา พระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ ในขอบข่ายเนื้อหาสาขาวิชาสังคมวิทยา ศิลปศาสตร์และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

- บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารมหาจุฬาราชการมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารมหาจุฬาราชการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิง ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร
- ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้รับการตรวจสอบทางวิชาการจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) อย่างน้อย ๒ ท่านต่อบทความ
- ทรัพย์สินและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสารมหาจุฬาราชการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น และไม่ถือเป็นทรัพย์สินของความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ วารสารมหาจุฬาราชการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

● **เจ้าของ**

กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ห้อง ๓๐๕ เลขที่ ๗๙ หมู่ ๑ ถ.พหลโยธิน ต.ลำไทร อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๓๕ ๒๔๘๐๐๐ ต่อ ๘๗๗๓, โทรสาร ๐๓๕ ๒๔๘๐๑๓

● **ที่ปรึกษาวารสารมหาจุฬารวิชาการ**

พระพรหมบัณฑิต, ศาสตราจารย์ ดร.	ราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์
พระราชปริยัติกวี, ศาสตราจารย์ ดร.	อธิการบดี
พระราชปริยัติมุนี, รองศาสตราจารย์ ดร.	คณบดีคณะพุทธศาสตร์
พระราชสุตาภรณ์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.	คณบดีคณะครุศาสตร์
พระศรีสิทธิมนี	คณบดีคณะมนุษยศาสตร์
พระครูปริยัติกิตติธำรง, รองศาสตราจารย์ ดร.	คณบดีคณะสังคมศาสตร์

● **บรรณาธิการ**

รองศาสตราจารย์ ดร. โกนิฐ ศรีทอง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

● **หัวหน้ากองบรรณาธิการ**

นายสุญา ศิริธัญญะ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

● **กองบรรณาธิการ :**

พระมหาสมบุญ วุฑฒิโกโร, รองศาสตราจารย์ ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สุเทพ พรหมเลิศ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน	มหาวิทยาลัยมหิดล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ มั่งมีสุขศิริ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุทัย สติมัน	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
ดร.วีระชาติ นิมอนงค์	มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ
ดร.วันชัย สุขตาม	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ดร.ชัยณรงค์ ศรีมันตะ	มหาวิทยาลัยบูรพา
นายคะแนน ปาลิภัทรากูร	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
นายสุภูฐาน สุตาจันทร์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

● คณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสารมหาวิทยาลัย (Peer Review)

สาขาวิชา ศาสนา, ปรัชญา, พระพุทธศาสนา, ครุศาสตร์, มนุษยศาสตร์, สังคมศาสตร์

■ ผู้ทรงคุณวุฒิภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระราชปริยัติกวี, ศาสตราจารย์ ดร.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รองศาสตราจารย์ ดร. พระราชปริยัติมุนี, รองศาสตราจารย์ ดร.

ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง

ศาสตราจารย์ ดร.จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์

รองศาสตราจารย์ ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร

รองศาสตราจารย์ ดร.เวทย์ บรรณกรกุล

รองศาสตราจารย์ ดร.ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม

รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม

รองศาสตราจารย์ ดร.สมชัย ศรีนอก

รองศาสตราจารย์ ดร.โกนิญฐ์ ศรีทอง

รองศาสตราจารย์รังษี สุทนธ์

รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฏฐ์ ศรีดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือดง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เริงชัย หมื่นชนะ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประยูร สุยะใจ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพันธ์ ศุภษร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระกาญจน์ กนกกมลเสศ

■ ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมหาวิทยาลัย

ศาสตราจารย์ พิเศษ อติศักดิ์ ทองบุญ

ราชบัณฑิต

ศาสตราจารย์ ดร.วัชร งามจิตรเจริญ

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.สมาน งามสนธิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์

รองศาสตราจารย์ ดร.สำเนียง เลื่อมใส

มหาวิทยาลัยศิลปากร

รองศาสตราจารย์ ดร.จินดา จันทรแก้ว

มหาวิทยาลัยบูรพา

รองศาสตราจารย์ ดร.วิชชุดา หนูวิไล

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

รองศาสตราจารย์ ดร.เมธาวี อุดมธรรมานุภาพ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์ ดร.ประเวศ อินทองปาน

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.สนธิ สัตโยภาส

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

รองศาสตราจารย์ ดร.เสริมศรี ไชยสร

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

รองศาสตราจารย์ สยาม คำปรีดา

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิญ รักสัตย์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์ ดร.มารุต พัฒนา

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน

มหาวิทยาลัยมหิดล

(๕)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ มั่งมีสุขศิริ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นลินี ฦ นคร
ดร.วีรชาติ นิ่มอนงค์
ดร.ชัยณรงค์ ศรีมันตะ
ดร.ชัยสิทธิ์ ทองบริสุทธิ

ดร.วันชัย สุขตาม

● ฝ่ายประสานงานและจัดการ

พิธีจนอักษร

พระมหาขวัญชัย ปุตุตวิเสโส
นายสุภูฐาน สุดาจันทร์
นางสาวสุจิตรา ชวตรมัย
นางสาวสังเวียน พู่เฟื่อง

งานสมาชิก

นายสุภูฐาน สุดาจันทร์

บันทึกข้อมูล

นายจิระศักดิ์ ธารสุขกระจำ

งานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ

นายพนพล เพ็ญประชุม

● นิติกร

นายธวัช แยมปัว

● ภาพ/ศิลปะ

พระมหาสุระศักดิ์ ธีรวโส

● ออกแบบปก

ดร.จุฬารัตน์ วิชานาติ

มหาวิทยาลัยศิลปากร

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

มหาวิทยาลัยบูรพา

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้า

เจ้าคุณทหารลาดกระบัง

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

นายสินชัย วงษ์จำนงค์

นายเอกลักษณ์ เทพวิจิตร

นายสันทัต จันทรทาทอง

นายสมบุรณ์ เพ่งพิศ

- จัดรูปเล่ม

นายสมบูรณ์ เฟ่งพิศ

- พิมพ์ที่

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐๓๕ ๒๔๘ ๐๐๐ ต่อ ๘๕๕๕-๘๕๕๙ โทรสาร ๐๓๕ ๒๔๘ ๐๐๐ ต่อ ๘๕๔๕

- จำนวนที่ตีพิมพ์ ๕๐๐ เล่ม

วารสารมหาจุฬาริชาการ
เป็นสมาชิกเครือข่ายวารสารวิชาการ
ด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ (JSH)

บทบรรณาธิการ

วารสารมหาจุฬาริชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นวารสารวิชาการ กำหนดออกปีละ ๒ ฉบับ คือ ฉบับที่ ๑ เดือน มกราคม-มิถุนายน และฉบับที่ ๒ เดือน กรกฎาคม-ธันวาคม เริ่มตีพิมพ์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๗ เป็นต้นมา นับเป็นปีที่ ๖ แล้ว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการผลิตผลงานทางวิชาการและงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนา เผยแพร่ผลงานวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ทั้งบทความวิชาการและบทความวิจัยของผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ และนิสิต เมื่อมหาวิทยาลัยได้กำหนดให้มีงานพิธีประสาทปริญญา ประจำปี ๒๕๖๒ ขึ้น จึงเป็นโอกาสอันดีที่จะได้เผยแพร่บทความวิชาการและบทความวิจัยดังกล่าว เพื่อการบริการทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่สังคม คณะบรรณาธิการ จึงแจ้งการตีพิมพ์วารสารมหาจุฬาริชาการ ปีที่ ๖ ฉบับพิเศษ เนื่องในงานพิธีประสาทปริญญา ประจำปี ๒๕๖๒ เพิ่มจากวาระปกติ ทั้งนี้ เพื่อเผยแพร่บทความวิชาการและบทความวิจัยของผู้บริหาร คณาจารย์ และนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา ทั้งภายในและภายนอก

วารสารมหาจุฬาริชาการ ปีที่ ๖ ฉบับพิเศษ เนื่องในงานพิธีประสาทปริญญา ประจำปี ๒๕๖๒ ฉบับนี้ จัดทำขึ้น เนื่องในวาระสำคัญดังกล่าวข้างต้น โดยมีการรวบรวมบทความทางวิชาการและบทความวิจัย ภาควิชาภาษาไทย จำนวน ๓๐ บทความ ประกอบด้วย (๑) บทความวิชาการ จำนวน ๔ บทความ และ (๒) บทความวิจัย จำนวน ๒๖ บทความ จากผู้บริหาร คณาจารย์ ตลอดจนนิสิต นักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาทั้งภายในและภายนอก ที่ได้ผลิตผลงานทางวิชาการ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการเผยแพร่บทความวิชาการและบทความวิจัยเนื่องในงานพิธีประสาทปริญญา ประจำปี ๒๕๖๒ ในครั้งนี้ และในตอนท้ายยังมีบทวิพากษ์หนังสือรวมอยู่ด้วย รายละเอียดของบทความต่างๆ กองบรรณาธิการได้สรุปชื่อเรื่องบทความ ผู้เขียนและส่วนงานที่สังกัด ดังต่อไปนี้

บทความวิจัยที่ ๑ เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์กับการประกอบอาชีพในสมัยพุทธกาล” โดย ผศ.ดร.กฤต ศรียะอาจ ผศ.ดร.ณัฏฐ์ ศรีดี พระศรีรัตโนบล ดร. คณะพุทธศาสตร์ มจร ผลการวิจัยพบว่า ประเภทอาชีพต่าง ๆ ในสมัยพุทธกาล เริ่มจากวิวัฒนาการของโลกตั้งแต่ตอนต้นแห่งวิวัฒนาการที่ปรากฏอยู่ในอัครคัมภีร์สูตร โดยอาชีพประเภทแรกเกิดขึ้นก่อนคืออาชีพเกษตรกรรม จากสังคมเกษตรกรรม พัฒนาไปสู่ยุคอุตสาหกรรม อย่างไรก็ตามในช่วงสมัยของพระพุทธเจ้า นั้น ระบบชนชั้นมีความเข้มข้นอย่างมาก การที่บุคคลจะประกอบอาชีพประเภทใดได้ ต้องขึ้นอยู่กับว่า เกิดในตระกูลวรรณะใดการแบ่งประเภทอาชีพของคนอินเดียในสมัยพุทธกาล จึงเป็นไปตามความเข้มแข็งของ

วรรณะ ประเด็นพุทธจริยศาสตร์สำหรับการประกอบอาชีพ พบว่า หลักพุทธจริยศาสตร์ อันมีหลักศีลธรรมซึ่งมาจากคำสอนจากพระพุทธเจ้าเป็นกฎเกณฑ์ชัดเจนตายตัว ผิดถูก บุญ-บาป แยกส่วนกันอย่างชัดเจน เมื่อพิจารณาตามเป้าหมายแล้ว สามารถแบ่งได้ ๒ ระดับคือ ๑) ระดับโลกียธรรม ๒) โลกุตรธรรมทำให้ลักษณะของพุทธจริยศาสตร์ มีความเป็นสมบูรณ์นิยม (Absolutely) ทั้งในระดับพื้นฐาน ระดับกลาง และระดับสูง สำหรับเกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรม พิจารณาการกระทำ ๒ ลักษณะเป็นตัวจำแนก คือ การกระทำใดมีรากฐานมาจากกุศลมูล ถือว่าเป็นการกระทำที่ดี และการกระทำใดมีรากฐานมาจากอกุศล ถือว่าเป็นการกระทำชั่วซึ่งจะต้องอาศัยองค์ประกอบ ๒ อย่าง เป็นเกณฑ์ในการวินิจฉัยโดยพิจารณาจาก ๑) เจตนาของผู้กระทำ และ ๒) ผลที่เกิดจากการกระทำนั้น เป็นต้น

บทความวิจัยที่ ๒ เรื่อง “ศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเรื่องมูสาวาทของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนที่ตั้งในเขตเทศบาลอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม” โดย ผศ.ดร.ณัฏฐ์ ศรีดี ผลการวิจัยพบว่า (๑) นักเรียน มีระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเกี่ยวกับมูสาวาท โดยรวมอยู่ในระดับน้อย โดยในรายข้อ นักเรียนมีระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม อยู่ในระดับปานกลาง จำนวน ๓ ข้อ อยู่ในระดับน้อย จำนวน ๑๗ ข้อ และอยู่ในระดับน้อยที่สุด จำนวน ๕ ข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ “เคยด่าเพื่อนเวลาโกรธ” ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ “พ่อแม่เคยสอนให้เป็นคนพูดโกหก” (๒) นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเรื่องมูสาวาทแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนนักเรียนที่เรียนในชั้นต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเรื่องมูสาวาท ไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

บทความวิจัยที่ ๓ เรื่อง “พฤติกรรมการใช้โทรศัพท์มือถือของนักศึกษา สาขาสังคมศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี” โดย รศ.ดร.เอื้อมทิพย์ ศรีทอง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี ผลการวิจัย พบว่า ๑. โทรศัพท์มือถือที่ได้รับความนิยมมากที่สุดของนักศึกษาสาขาสังคมศึกษา คือ iPhone ๓๑.๘ % , Samsung ๒๕.๖ % , Oppo ๑๕.๗ % , Vivo ๑๒.๕ % และ Huawei ๑๑.๓ % นักศึกษาใช้ช่วงเวลาตอนเย็นหลังเลิกเรียนในการเล่นโทรศัพท์มือถือ ๓๒.๕% ซึ่งเป็นจำนวนที่สูงที่สุด รองลงมาใช้โทรศัพท์ตั้งแต่ตื่นนอน ๑๖.๓ % ใช้เวลาในการเล่นโทรศัพท์มือถือจำนวนมากกว่า ๔ ชั่วโมงขึ้นไป , เมื่อหยิบโทรศัพท์ขึ้นมาใช้ สิ่งแรกที่นักศึกษาทำ คือ Facebook ๒๖.๒ % , เล่น Line ๑๘.๘ % , ดู YouTube ๑๕.๗ % และดู Instagram ๑๐.๗ % ๒. พฤติกรรมการใช้โทรศัพท์มือถือของนักศึกษา พบว่า ๔ อันดับพฤติกรรมยอดฮิตของนักศึกษาที่ปฏิบัติมากที่สุดเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ใช้โทรศัพท์มือถือเพื่อเชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ต ($\mu = ๔.๕๘$),

(๘)

ใช้โทรศัพท์มือถือเพื่อเล่น Social network เช่น Facebook, line , twitter, Instagram ฯลฯ ($\mu = 4.55$), ใช้แอปพลิเคชันเพื่อโทรศัพท์กับเพื่อนและแฟน ($\mu = 4.52$) และใช้โทรศัพท์มือถือเพื่อถ่ายรูป, ถ่ายคลิปวิดีโออัดเสียง ($\mu = 4.50$) ตามลำดับ ๓. ผลกระทบจากการใช้โทรศัพท์มือถือ พบว่า ทำให้ไม่มีเวลาอ่านและทบทวนหนังสือเรียน ($\mu = 3.49$), ทำให้มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ($\mu = 2.54$)

บทความวิจัยที่ ๔ เรื่อง “**ศึกษาการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียนโรงเรียนวิสุทธิพร ในจังหวัดสุรินทร์**” โดย พระครูวินัยธรรมสุทร ถาวรธมโม ผศ.ดร. คณะพุทธศาสตร์ พระธรรมโมลี, ดร. มจร วิทยาเขตสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่า สภาพิตามารดาของนักเรียน ส่วนมากยังอยู่ด้วยกัน (๗๒.๔ %) ยังมีชีวิตทั้งสองคน (๙๓.๒ %) พักอยู่กับบิดามารดา (๗๙.๑ %) ส่วนมากมีอาชีพรับจ้างและเกษตรกร (๗๗.๘ %) เป็นเกษตรกรทั้งบิดามารดา ร้อยละ ๓๔.๙ นักเรียนมีคะแนนความรู้เฉลี่ยร้อยละ ๘๑.๒ มีความรู้ศีลข้อหนึ่งมากที่สุด รองลงมาศีลข้อห้า ข้อสาม ข้อสอง และข้อสี่ ร้อยละ ๘๔.๒, ๘๒.๐, ๘๑.๗, ๘๐.๐ และ ๗๗.๐ ตามลำดับ เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา ร้อยละ ๔๒.๔ ที่วัด ๔๓.๔ ที่บ้านและที่อื่น ๓๙.๓ มีการปฏิบัติตามหลักศีลห้ารวมเฉลี่ยร้อยละ ๗๖.๕ ปฏิบัติตามศีลข้อห้ามากที่สุด รองลงมาศีลข้อหนึ่ง ข้อสาม ข้อสอง และข้อสี่ ร้อยละ ๘๗.๕, ๗๙.๑, ๗๘.๕, ๖๘.๗ และร้อยละ ๖๖.๔ ตามลำดับ ชั้นปี เพศ อายุ อาชีพบิดามารดา ความรู้ และการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติตามหลักศีลห้าของนักเรียน โรงเรียนวิสุทธิพร ในจังหวัดสุรินทร์ จึงควรจัดให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาให้เพิ่มมากขึ้น ทั้งมากในจำนวนกิจกรรมและมากในจำนวนนักเรียน

บทความวิจัยที่ ๕ เรื่อง “**การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์มุกประดับ เป็นผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก กรณี : บ้านหนองลาด ตำบลถ่อนนาถ้ำ อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี**” โดย นวรัตน์ บุญภิกษา และยุทธชัย โคสชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ผลการศึกษาการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์มุกประดับและความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวจำนวน ๑๐๘ ตัวอย่าง พบว่า แบบผลิตภัณฑ์มุกประดับประเภทของที่ระลึกมีผลการประเมินอยู่ในระดับมาก (Mean = 4.21) ผลิตภัณฑ์มุกประดับที่เป็นแบบประเภทของที่ระลึกนั้นเป็นผลิตภัณฑ์ที่ต้องประยุกต์และพัฒนานำเอาวิธีการผลิตของชุมชนโดยยึดแนวทางดั้งเดิมของผลิตภัณฑ์ต้องมีวัสดุภายในชุมชนและมีความต้องการของ นักท่องเที่ยวหรือกลุ่มผู้บริโภค ในขั้นตอนผลการประยุกต์และพัฒนาผลิตภัณฑ์ประเภทของที่ระลึก จากการสัมภาษณ์และสอบถาม ผู้เชี่ยวชาญ ปราชญ์พินถิ่น นักวิชาการผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้รูปแบบผลิตภัณฑ์มุกประดับประเภทของที่ระลึกมีผลิตภัณฑ์ต้นแบบจำนวน ๕ ผลิตภัณฑ์ มีผลการประเมินผลิตภัณฑ์ต้นแบบอยู่ในระดับความเหมาะสมมาก (Mean = 4.71)

บทความวิชาการที่ ๖ เรื่อง “**วิสุทธิมรรค : วิธีแห่งการยกระดับภูมิปัญญาในเถรวาท**” โดย ดร.จันทรรักษ์ สิมหัตต เนตรนิมิตร นักวิชาการอิสระ รศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร บัณฑิตวิทยาลัย มจร เสนอว่า วิสุทธิมรรคเป็นทั้งคู่มือการปฏิบัติฝึกจิตภาวนา และเป็นทั้งวรรณกรรมหลักของเถรวาท พระพุทธโฆชะเขียนขึ้นในศรีลังกา เพื่ออธิบายเรื่องไตรสิกขา ตามแนวธวินีสสูตร เปรียบวิสุทธิ ๗ อย่าง เหมือนรากและลำต้นของต้นไม้ สลวิสุทธิ และจิตตวิสุทธิ เป็นเหมือนราก ส่วนทวิวิสุทธิ กังขาวิตรณวิสุทธิ มัคคามัคคญาณวิสุทธิ ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ และญาณทัสสนวิสุทธิ เป็นเหมือนลำต้น ผู้รจนาย่อธรรมจากพระไตรปิฎกแทบทั้งหมดมาลงไว้ในคัมภีร์นี้ อ้างถึงคัมภีร์รุ่นหลังพระไตรปิฎก รวมทั้งมติของบูรพาจารย์แห่งสำนักมหาวิทยาลัยในศรีลังกา เขียนไว้ ๒๓ บท สองบทแรกกล่าวเรื่องศีลและวิธีปฏิบัติ ธุดงค์ อีก ๑๑ บท กล่าวเรื่องสมาธิ ๑๐ บทท้าย กล่าวเรื่องปัญญา คัมภีร์เล่มนี้ นำเอาแนวทางของพระพุทธศาสนายุคต้น และเนื้อหาสาระสำคัญที่กระจายกันอยู่ในพระไตรปิฎก มาจัดระบบให้เป็นตามลำดับ มุ่งเสนอวิธีการยกระดับภูมิปัญญาเพื่อความเป็นพระอรหันต์ มิใช่วิสุทธิภูมิเพื่อความเป็นพระโพธิสัตว์ ในประเทศไทย คณะสงฆ์ใช้วิสุทธิมรรคประกอบการศึกษาบาลีชั้นประโยค ๘-๙

บทความวิจัยที่ ๗ เรื่อง “**การศึกษาความหมายในชีวิตเชิงประสบการณ์ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะครุศาสตร์**” โดย นางอิสรา รุ่งทวีชัย ดร.ดลดาว ปุณณานนท์ ดร.ชมพูนุท ศรีจันทร์นิล มหาวิทยาลัยบูรพา ผลการวิจัยพบว่า ความหมายในชีวิตมี ๓ องค์ประกอบคือ การรับรู้ความสามารถส่วนบุคคล การอึดในตน และการข้ามผ่านข้อจำกัดของตนเอง มีค่าความเชื่อมั่นโดยรวมทั้งฉบับเท่ากับ .๙๒๘ เมื่อพิจารณาตามองค์ประกอบการรับรู้ความสามารถส่วนบุคคลมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .๘๙ การอึดในตนมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .๗๙ และการข้ามผ่านข้อจำกัดมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .๘๕ การศึกษาความหมายในชีวิตจากประสบการณ์พบว่าลักษณะของนักศึกษาที่มีความหมายในชีวิตอยู่ในระดับสูงจะมีเป้าหมายในชีวิตชัดเจน พึงพอใจกับชีวิตที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และมองว่าประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตเป็นสิ่งสำคัญและมีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิต เข้าใจและยอมรับประสบการณ์ที่แตกต่าง รวมทั้งนำประสบการณ์เหล่านั้นมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตในปัจจุบันที่อยู่ท่ามกลางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

บทความวิชาการที่ ๘ เรื่อง “**พัฒนาการของแนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร ศูนย์ฝึกปฏิบัติการอาหารนานาชาติเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ**” โดย อาจารย์ธนพัฒน์ แสงรุ่งเรือง วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ และอาจารย์ที่ปรึกษา คือ ดร.ฟ้าใส สามารถ รศ.ดร.พลศักดิ์ จิรไกรศิริ ดร.กรเอก กาญจนโกคิน เสนอว่า การศึกษาพัฒนาการของแนวคิดเกี่ยวกับ

(๑๐)

การบริหารศูนย์ฝึกปฏิบัติการอาหารนานาชาติเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดของการบริหารศูนย์ฝึกปฏิบัติการอาหารนานาชาติและประสิทธิภาพ จากการศึกษาพัฒนาการของแนวคิดทั้งสองที่สอดคล้องกับศูนย์ฝึกปฏิบัติการอาหารนานาชาติ สามารถนำไปสู่การสรุปชุดแนวคิดที่เหมาะสม สำหรับการวิจัยเรื่องนี้ได้ว่า ชุดแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารศูนย์ฝึกปฏิบัติการอาหารนานาชาติ ประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ และการควบคุม ส่วนชุดแนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพ ประกอบด้วยความสามารถในการผลิต การบรรลุเป้าหมาย การปรับตัวขององค์การ และ ความสามารถในการแข่งขัน

บทความวิจัยที่ ๙ เรื่อง “การเสริมสร้างความคิดเชิงบวกตามแนวพุทธธรรม” โดย นายสกล เหลืองไพฑูรย์, รศ.สุเชาว์ พลอยชุม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่า หลักพุทธธรรมสามารถนำไปบูรณาการกับความคิดเชิงบวก เป็นรูปแบบที่เรียกว่า “TISU Model” โดยมีเนื้อหาความคิดอยู่บนฐาน ๔ ฐานคือ การคิดบนฐานความจริง (Trust) การคิดแสวงหาความจริง (Inquiry) การคิดแก้ปัญหา (Solution) และการคิดสร้างประโยชน์ (Utility) ซึ่งฐานการคิดนี้เป็นเป้าหมายของการคิดด้วยคือ การคิดแสวงหาความจริงและคิดสร้างประโยชน์ โดยมีอุปการะธรรมที่ขับเคลื่อนความคิดให้เป็นบวก คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา นีคือ “รูปแบบการเสริมสร้างความคิดเชิงบวกตามแนวพุทธธรรม”

บทความวิจัยที่ ๑๐ เรื่อง “กลยุทธ์การใช้ศักยภาพของผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย” โดย เณรสิริ เหล่าสุนทร, ดร.วรรณะ รัตนพงษ์, รศ.ดร.จันจิรา วิชัย, ผศ.ดร.นาวัน พรหมใจสา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อศักยภาพผู้สูงอายุ คือ ด้านสังคม รองลงมา คือ ด้านเศรษฐกิจ, ปัจจัยส่วนบุคคล, ด้านแรงจูงใจ, ด้านทัศนคติ และ ด้านเครือข่ายตามลำดับ

บทความวิจัยที่ ๑๑ เรื่อง “ผลกระทบจากการถือปฏิบัติตาม มาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ ๑๗ เรื่อง สัญญาเช่า ต่อผู้ใช้บริการธุรกิจการให้เช่าแบบลีสซิ่ง ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย: ศึกษากลุ่มหลักทรัพย์ ๑๐๐” โดย สุรีย์ โปษกรณัฐ รศ.สุชจิตต์ ณ นคร มหาวิทยาลัยศรีปทุม ผลการวิจัยพบว่า ไม่เกิดผลกระทบในการถือปฏิบัติตาม มาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ ๑๗ เรื่อง สัญญาเช่า ต่อผู้ใช้บริการธุรกิจการให้เช่าแบบลีสซิ่ง บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย:ศึกษากลุ่มหลักทรัพย์ ๑๐๐ ส่วนการปฏิบัติตามมาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ ๑๖ เรื่อง สัญญาเช่า ในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ จะมีผลกระทบต่อ ธุรกิจการให้เช่าแบบลีสซิ่ง ทั้งผู้ให้บริการและ

ผู้ให้บริการอย่างมีสาระสำคัญ ในด้าน เอกสารสัญญา ลักษณะสินทรัพย์ที่เช่า การปฏิบัติในด้านการบันทึกบัญชี งบการเงินและการเปิดเผยข้อมูลในหมายเหตุประกอบงบการเงิน อัตราส่วนทางการเงินที่เกี่ยวข้องกับสินทรัพย์และหนี้สินจากสัญญาเช่า แต่จะทำให้งบการเงินแสดงข้อมูลจากการทำธุรกรรมตามสัญญาเช่าได้ครบถ้วนชัดเจนขึ้น และจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้งบการเงิน

บทความวิจัยที่ ๑๒ เรื่อง “แนวคิดภราดรภาพในพุทธปรัชญา” โดย นายสิทธิ ราชรินทร์ นักวิชาการอิสระ จากจังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า ภราดรภาพคือการที่มนุษย์ปฏิบัติต่อกันฉันพี่น้องเพราะมองว่ามนุษย์ทุกคนที่เกิดมาต่างเป็นพี่น้องกัน มนุษย์ทุกคนมีแหล่งกำเนิดเดียวกันคือ อากัธสพรหม ดังนั้นมนุษย์จึงควรปฏิบัติต่อกันฉันพี่น้อง และอีกประการหนึ่งคือมนุษย์ควรปฏิบัติต่อกันฉันพี่น้องบนพื้นฐานภราดรภาพที่เกิดจากการปฏิบัติ พุทธปรัชญามองว่ามนุษย์ทุกคนแม้จะมีธรรมชาติเห็นแก่ตัวแต่เมื่อปฏิบัติต่อกันด้วยหลักปฏิบัติที่สร้างความเห็นใจกันเพื่อภราดรภาพ(เมตตา) หลักปฏิบัติที่สร้างความเป็นมิตรกันเพื่อภราดรภาพ(กัลยาณมิตร) หลักปฏิบัติที่ส่งเสริมให้ช่วยเหลือกันเพื่อภราดรภาพ(ทาน)แล้ว มนุษย์สามารถทำลายความเห็นแก่ตัว ความขัดแย้ง ความโกรธลงได้ และเข้าถึงความเป็นมนุษย์สากลมีแต่ความสงบสุข ความยุติธรรม ความเมตตาความเอื้ออาทรต่อกันและปฏิบัติต่อกันแบบภราดรภาพได้

บทความวิจัยที่ ๑๓ เรื่อง “การบริหารความเสี่ยงเชิงพุทธบูรณาการ” โดย นายวัฒน์ กัลยาณพัฒนกุล นักวิชาการอิสระ จันทนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า การจัดการความเสี่ยง หรือการบริหารความเสี่ยง คือ การจัดการความเสี่ยง ทั้งในกระบวนการ ในการระบุ วิเคราะห์ ประเมิน ดูแล ตรวจสอบ และควบคุมความเสี่ยงที่สัมพันธ์กับกิจกรรม หน้าที่และกระบวนการทำงาน เพื่อให้องค์กรลดความเสียหายจากความเสี่ยงมากที่สุด และพุทธบัญญัติเกี่ยวกับการบรรพชาอุปสมบท ที่ได้กำหนดคุณสมบัติของพระอุปัชฌาย์และคุณสมบัติของผู้บวชนั้น และพุทธวิธีที่ทรงนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการเผยแผ่ ด้านการปกครอง และการบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อลดความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน ด้วยการนำแนวคิด ทฤษฎีการบริหารความเสี่ยงมาบูรณาการกับหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการบริหารความเสี่ยง เพื่อการบริหารจัดการพุทธบริษัทให้เกิดความสามัคคี และเข้าถึงหลักคำสอน และเป็นการป้องกันความเสียหายที่จะเกิดขึ้นจากการล่วงละเมิดพระวินัย การปกครองคณะสงฆ์ที่ปราศจากอคติ และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งกับศาสนิกของศาสนาอื่น

(๑๒)

บทความวิจัยที่ ๑๔ เรื่อง “การสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา” โดย นายวรพันธุ์ แยมหงษ์ปภา พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลที่เกิดขึ้นกับผู้รับสารจากการสื่อสารขององค์กร ทั้งที่เป็นความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมต่าง ๆ เพื่อยืนยัน โดยใช้แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ ทักษะ และความพึงพอใจและการใช้ข้อมูลทางสถิติเป็นกรอบในการวิเคราะห์ เพื่อหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าความเชื่อมั่น ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

บทความวิจัยที่ ๑๕ เรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการธุรกิจของการผลิตรายการโทรทัศน์ยุค ๔.๐” โดย วีรยา ดำรงค์ศรี, ฤเดช เกิดวิชัย และสุรเมน ไทยเกษม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ผลการศึกษาพบว่า สถานการณ์ของอุตสาหกรรมธุรกิจการผลิตรายการโทรทัศน์ ประสบภาวะวิกฤตด้านการแข่งขันราคาที่รุนแรง จากการเข้ามาของคู่แข่งรายใหม่ ซึ่งคู่แข่งรายใหม่ส่วนใหญ่ขาดจรรยาบรรณในการนำเสนอสื่อที่มีคุณค่าต่อสังคม ด้านองค์ประกอบความสำเร็จต่อการบริหารจัดการในบริบทประเทศไทย ๔.๐ ได้แก่ การจัดการอย่างยั่งยืน การยอมรับเทคโนโลยี ความรับผิดชอบต่อสังคม และการสนับสนุนนวัตกรรมขององค์กร ผลจากการวิเคราะห์สมการโครงสร้างพบว่า ปัจจัยความสำเร็จทั้ง ๔ มีความสอดคล้องกลมกลืนต่อการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยความรับผิดชอบต่อสังคม มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการธุรกิจการผลิตรายการโทรทัศน์ยุค ๔.๐ มากที่สุด

บทความวิจัยที่ ๑๖ เรื่อง “การศึกษาพฤติกรรมสารสนเทศของผู้ใช้ภาพจิตรกรรมฝาผนัง” โดย นางสาวสุวรรณี ห้วยหงษ์ทอง และ ผศ.ดร.กันยารัตน์ เควียเช่น สาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า วัตถุประสงค์โดยทั่วไปของการใช้งานภาพจิตรกรรมฝาผนัง คือใช้ประกอบการเรียนการสอน การทำวิทยานิพนธ์ ผู้ใช้ส่วนใหญ่เริ่มต้นกำหนดความต้องการสารสนเทศจากการกำหนดประเด็นที่ต้องการศึกษา และสถานที่ที่ต้องการศึกษา และแสวงหาสารสนเทศโดยเริ่มต้นจากการสืบค้นด้วยแหล่งข้อมูลอินเทอร์เน็ต ซึ่งจะนำไปสู่การแสวงหาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลอื่นๆ เช่น หน่วยงาน หรือบุคคล องค์ประกอบที่เป็นประโยชน์ต่อการสืบค้นและควรมีเครื่องมือช่วยค้นตามทฤษฎีของผู้ใช้ ประกอบด้วย เลขทะเบียน ชื่อวัด เนื้อหาหรือกลุ่มเนื้อหา ยุคสมัย เทคนิคช่าง และสาระสังเขป

บทความวิชาการที่ ๑๗ เรื่อง “กลวิธีการใช้ภาษาในการโฆษณาทางโทรทัศน์” โดย พระมหาสันติราษฎร์ ภูานสนธิ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ที่กล่าวถึงกลวิธีการใช้ภาษาในการโฆษณาทางโทรทัศน์ เป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างยิ่งในการถ่ายทอดเนื้อหาโฆษณาให้เป็นที่ดึงดูดใจผู้รับชมโฆษณา โดยกลวิธีการใช้ภาษาในการโฆษณาทางโทรทัศน์ที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย มี ๑๑ กลวิธี คือ การใช้ภาษาแบบตรงไปตรงมา การใช้ภาษาเปรียบเทียบ การใช้ภาษาเพื่อแสดงเสียหนึ่งของชีวิต การใช้ภาษาเพื่อนำเสนอปัญหาและแนวทางแก้ไข การใช้ภาษาโดยใช้บุคคลรับรองและสาธิต การใช้ภาษาเพื่อสร้างอารมณ์ขบขัน การใช้ภาษาเพื่อสร้างอารมณ์ร่วมและจินตนาการ การใช้ภาษาจูงใจให้สิ่งตอบสนอง การใช้คำขวัญ การใช้ภาษาภาพพจน์ และการใช้ภาษาในการเน้นจุดเด่น โดยผู้ผลิตรายการโฆษณาได้นำกลวิธีต่างๆ ไปประยุกต์ใช้ในการผลิตรายการโฆษณา มีทั้งรูปแบบโฆษณาที่มุ่งสะท้อนสังคมด้วยการสร้างภาพลักษณ์ หรือรณรงค์ให้ประชาชนมีคุณธรรมจริยธรรม และโฆษณาที่มุ่งจะขายสินค้าและบริการ

บทความวิจัยที่ ๑๘ เรื่อง “การจัดการศึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยาในโรงเรียนวิถิพุทธ” โดย สมชาย บุญสุน่ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่า ๑) กระบวนการจัดการศึกษาของโรงเรียนวิถิพุทธพระราชทาน มี ๔ ขั้นคือ ขั้นที่ ๑ ด้านกายภาพมีพระพุทธรูป บรรยากาศรมรีน สะอาด สงบ ปลอดภัยตามมุขด้านกิจกรรมพื้นฐานของวิถีชีวิตประกอบด้วยรักษาศีล ๕ ยิ้มง่าย ไหว้สวย กราบงาม ขั้นที่ ๒ ด้านการเรียนการสอนมีการบูรณาการหลักพระพุทธศาสนาสู่การจัดการเรียนการสอน ขั้นที่ ๓ ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์มีการเรียนการสอนอย่างกัลยาณมิตร และขั้นที่ ๔ ด้านการบริหาร คือการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชนอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ๒) หลักจิตวิทยาและหลักพุทธธรรมที่ใช้จัดการศึกษาในโรงเรียนวิถิพุทธพระราชทาน คือ หลักที่ใช้ในการพัฒนาตนเอง คือ (๑) ด้านจิตใจ (๒) ด้านร่างกาย (๓) ด้านอารมณ์ (๔) ด้านสติปัญญา (๕) ด้านสังคม (๖) ด้านความรู้ และ (๗) การพัฒนาตนเองสู่ความต้องการของตลาดแรงงาน และ ๓) รูปแบบการจัดการศึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยาในโรงเรียนวิถิพุทธ คือการจัดการเรียนการสอนโดยยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาภายใต้การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชนอย่างเป็นกัลยาณมิตรโดยมีไตรสิกขาเป็นกระบวนการผ่านบ้าน วัด โรงเรียน และนำมาบูรณาการเพื่อนำไปสู่การที่เด็กเป็นคนดี เป็นคนเก่งและมีความสุข

บทความวิจัยที่ ๑๙ เรื่อง “การพัฒนาวิธีการสอนพระปริยัติธรรมตามหลักทศพลญาณ” โดย พระมหาถาวร ถาวรเมธี (ภูแฝงทอง) นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่า ด้านสภาพปัจจุบันและปัญหาของการเรียนการสอน พบว่า (๑) ด้านเนื้อหาหลักสูตร ภาษาที่ใช้เป็นภาษาที่เก่าเข้าใจได้ยาก เน้นการท่องจำมากกว่า

(๑๔)

ความเข้าใจ และขาดการประยุกต์ใช้ (๒) ด้านครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี พบว่า ครูสอนยังคงยึดถือการสอนในรูปแบบเดิม ขาดทักษะการสอน เทคนิคการสอนใหม่ ความมั่นคงในหน้าที่การงาน หรือผลการตอบแทนขึ้นอยู่กับสำนักเรียน และ (๓) ด้านผู้เรียน พบว่า จำนวนพระภิกษุสามเณรมีความสนใจในการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี มีจำนวนลดน้อยลง สืบเนื่องจากการศึกษาเปิดกว้างขึ้น มีหลายช่องทางให้เลือกศึกษา ด้านการพัฒนาวิธีการสอน พบว่า ประกอบด้วย ฐานาฐานญาณ คือ ครูสอนต้องมีความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาที่การสอนชัดเจน การจัดหลักสูตร กำหนดวัตถุประสงค์ในการสอน เป็นต้น จนถึง อาสวกษยญาณ คือ วิธีการสอนอย่างเป็นขั้นตอน การวัดและประเมินผล การวิเคราะห์ข้อมูลย้อนกลับ ด้านการประยุกต์ใช้วิธีการสอนตามหลักทศพลญาณ เป็นหลักการสอนที่ผู้สอนอธิบายความหมายของเนื้อหาและทำความเข้าใจวิธีการสอนด้วยหลักทศพลญาณ ประกอบด้วย เนื้อหาที่สอน ผู้สอน และผู้เรียนโดยบูรณาการกับหลักทศพลญาณ นำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม และเสริมทักษะผู้เรียนและผู้สอนด้วยหลัก TMD

บทความวิจัยที่ ๒๐ เรื่อง “การประเมินหลักการกำกับดูแลกิจการที่ดีกับความสามารถในการทำกำไรของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย” โดย รมิดา คงเขตวนิช คณะบัญชี มหาวิทยาลัยศรีปทุม ผลการวิจัยพบว่า คะแนนการประเมินการกำกับดูแลกิจการ มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการทำกำไร ๒ ด้าน ได้แก่ ด้านอัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (ROE) และด้านอัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม (ROA) โดยเป็นความสัมพันธ์เชิงบวก ทั้งนี้คะแนนการประเมินการกำกับดูแลกิจการไม่มีความสัมพันธ์กับ อัตราส่วนกำไรสุทธิ (NP) และอัตราส่วนราคาหุ้นต่อกำไร (PE)

บทความวิจัยที่ ๒๑ เรื่อง “การสังเคราะห์หลักมัชฌิมาปฏิบัติ ในพุทธปรัชญาเถรวาท เพื่อใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ” โดย บุตศรี แผนพุทธา นักวิชาการอิสระ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการศึกษาวิจัย พบว่า แนวคิดจริยศาสตร์ประโยชน์นิยมในทัศนะของจอห์น สจ๊วต มิลล์ มุ่งให้ความสำคัญกับผลลัพธ์ของการกระทำ คือ มุ่งผลประโยชน์สูงสุด หรือมุ่งกำไรสูงสุดให้กับเจ้าของธุรกิจเป็นหลัก แต่ไม่ให้ความสำคัญกับผู้กระทำ และวิธีการกระทำ ส่วนหลักมัชฌิมาปฏิบัติในพุทธปรัชญาเถรวาท ให้ความสำคัญกับผู้กระทำ วิธีการกระทำและผลลัพธ์ของการกระทำ สำหรับความต้องการในผลลัพธ์ของการกระทำในทางธุรกิจ คือ เพื่ออำนวยความสะดวกในการพัฒนามนุษย์ผ่าน ๓ ขั้นตอน คือ ๑) ทำให้เกิดความสะอาดกายและมีความปลอดภัย ๒) มีจิตที่ดีบริสุทธิ์ และ ๓) มีเสรีภาพภายในจิตใจ สำหรับผลจากการสังเคราะห์แนวคิดจริยศาสตร์ประโยชน์นิยมในทัศนะของจอห์น สจ๊วต มิลล์ และหลักมัชฌิมาปฏิบัติในพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ คือ หลัก 3R ประกอบด้วย

๑) Right Actor คือ ผู้กระทำใช้ปัญญาในการทำธุรกิจประกอบด้วยเจตนาดี ๒) Right Action คือ มีวิธีการทำธุรกิจด้วยทักษะที่ดีและมีศีลธรรมรองรับ ๓) Right Commitment คือทำธุรกิจด้วยความมุ่งมั่นในผลลัพธ์ เพื่อประโยชน์สุขของทุกคน

บทความวิจัยที่ ๒๒ เรื่อง “กระบวนการสร้างทุนทางปัญญาเชิงพุทธของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมในจังหวัดสมุทรสาคร” โดย นายเสกศักดิ์ ขลิบทอง รศ.ดร. วิวัฒน์ หามนตรี, ดร.เดชา กับโก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการศึกษาวิจัย พบว่า การพัฒนากระบวนการสร้างทุนทางปัญญาเชิงพุทธของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม ในจังหวัดสมุทรสาคร พบว่า ๑) กระบวนการสร้างทุนทางปัญญาเชิงพุทธเกี่ยวกับทุนมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา ๓ พบว่า มีการใช้ศีลเป็นตัวกำหนดให้เป็นกฎ กติกา ระเบียบวินัยหรือข้อบังคับในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับพนักงาน มีการส่งเสริมให้พนักงานได้ฝึกสมาธิ เพื่อให้พนักงานมีสติในการทำงาน และมีการระดมสมอง คิดวิเคราะห์ แยกแยะตามเหตุปัจจัย หาเทคโนโลยีและวิทยาการใหม่ๆ นำมาใช้ในการแก้ปัญหาและการบริหารความขัดแย้ง ๒) กระบวนการสร้างทุนทางปัญญาเชิงพุทธเกี่ยวกับทุนทางสังคมตามหลักไตรสิกขา ๓ พบว่า มีการแลกเปลี่ยนความรู้และความสัมพันธ์ช่วยให้แต่ละบุคคลเข้าถึงความรู้และทักษะต่างๆ มีการเสริมสร้างจิตสำนึกตั้งแต่ระดับผู้บริหาร หัวหน้าฝ่าย พนักงานทุกแผนกให้มีความรัก ความผูกพันถึงความเป็นเจ้าของบริษัทร่วมกัน และมีการยกระดับความรู้ ความสามารถ และทักษะของพนักงาน และมีการพัฒนาโดยปรับเปลี่ยนขีดสมรรถนะกำลังคน ที่มุ่งเน้นงานฝึกอบรมให้พนักงานยึดมั่นในกฎระเบียบของบริษัท มีความซื่อตรง เป็นธรรม เสียสละเพื่อบริษัทและมีการบูรณาการกับส่วนราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีความมุ่งมั่นต่อการพัฒนางานให้บรรลุเป้าหมาย ภายใต้กิจกรรมการสร้างผูกพันของทุนทางโครงสร้าง ที่จะรักษาสมาชิกที่ดีมีฝีมือไว้กับบริษัท ตลอดถึงยึดหลักการและการประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับความจำเป็นของพนักงาน สถานการณ์ การจัดโครงสร้าง การบริหารโดยยึดกระบวนการบริหารพนักงานเป็นหลักในกระบวนการพัฒนา

บทความวิจัยที่ ๒๓ เรื่อง “แนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในเขตพื้นที่จังหวัดจันทบุรี” โดย นางนันทนิษฐ์ สมคิด พระสุธีรัตนบัณฑิต,รศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการศึกษาวิจัย พบว่า แนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์บ้านบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี พบว่า ๑) สารานุกรม มีการบูรณาการหลักธรรมที่เป็นที่พึ่งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นไปเพื่อสงเคราะห์และความพร้อมเพรียงกัน ๒) การเรียนรู้การส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยการจัดกิจกรรมที่สร้างการรับรู้และความเข้าใจวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน มีการสร้างกลุ่มการเรียนรู้ในชุมชน เพื่อการพัฒนา

(๑๖)

และแก้ไขปัญหาบนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง ๓) เทคโนโลยี มีการประสานการทำงานกับพหุภาคี โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาช่วยเหลือในการผลิต และการตลาด ๔) เศรษฐกิจ มีการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจด้วยการสร้างงาน สร้างรายได้ และยกระดับคุณภาพชีวิต และความสุขของประชาชนมากกว่าการเพิ่มผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ ๕) การมีส่วนร่วม เป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ ร่วมความคิด ร่วมตัดสินใจ ในประเด็นสาธารณะ และร่วมลงมือกระทำอย่างแท้จริง ๖) จิตอาสา มีการตระหนักรู้และคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม ยึดมั่นในระบบ คุณธรรม จริยธรรม และการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตย รู้ถึงขอบเขต สิทธิ เสรีภาพ และมีการปลูกฝังเยาวชนให้มีความพอเพียง มีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีจิตอาสา

บทความวิจัยที่ ๒๔ เรื่อง “การพัฒนารูปแบบและมาตรฐานในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดกรุงเทพมหานคร” โดย พระครูปลัดนิคม นาควโร นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่า ๑. รูปแบบในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดกรุงเทพมหานครทั้ง ๕ แห่งใช้การจัดการสำนักปฏิบัติธรรมด้วยหลักสัปปายะ ๔ ประกอบด้วย อาวาสสัปปายะ อาหารสัปปายะ บุคคลสัปปายะ ธรรมสัปปายะ ๒. องค์ประกอบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดกรุงเทพมหานครทั้ง ๕ แห่งประกอบด้วย ด้านบริหารการจัดการ คือ เจ้าอาวาสหรือเจ้าสำนักปฏิบัติธรรมมีความสนใจ และเห็นความสำคัญของการบริหารจัดการ ด้านอาคารสถานที่ คือ มีห้องน้ำ ห้องสุขาที่สะอาดและเพียงพอ ด้านการสื่อสารประชาสัมพันธ์ นำเสนอผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น แผ่นซีดี สื่ออินเทอร์เน็ต ด้านทีมงาน พระวิทยากร พระภิกษุสามเณรหรือบุคลากรในสำนักมีความประพฤติดีปฏิบัติชอบ สามารถปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี และด้านการวางแผนการดำเนินการมีการจัดคอร์สการปฏิบัติให้เหมาะสมกับประชาชนทั่วไปที่เข้ามาปฏิบัติธรรมเป็นองค์ประกอบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมที่สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดกรุงเทพมหานคร ๓. แนวทางการพัฒนารูปแบบและมาตรฐานในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดกรุงเทพมหานครทั้ง ๕ แห่ง มี ๔ รูปแบบประกอบด้วย การบริหารจัดการอาศัยปัจจัยส่วนบุคคลเป็นองค์ประกอบ, การบริหารจัดการที่ใช้ทรัพยากรภายในเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน, การบริหารที่เน้นการมีส่วนร่วมของกลุ่มบุคคลภายในวัด และการบริหารจัดการที่มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน

บทความวิจัยที่ ๒๕ เรื่อง “สังคมดิจิตลสิเขียว: องค์ประกอบ รูปแบบ และการเสริมสร้างเครือข่ายของชุมชน ในจังหวัดภาคเหนือ” โดย สุวิมล เทวะศีลชัยกุล พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. คณะสังคมาศสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่า ๑. สังคมดิจิตลสิเขียว

มีองค์ประกอบดังนี้ (๑) การเรียนรู้เป็นกิจกรรมดิจิทัลสีเขียวที่มีอยู่ในแต่ละพื้นที่ที่ศึกษาจากแหล่งต่างๆ ทั้งในระบบออนไลน์และระบบออฟไลน์ เป็นความรู้จากภูมิปัญญาในท้องถิ่น และจากหน่วยราชการ ส่วนกลางเป็นต้น (๒) นวัตกรรมเป็นกิจกรรมที่ชุมชนได้ประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมาเพื่อนำมาสร้างความ เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (๓) การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นกิจกรรมที่มีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า การลด ต้นทุนทางด้านการรักษาสิ่งแวดล้อม และการสร้างสำนึกรักธรรมชาติ และ (๔) การเปลี่ยนแปลงเป็น ผลจากองค์ประกอบทั้งสามข้างต้นและธารน้ำซึ่งศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สั่งสม และการ สร้างระบบเศรษฐกิจที่เป็นธรรมจากการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ๒. การเสริมสร้างเครือข่ายของสังคมดิจิทัล สีเขียวมีกระบวนการ ดังนี้ (๑) การก่อตัวของเครือข่ายของชุมชนในพื้นที่แห่งหนึ่งไปยังพื้นที่แห่งอื่นๆ โดยมีพันธกิจร่วมกัน (๒) การบริหารเครือข่ายเพื่อให้พันธกิจร่วมของเครือข่ายบรรลุผล (๓) การพัฒนา ความสัมพันธ์เพื่อเป็นการบริหารเครือข่ายและปฏิบัติการกิจกรรมร่วมกันจะพัฒนาความสัมพันธ์ของสมาชิก ในเครือข่ายให้มั่นคงมากขึ้น และ (๔) การรักษาความต่อเนื่อง โดยอาศัยเครือข่ายที่มีอยู่เดิมไปปฏิบัติ พันธกิจอื่นๆ ต่อไป นอกจากนี้ยังมีการเปลี่ยนแปลงกระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายจริงมายังเครือข่าย ออนไลน์ซึ่งมีประสิทธิภาพและทันต่อเหตุการณ์ ๓. รูปแบบของสังคมดิจิทัลสีเขียวที่เป็นความสัมพันธ์ ขององค์ประกอบของสังคมดิจิทัลสีเขียวที่เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นสังคมดิจิทัลสีเขียว โดยมี กระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายเป็นวิธีการขับเคลื่อนปัจจัยองค์ประกอบเหล่านั้นและมีสื่อดิจิทัลแสดง บทบาทที่สำคัญ

บทความวิจัยที่ ๒๖ เรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างเสริมสุขภาพ” โดย นิลา จิระรัตนวรรณ สุคนธ์ วรรณะอมร มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ผลการศึกษา พบว่า การมีส่วนร่วม ของชุมชนในการสร้างเสริมสุขภาพของแต่ละกลุ่มประชากร มี ๔ ภาคหลัก ได้แก่ ๑) องค์การบริหาร ส่วนตำบลสนับสนุนงบประมาณ และการประชาสัมพันธ์ในบางเรื่อง ๒) หน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ คือ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เป็นหน่วยงานหลักในการจัดการสร้างกิจกรรม มีสถานศึกษา ๒ ระดับ คือ โรงเรียนประถมศึกษา และ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในการดูแลชีวิตประจำวัน มีกิจกรรมที่จัดการ เรียนรู้พร้อมกับการสร้างเสริมสุขภาพ ๓) ภาคประชาชนมีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านที่เป็น กลไกเชื่อมประสานระหว่างหน่วยงานและ ประชาชน ให้ได้รับข้อมูลข่าวสารในการสร้างเสริมสุขภาพ เป็นแกนนำสร้างเสริมสุขภาพ ชมรมผู้สูงอายุเป็นกลุ่มหลักในการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยมี โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพให้คำปรึกษา และ อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนที่ให้การสร้างเสริม สุขภาพกลุ่มวัยรุ่น และเด็กวัยเรียน และ ๔) องค์กรท้องถิ่น คือ ผู้ใหญ่บ้าน มีบทบาทหลักในการ ประชาสัมพันธ์ข้อมูล และเป็นแกนนำในการร่วมกิจกรรม การสร้างเสริมสุขภาพในพื้นที่มีลักษณะ

(๑๘)

๑) ดำเนินการกิจกรรมที่เป็นบริบทของพื้นที่ และ ๒) เป็นการทำงานตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละหน่วยงานหลัก และเป็นไปตามวิถีชีวิตของแต่ละวัย แต่สำหรับวัยทำงานเป็นวัยที่สร้างรายได้ซึ่งการดำเนินการสร้างเสริมสุขภาพในการมีส่วนร่วมของชุมชนจึงยังต้องการได้รับการจัดการรูปแบบที่เหมาะสม ดังนั้น การสร้างเสริมสุขภาพในพื้นที่นี้มีหน่วยงานด้านสุขภาพเป็นหลัก และสามารถสร้างการมีส่วนร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่ และภาคประชาชนได้ โดยคำนึงถึงวิถีการดำเนินชีวิต และปัจจัยด้านสังคม เศรษฐกิจที่มีความสำคัญต่อการสร้างเสริมสุขภาพ

บทความวิจัยที่ ๒๗ เรื่อง “กระบวนการเตรียมความพร้อมของวัดในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุจังหวัดนครปฐม” โดย พระครูวิบูลเจติยาภิรม (ทวี มีสุข) นิสิตปริญญาเอก คณะสังคมศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า การส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุของวัดในจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านสุขภาพทางกาย อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนการเตรียมความพร้อมของวัดในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุจังหวัดนครปฐม มีครบทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านสุขภาพทางกาย จิตใจ สังคม และปัญญา ปัญหาอุปสรรค ได้แก่ บทบาทและความสำคัญของผู้สูงอายุในสังคม มักจะถูกจำกัดให้ลดลง แนวโน้มการเตรียมความพร้อมของวัดในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุจังหวัดนครปฐม ประกอบไปด้วย ๖ องค์ประกอบ: (๑) B = Buddhist principle (หลักพุทธธรรม) (๒) L = Learning (การเรียนรู้) (๓) P = Permanence (การปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง) (๔) C = Cooperation (ความร่วมมือ) (๕) C = Community elders (ชุมชนผู้สูงอายุ) และ (๖) N = Network (เครือข่าย) โดยใช้ตัวย่อว่า “BLPCCN”

บทความวิจัยที่ ๒๘ เรื่อง “ความตระหนักรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการป่าชายเลน แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร” โดย พระทองมี อัสสุโข นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่า ๑. ความตระหนักรู้ของชุมชนในการจัดการป่าชายเลน แขวงท่าข้าม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (= ๒.๖๙) โดยความตระหนักรู้ของชุมชนในการจัดการป่าชายเลนมีค่าเฉลี่ยที่สูงที่สุด คือ หยุดตัดไม้ ป่าชายเลนและร่วมมือกันปลูกต้นไม้ทดแทน รองลงมาคือ คนในชุมชนหากไม่ตระหนักในการอนุรักษ์ป่าชายเลน จะทำให้เกิดปัญหาขึ้นในอนาคตอย่างแน่นอน ขณะที่ ปัญหาในชุมชนที่พบคือ น้ำขุ่นขึ้น ในน้ำมีปริมาณสารพิษและการพังทลายของดิน มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ๒. การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนของชุมชนแขวงท่าข้าม ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (= ๒.๓๓) โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือมีส่วนร่วมในการดำเนินการ, มีส่วนร่วมในการประเมินผล และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจตามลำดับ ๓. การจัดการป่าชายเลน แขวงท่าข้าม โดยภาพ

รวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีการส่งเสริมการเรียนรู้และสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ป่าชายเลน มีค่าเฉลี่ยที่สูงที่สุด รองลงมาคือสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนกับหน่วยงานของรัฐและภาคี, การป้องกันการบุกรุกทำลายพื้นที่ป่าชายเลน และ การสร้างระเบียบกฎเกณฑ์เพื่อควบคุมสมาชิก ในชุมชนตามลำดับ ๔. การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างความตระหนักรู้กับการมีส่วนร่วมของชุมชน กับการจัดการป่าชายเลน แฉงท่าข้าม พบว่า ความตระหนักรู้มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วม ในการตัดสินใจ มีส่วนร่วมในการดำเนินการ มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และมีส่วนร่วมในการ ประเมินผล มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เชิงบวกเท่ากับ ๐.๔๕๗, ๐.๗๗๕, ๐.๗๗๙, ๐.๖๙๔ อย่างมีนัย สำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ทุกด้าน

บทความวิจัยที่ ๒๙ เรื่อง “การจัดการศึกษาปฐมวัย : นโยบายและการจัดการเชิง พุทธบูรณาการ” โดย นางสาวกุลณพัฒน์ พัชรอุตรรัตน์ โรงเรียนอนุบาลจิตรเกษม กรุงเทพมหานคร เสนอไว้ว่า การนำแนวศาสนามาพัฒนาคนให้อยู่ในธรรมนอกรองธรรมที่ติงาม จิตใจต้องมีหลักธรรม ตามหลักศาสนาของตนมาประพติปฏิบัติ ยกตัวอย่าง พระพุทธศาสนาก็มีหลักไตรสิกขา หรือพูด อีกอย่างหนึ่ง คือ มรรคมืองค์แปด เป็นแนวทางหรือหนทางที่จะนำชีวิตมนุษย์ไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง การนำหลักพุทธจริยศาสตร์มาบูรณาการเพื่อแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตของคนไทยในสังคมปัจจุบัน ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเพราะคนขาดหลักธรรมในการดำเนินชีวิต ดังนั้น การเริ่มต้นการพัฒนามนุษย์ ตั้งแต่ชั้นอนุบาลหรือระดับปฐมวัยจึงเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งสำหรับการสร้างชาติพัฒนากำลังบุคคลสู่สังคม คุณภาพต่อไป

บทความวิชาการที่ ๓๐ เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์โรคทางจิตในพุทธปรัชญาเถรวาท” โดย นายชาติรี ชุมเสน นิสิตปริญญาเอก บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการศึกษาพบว่า ทางแพทย์ได้พบว่า ผู้ป่วยทางจิตมีความผิดปกติด้านความรู้สึก ความคิด อารมณ์ หรือพฤติกรรมอย่างแรงถึงขนาดคุมสติไม่อยู่ แต่หากได้รับการรักษาและการดูแลสนับสนุนที่เหมาะสม ผู้ป่วยมีโอกาสดีขึ้นจนกลับมาใช้ชีวิตประจำวันตามปกติได้ทางพระพุทธศาสนาบอกว่า โรคทางจิตใจที่มีความรู้สึกวิตกกังวล เกิดจากความเจ็บป่วยทางกาย ป่วยทางจิต ซึ่งส่งผลต่อความเครียด และความตรอมใจพระพุทธศาสนากล่าวถึงโรค ๒ ประเภทคือ โรคทางกายและโรคทางจิตใจ สิ่งที่ พระพุทธศาสนาอธิบายคือทุกคนเป็นโรคทางใจ และกล่าวไว้เพื่อให้ตระหนักรู้และแก้ไข วิธีรักษาคนป่วย โรคทางจิต ทางแพทย์มีหลายวิธีแพทย์มักใช้ยารักษาโรคการรักษาด้วยไฟฟ้าและดูแลด้านจิตใจและ สังคม วิธีการรักษาของพระพุทธเจ้าแก้ปัญหาด้วยการทำจิตปัญญาบำบัดผู้ป่วยทางจิตใช้ธรรมะบำบัด มี จิต ๖ อินทรีย์สังวร พฤติกรรมสังวร และอาชีวสังวร เป็นต้น ผู้ป่วยโรคทางจิต ถ้าบำบัดเยียวยา ถูกวิธี ก็สามารถดำเนินชีวิตได้ตามปกติ สามารถพัฒนาชีวิตจนหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด

(๒๐)

บทวิพากษ์หนังสือเรื่อง “บทเริ่มต้นสู่ต้นตระกูล วรรณคดีแห่งความบริบูรณ์” โดยนายสุชนา ศิริชัยกร และนายสุภฐาน สุตาจันทร์ กองบรรณาธิการ สำหรับการวิพากษ์หนังสือเล่มนี้ เป็นงานเขียนของ ลามะ เยเซ่ โดย ทาคินี แพล การที่ทาคินี มีศรัทธาตั้งความปรารถนา ได้แปลเป็นภาคภาษาไทย นับว่าควรแก่การอนุโมทนาเป็นอย่างยิ่งนัก อันจะเป็นบาทแรกสู่ประตูแห่งการศึกษาต้นตอวิทยา จะช่วยให้ วรรณคดีของชาวไทยพุทธที่มีต่อพุทธศาสนาแบบธิเบต มีความบริบูรณ์มากขึ้น เพื่อนำไปสู่ความอุดมใน ปัญญาของทุกชีวิตทั่วหน้ากัน หนังสือเล่มนี้ ประกอบด้วยเนื้อหา จำนวน ๑๒ บท กล่าวคือ ๑. จิตบริสุทธิ์ เบื้องต้น ๒.ความอยากและความสุข ๓.ความพอใจ ความผิดหวัง และการสมปรารถนา ๔.การล้มล้าง ธรรมชาติของภาพลักษณ์ธรรมดา ๕.ออกจากความไม่พอใจ ๖.การเปิดใจ ๗.การล้างข้อจำกัดที่สร้าง ขึ้นเอง ๘. ทำให้ใจให้กระจ่าง ๙. แร้งบันดาลใจและครุ ๑๐. การเข้าสู่อนุตรต้นตระกูลปฏิบัติ ๑๑. การตื่นขึ้น อย่างทะเว ๑๒. ความสำเร็จขั้นสุดท้าย และมีบทส่งท้ายอีกด้วย หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่ชาวพุทธ ควรเรียนรู้ เพราะทำให้ทราบถึงพระพุทธานุภาพ ทั้งในเถรวาท มหายาน และวัชรยาน อันจะทำให้ เรียนรู้ซึ่งกันและกัน อันเป็นการเปิดมุมมองและวรรณคดีที่กว้างขวางออกไป ซึ่งในคำสอนของมหายาน และวัชรยาน ชาวตะวันตก ได้นำพุทธวิธีและกระแสแห่งต้นตระกูล อันเป็นทางเลือกใหม่ของจิตวิญญาณ สมათานพุทธธรรม โน้นนำชีวิตเข้าสู่โพธิจิต และจิตวิญญาณอย่างพระโพธิสัตว์คิดถึงประโยชน์ผู้อื่นเป็น สำคัญ ดังนั้น ชาวพุทธอย่างนิกายเถรวาท ควรที่จะเรียนรู้หลักคำสอนของมหายาน และวัชรยาน แล้ว ประยุกต์ใช้สิ่งที่เป็นประโยชน์ บ่มเพาะสติปัญญาให้สมบูรณ์ต่อไป

กองบรรณาธิการวารสารมหาจุฬาลงกรณ และคณะทำงานฝ่ายจัดทำสู่จิตและสารนิพนธ์ ทุกรูป/ทุกคน ขอกราบขอบพระคุณ พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร. อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ- ราชวิทยาลัย, พระสุวรรณเมธาภรณ์, ผศ. รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ ประธานกรรมการฝ่ายจัดทำสู่จิต และสารนิพนธ์ คณะกรรมการกลั่นกรองบทความวิชาการ (Peer Review) ผู้บริหาร คณาจารย์ และ นิสิต นักศึกษา จากมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่ได้ร่วมเป็นส่วนหนึ่ง ในการจัดทำวารสารมหาจุฬาลงกรณ ปีที่ ๖ ฉบับพิเศษ เนื่องในงานพิธีประสาทปริญญา ประจำปี ๒๕๖๒ ฉบับนี้

สำหรับรายละเอียดของบทความทั้งหมดนี้ ผู้ใดต่อการศึกษา สามารถค้นหาศึกษาเรียนรู้ได้ ในวารสารฉบับนี้ และพบกันอีกในวารสารมหาจุฬาลงกรณ ปีที่ ๗ ฉบับพิเศษ เนื่องในงานพิธีประสาท ปริญญา ประจำปี ๒๕๖๓

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	(๖)
ภาษาไทย	
การศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์กับการประกอบอาชีพในสมัยพุทธกาล	๑
ผศ.ดร.กฤต ศรียะอาจ ผศ.ดร.ณัฏฐ์ ศรีดี พระศรีรัตนโนบล ดร. คณะพุทธศาสตร์ มจร	
ศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเรื่องมุสาวาทของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย	
โรงเรียนที่ตั้งในเขตเทศบาลอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม	๑๒
ผศ.ดร.ณัฏฐ์ ศรีดี คณะพุทธศาสตร์	
พฤติกรรมการใช้โทรศัพท์มือถือของนักศึกษา สาขาสังคมศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี	๒๖
รศ.ดร.เอื้อมทิพย์ ศรีทอง ม.ราชภัฏเทพสตรี	
ศึกษาการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียน โรงเรียนวิถีพุทธ	
ในจังหวัดสุรินทร์	๓๙
พระครูสมุทร ถาวรรธมโม, ผศ.ดร. คณะพุทธศาสตร์ มจร พระธรรมโมลี, ดร. วช.สุรินทร์	
การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์มุกประดับ เป็นผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก ฯ	๕๑
นวรรตน์ บุญภักดิ์ ยุทธชัย โคสาคี ม.ราชภัฏอุดรธานี	
วิสุทธิมรรค : วิถีแห่งการยกระดับภูมิปัญญาในเถรวาท	๖๖
ดร.จันทรัชนนท์ สิงห์หัตถ์ เนตรนิมิตร นักวิชาการอิสระ	
รศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร บัณฑิตวิทยาลัย มจร	
การศึกษาความหมายในชีวิตเชิงประสบการณ์ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะครุศาสตร์	๘๕
นางอศรา รุ่งทวีชัย, ดร.ดลดาว ปุณณานนท์, ดร.ชมพูนุท ศรีจันทร์นิล	
มหาวิทยาลัยบูรพา	
พัฒนาการของแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารศูนย์ฝึกปฏิบัติการอาหารนานาชาติ	
เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ	๑๐๐
ธนพัฒน์ แสงรุ่งเรือง ม.เทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ และอาจารย์ที่ปรึกษา	
คือ ดร.ฟ้าใส สามารถ รศ.ดร.พลศักดิ์ จิรไกรศิริ ดร.กรเอก กาญจนานาคิน	

(๒๒)

การเสริมสร้างความคิดเชิงบวกตามแนวพุทธธรรม	๑๑๓
สกล เหลืองไพฑูรย์ รศ. สุเชาว์ พลอยชุม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	
กลยุทธ์การใช้ศักยภาพของผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย	๑๒๔
เฉลิมศรี เหล่าสุนทร ม.ราชภัฏเชียงราย	
ผลกระทบจากการถือปฏิบัติตาม มาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ ๑๗ เรื่อง สัญญาเช่า	
ต่อผู้ใช้บริการธุรกิจการให้เช่าแบบลีสซิ่ง บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์	
แห่งประเทศไทย: ศึกษากลุ่มหลักทรัพย์ ๑๐๐	๑๔๐
สุรีย์ โปษกรณัฐ สุขจิตต์ ณ นคร ม.ศรีปทุม	
แนวคิดกราฟิกภาพในพุทธปรัชญา	๑๕๓
สถิระ ราชรินทร์ นักวิชาการอิสระ	
บริหารความเสี่ยงเชิงพุทธบูรณาการ	๑๖๖
วิณะ กัลยาณพัฒนกุล นักวิชาการอิสระ	
การสื่อสารทางสังคมกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ทางพุทธธรรมขององค์กร	
ทางพระพุทธศาสนา	๑๘๑
วรพันธุ์ แยมหงษ์ปภา, พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. คณะสังคมศาสตร์ มจร	
รูปแบบการบริหารจัดการธุรกิจของการผลิตรายการโทรทัศน์ยุค ๔.๐	๒๐๑
วีรยา ดำรงค์ศรี, ฤเดช เกิดวิชัย, สุรมน ไทยเกษม ม.สวนสุนันทา	
การศึกษาพฤติกรรมสารสนเทศของผู้ใช้ภาพจิตรกรรมฝาผนัง	๒๒๒
สุวรรณี ห้วยหงษ์ทอง, ผศ.ดร. กันยารัตน์ เคียวเช่น ม.ขอนแก่น	
กลวิธีการใช้ภาษาในการโฆษณาทางโทรทัศน์	๒๓๘
พระมหาสันติราชภู่ ฌานสนธิ นิสิตปริญญาเอก คณะมนุษยศาสตร์ มจร	
การจัดการศึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยาในโรงเรียนวิถีพุทธ	๒๕๑
สมชาย บุญสุน นิสิตปริญญาเอก คณะมนุษยศาสตร์ มจร	
การพัฒนาวิธีการสอนพระปริยัติธรรมตามหลักทศพลญาณ ป.เอก	๒๖๖
พระมหาถาวร ถาวรเมธี นิสิตปริญญาเอก คณะครุศาสตร์ มจร	
การประเมินหลักการทำกับดักกิจการที่ดีกับความสามารถในการทำกำไร	
ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย	๒๗๙
รมิดา คงเขตวนิช ม.ศรีปทุม	

(๒๓)

การสังเคราะห์หลักมัชฌิมาปฏิปทาในพุทธปรัชญาเถรวาท เพื่อใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ	๒๙๑
บุตศรี แผนพุทธา นักวิชาการอิสระ	
กระบวนการสร้างทุนทางปัญญาเชิงพุทธของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม	
ในจังหวัดสมุทรสาคร	๓๐๒
เสกศักดิ์ ขลิบทอง รศ.ดร. วิวัฒน์ หามนตรี, ดร.เดชา กัปโก คณะสังคมศาสตร์ มจร	
แนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในเขตพื้นที่จังหวัดจันทบุรี	๓๑๘
นันทนิษฐ์ สมคิด พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.	
คณะสังคมศาสตร์ มจร	
การพัฒนารูปแบบและมาตรฐานในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม	
ประจำจังหวัดกรุงเทพมหานคร	๓๓๔
พระครูปลัดนิคม นาควโร คณะสังคมศาสตร์ มจร	
สังคมดิจิทัลสีเขียว: องค์ประกอบ รูปแบบ และการเสริมสร้างเครือข่ายของชุมชน	
ในจังหวัดภาคเหนือ	๓๔๙
สุวิมล เทวะศิลาชัยกุล พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. คณะสังคมศาสตร์ มจร	
การมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างเสริมสุขภาพ	๓๖๕
นิลภา จิระรัตนวรรณะ สุคนธ์ วรรณะอมร ม.ศรีนครินทรวิโรฒ	
กระบวนการเตรียมความพร้อมของวัดในการส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุจังหวัดนครปฐม	๓๘๒
พระครูวิบูลเจติยาภิรม (ทวี มีสุข) คณะสังคมศาสตร์ มจร	
ความตระหนักรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชายเลน	
แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร	๓๙๕
พระทองมี อัสสุโข (แอมไธสง) คณะสังคมศาสตร์ มจร	
การจัดการศึกษาปฐมวัย : นโยบายและการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ	๔๑๔
กุลณพัฒน์ พงษ์อรรถรัตน์ นักวิชาการอิสระ	
การศึกษาวิเคราะห์โรคทางจิตในพุทธปรัชญาเถรวาท	๔๓๖
ชาติรี ชุมเสน บัณฑิตวิทยาลัย มจร	
บทวิพากษ์หนังสือเรื่อง “บทเริ่มต้นสู่ต้นตระกูล วรรณกรรมแห่งความบริสุทธิ์”	๔๔๗
นายสุชญา ศิริธัญญะ และนายสุกัญญา สุดาจันทร์	

(๒๔)

ภาคผนวก

- คำแนะนำสำหรับผู้เขียนบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารมหาจุฬาริชาการ ๔๔๖
- แบบฟอร์มการส่งต้นฉบับเพื่อพิจารณาลงในวารสารมหาจุฬาริชาการ ๔๗๒
- หลักเกณฑ์ในการลงตีพิมพ์ต้นฉบับของวารสารมหาจุฬาริชาการ ๔๗๔
- ขั้นตอนการดำเนินงานของวารสารมหาจุฬาริชาการ ๔๗๕

การศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์กับการประกอบอาชีพในสมัยพุทธกาล An analytical study of Buddhist Ethics and Careers in Buddha's time

กฤต ศรียะอาจ, ณัฏฐ์ ศรีดี, พระศรีรัตนโบล*

Kit Sriya-ad, Natthree Sridee, Phra Srirattanabol

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email : sriya-ad@hotmail.com

Received : February 10, 2018

Revised : March 30, 2019

Accepted : May 9, 2019

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์กับการประกอบอาชีพในสมัยพุทธกาล มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาประเภทการประกอบอาชีพของบุคคลในสมัยพุทธกาล ๒) เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์ในการประกอบอาชีพของบุคคลในสมัยพุทธกาล ๓) เพื่อประยุกต์ใช้หลักพุทธจริยศาสตร์ ในการพัฒนาอาชีพของบุคคลในสังคมปัจจุบัน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ผลการวิจัย พบว่า ๑) ประเภทอาชีพต่าง ๆ พบในอรรถกถาสุตตรปิฎก เริ่มจากวิวัฒนาการของโลกตั้งแต่ตอนต้นแห่งวิวิธภูมิ โดยอาชีพประเภทแรกเกิดขึ้นก่อนคืออาชีพเกษตรกรรม จากสังคมเกษตรกรรม พัฒนาไปสู่ยุคอุตสาหกรรม อย่างไรก็ตามในช่วงสมัยของพระพุทธเจ้ามีระบบวรรณะทั้ง ๔ การที่บุคคลจะประกอบอาชีพประเภทใดได้ ต้องขึ้นอยู่กับว่าเกิดในตระกูลวรรณะใด ดังนั้น การแบ่งประเภทอาชีพของคนอินเดียในสมัยพุทธกาล จึงเป็นไปตามระบบวรรณะ และพบว่า อาชีพมากมายที่เกิดขึ้นในสมัยพุทธกาล ตั้งแต่ข้าราชการ แพทย์ ครู พ่อค้าพาณิชย์ เกษตรกรรม ช่าง เสมีน โสเภณี หรือกระทั่งอาชีพโจร ซึ่งได้ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา แต่อาชีพที่ทรงห้าม คือ มิจฉาอาชีพ ๕ ประการ คือ ๑) การค้าขายสัตว์ ๒) การค้าขายมนุษย์ ๓) การค้าขายสัตว์มีชีวิต ๔) การค้าขายสิ่งมีพิษ ๕) การค้าขายยาพิษ เป็นอาชีพที่ไม่ควรกระทำ ๒) ประเด็นพุทธจริยศาสตร์สำหรับการประกอบอาชีพ พบว่า หลักพุทธจริยศาสตร์ อันมีหลักศีลธรรมซึ่งมาจากคำสอนจากพระพุทธเจ้าเป็นกฎเกณฑ์ชัดเจนตายตัว ผิดถูก บุญ-บาป แยกส่วนกันอย่างชัดเจน เมื่อพิจารณาตามเป้าหมายแล้ว สามารถแบ่งได้ ๒ ระดับ คือ ๑) ระดับโลกียธรรม ได้แก่ ธรรมอันเป็นวิสัยของปุถุชนผู้ครองเรือน ๒) โลกุตตรธรรม ได้แก่ธรรมอันไม่ใช่วิสัยของชาวโลก แต่เป็นข้อปฏิบัติ

* ผศ.ดร.กฤต ศรียะอาจ Asst.Prof.Dr.Kit Sriya-ad, ผศ.ดร.ณัฏฐ์ ศรีดี Asst.Prof.Dr.Natthree Sridee, พระศรีรัตนโบล, ดร. Phra Srirattanabol, Dr.

ชั้นสูงของพระอริยบุคคลผู้พัฒนาจิตใจ จนเกิดปัญญาสามารถละกิเลสหรือสังสารวัฏได้อย่างเด็ดขาด ทำให้ลักษณะของพุทธจริยศาสตร์ จึงมีความเป็นสมบูรณ์นิยม (Absolutely) ทั้งในระดับพื้นฐาน ระดับกลาง และระดับสูง สำหรับเกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรมในพระพุทธศาสนา เป็นเกณฑ์สำหรับวินิจฉัยความดีและความชั่วของมนุษย์ ทั้งนี้โดยอาศัยการกระทำ ๒ ลักษณะเป็นตัวจำแนก กล่าวคือ การกระทำใดมีรากฐานมาจากกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ และโมหะ ถือว่าเป็นการกระทำที่ดี มีประโยชน์ มีคุณค่า และการกระทำใดมีรากฐานมาจากอกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ โมหะ ถือว่าเป็นการกระทำที่ชั่วซึ่งจะต้องอาศัยองค์ประกอบ ๒ อย่าง เป็นเกณฑ์ในการวินิจฉัยโดยพิจารณาจาก ๑) เจตนาของผู้กระทำ และ ๒) ผลที่เกิดจากการกระทำนั้น ๓) การประยุกต์ใช้หลักพุทธจริยศาสตร์ ในการพัฒนาอาชีพของบุคคลในสมัยปัจจุบันพบว่า อาชีพมีความซับซ้อนหรือยุ่งเหยิงมาก เนื่องจากระบบสังคมมีความซับซ้อนมากขึ้น อาชีพก็มีหลากหลายมากขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการ จึงควรนำอาชีพที่ทรงห้าม คือ มิจฉาอาชีพะ ๕ ประการ มาเป็นอาชีพที่ไม่ควรกระทำ โดยอาศัยหลักพุทธจริยศาสตร์ มาเป็นเกณฑ์ตัดสินการประกอบอาชีพว่าอย่างไร ควร หรือ ไม่ควร ดี หรือ ไม่ดี และจะต้องใช้เกณฑ์อื่นเข้ามาร่วมพิจารณาด้วย กล่าวคือเกณฑ์รอง ได้แก่ มโนธรรม และเกณฑ์ร่วม ได้แก่ กฎหมาย รวมทั้งจรรยาบรรณวิชาชีพ เพื่อหาทางออกให้กับอาชีพบางอาชีพในปัจจุบัน

คำสำคัญ : พุทธจริยศาสตร์, อาชีพ, สมัยพุทธกาล

Abstract

The research on “An analytical study of Buddhist Ethics and Careers in Buddha’s time” aims to: 1) to study the categories of the career of persons in Buddha’s time, 2) to study and analyze Buddhist ethics in the careers of persons in Buddha’s time, and 3) to apply the Buddhist ethical principles in careers development in the present. This is a documentary research. From the research results, it was found that; 1) The various types of careers in Buddha time found in Agganna Sutta starting from the evolution of the world from the beginning Vivatta Kappa. The first career which occurred before other careers is agriculture. From agricultural society develop into the industrial age. However, during the time of the Buddha, there are 4 caste systems in which a person can perform any type of occupation, must be based on the birth of any caste family. Therefore, the occupation classification of Indian people in the modern era Therefore according to the caste system, and found that in Buddhist ethics for occupation found

that many careers that occurred in the Buddhist time, namely; civil servants, doctors, teachers, merchants, commerce, agriculture, technicians, clerks, prostitutes or even thieves Which appeared in the Buddhist scriptures But the occupation that is prohibited is 5 things: 1) foil trading 2) human trafficking 3) live animal trade 4) intoxicating trade 5) poison trading Is a profession that should not be done. 2) In the Buddhist ethical issue in occupations, it is found that the principles Buddhist ethics is based on His teaching of which the concept of “good or bad” “right or wrong” “should do or should not do” is absolute. When examined the aims, it can divide into two level, viz. 1) Mundane (Lokiya) means Buddhist principles for the house holders and 2) Super- mundane (Lokuttara) means the highest level of Buddhist principles for the noble persons (Ariyapuggala) who practice until getting the wisdom which can lead to destroy the defilement or the circle of birth absolutely. The Buddhist moral judgement is the norm to adjudicate the good or bad of human based on Wholesome actions- i.e. Non-greed (Alodha), Non-hatred (Adosa) and Non-delusion (Amoha), and Unwholesome action –i.e. Greed (Lobha), Hatred (Dosa) and Delusion (Moha) by consideration of the agent’s volition (Cetana) and fruit of Action. 3) In the issue concerning an application of Buddhist ethical principle in development of careers in present time, is found that careers in Buddha time was connected with religious belief –well-known as the castes –hence social system is not more complicated, while in the present time is more complex. As mentioned above, there are various careers which respond the demand of the people expanded. Then only Buddhist moral judgement which is major criteria to judge careers that “should do or should not do” “good or bad” may not enough, we have to use other criteria to judge i.e. minor criteria –consciousness – and participation criteria –law and code of profession, to find the way out for some careers in present time.

Keywords: Buddhist ethics, Career, Buddha’s time

บทนำ

ในปัจจุบันนี้ มนุษย์ดำรงชีวิตด้วยการประกอบอาชีพต่าง ๆ กัน ทั้งที่เป็นอาชีพทุจริต หรือสุจริต การประกอบอาชีพของประชาชนทั่วไปเต็มไปด้วยความทุกข์ ทั้งนี้เป็นเพราะความสมดุลระหว่างการประกอบอาชีพกับหลักธรรมนั้นไม่มี เพราะส่วนใหญ่แล้วประชาชนทั่วไปจะประกอบอาชีพเพื่อหาไปหาความสุขอันเป็นโลกียะ โดยมีพื้นฐานมาจากตัณหา (Craving) กล่าวคือความอยากมีอยากเป็นของมนุษย์ที่เกินความจำเป็นของตน ซึ่งอาจเป็นไปตามกระแสของวัตถุนิยม ในขณะที่พุทธศาสนามีหลักการที่ไม่เอนเอียงตามกระแสของวัตถุนิยมโดยสอนเรื่องการดำเนินชีวิตด้วยความพอดี มีความสันโดษ ประหยัด ใช้จ่ายตามความจำเป็น ไม่ส่งเสริมการบริโภคเพื่อตามใจอยาก ตามใจต้องการจึงเป็นคำสอนที่หักล้างกับแนวคิดแบบวัตถุนิยม (Materialism) และแนวคิดแบบบริโภคนิยม (Consumerism) จึงส่งเสริมให้เกิดแนวคิดแบบพอเพียงที่เน้นความจำเป็นในการสนองตอบต่อความต้องการปัจจัยพื้นฐานในการดำเนินชีวิต หลักจริยศาสตร์ พุทธศาสนาจึงได้มีอิทธิพลต่อการประกอบอาชีพเป็นอย่างมาก

วิวัฒนาการของโลกมีการเกิดขึ้นเริ่มจากอัครัญญสูตร^๑ กล่าวถึงวิวัฒนาการของโลก อาหาร เพศ การทำมาหากิน การปกครอง เรื่องชนชั้นวรรณะ เมื่อมีวิวัฒนาการของโลกเกิดขึ้นตามลำดับ บทบาทสำคัญของการดำรงชีวิตอยู่บนโลกจึงมีเงื่อนไขมากขึ้น หรือวิธีการดำรงชีพ ซึ่งบ่งบอกถึงการมีคุณภาพชีวิต ด้วยเกณฑ์การตัดสินว่า คุณภาพชีวิตจะเป็นอย่างไรนั้น พระพุทธเจ้าได้กล่าวถึงหน้าที่ของคน และการประพฤติตนว่าเป็นอย่างไร ควรปฏิบัติตนอย่างไร

เมื่อกล่าวถึงอาชีพในสมัยพุทธกาลแล้ว ย่อมมีปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา รวมทั้งธรรมบทเป็นจำนวนมาก เช่น ทั้งอาชีพพ่อค้า อาชีพหมอ อาชีพนักการบัญชี อาชีพนักร้อง อาชีพผู้พิพากษา อาชีพคนหาฟืนขาย ชาวไร่ ชาวนา คนเลี้ยงโค อาชีพช่างตัดผม หรือแม้กระทั่งอาชีพโสเภณี ทั้งที่เป็นอาชีพที่มีเกียรติและไม่เกียรติ แต่บุคคลเหล่านั้นก็สามารถดำรงชีวิตด้วยความสุข พระพุทธศาสนายังเห็นว่าผู้ประกอบอาชีพเหล่านั้นก็สามารถที่จะบรรลุคุณธรรมขั้นสูงได้หากปฏิบัติตามหลักคำสอน ประเด็นปัญหาสำคัญคือ คนเหล่านี้ประกอบอย่างไร และมีเป้าหมายอะไร

พระพุทธศาสนาจึงมีหลักคำสอนเกี่ยวกับอาชีพ หรือแม้กระทั่งการจัดการกับทรัพย์ที่หามาได้จากการประกอบอาชีพซึ่งจัดได้ว่าเป็นคุณธรรมของผู้ประกอบอาชีพที่จะต้องมีการปราศจากหลักธรรมที่จะกล่าวต่อไปนี้แล้วก็ยากที่จะประสบผลสำเร็จในด้านของการดำรงชีวิตที่มีความสุขได้ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ประชาชนทั่วไปต้องเข้าใจถึงหลักการและเป้าหมายของการประกอบอาชีพ เช่น กรณีการประกอบอาชีพเป็นพ่อค้าขนส่งสินค้าระหว่างแคว้นของท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี^๒ เป็นต้น ซึ่งอาจเปรียบเทียบกับอาชีพ

^๑ ดูรายละเอียด ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๑๑๑-๑๔๐/๔๐-๕๐, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๑๑-๑๔๐/๘๓-๑๐๒.

^๒ ดูรายละเอียดใน ขุ.ธ.อ. (บาลี) ๑๘/๑๑-๑๖.

นักธุรกิจนำเข้า หรือส่งออก (Import and Export) ในสมัยปัจจุบันจะเห็นว่าเมื่อวิเคราะห์หลักการประกอบอาชีพแล้ว พบว่า ท่านเป็นผู้มีวิริยะอุตสาหะ ในการประกอบอาชีพ ทำการค้าขายกับลูกค้าก็มีความซื่อสัตย์ หรือเมื่อประสบความสำเร็จในอาชีพแล้ว ก็ต้องช่วยเหลือผู้ยากไร้ และหากมีเวลาว่างจากการประกอบอาชีพแล้ว ก็ยังไปฟังเทศน์จากพระพุทธรูปเจ้าตลอดเวลา จนกระทั่งสามารถบรรลุคุณธรรมเบื้องต้นได้

ในขณะเดียวกันก็ปรากฏมีอาชีพหลายประเภทที่พระพุทธองค์ไม่ทรงอนุญาตให้ประกอบ ซึ่งเรียกว่า มิจฉาณิชชา^๓ การค้าขายไม่ชอบธรรมการค้าขายที่ผิดศีลธรรมเป็นอาชีพที่ไม่ควรทำ ประกอบด้วยอาชีพ ๕ อย่าง คือ

๑. สัตตวนิชชา ค้าอาวุธ
๒. สัตตวนิชชา ค้ามนุษย์
๓. มังสวณิชชา ค้าสัตว์สำหรับฆ่าเป็นอาหาร
๔. มัชชวณิชชา ค้าของเมา
๕. วิสวณิชชา ค้ายาพิษ

จากประเด็นนี้ไม่ได้รวมอาชีพโสเภณีว่าเป็นอาชีพที่ควรหลีกเลี่ยง ก็ทำให้ข้อโต้แย้งตามมา แสดงให้เห็นว่า พุทธศาสนาไม่ได้มีท่าทีรังเกียจอาชีพโสเภณี การที่พระองค์สอนให้ละเว้นกาม ก็ดูเหมือนจะขัดแย้งกับอาชีพนี้” ซึ่งในประเด็นเหล่านี้ มีหลายฝ่ายออกมาโต้แย้งและแสดงความไม่เห็นด้วยในอาชีพโสเภณี เพราะเป็นอาชีพที่ผิดศีลธรรมอันดีงามของสังคมโดยเฉพาะสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมไทยที่นับถือพระพุทธศาสนา โสเภณีเป็นอาชีพที่ไม่สอดคล้องกับหลักศีล ๕ ของพระพุทธศาสนาที่สอนให้งดเว้นจากการประพฤติดิฉันในกาม ในขณะที่อาชีพนี้ในสมัยพุทธกาลเป็นอาชีพที่ถูกกฎหมาย และต้องเป็นผู้ที่พระราชทานแต่งตั้งและต้องเป็นอาชีพที่สืบต่อจากมารดา เช่นในกรณีนางสิริมา^๔ นางปทุมวดี^๕ และนางวิมล^๖ เป็นต้น และบุคคลที่ประกอบอาชีพโสเภณีเหล่านี้หลายท่านภายหลังได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าก็สามารถบรรลุคุณธรรมขั้นสูงได้

คามโภชก หรือเปรียบเทียบกับปัจจุบันก็คือ อาชีพนักการเมืองท้องถิ่น เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน การปกครองส่วนท้องถิ่น ตำแหน่งเศรษฐกิจประจำเมืองของแต่ละแคว้น เช่น ธัญชัยเศรษฐี ซึ่งอาจเปรียบได้กับคหบดี หรือมหาเศรษฐี ข้างกลบก หรือข้างตัดผม ข้างทอผ้า ชาวนา เป็นต้น ผู้ประกอบอาชีพเหล่านี้ จะไม่ประสบความสำเร็จเลย หากละเลยการประกอบอาชีพควบคู่กับหลักจริยธรรม ในสมัย

^๓ อภ.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๑๗๗/๑๑๘, อภ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๗/๒๙๕.

^๔ ขุ.ธ.อ. (บาลี) ๑๘/๑๐๙.

^๕ ขุ.เถรี.อ. (บาลี) ๒๗/๖๓.

^๖ ขุ.เถรี.อ. (บาลี) ๒๗/๑๒๐.

พุทธกาลนั้น พระพุทธเจ้าไม่เคยรังเกียจหรือดูถูกอาชีพใดๆ ทรงให้ความสำคัญทุก ๆ อาชีพ ดังตัวอย่างเช่น นางอัมพาลี^๗ มีความสามารถในด้านดนตรีและนาฏศิลป์แต่หันไปเอาดีในการประกอบอาชีพโสเภณี ครั้งหนึ่งเธอทราบว่า พระพุทธเจ้าได้เสด็จไปยังโกฏกาม จึงต้องการไปเฝ้าเพื่อฟังธรรม หลังจากได้เฝ้าและฟังธรรมแล้วเกิดความเลื่อมใสจึงได้นิมนต์พระพุทธเจ้าพร้อมทั้งภิกษุสงฆ์ไปฉันภัตตาหาร ต่อมาเจ้าลิฉวีได้เข้ามานิมนต์พระพุทธเจ้าเช่นเดียวกันแต่พระองค์ไม่ทรงรับเพราะได้รับนิมนต์จากนางอัมพาลีไว้แล้ว ตรงนี้แสดงให้เห็นว่า พระองค์ให้ความสำคัญแก่คนทุกชนชั้นและสาขาอาชีพมิได้เลือกกว่าผู้นิมนต์จะเป็นคนชั้นใดและมีได้ดูถูกบุคคลผู้นั้นประกอบอาชีพโสเภณี ซึ่งต่อมาภายหลังได้บวชเป็นภิกษุณีและได้เป็นพระอรหันต์ในที่สุดต่อมาเธอได้ถวายสวนมะม่วงให้เป็นวัดในพระพุทธศาสนา ชื่อว่า “อัมพาลีวัน” อีกด้วย

จากเหตุผลดังกล่าวทำให้เห็น อาชีพแต่ละอาชีพนั้นมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาชีพที่เป็นสัมมาอาชีพะ และระบบพุทธจริยศาสตร์ ก็มีบทบาทสำคัญในการสอนให้มนุษย์ประกอบอาชีพโดยสุจริต อันจะก่อให้เกิดประโยชน์และผลผลิตเป็นที่ยอมรับในสังคมและประเทศชาติ

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาประเภทการประกอบอาชีพของบุคคลในสมัยพุทธกาล
๒. เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์ในการประกอบอาชีพของบุคคลในสมัยพุทธกาล
๓. เพื่อประยุกต์ใช้หลักพุทธจริยศาสตร์ในการพัฒนาอาชีพของบุคคลในสังคมปัจจุบัน

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งจะใช้แนวทางและวิธีการในการดำเนินการวิจัยดังนี้

๑. การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เป็นการศึกษาข้อมูล ค้นคว้า เก็บข้อมูล (Data Collection) จากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยโดยตรงคือ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และอนุฎีกาและเอกสารวิชาการอื่น ๆ เช่น หนังสือ บทความ งานวิจัย โดยใช้แหล่งข้อมูลในการสืบค้นหรือค้นคว้าที่สำคัญคือ หอสมุดกลาง มจร. สำนักงานหอสมุดแห่งชาติ สำนักงานหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ฯลฯ อีกทั้งเอกสาร วารสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

๒. ในส่วนที่เป็นการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะมุ่งเน้นไปที่หลักพุทธจริยศาสตร์กับการประกอบอาชีพในสมัยพุทธกาลโดยตรงให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ และตอบปัญหาที่ต้องการทราบ

๓. สรุปการวิจัย

^๗ วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๘๘/๔๑, วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๘๘/๑๐๔ - ๑๐๕.

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องพุทธจริยศาสตร์กับการประกอบอาชีพในสมัยพุทธกาล เพื่อเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้หลักพุทธจริยศาสตร์ในการพัฒนาอาชีพของบุคคลในสมัยปัจจุบัน ผู้วิจัยมุ่งประเด็นศึกษาถึงอาชีพต่าง ๆ ทั้งที่เป็นสัมมาชีพ และมิจนาชีพ จากเอกสารที่เป็นคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกาของพระพุทธศาสนาเถรวาท ที่จัดพิมพ์เผยแพร่ทั้งภาษาบาลีและภาษาไทย ผลจากการศึกษาวิจัยสามารถสรุปได้ ดังนี้

๑. ประเภทการประกอบอาชีพของบุคคลในสมัยพุทธกาล จากการศึกษาพบว่า อาชีพต่าง ๆ ในสมัยพุทธกาล เริ่มมาจากวิวัฒนาการของโลกตั้งแต่ตอนต้นแห่งวิวิธภูมิที่ปรากฏอยู่ในอัครคัมภีร์สูตร โดยอาชีพประเภทแรกเกิดขึ้นก่อน คือ นาข้าวสาลี ซึ่งเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และพัฒนาหายไปเป็นอาชีพเกษตรกรรมในเวลาต่อมา จากนั้นเมื่อมนุษย์มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ความหลากหลายของประเภทอาชีพก็มีวิวัฒนาการมากขึ้นตามลำดับ จากสังคมเกษตรกรรม พัฒนาไปสู่ยุคอุตสาหกรรม อย่างไรก็ตามในช่วงสมัยของพระพุทธเจ้านั้น ระบบชนชั้นมีความเข้มข้นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบวรรณะของศาสนาพราหมณ์อินเดียที่เป็นสังคมส่วนใหญ่ สาเหตุที่สังคมอินเดียสมัยโบราณ ได้แบ่งชั้นวรรณะของคนซึ่งมาจากความแตกต่างเรื่องผิว คือพวกอารยัน ซึ่งเป็นพวกผิวขาว กับพวกมลิกชะ ซึ่งเป็นชนพื้นเมืองเก่าอยู่แล้ว เป็นชนผิวดำ ต่อมาพวกอารยันได้ย้ายไปประกอบอาชีพที่หลากหลาย จึงเกิดการแบ่งชนชั้น เนื่องจากอาชีพและฐานะทางสังคมเพิ่มมากขึ้น จึงกลายเป็นวรรณะ ซึ่งมี ๔ วรรณะ ประกอบด้วย วรรณะพราหมณ์ วรรณะกษัตริย์ วรรณะแพศย์ และวรรณะศูทร แต่ว่าวรรณะทั้ง ๓ ข้างต้นนั้น จัดเป็นพวกผิวขาว และวรรณะศูทรถูกจัดเป็นชนพื้นเมือง คือผิวดำ ดังนั้น บริษัท ๔ กลุ่มนี้ เป็นการจำแนกไปตามอาชีพวรรณะของตน ประเภทอาชีพในสมัยพุทธกาล ไม่มีการแบ่งหมวดหมู่อาชีพเหมือนอย่างปัจจุบัน แต่จะแบ่งตาม วรรณะ จึงทำให้ลักษณะการประกอบอาชีพของคนอินเดียในสมัยพุทธกาลขึ้นอยู่กับวรรณะที่ตนเกิด ผู้ที่เกิดในวรรณะใด ก็จะมีอาชีพประจำวรรณะนั้น การที่บุคคลจะประกอบอาชีพประเภทใดได้ ต้องขึ้นอยู่กับว่า เกิดในตระกูลวรรณะใด แต่หากแบ่งประเภทอาชีพตามพุทธจริยศาสตร์ สามารถสรุปได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ สัมมาชีพ อันเป็นอาชีพที่ควรประกอบ และ มิจนาชีพ อันเป็นอาชีพที่ไม่ควรประกอบ และควรหลีกเลี่ยงสำหรับประเด็นอาชีพที่เป็นสัมมาชีพนั้น พุทธจริยศาสตร์ มองว่าเป็นอาชีพที่มีคุณค่าอยู่ในตัวของอาชีพ คือผู้ประกอบอาชีพเมื่อทำอาชีพแล้วมีความสุข เป็นไปตามจริยธรรม โดยไม่คำนึงถึงค่าตอบแทนหรือสิ่งอื่นใด ขอเพียงมีอาชีพก็มีความสุขแล้ว ในประเด็นนี้ สามารถมองได้ว่า อาชีพมีคุณค่าอยู่ในตัวของมันเอง เนื่องจากนักจริยศาสตร์บางคนคิดว่า การมีความสุขหรือการพ้นทุกข์เป็นสิ่งที่ดีที่สุดของมนุษย์ นั่นคือเป็นสิ่งที่มีความค่าในตัวของมันเองและพุทธจริยศาสตร์ก็ยังมองว่า อาชีพมีคุณค่านอกตัว (Extrinsic Value) ได้เหมือนกัน ในกรณีที่ประกอบอาชีพเพื่อหวังค่าตอบแทนอันสุจริต และนำค่าตอบแทนที่ได้มา เพื่อปลดปล่อยความทุกข์ เพื่อให้ชีวิตได้ประสบแต่ความสุขอันเป็นเป้าของการประกอบสัมมาอาชีพ

๒. หลักพุทธจริยศาสตร์ในการประกอบอาชีพของบุคคลในสมัยพุทธกาล จากการศึกษาพบว่า

๒.๑ หลักพุทธจริยศาสตร์เป็นจริยศาสตร์ศาสนา ซึ่งหมายถึง หลักความประพฤติที่ดั่งงามของพุทธศาสนา อันมีหลักศีลธรรมของพระพุทธเจ้า ที่แน่นอนตายตัว ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ชัดเจนตายตัว ผิดถูก บุญ-บาป แยกส่วนกันอย่างชัดเจน เมื่อพิจารณาตามเป้าหมายแล้ว สามารถแบ่งได้ ๒ ระดับคือ ๑) ระดับโลกียธรรม ได้แก่ ธรรมอันเป็นวิสัยของผู้ครองเรือน เป็นข้อปฏิบัติสำหรับปุถุชนที่เป็นไปตามหลักศีลธรรม มุ่งสอนเพื่อให้เกิดการลดละกิเลสที่เป็นบาปอกุศล สาเหตุที่ก่อให้เกิดอกุศลต่าง ๆ ให้กระทำความดี เว้นจากการกระทำความชั่ว ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน และทำจิตใจให้ผ่องแผ้ว หมดจดจากกองกิเลสที่ทำให้เศร้าหมอง เพื่อให้เกิดความสุขแก่ตนเองและสังคม ๒) โลกุตระธรรม ได้แก่ ธรรมอันไม่ใช่วิสัยของชาวโลก แต่เป็นข้อปฏิบัติของพระอริยะ พุทธจริยธรรมในขั้นนี้เป็นขั้นสูงของพระอริยะบุคคลผู้พัฒนาจิตใจ จนเกิดปัญญาสามารถละกิเลสหรือสังสารวัฏได้อย่างเด็ดขาด พ้นจากอำนาจกิเลสโดยสิ้นเชิง อยู่เหนือบุญและบาป เป็นผู้ที่ได้บรรลุจุดหมายสูงสุดของชีวิตลักษณะของพุทธจริยศาสตร์ จึงมีความเป็นสมบูรณ์นิยม กล่าวคือเป็นหลักความประพฤติที่มีลักษณะที่แน่นอนตายตัว ทั้งในระดับพื้นฐาน ระดับกลาง และระดับสูง สำหรับเกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรมในพระพุทธศาสนา เป็นเกณฑ์สำหรับวินิจฉัยความดีและความชั่วของมนุษย์ ทั้งนี้โดยอาศัยการกระทำ ๒ ลักษณะเป็นตัวจำแนก กล่าวคือ การกระทำใดมีรากฐานมาจากกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ และโมหะ ถือว่าเป็นการกระทำที่ดี มีคุณค่า มีประโยชน์ และการกระทำใดมีรากฐานมาจากอกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ โมหะ ถือว่าเป็นการกระทำที่ชั่ว อันจะนำไปสู่ทางเสื่อม ซึ่งจะต้องอาศัยองค์ประกอบ ๒ อย่าง เป็นเกณฑ์ในการวินิจฉัยโดยพิจารณาจาก ๑) เจตนาของผู้กระทำ และ ๒) ผลที่เกิดจากการกระทำนั้น

๒.๒ หลักพุทธจริยศาสตร์ที่นำมาเป็นเกณฑ์ในการวินิจฉัยอาชีพว่า อาชีพที่ประกอบนั้น ดี ชั่ว ถูก ผิด ควร หรือไม่ควร อย่างไรนั้น ได้แก่ เกณฑ์ดังต่อไปนี้

๑) สัมมาสัมมัตตะ

๒) สัมมาอาชีวะ

๓) การงานอันไม่อากุล (อนากุล จ กมมนตา)

๔) การงานไม่มีโทษ (อนวชชกมมานิ)

๕) ศีล ๕

๖) หลักธรรมที่เป็นอุปการะต่อการประกอบสัมมาอาชีพ ได้แก่ หลัก

- สันโดษ ๓

- ขรवासธรรม ๔

- อิทธิบาท ๔

- สังคหวัตถุ ๔

- สัมปรีชธรรม ๗

- อริยทรัพย์ ๗

- อริยมรรคมีองค์ ๘

๒.๓ เป้าหมายในการประกอบอาชีพ จากการศึกษาพบว่า ในการประกอบอาชีพประเภทต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนามีเป้าหมาย ๓ ประการ คือ ๑) อุตตทัตตะ หมายถึง ประโยชน์ตน คือการบรรลุจุดหมายแห่งชีวิตตน ได้รับประโยชน์ ๓ คือ ทิฏฐธัมมิกัตถะ คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน สัมปรายิกัตถะ คือ ประโยชน์ในเบื้องหน้า และ ปรมัตถะ คือเพื่อประโยชน์สูงสุด ๒) ปัตถะ คือประโยชน์เพื่อผู้อื่น และ ๓) อุภยัตถะ คือ ประโยชน์ที่จะได้รับร่วมกัน

๓. การประยุกต์ใช้หลักพุทธจริยศาสตร์ในการพัฒนาอาชีพของบุคคลในสมัยปัจจุบัน จากการศึกษาพบว่า การประกอบอาชีพในสมัยพุทธกาล มีความเชื่อมโยงกับความเชื่อทางศาสนาเป็นหลัก การที่บุคคลใดจะประกอบอาชีพใดนั้น จะถูกกำหนดมาตั้งแต่เกิดและระบบสังคมก็ยังไม่มีความซับซ้อนหรือยุ่งเหยิงมาก แต่ในปัจจุบันระบบสังคมมีความซับซ้อนมากขึ้น การประกอบอาชีพก็มีหลากหลายมากขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ที่ขยายตัวมากขึ้น จึงเป็นเหตุให้การประกอบอาชีพแต่ละประเภทมีการคำนึงถึงผลกำไรในทางเศรษฐศาสตร์มากขึ้น เกณฑ์ตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์ เป็นเกณฑ์หลักที่จะนำมาตัดสินการประกอบอาชีพว่า อย่างไร ควร หรือ ไม่ควร ดี หรือ ไม่ดี อย่างเดียวอาจไม่เพียงพอ ต้องใช้เกณฑ์อื่นเข้ามาร่วมพิจารณาด้วย กล่าวคือเกณฑ์รอง และเกณฑ์ร่วม เพื่อหาทางออกให้กับอาชีพบางอาชีพในปัจจุบัน กล่าวคือ

๓.๑ เกณฑ์หลัก คือเกณฑ์ที่ตัดสินด้วยความเป็นกุศลหรือเป็นอกุศล โดยพิจารณามูลเหตุว่าเป็นเจตนาที่จะประกอบอาชีพแต่ละประเภานั้นเป็นที่ตั้ง เกิดจากกุศลมูล หรือเกิดจากอกุศลมูล และพิจารณาตามสภาวะว่า การประกอบอาชีพแต่ละอาชีพนั้นเป็นสภาพเกื้อกูลแก่ชีวิตจิตใจหรือไม่ ส่งเสริมหรือบั่นรอนคุณภาพและสมรรถภาพของจิต ช่วยให้กุศลธรรมทั้งหลายเจริญงอกงามขึ้น อกุศลธรรมทั้งหลายลดน้อยลง หรือทำให้กุศลธรรมลดน้อยลง อกุศลธรรมทั้งหลายงอกงามขึ้น ตลอดจนมีผลต่อบุคลิกภาพ และสุขภาวะอย่างไร

๓.๒ เกณฑ์รอง คือเกณฑ์ที่ตัดสินด้วยการใช้โนธรรมคือความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของตนเอง พิจารณาว่า อาชีพที่ตนที่ประกอบอยู่นั้นตนเองดีเตียนตนเองได้หรือไม่ เสียความเคารพตนเอง (Self-esteem) เป็นเกณฑ์ที่ใช้พิจารณาร่วมกับเกณฑ์หลัก และเกณฑ์ร่วม เพื่อให้การตัดสินคุณค่าทางจริยธรรมเป็นไปด้วยความละเอียดขึ้น

๓.๓ เกณฑ์ร่วม คือหลักมหาปเทศ ๔ ได้แก่ เมื่อใดก็ตามที่พระพุทธศาสนาแผ่ไปถึงประเทศใดทวีปใด ในประเทศเหล่านั้น หรือทวีปนั้นอาจจะมีจารีต ประเพณี สังคม และวัฒนธรรม รวมถึงกฎหมายที่แตกต่างกัน ฉะนั้นให้ตรวจสอบ หรือเทียบเคียงกับพระวินัย หรือพระสูตร หากว่าไม่ขัดกันก็ให้ถือว่า การนั้นสามารถกระทำได้ในทางตรงกันข้าม หากเมื่อเทียบเคียงแล้ว ตรวจสอบแล้ว พบว่า ขัดกันกับพระธรรมวินัย ให้ทราบว่า การนั้นไม่ได้สามารถกระทำได้

๓.๔ จรรยาบรรณอาชีพ จากการศึกษาพบว่า นอกจากหลักการตัดสินใจทางพุทธจริยศาสตร์แล้ว จรรยาบรรณอาชีพ ก็เป็นสิ่งจำเป็นที่จะถูกมาใช้เพื่อเป็นกรอบให้กับอาชีพแต่ละประเภท ซึ่งมีพื้นฐานมาจากบรรทัดฐานของสังคม จารีตประเพณี วัฒนธรรม รวมทั้งแนวคิดจากปรัชญาและศาสนาแต่ละศาสนา จนกลายเป็นสิ่งที่สำคัญที่จะต้องปฏิบัติร่วมกันสำหรับผู้ประกอบอาชีพหรือวิชาชีพ หลาย ๆ อาชีพและไม่อาจจะขาดได้ เช่น จริยธรรมธุรกิจ จริยธรรมวิชาชีพแพทย์ จริยธรรม

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นการวิจัยพุทธจริยกับอาชีพภาพรวม ไม่ได้เจาะจงศึกษาเชิงลึกในอาชีพใดอาชีพหนึ่ง

๑. ควรมีการวิจัยพุทธจริยศาสตร์กับอาชีพที่ทรงห้าม คือ มิจฉาอาชีพะ ที่มีการประกอบกันอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน

๒. ควรมีการวิจัยกระบวนการทัศน์ในการแก้ปัญหาทางอาชีพ โดยใช้ทัศนะของพุทธจริยศาสตร์

๓. ควรให้มีการวิจัยเกี่ยวกับพุทธจริยศาสตร์ กฎหมาย และจรรยาบรรณในการประกอบอาชีพ

บรรณานุกรม

เดลคาร์เนกี. **วิธีทำงานให้สนุกและสร้างสุขให้ชีวิต**. แปลและเรียบเรียงโดย รุจิเลข เลขะวงศ์. กรุงเทพมหานคร : ดุษฎีปัญญา. ม.ป.ป.

มมหานคร : ดุษฎีปัญญา. ม.ป.ป.

ดำรงค์ ฐานดี. **สังคมวิทยาอาชีพ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๕.

ที. ดับบลิว. ริสเดวิดส์. **พระพุทธศาสนาในชมพูทวีป**. แปลและเรียบเรียงโดย สมัย สิงหศิริ. พระนคร :

สภาการศึกษาหมามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๕.

พรเพชร วิชิตชลชัย. **กฎหมายแรงงาน-คำอธิบาย**. กรุงเทพมหานคร: แสงสุทธิการพิมพ์, ๒๕๓๐.

พระเทพเวที (ป. อ. ปยุตโต). **รากฐานพุทธจริยศาสตร์สำหรับสังคมไทยร่วมสมัย**. กรุงเทพมหานคร:

สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๓

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพมหานคร:

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

พรนพ พุกกะพันธ์. **จริยธรรมธุรกิจยุคโลกาภิวัตน์**. กรุงเทพมหานคร : จามจุรีโปรดักชั่น, ๒๕๔๖.

มนูญมุกข์ ประดิษฐ์. **ทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ-

ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระสิริมังคลาจารย์. **มั่งคั่งถกที่ปณิ แปล เล่ม ๒**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย,

๒๕๓๒.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____. อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญูญาณ, ๒๕๓๓ - ๒๕๓๔.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด ๙๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

เรืองอุไร กุศลาสัย. สตรีในวรรณคดีพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๓๕.

วสิน อินทสระ. พุทธปรัชญากรวาท. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๓๗.

วิทย์ วิศทเวทย์. จริยศาสตร์เบื้องต้น มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๒.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมศาสนา, ๒๕๓๐.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ .การจัดประเภทอาชีพตามมาตรฐานสากล .กรุงเทพมหานคร : บริษัท ศรีเมืองการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๓๓.

อภิชัย พันธเสน. พุทธเศรษฐศาสตร์ : วิวัฒนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่างๆ. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (.วทส), ๒๕๔๔.

ศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเรื่องมุสาวาทของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย
โรงเรียนที่ตั้งในเขตเทศบาลอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม
An analytical study of moral behavior concerning the false speech (Musāvāda)
of Students in Secondary school located in Municipality, Nakhon Pathom

ณัฏฐิ์ ศรีดี*

Naddhira Sridee

ภาควิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Department of Buddhism, Faculty of Buddhism

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email : kratai.im@gmail.com

Received : March 28, 2018

Revised : April 4, 2019

Accepted : April 11, 2019

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเรื่องมุสาวาทของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนที่ตั้งในเขตเทศบาลเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม และ ๒) เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเรื่องมุสาวาทของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนที่ตั้งในเขตเทศบาลเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ของโรงเรียนที่ตั้งในเขตเทศบาลเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม จำนวน ๒๔๘ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaires) ดำเนินการจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป โดยใช้สถิติวิเคราะห์ข้อมูล คือ ความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) สถิติวิเคราะห์ค่าที (T-test) และสถิติวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA หรือ F-test) ผลการวิจัยพบว่า (๑) นักเรียน มีระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเกี่ยวกับมุสาวาท โดยรวมอยู่ในระดับน้อย โดยในรายข้อ นักเรียนมีระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม อยู่ในระดับปานกลาง จำนวน ๓ ข้อ อยู่ในระดับน้อย จำนวน ๑๗ ข้อ และอยู่ในระดับน้อยที่สุด จำนวน ๕ ข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ “เคยด่าเพื่อนเวลาโกรธ” ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ “พ่อแม่เคยสอนให้เป็นคนพูดโกหก” (๒) นักเรียน

* ผศ.ดร.ณัฏฐิ์ ศรีดี Asst.Prof.Dr.Naddhira Sridee

ชายและนักเรียนหญิงมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเรื่องมูสาวาทแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนนักเรียนที่เรียนในชั้นต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเรื่องมูสาวาทไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

คำสำคัญ : พฤติกรรมเชิงจริยธรรม, มูสาวาท, จังหวัดนครปฐม

Abstract

The purpose of this research article were to study ethical behavior of the high school students in schools located in Nakhon Pathom Municipality. Nakhon Pathom Province and to compare the ethical behavior of the high school students in Schools located in Nakhon Pathom Municipality Nakhon Pathom

This is quantitative research and tool used for this research is questionnaires. The samples population consisted of 298 students. Analysis of the data by using the statistics, namely; frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test and one-way analysis of variance One – Way (ANOVA) with statistical significance at the 0.05 From the research, it is found that; 1) The level of all moral behavior of students concerning fail-speech is low. But in each questions the result of moral behavior of students concerning fail-speech are as follows; the medium level among 3 topics, low level among 17 topics, and lowest level among 5 topics. The topic of which is highest level is “to abuses friends when angry” and lowest level is “the family teach them to be liar”. 2) The moral behavior of male and female students concerning fail-speech is very different in statistical significance at the 0.05 which depend upon hypothesis. But the moral behavior concerning fail-speech of students in different class is not different. It is not as the hypothesis.

Keywords : moral behavior concerning, false speech (Musāwāda), Nakhon Pathom

บทนำ

การพัฒนาประเทศให้มีความมั่นคงเจริญก้าวหน้า และมีเสถียรภาพได้ ย่อมขึ้นอยู่กับคุณภาพของประชากร ซึ่งถือว่าเป็นทรัพยากรอันทรงคุณค่า และที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือต้องมีการพัฒนาด้านวัตถุไปพร้อมกันกับคุณธรรมและจริยธรรม แต่ในสังคมไทยปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงไปมากทั้งในด้านวิทยาการและเทคโนโลยี จึงมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ความต้องการและความนิยมในวัตถุมีอิทธิพลสูง ความมีคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งเคยควบคุมแนวคิดแนวปฏิบัติของเด็กและเยาวชนถูกละเลยหรือเลือนหายไป

มุสสวาท ถือว่าเป็นประเด็นทางจริยธรรมที่สำคัญประการหนึ่งที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไปจากพฤติกรรมประจำวันของเยาวชน มุสสวาทในทัศนะของพุทธปรัชญาคือ คำพูดที่ไม่จริง ซึ่งครอบคลุมถึงการเขียนหนังสืออันเป็นเท็จด้วย การจะตัดสินว่า คำพูดหรือการกระทำใดผิดตามหลักมุสสวาทนั้น ให้พิจารณาตามองค์ประกอบ ๔ ประเภทคือ

๑) พูดเรื่องไม่จริง	๒) มีเจตนาพูดให้ผิดไปจากความจริง
๓) มีความพยายามในการพูด	๔) ผู้ฟังรู้และเชื่อตามผู้พูด

ในเรื่องมุสสวาทนี้มีประเด็นที่ขัดแย้งกับปัญหาทางจริยธรรมที่คนส่วนมากเข้าใจว่า หากพูดจริงทำให้สูญเสียอะไรบางอย่างไป กับการพูดเท็จแต่อาจจะนำประโยชน์อะไรบางอย่างมาให้ ก็ควรจะรักษาผลประโยชน์เอาไว้ จึงเป็นเหตุให้คนพูดอาจพูดเท็จมากกว่าความจริง

โรเบิร์ต เฟลด์แมน อาจารย์ด้านจิตวิทยา มหาวิทยาลัยแมสซาชูเซตส์ และผู้เขียนหนังสือเรื่อง The Liar in Your Life พบว่า ระหว่างการสนทนาทุก ๆ ๑๐ นาที จะมีการโกหกประมาณ ๒ - ๓ ครั้ง และในบางคู่สนทนาอาจเกิดขึ้นได้มากถึง ๑๒ ครั้ง^๑ ในขณะที่ พอล แอ็คแมน ศาสตราจารย์ด้านจิตวิทยา มหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย ซึ่งศึกษาเรื่องการโกหกมานานกว่าสี่สิบปี ลงความเห็นไว้ว่า “การโกหกเกิดขึ้นเมื่อคนคนหนึ่งตั้งใจที่จะหลอกลวงผู้อื่นเชื่อ การโกหกส่วนใหญ่จะเป็นการโกหกด้วยคำพูด แต่ก็มีความเป็นไปได้ที่จะใช้กิริยาท่าทางในการโกหก”^๒ และ เจมส์ แพตเตอร์สัน ผู้เขียนหนังสือ The Day America Told the Truth เผยว่า “ไม่ว่าคู่สนทนาจะเป็นใครก็ตามแต่ แทบทุกครั้งของการสนทนามักจะมีเรื่องโกหกร่วมอยู่ด้วยเสมอ เป็นไปไม่ได้เลยที่ทุกคนจะพูดความจริงต่อกันทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งบรรดาคนใกล้ชิดอย่างคู่รัก พ่อ แม่ ลูก”^๓

^๑ Robert S. Feldman. The Liar in Your Life. The Liar in Your Life: The Way to Truthful Relationships, US Edition, published by Twelve. Park Avenue. NY. 10017. 2009. P.4.

^๒ Joseph A.Devito. **Essentials of Human Communicaiton**. Longman Publication. Indiana University. 1999. P.103.

^๓ James Patterson and Peter Kim, **The Day America Told the Truth**. Prentice Hall, New York. 1991 p.45-47.

ในประเด็นการพูดโกหกของเด็กนั้น นพ.กัมปนาท ตันสฤตกุล จิตแพทย์ทั่วไปโรงพยาบาล มนารมย์ ให้ข้อมูลว่า ถ้าหากมองในแง่ดี การโกหกเป็นธรรมชาติของเด็ก เพราะโดยพื้นฐานทางจิตใจของเด็กนั้น จะไม่โหดร้ายเหมือนกับผู้ใหญ่ และการโกหกส่วนใหญ่อาจจะมีเหตุผลบางประการ เช่น เกรงว่า จะถูกทำโทษเมื่อทำผิด กลัวพ่อแม่จับได้จึงจำเป็นต้องโกหก ต้องพิจารณาถึงสาเหตุด้วยว่า เพราะอะไร เด็กถึงไม่ไว้วางใจพ่อแม่ เวลาทำสิ่งที่ไม่เหมาะสมลงไป ซึ่งพ่อแม่เองก็ไม่ควรมานั่งจับผิด หรือมีทัศนคติที่ไม่ดี ใส่เด็ก ซึ่งการสร้างมาตรการลงโทษแบบแก้ไขที่ปลายเหตุ มักใช้ไม่ได้ผล เพราะเด็กจะถูกมองเป็นเด็กไม่ดี และมองตัวเองด้วยคุณค่าลงไปได้ และเมื่อโตขึ้น เด็กจะมีพฤติกรรมร่วมกับการโกหกอีกหลายอย่าง จนกลายเป็นเด็กมีปัญหาในที่สุด^๔

Francesca Gino อาจารย์ด้านเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมที่มหาวิทยาลัย Harvard เชื่อว่ามีตัวอย่างมากมายเกี่ยวกับการโกหกไม่ว่าจะในชีวิตจริง ในภาพยนตร์ ในนิยายหรือหนังสือการ์ตูน แต่กลับยังไม่มีหลักฐานข้อมูลที่ชี้ชัดถึงความสัมพันธ์ของความฉลาดหลักแหลม กับความฉ้อฉลคดโกง ซึ่งประเด็นนี้เป็นเรื่องน่าสนใจทางจริยศาสตร์ ว่าทำไมคนที่ฉลาดมีความคิดสร้างสรรค์หลายคนจึงเลือกทางเดินผิด ๆ เช่นนั้น

ในงานวิจัยที่ตีพิมพ์อยู่ในวารสาร Personality and Social Psychology ใช้เวลาหลายปีในการทดสอบกลุ่มตัวอย่างอาสาสมัคร โดยใช้วิธีแบ่งระดับความคิดสร้างสรรค์ของกลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มต่างๆ กัน จากนั้นกำหนดให้แต่ละกลุ่มตกอยู่ในสถานการณ์ที่สามารถคดโกงได้นิดหน่อยเพื่อผลประโยชน์เล็กๆ น้อยๆ จากงานวิจัยครั้งนี้พบว่ายิ่งคนที่มีความคิดสร้างสรรค์ระดับสูงก็ยิ่งมีความยึดหยุ่นด้านศีลธรรมสูงตามไปด้วย พูดง่ายๆ คือสามารถหาข้อแก้ตัวสำหรับพฤติกรรมผิดๆ ของตนได้ดีกว่า และยังมีแนวโน้มทุจริตคดโกงหรือหลอกลวงมากกว่าด้วย

รายงานวิจัยชิ้นนี้พบว่า ในโลกแห่งการแข่งขันทางเศรษฐกิจทุกวันนี้ การเป็นคนมีความคิดสร้างสรรค์นั้นถือได้ว่าเป็นคุณสมบัติที่โดดเด่นในการทำงานซึ่งช่วยเปิดโอกาสใหม่ ๆ ให้แก่เจ้าตัว แต่ในขณะเดียวกันก็อาจเพิ่มโอกาสในการบิดเบือนกฎเกณฑ์บางอย่างเพื่อผลประโยชน์ของตนได้เช่นกัน และไม่ใช่แค่ผลประโยชน์ในรูปของตัวเงินเท่านั้น แต่ยังหมายถึงความสะดวกสบายหรือความพึงพอใจอื่นๆ เช่น การนอกใจคู่ครองด้วย

อย่างไรก็ตาม Francesca Gino เน้นย้ำว่างานวิจัยไม่ได้ต่อต้านการมีความคิดสร้างสรรค์ เพราะจริงๆ แล้วความคิดสร้างสรรค์เป็นสิ่งดีที่ช่วยขับเคลื่อนโลก แต่สิ่งที่เธอพยายามเตือนก็คือเมื่อมีข้อดีก็ต้องมีข้อเสีย นักวิจัยผู้นี้ระบุว่าความเฉลียวฉลาดมีความคิดสร้างสรรค์นั้นคือดาบสองคม ขึ้นอยู่กับผู้ใช่ว่าจะใช้ในทางสร้างสรรค์หรือทำลาย หรือใช้เพื่อสร้างรอยยิ้มหรือรอยน้ำตามากกว่ากัน^๕

^๔ นพ.กัมปนาท ตันสฤตกุล, หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันอังคารที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๒.

^๕ Francesco Gino, Quote from the Journal of Personal and Social Psychology., Vol 98 6). Jun 2010.

ในทัศนะของพุทธปรัชญา มุสาวาท ซึ่งจัดว่าเป็นศีลข้อที่ ๔ ในศีลทั้ง ๕ ข้อ นับได้ว่าเป็นประเด็นทางจริยธรรมอันหนึ่งที่น่าสนใจ มุสาวาทคือ คำพูดที่ไม่จริง ซึ่งครอบคลุมถึงการเขียนหนังสืออันเป็นเท็จด้วย การจะตัดสินว่า คำพูดหรือการกระทำใดผิดตามหลักมุสาวาทนั้น ให้พิจารณาตามองค์ประกอบ ๔ ประเภท ดังกล่าวข้างต้น

ในเรื่องมุสาวาทนี้มีประเด็นที่ขัดแย้งกับปัญหาทางจริยธรรมที่คนส่วนมากเข้าใจว่า หากพูดจริงทำให้สูญเสียอะไรบางอย่างไป กับการพูดเท็จแต่อาจจะนำประโยชน์อะไรบางอย่างมาให้ ก็ควรจะรักษาผลประโยชน์เอาไว้ จึงเป็นเหตุให้คนพูดเท็จมากกว่าความจริง คนส่วนมากมักเลือกพูดเท็จมากกว่าพูดจริง สอดคล้องกับพุทธปรัชญาที่ว่า “สัตว์ผู้ดเว้นจากมุสาวาทมีน้อย โดยแท้จริงแล้วสัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากมุสาวาทมีมากกว่า” คนส่วนมากเข้าใจว่า การละเมิดศีลข้อมุสาวาทมีโทษน้อยกว่าการละเมิดศีลข้ออื่น ๆ แต่พุทธปรัชญาถือว่า มีโทษมากเท่ากัน ดังนั้น บุคคลจึงควรรักษาการพูดจริงไว้ยิ่งชีวิต ทั้งนี้ก็เพื่อประโยชน์สูงสุด คือ นิพพาน

จากความสำคัญและสภาพการดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงสิ่งที่น่าห่วงใยมากที่สุดคือ เด็กและเยาวชนที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต การสร้างสรรค์สังคมและเยาวชนให้มีคุณธรรมนั้นถือเป็นหน้าที่ของหลายฝ่ายที่จะต้องช่วยเหลือนัน เช่น ครอบครัว สถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐและเอกชน เป็นต้น

โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองนครปฐม เป็นสถาบันการศึกษาที่มุ่งเน้นการจัดการศึกษาให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และให้ความสำคัญในการฝึกฝน ปลูกฝัง อบรมคุณธรรม จริยธรรม ให้นักเรียนทุกคนได้พัฒนาความรู้คู่คุณธรรมพร้อมทั้งพัฒนาตนเองให้มีความสามารถในการประกอบอาชีพและดำรงชีวิตให้เป็นสุข จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาเหตุผลเชิงจริยธรรมเกี่ยวกับมุสาวาทของนักเรียนในชั้นมัธยมปลาย ว่านักเรียนที่เรียนโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองนครปฐม มีความเข้าใจเรื่องมุสาวาทมากน้อยเพียงไร

วัตถุประสงค์

๑) เพื่อศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเรื่องมุสาวาทของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนที่ตั้งในเขตเทศบาลเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม

๒) เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเรื่องมุสาวาทของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนที่ตั้งในเขตเทศบาลเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ประกอบไปด้วยวิธีการและขั้นตอน ดังนี้

๑) ในกรณีขอบเขตด้านข้อมูลจะใช้วิธีการค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลในสถานที่ต่างๆ เช่น หอสมุดแห่งชาติ หอสมุดของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ

๒) ในส่วนที่เป็นแบบสอบถามเชิงพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ผู้วิจัยจะมุ่งเน้นไปที่หลักมูสาวาทโดยตรง โดยแบ่งออกเป็น ๒ ตอน ได้แก่

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถาม เกี่ยวกับเพศ ระดับชั้นของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมเรื่องมูสาวาท

๓) ขั้นตอนการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสมมติฐานในการวิจัยไว้ ๒ ประเด็นคือ

๓.๑) นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเรื่องมูสาวาทแตกต่างกัน

๓.๒) นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่เรียนในชั้นต่างกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเรื่องมูสาวาทแตกต่างกัน

๔) การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีขั้นตอนดังนี้

๔.๑) ตรวจสอบความสมบูรณ์ของเครื่องมือก่อน การเก็บข้อมูล

๔.๒) วางแผนเพื่อการเก็บข้อมูล โดยนัดหมายกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อการเก็บข้อมูลในแต่ละครั้ง ให้ได้วัน และเวลาในการเก็บข้อมูลที่เหมาะสม

๔.๓) แจ้งวัตถุประสงค์ของการเก็บข้อมูลให้แก่กลุ่มตัวอย่างทราบก่อนดำเนินการเก็บข้อมูล

๔.๔) ดำเนินการเก็บข้อมูล

๔.๕) ตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลที่ได้รับก่อนการวิเคราะห์ข้อมูล

๕) การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับเพศ และระดับชั้น วิเคราะห์หาค่าความถี่และค่าร้อยละ

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเกี่ยวกับมูสาวาทของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตเทศบาลเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม วิเคราะห์โดยหาค่าคะแนนเฉลี่ย ($\bar{x}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยทำเป็นรายข้อ รายด้าน และภาพรวม

การแปลความหมายค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ระดับพฤติกรรม เชิงจริยธรรม โดยมีเกณฑ์การประเมินดังนี้

๑.๐๐-๑.๕๐ หมายถึง ระดับน้อยที่สุด

๑.๕๑-๒.๕๐ หมายถึง ระดับน้อย

๒.๕๑-๓.๕๐ หมายถึง ระดับปานกลาง

๓.๕๑-๔.๕๐

หมายถึง

ระดับมาก

๔.๕๑-๕.๐๐

หมายถึง

ระดับมากที่สุด

ตอนที่ ๓ การเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเกี่ยวกับมุสวาทของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองนครปฐม จำแนกตามเพศ วิเคราะห์โดยใช้ค่าที (T-test) สำหรับระดับชั้นเรียน วิเคราะห์โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-Way ANOVA) ถ้าพบมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงจะนำค่าคะแนนเฉลี่ยไปทำการทดสอบเป็นรายคู่ตามวิธีการของเชฟเฟ (Scheff's post hoc comparison)

สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเรื่องมุสวาทของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนที่ตั้งในเขตเทศบาลเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม” มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษาและเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเรื่องมุสวาทของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนที่ตั้งในเขตเทศบาลเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐมการวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) ซึ่งเป็นการศึกษาข้อมูลตามขอบเขตใน ๓ ด้าน คือ

๑) **ด้านเนื้อหา** มุ่งศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับหลักมุสวาทในเชิงเอกสาร คือการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจาก พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และอนุฎีกาเป็นต้น

๒) **ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง** ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองนครปฐมจำนวน ๒ โรงเรียน ประกอบด้วยโรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย จำนวน ๘๔๓ คน และโรงเรียนมัธยมทวารวดี จำนวน ๓๑๙ คน ที่กำลังศึกษาในปีการศึกษา ๒๕๕๖ รวมจำนวน ๑,๑๖๒ คน

๓) **ด้านตัวแปรที่ศึกษา** ประกอบด้วย

๑) ตัวแปรอิสระ ได้แก่ เพศระดับชั้นที่กำลังศึกษา

๒) ตัวแปรตาม ได้แก่ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเกี่ยวกับมุสวาท

ผู้วิจัยได้ดำเนินการแจกแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๙๘ ฉบับ ได้รับกลับคืนมา ๒๙๗ ฉบับ นำมาวิเคราะห์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป โดยใช้สถิติ ค่าจำนวน ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. สถิติ T-test และ F-test นำเสนอเป็นรูปตารางประกอบคำบรรยาย และมีผลการวิจัย

๑) **ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม** พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง จำนวน ๑๖๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๔.๙ และเพศชาย จำนวน ๑๓๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๑ และกำลังศึกษาอยู่

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๑๐๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๐ กำลังศึกษามัธยมศึกษาปีที่ ๔ จำนวน ๑๐๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๗ และอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ จำนวน ๙๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๓ ตามลำดับ

๒) ระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเกี่ยวกับมูสาวาทของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนที่ตั้งในเขตเทศบาลเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม พบว่า นักเรียนผู้ตอบแบบสอบถาม มีระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเกี่ยวกับมูสาวาท โดยรวมอยู่ในระดับน้อย โดยในรายข้อ นักเรียนมีระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม อยู่ในระดับปานกลาง จำนวน ๓ ข้อ อยู่ในระดับน้อย จำนวน ๑๗ ข้อ และ อยู่ในระดับน้อยที่สุด จำนวน ๕ ข้อ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อที่ ๖ เคยด่าเพื่อนเวลาโกรธ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ข้อที่ ๑๒ พ่อแม่เคยสอนให้เป็นคนพูดโกหก

๓) ผลการเปรียบเทียบระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเกี่ยวกับมูสาวาทของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนที่ตั้งในเขตเทศบาลเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม พบว่า

๓.๑) นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเรื่องมูสาวาทแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาในรายข้อ พบว่า นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเรื่องมูสาวาทแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญใน ๕ ข้อ โดยนักเรียนชายมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเรื่องมูสาวาทสูงกว่านักเรียนหญิง

๓.๒) นักเรียนที่เรียนในชั้นต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเรื่องมูสาวาท ไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาในรายข้อพบว่า นักเรียนที่เรียนในชั้นต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเรื่องมูสาวาทแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญใน ๔ ข้อ โดยนักเรียนที่เรียนอยู่ในชั้นสูงขึ้นไปมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเรื่องมูสาวาทสูงกว่านักเรียนที่เรียนอยู่ในชั้นที่ต่ำ

๔) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับจริยธรรมเกี่ยวกับมูสาวาท พบว่า นักเรียนมีข้อเสนอแนะว่า ควรพูดแต่ความจริง ไม่โกหกกัน ไม่ว่าจะเกิดอะไรขึ้นพูดกันด้วยความจริงใจเอาใจเขามาใส่ใจเรา โดยบอกถึงผลเสียของการโกหก และแนะนำให้ผู้อื่นได้รู้ว่าการกล่าวมูสาเป็นสิ่งที่ไม่ดี มีผู้ใหญ่สร้างจิตสำนึกที่ดีและเป็นตัวอย่างที่ดีให้ มีการพูดจา ทำตัวและปรับปรุงนิสัยตนเองให้สอดคล้องกับสังคมรอบข้าง มีความกล้าหาญพูดและยอมรับความจริง มีความรับผิดชอบ ตรงต่อเวลาและมีเป้าหมายชีวิต ทั้งนี้ ก็ควรมีมาตรการการลงโทษหากมีการโกหก

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเกี่ยวกับมูสาวาทของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนที่ตั้งในเขตเทศบาลเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม นี้ ผู้วิจัยมีประเด็นที่สำคัญ และประเด็นที่น่าสนใจ แล้วจึงนำมาอภิปรายผลดังนี้

๑) ระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเกี่ยวกับมูสาวาทของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนที่ตั้งในเขตเทศบาลเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม พบว่า นักเรียน มีระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเกี่ยวกับมูสาวาท โดยรวมอยู่ในระดับน้อย โดยในรายชื่อนักเรียนมีระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม อยู่ในระดับปานกลาง จำนวน ๓ ข้อ อยู่ในระดับน้อย จำนวน ๑๗ ข้อ และ อยู่ในระดับน้อยที่สุด จำนวน ๕ ข้อ ซึ่งจากการสำรวจข้อมูลจะพบว่า นักเรียนจะมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเกี่ยวกับมูสาวาทซึ่งครอบคลุมถึงการพูดคุยกุศลทุกส่วนนั้น จะพบว่า นักเรียนจะชอบพูดคุยกุศลมาก เข้าลักษณะพูดเพ้อเจ้อ คือ พูดไม่มีประโยชน์หาสาระมิได้ พูดทำให้เพื่อนเสียใจและชอบด่าเพื่อนในขณะโกรธ ซึ่งทั้ง ๓ ประเด็นนี้ นักเรียนจะมีพฤติกรรมอยู่ในระดับปานกลาง ในส่วนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเกี่ยวกับมูสาวาทที่นักเรียนมีน้อยที่สุดนั้น จากข้อสังเกตพบว่า นักเรียนจะมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมน้อยที่สุดต่อบุคคลที่ตนเองเคารพยำเกรงกล่าวคือ บพการีและครูอาจารย์ของตนเอง นอกจากนี้ ก็ยังมีการพูดเท็จเพื่อเหตุผลอย่างอื่นอีก เช่น การโกหกเพื่อให้ตนเองมีภาพลักษณ์ที่ดี ไม่รู้สึกเสียหน้า นักเรียนก็มีพฤติกรรมอยู่ในระดับน้อยที่สุดเช่นเดียวกัน ซึ่งจะเห็นได้ว่ามูสาวาทนั้นจะเกิดขึ้นกับบุคคลใกล้ชิดกันเป็นอันดับต้นๆ และจะมีระดับน้อยลงเมื่อสิ่งนั้นมีผลต่อผู้พูดน้อยลง สอดคล้องกับเป้าหมายแห่งการกำหนด การเว้นจากมูสาวาท จัดว่าเป็นจริยธรรมพื้นฐานที่บัญญัติขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันในสิทธิส่วนบุคคล ทั้งในสิทธิส่วนตนเอง และสิทธิส่วนผู้อื่นอันเป็นที่รักที่หวงแหนผูกพันทั้งหมด จุดมุ่งหมายในการบัญญัติศีลอันเป็นเหตุผลห้ามมิให้ละเมิดศีลข้อมูสาวาท คือ

๑) เพื่อป้องกันการทำลายประโยชน์ของกันและกัน

๒) เพื่อให้คนอยู่ร่วมกันด้วยความซื่อสัตย์ต่อกัน

๓) เพื่อความสามัคคีในหมู่คณะ

๒) ผลการเปรียบเทียบระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเกี่ยวกับมูสาวาทของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนที่ตั้งในเขตเทศบาลเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม พบว่า

๒.๑) นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเรื่องมูสาวาทแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ สามารถอภิปรายได้ว่า โดยธรรมชาติของนักเรียนชายนั้น จะมีลักษณะชอบความเป็นผู้นำ มีความต้องการความโดดเด่นในหมู่คณะ พฤติกรรมบางอย่างอาจทำให้นักเรียนชายนั้นต้องอาศัยมูสาวาทเพื่อรักษาเกียรติ ศักดิ์ศรีของตนเอง และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักเรียนจะมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านมูสาวาท ต่อบพการี ซึ่งจะเห็นได้จาก เมื่อนักเรียนคุยกันเวลาเรียนแม้มีครู

ตักเตือนก็ไม่เคยหยุด, เคยรับปากครูว่าจะทำเวอร์ แต่ไม่ได้ทำตามที่ได้รับปากไว้, เคยโกหกครูเวลาที่ไม่ส่งการบ้านครู, เคยเถียงกับครู, เมื่อไปเที่ยวกับเพื่อนจนกลับบ้านดึก พอกลับมาบ้าน เมื่อผู้ปกครองถามก็ตอบว่า ไปบ้านเพื่อน โดยนักเรียนชายจะมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านมูสาวาทสูงกว่านักเรียนหญิงในประเด็นดังกล่าวมานี้

๒.๒) นักเรียนที่เรียนในชั้นต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเรื่องมูสาวาท ไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาในรายข้อพบว่า นักเรียนที่เรียนในชั้นต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเรื่องมูสาวาทแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญใน ๔ ข้อ โดยนักเรียนที่เรียนอยู่ในชั้นสูงชัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเรื่องมูสาวาทสูงกว่านักเรียนที่เรียนอยู่ในชั้นที่ต่ำ ที่เป็นเช่นนี้อธิบายได้ว่า พฤติกรรมของนักเรียนจะได้รับการสะสมจนเคยชินต่อพฤติกรรมที่ปฏิบัติจึงทำให้ขาดการตระหนักรู้ต่อพฤติกรรมนั้น จากข้อมูลข้อที่ว่า นักเรียนเคยพูดทำให้ครู และเพื่อนเสียใจ โดยนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ เคยทำให้ครูและเพื่อนเสียใจมากที่สุด รองลงมาคือ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ และ ปีที่ ๔ เป็นอันดับสุดท้าย และข้อมูลที่ว่า นักเรียนคุยกันเวลาเรียนแม้มีครูตักเตือนก็ไม่เคยหยุด และไปเที่ยวกับเพื่อนจนกลับบ้านดึก พอกลับมาบ้าน เมื่อผู้ปกครองถาม ก็ตอบว่า ไปบ้านเพื่อน โดยนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ มีพฤติกรรมมากกว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ และ ปีที่ ๔ ตามลำดับ

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเรื่องมูสาวาทของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนที่ตั้งในเขตเทศบาลเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยได้รับองค์ความรู้ที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

๑) ปัจจัยที่มีผลต่อการมูสาวาทของนักเรียน

จากผลการวิจัยโดยภาพรวมจะเห็นได้ว่า นักเรียนจะมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเรื่องมูสาวาทอยู่ในระดับต่ำ โดยจะพยายามหลีกเลี่ยงการพูดเท็จ พูดกันด้วยความจริงใจ เอาใจเขามาใส่ใจเรา โดยบอกถึงผลเสียของการโกหก พร้อมทั้งแนะนำให้ผู้อื่นได้รับทราบด้วย และการมีผู้ใหญ่สร้างจิตสำนึกที่ดีและเป็นตัวอย่างที่ดี ก็เป็นแนวทางหนึ่งจะทำให้นักเรียนเว้นขาดจากการกล่าวมูสาวาทได้ ซึ่งจากผลการวิจัยนี้จะพบว่า นักเรียน มีระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเกี่ยวกับมูสาวาทโดยรวมอยู่ในระดับน้อย โดยมีพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับมูสาวาท จะเกิดจากการมีอารมณ์โกรธจึงเผลอสติด่าเพื่อน พูดส่อเสียดให้เพื่อนเสียใจ และมีการพูดคุยกันมากจนเกินพอดี ในลำดับต่อมาคือ นักเรียนจะมีพฤติกรรมเกี่ยวกับมูสาวาท อันเกิดจากการพูดเถียงกับบิดามารดาบุพการีของตนและทำให้บิดามารดานั้นเกิดความเสียใจ

จากผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมทางจริยธรรมจำแนกตามเพศ และชั้นเรียนของนักเรียน พบว่า นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเรื่องมุสาวาทแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญใน ๕ ประเด็น โดยแบ่งเป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับบิดามารดาและครูผู้สอน โดยนักเรียนชายจะโกหกพ่อแม่ มากกว่านักเรียนหญิง ในกรณีเมื่อถูกถามโดยตรงไปตรงมาก็จะตอบปฏิเสธในทันที ในส่วนหนึ่ง นักเรียนชายจะมีพฤติกรรมที่แตกต่างจากนักเรียนหญิง คือ พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับครูผู้สอนในโรงเรียน โดยนักเรียนชายจะผิดคำพูด ไม่ปฏิบัติตามที่รับปากไว้ ไม่เชื่อฟัง และโต้แย้งกับครูของตนมากกว่า นักเรียนหญิง

เมื่อจำแนกผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมทางจริยธรรม จำแนกตามชั้นเรียน พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ จะมีพฤติกรรมเกี่ยวกับการพูดให้ครูและเพื่อนของตนเองเสียใจ สูงกว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ และปีที่ ๖ และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จะมีพฤติกรรมเกี่ยวกับการไม่เชื่อฟังต่อการตักเตือนของครูและโกหกบิดามารดาเมื่อตนเองมีความผิด

๒) การสังเคราะห์การงดเว้นจากการพูดเท็จ

จะเห็นได้ว่า พฤติกรรมทางจริยธรรมเกี่ยวกับมุสาวาทนั้น จะเริ่มต้นจากบุคคลใกล้ตัว โดยเฉพาะ นักเรียนนักศึกษาในช่วงวัยเยาวชน จะมีความผูกพันกับเพื่อนๆและครอบครัวมากและต้องการพบปะสังสรรค์กันตลอดเวลา การพูดคุยกันอาจมีผลทำให้เกิดความขัดแย้งกันอันนำไปสู่การเกิดการทะเลาะเบาะแว้งกันได้ ซึ่งมุสาวาทในงานวิจัยนี้ หมายรวมถึงการพูดเท็จ การพูดคำหยาบ การพูดส่อเสียด และการพูดเพ้อเจ้อด้วย ดังนั้น การกล่าวมุสาวาทของนักเรียน จึงต้องมีการแก้ไขด้วยการฝึกตนเองให้เป็นคนที่มีแต่การพูดคำสัตย์ (คำจริง) คำอ่อนหวาน (มธุรวาจา) พูดด้วยความจริงใจ และมีเหตุผล อันจะสนับสนุนให้สัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลของนักเรียนมีความแน่นแฟ้น และอบอุ่นมากขึ้น

ในมิติด้านเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า นักเรียนชายจะผิดคำพูด ไม่ปฏิบัติตามที่รับปากไว้ ไม่เชื่อฟัง และโต้แย้งกับครูของตนมากกว่านักเรียนหญิง ดังนั้น ครูสอนจะต้องสร้างแนวทางให้นักเรียนชายเป็นคนที่รักษาสัจจะ เชื่อฟัง และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้นำเสนอความคิดเห็นของตนเองอย่างเหมาะสม

ในมิติด้านชั้นเรียนของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ จะมีพฤติกรรมเกี่ยวกับการพูดให้ครูและเพื่อนของตนเองเสียใจ สูงกว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ และปีที่ ๖ ดังนั้น ครูควรหาวิธีการสร้างข้อตกลงในการรักษาสัมพันธภาพอันดีระหว่างนักเรียนกับนักเรียน และนักเรียนกับครู เช่น การรักษาคำพูดและการรักษาน้ำใจของบุคคลรอบข้างอย่างเหมาะสม

อนึ่ง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จะมีพฤติกรรมเกี่ยวกับการไม่เชื่อฟังต่อการตักเตือนของครูและโกหกบิดามารดาเมื่อตนเองมีความผิด ดังนั้น ครูและผู้ปกครองควรมหามาตรการป้องกันมิให้นักเรียนเป็น

คนก้าวร้าวและโกหก โดยการสร้างกิจกรรมเกี่ยวกับการยอมรับเหตุผลในการพูดคุยและดักเตือน เสนอแนะให้นักเรียนเป็นคนยอมรับต่อบุคคลรอบข้างของตน

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่องพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเกี่ยวกับมูสาวาทของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนที่ตั้งในเขตเทศบาลเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๑) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

โรงเรียนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีนโยบายในการสร้างสัจจะร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และนักเรียน เพื่อให้ทุกฝ่ายให้ความเคารพต่อความจริงอันนำไปสู่การสร้างแนวทางการแก้ไขปัญหาร่วมกัน

๒) ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๒.๑) ผู้บริหารต้องยอมรับความจริง โดยไม่ปิดบัง มีความโปร่งใสในการทำงาน และการพูดเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้ปกครอง และนักเรียน อันจะนำมาซึ่งความน่าเชื่อถือ น่าเคารพยำเกรง

๒.๒) ครู มีความจริงใจ สนใจ ใส่ใจต่อผู้เรียน สร้างข้อตกลงร่วมกันระหว่างตนเองกับผู้เรียน หรือต่อผู้เรียนด้วยกัน เพื่อสร้างบรรทัดฐานทางสังคมให้เกิดขึ้น อันจะนำไปสู่การสร้างสังคมที่ดีงาม

๒.๓) ผู้ปกครอง ต้องยอมรับความจริงและให้ความร่วมมือกับโรงเรียนในอันที่จะร่วมด้วยช่วยกันสร้างให้บุตรหลานของตนเองเป็นผู้มีสัจจะและอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรี

๒.๔) นักเรียน ต้องตระหนักรู้และเข้าใจในการปรารภนาติของผู้บริหาร ครู และผู้ปกครอง และให้ความร่วมมือในการรักษาสัจจะทั้งในขณะที่ศึกษาอยู่ หรือแม้กระทั่งขณะที่อยู่นอกสถานศึกษา

๓) ข้อเสนอแนะ ในการวิจัยครั้งต่อไป

๓.๑) การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ จึงควรมีการศึกษาเชิงคุณภาพโดยสัมภาษณ์เชิงลึก

๓.๒) การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเกี่ยวกับมูสาวาทเพียงประเด็นเดียว ควรมีการศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในข้ออื่นๆ เช่น ปาณาติบาต อทินนาทาน เป็นต้น เพื่อให้มีเนื้อหาสาระให้มากขึ้น

๓.๓) การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเฉพาะกลุ่มนักเรียนเท่านั้น จึงควรวิจัยในกลุ่มผู้บริหารและผู้สอน เพื่อแสวงหาแนวทางการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างมีศักดิ์ศรียิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- ชัยวัฒน์ อุตพัฒน. **หลักพุทธศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๕.
- เดวิด เจ. ลิเบอร์แมน. **คู่มือจับโกหก (Never be lied to again)** แปลโดย สหรัฐ วิบูลย์ภักดี. สำนักพิมพ์วีเลิร์น. กรุงเทพมหานคร
- พสุ เดชะรินทร์. **ทำไมผู้นำถึงโกหก ?** หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๕๕.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ**. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๒๗.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๒.
- สุชา จันทรเฒ. **จิตวิทยาพัฒนาการ**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช. ๒๕๔๒.
- Alan Donagan. **The theory of morality**. Chicago: University of Chicago press: 1973
- Bloom, B. **Taxonomy of Education Objective Handbook I. In Cognitive Domain**. New York. 1975.
- Brad Hooker. **Truth in Ethics**. Blackwell Publishers Ltd. Oxford. 1996.
- Caroline. A.F. Rhys Davids. **A Buddhist manual of Psychological Ethics**. New Delhi. 1996.
- Crow, Lester Donald. **Education in the Secondary School**. New York. America. 1961.
- Damien Keown. **The Nature of Buddhist Ethics**. The Macmillan Press Ltd. London. 1992.
- _____. **Buddhism and Bioethics**. Goldsmiths college. University of London. 2001.
- _____. **Buddhist Ethics: A very short introduction**. Oxford University Press. 2005.
- Goldenson, R.M. **Longman Dictionary of Psychology and Psychiatry**. New York. 1984.
- Hurlock,E.B. **Adolescence Development**. New York: Mc Graw–Hill Kogakuka Company. 1973.
- James Patterson and Peter Kim, **The Day America Told the Truth**, Prentice Hall, New York, 1991
- John H. Hick. **Philosophy of Religions**. Printed in India by Pushp Print Service. Delhi. 2004.
- Lee J. Cronbach. **Essentials of Psychological Testing**. Harper & Row, 1990.
- Myers, D.G. **Psychology (6th ed.)** New York. Worth Publishers. 2001
- P.A. Payutto. **Good, Evil and Beyond: Kamma in the Buddha’s Teaching**. 4th reprinted. Bangkok: Buddhaddhamma Foundation Press. 1997.

Richard J. Gerring. **Psychology and Life**. (20 ed.) Pearson. Printed at USA. 2013

Robert S. Feldman. **The Liar in Your Life**. *The Liar in Your Life: The Way to Truthful Relationships*, US Edition, published by Twelve. Park Avenue. NY. 10017. 2009.

Francesco Gino. **Journal of Personality and Social Psychology**, Vol 98 6). Jun 2010

พฤติกรรมการใช้โทรศัพท์มือถือของนักศึกษา สาขาสังคมศึกษา
มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

Mobile Phone Usage Behavior of Students Studying
in Social Studies Program of Thepsatri Rajabhat University

เอื้อมทิพย์ ศรีทอง*

Aumthip Srithong

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, ประเทศไทย

Faculty of Humanities and Social Science Thepsatri Rajabhat University, Thailand

Email: aumthips@gmail.com

Received : May 29, 2019

Revised : April 25, 2019

Accepted : May 10, 2019

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการใช้โทรศัพท์มือถือของนักศึกษา สาขาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี ๒) เพื่อศึกษาผลกระทบจากการใช้โทรศัพท์มือถือที่มีต่อตัวนักศึกษาและผลกระทบทางสังคม ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ นักศึกษาสาขาสังคมศึกษา ชั้นปีที่ ๑ – ๓ ปีการศึกษา ๒๕๖๑ จำนวน ๑๖๐ คน ใช้วิธีวิจัยเชิงสำรวจ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๗๘๘๗ วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) ผลการวิจัยพบว่า ๑) โทรศัพท์มือถือที่ได้รับความนิยมมากที่สุดของนักศึกษาสาขาสังคมศึกษา คือ iPhone ๓๑.๘ %, Samsung ๒๕.๖ %, Oppo ๑๕.๗ %, Vivo ๑๒.๕ % และ Huawei ๑๑.๓ % นักศึกษาใช้ช่วงเวลาตอนเย็นหลังเลิกเรียนในการเล่นโทรศัพท์มือถือ ๓๒.๕ % ซึ่งเป็นจำนวนที่สูงที่สุด รองลงมาใช้โทรศัพท์ตั้งแต่ตื่นนอน ๑๖.๓ % ใช้เวลาในการเล่นโทรศัพท์มือถือจำนวนมากกว่า ๔ ชั่วโมงขึ้นไป, เมื่อหยิบโทรศัพท์ขึ้นมาใช้ สิ่งแรกที่นักศึกษาทำ คือ Facebook ๒๖.๒ %, เล่น Line ๑๘.๘ %, ดู YouTube ๑๕.๗ % และดู Instagram ๑๐.๗ % ๒) พฤติกรรมการใช้โทรศัพท์มือถือของนักศึกษา พบว่า ๔ อันดับพฤติกรรมยอดฮิตของนักศึกษาที่ปฏิบัติมากที่สุดเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ใช้โทรศัพท์มือถือเพื่อเชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ต ($\mu = ๔.๕๘$), ใช้โทรศัพท์มือถือเพื่อเล่น Social network เช่น Facebook, line, twitter, Instagram ฯลฯ ($\mu = ๔.๕๕$),

* รศ.ดร.เอื้อมทิพย์ ศรีทอง Assoc.Prof.Dr.Aumthip Srithong

ใช้แอปพลิเคชันเพื่อโทรฟรีกับเพื่อนและแฟน ($\mu = ๔.๕๒$) และใช้โทรศัพท์มือถือเพื่อถ่ายรูป, ถ่ายคลิปวิดีโออัดเสียง ($\mu = ๔.๕๐$) ตามลำดับ ๓) ผลกระทบจากการใช้โทรศัพท์มือถือ พบว่า ทำให้ไม่มีเวลาอ่านและทบทวนหนังสือเรียน ($\mu = ๓.๔๙$), ทำให้มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ($\mu = ๒.๕๔$)

คำสำคัญ : โทรศัพท์มือถือ, พฤติกรรม

Abstract

The main objectives of this research are: i) to study the behavior of students using mobile phones in Social Studies Program of Thepsatri Rajabhat University, and ii) to study the effects of using the mobile phone towards students and social impact. The population of this research consisted of 160 first, second and third students studying in Social Studies Program, academic year 2/2018. The survey research method was carried out in this study. The research instrument was a questionnaire created by the researcher with reliability value equal to 0.7887. Statistical techniques used were frequencies, percentage, mean average (μ), and standard deviation (S.D). **The findings of this study were concluded as follows:** 1) The most popular mobile phone of social studies students is iPhone (31.8%), followed by Samsung (25.6%), Oppo (15.7%), Vivo (12.5%) and Huawei (11.3%), respectively. Students spent the evening hours after class to use mobile phones, which is the highest in number, followed by using the phone since waking up (16.3%). They spent more than 4 hours using mobile phones. When picking up the phone, the first application they do was Facebook (26.2%), followed by Line (18.8%), YouTube (15.7%) and Instagram (10.7%) respectively. 2) Regarding student mobile phone usage behavior, it was found that the top 4 most popular behaviors of students were using a mobile phone to connect to the internet ($\mu = 4.58$), using mobile phones to play social networks such as Facebook, line, twitter, Instagram, etc. ($\mu = 4.55$), using the application to make free calls with boy or girl friends ($\mu = 4.52$) and using a mobile phone to take pictures and shooting video clips ($\mu = 4.50$), respectively. 3) The impact of using mobile phones revealed that students had no time to read and review the textbooks ($\mu = 3.49$) and their costs of living had increased ($\mu = 2.54$).

Keyword : Mobile Phone, Behavior

บทนำ

ในปัจจุบันสังคมที่มีสมาร์ตโฟนเข้ามาเกี่ยวข้องในชีวิตประจำวัน เป็นส่วนที่จะทำให้สังคมถูกพัฒนา ก้าวหน้าไปเรื่อยๆ ตามกระแสเทคโนโลยีที่กำลังพัฒนาไปสู่ยุค 5G ในอนาคต ปัจจุบันไม่ว่าใครก็ตามก็มี โทรศัพท์มือถือเป็นของตัวเอง และมีการใช้งานเป็นประจำในชีวิตประจำวันเสมอ จึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่จะ ให้อินเทอร์เน็ตเข้ามาในชีวิตประจำวัน การซื้อขายสินค้าทางอินเทอร์เน็ต กลายเป็นสินค้าที่ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว อีกทั้งผู้ประกอบการ หันมาให้ความสำคัญกับการซื้อขายผ่านช่องทางนี้ ด้วยเช่นกัน สำนักงาน กสทช.^๑ ได้สำรวจการใช้โทรศัพท์มือถือ พบว่า คนไทยใช้มือถือโทรเฉลี่ย ๕๐.๖๑ นาที ต่อวัน แบ่งเป็นการทำงานหรือทำธุรกิจหลัก ๒๔.๑๔ นาที ต่อวัน โดยเฉพาะช่วงอายุ ๓๑ - ๔๐ ปี เป็นช่วงอายุที่ใช้การโทรเพื่อสร้างรายได้มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๙๙

โทรศัพท์มือถือ จึงมีบทบาทสำคัญในฐานะเทคโนโลยีการสื่อสารที่ทำให้ผู้คนทั่วโลกติดต่อสื่อสาร กันได้ตลอดเวลาและทุกสถานที่ ทำให้ไม่พลาดการติดต่อสื่อสาร อีกทั้งสามารถรับทราบข้อมูลข่าวสาร ที่เคลื่อนไหวได้ตลอดเวลา ปัจจุบันโทรศัพท์มือถือไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือที่ใช้พูดคุยติดต่อกันเท่านั้น แต่ยังสามารถอำนวยความสะดวกให้กับผู้ใช้ในด้านอื่น ๆ อย่างมากมายและหลากหลายตามความต้องการ ของผู้ใช้แต่ละคน การนำเอาเทคโนโลยีในโทรศัพท์มือถือมาใช้ อำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน ทำให้เราเห็นประโยชน์จากสื่อใหม่ที่ทำให้มนุษย์มีกิจกรรมการสื่อสารที่เปลี่ยนไป เช่น การรับส่งจดหมาย อิเล็กทรอนิกส์หรืออีเมล การสนทนาผ่านตัวอักษรในห้องสนทนาบนอินเทอร์เน็ต (Chat Room) และการ เข้าถึงกลุ่มคน เช่น การฝากข้อความไว้บนกระดานข่าว (Web Board) ที่ช่วยดึงดูดผู้ที่มีความสนใจร่วมกัน และการเข้าถึงผู้คนทั่วโลกด้วยเว็บไซต์ต่าง ๆ

ระบบอินเทอร์เน็ต เป็นระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ที่มีขนาดใหญ่ มีการเชื่อมต่อระหว่างเครือข่าย หลาย ๆ เครือข่ายทั่วโลก โดยใช้ภาษาที่ใช้สื่อสารกันระหว่างคอมพิวเตอร์ที่เรียกว่า โพรโตคอล (Protocol) ผู้ใช้เครือข่ายของโทรศัพท์สามารถสื่อสารถึงกันได้หลาย ๆ ทาง เช่น อีเมล เว็บบอร์ด และสามารถสืบค้น ข้อมูลและข่าวสารต่าง ๆ รวมทั้งคัดลอกแฟ้มข้อมูลและโปรแกรมมาใช้ได้ ในปัจจุบันอินเทอร์เน็ตมีความ สำคัญต่อชีวิตประจำวันของคนเราหลายด้าน เช่น

ด้านการศึกษา เพื่อสนับสนุนการศึกษา เป็นการใช้อินเทอร์เน็ตในการติดต่อสื่อสารเพื่อการ ส่งการบ้าน นัดหมาย อธิบายรายละเอียด รวมทั้งแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของคณาจารย์กับนักเรียน และ

^๑ รายงานผลการศึกษาระดับสมรรถภาพ, โครงการสำรวจพฤติกรรมการใช้บริการโทรคมนาคมของประชากรไทย พ.ศ. ๒๕๕๙, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงกิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม แห่งชาติ, ๒๕๕๙), หน้า ๓๒๕ - ๓๕๐.

นักเรียนกับนักเรียนด้วยกัน นอกจากนี้ยังมีระบบการเรียนการสอนด้วยระบบออนไลน์ การเรียนออนไลน์ค่อนข้างเป็นที่นิยมมากในปัจจุบัน เพราะเป็นการเรียนที่สะดวกสามารถเรียนได้ในเวลาที่ต้องการ อีกทั้งสามารถลดค่าเล่าเรียนลงไปได้อย่างมาก และทั้งนี้อินเทอร์เน็ตนั้นยังสามารถใช้เป็นแหล่งค้นคว้าหาข้อมูลเสมือนเป็นห้องสมุดขนาดใหญ่พร้อมทั้งมีข้อมูลที่ครอบคลุมมีทั้งภาพ เสียง และภาพเคลื่อนไหว

ด้านธุรกิจและพาณิชย์ ช่วยให้สามารถตัดสินใจซื้อขายสินค้าและบริการได้อย่างรวดเร็วและสะดวก นับว่าเป็นตลาดที่กว้างขวางและมีประสิทธิภาพในการติดต่อซื้อสินค้าและบริการ เพราะในสมัยนี้ นิยมความสะดวกสบายและรวดเร็วทันใจ ไม่ว่าจะอยู่ที่ใดบนโลกก็สามารถเปิดเว็บไซต์เพื่อเลือกสินค้าหรือหาข้อมูลผลิตภัณฑ์ หรือแม้กระทั่งปรึกษาก็สามารถทำได้อย่างฉับไว

ด้านการบันเทิง อินเทอร์เน็ตถือว่าเป็นแหล่งความบันเทิงในอีกรูปแบบหนึ่งเหมือนกับการนั่งดูโทรทัศน์ ดูภาพยนตร์ อ่านหนังสือหรือบทความต่าง ๆ ซึ่งสามารถจะดูหรืออ่านใช้งานที่ไหนเมื่อไหร่ก็ได้ตามความต้องการ ด้านบันเทิงนั้นถือว่าอินเทอร์เน็ตเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ สามารถค้นคว้าวารสาร หนังสือพิมพ์ ข่าวสาร นิยาย วรรณกรรมและอื่น ๆ ผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต อีกทั้งสามารถฟังวิทยุออนไลน์ ดูรายการโทรทัศน์รวมทั้งภาพยนตร์ทั้งเก่าและใหม่มาดูได้อีกด้วย ที่สำคัญอินเทอร์เน็ตสามารถเคลื่อนย้ายข่าวสารข้อมูลจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งได้โดยไม่จำกัดระยะทางส่งข้อมูลได้หลายรูปแบบ ทั้งข้อความตัวหนังสือ ภาพและเสียง โดยอาศัยเครือข่ายโทรคมนาคม เป็นตัวเชื่อมต่อเครือข่ายอินเทอร์เน็ตนับเป็นอภีระบบเครือข่ายที่ยิ่งใหญ่มาก มีเครื่องคอมพิวเตอร์หลายล้านเครื่องทั่วโลก เชื่อมต่อกับระบบทำให้คนในโลกทุกชาติทุกภาษาสามารถติดต่อสื่อสารกันได้โดยไม่ต้องเดินทางไปทั่วโลก เปรียบเสมือนเป็นบ้านหนึ่งที่ทุกคนในบ้านสามารถพูดคุยกันได้ตลอด ๒๔ ชั่วโมง ประหยัดเวลา ค่าใช้จ่าย แต่เกิดประโยชน์ต่อสังคมโลกปัจจุบันมาก

ในขณะที่ประเทศไทยก้าวสู่ Thailand ๔.๐ ยุคเทคโนโลยีที่ผู้บริโภคเริ่มสร้างเครือข่ายติดต่อสื่อสารกันในโลกออนไลน์ เครือข่ายสังคม Social Network นี้เริ่มจากการคุยหรือแชทกับเพื่อน สมาคม กลุ่มเล็ก ๆ ของผู้คนที่ต้องการความสะดวกสบายในการติดต่อสื่อสารจุดเล็ก ๆ นี้เริ่มพัฒนาและขยายวงกว้างไปสู่การดำเนินกิจกรรมในเชิงธุรกิจ โดยนักธุรกิจส่วนใหญ่มองว่า Social Media เป็นเครื่องมือเชื่อมต่อและสร้างเครือข่ายทางธุรกิจให้แก่พวกเขาได้เป็นอย่างดีด้วยการคลิกเพียงครั้งเดียว

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาโทรศัพท์มือถือ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในฐานะเทคโนโลยีการสื่อสาร ที่ทำให้ผู้คนทั่วโลกติดต่อสื่อสารกันได้ตลอดเวลาและทุกสถานที่ ทำให้ไม่พลาดการติดต่อสื่อสาร อีกทั้งสามารถรับทราบข่าวสารที่เคลื่อนไหวได้อยู่ตลอดเวลาเทคโนโลยีเหล่านี้ได้แทรกซึมเข้าสู่นักเรียน นิสิต นักศึกษาอย่างรวดเร็วหรือไม่ จึงเป็นที่มาของการศึกษาพฤติกรรมการใช้โทรศัพท์ของนักศึกษา สาขาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี โดยต้องการทราบพฤติกรรมการใช้

โทรศัพท์มือถือของนักศึกษา และผลกระทบจากการใช้โทรศัพท์มือถือ รวมถึงอิทธิพลของโลก Social Network มีผลต่อพฤติกรรมการใช้โทรศัพท์ของนักศึกษาสาขาสังคมศึกษาอย่างไร

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

๑. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการใช้โทรศัพท์มือถือของนักศึกษา สาขาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
๒. เพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดจากการใช้โทรศัพท์มือถือที่มีต่อตัวนักศึกษาและผลกระทบทางสังคม

ขอบเขตของงานวิจัย

๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาพฤติกรรมการใช้โทรศัพท์มือถือของนักศึกษาที่มีผลกระทบต่อตัวนักศึกษา สาขาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
๒. ขอบเขตด้านประชากร คือ นักศึกษาสาขาสังคมศึกษาชั้นปีที่ ๑ – ๓ ปีการศึกษา ๒/๒๕๖๑ จำนวน ๑๖๐ คน
๓. ขอบเขตด้านระยะเวลา งานวิจัยนี้ใช้ระยะเวลา ๖ เดือน
๔. ขอบเขตด้านพื้นที่ในการศึกษา คือ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

นิยามศัพท์เฉพาะ

๑. โทรศัพท์มือถือ (Mobile phone) คือ อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ที่ใช้ในการสื่อสารผ่านโทรศัพท์มือถือของเครือข่ายของโทรศัพท์มือถือแต่ละผู้ให้บริการ
๒. Wi-Fi คือ เครือข่ายไร้สาย มักใช้กับระบบเครือข่าย ไม่ว่าจะเป็นในองค์กรหรือในระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต
๓. ผลกระทบจากการใช้โทรศัพท์มือถือ หมายถึง ผลกระทบที่มีต่อตนเองและต่อสังคม
๔. พฤติกรรม หมายความว่า การแสดงและกิริยาท่าทางซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ตอบสนองของระบบหรือสิ่งมีชีวิตต่อสิ่งเร้าหรือการรับเข้าทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นภายในหรือภายนอก มีสติหรือไม่มีสติระลึกชัดเจนหรือแอบแฝง และโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมการใช้โทรศัพท์มือถือของนักศึกษา สาขาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี” ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าตามขั้นตอนของกระบวนการวิจัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ นักศึกษาสาขาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี ชั้นปีที่ ๑ – ๓ ปีการศึกษา ๒/๒๕๖๑ จำนวน ๑๖๐ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเพื่อใช้สำหรับการเก็บข้อมูลตามลำดับขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ ๑ ศึกษาจากเอกสาร ตำรา รายงานการวิจัย เพื่อกำหนดกรอบเบื้องต้น

ขั้นที่ ๒ ศึกษาพฤติกรรมทางเลือกซื้อโทรศัพท์มือถือ ตลอดจนผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการใช้โทรศัพท์มือถือทั้งผลกระทบต่อตนเองและต่อสังคม

ขั้นที่ ๓ รวบรวมข้อมูลที่ได้จากขั้นที่ ๑ และขั้นที่ ๒ มากำหนดพฤติกรรมการใช้โทรศัพท์มือถือของนักศึกษา สาขาสังคมศึกษา โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น ๔ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลส่วนบุคคลมี ๖ ข้อ

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวโทรศัพท์มือถือมี ๖ ข้อ

ตอนที่ ๓ พฤติกรรมการใช้โทรศัพท์มือถือมี ๑๓ ข้อ การให้คะแนนเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยมี เกณฑ์ ๔ ระดับของลิงเคอร์ท (Linkert Scale) ดังนี้

ตอนที่ ๔ ผลกระทบของการใช้โทรศัพท์มือถือ การให้คะแนนเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยมีเกณฑ์ ๔ ระดับ

เกณฑ์แปลความหมายของคะแนน

เพื่อให้การแปลความหมายของผลการวิเคราะห์ข้อมูลสอดคล้องกับความเป็นจริง ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์การแปลความหมายของคะแนนเฉลี่ย ตามหลักเกณฑ์ของประคอง กรรณสูตร (๒๕๒๘, ๗๐) ดังนี้

๔.๕๐ – ๕.๐๐	หมายถึง	อยู่ในระดับมากที่สุด
๓.๕๐ – ๔.๔๙	หมายถึง	อยู่ในระดับมาก
๒.๕๐ – ๓.๔๙	หมายถึง	อยู่ในระดับปานกลาง
๑.๕๐ – ๒.๔๙	หมายถึง	อยู่ในระดับน้อย
๑.๐๐ – ๑.๔๙	หมายถึง	อยู่ในระดับน้อยมาก

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

มีวิธีการดำเนินการดังนี้

๑) เก็บรวบรวมจากเอกสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้องในเบื้องต้น ผู้วิจัยทำการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้โทรศัพท์มือถือ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลประกอบกับแนวคิดในการวิเคราะห์

๒) แจกแบบสอบถามในห้องเรียนโดยให้นักศึกษากลับไปทำที่บ้านเพื่อต้องการให้นักศึกษาได้ตอบอย่างเสรี ผู้วิจัยใช้เวลา ๑ สัปดาห์ในการรวบรวมข้อมูลครบสามารถใช้เป็นแบบสอบถามครบจำนวน ๑๖๐ ชุด

การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาจึงนำแบบสอบถามมาตรวจสอบความสมบูรณ์ แล้วลงรหัสข้อมูลวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมทางสังคมศาสตร์ วิเคราะห์หาค่าสถิติเบื้องต้นคือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) วิเคราะห์พฤติกรรมการใช้โทรศัพท์มือถือและผลกระทบจากการใช้โทรศัพท์มือถือ

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

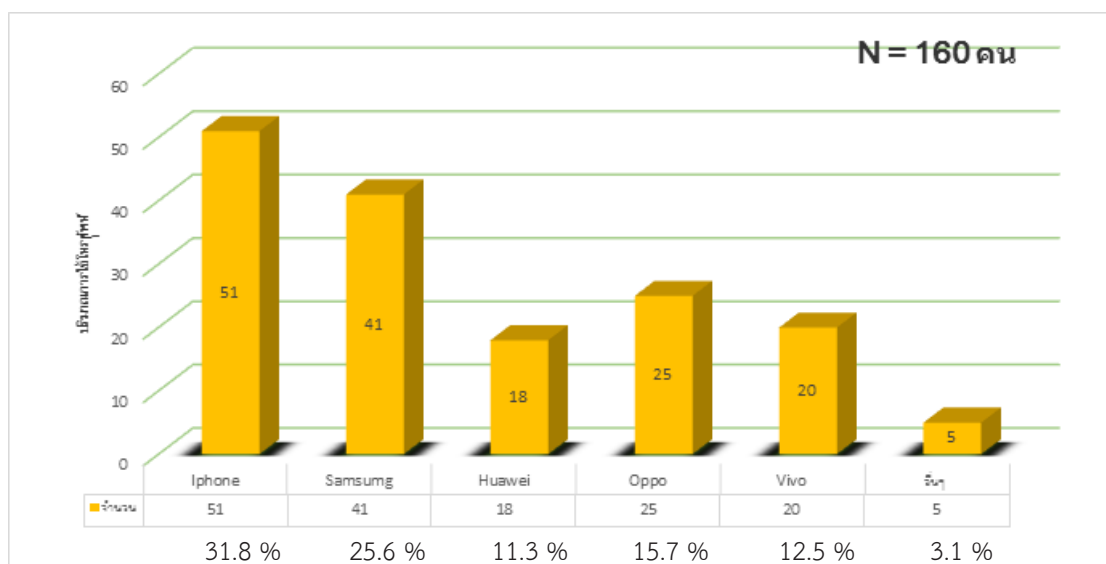
ข้อมูลทั่วไป

นักศึกษาส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงจำนวน ๑๑๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๐.๖ เป็นจำนวนที่สูงที่สุด รองลงมาเป็นเพศชายจำนวน ๔๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๔ นักศึกษามีอายุระหว่าง ๒๐ ปีจำนวน ๕๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๖ ซึ่งเป็นจำนวนที่สูงที่สุด สถานภาพของบิดา-มารดาอยู่ด้วยกันจำนวน ๑๐๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๕ อาชีพของผู้ปกครองคือ รับจ้าง/ลูกจ้างเอกชน จำนวน ๕๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๘ และนักศึกษาสายครูส่วนใหญ่เดินทางมาเรียนด้วยรถประจำทางจำนวน ๘๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๖ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Bianchi and Phillips^๒ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย หากผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศชายมากกว่า อาจได้ผลที่แตกต่างกัน เนื่องจากเพศหญิงมีแนวโน้มที่จะใช้สมาร์ทโฟนเพื่อเหตุผลทางสังคมมากกว่าเพศชาย ในขณะที่เพศชายจะใช้เพื่อธุรกิจมากกว่า

^๒ Bianchi, A. and Phillips, J. G. Psychological Predictors of Problem Mobile Phone Use. CYBER-PSYCHOLOGY & BEHAVIOR, ๘(๑), (๒๐๐๕). p. ๓๙-๕๑.

ข้อมูลโทรศัพท์มือถือ

แผนภูมิที่ ๑.๑ ปัจจุบันนักศึกษาใช้โทรศัพท์รุ่นใด

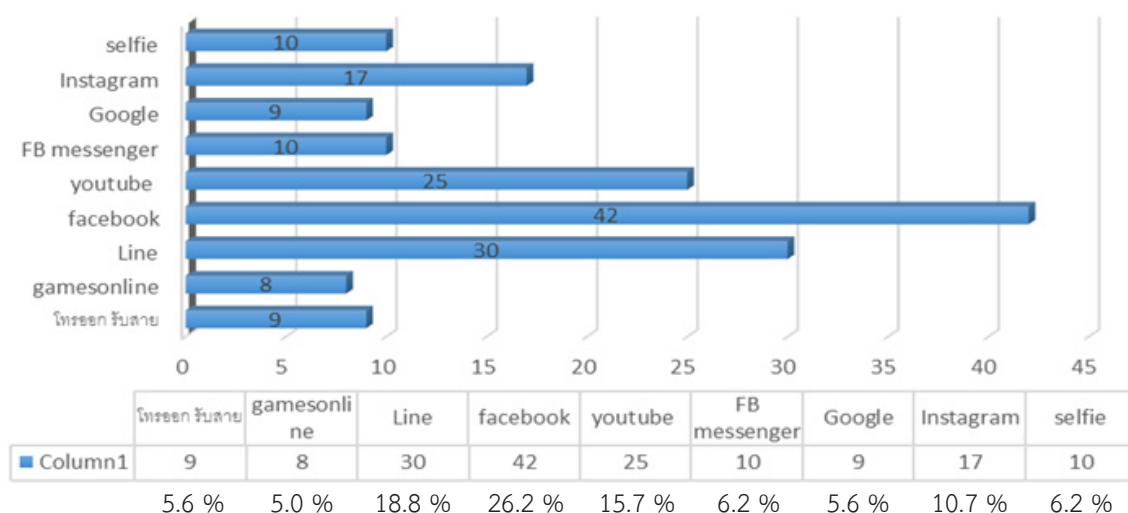
จากแผนภูมิที่ ๑.๑ พบว่า โทรศัพท์มือถือที่ได้รับความนิยมมากที่สุดของนักศึกษาสาขาสังคมศึกษา คือ iPhone ๓๑.๘% , Samsung ๒๕.๖% , Oppo ๑๕.๗% , Vivo ๑๒.๕ % และ Huawei ๑๑.๓%

นักศึกษาใช้เวลาตอนเย็นหลังเลิกเรียนในการเล่นโทรศัพท์มือถือร้อยละ ๓๒.๕ รองลงมา ใช้โทรศัพท์ตั้งแต่ตื่นนอนร้อยละ ๑๖.๓ ข้อค้นพบแสดงให้เห็นว่า โทรศัพท์มือถือได้เข้าไปอยู่ในชีวิตประจำวัน ของนักศึกษาทุกคน แสดงว่าโทรศัพท์มือถือกลายเป็นสิ่งสำคัญเวลาที่ตื่น เวลานอนก็ยังวางโทรศัพท์ไว้ข้างตัว

นักศึกษาใช้เวลาในการเล่นโทรศัพท์มือถือมากกว่า ๔ ชั่วโมง/วัน คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๕ รองลงมา ร้อยละ ๒๒.๕ ใช้เวลาในการเล่นโทรศัพท์ ๓-๔ ชั่วโมง/วัน ซึ่งสอดคล้องกับข้อความของ อธิปลักษณ์ โชติธนประสิทธิ์^๓ ที่กล่าวว่า เกือบ ๖๐ % ของผู้ใช้โทรศัพท์มือถืออดใจไม่ได้ครบ ๑ ชั่วโมง ก็ต้องหยิบมือถือมาเช็คเป็นระยะ ๆ ส่วน ๕๔ % มีการกิจเช็คมือถือแม้จะอยู่บนเตียงนอน ไม่ว่าจะก่อนหลับ หลังจากตื่นนอนหรือระหว่างค่าคืน ขณะที่ราว ๑ ใน ๕ ต้องลุกขึ้นมาตรวจสอบความเคลื่อนไหวบนโทรศัพท์มือถือ ทั้งที่เพิ่งเสร็จจากกิจกรรมเข้าจังหวะกับคู่รักและเกือบ ๔๐ % ยอมรับว่าแอบใช้มือถือในระหว่างเข้าห้องน้ำอีก ๓๐% เช็คโทรศัพท์ระหว่างกินข้าวกับคนอื่น และ ๙ % ยังไม่วายใช้มือถือในระหว่างประกอบพิธีทางศาสนา

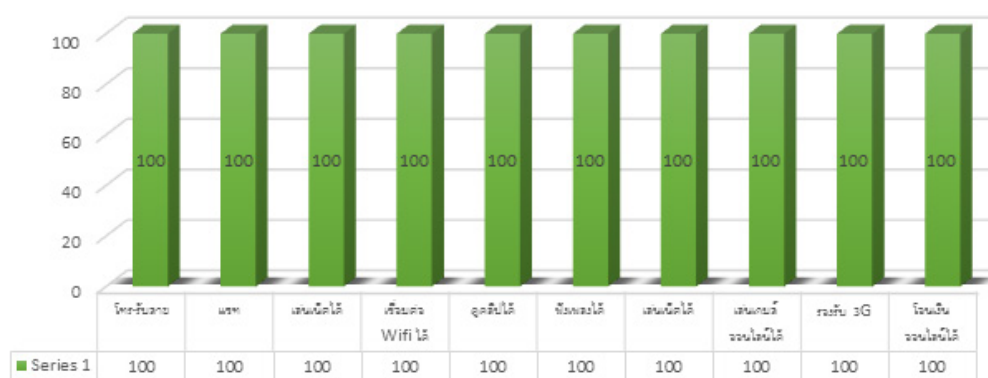
^๓ อธิปลักษณ์ โชติธนประสิทธิ์, “Smartphone และ App เติบโตอย่างไม่หยุดยั้ง”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://news.siamphone.com/news-๐๕๗๖๙.html> [๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒]

ตารางที่ ๑.๒ เมื่อหยิบโทรศัพท์ขึ้นมาใช้สิ่งแรกที่ต้องการทำ คือ

จากตารางที่ ๑.๒ พบว่า เมื่อหยิบโทรศัพท์ขึ้นมา นักศึกษาทำสิ่งแรกคือ เล่น Facebook ๒๖.๒ %, เล่น Line ๑๘.๘ %, ดู YouTube ๑๕.๗ %, ดู Instagram ๑๐.๗ %, และเล่นเกมส์ออนไลน์ ๖.๒ % ตามลำดับ สอดคล้องกับข้อค้นพบของสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ : ETDA (องค์การมหาชน)^๔ ผลการสำรวจสะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมของคนในยุค 4G พบว่า กิจกรรมยอดนิยมของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตผ่านอุปกรณ์เคลื่อนที่ อันดับ ๑ ได้แก่ การใช้บริการโซเชียลเน็ตเวิร์ก เช่น เฟซบุ๊ก อินสตาแกรม และไลน์ เป็นต้น คิดเป็นสัดส่วนสูงถึง ๘๒.๗ % ในขณะที่อันดับ ๒ คือการสืบค้นข้อมูล ๕๖.๖ % อันดับ ๓ ใช้ติดตามข่าวสาร หนังสือพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ ๕๒.๒ %

ตารางที่ ๑.๓ โทรศัพท์ของนักศึกษาทำอะไรได้บ้าง

^๔ สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (องค์การมหาชน) (สพธอ.) หรือ ETDA (เอ็ตด้า) กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, “ผลการสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย ปี ๒๕๕๘ (Thailand Internet User Profile ๒๐๑๕)”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://news.siamphone.com/news-๐๕๗๖๙.html> [๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒].

จากตารางที่ ๑.๓ แสดงให้เห็นว่า โทรศัพท์มือถือของนักศึกษาทุกคนสามารถเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตผ่าน wifi เป็นหลัก นักศึกษาสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร แหล่งความบันเทิงได้ทุกรูปแบบ เช่น ดูโทรทัศน์ ดูภาพยนตร์ อ่านหนังสือหรือบทความต่าง ๆ ได้ สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ Nielson^๕ (๒๐๑๗) กล่าวว่า การใช้โทรศัพท์มือถือในการท่องโลกอินเทอร์เน็ต และใช้งานในด้านอื่น ๆ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า โทรศัพท์มือถือมีความสามารถที่ช่วยสนับสนุนผู้ใช้ในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑) ค้นหาข้อมูลอ้างอิง การใช้โทรศัพท์มือถือเพื่อค้นหาข้อมูลอ้างอิงในเว็บไซต์อย่าง Wikipedia นั้น ทำได้อย่างสะดวกและรวดเร็วพอสมควร หรือจะเช็คข่าวผลการแข่งขันกีฬา พยากรณ์อากาศ ก็สามารถทำได้มีประสิทธิภาพ

๒) ส่งอีเมล ถือเป็นคุณสมบัติขั้นพื้นฐาน เพราะฉะนั้นการส่งอีเมลสั้น ๆ หรือเช็คอีเมลผ่านโทรศัพท์มือถือช่วยให้ผู้ใช้ทำการติดต่อสื่อสารโดยผ่านการรับ-ส่งอีเมล ได้สะดวกมากยิ่งขึ้น

๓) เป็นจีพีเอส ๓ (GPS) เป็นอีกความสามารถหนึ่งที่โทรศัพท์มือถือสามารถทำได้ดี แม้ว่าจะไม่ใช่การเป็นจีพีเอสโดยตรง แต่อาจจะใช้เข้าเว็บไซต์แผนที่อย่างกูเกิ้ลแมพ (Google Map) เพื่อค้นหาทิศทางที่จะเดินทางไปก็สามารถใช้ได้

๔) เล่นอินเทอร์เน็ต เป็นคุณสมบัติขั้นพื้นฐานของโทรศัพท์มือถือ ที่ทำให้ผู้ใช้สามารถท่องอยู่บนโลกอินเทอร์เน็ตได้บนฝ่ามือของผู้ใช้

พฤติกรรมการใช้โทรศัพท์มือถือ

พฤติกรรมการใช้โทรศัพท์มือถือของนักศึกษา สาขาสังคมศึกษา พบว่า ๔ อันดับพฤติกรรมยอดฮิตของนักศึกษาสาขาสังคมศึกษาปฏิบัติมากที่สุด เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่

ใช้โทรศัพท์มือถือเพื่อเชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ต ($\mu = ๔.๕๘$)

ใช้โทรศัพท์มือถือเพื่อเล่น Social network เช่น Facebook, line, twitter, Instagram , what's app ฯลฯ ($\mu = ๔.๕๕$)

ใช้แอปพลิเคชันเพื่อโทรฟรี & video call คุยกับเพื่อนและแฟน ($\mu = ๔.๕๒$)

ใช้โทรศัพท์มือถือเพื่อถ่ายรูป, ถ่ายคลิปวิดีโอ, อัปเดตเสียง ($\mu = ๔.๕๐$)

^๕ Nielson, “พฤติกรรมการใช้สมาร์ทโฟน”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://i7.in.th /smartphone-user-habit> [๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒].

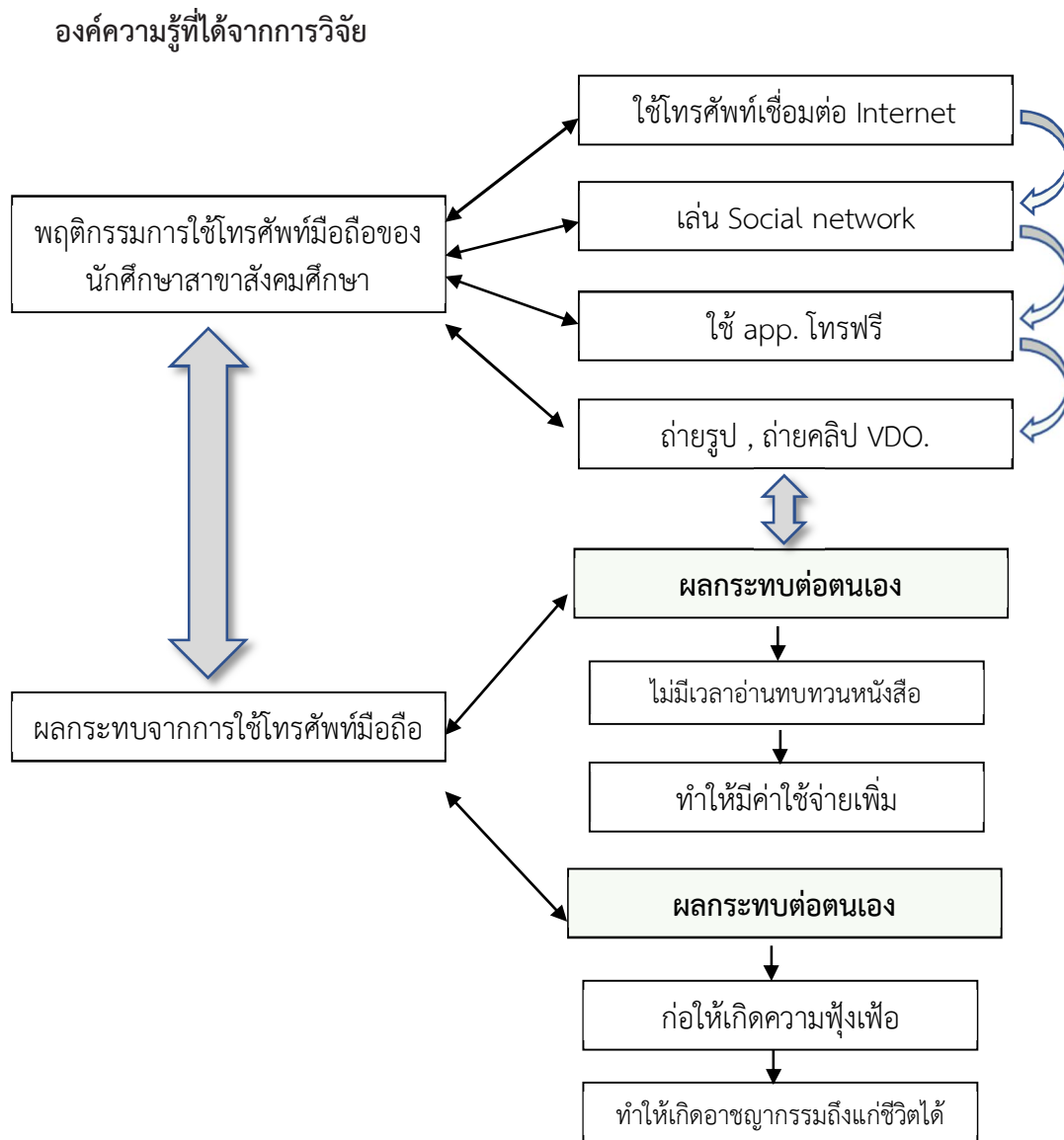
ในทางกลับกันพฤติกรรมการใช้โทรศัพท์มือถือของนักศึกษาสาขาสังคมศึกษา ที่มีค่าเฉลี่ย อยู่ระดับน้อย ๒ ลำดับ (ที่ใช้น้อย) เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ใช้โทรศัพท์เพื่อการศึกษาหาความรู้ต่าง ๆ เช่น แปลคำศัพท์ภาษาอังกฤษหรือคิดเลข ($\mu = ๒.๒๕$) รองลงมาคือใช้โทรศัพท์มือถือเพื่อส่งข้อความ SMS, MMS ($\mu = ๒.๒๒$) สอดคล้องกับข้อค้นพบของปริญญ์ ศรีวรสาร^๖ ได้ศึกษาผลกระทบจากพฤติกรรมเสพติดโทรศัพท์มือถือแบล็คเบอร์รี่ของวัยรุ่นที่มีทั้งข้อดีและข้อเสีย ข้อดีคือ วัยรุ่นมีเพื่อนมากขึ้น เนื่องจากการได้รับการยอมรับจากบุคคลรอบข้างที่มีรสนิยมคล้าย ๆ กัน ช่วยให้วัยรุ่นใกล้ชิดกันมากขึ้น เกิดกิจกรรมการใช้รูปแบบอื่นที่ต่างจากในอดีต มีการประยุกต์นำไปใช้ในการเรียน การสืบค้นความรู้ ติดต่อประสานงานภายในกลุ่ม ข้อเสียคือทำให้ไม่มีเวลาให้คนรอบข้าง เกิดการเจ็บป่วย และสร้างลักษณะนิสัยที่ผิด

ผลกระทบจากการใช้โทรศัพท์มือถือ

ผลกระทบจากการใช้โทรศัพท์มือถือต่อตนเอง พบว่า ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu = ๒.๕๒$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า รายการมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับระดับปานกลาง ๒ รายการ, มีค่าเฉลี่ยอยู่ในน้อย ๓ รายการ โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือทำให้ไม่มีเวลาอ่านและทบทวนหนังสือเรียน รองลงมาทำให้มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น

ผลกระทบจากการใช้โทรศัพท์มือถือต่อสังคม พบว่า ทุกรายการมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อย คือก่อให้เกิดความฟุ้งเฟ้อ อยากมีและอยากได้เกิดขึ้น ($\mu = ๒.๔๕$) และทำให้เกิดอาชญากรรมถึงแก่ชีวิตได้ ถ้าหากโทรศัพท์ของนักศึกษาเป็นที่ต้องการของโจร ($\mu = ๒.๓๓$)

^๖ ปริญญ์ ศรีวรสาร, การเสพติดโทรศัพท์มือถือแบล็คเบอร์รี่ กรณีศึกษาวัยรุ่นในเขตเทศบาลนครขอนแก่น, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๕). หน้า ๑๒๓.*

บทสรุป

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย คือ นักศึกษาทุกคนมีโทรศัพท์มือถือเป็นของตนเอง ส่งผลให้มีอิทธิพลต่อการใช้ชีวิตประจำวัน ใช้อินเทอร์เน็ตในการติดต่อสื่อสารเพื่อการส่งการบ้าน นัดหมาย ดาวน์โหลดเอกสารได้อย่างสะดวกสบาย เนื่องจากการพกพาโทรศัพท์ตลอดเวลา ด้วยเหตุนี้ส่งผลให้นักศึกษามีพฤติกรรมการใช้โทรศัพท์ที่ไม่แตกต่างกัน ได้แก่ เมื่อหยิบโทรศัพท์สิ่งแรกที่ทำคือ การเชื่อมต่อ Internet, เล่น Social network, ใช้ app. โทรฟรี่, ใช้โทรศัพท์ถ่ายรูป, ถ่ายคลิป VDO. ถ่าย selfie ที่เหมือนกัน

บรรณานุกรม

ปริญญ์ ศรีวรสาร. การเสพติดโทรศัพท์มือถือแบล็คเบอร์รี่ กรณีศึกษาวัยรุ่นในเขตเทศบาลนครขอนแก่น.

กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๕.

รายงานผลการศึกษานับสมบูรณ์. โครงการสำรวจพฤติกรรมการใช้บริการโทรคมนาคมของประชากร

ไทย พ.ศ. ๒๕๕๙. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงกิจการ

โทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ, ๒๕๕๙.

Bianchi, A. and Phillips, J. G. (2005). Psychological Predictors of Problem Mobile Phone Use. CYBERPSYCHOLOGY & BEHAVIOR, 8(1), 39-51.

เว็บไซต์

สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (องค์การมหาชน) (สพธอ.) หรือ ETDA (เอ็ตด้า) กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. “ผลการสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทยปี ๒๕๕๘ (Thailand Internet User Profile 2015)”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://news.siamphone.com/news-05769.html>. [2015]

อชิปลักษณ์ โชติธนประสิทธิ์. “Smartphone และ App เติบโตอย่างไม่หยุดยั้ง”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://news.siamphone.com/news-05769.html> [2559].

Nielson. “พฤติกรรมการใช้สมาร์ทโฟน”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://i7.in.th/smartphone-user-habit> [2559].

การปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ในชีวิตประจำวันของนักเรียน โรงเรียนวิถิพุทธ ในจังหวัดสุรินทร์

The Practice of the 5 Precepts in the daily Life of Students in Buddhist Oriented Schools In Surin Province

พระครูวินัยธรสมุทร ถาวรธมโม* พระธรรมโมลี**

PhrakhruvinaiTHONSamutThavaradhammo, Phradhammamolee

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email : samutmcu@gmail.com

Received : March 29, 2019

Revised : April 25, 2019

Accepted : May 9, 2019

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการปฏิบัติตามหลักศีลห้า และปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติของนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธ สำหรับใช้เป็นแนวทางปรับปรุง แก้ไขการเรียนการสอน ปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมให้นักเรียนมีนิสัยและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของสังคมต่อไป กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๓๓๐ คน และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ จำนวน ๓๙๗ คน ซึ่งสุ่มแบบแบ่งชั้นกระจาย เป็นสัดส่วนกันจากโรงเรียนวิถิพุทธในจังหวัดสุรินทร์ ข้อมูลเก็บด้วยการส่งแบบสอบถามให้ตอบในห้องเรียน และวิเคราะห์ด้วยร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สหสัมพันธ์เพียร์สัน t-test และการวิเคราะห์ความแปรปรวน

ผลการวิจัยพบว่า สภาพบิฑา มารดาของนักเรียน ส่วนมากยังอยู่ด้วยกัน ร้อยละ ๗๒.๔ ยังมีชีวิตทั้ง ๒ คน ร้อยละ ๙๓.๒ พักอยู่กับบิดามารดา ร้อยละ ๗๙.๑ ส่วนมากมีอาชีพรับจ้างและเกษตรกรรม ร้อยละ ๗๗.๘ เป็นเกษตรกรทั้งบิดามารดา ร้อยละ ๓๔.๙ นักเรียนมีคะแนนความรู้เฉลี่ยร้อยละ ๘๑.๒ มีความรู้ ศีลข้อ ๑ มากสุด รองลงมาศีลข้อ ๒ ข้อ ๕ ข้อ ๓ และข้อ ๔ ร้อยละ ๘๔.๒, ๘๒.๐, ๘๑.๗, ๘๐.๐ และ ๗๗.๐ ตามลำดับ เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา ร้อยละ ๔๒.๔ เป็นไปที่วัด ๔๓.๔ ที่บ้านและที่อื่น ๓๙.๓ มีการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ รวมเฉลี่ยร้อยละ ๗๖.๕ ปฏิบัติตามศีลข้อ ๕ มากสุด รองลงมาศีลข้อ ๑ ข้อ ๓ ข้อ ๒ และข้อ ๔ ร้อยละ ๘๗.๕, ๗๙.๑, ๗๘.๕, ๖๘.๗ และร้อยละ ๖๖.๔ ตามลำดับ ชั้นปี เพศ อายุ

* พระครูวินัยธรสมุทร ถาวรธมโมผศ.ดร. PhrakhruvinaiTHONSamutThavaradhammo, Asst.Prof.Dr.

** พระธรรมโมลี, ดร. Phradhammamolee, Dr.

อาชีพบิดามารดา ความรู้ และการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ของนักเรียน โรงเรียนวิถิปุทธ ในจังหวัดสุรินทร์ จึงควรจัดให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาให้เพิ่มมากขึ้น ทั้งมากในจำนวนกิจกรรมและมากในจำนวนนักเรียน

คำสำคัญ : ศีล ๕, โรงเรียนวิถิปุทธ, จังหวัดสุรินทร์

Abstract

This research aims to study the practices of five precepts and the factors resulting in the practices of students in Buddhist Oriented Schools as the way to adjust and improve the learning, the teaching, and also to instill morality, virtue, and ethics to students in order to make them have good character and desirable behavior of society. The samples of this study consist of 330 students in Pathom 6, and 397 in Mathayom 3 by Cluster Random Sampling that proportionally distributed from Buddhist Oriented Schools in Surin Province. The Data has been collected by sending questionnaires to students in classrooms, and then analyzed by percentage, average, SD, Pearson correlation, T.Test, and ANOVA.

The results of the study were found that the status of students' parents are mostly staying together at average 72.4, still alive of both at 93.2. Students stay with parents at average 79.1. The parents of students are mostly workers and farmers at average 77.8., being farmers both father and mother at average 34.9. Students have score of knowledge at average 81.2. They know highly in the first precept followed by the five, the third, the second, and the fourth at percentage 84.2, 82.0, 81.7, 80.0, and 77.0 respectively. They joined the religious activities at percentage 42.4 at the temples 43.4, at homes and others 39.3, in overall, they observed five precepts at average 76.5, mostly observed the fifth precept followed by the first, the third, the second and the fourth precept at parentage 87.5, 79.1, 78.5, 68.7 and 66.4 respectively. Year, class, gender, age, occupation of parents, knowledge, and the joint activities in Buddhist events are the factors that entail the practice of 5 precepts by students from Buddhist schools in Surin Province. Thus there should be more organizing of Buddhist activities for students both quantity of activities and quantity of students

Keywords : 5 precepts, the school of Buddhist way, Surin Province.

บทนำ

ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา การดำเนินชีวิตของคนไทยจึงได้รับอิทธิพลจากหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ได้นำมาถือปฏิบัติจนกลายเป็นขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมประจำชาติ ซึ่งล้วนมีความเกี่ยวข้องกับสังคมไทย และประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ ก็ได้รับอิทธิพลจากหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งอยู่ในวิถีชีวิตจิตใจของคนไทยเป็นเวลานาน สามารถสังเกตได้จากผลสะท้อนที่ปรากฏออกมาในด้านต่างๆ เช่น วิถีชีวิต ทศนคติ พฤติกรรมนิสัยใจคอชาวไทยที่มีนิสัยใจคอโอบอ้อมอารี เอื้ออาทร ช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นนิจ จากลักษณะดังกล่าวส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการยอมรับหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะหลักศีลห้าที่กล่าวในอังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต ว่าเป็นธรรมเป็นเหตุให้ถูกเชิญไปอยู่ในสวรรค์ ความว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นเหมือนถูกเชิญไปอยู่ในสวรรค์ คือ บุคคลเป็นผู้งดเว้นจากปาณาติบาต ๑ เป็นผู้งดเว้นจากอกุศลจิต ๑ เป็นผู้งดเว้นจากกาเมศฺมิฉฉาจาร ๑ เป็นผู้งดเว้นจากมุสาวาท ๑ เป็นผู้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ๑”^๑ และยังนำมาปฏิบัติดัดแปลงให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต^๒ ซึ่งชาวไทยส่วนใหญ่นำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ผ่านพิธีกรรม คำสอน และการปฏิบัติตามแนวคำสอนในพระพุทธศาสนาบางอย่างได้กลายเป็นขนบธรรมเนียมวัฒนธรรม และประเพณีของคนไทย^๓ ที่มีการปฏิบัติตนตามหลักคำสอนพื้นฐานคือศีลนั่นเอง เพราะศีลเป็นระเบียบความประพฤติคือระเบียบความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางกาย วาจา ตลอดจนถึงการทำความเลวร้าย ซึ่งเอื้ออำนวยแก่การปฏิบัติกิจต่างๆ อันเป็นไปเพื่อเข้าถึงจุดหมายอันดีงาม ซึ่งเป็นอุดมคติของคนในสังคม ชุมชน สถาบันนั้นๆ โดยทั่วไประเบียบความประพฤตินี้จะมีลักษณะเป็นการปิดกั้นโอกาสที่จะทำความชั่วและส่งเสริมโอกาสสำหรับทำความดี โดยฝึกคนให้รู้จักสร้างความสัมพันธ์ด้านกาย วาจาที่ดีงามกับสภาพแวดล้อมอันจะเป็นผลเอื้ออำนวยแก่การดำรงอยู่ทั้งตนเองและชุมชนหรือสังคม

มนุษย์เป็นสัตว์สังคม เมื่ออยู่ร่วมกันเป็นหมู่ย่อมมีปัญหาที่มีสภาพแตกต่างกันไปทั้งโดยกาลเทศะ ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของภาวะความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ทำให้มนุษย์ขาดวินัย เช่น การทะเลาะวิวาทกันระหว่างสถาบัน การทำความผิดทางเพศ ติดเกมส์ ใช้ยาเสพติด การโกหก หลอกลวง การเสพสิ่งเสพติด รวมทั้งมีการก่ออาชญากรรม ปล้นชิงทรัพย์ ที่ปรากฏเป็นข่าวทางสื่อมวลชน

^๑ อด.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๔๕/๑๔๑-๑๔๒.

^๒ สมเด็จพระญาณสังวรราชนานาภ, จามเทวีวงศ์ พงศาวดารเมืองศรีอยุธยา, (พระนคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด บรรณกิจเทรดดิ้ง, ๒๕๑๖), หน้า ๗.

^๓ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่มที่ ๓, ๙, ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๔), หน้า ๑๐๙.

อยู่เป็นประจำ ซึ่งจะพบข่าวสารจากสื่อมวลชนต่างๆ ที่ปรากฏให้เห็นว่าเด็กและเยาวชนไทยมีปัญหา ผลการเรียนต่ำลง เกิดปัญหาพฤติกรรมการลักขโมย พฤติกรรมก้าวร้าว เกเร ทะเลาะเบาะแว้ง มีปัญหา ยาเสพติด^๔ โดยเฉพาะมีเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นกำลังที่สำคัญของชาติร่วมอยู่ด้วย สังคมในปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว การที่จะวางบทบัญญัติเกี่ยวกับศีลในส่วนรายละเอียดลงไว้เป็นแบบแผนอย่างเดียวกันตามตัวอย่างที่เรียกว่า วินัยนั้นไม่อาจทำได้ ดังนั้นสำหรับสังคมมนุษย์ทั่วไป ในทางพระพุทธศาสนา จึงแนะนำสั่งสอนหลักธรรมที่เรียกว่า ศีล ๕ ไว้เป็นข้อกำหนดพื้นฐานในการประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันของชาวพุทธทั่วไป คือ การไม่ละเมิดต่อชีวิต ต่อทรัพย์สิน ต่อของรักของกันและกัน การไม่ใช้วาจาที่ละเมิดความจริง เพราะเห็นแก่ตนและมุ่งทำลายผู้อื่น และการไม่ยอมทำลายสติสัมปชัญญะหรือความสำนึกผิดชอบชั่วดีของตน ด้วยการตกไปในอำนาจสิ่งเสพยาเสพติด^๕

ปัญหาเหล่านี้ต้องแก้ตั้งแต่วัยเด็ก โดยเฉพาะนักเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น ต้องมีการฝึกฝนให้เป็นคนดี มีพฤติกรรมพึงประสงค์ มีการส่งเสริมจริยธรรมตั้งแต่วัยเยาว์ จะทำให้เด็กเจริญเติบโตเป็นคนดี มีวินัย ยอมรับกฎและข้อบังคับของครอบครัวและสังคม มีน้ำใจ ช่วยเหลือผู้อื่น ในสังคม รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทนและประหยัด มุ่งทำประโยชน์ให้สังคม^๖ โดยมีหลักธรรมคำสอนทางศาสนาเชื่อมผสม หล่อหลอม ทางกระทรวงศึกษาธิการจึงได้จัดตั้งโรงเรียนวิถีพุทธเมื่อปี ๒๕๔๖ ขึ้น เพื่อให้เป็นโรงเรียนที่จัดการศึกษาเพื่อสนองตอบความสามารถที่แตกต่างกันของบุคคล เพื่อนำพาเด็กและเยาวชนไทยก้าวทันความเปลี่ยนแปลงของโลกอย่างไร้ขีดจำกัด^๗ ในระดับดังกล่าวกว่า ๑๐,๐๐๐ โรงเรียน กระจายทั่วประเทศ ดำเนินการมาแล้วเกือบ ๒๐ ปี การวิจัยนี้จึงสนใจติดตามการดำเนินงาน เพื่อศึกษาการปฏิบัติตามหลักศีลห้า และปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติตามหลักศีลห้า ที่นำไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนวิถีพุทธ ในจังหวัดสุรินทร์ โดยหวังว่า การติดตามประเมินผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธที่ผ่านมา จะเป็นแนวทางในการปรับปรุง แก้ไขการเรียนการสอน พัฒนาปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมให้นักเรียนและเยาวชน ได้มีนิสัย และพฤติกรรมปฏิบัติที่ดี ที่สังคมพึงประสงค์สืบ

^๔ “ไทยรัฐออนไลน์, โพล “เอแบค” ชี้ ประชาชน 75.2% คิดว่า “คุณธรรม จริยธรรม” สังคมไทยเสื่อมลง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.thairath.co.th/content/357920> [2556]

^๕ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๔๓๑.

^๖ ปิยะธิดา ขจรชัยกุล, ปัจจัยส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเด็กปฐมวัยของครอบครัว ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดสมุทรสาคร, **วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิร ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒** (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๑) : ๒๖๓.

^๗ บรรเจอดพร รัตนพันธุ์, **สู่เส้นทางโรงเรียนวิถีพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๖), หน้า ๓.

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียน
๒. เพื่อศึกษาความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับศีล ๕ ของนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธ
๓. เพื่อศึกษาการเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธ
๔. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ที่ใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Qualitative Research) ชนิดการวิจัยพรรณนาในแบบการศึกษาเชิงการวิเคราะห์ (Descriptive research in analytical studies) แบบการศึกษา ณ จุดเวลา (Cross-sectional study) เก็บข้อมูลที่เกิดขึ้นแล้วตามปกติพร้อมกันทุกตัวแปร จากนักเรียนตัวอย่าง ๗๒๗ คน ซึ่งสุ่มมาด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น ตามระดับการศึกษา โดยส่งแบบสอบถามให้ตอบในห้องเรียน ตอบเสร็จเก็บแบบสอบถามทันที แบบสอบถามที่ใช้ประกอบด้วย ๔ ส่วน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปและสภาพแวดล้อมทางครอบครัว ๘ ข้อ ความรู้ ความเข้าใจในศีลห้า ๒๐ ข้อ การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา ๒๐ ข้อ และ การปฏิบัติตามหลักศีลห้า ๒๐ ข้อ นำผลมาวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ คำนวณหาจำนวนและร้อยละของคำตอบในแต่ละข้อ ให้คะแนน และหาค่าต่ำสุด สูงสุด เฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จำแนกตามตัวแปรที่ศึกษา เปรียบเทียบระหว่างตัวแปรด้วยสถิติ t – test หรือการวิเคราะห์ความแปรปรวนแล้วแต่กรณี และหาความสัมพันธ์ด้วยสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน เพื่อตอบวัตถุประสงค์เรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติตามหลักศีลห้าของนักเรียน

ผลการวิจัย

๑. ข้อมูลทั่วไป นักเรียนที่ศึกษาเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๓๓๐ คนหรือร้อยละ ๔๕.๔ และเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ จำนวน ๓๙๗ คนหรือร้อยละ ๕๔.๖ เป็นนักเรียนหญิงมากกว่านักเรียนชายเล็กน้อย (ร้อยละ ๔๖.๔ : ๕๓.๖) แต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ เป็นนักเรียนชายมากกว่านักเรียนหญิง และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ เป็นนักเรียนหญิงมากกว่านักเรียนชาย สำหรับอายุ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ เรียงตามเกณฑ์ (อายุ ๑๒ ปี) ร้อยละ ๘๘.๕ น้อยกว่าเกณฑ์ ๓๕ คนหรือร้อยละ ๑๐.๖ และเกินเกณฑ์ ๓ คนหรือร้อยละ ๐.๙ ส่วนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ เรียงตามเกณฑ์ (อายุ ๑๕ ปี) ร้อยละ ๖๐.๒ น้อยกว่าเกณฑ์ ๑๔๘ คนหรือร้อยละ ๓๗.๓ และมากกว่าเกณฑ์ ๙ คนหรือร้อยละ ๒.๓

๒. สภาพแวดล้อมทางครอบครัว

๒.๑ สภาพของบิดามารดาและการอยู่อาศัย นักเรียนที่ศึกษา ส่วนมากบิดามารดาอยู่ด้วยกัน ร้อยละ ๗๒.๔ ที่แยกกันอยู่หรือเป็นหม้ายมีร้อยละ ๒๗.๖ ซึ่งมีจำนวนใกล้เคียงกันระหว่างนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ กับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ บิดามารดาของนักเรียนยังมีชีวิตทั้งสองคนร้อยละ ๙๓.๗ ที่บิดาหรือมารดาถึงแก่กรรมร้อยละ ๖.๓ ส่วนมากพักอาศัยอยู่กับบิดามารดาร้อยละ ๗๙.๑ อยู่กับปู่ย่า ตายาย ร้อยละ ๑๘.๖ และอยู่กับญาติร้อยละ ๒.๓ โดยนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ อยู่กับบิดามารดามากกว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ เล็กน้อย (ร้อยละ ๘๐.๙ : ๗๗.๖) แต่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ อยู่กับปู่ย่า ตายายมากกว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖

๒.๒ อาชีพบิดามารดาของนักเรียน ส่วนมากรับจ้างและเกษตรกรร้อยละ ๗๐ เศษ โดยที่บิดามารดามีอาชีพเดียวกัน จำนวนมาร้อยละ ๓๔.๙ บิดามารดามีอาชีพรับจ้าง รองลงมาบิดามารดามีอาชีพเกษตรกรร้อยละ ๒๔.๕ ที่เหลือประมาณร้อยละ ๑๒.๐ – ๑๖.๐ บิดามารดามีอาชีพต่างกัน มีจำนวนใกล้เคียงกันระหว่างนักเรียนประถมศึกษาปีที่ ๖ กับมัธยมศึกษาปีที่ ๓

๓. ความรู้ ความเข้าใจในการปฏิบัติตามหลักศีลห้า นักเรียนส่วนมาก (จำนวนมากกว่าร้อยละ ๘๐) มีความรู้ ความเข้าใจในการปฏิบัติตาม หลักศีลห้า จากคำถาม ๒๐ ข้อ ตอบถูก ๑๓ ข้อ โดยมีความรู้ ความเข้าใจที่สามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติตามสถานการณ์ที่ถามให้ตอบ ดังนี้

ถ้านักเรียนพบนกเขาตกจากต้นไม้ จะช่วยเหลือ ดูแล และส่งกลับต้นไม้ตามเดิม (๘๙.๑%) เห็นเพื่อนกำลังไล่ตีกัน จะเข้าไปห้าม อย่าให้ตี (๘๕.๔%) สมชายโดนเพื่อนแกล้งประจำ จะไปบอกครู (๘๙.๐%) เห็นเพื่อน ๆ จับโก่งมาชนกัน จะห้าม แนะนำอย่าทำ (๘๒.๐%) สมชายพยายามแย่งของเล่นเพื่อนมาเป็นของตนเอง สมชายผิดศีลข้อสอง (๘๐.๓%)

เด็กชายใหม่ชอบพอกับสมศรี เลิกเรียนจึงชวนว่าจะไปส่งบ้าน แต่พาไปที่อื่น เด็กชายใหม่จะผิดศีลข้อสาม (๙๑.๔%) แต่ถ้าสัญญากับครูว่าจะส่งกลับบ้านทุกครั้ง แล้วไม่ส่ง จะผิดศีลข้อสี่ (๙๑.๘%) หรือแสดงอาการว่าป่วย จึงไม่ไปโรงเรียน ก็ผิดศีลข้อสี่ (๘๕.๐%) เด็กชายมโนอ้างว่า ทำข้อสอบได้ทุกข้อ เพราะครูบอกให้ก่อนสอบ เพื่อนเชื่อ เด็กชายมโนก็ผิดศีลมุสา (๙๐.๖%)

การดื่มสุรา นักเรียนรู้ว่า มีโทษมากกว่าประโยชน์ (๙๓.๐%) ถ้าดื่มจนเมา ผิดศีลแน่นอน (๘๗.๘%) คนดื่มสุรา ชื่อดื่มทุกวัน แต่ไม่เมา เขาผิดศีลข้อห้า (๘๓.๘%) แต่ถ้าดื่มจนเมา นักเรียนรู้ว่า อาจเกิดเหตุวิวาทได้ (๘๘.๐%)

ความรู้ ความเข้าใจในการปฏิบัติตามหลักศีลห้านี้ เมื่อให้คะแนนและวิเคราะห์เป็นระดับความรู้พบว่า นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมร้อยละ ๘๑.๒ ของคะแนนเต็ม ซึ่งถือว่าอยู่ในเกณฑ์ระดับดีมาก โดยศีลข้อหนึ่งมีคะแนนเฉลี่ยร้อยละสูงสุด (๘๔.๒%) รองลงมาศีลข้อห้า (๘๒.๐%) ศีลข้อสาม (๘๑.๗%)

ศีลข้อสอง (๘๐.๐%) และศีลข้อสี่ (๗๗.๐%) ตามลำดับ แต่เมื่อแบ่งนักเรียนตามคะแนนความรู้ ปรากฏว่า ความรู้ศีลห้ารวม นักเรียนร้อยละ ๖๗.๑ มีความรู้ระดับดีมาก โดยนักเรียนที่มีความรู้ระดับดีมาก ศีลข้อสองมีจำนวนมากสุด รองลงมาศีลข้อสาม ข้อหนึ่ง ศีลข้อห้า และศีลข้อสี่มีจำนวนน้อยสุดคิดเป็นร้อยละ ๘๐.๓, ๕๗.๘, ๕๗.๔, ๓๖.๙ และร้อยละ ๒๙.๖ตามลำดับ

๔. การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา พบว่า นักเรียนร้อยละ ๙๓.๕ นานๆ ครั้งไปทำบุญวันสำคัญทางศาสนาและไปเวียนเทียนวันวิสาขบูชา และไปบำเพ็ญประโยชน์ ร้อยละ ๖๒.๒ นักเรียนร้อยละ ๙๘.๐ ไปทำบุญตักบาตรและทำกิจกรรมในวันเข้าพรรษา ส่วนมากนักเรียนชอบทำบุญถวายสังฆทาน ร้อยละ ๖๓.๕ ส่วนการทำบุญทอดกฐินระดับปานกลาง ร้อยละ ๕๐.๓ และการทำงานสงกรานต์ ร้อยละ ๓๒.๓ แต่นักเรียนชอบสวดมนต์ไหว้พระและฟังเทศน์ ร้อยละ ๖๑.๖ นักเรียนเข้าค่ายปฏิบัติธรรมและการนั่งสมาธิปานกลางคือ ร้อยละ ๕๑.๙ : ๕๘.๓๔ ส่วนการเข้าค่ายพุทธบุตร ร้อยละ ๔๗.๙ และนักเรียนไม่ค่อยได้มีโอกาสบวชสามเณรและบวชพราหมณ์คือ ร้อยละ ๖๐.๑ ทำบุญ กิจกรรมศาสนา นักเรียนสวดมนต์ไหว้พระที่บ้านและสวดมนต์ก่อนนอนระดับปานกลางคือ (ร้อยละ ๕๕.๔ : ๕๐.๘) และไม่ค่อยชอบนั่งสมาธิที่บ้าน ร้อยละ ๕๑.๓ แต่ชอบปล่อยสัตว์ ร้อยละ ๖๐.๑ ส่วนการบริจาคสิ่งของให้วัดหรือให้โรงเรียนผู้ยากไร้ ร้อยละ ๔๙.๐ และร่วมทำบุญประเพณีวันสารทของท้องถิ่น ร้อยละ ๔๓.๑

ระดับการเข้าร่วมกิจกรรม นักเรียน มีคะแนนระดับเฉลี่ยการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาต่ำกว่าร้อยละ ๕๐ ของคะแนนเต็ม โดยมีการเข้าร่วมกิจกรรมเฉลี่ยที่วัดมากกว่าที่บ้านและที่อื่น แต่เมื่อแบ่งคะแนนการเข้าร่วมกิจกรรม พบว่า มีนักเรียนจำนวนร้อยละ ๒๘.๒ มีการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาในระดับมาก เป็นการเข้าร่วมกิจกรรมที่วัดร้อยละ ๒๗.๖ และเข้าร่วมกิจกรรมที่บ้านและที่อื่นร้อยละ ๒๘.๙ ดังตารางที่ ๒ ความสัมพันธ์ระหว่างการเข้าร่วมกิจกรรมที่วัดกับที่บ้านและที่อื่น พบว่า สัมพันธ์กันเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญที่ ๐.๑

๕. การปฏิบัติตามศีลห้า

การปฏิบัติตามศีลห้ารายข้อ จากข้อคำถามเชิงกรณีตัวอย่างการปฏิบัติศีลห้าที่ให้นักเรียนตอบ พบว่า นักเรียนส่วนมากปฏิบัติตามศีลห้าทุกข้อ โดยตอบว่า ไม่ปฏิบัติเลย หรือปฏิบัติแต่ทำเพียงนาน ๆ ครั้ง

ศีลข้อหนึ่ง ถามว่า นักเรียนเคยเล่นชนไก่บ้างหรือไม่ ตอบว่า ไม่เคยเลยร้อยละ ๘๒.๑ แต่ถามว่า นักเรียนเคยตีงู ยิงนก ยิง หรือฆ่ากิ้งก่าบ้างหรือไม่ จะมีนักเรียนประมาณร้อยละ ๕๔-๕๖ ตอบว่า ไม่เคยเลย มีประมาณร้อยละ ๒๘ -๓๗ ตอบว่า เคยบ้าง นาน ๆ ครั้ง

ศีลข้อสอง ถามว่า นักเรียนเคยขโมยของเพื่อนบ้างหรือไม่ ตอบว่า ไม่เคยเลยร้อยละ ๖๑.๖ แต่ถามว่า เคยขโมยเงินพ่อแม่บ้างหรือเปล่า ตอบว่า นักเรียนร้อยละ ๕๓.๔ นานๆ ครั้ง และจะมีนักเรียนร้อยละ ๔๘.๑ ตอบว่า เคยยืมของเพื่อนแล้วไม่คืน

ศีลข้อสาม ถามว่า นักเรียนเคยทะเลาะกันเพราะมีการแย่งจีบแฟนคนเดียวกันหรือเปล่า ร้อยละ ๗๗.๒ ตอบว่า ไม่เคยเลย แต่ถามว่า นักเรียนเคยทำร้ายจิตใจเพื่อนหญิงบ้างหรือเปล่า ตอบว่า ร้อยละ ๕๔.๗ บอกว่า นานๆ ครั้ง

ศีลข้อสี่ นักเรียนร้อยละ ๕๓.๔ ไม่เคยยุ่งให้เพื่อนทะเลาะกันเลย แต่ถามว่า นักเรียนเคยพูดโกหกเพื่อน โกหกคนอื่นและพูดโกหกพ่อแม่บ้างหรือเปล่า คำตอบมีความใกล้เคียงกันคือ (ร้อยละ ๖๒.๙ : ๖๓.๐ : ๖๘.๕) นานๆ ครั้ง

ศีลข้อห้า ถามว่า นักเรียนเคยเสพสิ่งเสพติดบ้างหรือเปล่า ตอบว่า ไม่เคยเลยร้อยละ ๘๘.๖ และถามว่า นักเรียนเคยมีความมีความประมาท ขาดสติ เคยสูบบุหรี่ เคยเล่นการพนัน และเคยดื่มสุรบ้างหรือเปล่า ตอบว่า ไม่เคยเลย (ร้อยละ ๗๙.๘ : ๗๓.๐ : ๕๕.๘ : ๕๖.๓)

เมื่อให้คะแนนแบ่งคะแนนเป็นระดับการปฏิบัติตามศีลห้า นักเรียนโดยรวมมีการปฏิบัติตามศีลห้าเฉลี่ยในระดับค่อนข้างมาก ได้คะแนนเฉลี่ยเกือบร้อยละ ๘๐ ของคะแนนเต็ม (ร้อยละ ๗๖.๕) นักเรียนปฏิบัติตามศีลข้อห้าสูงสุด (ร้อยละ ๘๗.๕) รองลงมาศีลข้อหนึ่ง (ร้อยละ ๗๙.๑) ศีลข้อสาม (ร้อยละ ๗๘.๕) ศีลข้อสอง (ร้อยละ ๖๘.๗) และปฏิบัติตามศีลข้อสี่น้อยสุด (ร้อยละ (๖๖.๔) ดังตารางที่ ๓ เมื่อวิเคราะห์เป็นจำนวนนักเรียน พบว่า มีนักเรียนร้อยละ ๔๘.๔ ปฏิบัติตามศีลห้าในระดับมาก โดยปฏิบัติตามศีลข้อห้าสูงสุดร้อยละ ๘๑.๗ รองลงมาศีลข้อสาม ศีลข้อหนึ่ง ส่วนศีลข้อสอง และศีลข้อสี่มีนักเรียนจำนวนร้อยละ ๒๘.๒ และร้อยละ ๑๕.๑ ที่มีการปฏิบัติตามในระดับมาก

๖. ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติตามศีลห้า

๖.๑ ระดับชั้นปีที่ศึกษา พบว่า นักเรียน ป. ๖ มีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่านักเรียน ม. ๓ ทั้งห้าข้อและโดยรวม แต่มีการปฏิบัติตามมากกว่าเฉพาะศีลข้อสอง (ร้อยละ ๘.๔๘ : ๘.๐๕) ข้อสาม (ร้อยละ ๔.๙๐ : ๔.๕๕) ข้อห้า (ร้อยละ ๑๓.๕๗ : ๑๒.๗๖) และศีลห้าโดยรวม (ร้อยละ ๔๖.๕๘ : ๔๕.๓๕) เท่านั้น ส่วนศีลข้อหนึ่งกับข้อสี่ไม่แตกต่างกันทางสถิติ แสดงว่า ระดับชั้นปีที่ศึกษาเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติตามศีลห้าโดยรวม และศีลข้อสอง ข้อสาม และศีลข้อห้า ส่วนศีลข้อหนึ่งกับข้อสี่ยังไม่พบว่ามีผล

๖.๒ เพศของนักเรียน พบว่า นักเรียนหญิงมีการปฏิบัติตามศีลห้า ได้คะแนนเฉลี่ยสูงกว่าของนักเรียนชายทุกข้อและโดยรวม แต่สูงกว่าจริงในทางสถิติเฉพาะศีลข้อหนึ่ง (ร้อยละ ๑๓.๔๖ : ๙.๘๑) ข้อสอง (ร้อยละ ๘.๖๒ : ๗.๘๑) ข้อสี่ (ร้อยละ ๘.๓๑ : ๗.๕๗) ข้อห้า (ร้อยละ ๑๓.๖๕ : ๑๒.๕๒) และศีลห้าโดยรวม (ร้อยละ ๔๘.๙๕ : ๔๒.๓๙) ส่วนข้อสามไม่สูงกว่าจริง แสดงว่า เพศของนักเรียนเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติตามศีลห้าทุกข้อ เว้นเพียงศีลข้อสามยังไม่พบว่า มีผลทำให้นักเรียนหญิงและนักเรียนชายมีการปฏิบัติตามศีลข้อนี้แตกต่างกัน

๖.๓ อายุของนักเรียน พบว่า นักเรียนที่มีอายุต่างกันมีการปฏิบัติตามศีลห้า ได้คะแนนเฉลี่ยแตกต่างกันเฉพาะศีลข้อสอง (ร้อยละ ๘.๗๗ : ๘.๔๖ : ๘.๑๘ : ๘.๐๐) ข้อสาม (ร้อยละ ๔.๙๗ : ๔.๙๐ : ๔.๖๕ : ๔.๕๐) และศีลข้อห้า (ร้อยละ ๑๓.๗๑ : ๑๓.๕๖ : ๑๒.๘๖ : ๑๒.๗๖) เท่านั้น นอกนั้นไม่แตกต่างกัน แสดงว่า อายุของนักเรียนเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติตามศีลห้าเฉพาะศีลข้อสอง ข้อสาม และศีลข้อห้า เท่านั้น นอกนั้นไม่มีผล

๖.๔ สถานภาพสมรสของบิดามารดา พบว่า นักเรียนที่บิดามารดามีสถานภาพสมรสต่างกัน มีการปฏิบัติตามศีลห้า ได้คะแนนเฉลี่ยต่างกันทุกข้อ และศีลห้ารวม (ร้อยละ ๔๕.๙๕ : ๔๕.๗๑ : ๔๖.๐๙) แตกต่างกันอย่างไม่มีความสำคัญทั้งหมด แสดงว่า สถานภาพสมรสของบิดามารดาของนักเรียนเป็นปัจจัยที่ไม่มีผลต่อการปฏิบัติตามศีลห้า

๖.๕ การยังมีชีวิตของบิดามารดา พบว่า นักเรียนที่บิดามารดายังมีชีวิต กับที่บิดาหรือมารดา ถึงแก่กรรมแล้วมีการปฏิบัติตามศีลห้า ได้คะแนนเฉลี่ยสูงกว่ากันเล็กน้อยในทุกข้อ และศีลห้ารวม (ร้อยละ ๔๕.๘๙ : ๔๖.๐๖) ซึ่งต่างกันอย่างไม่มีความสำคัญทางสถิติทั้งหมด แสดงว่า การยังมีชีวิตอยู่ของบิดามารดา และบิดามารดาถึงแก่กรรมของนักเรียนไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติตามศีลห้าทุกข้อ และศีลห้ารวม

๖.๖ การพักอาศัยกับบิดามารดา พบว่า นักเรียนที่พักอาศัยกับบิดามารดาและกับปู่ย่า ตายาย หรือญาติมีการปฏิบัติตามศีลห้า ได้คะแนนเฉลี่ยสูงกว่ากันเล็กน้อยในทุกข้อ และศีลห้ารวม (ร้อยละ ๑๔.๑๖ : ๑๓.๘๘) แตกต่างกันอย่างไม่มีความสำคัญทางสถิติทั้งหมด แสดงว่า การพักอาศัยกับบิดามารดาหรือกับปู่ย่า ตายาย หรือญาติของนักเรียนเป็นปัจจัยที่ไม่มีผลต่อการปฏิบัติตามศีลห้าทุกข้อ และศีลห้ารวม

๖.๗ อาชีพของบิดามารดา พบว่า นักเรียนที่บิดามารดามีอาชีพต่างกันมีการปฏิบัติตามศีลห้า ได้คะแนนเฉลี่ยแตกต่างกันทุกข้อและโดยรวม แต่แตกต่างกันอย่างไม่มีความสำคัญ เว้นศีลข้อหนึ่งแตกต่างกัน อย่างมีความสำคัญ (ร้อยละ ๑๑.๔๖ : ๑๑.๗๘ : ๑๑.๗๙ : ๑๒.๒๗ : ๑๒.๖๑) แสดงว่า อาชีพของบิดามารดา เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติตามศีลข้อหนึ่งของนักเรียนเท่านั้น ส่วนศีลข้ออื่นและศีลห้ารวม อาชีพของ บิดามารดาเป็นปัจจัยที่ไม่มีผล

๖.๘ ความรู้ ความเข้าใจในการปฏิบัติตามหลักศีลห้า พบว่า ความรู้ ความเข้าใจในศีลห้าของ นักเรียนสัมพันธ์เชิงบวกกับการปฏิบัติตามศีลห้า โดยความรู้ ความเข้าใจในศีลข้อหนึ่ง และศีลห้ารวมสัมพันธ์ เชิงบวกกับการปฏิบัติตามศีลห้าทุกข้อและศีลห้ารวม แสดงว่า ความรู้ ความเข้าใจศีลข้อหนึ่งและศีลห้า รวมเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติตามศีลห้าทุกข้อ และศีลห้ารวม ส่วนความรู้ ความเข้าใจศีลข้อสาม สี่ และข้อห้าเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติตามศีลห้ารวม นอกนั้น ยังสรุปไม่ได้แน่

สำหรับการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่วัดมีความสัมพันธ์เชิงลบคือการปฏิบัติตามศีลห้า ข้อหนึ่ง ข้อสาม และศีลห้ารวม และการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่บ้านและที่อื่นมีความสัมพันธ์กันเชิงลบกับ

การปฏิบัติตามศีลห้าข้อสาม ส่วนนอกนั้น การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนากับการปฏิบัติตามศีลห้า ไม่สัมพันธ์กัน

อภิปรายผล

การศึกษาการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ในชีวิตประจำวันของนักเรียนโรงเรียนวิสุทธิพร ในจังหวัดสุรินทร์ทำให้ผู้วิจัยได้ค้นพบคำตอบตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยวัตถุประสงค์ข้อที่หนึ่งเพื่อศึกษาการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ในชีวิตประจำวันของนักเรียน พบว่าการปฏิบัติตามหลักศีลทั้ง ๕ ของนักเรียนทั้งระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา โดยเฉลี่ยแล้วอยู่ในระดับปานกลาง เพราะนักเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานนั้น โดยทั่วไปแล้ว การดำรงชีพหรือวิถีชีวิตของเด็กส่วนมากก็อยู่กับธรรมชาติมีป่าเขาลำเนาไพรหรือช่วยพ่อแม่ทำนา อยู่ในไร่นา ส่วนมากก็จะมีภาระเลี้ยงชีพ เช่น ไปลงแม่น้ำหรือลำห้วยก็จะหาปลามากิน อยู่ในที่นาก็หากบ หรือปู ปลา มากิน หรือเข้าไปในป่าก็จะได้กระรอก กระแต นก กิ้งก่า หรือสัตว์ต่าง ๆ เป็นต้น นี่เป็นวิถีชีวิตของเด็กชาวอีสานโดยทั่วไป แต่ระดับการปฏิบัติตนตามหลักศีลห้าของนักเรียนโดยรวมแล้ว เฉลี่ยในระดับค่อนข้างมาก ร้อยละ ๗๖.๕ โดยนักเรียนได้ปฏิบัติตามศีลข้อห้าสูงสุด ร้อยละ ๘๗.๕ รองลงมาปฏิบัติตามศีลข้อหนึ่ง ร้อยละ ๗๙.๑ และปฏิบัติตามศีลข้ออื่น ๆ ลดน้อยรองลงไป ดังนั้นศีลข้อห้าคือ การไม่ดื่มสุราเมรัย สิ่งของมีนเมา สิ่งเสพติดให้โทษนั้น นักเรียนยังปฏิบัติอยู่ โดยเห็นว่าไม่ควรเข้าไปข้องแวะกับสิ่งเหล่านี้

วัตถุประสงค์ข้อที่สอง เพื่อศึกษาความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับศีล ๕ ของนักเรียนพบว่า ความรู้ ความเข้าใจ ในการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ นักเรียนทั้งระดับประถมศึกษาและระดับมัศึกษานั้น มีความรู้ ความเข้าใจในการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ระดับดีมาก ซึ่งพบว่านักเรียนระดับประถมศึกษาจะมีจิตใจอ่อนโยนกว่านักเรียนระดับมัธยมศึกษา แต่โดยพื้นฐานของเด็กนักเรียนทั่วไปแล้วยังมีความเมตตาที่จะช่วยเหลือ ดูแล สิ่งที่เห็นตามที่ยกตัวอย่างเหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่องของการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ โดยเฉพาะข้อปาณาติบาตเรื่องฆ่าสัตว์นั้น นักเรียนร้อยละ ๘๕ การฆ่าสัตว์ตัดชีวิตนั้นเป็นสิ่งที่ผิด ไม่ควรทำ ควรให้ความเมตตา ให้ความรัก ให้ความช่วยเหลือดูแล ถ้ามีเพื่อนทำลงไปจะช่วยห้ามไม่ให้ทำสิ่งเหล่านี้ โดยเฉพาะศีลข้อ ๕ ทั้งนักเรียนประถมศึกษาและระดับมัศึกษาร้อยละ ๙๓ รู้ว่าการดื่มสุรามีโทษมากกว่าประโยชน์ เพราะรู้ว่าการดื่มสุราผิดศีลแน่นอน และความรู้ความเข้าใจในศีลข้อ ๓ (กาเมสุมิฉฉา) นั้น นักเรียนระดับประถมศึกษาเห็นว่า ถ้าทำผิดศีลข้อนี้ เป็นสิ่งที่ไม่ดี ไม่ควรทำ หรืออาจจะยังไม่ถึงวัยที่จะทำ ซึ่งนักเรียนเกือบร้อยละ ๙๑ ไม่ควรทำผิดศีลข้อนี้ไม่ดี โดยสรุปแล้ว ในการให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติตนตามศีลทั้ง ๕ ข้อนั้น นักเรียนทั้งประถมศึกษาและมัธยมศึกษาเห็นว่า มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการปฏิบัติศีลทั้ง ๕ ข้ออย่างดีและนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันของตนได้เป็นอย่างดี

วัตถุประสงค์ข้อที่สาม เพื่อศึกษาการเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของนักเรียน พบว่า การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาทั้งที่วัดหรือที่บ้านนั้น ส่วนมากนักเรียนไม่ค่อยได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมเท่าที่ควร สืบเนื่องจากกิจกรรมในวัดส่วนมากจะเป็นการปฏิบัติตามประเพณี หรือปฏิบัติตามวันสำคัญทางศาสนา ส่วนมากจะเป็นประเพณีที่ผู้ใหญ่หรือผู้ปกครองที่ไปร่วม นาน ๆ ครั้งจะมีกิจกรรมที่นักเรียนเข้าไปมีส่วนร่วมทั้งกิจกรรมที่วัดจัดขึ้นหรือโรงเรียนจัดขึ้นส่วนน้อยในแต่ละปี แต่ส่วนมากนักเรียนจะเข้าร่วมกิจกรรมที่วัดมากกว่าที่บ้าน ส่วนมากนักเรียนชอบทำบุญถวายสังฆทานที่วัด ร้อยละ ๖๓.๕

ส่วนวัตถุประสงค์ข้อที่สี่ เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ที่ใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียนพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ คือ ระดับชั้นปี เพศ อายุ อาชีพ ความรู้ การเข้าร่วมกิจกรรม มีผลต่อการปฏิบัติตามหลักศีลห้า แต่การมีชีวิตอยู่ของบิดา มารดาของนักเรียนนั้นจะมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่ากันเล็กน้อยในทุกข้อ แสดงว่า นักเรียนที่มีพ่อแม่อยู่ด้วยจะมีความอบอุ่นมีครอบครัวให้ความดูแลตลอด แต่เด็กนักเรียนที่พ่อแม่เสียชีวิตหรือพ่อแม่หย่าร้างกันหรือพ่อแม่ไม่อยู่ ให้เด็กอยู่กับปู่ย่าตายายก็มีผลกับเด็กนักเรียนบ้าง เด็กอาจจะขาดความอบอุ่นหรือการดูแลไม่ทั่วถึงเท่าที่ควร จึงทำให้การปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ข้อมีข้อที่แตกต่างกันเล็กน้อย

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่มที่ ๓, ๙, ๑๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๔.
- ธนิต อยู่โพธิ์. อานิสงส์ศีล ๕ บัญญัติสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. พุทธศาสนาในความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๓.
- บรรเจอดพร รัตนพันธุ์. เส้นทางโรงเรียนวิถิพุทธ : กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๖.
- บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธ์. ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์และปกเจริญผล, ๒๕๔๐.
- ปิยะธิดา ขจรชัยกุล. ปัจจัยส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเด็กปฐมวัยของครอบครัว ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดสมุทรสาคร. วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๑) : ๒๖๓.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๒.

พุทธทาสภิกขุ. **ทาน คีล ภาวนา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๓๙.

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ ๒๒**.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

สมเด็จพระยาธรรมาธิราชูปถัมภ์. **จามเทวีวงศ์ พงศาวดารเมืองศรีอยุธยา**. พระนคร : ห้างหุ้นส่วน
จำกัดบรรณกิจเทรดดิ้ง, ๒๕๑๖.

เว็บไซต์

ไทยรัฐ ออนไลน์, โพล “เอแบค” ชี้ ประชาชน 75.2% คิดว่า “คุณธรรม จริยธรรม” สังคมไทยเสื่อมลง,
[ออนไลน์, แหล่งที่มา : <http://www.thairath.co.th/content/357920> [2556]

การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์มุกประดับ เป็นผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก
กรณี : บ้านหนองลาด ตำบลถ่อนนาลับ อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี
Designing and developing of pearl decorative souvenir; Ban Nonglad,
Thonnalab sub-district, Ban Dung District, Udon Thani province.

นวรรตน์ บุญภิละ และยุทธชัย โคสาดี
Navarat Boonpila & Yutthachai kosadee
สำนักวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
General Education Udon thani Rajaphat University
Email : Navarat.bo@udru.ac.th &Yuthachai.ko@udru.ac.th

Received : September 6, 2018
Revised : September 14, 2018
Accepted : April 17, 2019

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาแนวทางการออกแบบและการพัฒนาผลิตภัณฑ์มุกประดับประเภทของที่ระลึกที่ตอบสนองกับความต้องการและประโยชน์ใช้สอยให้มีรูปแบบที่ทันสมัย ๕ ประเภท โดยนำต้นแบบที่มีอยู่แล้วมาต่อยอดและใช้ประกอบในการออกแบบ ในการดำเนินงานวิจัยใช้กลุ่มตัวอย่างคือ ชุมชนบ้านหนองลาด ตำบลบ้านถ่อนนาลับ อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี โดยใช้เครื่องมือในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์เจาะลึกเป็นรายบุคคลจากกลุ่มเป้าหมาย แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้สนใจสินค้า เพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์มุกประดับประเภทของที่ระลึก โดยใช้แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่นกับแนวคิดการออกแบบแฟชั่นเพื่อพัฒนาอาชีพและผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยยึดหลักการของ Community of Arts Practice (COAP) เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของภูมิปัญญาตนเอง ได้ผลิตภัณฑ์ประเภทของที่ระลึกจำนวน ๕ ผลิตภัณฑ์ และการประเมินผลความพึงพอใจ/ความต้องการจากแบบสอบถาม เพื่อเป็นข้อมูลในการสร้างสรรค์รูปแบบผลิตภัณฑ์มุกประดับประเภทของที่ระลึก ผลการศึกษา การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์มุกประดับและความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวจำนวน ๑๐๘ ตัวอย่าง พบว่า แบบผลิตภัณฑ์มุกประดับประเภทของที่ระลึกมีผลการประเมินอยู่ในระดับมาก (Mean = ๔.๒๑) ผลิตภัณฑ์มุกประดับที่เป็นแบบประเภทของที่ระลึกนั้นเป็นผลิตภัณฑ์ที่ต้องประยุกต์และพัฒนา นำเอาวิธีการผลิตของชุมชน โดยยึดแนวทางดั้งเดิมของผลิตภัณฑ์ต้องมีวัสดุภายในชุมชนและมีความต้องการของนักท่องเที่ยวหรือกลุ่มผู้บริโภค ในขั้นตอนผลการประยุกต์และพัฒนาผลิตภัณฑ์ประเภทของที่ระลึก จากการสัมภาษณ์และสอบถามผู้เชี่ยวชาญ ปรากฏว่า นักวิชาการผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้รูปแบบ

ผลิตภัณฑ์มุกประดับประเภทของที่ระลึกมีผลิตภัณฑ์ต้นแบบจำนวน ๕ ผลิตภัณฑ์ มีผลการประเมินผลิตภัณฑ์ต้นแบบอยู่ในระดับความเหมาะสมมาก (Mean = ๔.๗๑)

คำสำคัญ ภูมิปัญญาท้องถิ่น, พัฒนาผลิตภัณฑ์

Abstract

The purposes of this research were to study designing and developing of pearl decorative souvenir that respond to the needs of customers and utility of products in 5 modern styles by further development from the existing products. The sample group was Ban Nonglad, Thonnalab sub-district, Ban Dung District, Udon Thani province. Research tools were in-dept interview and questionnaire to be guidelines in designing and developing of pearl decorative souvenir using local wisdom and fashion design to develop the career and community products accompany with Community of Arts Practice (COAP) in order to achieve development based on self-wisdom which creating 5 souvenir products and data from questionnaires would be used to create the pearl decorative souvenir. The results of designing and developing of pearl decoration products and the opinions of 108 tourists found that the pearl decorative souvenir was at a high level (Mean = 4.21). The pearl decorative souvenir should be applied and developed based on original community production method by using local material and the needs of tourists or consumers. Application results and product development of souvenirs from the interview, inquire the experts, local experts, community product specialist found that ๕ prototype products were created with a high appropriate level (Mean = 4.71).

Keyword : Local Wisdom, Product development

บทนำ

ผลิตภัณฑ์มุกประดับเป็นงานประณีตศิลป์ชั้นเยี่ยมแขนงหนึ่งที่มีปรากฏการสร้างสร้งงานแขนงนี้เพียงไม่กี่ประเทศในโลก ที่มีชื่อเสียงมากก็เป็นประเทศแถบเอเชียได้แก่ ประเทศจีน, เวียดนาม, ญี่ปุ่น และไทย ซึ่งมีวิธีการสร้างงานที่แตกต่างกันบ้างในขั้นตอนขบวนการผลิตของแต่ละประเทศ และไม่สามารถทราบได้ว่าประเทศใดเป็นต้นแบบการสร้างงานแขนงนี้เป็นครั้งแรกของโลก สำหรับประวัติความเป็นมาของงานช่างมุกในประเทศไทยเป็นเช่นไรต้องศึกษาจากชิ้นผลงานที่เก่าแก่ที่สุดได้แก่ บานประตูประดับมุก

สมัยอยุธยาในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร ซึ่งสร้างสรรค์ขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาสมัยของสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ^๑ การสร้างสรรค์งานประเภทนี้มักนิยมสร้างเพื่อสนองต่อสถาบันพระพุทธศาสนาและพระมหากษัตริย์เพราะถือว่าเป็นงานประณีตศิลป์อันล้ำค่าต้องใช้งบประมาณสูง และมีมือช่างชั้นยอด ตัวอย่างชิ้นผลงาน เช่น บานประตูและบานหน้าต่างประดับมุกของพระอุโบสถ, วิหาร, ปราสาท, พระราชวัง เป็นต้น อีกทั้งเครื่องใช้ของพระภิกษุสงฆ์, องค์พระมหากษัตริย์และขุนนางเชื้อพระวงศ์ ผู้สูงศักดิ์ ตัวอย่างชิ้นผลงานเช่น พาน, ตะลุ่ม, พานแว่นฟ้า, หีบ, กล้องและตู้พระธรรม เป็นต้น

คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาหาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์มุกประดับ ประเภทของที่ระลึกของชุมชนบ้านหนองลาด ตำบลอ่อนนาลับ อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ให้มีรูปแบบที่ทันสมัย ออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์มุกประดับประเภทของที่ระลึก ๕ ประเภท โดยนำต้นแบบที่มีอยู่แล้ว มาต่อยอดและใช้ประกอบในการออกแบบ^๒ สรรจรูปแบบสินค้าผลิตภัณฑ์มุกประดับประเภทของที่ระลึกที่ตอบสนองกับความต้องการและประโยชน์ใช้สอยในปัจจุบันของชุมชนบ้านหนองลาด ตำบลอ่อนนาลับ อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี และแหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์มุกประดับ ออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์มุกประดับประเภทของที่ระลึก ๕ ประเภท โดยนำต้นแบบลวดลายที่มีอยู่เดิมของกลุ่มมาต่อยอดปรับประยุกต์ให้มีรูปแบบที่ทันสมัย มีเอกลักษณ์ของมุกประดับบ้านหนองลาดเหมาะสมกับรสนิยมของผู้บริโภคในปัจจุบัน เผยแพร่ถ่ายทอดความรู้ผลการวิจัยให้กับผู้ผลิต ผู้ประกอบการ ผู้สนใจผลิตภัณฑ์ที่มีรูปแบบเชิงวัฒนธรรมและส่งเสริมสินค้าเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์

วิธีการวิจัย

ขั้นเตรียมการ

รวบรวมข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้อง ศึกษาข้อมูลจากผู้ผลิตกลุ่มเป้าหมาย

ขั้นดำเนินการ

- การสัมภาษณ์เจาะลึกเป็นรายบุคคลจากกลุ่มเป้าหมาย สอบถามความคิดเห็นของผู้สนใจสินค้า
- วิเคราะห์ข้อมูลโดยศึกษาข้อมูลเพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์มุกประดับประเภทของที่ระลึก บ้านหนองลาด ตำบลบ้านด่อน อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี โดยใช้แนวคิดภูมิปัญญา

^๑ สำนักช่างสิบหมู่, โครงการสร้างต้นแบบเพื่อจัดทำองค์ความรู้ด้านงานช่างประดับมุก, (กรุงเทพมหานคร : สำนัก, ๒๕๕๓).

^๒ จง บุญประชา, แนวทางการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนประเภทของที่ระลึก, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๓)

ท้องถิ่นกับแนวคิดการออกแบบแฟชั่นเพื่อพัฒนาอาชีพและผลิตภัณฑ์ชุมชน เน้นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติควบคู่กับการวิจัยเชิงคุณภาพ

- ออกแบบผลิตภัณฑ์ เพื่อคัดเลือก พัฒนาแบบ สรุบบแบบ ผลิตภัณฑ์จริง การสร้างต้นแบบผลิตภัณฑ์มุกประดับที่เกิดจากการผสมผสานหลักการศิลปะออกแบบกับเอกลักษณ์ของเดิม โดยยึดหลักการของ Community of Arts Practice (COAP) คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน^๗ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของภูมิปัญญาตนเองได้ผลิตภัณฑ์ประเภทของที่ระลึกจำนวน ๕ ผลงาน

- การทดลองตลาด เพื่อประเมินผลความต้องการจากผู้บริโภค โดยการจำหน่ายจริงยังสถานที่ต่าง ๆ ดังนี้ งาน Expo งานแสดงสินค้า OTOP งานแสดงสินค้าทางวัฒนธรรม OTOP งานเทศกาลของดีประจำปีสินค้า OTOP ของจังหวัดอุดรธานี

- สอบถามความพึงพอใจของผู้ผลิต และผู้สนใจสินค้า สำนวจความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อรูปแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกจากมุกประดับนำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูลภาคเอกสาร เพื่อเป็นข้อมูลในการสร้างสรรค์รูปแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผลิตภัณฑ์มุกประดับ โดยใช้แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่นกับแนวคิดการออกแบบแฟชั่นเพื่อพัฒนาอาชีพและผลิตภัณฑ์ชุมชน^๘ โดยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติด้วยโปรแกรม SPSS (Statistical Package for Social Science)

ขั้นสรุปผล

- วิเคราะห์ผลการวิจัยด้านแนวทางการพัฒนาและออกแบบปรับปรุงผลิตภัณฑ์ต้นแบบ
- สรุปผลการวิจัยและจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์
- จัดทำเอกสารรวบรวมผลงานออกแบบเพื่อนำเสนอ ถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชนและผู้สนใจ
- สรุปรายงานผล

ผลการศึกษา

๑. ผลจากการวิจัยพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ที่สามารถเป็นของที่ระลึกได้จากผลิตภัณฑ์เดิม

ในการวิจัยเรื่อง แนวทางการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์มุกประดับ ให้เป็นผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกกรณี : บ้านหนองลาด ตำบลบ้านดุง อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ได้ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์มุกประดับ เพื่อนำข้อมูลมากำหนดตัวผลิตภัณฑ์ที่จะดำเนินการออกแบบและพัฒนา และได้

^๗ ฌวีพร โทวนิช, การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน: อาหารและสมุนไพร, วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (๒๕๕๘) (๒๕๕๘) : ๑๕๖-๑๕๙.

^๘ ทำนอง จันทิมา, การออกแบบ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๒).

ทฤษฎีหลักการออกแบบพื้นฐาน และการออกแบบผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ มาเป็นกรอบความคิดในการออกแบบ โดยพิจารณา ๒ ส่วน คือ

๑. พิจารณาเลือกประเภทและลักษณะของผลิตภัณฑ์ตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการกำหนดแนวทางการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ ให้มีความสวยงามตรงตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย^๕ โดยศึกษา

- ๑.๑. ลักษณะของกลุ่มเป้าหมาย
- ๑.๒. คุณสมบัติทางกายภาพของผลิตภัณฑ์
- ๑.๓. ปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลถึงสินค้า
- ๑.๔. ลักษณะของผลิตภัณฑ์ในด้านการรวมวิธีการผลิตและรูปแบบ
- ๑.๕. ลักษณะของรูปแบบ ลวดลาย สีเส้นที่เหมาะสมกับผลิตภัณฑ์
๒. พิจารณาคูณลักษณะของรูปแบบ ลวดลาย สีเส้นผลิตภัณฑ์ที่พึงประสงค์ ได้แก่
 - ๒.๑. มีลักษณะรูปแบบ ลวดลาย สีเส้น ที่สวยงาม
 - ๒.๒. สามารถดึงดูดความสนใจกลุ่มเป้าหมาย สร้างความประทับใจ
 - ๒.๓. มีความทนทาน สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ดี

โดยมีผลิตภัณฑ์มุกประดับแบบเดิมที่กลุ่มทำเป็นประจำ เช่น พาน ตะลุ่ม คันฉ่อง โต๊ะหมู่ เป็นต้น

^๕ เกษม กุณาศรี. และคณะ, การเลือกเอกลักษณ์ท้องถิ่นสำหรับพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านห้วยชมพู, (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๖๐).

ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่สามารถเป็นของที่ระลึกได้จากผลิตภัณฑ์เดิม ที่ได้ออกแบบมา ๕ แบบ ดังนี้

๑. กี่ (ถาดรองแก้ว)

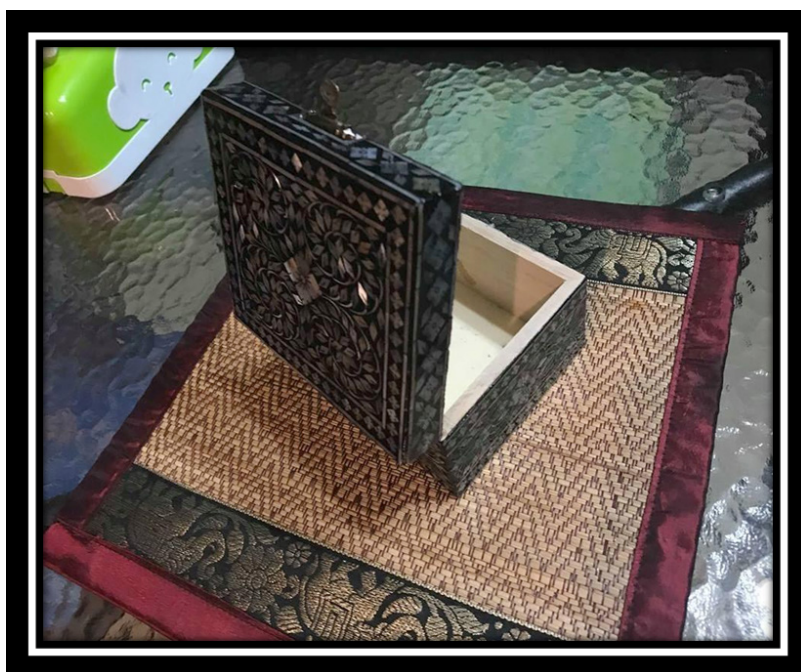
๒. ที่รองแก้ว

๓. กล่องกระดาษทิชชู

๔. กล่องใส่เครื่องประดับ

๕. โต๊ะเล็ก

๒. ผลการประเมินความพึงพอใจ/สำรวจความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อรูปแบบผลิตของที่ระลึกจากมุกประดับ

๒.๑ ข้อมูลทั่วไป

ตารางที่ ๒.๑ ข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยว

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	๓๕	๓๒
หญิง	๗๓	๖๘
รวม	๑๐๘	๑๐๐
ภูมิสำเนา	จำนวน	ร้อยละ
จังหวัดอุดรธานี	๔๐	๓๗
ต่างจังหวัด	๖๘	๖๓
รวม	๑๐๘	๑๐๐

จากตาราง ๒.๑ พบว่านักท่องเที่ยวหรือผู้บริโภคผู้ซื้อสินค้าที่ระลึกส่วนใหญ่ร้อยละ ๖๘ เป็นเพศหญิง ร้อยละ ๓๒ เป็นเพศชาย ซึ่งนักท่องเที่ยวหรือผู้บริโภคผู้ซื้อสินค้าของที่ระลึกเป็นนักท่องเที่ยวจากต่างจังหวัดร้อยละ ๖๓ และเป็นนักท่องเที่ยวในจังหวัดอุดรธานี ร้อยละ ๓๗

๒.๒ พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวหรือผู้บริโภคผู้ซื้อของที่ระลึก

เพื่อศึกษาวัตถุประสงค์ในการเลือกซื้อสินค้า ประเภทสินค้า ราคาในการซื้อสินค้า และสถานที่ซื้อสินค้าที่ระลึก จากพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวหรือผู้บริโภค

ตารางที่ ๒.๒ พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวหรือผู้บริโภคผู้ซื้อของที่ระลึก

วัตถุประสงค์ในการเลือกซื้อสินค้า	จำนวน	ร้อยละ
๑. ซื้อเพื่อให้ตัวเอง	๕๘	๕๔
๒. ซื้อเป็นของขวัญคนอื่น	๓๙	๓๖
๓. อื่นๆ	๑๑	๑๐
รวม	๑๐๘	๑๐๐
ประเภทสินค้า	จำนวน	ร้อยละ
๑. ประเภทของประดับตกแต่ง	๔๐	๓๗
๒. ประเภทของบริโภค/อุปโภค	๕๓	๔๙
๓. ประเภทอื่น ๆ	๑๕	๑๔
รวม	๑๐๘	๑๐๐

ราคาในการซื้อสินค้า	จำนวน	ร้อยละ
๑. ต่ำกว่า ๑๐๐ บาท	๔๓	๔๐
๒. ๑๐๑-๙๙๙ บาท	๖๐	๕๕
๓. มากกว่า ๑,๐๐๐ บาท	๕	๕
รวม	๑๐๘	๑๐๐
สถานที่ซื้อสินค้าของที่ระลึก	จำนวน	ร้อยละ
๑. จากสถานที่ผลิตโดยตรง	๑๘	๑๗
๒. จากศูนย์จัดจำหน่ายสินค้า	๔๓	๔๐
๓. จากงานแสดงสินค้า	๒๗	๒๔
๔. อื่น ๆ	๒๐	๑๙
รวม	๑๐๘	๑๐๐

จากตารางที่ ๒.๒ พบว่านักท่องเที่ยวหรือผู้บริโภคผู้ซื้อของที่ระลึกส่วนใหญ่ร้อยละ ๕๕ มีวัตถุประสงค์ในการเลือกซื้อสินค้าที่ระลึก คือ ซื้อเพื่อให้ตัวเอง ประเพณีของบริโภค/อุปโภค ที่มีมูลค่าที่ราคา ๑๐๑-๙๙๙ บาท ถึงร้อยละ ๕๕ และซื้อสินค้าของที่ระลึกจากศูนย์จัดจำหน่ายสินค้า เป็นอันดับ ๑ รองลงมาคือจากงานแสดงสินค้า นักท่องเที่ยวหรือผู้บริโภคจะซื้อสินค้าจากสถานที่ผลิตโดยตรงเป็นอันดับสุดท้าย

๒.๓ ระดับความพึงพอใจในการเลือกซื้อสินค้าของที่ระลึกด้านต่าง ๆ

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจ	X	S.D	ความหมาย
๑. สินค้าผลิตภัณฑ์มีรูปแบบของสินค้าผลิตภัณฑ์ที่สวยงาม	๔.๑๒	๐.๗๐	มาก
๒. สินค้าผลิตภัณฑ์มีความแปลกใหม่ของสินค้าผลิตภัณฑ์	๔.๕๖	๐.๖๓	มากที่สุด
๓. สินค้าผลิตภัณฑ์มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น	๔.๖๕	๐.๔๘	มากที่สุด
๔. สินค้าผลิตภัณฑ์มีการผลิตที่มีคุณภาพ มีความทนทาน ไม่เสียง่าย	๔.๖๓	๐.๕๔	มากที่สุด
๕. สินค้าผลิตภัณฑ์มีการพัฒนาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น	๔.๒๓	๐.๗๕	มากที่สุด
๖. สินค้าผลิตภัณฑ์ราคาเหมาะสมกับคุณภาพ และไม่แพงเกินไป	๔.๕๘	๐.๕๕	มากที่สุด
๗. สินค้าผลิตภัณฑ์สืบทอดวัฒนธรรม ประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่น	๔.๑๔	๐.๖๘	มาก
๘. สินค้าผลิตภัณฑ์มีความหลากหลาย ทั้งรูปแบบ สี สัน ขนาด	๔.๖๓	๐.๕๔	มากที่สุด
๙. ช่วยสนับสนุนส่งเสริมรายได้ให้คนท้องถิ่น	๔.๑๔	๐.๖๘	มาก
๑๐. สินค้าผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จัก ได้รับมาตรฐาน ๓ - ๕ ดาว	๔.๐๕	๐.๖๕	มาก
รวม	๔.๒๘	๐.๗๗	มากที่สุด

หมายเหตุ เกณฑ์การให้คะแนน	อันดับที่ ๑	ให้ ๓ คะแนน
	อันดับที่ ๒	ให้ ๒ คะแนน
	อันดับที่ ๓	ให้ ๑ คะแนน

จากตาราง ๒.๔ พบว่านักท่องเที่ยวหรือผู้บริโภคซื้อสินค้าของที่ระลึกเห็นว่าสินค้าของที่ระลึกที่สามารถแข่งขันกับสินค้าประเภทอื่น ๆ ได้ตามลำดับความสำคัญของปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจในการเลือกซื้อสินค้าของที่ระลึก อันดับที่ ๑ คือ สินค้าผลิตภัณฑ์มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น อันดับที่ ๒ คือ สินค้าผลิตภัณฑ์มีการผลิตที่มีคุณภาพ มีความทนทาน ไม่เสียหาย และอันดับที่ ๓ คือ สินค้าผลิตภัณฑ์ราคาเหมาะสมกับคุณภาพ และไม่แพงเกินไป

๓. แนวทางการพัฒนา

จากการศึกษาแนวทางการพัฒนากลุ่มอาชีพงานหัตถกรรมมุกประดับ บ้านหนองลาด พบว่า ปัญหาของผลิตภัณฑ์ไม่มีรูปแบบที่แปลกใหม่ ขาดการออกแบบของผลิตภัณฑ์ ไม่มีการโฆษณาประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ตามสื่อต่าง ๆ ทำให้บุคคลทั่วไปไม่ทราบแหล่งจัดจำหน่าย ขาดการสร้างเครือข่ายการค้ากับกลุ่มอาชีพอื่น ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกัน แนวทางแก้ไข คือ ควรจัดให้มีการฝึกอบรมให้ความรู้ในด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ การบรรจุหีบห่อที่เป็นมาตรฐาน เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้แก่สมาชิกในกลุ่มเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงคุณภาพผลิตภัณฑ์

ทางกลุ่มผลิตภัณฑ์มุกประดับบ้านหนองลาดได้มีโอกาสนำผลิตภัณฑ์มุกประดับออกจำหน่ายในงาน OTOP ที่ทางจังหวัดอุดรธานีได้จัดให้มีการจำหน่ายสินค้าทั้งในและนอกจังหวัดอุดรธานี ซึ่งได้รับการตอบรับจากกลุ่มลูกค้าเป็นอย่างดี ผู้วิจัยคิดว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอาชีพต้องคำนึงถึงคุณภาพตลอดทั้งต้องเป็นที่ต้องการของกลุ่มผู้บริโภค ผลิตภัณฑ์มีรูปแบบที่หลากหลายเพื่อตอบสนองความพึงพอใจของลูกค้า^๖ และถ้าได้มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ลวดลายและเทคนิคการทำมุกประดับให้มีความหลากหลายของลวดลายและชนิดของผลิตภัณฑ์ให้มีความร่วมสมัย และเป็นสากลมากยิ่งขึ้นก็น่าจะทำให้สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ของกลุ่มมีโอกาสจำหน่ายได้มากขึ้นทั้งในและต่างประเทศ

บทสรุป

ผลการศึกษาสามารถสรุปแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์และอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มผลิตภัณฑ์มุกประดับโดยจากความต้องการของกลุ่มสมาชิก ผ่านกระบวนการวิจัย การมีส่วนร่วมของกลุ่มตั้งแต่ร่วมกันค้นหาสาเหตุของปัญหาและการค้นหาแนวทางการแก้ไขปัญหา นำมาซึ่งการพัฒนาผลิตภัณฑ์มุกประดับของกลุ่มให้มีความหลากหลายและเป็นที่ต้องการของตลาดมากขึ้น ทั้งนี้ในการพัฒนาตลาดผลิตภัณฑ์โดยมุ่งเน้นการขยายตัวด้านการตลาด เนื่องจากผลิตภัณฑ์ของกลุ่มมีความแปลกใหม่ มีเอกลักษณ์

^๖ บุญทวรรณ วิงวอน และคณะ, แนวทางการยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยนวัตกรรมผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ เพื่อเพิ่มมูลค่ากิจการวิสาหกิจขนาดย่อม อำเภอหางฉัตร จังหวัดลำปาง, วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (กุมภาพันธ์-พฤษภาคม, ๒๕๕๗) : ๑๒๓-๑๔๖.

และสามารถผลิตได้หลายแบบมากขึ้น นอกจากนี้ในการสร้างองค์ความรู้ให้แก่สมาชิกในการด้านการทำการตลาด เป็นสิ่งที่ต้องตระหนักอย่างยิ่ง จากการได้วิเคราะห์สาเหตุและพบเจอปัญหาด้านการตลาดร่วมกัน จึงได้กลยุทธ์ทางการตลาดที่กลุ่มสามารถนำไปปฏิบัติเพื่อใช้เป็นกลยุทธ์ในการดำเนินงานด้านการตลาดได้ คือ การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มผลิตภัณฑ์มุกประดับแก้วแววชน ทั้งแบบผลิตภัณฑ์เดิม และผลิตภัณฑ์ใหม่ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ให้สูญหายไปตามกาลเวลา เพื่อการพัฒนาจิตสำนึกเยาวชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน^๗ และเพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในกลุ่ม โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มในทุกขั้นตอน การวางแผนดำเนินกิจกรรมเป็นขั้นตอนต่อไปที่ขาดไม่ได้ การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติ และการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้พบข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้ คือ

๑) ควรมีการพัฒนาโครงการวิจัยต่อยอดจากโครงการเดิม เพื่อให้ชุมชนได้รับประโยชน์จากการวิจัยอย่างต่อเนื่องเพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

๒) สถาบันการศึกษาและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ควรตระหนักและให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างจริงจัง โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมจากเยาวชน ชุมชน และหน่วยงานท้องถิ่น

บรรณานุกรม

เกษม ภูณาศรี. และคณะ.การเลือกเอกลักษณ์ท้องถิ่นสำหรับพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน: กรณีศึกษากลุ่ม

วิสาหกิจชุมชนบ้านห้วยชมพู. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๖๐.

จง บุญประชา. แนวทางการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนประเภทของที่ระลึก. กรุงเทพมหานคร:

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๓.

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. การระดมประชาชนเพื่อการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร : คณะเศรษฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๕.

ทำนอง จันทิมา. การออกแบบ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๒.

ผวีพร ไทวนิช. การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน: อาหารและสมุนไพร. วารสารวิชาการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (๒๕๕๘) : ๑๕๖-๑๕๙.

^๗ เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, การระดมประชาชนเพื่อการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๕).

บุญทวรรณ วิงวอน. และคณะ. แนวทางการยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยนวัตกรรมผลิตภัณฑ์
เชิงสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่ากิจการวิสาหกิจขนาดย่อม อำเภอห้วยฉัตร จังหวัดลำปาง.
วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (กุมภาพันธ์-เดือนพฤษภาคม ๒๕๕๗) :
๑๒๓-๑๔๖.

สำนักช่างสิบหมู่. โครงการสร้างต้นแบบเพื่อจัดทำองค์ความรู้ด้านงานช่างประดับมุก. กรุงเทพมหานคร:
สำนักช่างสิบหมู่, ๒๕๕๓.

วิสุทธิมรรค : วิถีแห่งการยกระดับภูมิปัญญา ในพุทธศาสนาเถรวาท

The Visuddhimagga : The Path of Wisdom Raise in Theravada Buddhism

จันทร์ชนันท์ สิงหัตต เนตรนิมิตร, สมิดธิพล เนตรนิมิตร*

Chandarajjanand Singhadat Netnimit, Samiddhipol Netnimit

บ้านเลขที่ ๒๑ ซอยรัชดาภิเษก แขวงวงศ์สว่าง เขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร ๑๐๘๐๐

No. 21 Soi Ratchadaphisek Wong Sawang Subdistrict, Bang Sue District, Bangkok 10800

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email : samiddhipol_@hotmail.com

Received : April 18, 2019

Revised : May 1, 2019

Accepted : May 14, 2019

บทคัดย่อ

วิสุทธิมรรคเป็นทั้งคู่มือการปฏิบัติฝึกจิตภาวนาและเป็นทั้งวรรณกรรมหลักของเถรวาท พระพุทธโฆสะเขียนขึ้นในศรีลังกา เพื่ออธิบายเรื่องไตรสิกขา ตามแนวภินิวดสูตร เปรี๊ยะวิสุทธิ ๗ อย่าง เหมือนรากและลำต้นของต้นไม้ สีสวิสุทธิ และจิตตวิสุทธิ เป็นเหมือนราก ส่วนทิววิสุทธิ กังขาวิตรณ-วิสุทธิ มัคคามัคคญาณวิสุทธิ ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ และญาณทัสสนวิสุทธิ เป็นเหมือนลำต้น ผู้รจนาย่อธรรมจากพระไตรปิฎกแทบทั้งหมดมาลงไว้ในคัมภีร์นี้ อ้างถึงคัมภีร์รุ่นหลังพระไตรปิฎก รวมทั้งมติของบูรพาจารย์แห่งสำนักมหาวีรในศรีลังกา เขียนไว้ ๒๓ บท สองบทแรกกล่าวเรื่องศีลและวิธีปฏิบัติ รุดงค์ อีก ๑๑ บท กล่าวเรื่องสมาธิ ๑๐ บทข้างท้าย กล่าวเรื่องปัญญา คัมภีร์เล่มนี้ นำเอาแนวทางของพระพุทธศาสนายุคต้น และเนื้อหาสาระสำคัญที่กระจายกันอยู่ในพระไตรปิฎก มาจัดระบบให้เป็นตามลำดับ มุ่งเสนอวิธีการยกระดับภูมิปัญญาเพื่อความเป็นพระอรหันต์ มีใช้วิสุทธิภูมิเพื่อความเป็นพระโพธิสัตว์ ในประเทศไทยคณะสงฆ์ใช้วิสุทธิมรรคประกอบการศึกษาบาลีชั้นประโยค ๘-๙

คำสำคัญ : วิสุทธิมรรค, ภูมิปัญญา, พุทธศาสนาเถรวาท

* ดร. จันทร์ชนันท์ สิงหัตต เนตรนิมิตร Dr. Chandarajjanand Singhadat Netnimit รศ.ดร.สมิดธิพล เนตรนิมิตร Asoc.Prof.Dr Samiddhipol Netnimit

Abstract

The Visuddhimagga is as both a manual of Buddhist meditation and also the standard work of Theravada. It was written in Ceylon by Buddhaghosa for description the Threefold training according to the Rathavinitasutta with the simile of a tree, the types of Visuddhi viz., Silavisuddhi and cittavisuddhi are the roots (mula) of wisdom, then Ditthivisuddhi, Kankavitaranavisuddhi, Maggamagganavisuddhi, Patipadanadassanavisuddhi and Nanadassanavisuddhi are the bodies (sarira) of wisdom. In it something of almost in early Buddhist literature may be found. The authors quote from almost the whole of canon and the theories of former teachers of Mahavihara school in Ceylon. It presents the subject matters in 23 chapters. Among of them, the first two chapters are devoted to Sila and Dhutanga practices, the next eleven chapters to Samadhi, the rear ten chapters to Panna This scripture brings the directive of early Buddhism up and ranges the main points which disperse in the canon to consecutively systemization. It intends to provide the means of wisdom raise for the Arahantship, not for Visuddhibhumi of Bodhisattahood. Now, the Visuddhimagga is used as the classical textbook of the Pali grammarians in Thailand in Pali VIII, Pali IX classes.

Keywords : Visuddhimagga, wisdom Raise, Theravada Buddhism

บทนำ

วรรณกรรมทุกเรื่องไม่ว่าวรรณกรรมโบราณหรือวรรณกรรมสมัยใหม่ ย่อมเขียนเพื่อคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเสมอ การศึกษาวรรณกรรมเรื่องนั้นๆ ถ้าจะให้ซาบซึ้งไปถึงยุคสมัยที่แต่งก็ต้องพยายามนึกถึงสภาพสังคมยุคที่ท่านแต่งไปด้วย ถ้าไม่นึกภาพประกอบหรือนึกได้แต่ไม่ชัด ก็ไม่สามารถเข้าถึงความมุ่งหมายหรือความต้องการที่แท้จริงของวรรณกรรมเรื่องนั้นๆ ได้

วิสุทธิมรรค เป็นวรรณกรรมที่ชาวพุทธเถรวาทอ้างถึงบ่อย บางคนให้ความสำคัญวิสุทธิมรรคไม่น้อยกว่าพระไตรปิฎก บางคนอาจจะรู้จักวิสุทธิมรรคยิ่งกว่าพระไตรปิฎก ตำนานการรจนาวินัยมรรคผู้รจนาคือพระพุทธโฆสะ เป็นชาวอินเดีย เกิดที่พุทธคยา เดินทางไปลังกาเพื่อแปลคัมภีร์นิกายเถรวาท พระสงฆ์ลังกาทดสอบความสามารถขอให้ท่านขยายความพุทธพจน์เรื่องไตรสิกขา เดิมที่มีเนื้อหา ๔ บรรทัด ท่านขยายความเป็นวิสุทธิมรรค สงฆ์ลังกาทั้งในความสามารถ ยกย่องท่านว่าพระเมตไตรยโพธิสัตว์

ตำนานเรื่องเล่า ก็เพื่อให้เห็นความสำคัญ ความขลังและความศักดิ์สิทธิ์ของวิสุทธิมรรค เล่าว่ามีเทวดาเข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อชี้ว่าวิสุทธิมรรคมีความสำคัญมาก ไม่ใช่เรื่องพื้นๆเหมือนเรื่องทั่วไป บทบาทเทวดาช่วยให้จำเรื่องเล่าได้แม่นยำ จำง่าย ไม่ซับซ้อน

ในที่นี้ เสนอข้อมูลเพื่อเสริมคำในวิสุทธิมรรค ที่ระบุว่า “แต่งวิสุทธิมรรคเพื่อความปรามิทยแห่งสาธุชน”

เหตุการณ์ในอินเดียและศรีลังกา

เหตุการณ์ในอินเดียและศรีลังกา คือเหตุสำคัญที่ทำให้ต้องรจนาวินัยปิฎก

๑. เหตุการณ์สำคัญก่อนมีวิสุทธิมรรค

พระพุทธศาสนายุคแรกเน้นบทบาทของพระอรหันต์ผู้พัฒนาตนได้ก่อนสอนคนอื่น แต่ชาวพุทธบางกลุ่มไม่เห็นด้วยกับบทบาทในเรื่องนี้ จึงแยกตัวไปตั้งนิกาย ความเห็นต่างในบทบาทพระอรหันต์เกิดขึ้นในอินเดียแล้วแผ่ไปในลังกา

๑.๑ เหตุการณ์ในอินเดีย

นับตั้งแต่พระปุราณะไม่ยอมรับมติพระอรหันต์ผู้ทำสังคายนาที่เมืองราชคฤห์ ตั้งแต่นั้นความไม่ลงรอยมีเรื่อยมา ราว ๒๐๐ ปีศิษย์ของพระปุราณะแยกไปตั้งนิกายมหายานสาขาสรรวาสติวาทีน

หลังยุคพระเจ้าอโศก นิกายสงฆ์มีหลายนิกาย ที่สำคัญคือ นิกายสรวีระ นิกายสรวาสติวาทีน และนิกายมหาสังฆิกะ ราว พ.ศ. ๓๖๐ เมื่อสิ้นราชวงศ์เมารยะ พราหมณ์บุษยมิตรตั้งวงศ์ศุภะ ยกย่องลัทธิภาควะและลัทธิไศวะ เชาวต์วาอาราม ฆ่าภิกษุจำนวนมาก สถานการณ์ของชาวพุทธตอนนั้นเหมือนเรือแตก (shipwreck) คณะจารย์ชาวพุทธไปต่อรองขอให้หยุดการทำร้าย ไม่นานมีผู้แต่งพุทธจรีตโดยรับอิทธิพลแนวคิดจากรamayana เล่าความเป็นมาของพระพุทธเจ้าว่าจุติจากสวรรค์ชั้นดุสิตเกิดในชมพูทวีป เรื่องราวเล่าย้อนไปไกลถึงเรียกว่าทูเรนทาน (เถรวาทรับทูเรนทานจากมหายาน) วิธีเล่าเช่นนี้เหมือนวิธีอวดตบตาในศาสนาพราหมณ์ ทำให้พราหมณ์ชอบใจ มีผลให้ชาวพุทธไม่ถูกทำร้ายอยู่รอดปลอดภัยมาได้ระยะหนึ่ง เถรวาทกับมหายานมีความเชื่อต่างกันตั้งแต่สมัยพระเจ้ากนิษกะจนถึงสมัยคุปตะ (พ.ศ. ๔๐๐-๑๐๒๓) ในสมัยคุปตะ มหายานรุ่งเรืองถึงขีดสุด (zenith) ส่วนเถรวาทรุ่งเรืองในศรีลังกา สิ่งชี้วัดความรุ่งเรืองคือวรรณกรรม ความรุ่งเรืองของมหายานดูที่วรรณกรรมสันสกฤต ความรุ่งเรืองของเถรวาทดูที่วรรณกรรมบาลี

ในสมัยคุปตะ ศิษย์ของท่านนาคคารชุน ชื่อกุมมาซีฟไปเผยแผ่มหายานในจีน แปลสูตร ศาสตร์ ธารณี และอรรถกถา เป็นพากย์ภาษาจีน ศิษย์ของท่านไมตรียานถั่งโยคอาจารย์ภูมิศาสตร์ ที่ถือว่าสำคัญ เทียบเท่ากับบอริธรรมของเถรวาท เทียบเท่ากับขณฺณปรสธานของสรวาสติวาทิน เทียบเท่ากับ มหาปรัชญาปารมิตาของมหายิก อัสวโฆษ (คนละคนกับผู้แต่งพุทธจรีต)แต่งศรีทโรตปาตศาสดร์ เพื่อจูงใจคนให้เข้ารีตเป็นมหายาน ความรุ่งเรืองมหายานเวลานั้น เปรียบกันว่าวาล้อธรรมหมุนเป็น ครั้งที่ ๓ คือ ครั้งแรกหมุนที่ป่าอสิปตนะฯ ครั้งที่ ๒ หมุนที่กรุงเวสาลี

มหายานบูชาลัทธิโพธิสัตว์ ยกย่องโพธิสัตว์เป็นโยคี สอนให้ทำโยคะเพื่อความเป็นโพธิสัตว์ การทำโยคะเพื่อเป็นโพธิสัตว์ของมหายานเหมือนกับการทำโยคะของพราหมณ์ในโยคสูตร เวลานั้นโยคะ ของพราหมณ์ได้รับความนิยมแพร่หลายมาก นิกายโยคจาร(มหายาน)มองเถรวาทว่าสอนคับแคบและ เฉื่อยชา ยกย่องมหายานด้วยคำสูงส่งว่า เอกยาน อัครยาน อนุตรยาน อุตตมยาน ปรมยาน เศรษฐยาน โพธิสัตว์ยาน พุทธยาน .. ช่วงนั้นเถรวาทกับมหายานแข่งกันดุเดือด โต้คารมอย่างเผ็ดร้อนชนิดที่ไม่มี ใครยอมใคร (Burning Question) มหายานมองเถรวาทดูจ่นน้ำมน ทั้งยกตนดูเจเนยที่ลอยอยู่เหนื นน้ำมน

ยุคเดียวกับที่แต่งวิสุทธิมรรค ศิษย์สำนักโยคจารชื่อทิงนาคะ เป็นคนชาวอินเดียใต้ เป็นนัก ตรรกวิทยาทางพุทธศาสนาที่โดดเด่นมาก ยกย่องว่าเป็นบิดาแห่งนยายศาสตร์ยุคกลาง ได้แต่งตำรา สนับสนุนวิปฏิบัติโยคะของท่านอสังคะ ใช้ชื่อตำราว่า โยคาวตาร (Yogavata) (โยคะ+อวตาร)

ยุคที่มีการปฏิบัติโยคะ(สมาธิ)กันอย่างแพร่หลาย เป็นหนึ่งใน ๕ ยุคที่อ้างในอรรถกถามี วิมุตติยุค สมภาธิยุค สลียยุค สุตยุค และ ทานยุค

มหายานนั้น เดิมทีเดียวไม่ได้ทั้งหลักการเถรวาท เพียงแต่ปรับให้กลมกลืนกับลัทธิพราหมณ์ เท่านั้น แต่ว่าปรับมากไปจึงไม่ได้ต่างกับลัทธิพราหมณ์ ถูกเรียกว่า Actual Hinduizing of Buddhism^๑

๑.๒ เหตุการณ์ในศรีลังกา

วรรณกรรมสันสกฤตและบาลีรุ่งเรืองมากที่สุด ในสมัยคุปตะ ศรีลังกาในเวลานั้นตรงกับพระเจ้า โวหาริกติสสะ (พ.ศ. ๗๕๘-๗๘๐) พวกอัมมรฺุจิที่เป็นชาววัชชีบุตรเมืองเวสาลีไปอยู่ที่สำนักอภัยคีรี สนับสนุนพวกนอกรีต(ไวศัลยวาทิน)ว่าเป็นพุทธแท้ พร้อมกับปฏิเสธคำสอนสำนักมหาวิหาร พระเจ้า โวหาริกติสสะทรงตั้งคณะกรรมการตรวจสอบ ทรงรู้ว่าไวศัลยวาทินเป็นพวกนอกรีตจริง จึงสั่งให้เผา คัมภีร์ อีก ๔๐ ปี ต่อมา สมัยโคธากัย (พ.ศ. ๗๙๗-๘๑๐) พวกอัมมรฺุจียังไม่ละความพยายาม หวังให้ ทางการยอมรับพวกไวศัลยวาทิน พระอุสสสิยติสสมหาเถระแห่งสำนักอภัยคีรีเห็นว่าจะเกิดความวุ่นวาย

^๑ ผู้รู้ชาวอินเดีย (ที่เป็นพราหมณ์) เวลาพูดถึงมหายาน ดูเหมือนว่ากำลังพูดเรื่องราวของเขานั่นเอง

จึงแยกไปอยู่ที่ทักษิณาศรีวิหาร ตั้งนิคายสกุลิกะ(sagalika) พระเจ้าโคธากัยทรงตั้งคณะกรรมการขึ้นมาตรวจสอบ ทรงรู้ว่าพวกไวตุลยวาทินเป็นพวกนอกกรีต คราวนี้สั่งลงโทษรุนแรงกว่าคราวแรก เผาคัมภีร์พร้อมเนรเทศพวกไวตุลยวาทินออกพ้นลังกา สังฆมิตรศิษย์คนหนึ่งของผู้ถูกเนรเทศไปอยู่ในอินเดียได้สังฆมิตรเชื้อชาวญทางไสยศาสตร์นับถือลัทธิตันตระ (Tantrism) มีความสัมพันธ์แนบแน่นอยู่กับพวกโยคจารในอินเดีย สังฆมิตรเป็นคนโปรดของพระเจ้าโคธากัยได้เป็นราชครูของพระโอรส คือ เขมฐติสสะและมหาเสนะ เมื่อเขมฐติสสะขึ้นครองราชย์ สังฆมิตรหวังครอบงำแต่ทำไม่สำเร็จ จึงกลับไปอินเดียได้

พอเปลี่ยนรัชสมัยเป็นมหาเสนะ (พ.ศ. ๘๒๐-๘๔๗) สังฆมิตรกลับมาที่ศรีลังกาอีก คราวนี้ชักชวนมหาเสนะให้นับถือและรับรองสถานะของพวกไวตุลยวาทิน พร้อมทั้งยุแหย่ว่ามหาวิหารไม่ใช่พุทธ พวกมหาวิหารจึงถูกบังคับให้เปลี่ยนไปนับถือไวตุลยวาทิน พวกมหาวิหารไม่ยอมเปลี่ยนหนีไปอยู่ทางภาคใต้แถบโรหณะ เวลานั้นสำนักมหาวิหารถูกปล่อยทิ้งขาดคนดูแล กลายเป็นที่หว่านไถเพาะปลูกกร้างอยู่นานหลายปี โลหปราสาทถูกรื้อทำลาย เพราะว่าสังฆมิตรร่วมมือกับอำมาตย์โสณะ แก่แก่นที่พวกมหาวิหารไม่ยอมเข้ารับ ต่อมาอำมาตย์เมฆวรรณะร่วมมือกับมเหสีของมหาเสนะจ้างช่างไม้ส่งฆ่าสังฆมิตรและโสณะ เหตุการณ์พลิกผันพระเจ้ามหาเสนะทรงหันมานับถือพวกมหาวิหาร พร้อมเชิญให้กลับไปอยู่ที่มหาวิหาร แต่พวกมหาวิหารไม่ยอมกลับ สำนักมหาวิหารจึงสร้างอีก ๙ เดือน เมื่อพวกมหาวิหารไม่กลับพระเจ้ามหาเสนะทรงให้สร้างวัดเซตวันภาจนาในช่วงนี้

ยุคที่ท่านรจนาวิสุทธิมรรคตรงกับสมัยกุมารคุปตะในอินเดียในสำนักมหาวิหารนั่นเอง

ผ่านมาถึงพระเจ้ามทานาม (พ.ศ. ๙๕๕-๙๗๗) วิสุทธิมรรคย วรรณกรรมสันสกฤตสำคัญที่มีก่อนวิสุทธิมรรค มี มหาวิสตุ ลลิตวิสตาระ สัทธรรมปุณทริกะ สุขาวดียุหะ พุทธจริตะ ปรัชญาปารมิตา ศตสาหัสตริกะ ปรัชญาปารมิตา วัชรจเฉทิกา อวทานศตกะ ทิพยาวทาน ทศภูมิสูตร ลังกาวตารสูตร สมาธิราชสูตร และสุวรรณประภาสะ

ผู้รจนาวิสุทธิมรรค

หลังจากยุคพระเจ้าอโศก อภิธรรมปิฎกเป็นวรรณกรรมที่หลายนิกายใช้เป็นหลักเผยแผ่ เห็นได้จากชื่อของวรรณกรรมสำคัญ เช่น อภิธรรมปิฎกของสรวาสติวาทิน อภิธรรมปิฎกของเถรวาท อภิธรรมสมุจจยะ อภิธรรมโกษะ

ในอินเดีย สำนักโยคจารสอนให้ทำโยคะแบบฮินดูว่าเป็นหนทางของพระโพธิสัตว์ ดีความอริยมรรคต่างจากเถรวาท มหาวิหารที่เป็นฝ่ายอนุรักษ์มาตั้งแต่สมัยพระมหินทเถระ จึงได้ชี้แจงหลักการและวิธีฝึกจิตเจริญภาวนาของฝ่ายเถรวาท

คำปรารภที่ผู้รจนาวินิสิกขมรรคกล่าวไว้ว่า “จักกล่าววิสุทธิมรรค อาศัยนัยเทศนาของพระเถระมหาวิทยาลัย ที่วินิจฉัยหมดจดดี เป็นเครื่องปลูกปราโมทย์แก่โยคีในศาสนา...ท่านทั้งหลายทั้งปวงที่หวังวิสุทธิ จงตั้งใจฟังวิสุทธิมรรคนั้นโดยเคารพ”

คำที่ว่า

- ทำความปราโมทย์ (ปามุขุขกรรม) (ก่อนหน้านี้ คงไม่ปราโมทย์)
- อาศัยนัยที่มหาวิทยาลัยวินิจฉัยดีแล้ว (สุวิสุทธิวินิจฉัย มหาวิทยาลัยวาลีน เทสนานยนิสสิตี)
- ท่านทั้งปวงผู้หวังวิสุทธิ จงตั้งใจฟังวิสุทธิมรรคนั้นโดยเคารพ(วิสุทธิกามา สพเพปิ นิสามยถ

สาธโว)

คำเหล่านี้ ถือว่าเป็นกุญแจสำคัญนำไปสู่การไขความเป็นมาของวิสุทธิมรรค

เหตุการณ์ในอินเดียและในลังกา คือบริบททางสังคมก่อนแต่งวิสุทธิมรรค

มหาวิทยาลัยรกร้างนานหลายปี วรรณกรรมที่บูรพาจารย์เขียนเอาไว้ เมื่อต้องมาประสบภัยพิบัติ จึงกระจัดกระจายทั้งวรรณกรรมทั้งผู้แต่งวรรณกรรม ดังนั้นพอพ้นภัยพิบัติจึงต้องรวบรวมไว้เป็นหลักฐาน เป็นที่อ้างอิง เพื่อให้สาธุชน(ภิกษุ)ได้ความปราโมทย์ มีขวัญและพลังใจ อีกทั้งยังประกาศแนวการฝึกจิตเจริญภาวนาของเถรวาทว่ามีขั้นตอน มีวิธีการปฏิบัติอย่างไร ข้อมูลส่วนหนึ่งในวิสุทธิมรรคนำมาจากรวณกรรมของบูรพาจารย์ของมหาวิทยาลัยที่แต่งเอาไว้ก่อนแล้ว

ไม่ระบุนามผู้รจนาวินิสิกขมรรค รับคำเชิญ(อุชฌเมสน) ที่พุทธคยา ที่อินเดียใต้ หรือ ที่มหาวิทยาลัยถันกานีนิคของพระพุทธโฆชะ(ผู้รจนาวินิสิกขมรรค) บ้างก็ว่าท่านเป็นคนพุทธคยา บ้างก็ว่าท่านเคยอยู่กับพระพุทธมิตรที่ทามยรทูตะ บ้างก็ว่าท่านเคยอยู่กับพระโชติปาละที่กัญจิปุระในอินเดียใต้ บ้างก็ว่าท่านเป็นชาวพม่า บ้างก็ว่าไม่ว่าท่านเกิดที่ไหน แต่เคยอยู่ที่อินเดียใต้ บ้างก็ว่า “พุทธโฆชะ” เป็นชื่อสมมุติของคณะสงฆ์ลังกา

ในคำปรารภของผู้รจนาท่านใช้ภาษาที่บ่งถึงคนคนเดียว เป็นเอกพจน์ คือ “ภาสิสส, เม” ส่วนเนื้อหาการบรรยาย ท่านใช้คำกริยา ระบุน่าไม่ใช่คนเดียว คือ (มย) วทาม, อารภิสสาม, วณณยิสสาม, อโวจุมหา, วกขาม, กริสสาม, โยชยิสสาม, คณหาม, (คำอธิบายปฏิเสธสมุสบาท ท่านใช้เอกพจน์ คือ อหฺ..นาธิคจฺฉามิ..อารภิสสามิ), ปกาลยิสสาม, อารภาม, วิภยิสสาม, อาวิกฤษสาม, กริสสาม, นอกจากคำกริยา ท่านใช้คำนามเป็นพหูพจน์ คือ “โน, อมเหติ = เราทั้งหลาย” ในประโยคว่า อยฺ โน อตฺตโน มติ และ น เอตถ ภิกขุ อมเหติ วตฺตพพฺ อตถิ ซึ่งชี้ว่าผู้รจนานี้ไม่ได้มีคนเดียว

จนบทเทศหนึ่งๆ ผู้รจนาระบุนามผู้แต่งเพื่อให้ความบันเทิงแก่สาธุชน (สาธุชนปามุขุขตฺถาย) สาธุชนในที่นี้ หมายถึง นรชน, โยคี, โยคาวจร, อาทิกัมมิกะ, ภิกษุ, พุทธสาวก สำหรับภิกษุ ผู้รจนาย้ำว่า ภิกษุ

คือผู้เห็นภัยในวัฏสังสาร ภิกษุคือผู้ที่มีความคิดเห็น มีวิธีคิดอย่างชาวพุทธ ไม่ใช่อ้างอิงเป็นพุทธแต่เนื้อในไม่ใช่พุทธ ผู้รจนาวิสุทธิมรรคนำเอาคำที่รู้จักกันแพร่หลายในยุคนั้นมาใช้ในวิสุทธิมรรค คือ โยคจาร บ้าง โยคะ บ้าง (เช่น โยคจารานุกุลมณี, โยค, โยคินา, โยคิโน, โยโค, ปโยโค, ภูมิลทศ ฯลฯ)

ผู้รจนาวิสุทธิมรรคไม่ละเลยบาลี อ้างอิงพระไตรปิฎก อ้างมติของบูรพาจารย์ของมหาวิหาร ไม่บิดเบือนมติของครูอาจารย์ในวิสุทธิมรรคเรียกสมาธิว่าโยคะ เรียกผู้ปฏิบัติสมาธิว่าโยคาวจร (คล้ายชื่อโยคจาร) ในอินเดียคนรู้การทำโยคะมาก่อนพุทธกาล เรียกผู้ทำโยคะว่าโยคี ที่หมายถึงผู้ทำโยคะของพราหมณ์ คำว่าโยคะเป็นชื่อที่คนส่วนใหญ่คุ้นเคย ท่านใช้คำที่คนคุ้นเคย เปลี่ยนความหมายให้สอดคล้องกับวิธีปฏิบัติในเถรวาท เรียกว่า สมถโยคะ บ้าง วิปัสสนาโยคะ บ้าง ส่วนผู้ปฏิบัติ ท่านเรียกว่าโยคาวจร (โยคะ+อวจระ)^๒ หรือ โยคี

การรจนาวิสุทธิมรรค

มหาวิหารมีวรรณกรรมตั้งแต่สมัยพระมหินทเถระ เมื่อพ้นจากภัยพิบัติได้ไม่นาน ตำราหรือวรรณกรรมของสำนักยังคงกระจัดกระจายจึงต้องรวบรวมไว้ “เพื่อให้สาธุชนเกิดความปราโมทย์” ผู้รับผิดชอบเรื่องนี้คือประธานสงฆ์ของมหาวิหาร คือ พระสังฆपालเถระ ประจวบกับเวลานั้นพวกโยคจารในอินเดียตีความมัชฌิมาปฏิปทาต่างจากในพระไตรปิฎก พระสังฆपालเถระจึงเชิญพระพุทธโฆสะให้เขียนวิสุทธิมรรค

ผู้รจนาสอดคล้องขั้นตอนการเขียนวิสุทธิมรรค ๑๐ ขั้นตอน คือ

๑. วิเคราะห์ขยายความตามมติของวิภังษาที : วิภังชวาทีมณฑล โอตริตวา
๒. ไม่บิดเบือนมติของครูอาจารย์ ไม่กล่าวต่อครูอาจารย์ : อจาริเย อนพวกิจิขุเตน
๓. ไม่ยึดถือตามมติของตนฝ่ายเดียว : สกสมยํ อไวกกมฺนเตน
๔. ไม่กล่าวข่มลัทธิอื่น ไม่แอบแฝงนาลัทธิอื่นเข้ามาปะปน : ปรมยํ อนายูหนฺเตน
๕. ไม่มองข้ามพระสูตร ไม่ค้านพระสูตรในพระไตรปิฎก : สุตตํ อปฺปฏิพาหนฺเตน
๖. สอดคล้องกับพระวินัย อนุโลมกับพระวินัย : วินยํ อนฺุโลเมนฺเตน
๗. วิเคราะห์ตามหลักมหาปเทศ : มหาปเทศ โอโลเกนฺเตน
๘. ขยายข้อธรรมถูกต้องตามหลักธรรม : ธมฺมํ ทีเปนฺเตน
๙. รวบรวมมีบทสรุปชัดเจน : อตฺถํ สงฺคาเหนฺเตน : อตฺถํ สงฺคาเหนฺเตน

^๒ โยคาวจรติ สมถโยเค วิปัสสนาโยเค วา อวจรตฺติ โยคาวจรโ. อวจรตฺติ ปวิสิตวา จรตฺติ (พ.ป.อ. (ไทย) ๑๖๘) มหายานมีวิสุทธิภูมิ (ภูมิแห่งพระโพธิสัตว์) เถรวาทมีวิสุทธิมรรค (ทางแห่งความหมดจดของพระอรหันต์)

๑๐. อธิบายความยากเย็นด้วยวิธีต่างๆ : *ตเมวตถํ ปุณฺรเวตฺเตตฺวา อปรหิปี ปริยาเยหิ*

นิทุทิสฺนฺเตน

แต่ละขั้นตอน สะท้อนว่าก่อนนั้นลัทธิอื่น(โยคจาร)ตีความเอาเอง ไม่ตีความตามบาลี ไม่เห็นความสำคัญของพระสูตร ตีความไม่สอดคล้องกับพระวินัย ตีความตามแนวลัทธิอื่นที่ไม่ใช่เถรวาท

ที่สำคัญคือการตีความในโยคจารภูมิศาสตร์ของท่านอสังคะ ที่สอนวิธีทำโยคะเพื่อนำไปสู่การรู้แจ้ง ตีความมรรค ๘ ว่าเป็นเพียงส่วนประกอบในโพธิปักขิยธรรม ไม่อ้างพระสูตร แต่ทำตามโยคสูตรของพราหมณ์

ผู้รณวิสุทธิมรรคไม่ทั้งพระไตรปิฎก อ้างพระสูตรมัชฌิมนิกาย สังยุตตนิกาย อังคุตตรนิกาย อ้างอภิธรรม อ้างมิลินทปัญหา อ้างอรรถกถาวินัย อ้างมติของโบราณจารย์ (*ปฺราณนา ปนาหุ, เตนาหุ ปฺราณนา, วุตฺตยฺเหตํ ปุพฺพาวจริเยหิ*) อ้างปฏิกอปกเทส อ้างมติของผู้ทรงจำวินัย ของผู้ทรงจำพระสูตร อ้างมติของบูรพาจารย์มหาวิหาร เช่น พระติปิฎกจูฬภายเถระ พระอภิธัมมิกโคตตเถระ พระติปิฎกจูฬนาคเถระ อ้างสำนักอื่นเช่น อภัยคีรี จิตตลบรรพต (มหินตเล)

นอกจากเสนอหลักการวิธีการของบูรพาจารย์ของมหาวิหาร วิสุทธิมรรคได้โต้แย้งลัทธิอื่นไปพร้อมกัน

เนื้อหาวิสุทธิมรรคโดยสรุป

แม้ว่าวิสุทธิมรรคเสนอแนวทางโยคะ(วิธีฝึกจิตเจริญภาวนา)ของเถรวาท แต่คำอธิบายบางเรื่องอิงอาศัยความเชื่อของพราหมณ์

ช่วงเวลาที่พราหมณ์มีบทบาทมากในสังคม พราหมณ์ยกย่องสรรเสริญพรหมโลก คือโลกของพระพรหม พรหมโลกคือจุดหมายของมนุษย์ทุกคนที่เกิดมา เมื่อละจากโลกนี้ไปก็มุ่งหวังเข้าไปสู่พรหมโลก ไปอยู่ที่พรหมโลก นอกจากเรื่องพรหมโลกของพราหมณ์ คำสอนของมหายานก็เช่นเรื่องสร้างสมบารมี เรื่องพุทธเกษตร เรื่องความพิณาศแห่งกัป จาบน้ำ ลม ไฟ

วิสุทธิมรรคอ้างอาภัสสรพรหม ซึ่งเป็นความเชื่อเก่าแก่ของพวกดาบสที่มีอยู่ก่อนสมัยพุทธกาล เพราะพราหมณ์มีจุดหมายอยู่ที่พรหมโลก (*พฺราหฺมณานํ หิ พฺรหฺมโลโก นิฏฺฐา*) ดาบสมีจุดหมายอยู่ที่อาภัสสรโลก (*ตาปสํ อาภสฺสรา*) ปริพาชกมีจุดหมายอยู่ที่สุภกนิหโลก (*ปริพฺพาชกานํ สุภกนิหา*) อาชีวกมีจุดหมายอยู่ที่อนันตมานัส (อาชีวกานํ อนนฺตมานโส) สำหรับเถรวาท มีจุดหมายที่พระอรหันต์ผล (*อิมสฺมี สาสเน ปน อรหตฺตํ นิฏฺฐา*) เถรวาทสอนให้อยู่ในโลกด้วยปัญญา สอนให้มองโลกตามเป็นจริง เถรวาทไม่ได้สอนให้หวังพรหมโลก หรือ เทวโลก “นิยานิกะ” เป็นชื่อที่เรียกนิกายเถรวาท เพราะมีคำสอนนำออกจากทุกข์ สอนให้พ้นทุกข์ การพ้นทุกข์มีอยู่หลายวิธี สอนตามความถนัดของแต่ละคน

การปฏิบัติเพื่อพันธุทุก ท่านเรียกว่า จันโทปมปฏิปทา, รตวิเนตปฏิปทา, โมนะยปฏิปทา และ มหาอริย-
วังสปฏิปทา

การทำโยคะในวิสุทธิมรรค ถือว่าเป็นอุบาย ไม่ใช่จุดหมายปลายทาง ท่านสอนให้ยืนบนปฐพีคือ
ศีล ใช้อาวุธคือวิปัสสนาญาณ ลับคมกริบด้วยหินคือสมาธิ ถ้าวัวด้วยมือคือปาริหาริกปัญญา อาศัย
กำลังวิริยะช่วยหนุน ยกอาวุธทางซึ้งแห่งต้นหา ปฏิบัติตามลำดับ ก็จะไปความหมดจดไปตามลำดับ
ปฏิบัติเช่นนี้ เรียกว่า วินิตปฏิปทา เป็นการปฏิบัติอย่างมีขั้นตอนไปจนถึงนิพพาน เหมือนคนเดิน
ทางไกลเปลี่ยนรถหลายเที่ยว ไปจนถึงปลายทาง

ดังนั้น ใครคิดเห็นเป็นอย่างอื่น มีความเชื่อมีความศรัทธาอย่างอื่น ยังไม่ปรับความคิด เช่น
ไม่มองโลกตามเป็นจริง ก็จะไม่เข้าใจวิถีแห่งโยคะในวิสุทธิมรรค หรือ เข้าใจได้ยาก

ผู้รจนานำบทกระทู้ในสังยุตตนิกาย เรื่องไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ที่เป็นหลักแห่ง
พรหมจรรย์ ที่ต้องทำไปตามลำดับ เพราะไม่สามารถแยกปฏิบัติได้ต่างหาก ก่อนสมัยพุทธกาลบางลัทธิ
เน้นด้านศีล บางลัทธิเน้นด้านสมาธิ บางลัทธิเน้นด้านปัญญา นิกายเถรวาทนำเอาเรื่องศีล สมาธิ ปัญญา
มารวมกันเป็นพรหมจรรย์ ซึ่งต้องทำเป็นลำดับไปตามขั้นตอน โดยเริ่มที่ปัญญา ปัญญาเป็นจุดตั้งต้น
(ในอริยมรรคเรียกว่าสัมมาทิฐิ) ปัญญามาก่อนศีล ก่อนสมาธิ แต่ก็จบลงที่ปัญญานั้นเอง (ปัญญา
สาสนสูตร ปริโยสาน)

บทกระทู้ในวิสุทธิมรรค ความว่า *นรชนผู้มีปัญญา เห็นภัยในวัฏสังสาร ดำรงอยู่ในศีลแล้ว
เจริญจิตและปัญญา มีความเพียร มีปัญญาเครื่องบริหาร พึงแก้ความยุ่งยากนี้ได้*

ศีล สมาธิ ปัญญา ตามแนวรวินิตสูตร เป็นขั้นตอนการปฏิบัติวิสุทธิ ๗ สอนให้ควบคุม
ความประพฤติด้านนอกทางกายก่อน แล้วควบคุมจิต ควบคุมวิธีคิด ค่อยปรับพรหมจรรย์ให้สอดคล้อง
กับความจริงหรือสัจจะที่ได้รับ เป็นขั้น เป็นลำดับต่อ ๆ ไป กล่าวโดยสรุปไตรสิกขาในวิสุทธิ ๗

๑. เรื่องเกี่ยวกับศีล

(๑) *ศีลวิสุทธิ* คือ ความหมดจดแห่งศีล

การรักษาศีลตามภูมิขั้นของตนให้บริสุทธิ์ รักษาศีลให้เป็นไปเพื่อสมาธิ ศีลมีหลายอย่าง ที่เน้นคือ
ปาริสุทธิศีล ๔ ได้แก่

๑) ความสำรวมในพระปาติโมกข์ : *ปาฏิโมกขสังวรศีล*

๒) ความสำรวมอินทรีย์ : *อินทริยสังวรศีล*

๓) ความบริสุทธิ์แห่งอาชีวะ *อาชีวะปาริสุทธิศีล*

๔) การพิจารณาใช้สอยปัจจัย ๔ : *ปัจจัยจักษณินิตศีล*

ผู้มี(ปาริสุทธิ)ศีลคือผู้ทำตนให้เปิดเผยตามความเป็นจริง เมื่อมีปาริสุทธิศีลควรเสริมความประพฤติด้วยความมักน้อยสันโดษ ตามประเพณีในอริยวงศ์ (อริยวสุตตเย) ปฏิบัติตรงค์ ๑๓ อย่าง จากนั้นตัดความกังวล (ปลิโพธิ) เข้าหากัลยาณมิตรขอให้สอนกัมมัฏฐานที่เหมาะสมกับจริตของตนที่เป็นผู้ปฏิบัติ

(พระโพธิสัตว์ของมหายานมีจริต (จรรยา) ๔ ได้แก่ ปกฤติจรรยา ประณิธานจรรยา อนุโลมจรรยา และ อนิวถนจรรยา พระโพธิสัตว์ปฏิบัติตรงค์ ๑๒ อย่าง)

ท่านกล่าวว่า ศรัทธาใกล้กับราคะ ปัญญาใกล้กับโทสะ คนที่มีศรัทธากล้าแต่ปัญญอ่อนมักเชื่ออะไรง่าย เลื่อมใสสิ่งที่ไม่ใช่เรื่อง คนที่มีปัญญากล้าแต่ศรัทธาอ่อน หนักไปทางอวดแข่ง สมาธิกับโกสัชชะ (ความเกียจคร้าน) ใกล้เคียงกัน คนเกียจคร้านกับคนมีสมาธิ บางทีก็ดูไม่ออกว่าต่างกัน

ต่อจากเรื่องศีลและเรื่องตรงค์ คือเรื่องกัมมัฏฐาน ท่านสอนกัมมัฏฐานเพื่อทำจิตให้ควรแก่การทำงานคือสมาธิ มีสมาธิเพื่อใช้เป็นบาทฐานของวิปัสสนา เพื่อความเห็นแจ้ง เห็นอาการแปลก ๆ เห็นต่างจากคนที่ไม่ได้ฝึกจิต

ท่านกล่าวว่า สมาธิที่ถูกต้อง มีวิริยะช่วยหนุน วิริยะที่มีสมาธิช่วยหนุนย่อมไม่เอนไปทางฟุ้งซ่าน (อุทธัจจะ) สติคือสิ่งที่เหมาะต่อทุกสถานการณ์ เพราะว่าสติเป็นที่พำนักของจิต

ในเถรวาท การสอนกัมมัฏฐานเป็นวิธีสอนสำคัญอย่างหนึ่ง ไม่ว่าจะสอนเรื่องอะไรจะแทรกด้วยเรื่องกัมมัฏฐาน ไม่พ้นไปจากเรื่องกัมมัฏฐาน

สิ่งเหนี่ยวนำจิตให้เกิดสมาธิ คืออารมณ์กัมมัฏฐาน ในวิสุทธิมรรค สิ่งที่เหนี่ยวนำจิตให้เกิดสมาธิ หรือ อารมณ์กัมมัฏฐาน ได้แก่ กสิณ อสุภะ อนุสติ อัปมัญญา อาหาเรปฏิกูลสัณญา จตุธาตวัญฐาน และ อรูป

ท่านกล่าวว่า ผู้ทำสมาธิต้องหาที่ที่เหมาะสม เช่นไม้เอ็กทีก เสียงดังเป็นข้าศึกแก่องค์ฌาน เวลาปฏิบัติควรห่างจากคนแบบไหน คบหากับคนแบบไหน การนั่งสมาธิให้คนเห็นอาจกลายเป็นนั่งอวดคน (อาปาถกฐมายี) ดังนั้นควรเลือกปฏิบัติในที่ลับตา หรือในที่รโหฐาน

นิเวธน์เป็นปฏิปักษ์แก่องค์ฌาน ข้าศึกของสมาธิคือกามฉันทะ ข้าศึกของพยาบาทคือปิตี ข้าศึกของวิตกคือถีนมิทธะ ข้าศึกของสุขคืออุทธัจจกุกกัจะ ข้าศึกของวิจิกิจฉาคืออวิจารณ์

ตัวอย่างการเจริญธัมมานุสติ

“ผู้ประสงค์เจริญธัมมานุสติ ฟังไปในที่ลับตา หลีกเร้นในที่อันควร ระลึกถึงคุณปริยัติธรรมและโลกุตระธรรม”

ท่านขยายความ “วิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน” : กิเลสของสัทธิวิหาริกจะละด้วยมรรคที่พระอุปัชฌาย์เจริญหาได้ไม่ สัทธิวิหาริกจะอยู่ผาสุกด้วยผลสมาบัติของพระอุปัชฌาย์ก็ไม่ได้ จะทำให้แจ้งนิพพานที่

พระอุปฆาตทำให้แจ้งก็ไม่ได้ เพราะว่าโลกุตรธรรมบุคคลไม่พึงเห็น ดังเช่นเครื่องประดับศีรษะของคนอื่น ซึ่งจะฉวยเอามาประดับที่ศีรษะตนได้ แต่พึงเห็นว่าเป็นธรรมที่วิญญูชนจะพึงเสวยในจิตของตนเท่านั้น

แท้จริง โลกุตรธรรมไม่ใช่วิสัยของคนโง่ หมายความว่ามรรค ผล นิพพาน เป็นวิสัยของวิญญูชนที่จะพึงรู้ได้ เป็นของจำเพาะตน ต้องทำ จึงเสวยได้ ทำให้กันไม่ได้ หยิบยื่นให้แก่กันก็ไม่ได้ และรู้ได้ประจักษ์ที่ใจของตนนี้เอง

สำหรับอานิสงส์การเจริญธัมมานุสติ “จิตของผู้ที่มีธัมมานุสติย่อมโน้มไปในอันจะให้ถึงอนุตรธรรม และเมื่อประจวบเข้ากับภาวะที่จะพึงล่วงละเมิด หิริโอตตปปะจะปรากฏแก่เธอผู้ระลึกถึงความเป็นธรรมดีแห่งพระธรรม”

เมื่อมีศีล คือเปิดเผยตนตามเป็นจริง จึงก้าวสู่ขั้นต่อไป

๒.เรื่องเกี่ยวกับสมาธิ

(๒) จิตตวิสุทธิ คือ ความหมดจดแห่งจิต

บาทฐานของวิปัสสนา (การเห็นแจ้ง)อยู่ที่ใช้ปัญญาพิจารณาร่างกาย จนเห็นได้ว่าที่ประกอบเป็นรูปร่าง อยู่ได้อย่างไร อยู่ด้วยอะไร รู้ว่าอยู่ได้เพราะมีอาหารคอยหล่อเลี้ยง พิจารณาถึงที่มาของอาหารว่าเกิดได้อย่างไร ลึกลงไปที่ไหน พิจารณาร่างกายกระทั่งเห็นว่าร่างกายมาจากการรวมของธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ

ในวิสุทธิมรรค ท่านกล่าวว่าพระโพธิสัตว์คือบุรุษคนแรกที่ได้รับการยกย่องให้เป็นเจ้าของที่ดิน พระโพธิสัตว์ของเถรวาทมีพระรูปงดงามยิ่งนัก บุคลิกลักษณะดีมาก ใคร ๆ ก็ยกย่องพระโพธิสัตว์ว่ายิ่งใหญ่ เพราะพระโพธิสัตว์มีพุทธิปัญญาเลอเลิศ

เหตุใดวิสุทธิมรรคอ้างความเป็นมาของพระโพธิสัตว์

มหายานนับถือลัทธิบูชาพระโพธิสัตว์ เพื่อโต้แย้งกับคำสอนเรื่องมกน้อยสันโดษของเถรวาท มหายานได้แนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์จากลัทธิไหวัตวงอาทิตย์ของอิหร่าน (อิทธิพลทางการปกครองของอิหร่านแผ่มาถึงแถบกลุ่มแม่น้ำสินธุตั้งแต่สมัยพุทธกาล จนถึงราว พ.ศ. ๒๕๐)

ชื่อของพระโพธิสัตว์อมิตาภะ ไวโรจนะ ที่ปิงกระ เป็นคำที่เกี่ยวกับแสงสว่าง แม้แต่ในเถรวาท คำว่า “อาทิจจพันธุ” ที่หมายถึงผู้เป็นเฝ้าพันธุของแสงสว่าง ที่ใช้เรียกพระพุทธรูปโคดมกับอิทธิพลจากลัทธิไหวัตวงอาทิตย์ บทบาทของพระโพธิสัตว์มีความคล้ายคลึงกับเทพมิถรา(Mithra)ของอิหร่าน เช่นว่าคอยช่วยเหลือประชาชนเวลาถูกน้ำท่วม เวลาป่วย เวลาข้ามแม่น้ำ เวลาเดินทาง บทบาทหรือลักษณะของผู้ช่วยเหลือเช่นนี้ แนวคิดนี้ไม่ช้าไม่นานก็กลายเป็นผู้ที่จะมาตรัสรู้ต่อไปในอนาคต

แนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์มีความสำคัญ ช่วง พ. ศ. ๔๙๐-๕๙๐ เห็นได้จากชื่อนักบุญ Josaphat ในยุโรปยุคกลาง Josaphat คำนี้ในภาษาอาหรับเขียน Yudasalf เป็นชื่อที่กร่อนจากคำว่าโพธิสัตว์

วิสุทธิมรรคกล่าวความเป็นมาของพระโพธิสัตว์ในอัครัญญสูตร เพราะเหตุว่าเวลานั้นมหายาน ยกย่องบทบาทของพระโพธิสัตว์ แต่งตำราเกี่ยวกับพระโพธิสัตว์มากมาย เถรวาทเลยชี้ว่านิยายเถรวาท ก็มีพระโพธิสัตว์ พระโพธิสัตว์ของเถรวาทเป็นบุรุษคนแรก มีมาตั้งยุคเริ่มมีมนุษย์มาอยู่ในโลก

พระโพธิสัตว์ของมหายานมีหลายองค์ องค์สำคัญคือพระมัญชุศรี และ พระอวโลกิเตศวร ที่ได้รับความเคารพนับถือมาก พระอวโลกิเตศวรมีรูปแบบวิธีทำสมาธิประจำองค์ เรียกว่า อวโลกิต-มูทรา มีมือนับพัน นัยน์ตานับล้าน มีฤทธานุภาพยิ่งใหญ่มหาศาล

คัมภีร์คารุนดาวยุหะ (Karundavayuha) เล่าฤทธานุภาพยิ่งใหญ่ของพระอวโลกิเตศวรว่า ดวงอาทิตย์และดวงจันทร์เกิดมาจากดวงตาของพระองค์ พระพรหมเกิดมาจากโสณิ พระนารายณ์เกิดมาจากศีระะ พระสร้อยดีเกิดมาจากพระทนต์ ของพระองค์

ในวิสุทธิมรรคท่านกล่าวว่า “สัตว์จุติจากสุกัณ्हพรหมโลก ไปเกิดในอาภัสสรพรหมโลก” คตินี้ไม่มีในเถรวาทมาแต่เดิม สุกัณ्हะและอาภัสระ เป็นชื่อชั้นของพรหมโลก เป็นคติของพราหมณ์และของดาบส ชื่อภพภูมินี้ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมของชาวพุทธหลายแห่ง

ถึงแม้วิสุทธิมรรคแสดงเนื้อหาเชิงโต้แย้ง แต่ผู้รจนาอ้างคัมภีร์หลัก ไม่ทิ้งพระไตรปิฎก เช่น เมื่อบรรยายสิ่งที่เรียกว่าโลก ท่านบอกว่าเพราะมีอันต้องหลุดโถม ที่เรียกว่าสวรรค์ เพราะเลิศจนอย่างดี (การรับรู้) อารมณ์เช่นรูปารมณ์ ที่เรียกว่านิระยะ หรือนรก เพราะไม่มีความเจริญ ที่เรียกว่าความยินดี อยู่ในที่นั้น

นิยามแห่งนรกและสวรรค์ในวิสุทธิมรรค ถือเป็นแบบอย่างการอ้างของวรรณกรรมบาลีในสมัยหลัง เช่น สมันตปาสาทิกา สุมังคลวิลาสินี ปรมัตถทีปนี และ สัทธรรมปกาสินี

นอกจากแนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์ แนวคิดเรื่องอื่น เช่น เรื่องพระอรหันต์ เรื่องพระพุทธเจ้าในอดีต พระพุทธเจ้าในอนาคต เรื่องพระปัจเจกพุทธเจ้า เรื่องความเป็นธรรมดาของพระโพธิสัตว์ เรื่องบูชาพระสถูปเจดีย์ เรื่องมหาบุริสลักษณะ มีพัฒนาการทั้งสิ้น

๓. เรื่องเกี่ยวกับปัญญา

โดยทั่วไปแล้ว ปัญญามีอยู่หลายระดับ ปัญญาในวิสุทธิมรรคก็มีหลายระดับ ท่านกล่าวว่าปัญญามีความตรัสรู้สภาวะธรรม และขจัดความหลงผิดคือโมหะซึ่งบดบังสภาวะธรรมเป็นลักษณะ ปัญญาเกิดขึ้นได้แก่ คนที่มีจิตเป็นสมาธิ ภูมิหรือว่าที่ตั้งของปัญญาอยู่ที่ร่างกาย คือ เบญจขันธ์ ปัญญาในวิสุทธิมรรคเกิดมิได้ด้วยการพิจารณาที่ร่างกาย

คนที่มีปัญญา มองเบญจขันธ์ เห็นรูปเหมือนกับก้อนฟองน้ำ เห็นเวทนาเหมือนกับต่อน้ำ เห็นสัญญาเหมือนกับพยับแดด เห็นสังขารเหมือนกับต้นกล้วย เห็นวิญญาณเหมือนกับมายากล

ท่านกล่าวอาการและคุณสมบัติของจิต เรียกว่า สังขารขันธ์ (เจตสิก) มี ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา เอกัคคตา ชีวิตินทรีย์ มนสิการ วิตก วิจารณ์ อธิโมกษ์ วิริยะ ปิติ ฉันทะ โมหะ อหิริกะ โอนตัมปะ อุทธัจจะ โลภะ ทิฏฐิ มานะ โทสะ อิสสา มัจฉริยะ กุกกุจจะ ถีนะ มิตทธะ วิจิกิจฉา สัทธา สติ หิริ โอตตัมปะ อโลภะ อโทสะ ตตรัมมฉัตตตา กายปัสสัทธิ จิตตปัสสัทธิ กายลหุตา จิตตลหุตา กายมุทุตา จิตตมุทุตา กายกัมมัณฺญตา จิตตกัมมัณฺญตา กายปาคุณฺญตา จิตตปาคุณฺญตา กายชุกตา จิตตชุกตา สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาชีวะ กรุณา มุกิตา ปัญฺญินทรีย์

คนที่มีปัญญา มองอายตนะภายใน-ภายนอก เห็นอายตนะภายในเหมือนกับบ้านร้าง เห็นอายตนะภายนอกเหมือนกับโจรปล้นหมู่บ้าน

หรือ เห็นอายตนะภายใน เหมือนกับงู จระเข้ นก สุนัขบ้าน สุนัขป่า ลิง เห็นอายตนะภายนอก เหมือนกับที่รกร วังน้ำ ท้องฟ้า หมู่บ้าน ป่าช้า ป่าไม้ อันเป็นที่โคจรของสัตว์พวกนั้น

คนที่มีปัญญา มองธาตุ (๑๘ อย่าง) เห็นจักขุธาตุ เหมือนกับหน้ากลอง เห็นรูปธาตุเหมือนกับไม้ตีกลอง เห็นจักขุวิญญาณธาตุเหมือนกับเสียงกลอง

คนที่มีปัญญา มองสังขะ(๔ อย่าง) เห็นทุกขสังขเหมือนกับโรค เห็นสมุทัยสังขเหมือนกับเหตุแห่งโรค เห็นนิโรธสังขเหมือนกับความหายโรค เห็นมรรคสังขเหมือนกับยารักษาโรค

คนที่มีปัญญา มองสังขะเห็นความว่างเปล่า ดังที่คนโบราณกล่าวไว้ว่า ทุกข์มีอยู่ แต่ใครผู้รับทุกข์ ไม่มี ผู้ทำไม่มี แต่การกระทำมี ความดับมี แต่คนผู้ดับไม่มี ทางมี แต่ผู้เดินไม่มี

สำหรับมรรคสังข ก็คือ สมณะและวิปัสสนา เป็นธรรมที่ควรทำเกิดขึ้น (ภาเวตัพพธรรม)

ในวิสุทธิมรรคท่านอ้างความเห็นของฝ่ายที่ปฏิเสธนิพพานว่าไม่มีจริง ปฏิเสธนิพพานว่าเป็นสิ่งเพ้อฝัน เหมือนเรื่องหวดเต่าเขากระต่ายที่ไม่มีอยู่จริง ท่านว่านิพพานเป็นสันตปท มีความสงบเป็นลักษณะ ไม่เปลี่ยนสภาพ ไม่ใช่เครื่องหมายแห่งทุกข์

ความรู้ความเข้าใจในเบญจขันธ์เลื่อนขึ้นเป็นลำดับ มองเห็นจากง่ายไปสู่ภาวะลุ่มลึก เกิดตามการเลื่อนขึ้นความรู้ ซึ่งเป็นญาณ แต่ละระดับ

หน้าที่ของปัญญาในอริยสัจ ๔ ท่านกล่าวว่า

ความรู้ในทุกข์ ย่อมจะไม่ทำให้สัkkายทิฏฐิครอบงำเอาได้

ความรู้ในสมุทัย ย่อมจะไม่ทำให้อุจเฉททิฏฐิครอบงำเอาได้

ความรู้ในนิโรธ ย่อมจะไม่ทำให้สัสสตทิฏฐิครอบงำเอาได้

ความรู้ในมรรค ย่อมจะไม่ทำให้อกิริยาวิสุทธิครอบงำเอาได้

คนผู้หลงผิด ที่ถูกอวิชาชักนำ ย่อมจะก่อเหตุดีบ้างไม่ดีบ้าง เหมือนกับคนตาบอดแต่กำเนิด ไม่มีคนจูง บางทีเดินถูก ทางบางทีเดินผิดทาง คนผู้หลงผิดเพราะอวิชา ก็คือผู้หลงผิดในเรื่องจตุติ หลงผิดในเรื่องอุปติ หลงผิดในเรื่องวิภูสัสสาร หลงผิดในลักษณะของสังขาร และหลงผิดในปฏิจจสมุปบันธธรรม

คำสอนเรื่องปฏิจจสมุปบาท เถรวาทสอนเพื่อแย้ง (antithesis) กับเรื่องพรหมโลก

ท่านกล่าวว่า กามุปาทานมองเห็นง่ายกว่าวิภูสุปาทาน สีสัพพตูปาทาน และ อตตวาทุปาทาน

คนที่มากไปด้วยกามุปาทาน ชอบครีกครั้นเอิกเกริก มุ่งหวังอารมณ์ที่ยังไม่มาถึง ชอบการทำมงคล กามะ (ความใคร่, ความหวังผล) จัดเป็นตัณหา ที่เป็นอุปสรรคแก่ความมกน้อย อุปาทาน(ความยึดถือ) เป็นอุปสรรคแก่ความสันโดษ

เมื่อมองสังขารจนเกิดภูมิปัญญา จึงเลื่อนขั้นต่อไป

(๓) วิสุทธิวิสุทธิ คือ ความหมดจดแห่งวิสุทธิ

วิสุทธิวิสุทธิ ความหมดจดแห่งวิสุทธิ เห็นว่าอะไรเป็นนาม อะไรเป็นรูป นามกับรูป คือ ชันธ์ อายตนะ ธาตุ เห็นอย่างถ่องแท้ว่านอกจากนามกับรูปก็ไม่ใช่สิ่งอื่นใด ไม่ใช่สัตว์ บุคคล เทวดา พระพรหม สิ่งที่รวมกันเข้าเป็นองค์สัมภาระ เรียกกันว่า รถ มีได้ฉันใด เมื่อชันธ์ อายตนะ ธาตุ มารวมกัน ความสมมุติว่าสัตว์ก็มีได้ฉันนั้น นามกับรูปอาศัยกัน ถ้าอย่างหนึ่งแตกสลายก็แตกสลายทั้งคู่ นามกับรูปเป็นของว่างเปล่า ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อิงอาศัยกันอยู่คงไม่อ้อที่ผูกรวมกัน อิงอาศัยกันดูกลงกับเสียงกลอง เมื่อนามกับรูปรวมกัน จึงมีคำสมมุติเรียกชื่อต่างกันไปเช่น รถ, สัตว์, หุ่น, บ้าน, เมือง, กองทัพ

เมื่อกำหนดรู้เท่าทันทุกขสัจ จึงเลื่อนขั้นต่อไป

(๔) กังขาวิตรณวิสุทธิ คือ ความหมดจดแห่งญาณเป็นเครื่องข้ามพ้นความสงสัย

เมื่อกำหนดรู้สิ่งทั้งปวงเห็นเป็นนามกับรูป ย่อมผ่านพ้นความสงสัยที่เป็นในอดีต ในอนาคตและในปัจจุบัน มองด้วยปัญญาว่า แท้จริงในโลกนี้ไม่มีผู้สร้างกรรม ไม่มีผู้เสวยผล ไม่มีเทวดา ไม่มีพระพรหม มีเพียงกระแสธรรมล้วนๆ ที่เห็นและเป็นไปได้ก็เพราะการรวมพร้อมกันแห่งเหตุเป็นปัจจัย

เมื่อกำหนดนามรูปจนข้ามพ้นความสงสัย ๓ กาลได้ สิ่งที่เป็นอดีต อนาคตและปัจจุบัน จึงรู้ได้ด้วยจตุติและปฐิสสนิ รู้ว่าสิ่งใดๆ ไม่มาสู่ภพนี้จากอดีตภพ ไม่ข้ามไปสู่ภพใหม่จากภพนี้ ชันธ์ อายตนะ ธาตุ เกิดได้ก็เพราะอาศัยกันเป็นปัจจัย ความสืบทอดจิตย่อมเป็นไปในปฐิสสนิ เมื่อจิตติดต่อกัน ปฐิสสนิจิตก็เกิดขึ้น (เกิด-ดับ) คำว่า ยถาภูตญาณ, สัมมาทัสสนะ, กังขาวิตรณะ ความหมายเดียวกัน แต่เขียนต่างกัน

ผู้มีปัญญาถึงขั้นนี้ ย่อมจะมีความพอใจ มีที่พึ่ง มีคติ หรือมีเส้นทางเดินแน่ชัด อยู่ใกล้นิพพาน มีชื่อเรียกเฉพาะว่า “จุลโสดาบัน”

เมื่อกำหนดจับสมุทยสังข์ จึงเลื่อนขั้นต่อไป

(๕) มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิตี คือ ความหมดจดแห่งญาณ ที่รู้เห็นว่าเป็นทางหรือมิใช่ทาง ญาณรู้ธรรม ที่เป็นทางและมิใช่ทาง ดำเนินตามทาง ไม่ข้องแวะวิปัสสนูปกิเลส ซึ่งมีใช้ทางเลือกแต่ทางที่ถูกต้อง

ผู้ที่มีปัญญาพิจารณารูปและอรูป กำหนดรู้รูป พิจารณาไตรลักษณ์ กระทั่งรู้ว่า ชีวิต อัตภาพ และ สุขทุกข์ ขึ้นอยู่กับขณะจิต ที่เกิด-ดับ เร็วพลัน

เมื่อมีปัญญาพิจารณารูปกัมมัญฐานและอรูปกัมมัญฐานได้คล่องแคล่ว มหาวิปัสสนา หรือ วิปัสสนาญาณ อย่างอ่อน (ตรุณวิปัสสนาญาณ) ย่อมเกิดขึ้นแก่เขาผู้เป็นอาร์ทวิปัสสก

เมื่อเกิดตรุณวิปัสสนา เขาถูกกระบวนการธรรมทดสอบ สิ่งทดสอบนี้เป็นเหมือนกับดัก ที่อาจทำให้เฉไป สิ่งนั้นคือ วิปัสสนูปกิเลส หมายถึงอุปกิเลสแห่งวิปัสสนา จะทดสอบให้นึกเฉไปว่าเมื่อก่อนไม่เคยเกิดสถานะเช่นนี้ ตอนนี้นักกลับเกิดขึ้น ตนคงจะได้บรรลุมรรคผลเป็นแน่

วิปัสสนูปกิเลส เป็นเพียงภาวะหลงตา เกิดขึ้นแก่ผู้ที่ปฏิบัติตรง ปฏิบัติถูกต้อง เกิดแก่ผู้เป็นอาร์ทวิปัสสก ไม่ได้เกิดแก่คนหลงผิดปฏิบัติผิดที่ขบละทิ้งกัมมัญฐาน ทั้งไม่เกิดแก่พระอริยะผู้บรรลุแล้ว ภาวะหลงตาที่ปรากฏให้เห็นมี ๑๐ อย่าง มี แสงสว่าง ความปลาบปลื้มอึ้งใจ ความรู้ที่คมชัด ความสงบเย็นกายใจ ความสุขทั่วทั้งตัว ศรัทธาแรงกล้าที่ทำให้ใจผ่องใสยิ่งนัก ความเพียรที่พอดี สติชัด ความวางจิตเป็นกลาง ความตั้งใจพอใจ เมื่อสิ่งเหล่านี้เกิดทวนสอนให้รู้ว่าเป็นวิปัสสนูปกิเลส รู้เท่าทันว่านั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่ตัวเรา

เมื่อกำหนดรู้มรรคสังข์ จึงเลื่อนขั้นต่อไป

(๖) ปฏิพาณญาณทัสสนวิสุทธิตี คือ ความหมดจดแห่งญาณที่รู้เห็นทางดำเนิน

เมื่อมาถึงลำดับนี้ วิปัสสนาญาณเป็นไปอย่างคมเฉียบ รู้เห็นสังขารตามจริง ท่านให้ทำโยคะ (ความเพียร) ในอุทยัพพญาณที่เคยเกิดมาแล้วในญาณที่ผ่านมาซ้ำอีก เพื่อกำหนดรู้ไตรลักษณ์ว่าที่มองไม่เห็นอนิจลักษณะ ก็เพราะสันตติปิดบังไว้ ที่มองไม่เห็นทุกขลักษณะ ก็เพราะอิริยาบถปิดบังไว้ ที่มองไม่เห็นอนัตตลักษณะ ก็เพราะชนสสัญญาปิดบังไว้ เมื่อกำหนดรู้ทัน อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ย่อมปรากฏตามเป็นจริง ต่อนั้นวิปัสสนาญาณ ได้แก่ (๑) ภังคานุปัสสนา ญาณตามเห็นจำเพาะความดับเด่นขึ้นมา (๒) ภัยตูปัญฐานญาณ ญาณมองเห็นสังขารปรากฏเป็นของน่ากลัว (๓) อาทีนवानุปัสสนาญาณ ญาณคำนึงถึงโทษ (๔) นิพพิทานุปัสสนาญาณ ญาณคำนึงเห็นด้วยความหน่าย (๕) มุญจิจุกัมมตาญาณ

ญาณหยั่งรู้อันให้ใครจะพ้นไปเสีย (๖) ปฏิสังขานุปัสสนาญาณ ญาณอันพิจารณาทบทวนเพื่อหาทาง (๗) สังขารเพกขญาณ ญาณอันเป็นไปโดยความเป็นกลางต่อสังขาร (๘) สัจจานุโลมิกญาณ ญาณเป็นไปโดยควรแก่การหยั่งรู้อย่าง ย่อมเกิดขึ้นตามลำดับ

สังขารเพกขญาณ(ลำดับที่ ๗) เรียกตามความรู้ที่เกิดขึ้นว่า มุญจิตุกัมมตาญาณ หรือ ปฏิสังขานุปัสสนาญาณ

ผู้ที่ได้บรรลุสังขารเพกขญาณ ย่อมมีวิถีชีวิตอยู่ใกล้นิพพาน วางเฉยอารมณ์ในทางโลก ยินดีพอใจในที่สงบสงัด ไม่อวดโอ่แสดงตน ท่านเรียกผู้ที่มีอาการสงบเช่นนั้นว่า *ปฏิสันจรบุคคล*

สัจจานุโลมิกญาณ เรียกได้หลายอย่าง คือ อตัมมยตา (ไม่มีต้นหา) นิพพิทา (เบื่อหน่าย) ธรรมฐิติญาณ (รู้ความเป็นจริงแห่งธรรม) สัญญัคคะ (ยอดแห่งสัญญา) ปาริสุทธิปธานียังคะ(องค์ของผู้มีความเพียรเพื่อความบริสุทธิ์) ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ (ความหมดจดแห่งญาณรู้เห็นทางดำเนิน)

ท่านกล่าวว่า ผู้ที่มีชาติของบัณฑิต มุ่งจะพ้นไปจากทะเลตมคือสังสารทุกข์ พึงทำโยคะนี้ จากนั้น จึงเลื่อนไปยังวิสุทธิลำดับสุดท้าย

(๗) *ญาณทัสสนวิสุทธิ คือ ความหมดจดแห่งญาณทัสสนะ*

ญาณทัสสนวิสุทธิ หมายถึงญาณในโสตาปัตติมรรค สกทาคามิมรรค อนาคามิมรรค และอรหัตตมรรค

ญาณนี้เป็นญาณลำดับสุดท้าย ผู้บรรลุมีชื่อว่าอรหันต์ เป็นอัครทักษิณียบุคคลชั้นสูงสุดในนิกายเถรวาท ไม่ใช่โพธิสัตว์ (การทำโยคะของมหายานเพื่อความเป็นพระโพธิสัตว์)*

ท่านกล่าวถึงโพธิปักขิยธรรม กล่าวถึงกิเลสซึ่งผู้บรรลุญาณนี้จะได้มี สังโยชน์ กิเลส มัจฉัตตะโลกธรรม มัจฉริยะ วิปลาส คันฐะ .. อคติ อาสวะ โฆษะ โยคะ นิรวรณ ปรามาส อุปาทาน อนุสัย มละอกุศลกรรมบถ และ อกุศลจิตตูปาท ตามควรแก่ความเพียร (โยคะ)

ท่านอ้างข้อความในคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรคว่า “มรรคภาวนา(การเจริญมรรค) มีอยู่เช่นนี้ ผลสัจฉิกิริยา (การทำผลให้แจ้ง)มีอยู่เช่นนี้ กิเลสพหวน(การละกิเลสได้)มีอยู่เช่นนี้ ธรรมาภิสมัย (การตรัสรู้ธรรม)มีอยู่เช่นนี้”

ท่านอ้างมรรคภาวนา ก็เพื่อยืนยันอัมมานุสุมปปฏิบัติว่ามีกระบวนการธรรมเช่นนี้ กระบวนการนี้ย่อมเกิดแก่ผู้ที่ปฏิบัติตามขั้นตอน ปฏิบัติตามกระบวนการของธรรมชาติ (ไม่ใช่วิธีปฏิบัติเพื่อความเป็นพระโพธิสัตว์อย่างในโพธิสัตว์ภูมิ)

อนึ่ง ท่านอสังคะแห่งสำนักโยคอาจารย์ ศึกษาโยคะ(สมาธิ)ขั้นสูง ชื่อ สุริยประภา (Suryapraba Samadhi) กับอาจารย์ไมตรียานถ มีความเชี่ยวชาญจนเกิดอภิญญา เขียนตำรายาโยคอาจารย์ศาสตร

สอนวิธีทำโยคะเพื่อความเป็นพระโพธิสัตว์ อธิบายเรื่องอริยสัจและเรื่องมัชฌิมาปฏิปทาแตกต่างกับ
เถรวาท ตีความเรื่องอริยมรรคเป็นเพียงองค์ประกอบอยู่ในโพธิปักขิยธรรม มีอยู่ในภาวนามารคะ^๓
(Bhavanamarg) ๔ ประการ คือ ขั้นเตรียมตัวทำโยคะ (สัมถามรรค) ขั้นลงมือทำโยคะ (ประโยชน์มรรค)
ขั้นเห็นแจ้ง(ธรรมมรรค) และ ขั้นสุดท้าย (นิชฌามรรค)

คำว่า ภูมิ และ ภูมิลัทธะ ในโพธิสัตว์ภูมิ หมายถึงภูมิและการได้ภูมิความเป็นพระโพธิสัตว์
ส่วนในวิสุทธิมรรค คำว่า ภูมิ และ ภูมิลัทธะ หมายถึงภูมิและการได้ภูมิของผู้ปฏิบัติที่ละกิเลสได้
คือเป็นพระอรหันต์

วิสุทธิมรรคไม่ใช่วิสุทธิภูมิ

พระพุทธศาสนายุคแรกไม่มีนิกาย เมื่อแยกเป็นเถรวาทกับมหายาน ผู้นับถือที่ไม่ได้เกิดในถิ่น
พุทธภูมิ แต่รับอารยธรรมพุทธศาสนา ถือว่าไม่ใช่เจ้าของอารยธรรมพุทธมาแต่เดิม ส่วนผู้เป็นเจ้าของ
อารยธรรมพุทธ ก็คือผู้เกิดในถิ่นพุทธภูมิ ดังนั้นเมื่อเจ้าของอารยธรรม(ส่วนมากพราหมณ์)วิพากษ์วิจารณ์
เรื่องพุทธ เขาจึงกล่าวเรื่องของพวกเขามากกว่า ไม่มีเถรวาท ไม่มีมหายาน จึงไม่มีเรื่องอะไรเสียหาย แต่ถ้า
ผู้ไม่ใช่เจ้าของอารยธรรมพุทธมาแต่เดิม กล่าววิพากษ์วิจารณ์บ้าง กลับไม่เป็นเช่นนั้น เพราะผู้รับ
อารยธรรมพุทธนิกายใดนิกายหนึ่งมานับถือ เมื่อรับนิกายใดก็จะคุ้มครองนิกายนั้น

มหายานเน้นบทบาทของพระโพธิสัตว์ เถรวาทเน้นบทบาทของพระอรหันต์ ความเห็นต่างกัน
เป็นเหตุให้ปฏิบัติต่างกัน เมื่อมีความเห็นต่างกัน ก็แต่งตำราสนับสนุนแนวคิดฝ่ายของตน มหายาน
สอนให้ทำโยคะ(สมาธิ) เพื่อความเป็นพระโพธิสัตว์ ตีความตามลัทธิพราหมณ์ ตั้งแต่โยคอาจารย์ศาสตร
ของท่านอสังคะ จนถึงสมัยที่รจนาวินัยมรรค คือโยคาวตาระ ของท่านทิงนาคะ

วิสุทธิมรรคนำเอาแนวทางของพระพุทธศาสนายุคต้น และเนื้อหาสาระสำคัญที่กระจายกันอยู่ใน
พระไตรปิฎกมาจัดระบบให้เป็นตามลำดับ มุ่งเสนอวิธีการยกระดับภูมิปัญญา เพื่อความเป็นพระอรหันต์
มิใช่วิสุทธิภูมิ เพื่อความเป็นพระโพธิสัตว์

บทสรุป

วิสุทธิมรรคเป็นวรรณกรรมสำคัญของนิกายเถรวาท เรียกว่า ปกรณ์พิเศษ ของวิสุทธิมรรคเป็น
อรรถกถาอธิบายธรรมปิฎก เป็นอรรถกถาสุดตันตปิฎก อธิบายไตรสิกขาแนววิสุทธิ ๗ และเป็นแบบอย่าง
การแต่งวรรณกรรมบาลียุคหลังต่อมา

^๓ โยคจารย์ใช้ชื่อ ภาวนามารคะ (มรรค) สลับกับในบาลีคือ มรรคภาวนา ในเถรวาทถือว่า มรรคภาวนาเป็น
อุตตริมนุสสธรรม อย่างหนึ่ง ดู วิ.มหา. (แปล) ๑/๑๙๙/๑๘๕

วิสุทธิมรรคชี้ทางไปสู่นิพพานว่าเริ่มที่ปัญญา เพราะคนมีปัญญามีเหมือนอยู่ในที่สว่าง รู้ว่าอะไรเป็นอะไร เพราะมีปัญญาเป็นเครื่องส่องชี้ทาง ส่วนคนไม่มีปัญญาก็เหมือนอยู่ในที่มืด ไม่รู้ว่าอะไรเป็นอะไร ถ้ามีใครบอกว่าสิ่งนี้ดี ก็ไม่รู้ว่าเป็นอย่างไร ถ้าใครบอกว่าสิ่งนี้ไม่ดี ก็ยังไม่รู้ว่าไม่ดีอย่างไร ที่เขาสอนกันว่าสิ่งนั้นเป็นสมมุติบัญญัติ ก็ไม่รู้ว่าเป็นสมมุติบัญญัติอย่างไร สมมุติไว้ทำไม หรือสมมุติไว้เพื่ออะไร

วิสุทธิมรรคสอนให้ใช้ปัญญามองด้านในร่างกาย ปัญญาชนิดนี้ต่างจากปัญญาที่มาจากภายนอก ปัญญาภายนอกเกิดได้ชั่วครั้งชั่วคราว สู้ปัญญาภายในไม่ได้ ปัญญาภายในจึงประเสริฐกว่าปัญญาภายนอก^๔

ปัญญาภายใน หรือ การมองด้านใน เป็นจุดเริ่มของการฝึกจิตเจริญภาวนาในเถรวาท กล่าวได้ว่าวิสุทธิมรรคก็คือวิธีการฝึกจิต จิตที่ฝึกดีแล้วย่อมนำสุขมาให้ การฝึกจิตในวิสุทธิมรรคต้องสร้างปัญญาให้เกิดขึ้นภายในร่างกาย มองเห็นความจริงในร่างกายเป็นขั้นตอน เป็นวิธียกระดับภูมิปัญญาของสาธุชนเถรวาท เพื่อนำไปสู่ความเป็นพระอรหันต์ ที่เป็นอัครทักขิไณยบุคคล บุคคลในอุดมคติ ผู้ที่เมื่อฝึกจิตแล้วจะมีคุณสมบัติเช่นไม่สะดุ้งเพราะเสียงดุจราชสีห์ ไม่ติดขัดด้วยจุลม ไม่เปียกน้ำดุจใบบัว อยู่คนเดียวได้เหมือนนอแรด

อย่างไรก็ตาม ผู้เข้าถึงความจริงได้มาก ย่อมเข้าใจความจริงได้มาก ส่วนผู้ไม่รู้อะไรจะไม่ถึงความจริง วิสุทธิมรรคสอนให้อยู่กับความจริง แต่ถ้าจะอยู่อย่าง“คน” ต้องอยู่ให้กลมกลืนกับผู้อื่น มิไม่กั้นหรือกีดกันที่จะอยู่ด้วยความจริง

บรรณานุกรม

พระพรหมคุณภรณ์ ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์** (ชำระ-เพิ่มเติม ช่วงที่

๑). พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

มหามกุฏราชวิทยาลัย ผู้จัดทำ. **วิสุทธิมคฺคสฺส นาม ปกรณวิเสสสฺส ปฐโม ทฺติโย ตติโย ภาโก**.

พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. นครปฐม : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

Dayal, Hal. **The Doctrine of Bodhisatta in Buddhist Sanskrit Literature**. Varanasi : Motilal, Banarsidess, 1978.

Haldar, J.R. **Early Buddhist Mythology**. Delhi : Manohar, 1977.

^๔ มีเหมือนกันที่บางคนไม่ยกย่องปัญญา แต่ยกย่องการปฏิบัติ นักปฏิบัติบางที่ก็ตั้งหน้าปฏิบัติไปเรื่อย แต่ไม่ก้าวหน้าอะไรเลยทางปัญญา

Mittal, K.K. ed. **Vijnanavada (Yogacara) and Its Tradition**. Delhi : Sole Distributors, 1993.

Mudiyanse, Nandasena. **Mahayana Monuments in Ceylon**. Colombo : M. D. Gunasena & CO., 1967.

Narain, A.K. ed. **Studies in History of Buddhism**. Delhi : B. R. Publishing Corporation, 1979.

Panapokke, Gunaratane. **History of Buddhist Sangha in India and Sri Lanka**. Colombo: University of Kelaniya, 1993.

Nakamura, Hajime . **Buddhism Indian**. Delhi : Motilal Banarsidass, 1980.

การศึกษาความหมายในชีวิตเชิงประสบการณ์ของนักศึกษา
ระดับปริญญาตรี คณะครุศาสตร์

A Study of the Meaning in Life from the Experiences of
Undergraduate Student in the Faculty of Education

อิศรา รุ่งทวีชัย, ดลดาว ปุณณานนท์, ชมพูนุท ศรีจันทร์นิล*

Issara rungtaeweechai, Dr.Doldao Purananon, Dr.Chomphunut Srijannil

มหาวิทยาลัยบูรพา

Burapha University

Email : ic483001@gmail.com

Received : March 10, 2018

Revised : May 2, 2019

Accepted : May 8, 2019

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบแบบวัดความหมายในชีวิต และศึกษาความหมายในชีวิตจากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตของนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ แบบวัดความหมายในชีวิตและแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างเกี่ยวกับความหมายในชีวิต

ผลการวิจัยพบว่า ความหมายในชีวิตมี ๓ องค์ประกอบคือ การรับรู้ความสามารถส่วนบุคคล การอึดในตน และการข้ามผ่านข้อจำกัดของตนเอง มีค่าความเชื่อมั่นโดยรวมทั้งฉบับเท่ากับ .๙๒๘ เมื่อพิจารณาตามองค์ประกอบการรับรู้ความสามารถส่วนบุคคลมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .๘๙ การอึดในตนมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .๗๙ และการข้ามผ่านข้อจำกัดมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .๘๕ การศึกษาความหมายในชีวิตจากประสบการณ์พบว่าลักษณะของนักศึกษาที่มีความหมายในชีวิตอยู่ในระดับสูงจะมีเป้าหมายในชีวิตชัดเจน พึงพอใจกับชีวิตที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และมองว่าประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตเป็นสิ่งสำคัญและมีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิต เข้าใจและยอมรับประสบการณ์ที่แตกต่าง รวมทั้งนำประสบการณ์เหล่านั้นมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตในปัจจุบันที่อยู่ท่ามกลางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

คำสำคัญ : ความหมายในชีวิต, ประสบการณ์ , นักศึกษาระดับปริญญาตรี

* นางอิศรา รุ่งทวีชัย, ดร.ดลดาว ปุณณานนท์, ดร.ชมพูนุท ศรีจันทร์นิล Mrs.Issara rungtaeweechai, Dr.Doldao Purananon, Dr.Chomphunut Srijannil

Abstract

The objectives of this research were to investigate the meaning in life and to study the meaning in life of undergraduate students in Faculty of Education, Phanakhon Si Ayutthaya Rajabhat University. The instrument used in this research was The Multidimensional Life Meaning Scale : (MLMS) and semi-structured interview about meaning in life.

According to MLMS, the result has been revealed that three factors in meaning in life were personal efficacy, fulfillment, and self-transcendence. The reliability of the questionnaire, the personal efficacy, fulfillment and self-transcendence were .928, .89, .79 and .85 respectively.

Base on the semi-structured interview, It has been found that the meaning of life from experience was in high level and the participants in this study had clear target of their lives and were satisfied with their lives. They realized that the experience of lives was important and valued their lifestyles. They understood and accepted the different experiences and applied them as a guideline for their lifestyles in constantly changing society.

Keyword : Meaning in life, Experience, Undergraduate students

บทนำ

การศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับความหมายในชีวิต (Meaning in life) เป็นสิ่งที่นักปรัชญา นักวิชาการ และนักวิจัยให้ความสำคัญอย่างต่อเนื่องและยาวนาน ความหมายในชีวิตเป็นอัตวิสัย มีอยู่ในตัวบุคคล แต่ละคนต้องการค้นพบความหมายในชีวิต ซึ่งเกิดจากประสบการณ์ของแต่ละคนในการดำเนินชีวิต ทุกขณะ ทั้งการเรียน การทำงาน ครอบครัว หรือกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน หากมีความหมายในชีวิตบุคคลจะมีเป้าหมายที่ชัดเจน ตอบคำถามได้ว่า ชีวิตนี้อยู่เพื่ออะไรและจะอยู่อย่างไร มีความมุ่งมั่น และค้นพบแนวทางที่นำไปสู่เป้าหมายในชีวิตของตนเองได้ มีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่นๆ สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมรอบตัวได้เป็นอย่างดี^๑ แนวคิดของความหมายในชีวิตได้รับอิทธิพลจากหนังสือ ความหมายในชีวิต (Man's Search for meaning) ซึ่งเขียนโดย Frankl^๒ ในปี ๑๙๖๓ เป็นเรื่องราว

^๑ Edwards, M. J. **The dimensionality and construct valid measurement of life Meaning.** (Available from ProQuest Dissertations & Theses Global, 2007). P. 23

^๒ Frankl, V.E. **Man's search for meaning (Revised ed.)**, (London: Hodder & Stoughton, 1963)

เกี่ยวกับประสบการณ์ในค่ายกักกันนาซี ช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ จากประสบการณ์ในครั้งนี้ทำให้ Frankl พบว่าความหมายในชีวิตเป็นสิ่งสำคัญสำหรับมนุษย์ ทำให้มนุษย์มีสุขภาพจิตที่ดีและป้องกันโรคประสาทได้ หากบุคคลขาดความหมายในชีวิตจะประสบกับภาวะความว่างเปล่าในชีวิต (Existential vacuum) ชีวิตไม่มีจุดหมาย เปื่อหน่าย ทุกข์ วิตกกังวล และหวาดกลัวกับประสบการณ์ที่พบเจอในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะในนักศึกษาระดับปริญญาตรี เพราะกำลังอยู่ในช่วงวัยรุ่น วัยที่ต้องมีการยอมรับและปรับเปลี่ยนตนเองให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ สังคม จิตวิทยา ความเชื่อ และทัศนคติ^๗ แต่ในปัจจุบันนักศึกษาประสบกับปัญหาความไม่ชัดเจนของค่านิยมและวัฒนธรรมอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่มีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว จึงส่งผลให้นักศึกษาไม่สามารถดำเนินชีวิตตามค่านิยมและความต้องการของตนเอง ไม่เข้าใจศักยภาพที่แท้จริงของตนเอง ขาดเป้าหมายในชีวิตและไม่ทราบว่า จะดำเนินชีวิตต่อสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงได้อย่างไร ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สำรวจข้อมูลเบื้องต้นโดยใช้แบบสอบถามและคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับเป้าหมายในชีวิต แนวทางการดำเนินชีวิตของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ ในมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา จำนวน ๓๔๐ คน พบว่า นักศึกษามีความกังวล กลัวและไม่แน่ใจเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายในชีวิตของตนเองถึง ๕๖ % โดยบางคนกลัวว่าจะไม่ประสบความสำเร็จในวิชาชีพ ไม่มั่นใจในศักยภาพที่ตนเองมีอยู่ บางคนมีปัญหาเกี่ยวกับสัมพันธภาพกับเพื่อนร่วมห้องและบุคคลในครอบครัว รวมทั้งไม่แน่ใจในการใช้ชีวิตและอนาคตของตนเองว่าจะเป็นอย่างไ ซึ่งสิ่งเหล่านี้สะท้อนได้ว่านักศึกษากำลังอยู่ในภาวะของการขาดความหมายในชีวิต ตามมาตรฐานวิชาชีพครู^๘ ได้มีการกำหนดสมรรถนะในการจัดการเรียนรู้ไว้ว่า การศึกษาต้องสามารถช่วยเหลือผู้เรียนให้เรียนรู้และพัฒนาได้ตามศักยภาพของตน มีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งกายและใจ หากนักศึกษาครูขาดความเข้าใจในความหมายในชีวิต จะส่งผลให้นักศึกษาไม่สามารถประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ และมีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต ครอบครัว สังคมและประเทศชาติได้ในอนาคต

การศึกษาของผู้วิจัยในครั้งนี้จึงให้ความสำคัญกับการมีความหมายในชีวิตของนักศึกษา เนื่องจากความหมายในชีวิตเป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาและเสริมสร้างได้ หากบุคคลได้เรียนรู้ชีวิตผ่านประสบการณ์ชีวิตสำรวจลงไปภายในจิตใจเพื่อทำความเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง ถ้าเผชิญหน้าและยอมรับในสิ่งที่เป็นอย่างที่ไม่หลีกเลี่ยงจะทำให้เลือกเส้นทางชีวิตอย่างสอดคล้องกับความต้องการของตนเอง ยิ่งบุคคลรู้จักตนเอง

^๗ สมใจ ตันติวัฒน์, “การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการให้การศึกษาแก่นักเรียนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”, วารสารมหาจุฬาลงกรณ ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐). หน้า ๑๗๒.

^๘ ราชกิจจานุเบกษา, ประกาศคณะกรรมการคุรุสภา, (๘ มิถุนายน ๒๕๕๙, เล่มที่ ๑๒๓ ตอนที่ ๔๖ ง). หน้า ๒๙๑.

มากเท่าไรยังสามารถเลือกแนวทางชีวิตของตนได้อย่างมีความหมาย^๕ ความหมายในชีวิตมีอยู่ในตัวบุคคลทุกคน เพียงแต่ยังไม่ได้รับการเปิดหรือกระตุ้นให้มีความเข้าใจในส่วนนี้ชัดเจน จึงทำให้บุคคลขาดความหมายในชีวิตได้ ผู้วิจัยจึงได้ตรวจสอบแบบวัดความหมายในชีวิตที่พัฒนาโดย Edwards (2007) ซึ่งเป็นแบบวัดความหมายในชีวิตที่ครอบคลุมองค์ประกอบร่วมกันของนักวิชาการต่างๆ ที่ศึกษาความหมายในชีวิต รวมทั้งได้มีการนำไปวิเคราะห์หองค์ประกอบเชิงสำรวจ กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะครุศาสตร์ และสนใจที่จะศึกษาความหมายในชีวิตของนักศึกษาจากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิต เนื่องจากประสบการณ์ในชีวิตของบุคคลเป็นสิ่งสำคัญในการทำเข้าใจในตัวบุคคลนั้น ทั้งความรู้สึกทางร่างกายและจิตใจที่เกิดขึ้นจริง ประสบการณ์จะเชื่อมโยงกับโลก ผู้คนและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งจะช่วยให้บุคคลสามารถตรวจสอบประสบการณ์ได้ด้วยตนเอง อารมณ์และความรู้สึกที่ได้จากประสบการณ์นั้นจะส่งผลต่อการมีความหมายในชีวิต^๖ เมื่อทราบถึงความหมายในชีวิตจากประสบการณ์ของนักศึกษาในครั้งนี้แล้ว สามารถนำผลที่ได้มาเป็นแนวทางในการพัฒนาโปรแกรมการปรึกษาเพื่อเสริมสร้างความหมายในชีวิตของนักศึกษาให้กับนักศึกษาที่อยู่ในภาวะขาดความหมายในชีวิตหรือมีความหมายในชีวิตอยู่ในระดับต่ำให้เกิดการพัฒนาที่สูงขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อตรวจสอบคุณภาพแบบวัดความหมายในชีวิตของนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะครุศาสตร์
๒. เพื่อศึกษาความหมายในชีวิตจากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากการดำรงชีวิตของนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะครุศาสตร์

วิธีการศึกษา

การวิจัยในครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed method research) ในการศึกษาความหมายในชีวิตจากประสบการณ์ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะครุศาสตร์ ใช้วิธีการวิจัยเชิงผสมผสานแบบแผนแบบรองรับภายใน (Embedded Design) โดยใช้วิธีการเชิงปริมาณเป็นหลักในการตรวจสอบคุณภาพแบบวัดความหมายในชีวิตและศึกษาความหมายในชีวิตเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาการศึกษาในกลุ่มอัตถิภาวะนิยมและมนุษยนิยม ที่มีความเชี่ยวชาญด้าน

^๕ สุวุฒิ วงศ์ทางสวัสดิ์, อรัญญา ตั๊ยมักร์. “การส่งเสริมสุขภาวะในนิสิตนักศึกษาระดับปริญญาตรีด้วยการปรึกษาเชิงจิตวิทยารายบุคคลแบบออนไลน์”, วารสารพฤติกรรมศาสตร์เพื่อการพัฒนา ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (สิงหาคม ๒๕๖๐) : ๖๑.

^๖ Greenberg, L. S. et al, *Handbook of Experiential psychotherapy*, (New York, US: The Guilford Press, 1998)

ความหมายในชีวิตจำนวน ๓ คน และกลุ่มนักศึกษาระดับปริญญาตรีคณะครุศาสตร์ที่มีความหมายในชีวิตอยู่ในระดับสูงจำนวน ๕ คน เพื่อเป็นแนวทางในการทำความเข้าใจความหมายในชีวิตเชิงประจักษ์ ข้อมูลที่ได้สามารถนำมาพัฒนาเป็นโปรแกรมการปรึกษาเพื่อช่วยเสริมสร้างความหมายในชีวิตของนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะครุศาสตร์ในระยะต่อไป

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มที่ผู้วิจัยเลือกมาทำการศึกษา ประกอบด้วย

๑. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการตรวจสอบคุณภาพแบบวัดความหมายในชีวิตของนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะครุศาสตร์ ได้แก่ นักศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ที่กำลังศึกษาในชั้นปีที่ ๑ จำนวน ๗๐

๒. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาความหมายในชีวิตของนักศึกษาระดับปริญญาตรี ได้แก่ นักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาที่กำลังศึกษาในชั้นปีที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๖๐ จำนวน ๒๘๖ คน และคัดเลือกนักศึกษาที่มีคะแนนความหมายในชีวิตอยู่ในระดับสูงมาดำเนินการสัมภาษณ์ถึงการมีความหมายในชีวิตเป็นรายบุคคล

๓. ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาการศึกษาในกลุ่มอัตถิภาวนิยมและมนุษยนิยม ที่มีความเชี่ยวชาญด้านความหมายในชีวิต จำนวน ๓ คน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

๑. แบบวัดความหมายในชีวิตของนักศึกษาระดับปริญญาตรี โดยแบบวัดที่นำมาใช้เป็นแบบวัด The Multidimensional Life Meaning Scale : MLMS ที่พัฒนาโดย Edwards (2007) โดยแบบวัดนี้มีจำนวน ๖๔ ข้อ แบ่งเป็น ๓ องค์ประกอบ ได้แก่ การรับรู้ความสามารถส่วนบุคคล (Personal efficacy) มีทั้งหมด ๒๓ ข้อคำถาม การอิมมิติน (Fulfillment) มีทั้งหมด ๑๔ ข้อคำถาม และการข้ามผ่านข้อจำกัดของตนเอง (Self-Transcendence) มีทั้งหมด ๒๗ ข้อคำถาม โดยมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .๙๓ และมีค่าความเชื่อมั่นในองค์ประกอบการรับรู้ความสามารถส่วนบุคคล (Personal efficacy) เท่ากับ .๘๙ การอิมมิติน (Fulfillment) เท่ากับ .๘๙ และการข้ามผ่านข้อจำกัดของตนเอง (Self-Transcendence) เท่ากับ .๘๕

๒. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structure Interview) เกี่ยวกับความหมายในชีวิต สำหรับผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาการศึกษาเกี่ยวกับความหมายในชีวิตและสำหรับนักศึกษาที่มีความหมายในชีวิตอยู่ในระดับสูง

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ใช้วิธีการทางสถิติ หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นโดยรวมและรายองค์ประกอบ โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient) และวิเคราะห์ค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (Item discrimination) โดยการวิเคราะห์สหสัมพันธ์แบบ Item total Correlation

ผลการศึกษา

จากงานวิจัย เรื่องการศึกษาความหมายในชีวิตจากประสบการณ์ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะครุศาสตร์ สรุปผลการศึกษาตามลำดับขั้นตอนดังนี้

๑. การตรวจสอบคุณภาพแบบวัดความหมายในชีวิตของนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะครุศาสตร์ พบว่าค่าความเชื่อมั่นโดยรวมของแบบวัดความหมายในชีวิตเท่ากับ .๙๒๘ เมื่อพิจารณาองค์ประกอบทั้ง ๓ องค์ประกอบ การรับรู้ความสามารถส่วนบุคคลมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .๘๙ แยกตามรายด้านคือการประสบความสำเร็จ ความพึงพอใจในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มิตรภาพที่ลึกซึ้งและการควบคุมมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .๗๖, .๖๙, .๕๙ และ .๗๙ ตามลำดับ องค์ประกอบการอึดในตนมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .๗๙ แยกตามรายด้านคือภาวะความว่างเปล่าในชีวิต การบรรลุเป้าหมาย/กระตือรือร้น มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .๔๗ และ .๕๖ ตามลำดับ องค์ประกอบการข้ามผ่านข้อจำกัดของตนเองมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .๘๕ แยกตามรายด้านคือศาสนา การยอมรับความตาย การเสียสละ/ให้บางสิ่งแก่โลกนี้ และจุดมุ่งหมาย/การวางกรอบ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .๗๒, .๔๓, .๕๘ และ .๗๒ ตามลำดับ สำหรับค่าอำนาจจำแนกตามองค์ประกอบทั้ง ๓ พบว่าค่าอำนาจจำแนกในองค์ประกอบการรับรู้ความสามารถส่วนบุคคล ข้อคำถามจำนวน ๒๓ ข้อ มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง .๒๐๔ - .๖๘๖ องค์ประกอบการอึดในตน ข้อคำถามจำนวน ๑๔ ข้อ มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง .๒๔๔ - .๖๘๖ และองค์ประกอบการข้ามผ่านข้อจำกัดของตนเอง ข้อคำถาม ๒๗ ข้อ มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง .๒๐๑ - .๖๖๔ ค่าอำนาจจำแนกของข้อคำถามทั้งหมด ๖๔ ผ่านเกณฑ์ค่าอำนาจจำแนก ซึ่งแสดงว่าแบบวัดความหมายในชีวิตฉบับนี้ว่าสามารถนำไปใช้วัดความหมายในชีวิตของนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะครุศาสตร์ได้ รายละเอียดของค่าอำนาจจำแนกแสดงได้ตามตารางที่ ๑

ตารางที่ ๑ ค่าอำนาจจำแนกตามองค์ประกอบของความหมายในชีวิต

องค์ประกอบ	ข้อคำถาม	ค่าอำนาจจำแนก
การรับรู้ความสามารถส่วนบุคคล (๒๓ ข้อ)	๑, ๕, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๕, ๑๙, ๒๐, ๒๑, ๒๕, ๒๙, ๓๐, ๓๑, ๓๕, ๓๙, ๔๐, ๔๔, ๔๘, ๔๙, ๕๓, ๕๗, ๕๘, ๖๑	อยู่ระหว่าง .๒๐๔-.๖๘๖
การอึดในตน (๑๔ ข้อ)	๖, ๘, ๑๖, ๑๘, ๒๖, ๒๘, ๓๖, ๓๘, ๔๕, ๔๗, ๕๔, ๕๖, ๖๒, ๖๔	อยู่ระหว่าง .๒๔๔ - .๖๘๖
การข้ามผ่าน ข้อจำกัดของตนเอง (๒๗ ข้อ)	๒, ๓, ๔, ๗, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๗, ๒๒, ๒๓, ๒๔, ๒๗, ๓๒, ๓๓, ๓๔, ๓๗, ๔๑, ๔๒, ๔๓, ๔๖, ๕๐, ๕๑, ๕๒, ๕๕, ๕๙, ๖๐, ๖๓	อยู่ระหว่าง .๒๐๑ -.๖๖๔

๒. จากการสัมภาษณ์เชิงประจักษ์จากผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาการศึกษาในกลุ่มอัตถิภาวนิยมและมนุษยนิยมที่มีความเชี่ยวชาญด้านความหมายในชีวิต จำนวน ๓ คน และนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะครุศาสตร์ที่มีคะแนนความหมายในชีวิตอยู่ในระดับสูงจำนวน ๕ คน ผลการสังเคราะห์จากบทสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ^๗ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญและนักศึกษามีประเด็นเกี่ยวกับความหมายในชีวิตที่สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน โดยในส่วนของผู้เชี่ยวชาญ แสดงให้เห็นว่าความหมายในชีวิตเป็นการรับรู้ของบุคคลว่าสิ่งใดสำคัญต่อการดำเนินชีวิตและอยู่กับสิ่งที่คิดว่าสำคัญสำหรับตนเองได้ สามารถตอบคำถามได้ว่าชีวิตนี้อยู่เพื่ออะไรและจะอยู่อย่างไร ดำเนินชีวิตอยู่บนโลกอย่างมีคุณค่าและมีความหมาย ชีวิตไม่เลื่อนลอย มีแรงบันดาลใจและมุ่งมั่นเพื่อค้นหาวิธีที่จะนำไปสู่เป้าหมาย พึงพอใจกับชีวิตที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ยืดหยุ่นและปรับตัวในสถานการณ์ต่างๆได้ การเกิดความหมายในชีวิตนั้นมาจากสิ่งที่คุณค่ามีอยู่ทั้งหมด ประสบการณ์ที่พบเจอ ผู้คน สังคม ความหมายในชีวิตมีอยู่ในตัวบุคคลทุกคน หากมีกระบวนการ กระตุ้น เขย่า ชัดเกล้า เพื่อเปิดส่วนนี้ออกมา สามารถทำให้บุคคลค้นพบความหมายในชีวิตได้ด้วยตนเอง กระบวนการพัฒนานั้นมีหลากหลาย สามารถสร้างความรู้ความเข้าใจผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางจิตวิทยา ซึ่งแนวทางการเรียนรู้ ควรเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลได้คิด เลือกลงและตัดสินใจด้วยตนเอง ค้นพบศักยภาพที่ตนมีอยู่ รวมทั้งการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้คนและสิ่งแวดล้อมต่างๆ เนื่องจากความหมายในชีวิตเป็นอัตวิสัย

^๗ สัมภาษณ์ รศ.ดร.อรุณญา ตัญญ์ศิริ, อาจารย์ประจำสาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษา คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๙,

สัมภาษณ์ ผศ.ดร.สุรินทร์ สุทธิธาทิพย์, อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญประจำภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาประยุกต์ มหาวิทยาลัยบูรพา, ๘ ธันวาคม ๒๕๕๙,

สัมภาษณ์, ดร.บุญโรม สุวรรณพาหุ, อาจารย์ประจำภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๘ มกราคม ๒๕๖๐.

(Subjective) แต่ละบุคคลจึงมีความหมายในชีวิตที่ต่างกัน เมื่อพิจารณาความหมายในชีวิตเชิงอัตวิสัย พบประเด็นที่น่าสนใจ 3 มิติ คือ มิติเกี่ยวกับตนเอง มิติเกี่ยวกับผู้อื่น และมิติที่สัมผัสไม่ได้แต่มีความหมายต่อการมีชีวิตอยู่ ซึ่งได้กล่าวถึงมิติที่เกี่ยวกับตนเองและมิติที่เกี่ยวกับผู้อื่นไว้เป็นแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาไว้ ดังนี้

มิติเกี่ยวกับตนเอง พบว่าสิ่งสำคัญที่ทำให้บุคคลสามารถพบความหมายในชีวิตที่มีอยู่ในตนเองได้นั้น คือการรับรู้ศักยภาพของตนเอง การเห็นคุณค่าในตนเอง และการมีแรงบันดาลใจที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อไปถึงเป้าหมายในระหว่างการเดินทางชีวิต เพราะการรับรู้ศักยภาพตนเองจะช่วยให้บุคคลดำเนินชีวิตตามแนวทางที่เลือก สอดคล้องกับความต้องการของตนเอง มุ่งมั่นตั้งใจ เข้าใจตนเองและเข้าใจสรรพสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นในชีวิตได้เป็นอย่างดี

หากบุคคลเข้าใจถึงการมีความหมายในชีวิตแล้วจะทำให้บุคคลมองชีวิตของตนเองได้อย่างชัดเจน รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า ไม่ได้ด้อยกว่าบุคคลอื่น มีเป้าหมายในชีวิต มีกำลังใจสามารถก้าวไปข้างหน้าอย่างไม่ย่อท้อ และทำทุกสิ่งด้วยความตั้งใจ พึงพอใจในสิ่งที่ตนเองเป็นและตนเองมี พร้อมทั้งจะแบ่งปัน เสียสละ และมีความปิติยินดีเกิดขึ้นในตนเอง ความหมายในชีวิตทำให้รู้สึกกระตือรือร้น ชีวิตมีพลังทำในสิ่งที่ตนชอบ สนใจ และรู้สึกภูมิใจในสิ่งที่ทำ เพียรพยายาม อดทนต่ออุปสรรคต่างๆทำให้สามารถก้าวข้ามผ่านปัญหาต่างๆได้ หากบุคคลไม่มีความหมายในชีวิตจะเกิดความอ้างว้างหรือว่างเปล่า ซึ่งความอ้างว้างนั้นเกิดจากบุคคลยึดตนเองเป็นหลักหรือยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งมากเกินไป รู้สึกว่าตนเองไม่มีคุณค่า ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม ไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชีวิต ชีวิตไม่ยืดหยุ่น

การเสริมสร้างและพัฒนาความหมายในชีวิตในมิติเกี่ยวกับตนเองมีหลากหลายแนวทาง ดังนี้

๑. ทำให้บุคคลได้ทบทวนประสบการณ์ที่ตนเองถนัด ชอบ และสนใจในสิ่งที่มีความหมาย ซึ่งจะก่อให้เกิดแรงบันดาลใจในการแสดงพลังที่มีจากประสบการณ์ที่ผ่านมาและเปิดรับประสบการณ์ใหม่ๆ ที่จะทำให้บุคคลได้เข้าใจตัวตนได้ชัดเจนขึ้น รู้ถึงศักยภาพของตนเองและแสดงออกมาได้อย่างเต็มที่

๒. ฝึกตั้งเป้าหมาย พิจารณาสິงต่างๆอย่างไตร่ตรองรอบคอบ และสามารถออกแบบชีวิตตนเองได้ รับรู้ข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อเป็นแนวทางในการเลือกและตัดสินใจ และเปิดโอกาสให้บุคคลมีประสบการณ์ในการเลือก พิจารณา ยอมรับในสิ่งที่ตนเลือกและเข้าใจว่าการเลือกของแต่ละคนมีความแตกต่างกัน

๓. ฝึกการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชีวิต และฝึกการแสดงออกอย่างเหมาะสม

มิติเกี่ยวกับผู้อื่น พบว่าสัมพันธภาพระหว่างบุคคลเป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลมีความหมายในชีวิต การรับรู้และเข้าใจได้ว่ามนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่มีได้อยู่คนเดียวต้องมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการยอมรับในศักยภาพของแต่ละคนที่มีความแตกต่างกัน และมีการยอมรับถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นตนเอง ผู้คนและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เข้าใจวัฏจักรการดำเนินชีวิตของสรรพสิ่งที่อยู่บนโลก สัมพันธภาพเป็น

ทักษะเบื้องต้นที่ทำให้บุคคลมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งจะทำให้เกิดความไว้วางใจเห็นคุณค่าของผู้อื่น และสรรพสิ่งต่างๆ สัมพันธภาพสามารถก่อให้เกิดแรงบันดาลใจ ก่อให้เกิดความรัก และความรักที่มีเป็นความรักที่ไม่ใช้รักแค่ตนเองเท่านั้น แต่เป็นความรักต่อทุกสรรพสิ่งที่อยู่บนโลก หากเข้าใจความรักแล้วจะทำให้บุคคลตระหนักว่าตนเองจะให้อะไรกับโลกใบนี้ได้บ้าง สัมพันธภาพที่เกิดขึ้นเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกัน ทำให้บุคคลค้นพบความหมายในชีวิตตนเองได้

แนวทางการพัฒนาและเสริมสร้างความหมายในชีวิตในมิติเกี่ยวกับผู้อื่น ดังเช่น จัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พุดคุย สร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการสร้างสัมพันธภาพ และทำให้บุคคลเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลง ความไม่แน่นอนของชีวิตนั้นต้องมีการฝึกทักษะก่อนโดยฝึกการยอมรับ ทำจิตใจให้สงบ มีสมาธิ สำรวจ พิจารณาตนเองทั้งข้อดี ข้อบกพร่อง และพิจารณาถึงความไม่แน่นอน ทำความเข้าใจกับมุมมองของตนเองต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดขึ้นในชีวิต มีการเสริมสร้างความรักและการแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ต้องสร้างกิจกรรมที่ส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ให้เห็นว่าการมีสัมพันธภาพที่มีเป็นสิ่งที่มีคุณค่า การช่วยเหลือผู้อื่นเป็นสิ่งที่ดี มีตัวแบบในการถ่ายทอดประสบการณ์ถึงสิ่งที่ทำและผลที่เกิดขึ้นว่าเป็นอย่างไรบ้าง สัมพันธภาพที่เกิดขึ้นเกี่ยวเนื่องกัน ทำให้บุคคลค้นพบความหมายในชีวิตด้วยตนเองได้

สำหรับการสัมภาษณ์นักศึกษามีความหมายในชีวิตสูงนั้นพบว่า นักศึกษาที่มีคะแนนความหมายในชีวิตอยู่ในระดับสูง ทุกคนตระหนักถึงตัวตนที่แท้จริง รู้ว่าตนเองมีข้อดีและข้อบกพร่องในเรื่องใดและรู้ว่าชีวิตต้องการอะไร มีเป้าหมายในชีวิตของตนเองอย่างชัดเจน ถึงแม้ว่านักศึกษาบางคนจะมาจากครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์บางคนอยู่กับพ่อหรือแม่เพียงคนเดียว บางคนพ่อแม่เสียชีวิตต้องอยู่กับตายาย แต่ก็มุ่งหวังที่จะประสบความสำเร็จในอาชีพที่ตนเลือก ความภาคภูมิใจอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตคือนักศึกษาสามารถสอบเข้าคณะครุศาสตร์ได้ สิ่งที่ทำให้นักศึกษารู้สึกว่าชีวิตมีความหมายมีแรงบันดาลใจและกำลังใจนั้นมาจากครอบครัว ที่คอยสนับสนุน ให้ความรัก ห่วงใย คอยให้คำปรึกษา รู้สึกว่าตนเองไม่โดดเดี่ยว ไม่ได้อยู่เพียงคนเดียว มีอิสระในการเลือกและตัดสินใจด้วยตนเอง นักศึกษารู้สึกพึงพอใจต่อครอบครัวและสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เมื่อมีโอกาสเลือกและตัดสินใจด้วยตนเอง ตามที่ตนเองชอบและถนัดก็มีความตั้งใจทำให้สำเร็จ ขยัน อดทน พยายามอย่างเต็มที่ หากความรู้เพิ่มเติมจากแหล่งต่างๆ เพื่อไปให้ถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้ ส่วนความรู้สึกต่อการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน นักศึกษารู้สึกดีและพึงพอใจกับชีวิตในปัจจุบันทั้งเรื่องเรียน เพื่อนและครอบครัวที่เข้าใจและยอมรับ รวมทั้งสามารถทำสิ่งต่างๆได้ด้วยตนเอง ในส่วนของความอ้างว้างที่เกิดขึ้นในชีวิตนั้นพบว่า บางคนเคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับความอ้างว้างโดยมีความรู้สึกเหงา ท้อแท้ เหนื่อย อยากอยู่คนเดียว ต้องการกำลังใจและคนที่เข้าใจ ซึ่งความอ้างว้างนั้นเกิดจากการสูญเสียบุคคลในครอบครัว เข้าใจผิดกับบุคคลในครอบครัวและคนรอบข้าง หรือจากประสบการณ์ที่ไม่ดีในการทำงาน แต่ในบางคนไม่รู้สึกว่าตนเองอ้างว้าง เพราะมีบุคคลในครอบครัว

คอยพูดคุยซักถาม และยังไม่เคยมีประสบการณ์ที่สูญเสียหรือท้อแท้จนทนไม่ได้ เวลาที่เจอปัญหาและอุปสรรคต่างๆ นักศึกษาจะกลับมาอยู่กับตนเอง กลับมาทบทวนปัญหาที่เกิดขึ้นว่าเกิดจากอะไร แล้วหาวิธีในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น รวมทั้งมีการปรึกษาคณិត์ชิดในครอบครัวที่ไว้วางใจ เช่น พ่อ แม่ เพื่อน นักศึกษาเห็นว่าแนวคิดที่นักศึกษานำมาใช้ในการดำเนินชีวิตปัจจุบันเพื่อให้ผ่านพ้นปัญหาต่างๆ ก็มาจากประสบการณ์ของตนเองและบุคคลรอบข้างที่พบเจอมา รวมทั้งเรื่องราวจากการนำเสนอของสื่อต่างๆ และหากบางปัญหาที่รู้สึกว่ายังไม่สามารถผ่านพ้นไปได้ก็จะเริ่มปล่อยวางซึ่งการปล่อยวางคือการพักวาง ไม่เก็บมาคิด หากปล่อยวางได้จะทำให้รู้สึกโล่ง ผ่อนคลาย เป็นความรู้สึกที่มาจากข้างใน สิ่งที่ทำให้นักศึกษาปล่อยวางได้มาจากประสบการณ์ที่ตนเองเคยพบ คำแนะนำของบุคคลในครอบครัวและจากการฟังหรืออ่านหนังสือธรรมะ การสวดมนต์นั่งสมาธิ นักศึกษาที่ศึกษาธรรมะจะปล่อยวางได้มากกว่า เนื่องจากมีการมองทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นอย่างมีเหตุมีผล

นอกจากประเด็นที่เกี่ยวกับตนเองแล้ว ในส่วนของการมีสัมพันธภาพกับผู้อื่นและการอยู่ร่วมกันในสังคมนั้น นักศึกษามีความเข้าใจถึงความแตกต่างของบุคคล ยอมรับและพร้อมที่จะปรับตัวต่อการดำเนินชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันอย่างรู้เท่าทัน โดยศึกษาหาข้อมูลสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวกับเหตุการณ์ในสังคม นำมุมมองที่ได้จากประสบการณ์ที่แตกต่างมาปรับใช้เมื่อชีวิตต้องพบกับการเปลี่ยนแปลงในเรื่องต่างๆ การอยู่ร่วมกับผู้คนในสังคม นักศึกษารู้สึกว่าการให้หรือการแบ่งปัน เสียสละ เป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้นักศึกษารู้สึกว่าตนมีคุณค่า ให้แล้วสบายใจ มีความสุขแม้ว่าการให้นั้นจะไม่ได้อะไรกลับมา

อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

จากการนำเสนอผลจากการศึกษาความหมายในชีวิตในเชิงประสบการณ์เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนานักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยนำเสนอการอภิปรายผลดังนี้

๑. จากการตรวจสอบคุณภาพแบบวัดความหมายในชีวิตของนักศึกษาระดับปริญญาตรีโดยแบบวัดที่นำมาใช้เป็นแบบวัด The Multidimensional Life Meaning Scale (MLMS) ที่พัฒนาโดย Edwards (๒๐๐๗) ที่มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .๙๓ ค่าความเชื่อมั่นในองค์ประกอบทั้ง ๓ คือ การรับรู้ความสามารถส่วนบุคคล การอิมินตน และการข้ามผ่านข้อจำกัดของตนเองเท่ากับ .๘๘, .๘๙ และ .๘๕ ตามลำดับ ซึ่งในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ขออนุญาตจาก Edwards เพื่อนำแบบวัดความหมายในชีวิตมาใช้กับนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะครุศาสตร์ โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการแปลและให้ผู้เชี่ยวชาญด้านความหมายในชีวิตและผู้เชี่ยวชาญทางด้านภาษาต่างประเทศตรวจสอบความถูกต้องของภาษาความตรงเชิงเนื้อหาและความหมายของแบบวัดความหมายในชีวิต แล้วจึงนำมาตรวจสอบคุณภาพเพื่อหาค่าความเชื่อมั่นและ

ค่าอำนาจจำแนกรายข้อกับนักศึกษาในระดับปริญญาตรี คณะครุศาสตร์ พบว่าค่าความเชื่อมั่นโดยรวมของแบบวัดความหมายในชีวิตเท่ากับ .๙๒๘ เมื่อพิจารณาตามองค์ประกอบพบว่า การรับรู้ความสามารถส่วนบุคคล การอึดในตน และการข้ามผ่านข้อจำกัดของตนเอง มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .๘๙, .๗๙, และ .๘๕ ตามลำดับ ซึ่งผลที่ได้จากการตรวจสอบแบบวัดแสดงให้เห็นว่าแบบวัดความหมายในชีวิตฉบับนี้สามารถนำไปใช้วัดความหมายในชีวิตของนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะครุศาสตร์ได้จริง ผู้วิจัยจึงนำแบบวัดไปใช้กับนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เพื่อนำผลที่ได้มาศึกษาความหมายในชีวิตเชิงประจักษ์ในลำดับต่อไป

๒. ผลการศึกษาความหมายในชีวิตเชิงประจักษ์จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาการศึกษาในกลุ่มอัตถิภาวนิยมและมนุษยนิยมที่มีความเชี่ยวชาญด้านความหมายในชีวิต และนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะครุศาสตร์ที่มีคะแนนความหมายในชีวิตอยู่ในระดับสูง จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับความหมายในชีวิต พบว่า ชีวิตของบุคคลมีความสอดคล้องกันทั้งผู้เชี่ยวชาญด้านความหมาย ในชีวิตและนักศึกษา ซึ่งความหมายในชีวิตเป็นการรับรู้และเข้าใจต่อประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตอย่างแท้จริงในแต่ละบุคคล ก่อให้เกิดเป้าหมายที่ชัดเจนและมีแนวทางในการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับค่านิยมและความต้องการของตนเอง เข้าใจโลกและผู้คน สามารถก้าวข้ามผ่านปัญหาและอุปสรรคต่างๆ อย่างมั่นใจและดำรงตนในทุกขณะทุกกิจกรรมอย่างเต็มศักยภาพและมีคุณค่า ซึ่งสอดคล้องกับ Edwards ที่ได้กล่าวถึงความหมายในชีวิตว่า “ความหมายในชีวิตจะมีอยู่ในแต่ละบุคคล แต่ละคนต้องการค้นพบความหมายในชีวิตและความหมายชีวิตนั้นเกิดขึ้นได้จากประสบการณ์ที่พบเจอ อาจเกิดจากการดำเนินชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะมาจากการเรียน การทำงาน ครอบครัวหรือกิจกรรมในแต่ละวัน เมื่อบุคคลมีความหมายในชีวิตเกิดขึ้นจะนำไปสู่การมีเป้าหมายในชีวิตที่ชัดเจน มีความมุ่งมั่นและมีแนวทางที่จะนำไปสู่เป้าหมายที่ต้องการและความหมายที่ค้นพบท้ายที่สุดในระดับที่สูงขึ้นนั้น เกิดจากบุคคลได้ก้าวข้ามผ่านข้อจำกัดของตนเอง (Self-transcendence) โดยลดความสนใจของตนเองและเสียสละให้กับสิ่งต่างๆ มีความรู้สึกว่าคุณค่าตนเองพึงพอใจกับชีวิตที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน” หรือดังที่ บูเจนเทิล (Bugental, 1978) ที่แสดงทัศนะเกี่ยวกับความรู้สึกของการมีความหมายว่า “เป็นสิ่งที่สามารถเกิดขึ้นได้ในทันทีที่บุคคลเปิดรับประสบการณ์ชีวิต บุคคลจะค้นพบความหมายได้เมื่อตระหนักรู้ในตนอย่างเต็มที่ ยิ่งบุคคลมีการยอมรับความรู้สึกที่แท้จริงมากเท่าใด ก็จะเพิ่มความสามารถในการเชื่อมโยงกับผู้อื่น ผู้ที่มีความหมายในชีวิตจะไม่กังวลกับการกระทำสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินชีวิต”

๙ อ่างใน ดวงมณี จงรักษ์, **ทฤษฎีการให้การปรึกษาและจิตบำบัดเบื้องต้น**, (กรุงเทพมหานคร : สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี(ไทย-ญี่ปุ่น). ๒๕๕๖), หน้า ๑๖๕.

ความหมายในชีวิตทำให้บุคคลรู้สึกกระตือรือร้น ชีวิตมีพลังทำในสิ่งที่ตนชอบ สนใจ และรู้สึกภูมิใจ ในสิ่งที่ทำ เพียรพยายาม อดทนต่ออุปสรรค ทำให้สามารถก้าวข้ามผ่านปัญหาต่างๆ ได้ หากบุคคลไม่มีความหมายในชีวิตจะเกิดความอ้างว้าง หรือว่างเปล่า ชีวิตไม่มีคุณค่าไร้ความหมาย ไม่สามารถยอมรับ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชีวิตได้ การเสริมสร้างความหมายในชีวิตนั้นสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การสร้างบรรยากาศที่เอื้อให้บุคคลได้ทบทวนประสบการณ์ที่ผ่านมาในชีวิต รับรู้ตัวตนที่แท้จริงของตนเอง รู้ถึงศักยภาพที่มี สร้างแรงบันดาลใจ เปิดโอกาสให้เลือกและออกแบบชีวิตตนเองได้ ทำให้บุคคลเข้าใจ ถึงการเปลี่ยนแปลง ความไม่แน่นอนของชีวิต ทำความเข้าใจกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิต สร้างกิจกรรมที่ส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ให้เห็นว่าสัมพันธ์ภาพที่มีเป็นสิ่งที่มีความค่า รู้จักให้และรับ ช่วยเหลือ ผู้อื่น มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่น และมีตัวแบบในการถ่ายทอดประสบการณ์เพื่อให้บุคคลได้ รับรู้และยอมรับถึงคุณค่าที่เกิดขึ้นในประสบการณ์ชีวิตทั้งด้านบวกและด้านลบ ซึ่งสอดคล้องกับHenri^๙ ที่ศึกษาการปรับตัวของนักศึกษาที่เกี่ยวข้องกับความหมายในชีวิต พบว่านักศึกษาที่มีความหมายในชีวิต ระดับสูงจะมีความรู้สึกทางบวกสูงและความเครียดน้อยกว่านักศึกษาที่มีความหมายในชีวิตระดับต่ำ การส่งเสริมประสบการณ์การมีความหมายในชีวิตจะช่วยให้นักศึกษาลดภาวะเครียดจากการเรียนและ เพิ่มความรู้สึกในเชิงบวกซึ่งจะส่งผลให้นักศึกษากระตือรือร้นและสนใจสิ่งต่างๆ เกี่ยวกับการเรียน มีความ ยึดหยุ่นต่อการใช้ชีวิต เข้าใจศักยภาพของตนเองและมีความภาคภูมิใจในตนเอง นอกจากนี้ Shin^{๑๐} ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาความหมายและเป้าหมายในชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยระดับชั้นปีที่ ๑ พบว่าหากนักศึกษามีเป้าหมายที่สอดคล้องกับตนเองจะทำให้ นักศึกษา มีความใฝ่รู้ มุ่งมั่นและตั้งใจที่จะ ทำตามข้อกำหนดที่ตั้งไว้ มีความเข้าใจต่อตนเอง ต่อโลกและมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม อาการซึมเศร้าและความวิตกกังวลน้อยลง นักศึกษามีความคงทนต่อการเรียนในระดับมหาวิทยาลัยในปีที่ ๒ และชั้นปีต่อไปได้เป็นอย่างดี

๓. ประเด็นที่ผู้วิจัยค้นพบจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านความหมายในชีวิตและนักศึกษา พบว่า มีความสอดคล้องกับองค์ประกอบของความหมายในชีวิตทั้ง ๓ ของ Edwords คือ การรับรู้ความสามารถ ส่วนบุคคล การอึดในตน และการข้ามผ่านข้อจำกัดของตนเอง โดยทั้ง ๓ องค์ประกอบมีความสอดคล้อง กับการมีความหมายของนักศึกษาซึ่งแสดงรายละเอียดดังตารางที่ ๒

^๙ Henri, M. *International students' adjustment: Meaning in life, academic stress and positive affect*, Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. 2015.

^{๑๐} Shin, J. Y. *Improving first-year intervention strategies at universities by focusing on meaning and purpose in*, Available from ProQuest Dissertations & Theses Global, 2013.

ตารางที่ ๒ ความสอดคล้องขององค์ประกอบของความหมายในชีวิตกับการมีความหมายในชีวิตของนักศึกษา ระดับปริญญาตรี คณะครุศาสตร์

องค์ประกอบ	ความหมายในชีวิตของนักศึกษา
การรับรู้ความสามารถส่วนบุคคล (Personal efficacy)	การตระหนักรู้ถึงเป้าหมายในชีวิต รับรู้ถึงความต้องการตามค่านิยมของตนเอง สามารถเลือกและตัดสินใจในสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง มีความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะไปถึงจุดหมายนั้น มีความพึงพอใจต่อการมีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น มีบุคคลที่สนิทสนม รู้สึกซาบซึ้งและไว้วางใจได้ในชีวิต
การอิ่มในตน (fulfillment)	เข้าใจชีวิต เข้าใจศักยภาพของตนเองที่มีอยู่ รู้ถึงแนวทางในการหาความหมายให้กับชีวิต ชีวิตไม่อยู่ในภาวะว่างเปล่า ชีวิตเต็มไปด้วยความหวังและกำลังใจ รวมทั้งรู้สึกพึงพอใจกับการดำรงอยู่ในปัจจุบัน
การข้ามผ่านข้อจำกัดของตนเอง (self-transcendence)	เข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงในสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นในชีวิตและสามารถอยู่กับการเปลี่ยนแปลงโดยไม่วิตกกังวลหรือหวาดกลัว มีแนวทางแบบแผนในการดำเนินชีวิตด้วยตนเอง รวมทั้งมีการเชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว ช่วยเหลือเกื้อกูลและสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้คน สังคมและสิ่งแวดล้อมที่อาศัยอยู่

ผลที่ได้จากการศึกษาความหมายในชีวิตของนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะครุศาสตร์ ในครั้งนี้ ผู้วิจัยสนใจที่จะนำผลไปพัฒนาความหมายในชีวิต โดยการสร้างโปรแกรมการปรึกษาเพื่อช่วยให้นักศึกษาคณะครุศาสตร์ ที่ขาดความหมายในชีวิตหรือมีความหมายในชีวิตอยู่ในระดับต่ำ ได้เข้าใจชีวิตที่แท้จริง เข้าใจโลก เข้าใจผู้คน มีเป้าหมายชัดเจน ดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม อยู่กับปัจจุบันอย่างเข้าใจและมีความสุข รวมทั้งพึงพอใจในการศึกษาวิชาชีพครูและเป็นครูที่ดีต่อไป

ข้อเสนอแนะ

๑. ผู้ให้การปรึกษาและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับนักศึกษาในระดับปริญญาตรีหรือในบุคคลที่มีระดับอายุใกล้เคียงกัน ควรมีโอกาสรับรู้และเรียนรู้เกี่ยวกับความหมายในชีวิต เนื่องจากสามารถนำมาเป็นแนวทางในการช่วยนักศึกษาในสถาบันหรือบุคคลที่อยู่ในความดูแลให้มีความหมายในชีวิตได้ชัดเจน ซึ่งจะส่งผลให้นักศึกษาได้ดำรงชีวิตในปัจจุบันอย่างเข้าใจและมีความสุข

๒. ควรมีการศึกษาวิจัยในกลุ่มตัวอย่างที่ใกล้เคียงกันในคณะอื่นหรือสถาบันอื่นๆ เพื่อนำผลการวิจัยมาเปรียบเทียบกับกลุ่มตัวอย่างและดูความแตกต่างของความหมายในชีวิต นำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาความหมายในชีวิตนักศึกษาในระดับปริญญาตรีต่อไป

๓. ควรมีการพัฒนาโปรแกรมการปรึกษาเชิงประสบการณ์เพื่อเสริมสร้างความหมายในชีวิตของนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะครุศาสตร์ ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งที่ทำให้นักศึกษาได้ตระหนักรู้ในตนเองอย่างแท้จริง มีเป้าหมายชีวิตที่ชัดเจน และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมปัจจุบันอย่างมีคุณค่าและมีความสุข

บรรณานุกรม

ดวงมณี จงรักษ์. **ทฤษฎีการให้การศึกษาและจิตบำบัดเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร :

สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี(ไทย-ญี่ปุ่น). ๒๕๕๖.

ประกาศคณะกรรมการคุรุสภา, ๒๕๔๙, ๘ มิถุนายน, **ราชกิจจานุเบกษา**, เล่มที่ ๑๒๓ ตอนที่ ๔๖ ง , หน้า ๒๙๑.

สัมภาษณ์ รศ.ดร.อริยัญญา ตัญคำภีร์, อาจารย์ประจำสาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษา คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

_____. ผศ.ดร.สุรินทร์ สุทธิธาทิพย์ , อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญประจำภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาประยุกต์ มหาวิทยาลัยบูรพา, ๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

_____. ดร.บุญโรม สุวรรณพาหุ, อาจารย์ประจำภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๘ มกราคม ๒๕๖๐.

สุววุฒิ วงศ์ทางสวัสดิ์, อริยัญญา ตัญคำภีร์, “การส่งเสริมสุขภาวะในนิสิตนักศึกษาระดับปริญญาตรีด้วยการปรึกษาเชิงจิตวิทยารายบุคคลแบบออนไลน์”, **วารสารพฤติกรรมศาสตร์เพื่อการพัฒนา**, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (สิงหาคม ๒๕๖๐) : ๖๑.

สมใจ ตันติวัฒน์. “การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการให้การศึกษาแก่นักเรียนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”.

วารสารมหาวิทยาลัยวิชาการ ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐ : ๑๗๒.

Edwards, M. J. **The dimensionality and construct valid measurement of life meaning** (Order No. NR41376). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. 2007.

Frankl, V.E. **Man’s search for meaning**(Revised ed.). London: Hodder & Stoughton. 1963.

Greenberg, L. S., Watson, J. C., & Lietaer, G. (1998). **Handbook of Experiential psychotherapy**. New York, US: The Guilford Press.1998.

Henri, M. **International students' adjustment: Meaning in life, academic stress and positive affect** (Order No. 1588321). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (1682260150). 2015.

Shin, J. Y. **Improving first-year intervention strategies at universities by focusing on meaning and purpose in life** (Order No. 3593442). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (1438894626). 2013.

พัฒนาการของแนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร
ศูนย์ฝึกปฏิบัติการอาหารนานาชาติเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ
Conceptual Development of International
Culinary Training Management for Increasing Effectiveness

ธนพัฒน์ แสงรุ่งเรือง
ผู้จัดการศูนย์ฝึกปฏิบัติการอาหารนานาชาติ ศูนย์ฝึกปฏิบัติการอาหารนานาชาติ
โรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
Thanapat Saengrungleuang
Manager of Suan Dusit International Culinary Training Center,
Suan Dusit International Culinary Training Center
Suan Dusit School of Culinary Arts, Suan Dusit University
ฟ้าใส สามารถ, พลศักดิ์ จิรไกรศิริ, กรเอก กาญจนโกคิน*
Phasai Samart, Polsuk Jirakraisiri, Korneak Kanchanapokin
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์,
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช,
มหาวิทยาลัยรามคำแหง
Rajamangala University of Technology Rattanakosin
Sukhothai Thammathirat Open University
Ramkhamhaeng University, Thailand
Email : k.paradee.par@gmail.com

Received : March 9, 2019

Revised : May 2, 2019

Accepted : May 14, 2019

บทคัดย่อ

การศึกษาพัฒนาการของแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารศูนย์ฝึกปฏิบัติการอาหารนานาชาติเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดของการบริหารศูนย์ฝึกปฏิบัติการอาหารนานาชาติและประสิทธิภาพ จากการศึกษาพัฒนาการของแนวคิดทั้งสองที่สอดคล้องกับศูนย์ฝึกปฏิบัติการอาหารนานาชาติ

* ดร.ฟ้าใส สามารถ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ รศ.ดร.พลศักดิ์ จิรไกรศิริ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ดร.กรเอก กาญจนโกคิน มหาวิทยาลัยรามคำแหง Phasai Samart, Ph.D. Rajamangala University of Technology Rattanakosin, Assoc.Prof.Dr.Polsuk Jirakraisiri, Ph.D. Sukhothai Thammathirat Open University, Korneak Kanchanapokin, Ph.D. Ramkhamhaeng University

สามารถนำไปสู่การสรุปชุดแนวคิดที่เหมาะสมสำหรับการวิจัยเรื่องนี้ได้ว่า ชุดแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารศูนย์ฝึกปฏิบัติการอาหารนานาชาติ ประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ และการควบคุม ส่วนชุดแนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิผล ประกอบด้วย ความสามารถในการผลิต การบรรลุเป้าหมาย การปรับตัวขององค์การ และ ความสามารถในการแข่งขัน ชุดแนวคิดทั้งสองนี้สามารถนำไปเป็นกรอบแนวคิดของการศึกษาวิจัยต่อไป

คำสำคัญ: การบริหารศูนย์ฝึกปฏิบัติการอาหารนานาชาติ, ประสิทธิภาพ

Abstract

This study aims to study the conceptual development of managing international culinary training center and their effectiveness. The conceptual development leads to conceptual context which is consistent with the training center. The concept for managing international culinary training center consists of planning, organizing, and controlling. And the concept for developing effectiveness consists of productivity, achievement, adaptability, and competitiveness. Both concepts can be developed to conceptual framework for further study.

Keywords : Suan Dusit International Culinary School Management, Effectiveness

การทำความเข้าใจกับสถานการณ์ปัจจุบันของศูนย์ฝึกปฏิบัติการอาหารนานาชาติ

โรงเรียนการอาหารนานาชาติสวนดุสิต (Suan Dusit International Culinary School) ตั้งขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ สืบเนื่องจากการที่รัฐบาล และหน่วยงานภาครัฐ อาทิเช่น กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ ได้เล็งเห็นความสำคัญ และแนวโน้มในการขยายตัวทางธุรกิจด้านอาหาร เพื่อเป็นช่องทางในการสร้างรายได้ให้แก่ประเทศ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ซึ่งมีพื้นฐานทางวิชาการ และมีชื่อเสียงด้านคหกรรมศาสตร์ มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่ได้รับการยอมรับจากทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ตลอดจนบุคคลทั่วไป อีกทั้งนโยบายของผู้บริหารมหาวิทยาลัยสวนดุสิต ที่ต้องการพัฒนาศักยภาพเดิม ด้านอาหารของมหาวิทยาลัยฯ ให้สอดคล้องและรองรับกับทิศทางการบริหารประเทศของรัฐบาล โดยในการส่งเสริมธุรกิจอาหารนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องมีบุคลากรมืออาชีพ ที่มีความชำนาญการ สามารถประกอบอาหาร และบริหารจัดการธุรกิจอาหารได้เช่นเดียวกับมาตรฐานสากล การจัดตั้งโรงเรียนการอาหารนานาชาติสวนดุสิต (Suan Dusit International Culinary School) (ปัจจุบันได้เปลี่ยนชื่อเป็น ศูนย์ฝึกปฏิบัติการอาหารนานาชาติ) เป็นหน่วยงานหนึ่งที่นำศักยภาพ หรือจุดแข็ง

(Strength) ของมหาวิทยาลัยมาใช้ในการสนับสนุนนโยบายของรัฐบาลและพัฒนากระบวนการเรียนการสอน ด้านอาหารของมหาวิทยาลัยให้เป็นที่ยอมรับจากต่างประเทศมากขึ้น และมุ่งเน้นการผลิตบุคลากรผู้มีความชำนาญการด้านอาหาร ควบคู่กับการบริหารจัดการธุรกิจอาหาร เพื่อเข้าสู่ตลาดแรงงานได้อย่างสมบูรณ์ นอกจากนี้ การจัดตั้งหน่วยงานนี้ ยังส่งเสริมการสร้างรายได้แก่มหาวิทยาลัยอีกด้านหนึ่งด้วย ภายได้ปรัชญา: เชี่ยวชาญอาหาร บริการธุรกิจ ผลผลิตระดับสากล

ดังนั้น เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิผลของศูนย์ฝึกปฏิบัติการอาหารนานาชาติ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา รูปแบบการบริหารศูนย์ฝึกปฏิบัติการอาหารนานาชาติที่เหมาะสมเพื่อเพิ่มประสิทธิผล โดยการแสวงหาแนวทางในการเพิ่มประสิทธิผลของการบริหารศูนย์ฝึกปฏิบัติการอาหารนานาชาติต่อไป

พัฒนาการของแนวคิดการบริหารศูนย์ฝึกปฏิบัติการอาหารนานาชาติ

การบริหารเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ในชีวิตมนุษย์อย่างยาวนาน ในอดีตองค์การที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นมาเพื่อจัดการชุมชน สังคม และรัฐ เป็นด้านหลัก การศึกษาการบริหารสมัยใหม่ได้เริ่มต้นประมาณปลายศตวรรษที่ ๑๘ และเริ่มมีการศึกษาอย่างเป็นระบบมากขึ้นตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ ๑๙^๑ หลักฐานทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการในยุคโบราณมีน้อยมาก หลักฐานที่ยังพอมองเห็นอยู่บ้างในปัจจุบัน อาทิ ประมาณ ๑๙๕๐ ปี ก่อนคริสต์ศักราช ในยุคบาบิโลเนียน (Babylonians) มีการใช้หลักการของอัตราค่าจ้างต่ำสุด (Minimum Wage Rate Principle) ประมาณ ๑๖๔๔ ปีก่อนคริสต์ศักราช ชาวจีนมีการประยุกต์ใช้หลักการของการแบ่งกลุ่มคนงาน (Division of Labors) เมื่อประมาณ ๑๓๐๐ ปีก่อนคริสต์ศักราช ชาวอียิปต์โบราณ (Egyptians) ได้ให้ความสำคัญของการบริหารจัดการองค์การในรูปแบบคล้ายระบบราชการในปัจจุบัน ชาวกรีกโบราณก็ยังได้ทิ้งร่องรอยหลักฐานทางการบริหารไว้บ้าง เช่น แผ่นสำหรับบันทึก (Boards) ร่องรอยจากสถานที่ต่าง ๆ เช่น บนผนังถ้ำ และประมาณ ๔๖๙ - ๓๙๙ ปีก่อนคริสต์ศักราช โซเครตีส (Socrates) นักปราชญ์ชาวกรีกได้มีการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ของการศึกษาความสามารถของคนงานในผลงานเขียนของพลาโต (Plato's Republic) และไบเบิ้ลยังบอกแนวการบริหารของโมเสสอีกด้วย จนกระทั่งหลักการจัดการและการพัฒนาการบริหารได้แพร่หลายไปยังโรงงานอุตสาหกรรมในประเทศอังกฤษ ซึ่งจะพบหลักฐานของหลักการบริหารต่าง ๆ มากมาย เช่น คู่มือในการปฏิบัติงาน (Standard Practice Instructions) และแผนการเกี่ยวกับสวัสดิการของคนงาน (Welfare Plan) หลักฐานที่เด่นชัดอีกสิ่งหนึ่งคือ หลักการคิดค่าโสหุ้ย ซึ่งนิยมใช้กันอย่างแพร่หลายในช่วง ค.ศ.๑๖๐๐ และ ค.ศ.๑๘๐๐ ในปี ค.ศ. ๑๗๗๖ อัดัม สมิท (Adam Smith) นักเศรษฐศาสตร์ชาวอังกฤษ ได้ตีพิมพ์

^๑ พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, **องค์การและการจัดการ Organization and Management**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธิงค์ บียอนด์ บัค จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๑.

ผลงานชื่อว่า **Wealth of Nations** ว่าด้วยหลักการและเหตุแห่งโภภทรัพย์ของชาติ สมิตยังได้พัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับการเพิ่มผลผลิตจากคนงาน (Productivity Improvement) โดยแสดงให้เห็นว่าการเพิ่มผลผลิตนั้นขึ้นอยู่กับ การแบ่งกลุ่มของคนงานและการให้ค่าจ้างแก่คนงานเหล่านั้น ทำให้เห็นว่ามีพัฒนาการบริหารองค์การจากอดีตจนถึงปัจจุบันเป็นเวลายาวนาน โดยผู้วิจัยมีการศึกษาพัฒนาการของแนวคิดการบริหารหลายสมัยแต่ สามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ช่วงในทศวรรษที่ ๒๐ ดังนี้

ช่วงที่ ๑ การบริหารเชิงวิทยาศาสตร์ ในช่วงต้นศตวรรษที่ ๒๐ (ปี ค.ศ. ๑๙๑๑ – ค.ศ. ๑๙๔๗) การศึกษาวิชาการบริหารได้พัฒนามาตามลำดับ การบริหารในระยะแรก ๆ นั้น มนุษย์ยังขาดประสบการณ์การบริหาร จึงเป็นการลองผิดลองถูก การแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ยังไม่แพร่หลายมากนัก ซึ่งการเรียนรู้หลักการบางอย่างจึงเรียนรู้จากประสบการณ์ของอาจารย์กับลูกศิษย์ หรือถ่ายทอดในวงจำกัด เช่น ทายาท ลูกศิษย์ หรือลูกจ้าง เป็นต้น ต่อมาการบริหารเริ่มมีความหมายชัดเจนและรัดกุมขึ้น โดยกลุ่มนักบริหารศาสตร์ ซึ่งเรียกตัวเองว่า Generalist ในประเทศเยอรมันและออสเตรีย ต่อมาในปี ๑๙๑๑ นักคิด Taylor^๒ ซึ่งเป็นบิดาแห่งการบริหารเชิงวิทยาศาสตร์ ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานหรือกระบวนการใด ๆ ของบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ต่อมา มีนักคิดอย่าง Fayol^๓ ได้เสนอแนวคิดการบริหารที่มีลักษณะเป็นสากล ได้แก่

๑) การวางแผน	๒) การจัดองค์การ
๓) การบังคับบัญชา	๔) การประสานงาน
๕) การควบคุม	

ต่อมา นักคิด Gulick and Urwick^๔ ได้นำหลักการบริหารมาปรับปรุงใหม่ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน โดยการมุ่งเน้นไปที่ความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการบริหาร ทั้ง ๗ ประการ ได้แก่

๑) การวางแผน	๒) การจัดองค์การ
๓) การจัดคนเข้าทำงาน	๔) การอำนวยความสะดวก
๕) การประสานงาน	๖) การรายงาน
๗) การบริหารงบประมาณ	

ซึ่งเป็นหลักการบริหารที่สำคัญที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาองค์การในยุคปัจจุบันเป็นอย่างมาก

^๒ Frederick W. Taylor, **The principles of scientific management**, (Elibron Classics, New York: Harper & Brothers, 1911), pp. 36-37.

^๓ Henri Fayol. **General and Industrial Management**, (London: Sir Isaac Pitman & Sons, 1949), p. 24.

^๔ L.H. Gulick & L. Urwick, (eds.), **Papers on the science of administration**, (New York: Institute of Public Administration, Columbia University, 1937), pp. 1-46.

ช่วงที่ ๒ การประยุกต์ใช้หลักการบริหารภาครัฐแนวใหม่ ช่วงนี้เป็นกระแสที่พัฒนามาจากยุคต้น ๆ ที่นักคิดแต่ละท่านพยายามศึกษาและหาผลลัพธ์ที่ดีต่อการพัฒนาองค์การทำให้เกิดแนวคิดการบริหารใหม่ ๆ จนมีแนวคิดที่เรียกว่า การจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management หรือ NPM) เป็นการปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการภาครัฐ โดยนำหลักการเพิ่มประสิทธิภาพของระบบราชการและการแสวงหาประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการที่มุ่งสู่ความเป็นเลิศ โดยมีการนำแนวทางหรือวิธีการบริหารงานของภาคเอกชนมาปรับใช้กับการบริหารงานภาครัฐ ตลอดจนการมุ่งเน้นการให้บริการแก่ประชาชนโดยคำนึงถึงคุณภาพเป็นสำคัญ เริ่มมาจาก Gruening^๕ ให้ความเห็นว่า การบริหารจัดการภาครัฐใหม่หรือ NPM ไม่ได้จำกัดขอบเขตเฉพาะในเรื่องของการบริหารจัดการนิยม (Managerialism) เท่านั้น แต่ยังครอบคลุมไปถึงเนื้อหาหลักการบริหารจัดการองค์การสมัยใหม่ โดยเชื่อว่าโครงสร้าง กระบวนการ ระบบเทคนิควิธีการ และหน้าที่ในการบริหารจัดการมีความเหมือนกันทั้งในภาครัฐและเอกชน หากหลักการบริหารจัดการสมัยใหม่เหล่านั้นสามารถใช้และประสบความสำเร็จในภาคธุรกิจเอกชน ก็มีความเป็นไปได้ที่จะนำแนวทางหลักการบริหารจัดการดังกล่าวมาใช้ในองค์การภาครัฐและส่งผลให้ประสบความสำเร็จที่คล้ายกัน เพียงแต่ต้องคำนึงถึงความแตกต่างทางด้านปรัชญาการบริหารงาน กล่าวคือ ปรัชญาการบริหารงานภาคธุรกิจเอกชนมีความมุ่งหมายทางด้านผลประโยชน์ส่วนบุคคลที่จะได้รับ ขณะที่ภาครัฐอยู่ที่ประโยชน์สาธารณะของประชาชนที่จะได้รับในบริบททางการเมือง ทำนองเดียวกันภาคธุรกิจเอกชนไม่น้อยที่หยิบยืมคุณค่าการบริหารงานภาครัฐไปใช้ในการบริหารงาน โดยเฉพาะทางด้านการรับผิดชอบต่อสังคมที่มีเพิ่มมากขึ้น^๖ ซึ่งต้องใช้ทรัพยากรจากสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ ประกอบด้วย คน เงิน วัตถุดิบ เครื่องจักร วิธีการ และการตลาด ที่นิยมเรียกกันว่า ๖M's หรือทรัพยากรการบริหาร โดยให้ความสำคัญกับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของคนงานมากขึ้น^๗ จากการศึกษาพัฒนาการของแนวคิดของการบริหารองค์การ สามารถสรุปออกเป็น ๓ ตัวแปร ดังนี้

๑. การวางแผน กระบวนการความคิดที่เกิดจากการพิจารณาและตัดสินใจเกี่ยวกับการกำหนดแนวทางการดำเนินธุรกิจ โดยได้กำหนดแนวทางและขั้นตอนการดำเนินงานและแผนการปฏิบัติการไว้อย่างชัดเจน มีองค์ประกอบย่อยสำคัญ ๕ ประการ คือ^๘

^๕ Gernod Gruening, Origin and theoretical basis of New Public Management, *International Public Management Journal*, vol 4 (2001), pp. 1-25.

^๖ พะยอม วงศ์สารศรี, *องค์การและการจัดการ Organization & Management*, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสำนักพิมพ์สุภา จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๓.

^๗ ศิริวรรณ เสรีรัตน์และคณะ, *องค์การและการจัดการ Organization Management*. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา, ๒๕๓๙), หน้า ๑๐.

^๘ Dennis A. Rondinelli, *Planning Development Projects*, (Dowden, Hutchinson & Ross: University of Michigan, 1977), p.5.

๑.๑ การระบุปัญหา เป็นการกำหนดสิ่งที่องค์กรต้องการในอนาคต และพยายามให้เกิดขึ้น โดยเป็นการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และวัตถุประสงค์ โดยสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นผลลัพธ์ในการสะท้อนถึงความสำเร็จขององค์กร^๙

๑.๒ การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ เป็นการกำหนดกลยุทธ์ในการดำเนินงานโครงการต่าง ๆ และการจัดระบบการปฏิบัติการที่เหมาะสม

๑.๓ การพัฒนากลยุทธ์ทางเลือก เป็นการวิเคราะห์กลยุทธ์ที่ได้มีการดำเนินงานต่าง ๆ ว่ายังมีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปหรือไม่ เพื่อปรับลดภารกิจที่ไม่จำเป็นให้น้อยลง^{๑๐} เพื่อดำเนินการเฉพาะภารกิจหลักที่สำคัญ จำเป็นและมีความคุ้มค่าในการดำเนินการ หรือสร้างภารกิจใหม่ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงและสอดคล้องกับความต้องการขององค์กร^{๑๑}

๑.๔ การเลือกกลยุทธ์และการพัฒนาแผนรายละเอียด เมื่อมีการเลือกยุทธศาสตร์หรือกลุ่มของกลยุทธ์ จะมีการพัฒนาแผนรายละเอียดเพื่อใช้กลยุทธ์ช่วยในการเลือกแผนที่ต้องใช้ตามกิจกรรม

๑.๕ การติดตามและประเมินผล เป็นขั้นตอนที่มีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินโครงการ เพราะเป็นการติดตามกำกับกับการดำเนินการของโครงการ

๒. การจัดองค์การ เป็นขั้นตอนการดำเนินการเป็นสิ่งที่จำเป็นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการมอบหมายภารกิจเหล่านั้นให้กับบุคคลและจัดให้บุคคลเหล่านั้นอยู่ในกรอบการตัดสินใจ (โครงสร้างองค์กร) มีองค์ประกอบย่อยที่สำคัญ ๕ ประการคือ

๒.๑ การใช้ทรัพยากรมนุษย์อย่างเหมาะสม องค์กรที่ดีต้องสามารถใช้ทรัพยากรมนุษย์อย่างถูกต้อง กล่าวคือเป็นสถานที่ที่ถูกต้องในการทำงานที่เหมาะสม ในตำแหน่งที่เหมาะสม และมีการใช้บุคลากรที่เหมาะสม

๒.๒ การบริหารที่มีประสิทธิภาพ องค์กรมีความสามารถกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ และมีอำนาจในการบริหารองค์กร และองค์กรสามารถช่วยในการจัดการในหลาย ๆ ด้านได้

๒.๓ การอำนวยความสะดวกในการเติบโตและความหลากหลาย องค์กรที่มีประสิทธิภาพยอมรับว่าองค์กรมีส่วนช่วยให้ฝ่ายบริหารดำเนินการกระจายอำนาจ ซึ่งผู้บริหารสามารถเพิ่มความแข็งแกร่งและมีขนาดใหญ่ขึ้นทั้งปริมาณและคุณภาพ มีส่วนช่วยในการเติบโตและสร้างความหลากหลายขององค์กร

^๙ Arthur A. Thompson Jr. and A.J. Strickland III., *Strategic management: concepts and cases*, (Boston: McGraw-Hill/Irwin, 1995), p.4.

^{๑๐} R.A.W. Rhodes, *The New Governance: Governing without Government*, *Political Studies*, 44 (4), (1996), pp. 652-667.

^{๑๑} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, *รายงานประจำปี ๒๕๔๖*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, ๒๕๔๖), หน้า ๕-๖.

๒.๔ การใช้เทคโนโลยีใหม่อย่างเหมาะสม องค์กรต้องมีความยืดหยุ่นเสมอ เนื่องจากมีความสามารถในการดูดซับความเปลี่ยนแปลงในสิ่งแวดล้อม ตามสถานการณ์และความต้องการจะช่วยให้มีการใช้เทคโนโลยีใหม่ที่เหมาะสมและการปรับปรุงเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง

๒.๕ การประสานงานที่มีประสิทธิภาพ ทำให้บรรลุความรับผิดชอบตามที่ได้รับมอบหมาย และสร้างการติดต่อสื่อสารระหว่างหน่วยงานและบุคคลต่าง ๆ พร้อมกับพนักงานในระดับต่าง ๆ ช่วยในการสร้างความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างงานและตำแหน่งงานที่แตกต่างกัน

๓. การควบคุม เป็นขั้นตอน กระบวนการ หรือกลไกซึ่งองค์การกำหนดขึ้นเพื่อให้มั่นใจว่า กิจกรรมในการดำเนินงานจะประสบความสำเร็จ เป็นกระบวนการตรวจสอบกิจกรรมเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามแผนที่กำหนดไว้ มีองค์ประกอบย่อยที่สำคัญ ๔ ประการ ดังนี้

๓.๑ การกำหนดมาตรฐานและวิธีการวัดสมรรถนะ มาตรฐานเป็นแผนงานหรือเป้าหมายที่จะต้องบรรลุในการทำงาน นอกจากนี้ยังสามารถเรียกได้ว่าเป็นเกณฑ์ในการตัดสินประสิทธิภาพ

๓.๒ การวัดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานจริง ขั้นตอนหลักที่สองในการควบคุมคือการวัดประสิทธิภาพ การหาค่าความเบี่ยงเบนกลายเป็นเรื่องง่ายถ้ามีการวัดประสิทธิภาพจริง

๓.๓ การเปรียบเทียบประสิทธิภาพและสมรรถนะมาตรฐาน การเปรียบเทียบประสิทธิภาพจริงกับเป้าหมายตามแผนมีความสำคัญมาก การเบี่ยงเบนสามารถกำหนดได้ว่าเป็นช่องว่างระหว่างประสิทธิภาพจริงกับเป้าหมายตามแผน

๓.๔ การดำเนินการแก้ไข ขั้นตอนนี้มีความสำคัญหากประสิทธิภาพต่ำกว่ามาตรฐานและการวิเคราะห์ทั้งชี้ว่าจำเป็นต้องมีการดำเนินการแก้ไข การดำเนินการแก้ไขอาจเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของกิจกรรม

พัฒนาการของแนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิผล

คำว่า ประสิทธิภาพ (effectiveness) หมายถึง ความสามารถขององค์การในการนำทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดและมีคุณค่าจากสภาพแวดล้อมขององค์การมาใช้ประโยชน์ เพื่อสนับสนุนการดำเนินการขององค์การ โดยเป็นการเน้นการจัดสรรทรัพยากรที่ยึดประโยชน์สูงสุดที่เกิดขึ้นจากการใช้ทรัพยากร และบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือนโยบายที่กำหนดไว้ ซึ่งมีความแตกต่างจาก คำว่า ประสิทธิภาพ โดยมีมุมมองการบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายเชิงปริมาณ ที่วัดจากการใช้ทรัพยากรให้น้อยที่สุด ปริมาณผลผลิตมากที่สุด และใช้เวลาน้อยที่สุด แต่ประสิทธิผลมีมุมมองกว้างกว่าผลลัพธ์เชิงปริมาณ และให้ความสำคัญต่อเป้าหมายสุดท้าย อาทิ ความพึงพอใจ การเสถียรภาพหรือ แปรผันของลูกค้า ความแข็งแกร่งของตราสินค้า/ตราสัญลักษณ์ ฯลฯ และส่วนใหญ่ขององค์การจะมีประสิทธิภาพก่อนแล้วถึงจะเกิดประสิทธิผลภายหลัง

ดังนั้น การวัดประสิทธิผลขององค์การอย่างเป็นธรรมชาติ คือ การบรรลุเป้าหมายตามที่ระบุ โดยการวัดประสิทธิภาพเกี่ยวกับระบบนิเวศขององค์การ ในหนังสือ **Organizational Ecology** โดย Hannan and Freeman กล่าวว่ากระบวนการทางสังคมมีบทบาทสำคัญในการกำหนดความสำเร็จหรือความล้มเหลวขององค์การมากกว่าการดำเนินการด้านการบริหาร จึงต้องมีการตรวจสอบระบบนิเวศวิทยาขององค์การด้วย รวมถึงการสร้างรากฐานใหม่ของทฤษฎีองค์การมหภาค ด้วยการเน้นการเปลี่ยนแปลงโดยการคัดเลือกบุคลากรมากกว่าการปรับตัว เป็นการยกระดับการวิเคราะห์ไปสู่ระดับบุคลากรขององค์การ จากการศึกษาพัฒนาการของแนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิผลตั้งแต่ ปี ๑๙๓๓ – ๒๐๑๓ และได้ศึกษารวบรวมทั้งหมด ๒๒ เล่ม ทำให้สามารถแบ่งพัฒนาการของแนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิผลออกเป็น ๒ ช่วง ได้แก่ ช่วงที่ ๑ ยุคความสามารถที่ใช้ในการผลิตต่อผลผลิต ระหว่างปี ๑๙๓๓ – ๑๙๘๗ และช่วงที่ ๒ ยุคเน้นความสำเร็จขององค์การ ระหว่างปี ๑๙๙๐ – ๒๐๑๓ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ช่วงที่ ๑ เน้นความสามารถที่ใช้ในการผลิตต่อผลผลิต เป็นช่วงที่นักวิชาการได้พยายาม ศึกษาเรื่องประสิทธิผลขององค์การที่ผ่านมา โดยพบว่ายังมีความหลากหลาย แต่ขาดความแน่นอน เนื่องจากนักวิชาการต่างพากันนิยาม เสนอแนวคิด และระเบียบวิธีการศึกษาที่แตกต่างกันออกไป ทำให้การประเมินประสิทธิผลขององค์การมีข้อจำกัดหลายประการ โดยเฉพาะไม่สามารถพัฒนาไปถึงขั้นสร้างการยอมรับในทฤษฎีหรือตัวแบบการประเมินประสิทธิผลขององค์การอย่างเป็นสากล ขณะที่นักการผลิตจะมุ่งความสนใจด้านปริมาณและคุณภาพของสินค้าและบริการ นักทฤษฎีอย่าง Frederick Taylor เป็นผู้เสนอการบริหารงานแบบวิทยาศาสตร์ ได้อธิบายว่า ประสิทธิภาพคือการบรรลุผลผลิตสูงสุด โดยใช้ต้นทุนหรือทรัพยากรให้คุ้มค่าหรือน้อยที่สุด การสร้างทักษะและความชำนาญในงาน ส่วน Henri Fayol ผู้คิดค้นหลักการบริหาร เชื่อว่าประสิทธิผลขององค์การคือการระบุนโยบายหน้าที่ความรับผิดชอบ ระเบียบวินัยภายในองค์การ เอกภาพของสายการบังคับบัญชาและการสั่งการ ความสามัคคี ความเสมอภาค ขณะที่ Elton Mayo บิดาการบริหารงานแบบมนุษยสัมพันธ์ให้ความเห็นว่า ประสิทธิภาพของผลิตภาพเป็นผลมาจากความพึงพอใจของพนักงานด้านการสนองตอบความต้องการทางด้านร่างกายและอารมณ์ ดังนั้น ประสิทธิภาพขององค์การจะอธิบายในเชิงปัจเจกชนนั้นเป็นไปได้ยาก เพราะประสิทธิผลแต่ละองค์การที่มุ่งหวังไม่เหมือนกัน หากคิดในแง่ของวิชาการก็คล้ายกับการบริหารจัดการองค์การมากกว่า

ช่วงที่ ๒ เน้นความสำเร็จขององค์การ เป็นช่วงที่นักวิชาการตั้งข้อโต้แย้งกับแนวความคิดในยุคนั้น ให้ความสำคัญต่อการวัดประสิทธิผลขององค์การในหลายปัจจัย มิได้มุ่งเน้นเพียงปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งเท่านั้น เป็นความสามารถหลักขององค์การในการขับเคลื่อนให้องค์การที่เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาให้บรรลุความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน ได้แก่ สมรรถนะ (Capacity) ขององค์การในการที่จะอยู่รอด (Survival) ปรับตัว (Adapt) รักษาสภาพ (Maintain) และเติบโต (Growth) สำหรับใช้ในการ

ประเมินประสิทธิภาพของการนั้น การใช้หลักเกณฑ์ใดขึ้นอยู่กับทำให้คุณค่าหรือความสนใจของผู้ประเมินเป็นสำคัญ รูปแบบของแนวคิดการแข่งขันของค่านิยม ประกอบด้วย ความยืดหยุ่น (Flexibility) กับการควบคุม (Control) ซึ่งความยืดหยุ่นให้คุณค่าต่อนวัตกรรม การปรับตัว และการเปลี่ยนแปลง ในขณะที่การควบคุม มุ่งเน้นเสถียรภาพ กฎระเบียบ และความสามารถคาดการณ์ได้ แนวคิดของนักวิชาการกลุ่มนี้ได้แก่ ธงชัย สันติวงษ์, Hoy & Miskel, มัชวาท สุวรรณเรือง, ไชยวัฒน์ รัตนดาตยา, Galbraith and Lawler, ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, Walton & Dawson จากการศึกษาพัฒนาการของแนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพได้พบว่า มีตัวแปร ๔ ตัวแปรที่เหมาะสม ดังนี้

๑. ความสามารถในการผลิตกับสถานการณ์ของศูนย์ฝึกปฏิบัติการอาหารนานาชาติ หมายถึงผลิตได้ผลหรือทำได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ จำนวนผลผลิตที่ผลิตได้ มีองค์ประกอบย่อย ๓ ประการ ดังนี้

๑.๑ การวัดการเพิ่มผลผลิต เป็นการคำนวณหาผลลัพธ์จากผลิตผลต่อปัจจัยการผลิต แต่ต้องคำนึงด้วยว่าผลผลิตที่นำมาใช้วัดนั้นต้องมีคุณภาพด้วย

๑.๒ ทักษะของบุคลากร เป็นแหล่งความรู้ของบุคลากรและเป็นแหล่งส่งเสริมความรู้ มีการแลกเปลี่ยนวิชาการของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ตลอดจนเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนถ่ายทอดประสบการณ์

๑.๓ การวิจัยและพัฒนา เป็นการศึกษา ค้นคว้า และเรียนรู้สิ่งหนึ่งสิ่งใด เพื่อให้เกิดความเข้าใจต่อสิ่งดังกล่าวเป็นอย่างดี หรือเป็นการสร้างสิ่งใหม่ (Innovation) ให้เกิดประโยชน์ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นสิ่งใหม่ ๆ หรือเพื่อการปรับปรุงพัฒนาสิ่งเดิมที่มีอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้น

๒. การบรรลุเป้าหมายองค์การ เป็นการพิจารณาองค์การในฐานะหน่วยงานที่ถูกจัดตั้งขึ้นอันมีเหตุผลและมีเป้าหมายแน่นอน ดังนั้นระดับการบรรลุเป้าหมายจึงวัดจากผลการปฏิบัติงานที่เกิดขึ้นจริงแล้วนำไปเปรียบเทียบกับเป้าหมายระดับปฏิบัติการที่กำหนดไว้ มีองค์ประกอบย่อย ๔ ประการ ดังนี้

๒.๑ การมีส่วนร่วมของบุคลากร แสดงความชัดเจนถึงเหตุผลในการกำหนดเป้าหมาย เพื่อให้บุคลากรปฏิบัติงานพิจารณาแนวทางต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการบรรลุเป้าหมายที่กำหนด และนำผลกลับมาหารือร่วมกันบนพื้นฐานของการมีข้อมูลและเหตุผลสนับสนุน (Fact-Based)

๒.๒ การสนับสนุนให้ผู้ปฏิบัติงานมีความสามารถในการบริหารจัดการ ผู้บริหารจะต้องเข้าใจถึงสภาพการปฏิบัติงานในหน่วยงานอย่างแท้จริงตามสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนและช่วยเหลือในการขจัดปัญหาอุปสรรคและการสร้างความคล่องตัว และเพื่อให้บุคลากรมีระดับของความสามารถในการบริหารจัดการผลงานที่ต้องการ

๒.๓ การปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยการจัดทำและปรับปรุงฐานข้อมูลให้สอดคล้องกับตัวชี้วัดต่าง ๆ ที่กำหนด

๒.๔ การสร้างแรงจูงใจอย่างเหมาะสม ให้แก่บุคลากรผู้ปฏิบัติงาน ทั้งในรูปผลตอบแทนที่เป็นตัวเงินและมีใช้ตัวเงิน โดยคำนึงถึงความเหมาะสมของผลตอบแทนกับค่างานที่แข่งขันได้ในตลาด เพื่อรักษาคณะคนเก่ง คนดี การขับเคลื่อนองค์การสู่เป้าหมาย

๓. การปรับตัวขององค์การ การปรับเปลี่ยนโครงสร้าง เทคโนโลยี และ แนวคิดที่องค์การทำได้ เพื่อตอบสนองความต้องการและโอกาสของสภาพแวดล้อม มีองค์ประกอบย่อย ๓ ประการ ดังนี้

๓.๑ แรงขับเคลื่อนในการปรับเปลี่ยน โครงสร้าง เทคโนโลยี วัฒนธรรม เพื่อผลักดัน แก้ไขตามความต้องการ ในสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลง

๓.๒ ศักยภาพในการจัดการความไม่แน่นอน ความไม่คาดหวัง ความไม่น่าเชื่อถือ ที่มาจากแหล่งต่าง ๆ อาทิ ตัวลูกค้า คู่แข่ง การมีเทคโนโลยีใหม่ ๆ การเปลี่ยนแปลงนโยบาย

๓.๓ ความสามารถในการสร้างความพึงพอใจ ในการตอบสนองความต้องการของลูกค้าที่ต้องการได้สินค้าที่มีความคุ้มค่า ตรงต่อเวลา

๔. ความสามารถในการแข่งขัน เป็นปัจจัยเชิงเปรียบเทียบที่ใช้วัดความสามารถหรือสมรรถนะของตนเองเทียบกับคู่แข่ง การพัฒนาศักยภาพการแข่งขันให้อยู่เหนือกว่าคู่แข่งจึงเป็นเป้าหมายที่ทุกองค์การมุ่งบรรลุผล แนวทางที่จะนำมาซึ่งความได้เปรียบในปัจจัยเหล่านี้ มีองค์ประกอบย่อย ๓ ประการ ดังนี้

๔.๑ การกำหนดกลยุทธ์เพื่อการแข่งขัน กลยุทธ์การเป็นผู้นำตลาดได้แก่ การขยายตลาดโดยรวม และการป้องกันส่วนแบ่งทางการตลาด การขยายการตลาดโดยรวมของผู้นำตลาด

๔.๒ การเลือกกลยุทธ์เฉพาะอย่าง กระบวนการดำเนินกิจกรรมทางการตลาดมี ๙ แบบ ดังนี้

๑) การให้ส่วนลดราคา	๒) การตั้งราคาผลิตภัณฑ์ที่ต่ำกว่า
๓) ผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียง	๔) การขยายผลิตภัณฑ์
๕) นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ใหม่	๖) การปรับปรุงการให้บริการ
๗) นวัตกรรมการจัดจำหน่าย	๘) การลดต้นทุนการผลิต
๙) การส่งเสริมการตลาดด้วยการโฆษณาอย่างเข้มข้น	

๔.๓ ความเร็วของความยืดหยุ่นในการปรับตัว การสร้างสรรค์นวัตกรรม คุณภาพ และความสามารถในการสร้างกำไร โดยบูรณาการทรัพยากร การบริหารเพื่อหาวิธีการจัดการที่จะสนับสนุนความต้องการของลูกค้า ผู้ใช้บริการ ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

กรอบแนวคิดของการศึกษาวิจัย

จากการทำความเข้าใจกับสถานการณ์ปัจจุบันของศูนย์ฝึกปฏิบัติการอาหารนานาชาติ ได้นำไปสู่การศึกษาพัฒนาการของแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารของศูนย์ฝึกปฏิบัติการอาหารนานาชาติ โดยมีการศึกษาวรรณกรรมมีทั้งหมด ๒๓ เล่ม สามารถแบ่งได้ ๒ ยุค ดังนี้ ยุคที่ ๑ ยุคการบริหารเชิงวิทยาศาสตร์ ยุคที่ ๒ ยุคการประยุกต์ใช้หลักการจัดการภาครัฐแนวใหม่ ประกอบด้วย ๓ ตัวแปร ดังนี้ การวางแผน^{IV๑} การจัดองค์การ^{IV๒} และการควบคุม^{IV๓} ซึ่งตัวแปรหลักทั้ง ๓ ตัว มีบทบาทที่สำคัญในการบริหาร ส่งผลให้ต้องมีการปรับปรุงการให้สามารถอยู่รอด และสู่การพัฒนาการของแนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพ ปี ๑๙๓๓ – ๒๐๑๓ ศักยภาพวรรณกรรมทั้งหมด ๒๒ เล่ม โดยแบ่งออกเป็น ๒ ยุค ได้แก่ ยุคที่ ๑ เน้นความสามารถที่ใช้ในการผลิตต่อผลผลิต ยุคที่ ๒ เน้นความสำเร็จขององค์การ ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกตัวแปรเหลือ ๔ ตัวแปร ได้แก่ ความสามารถในการผลิต^{DV๑} การบรรลุเป้าหมายขององค์การ^{DV๒} การปรับตัวขององค์การ^{DV๓} และความสามารถในการแข่งขัน^{DV๔} และได้ผลลัพธ์ตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ตั้งไว้ทั้งระยะสั้นและระยะยาว แต่ผู้บริหารองค์การจะเข้าใจถึงประสิทธิภาพว่าเป็นความสามารถขององค์การในการเจริญเติบโต การทำกำไร และการได้รับผลตอบแทนจากการบริการองค์การ เนื่องจากต้องการศึกษาวิจัยถึงการบริหารศูนย์ฝึกปฏิบัติการอาหารนานาชาติเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ จนสามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดเพื่อการศึกษาวิจัยเป็นเบื้องต้นได้ ดังนี้

IV การบริหาร	DV ประสิทธิภาพ
IV๑ การวางแผน	DV๑ ความสามารถในการผลิต
IV๒ การจัดองค์การ	DV๒ การบรรลุเป้าหมายขององค์การ
IV๓ การควบคุม	DV๓ การปรับตัวขององค์การ
	DV๔ ความสามารถในการแข่งขัน

บทสรุป

ผู้เขียนขอสรุปผลการทบทวนวรรณกรรมเพื่อสร้างเป็นกรอบแนวความคิดเบื้องต้นของการศึกษาการบริหารศูนย์ฝึกปฏิบัติการอาหารนานาชาติเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ กล่าวคือ เกี่ยวกับตัวแปรตามหรือปัญหาการวิจัยอยู่ที่ว่าจะเพิ่มประสิทธิภาพขององค์การคือศูนย์ฝึกปฏิบัติการอาหารนานาชาติได้อย่างไร ตัวแปรตามเกี่ยวกับประสิทธิภาพนี้ ภายหลังการศึกษาได้พบว่าจำต้องศึกษาใน ๔ ตัวแปร ประกอบด้วย

- ๑) ความสามารถในการผลิต
- ๒) การบรรลุเป้าหมายขององค์การ
- ๓) การปรับตัวขององค์การ
- ๔) ความสามารถในการแข่งขัน

ส่วนตัวแปรต้นนั้นเป็นตัวแปรเกี่ยวกับการบริหารศูนย์ฝึกปฏิบัติการอาหารนานาชาติ โดยจะศึกษาตัวแปรการบริหาร ๓ ตัวแปร ประกอบด้วย

- ๑) การวางแผน
- ๒) การจัดองค์การ
- ๓) การควบคุม

กรอบแนวความคิดเบื้องต้นที่แสดงมานี้ สามารถนำไปสู่การทดสอบทางการวิจัยเชิงผานวิธีด้วยการตั้งสมมติฐาน แล้วทดสอบสมมติฐาน จากนั้นนำผลการทดสอบสมมติฐานไปสู่การสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อหาข้อสรุปในขั้นสุดท้าย

บรรณานุกรม

ดิน ปรัชญพทุทธิและไกลยุทธ์ อีรตยาคินันท์. การประเมินการใช้เวลาของนักบริหารในราชการพลเรือน.

กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

ธงชัย สันติวงษ์. ทฤษฎีองค์การและการออกแบบองค์การ. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๑.

พะยอม วงศ์สารศรี. องค์การและการจัดการ Organization & Management. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สำนักพิมพ์สุภา จำกัด, ๒๕๔๒.

พิชาย รัตนดิกล ญ เกื้อต. องค์การและการจัดการ Organization and Management. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อิงค์ ปียอนด์ บุ๊ค จำกัด, ๒๕๒.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์และคณะ. องค์การและการจัดการ Organization Management. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา, ๒๕๓๙.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. รายงานประจำปี ๒๕๔๖. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, ๒๕๔๖.

สุวิมล แม้นจริง. การจัดการการตลาด. กรุงเทพมหานคร: เอช.เอ็น.กรั๊ป., ๒๕๔๖.

A. G. Bedeian. **Organizations: Theory and Analysis.** Chicago: Dryden Press, 1984.

Arthur A. Thompson Jr. and A.J. Strickland III., **Strategic management: concepts and cases.** Boston: McGraw-Hill/Irwin, 1995.

Arthur G. Bedeian & Raymond F. Zammuto. **Organizations Theory and Design.** Chicago: Dryden Press, 1991.

Dennis A. Rondinelli. **Planning Development Projects.** Dowden, Hutchinson & Ross: University of Michigan. 1977.

Elton Mayo. **The human problems of an industrial civilization.** New York: Macmillan Co., 1933.

- Frederick W. Taylor. **The principles of scientific management**. Elibron Classics, New York: Harper & Brothers, 1911.
- Gernod Gruening. Origin and theoretical basis of New Public Management. **International Public Management Journal**. vol 4 (2001) : 1–25.
- Hiroshi Katayama and David Bennett. **Agility, adaptability and leanness: A comparison of concepts and a study of practice**. In Gunasekaran A. Elsevier: Agile Manufacturing, 1999.
- Henri Fayol. **General and Industrial Management**. London: Sir Isaac Pitman & Sons, 1949.
- John P. Kotter and Leonard A. Schlesinger. Choosing Strategies for Change. **One time permission to reproduce granted by Harvard Business Publishing**, 86 (7) (2013).
- L.H. Gulick & L. Urwick, (eds.). **Papers on the science of administration**. New York: Institute of Public Administration. Columbia University, 1937.
- R.A.W. Rhodes. The New Governance: Governing without Government. **Political Studies**. 44 (4), (1996).
- P. Kotler. **Marketing Management**. New Jersey: Pearson Education, 2003.
- R. S. Kaplan and D. P. Norton, **The strategy-focused organization: How balanced scorecard companies thrive in the new business environment**. Boston, MA: Harvard Business School Press. 2001.

การเสริมสร้างความคิดเชิงบวกตามแนวพุทธธรรม

Reinforcement of Positive Thinking According to Buddhadhamma

สกล เหลืองไพฑูรย์ สุเชาว์ พลอยชุม*

Sakol Luangphaithoon, Suchao Ploychum

นักศึกษาลัทธิสุตตรศาสนาตรศุภบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

อาจารย์ที่ปรึกษาศุภบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Student of The Degree of Doctor of Philosophy,

Department of Buddhist Studies, Mahamakut Buddhist University

Member (Adviser), Department of Buddhist Studies,

Mahamakut Buddhist University

Email : sakol.lpt2500@gmail.com

Received : April 18, 2018

Revised : April 22, 2018

Accepted : April 24, 2019

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างความคิดเชิงบวกตามแนวพุทธธรรม” เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพแบบสำรวจเอกสาร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำหลักพุทธธรรมเสริมสร้างและบูรณาการกับความคิดเชิงบวก ใช้วิธีศึกษาเอกสาร สัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง จำนวน ๑๐ รูป/คน และเสวนากลุ่ม จำนวน ๑๐ คน ผลการวิจัยพบว่า หลักพุทธธรรมสามารถนำไปบูรณาการกับความคิดเชิงบวก เป็นรูปแบบที่เรียกว่า “TISU Model” โดยมีเนื้อหาความคิดอยู่บนฐาน ๔ ฐาน คือ การคิดบนฐานความจริง (Trust) การคิดแสวงหาความจริง (Inquiry) การคิดแก้ปัญหา (Solution) และการคิดสร้างประโยชน์ (Utility) ซึ่งฐานการคิดนี้เป็นเป้าหมายของการคิดด้วยคือ การคิดแสวงหาความจริงและคิดสร้างประโยชน์ โดยมีอุปการะธรรมที่ขับเคลื่อนความคิดให้เป็นบวก คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา นีคือ “รูปแบบการเสริมสร้างความคิดเชิงบวกตามแนวพุทธธรรม”

คำสำคัญ : ความคิดเชิงบวก, ความคิดเชิงบวกตามแนวพุทธธรรม, การเสริมสร้าง.

* รศ.สุเชาว์ พลอยชุม Assoc.Prof.Suchao Ploychum

Abstract

The research is entitled “Reinforcement of Postive Thinking according to Buddha-dhamma”. The objectives of the research were to integrat Buddhist principle and Positive Thinking. This research is the documentary qualitative research by which a structure indepth interview collected from 10 key informants and 10 persons in focus group as a research methodology. The result was found that Buddhist principle can integrated with positive thinking. It is synthesized as a new body of knowledge called “TISU Model”. That are composed of four elements thinking based on Truth, Inquiry, Solution and Utility, which are target on Truth and Utility. It’s has 5 Balas (the five driving forces of thought) as a supporting and reinforcement thinking to be positive.

Keyword : Positive Thinking, Positive thinking in Buddhism, Integrate.

บทนำ

เป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไปว่า ความคิด เป็นสิ่งสำคัญในการกำหนดความเป็นไปของชีวิตมนุษย์ ให้เป็นชีวิตที่มีความสุขหรือมีความทุกข์ ให้ประสบความสำเร็จหรือความล้มเหลว ก็ขึ้นอยู่กับวิธีการคิดและมุมมองเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ ว่าจะมองให้เป็นลบหรือเป็นบวก แม้เรื่องที่เป็นลบหากมีความพยายามหา มุมมองที่เป็นบวกก็สามารถให้ประโยชน์แก่ผู้มีความคิดเชิงบวกได้ ดังนั้น ผู้ที่มีความคิดเชิงบวกจึงมีมุมมอง เกี่ยวกับชีวิตเป็นบวกและมีความสุขมากกว่าคนที่มักชอบคิดลบ

ในโลกตะวันตกมีแนวคิดซึ่งเน้นเรื่องการสร้างความคิดในแง่บวกต่าง ๆ เพื่อความสำเร็จในชีวิต เพราะเชื่อว่าจะนำมาซึ่งความสุข และมีศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับความคิดมากมายทั้งทางปรัชญา จิตวิทยา และวิทยาศาสตร์ทางสมอง เพื่อค้นหาเทคนิควิธีคิดต่าง ๆ ที่ใช้เป็นเครื่องมือให้มนุษย์สามารถ “เรียนรู้ได้ เร็วขึ้น ใช้แก้ปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ใช้ในการตัดสินใจ ซึ่งสร้างจากสิ่งที่เป็นนามธรรมสู่รูปธรรม เช่น Mind Map”^๑ เป็นต้น หรือเทคนิคการคิดสร้างพลังความคิดบวก “The Power of Positive Thinking” เพื่อเอาชนะอุปสรรคและความพ่ายแพ้ให้บรรลุถึงความสำเร็จตามต้องการ เสนอโดย นอร์แมน วินเซนต์ พิล สร้างความสนใจไปทั่วโลกเพราะมนุษย์ทุกคนต่างต้องการความสำเร็จทั้งสิ้น ดังนั้น จึงสนใจ ศึกษาว่าความคิดเชิงบวกเป็นอย่างไร มีการเสริมสร้างได้อย่างไร และมีข้อจำกัดหรือไม่ เพื่อที่จะได้นำ ส่วนดีและข้อจำกัดมาทำให้เกิดความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นเพื่อประโยชน์ในการนำเสนอวิธีคิดที่ช่วยให้คนมี

^๑ อาณัติ รัตนธิกุล, “การเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานด้วย Mind Map”, วารสาร บัณฑิตศาสตร์ ปีที่ ๑๖ ฉบับ ที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๑), หน้า ๒๗๕.

หลักคิดและภูมิคุ้มกันต่อกระแสโลกยุคดิจิทัล สอดรับกับความต้องการการพัฒนาศักยภาพบุคคลในศตวรรษที่ ๒๑ ที่ว่า “คนจะต้องมีภูมิคุ้มกัน โดยเฉพาะทักษะด้านการคิดเพื่อใช้ในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การสื่อสาร การใช้ชีวิต และการใช้ชีวิตในนวัตกรรมข้ามชาติ”^๒ เป็นต้น

ส่วนพระพุทธศาสนาเห็นว่าความคิดเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ดังพุทธพจน์ที่ตรัสว่า “ธรรมทั้งหลาย มีใจเป็นสภาพถึงก่อน มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จแล้วด้วยใจ ถ้าบุคคลมีใจร้ายแล้ว พุดอยู่ที่ดี ทำอยู่ที่ดี ทุกข์ย่อมตามเขาไป ดุจล้อหมุนไปตามรอยเท้าโค ถ้าบุคคลมีใจผ่องใสแล้ว พุดอยู่ที่ดี ทำอยู่ที่ดี ความสุขย่อมตามเขาไป เหมือนเงาไปตามตัวฉะนั้น”^๓ ความคิดจึงเป็นเครื่องกำหนดความเป็นไปของชีวิต คิดดีให้ผลเป็นสุข คิดชั่วให้ผลเป็นทุกข์ พระพุทธศาสนาจึงสอนให้ฝึกคิดให้เป็นกุศล โดยปกติจิตที่เป็นตัวคิดมีธรรมชาติผ่องใสเป็นกลาง ไม่ดี ไม่ชั่ว แต่สิ่งที่มาประกอบกับจิตทำให้คุณสมบัติของจิตเปลี่ยนไปได้แก่ เจตสิก มีทั้งฝ่ายอกุศล และฝ่ายกุศล เมื่อจิตมีอกุศลเจตสิกเข้ามาประกอบก็จะชักนำจิตให้คิดชั่ว แต่ถ้าจิตมีกุศลเจตสิกเข้ามาประกอบก็จะชักนำให้จิตคิดดี พระพุทธศาสนาจึงสอนให้คนเราฝึกฝนจิตให้คิดแต่ดี เพราะเป็นเหตุแห่งความสุข ดังพุทธพจน์ที่ตรัสว่า “การฝึกจิต อันข่มได้ยาก เป็นธรรมชาติเร็ว มักตกไปในอารมณ์ตามใคร เป็นการดี (เพราะว่า) จิตที่ฝึกแล้วย่อมเป็นเหตุนำสุขมาให้”^๔

ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงสนใจศึกษาเรื่องความคิดเชิงบวกว่าเป็นอย่างไร หลักพุทธธรรมที่เสริมสร้างความคิดเชิงบวกเป็นอย่างไร นำมาบูรณาการกันได้อย่างไร เพื่อนำเสนอแนวทางและองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับ “รูปแบบการเสริมสร้างความคิดเชิงบวกตามแนวพุทธธรรม” เพื่อนำมาใช้เป็นเครื่องมือนำบุคคลไปสู่ความสุขและความสำเร็จในชีวิตได้พร้อมกัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาการเสริมสร้างความคิดเชิงบวก
๒. เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่เสริมสร้างความคิดเชิงบวก
๓. เพื่อบูรณาการการเสริมสร้างความคิดเชิงบวกตามแนวพุทธธรรม
๔. เพื่อนำเสนอแนวทางและสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับ “รูปแบบการเสริมสร้างความคิดเชิงบวกตามแนวพุทธธรรม”

^๒ พนิดา ชาทยาภา, การคิดวิจารณ์ของครูปฐมวัยในศตวรรษที่ ๒๑, วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์) ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑, (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๑).

^๓ ขุ.ธ.(มมร.) ๔๐/๑๑/๑.

^๔ ขุ.ธ.(มมร.) ๔๐/๑๓/๒๘๕.

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบสำรวจเอกสาร วิจัยอยู่ใน ๒ ขอบเขต คือ ขอบเขตด้านเนื้อหา และขอบเขตด้านบุคคล ดังนี้

๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา หรือ เอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งค้นคว้าเอกสาร งานวิชาการ วารสาร เว็บไซต์ วิทยานิพนธ์ บทความและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับความคิดเชิงบวก

๒. ขอบเขตด้านบุคคล ศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านความคิดเชิงบวก ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับความคิด และผู้มีประสบการณ์ในการใช้ความคิดเชิงบวก จำนวน ๑๐ รูป/คน และการเสวนากลุ่ม ประกอบด้วยผู้กำหนดนโยบายของสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้ปฏิบัติการในสถานศึกษา จำนวน ๑๐ คน

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. รวบรวมข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา หนังสือ งานวิจัย เอกสารทางวิชาการ วารสาร หนังสือพิมพ์ และเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องกับความคิดเชิงบวก

๒. สังเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล นำเสนอผลการวิจัย

ผลการวิจัย

๑. ความคิดเชิงบวก หมายถึง ความคิดที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงชีวิตอย่างใดอย่างหนึ่ง ให้เกิดพลังทางความคิดนำไปสู่การปฏิบัติสามารถฟันฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ จนบรรลุความสำเร็จและเกิดความสุขในชีวิต ซึ่งได้ศึกษาแนวคิดจากนักคิด ๘ ท่านคือ Norman Vincent Peale,^๕ David J. Schwartz,^๖ Napoleon Hill,^๗ Michael Powell,^๘ Scott W. Ventrella,^๙ Joachim de Posada & Ellen Singer,^{๑๐} และ Vera

^๕ Norman Vincent Peale, *The Power of Positive Thinking*, (London : Ebury Press, 1998), p.302.

^๖ ซวอร์ต, เดวิด. เจ., *คิดใหญ่ไม่คิดเล็ก*, (กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดยุคเซ็น, ๒๕๔๔), หน้า ๓๐๔.

^๗ นโปเลียน ฮิลล์, *ปรัชญาชีวิตศาสตร์แห่งความสำเร็จ*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร : เดอะเกรทไพนอาร์ท, ๒๕๕๗), หน้า ๒๙-๓๑.

^๘ ไมเคิล พาวเวลล์, *เพิ่มพลังความคิด พิสูจน์อัจฉริยะ*, (กรุงเทพมหานคร : เบรนนี่เนียส, ๒๕๕๗), หน้า ๗๖-๑๒๖.

^๙ สก็อตต์ ดับเบิลยู. เวนเทรลลา, *อานุภาพแห่งความคิดเชิงบวก*, แปลโดย วิทยา พลายมณี, (กรุงเทพมหานคร : เอ.อาร์.บิซิเนส เพลส, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐๐-๑๐๑.

^{๑๐} โจอาคิม เดอ โพซาดา และ เอลเลน ซิงเกอร์, *วิธีคิดที่ทำให้ชีวิตคุณประสบความสำเร็จและแตกต่างกว่าคนอื่น*, (กรุงเทพมหานคร : บี มีเดีย, ๒๕๖๑), หน้า ๑๙-๔๔.

Pipher^{๑๑} เมื่อประมวลแล้วมีองค์ประกอบวิธีคิดร่วม ๕ ประการ คือ ๑) มีความเชื่อมั่นในตนเอง ๒) มีความพยายาม ๓) มีความตั้งใจ ๔) มีความมุ่งมั่น ๕) มีความสามารถในการแก้ปัญหา โดยมีเป้าหมาย คือความสำเร็จ ส่วนเนื้อหาความคิดขึ้นอยู่กับบริบท แต่มีข้อจำกัดบางประการคือ “ผู้ที่มีความคิดเชิงบวก ก็ไม่สามารถเผชิญกับความท้าทายและเคราะห์กรรมหรือสามารถพ้นตัวจากการเจ็บป่วยได้ดีกว่า และการตั้งเป้าหมายของชีวิตก็ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้เสมอไป รวมทั้งความเชื่อที่ว่ามุมมองโลกในแง่ดี ย่อมให้ผลดี และการมองโลกในแง่ร้ายย่อมให้ผลร้าย ก็ได้เป็นเช่นนั้นเสมอไป”^{๑๒}

๒. หลักพุทธธรรมที่เสริมสร้างความคิดเชิงบวก

๑) วิธีโยนิโสมนสิการ เป็นวิธีคิดเชิงบวกแนวพุทธ เพราะคิดแล้วทำให้อกุศลลดลง กุศลเพิ่มขึ้น “วิธีโยนิโสมนสิการเท่าที่พบในพระบาลี พอประมวลเป็นแบบใหญ่ ๆ ได้ ๑๐ วิธี”^{๑๓} แต่ผู้ศึกษาไม่พึงติดอยู่เพียงรูปแบบ หรือถ้อยคำ แต่พึงมุ่งจับเอาสาระเป็นสำคัญ”^{๑๔} ส่วนวิธีเสริมสร้างโยนิโสมนสิการพระพุทธเจ้า ทรงตรัสสอนเล่าว่า เมื่อครั้งที่พระองค์ยังเป็นพระโพธิสัตว์ พระองค์ต้องประสบปัญหากับวิตกเพราะเมื่อทรงเปลอสติคราใดอกุศลวิตกก็เข้ามาแทรกแทนกุศลวิตกทันที จึงทรงดำริแยกวิตกเป็น ๒ ส่วนคือ อกุศลวิตก ส่วนหนึ่ง และกุศลวิตกอีกส่วนหนึ่ง พระองค์ทรงไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว เมื่ออกุศลวิตกเกิดขึ้นก็ทรงรู้ทันและเมื่อพิจารณาเห็นโทษมันก็ดับไป ส่วนกุศลวิตกเมื่อเกิดขึ้นท่านก็ทรงทราบและเมื่อพิจารณาแล้วเห็นคุณก็ทำให้มันเจริญขึ้น กุศลวิตกนี้ไม่มีโทษแต่เมื่อคิดนานไปก็ทำให้ร่างกายเหนื่อยอ่อน จิตฟุ้งซ่าน ท่านจึงต้องทำสมาธิเพื่อไม่ให้จิตฟุ้งซ่าน เมื่อจบพระธรรมเทศนาทรงตรัสว่า “กิจอันใดที่ศาสดาผู้หวังประโยชน์เกื้อกูลเอ็นดู อนุเคราะห์ จะพึงทำแก่เหล่าสาวก กิจอันนั้นเราทำ แก่เธอทั้งหลายแล้ว นั้นโคนไม้ นั้นเรือนว่าง เธอทั้งหลายจงเพ่งพินิจ อย่าประมาท อย่าได้เป็นผู้มีความเดือดร้อนในภายหลัง นี่เป็นคำพร่ำสอนของเราแก่เธอทั้งหลาย”^{๑๕} จะเห็นได้ว่า ในความคิดบวกแนวพุทธ มีอุปการะธรรมเป็นจุดเริ่มต้น ได้แก่ ศรัทธา คือเชื่อในคำสอนของพระพุทธเจ้า ส่วนอุปการะธรรมอื่น ๆ ที่ต้องมี ได้แก่ ความไม่ประมาท ความเพียร และสมาธิ เป็นธรรมสมังคี พละสมังคี หรือ พละ ๕ อันเป็น

^{๑๑} เวนา ไพฟ์เพอร์, *คิดแง่บวก*, แปลโดย นุชจรีย์ ชลคุป, (กรุงเทพมหานคร : บลิส พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๘), หน้า ๕๔-๕๗.

^{๑๒} Michael F. Scheier and Charles S. Carver, "On the Power of Positive Thinking : The Benefits of Being Optimistic", *Cambridge University Press*, vol. 2 No. 1 : 26-30.

^{๑๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), *วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๒๖, (กรุงเทพมหานคร : แอคทีฟพริ้น, ๒๕๕๖), หน้า ๒๑.

^{๑๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), *เรื่องเดียวกัน*, หน้า ๗๐.

^{๑๕} ม.ม. (มมร.) ๑๘/๒๕๑-๒๕๒/๒๐๕-๒๑๒.

กำลังโดยพิสดาร^{๑๖} เป็นกำลังขับเคลื่อนให้ความคิดเป็นกุศล พละ ๕ นี้ต้องสร้างเหตุใกล้ให้เกิดถึงจะเปลี่ยนอินทรีย์เป็นพระที่มีกำลัง ศรัทธา มีเหตุใกล้ให้เกิดคือ การคบสัตบุรุษ การได้ฟังธรรมจากสัตบุรุษ การมีโยนิโสมนสิการ และการปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม วิริยะ มีเหตุใกล้ให้เกิดคือ มีแรงกระตุ้นเร้าเตือนใจให้คิดได้ ให้คิดถึงความจริงความดีงาม ทำให้ถอนตัวได้จากความเพลิดเพลินมัวเมา หรือความประมาทแล้วเร่งทำความเพียรด้วยความไม่ประมาทต่อไป สติ มีเหตุใกล้ให้เกิด คือ การมีสติอยู่บนฐาน ๔ ฐานมีกายเป็นต้น สมานะ มีเหตุใกล้ให้เกิด คือ ความสุข^{๑๗} และปัญญา มีเหตุใกล้ให้เกิด คือ สมานะ^{๑๘}

๒) เนื้อหาของความคิด โยนิโสมนสิการ แปลว่า การคิดโดยแยบคาย ในคัมภีร์ชั้นนอรรถกถาและฎีกาได้แปลความเป็น ๔ ประการ^{๑๙} คือ

๑. อุบายมนสิการ แปลว่า คิดหรือพิจารณาโดยอุบาย คิดอย่างมีวิธี หรือคิดถูกวิธี หมายถึงคิดถูกวิธีที่จะให้เข้าถึงความจริง สอดคล้องเข้าแนวกบัสจะ ทำให้ยังรู้สภาวะลักษณะและ สามัญลักษณะของสิ่งทั้งหลาย ซึ่งมีฐานความคิดอยู่ที่ “ความจริง”

๒. ปณมนสิการ แปลว่า คิดเป็นทาง หรือคิดถูกทาง คิดได้ต่อเนื่องเป็นลำดับ หมายถึงความคิดเป็นระเบียบ ตามแนวเหตุผล รวมทั้งความสามารถที่จะชักความคิดเข้าสู่แนวทางที่ถูกต้อง ซึ่งมีฐานความคิดอยู่ที่ “แสวงหาความจริง”

๓. การณมนสิการ แปลว่า คิดตามเหตุ คิดค้นเหตุ คิดตามเหตุผล หรือคิดอย่างมีเหตุผล หมายถึง การคิดสืบค้นตามแนวความสัมพันธ์สืบทอดกันแห่งเหตุปัจจัย พิจารณาสืบสาวหาสาเหตุให้ เข้าใจถึงต้นเค้า หรือแหล่งที่มา ซึ่งส่งผลต่อเนื่องมาตามลำดับ ซึ่งมีฐานความคิดอยู่ที่ “คิดแก้ปัญหา”

๔. อุปาทกมนสิการ แปลว่า คิดให้เกิดผล คือใช้ความคิดให้เกิดผลที่พึงประสงค์ เล็งถึงการคิดอย่างมีเป้าหมาย ท่านหมายถึง การคิดพิจารณาที่ทำให้เกิดกุศลธรรม เช่น ปลุกเร้าให้เกิดความเพียร การรู้จักคิดในทางที่ทำให้หายหวาดกลัว ให้หายโกรธ การพิจารณาที่ทำให้มีสติ หรือทำให้จิตใจเข้มแข็งมั่นคง ซึ่งมีฐานความคิดอยู่ที่ “คิดสร้างประโยชน์”

ความคิดทั้ง ๔ ฐานนี้มีความสัมพันธ์กันคือ เมื่อคิดบนฐานความจริง คิดแสวงหาความจริง ก็จะทำให้พบกับความจริง เมื่อพบกับความจริงก็จะช่วยให้แก้ปัญหาได้ เมื่อแก้ปัญหาได้ก็ทำให้เกิดประโยชน์คือความสุข เป็นไปตามคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ท่านทรงสอนแต่ความจริงและมีประโยชน์^{๒๐} ความคิดทั้ง

^{๑๖} ฌ.ปญจก.(มมร.) ๓๖/๑๔/๒๐-๒๑.

^{๑๗} มหามกุฏราชวิทยาลัย, วิสุทธิมรรคแปล ภาค ๓ ตอน ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๗๒-๗๕.

^{๑๘} มหามกุฏราชวิทยาลัย, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕.

^{๑๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), อ้างแล้ว, หน้า ๑๕-๑๖.

^{๒๐} สัมมา.(มมร.) ๓๑/๑๗๑๒/๔๔๘.

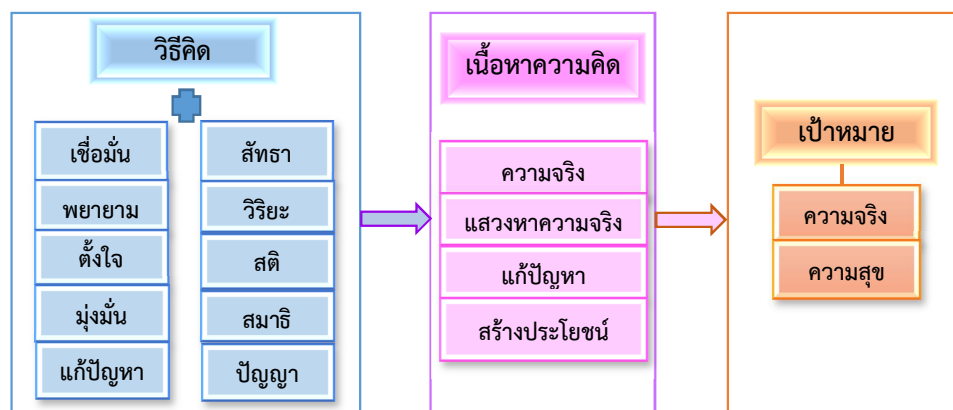
๔. ฐานนี้ก็รวมเอาเนื้อหาและเป้าหมายของความคิดไว้ด้วย ได้แก่ ความจริงและการแก้ปัญหา คือ เนื้อหาของความคิด ส่วนการแสวงหาความจริงและการสร้างประโยชน์ คือ เป้าหมายของความคิด

๓. บุรณาการความคิดเชิงบวกและความคิดเชิงบวกตามแนวพุทธธรรม สามารถบูรณาการกันได้ ๓ ประเด็น คือ

๑) บุรณาการวิธีคิด วิธีคิดเชิงบวกและวิธีคิดเชิงบวกตามแนวพุทธธรรมมี ๕ วิธีและมีความหมายเหมือนกัน เพราะฉะนั้น จึงบูรณาการกันได้ลงตัว โดยบูรณาการความเชื่อมั่นกับศรัทธา ความพยายามกับวิริยะ ความตั้งใจกับสติ ความมุ่งมั่นกับสมาธิ และความสามารถในการแก้ปัญหากับปัญญา

๒) บุรณาการเนื้อหาความคิด เป็นการคิดบนฐานความจริง คิดแสวงหาความจริง คิดแก้ปัญหา และคิดสร้างประโยชน์

๓) บุรณาการเป้าหมายความคิด เป้าหมายของความคิดเชิงบวกอยู่ที่ ความจริงและประโยชน์ หรือความสุข ดังภาพ

๔. การบูรณาการความคิดเชิงบวกและความคิดเชิงบวกตามแนวพุทธธรรม จะทำให้ความคิดทุกความคิดเป็นบวกยิ่งขึ้นและมีความถูกต้อง ดังนี้

บูรณาการความเชื่อมั่นกับศรัทธา จะทำให้มีความเชื่อมั่นในการกระทำของตน มีความเชื่อมั่นในผลอันเกิดจากการกระทำของตน มีความรับผิดชอบในการกระทำของตน และเชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ทำให้มีความเชื่อที่ถูกต้อง เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ ความคิดที่สอดคล้องกับหลักดังกล่าวจึงนำไปสู่เป้าหมายที่ถูกต้อง (ศรัทธา ๔)

บูรณาการความเพียรพยายามกับวิริยะ จะทำให้เกิดความเพียรพยายามในการละสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ระมัดระวังไม่ให้ผิดพลาด พัฒนาทักษะความสามารถของตนให้ดียิ่งขึ้นและรักษามาตรฐานการทำงานไว้ให้คงที่ (ปธาน ๔)

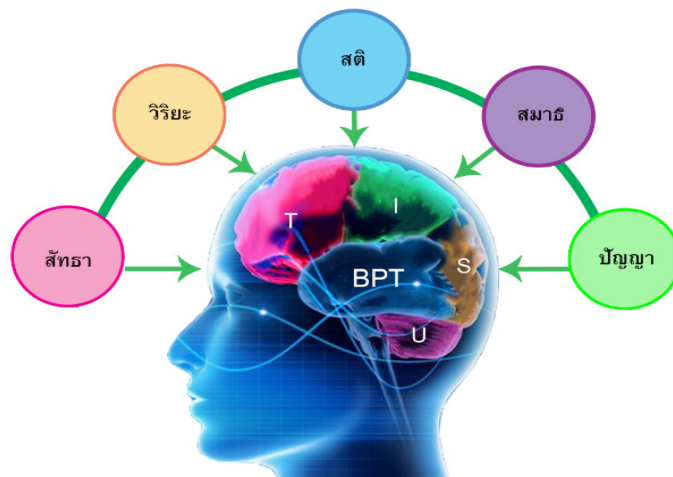
บูรณาการความตั้งใจกับสติ จะช่วยทำให้ไม่ประมาทพลั้งเผลอในองค์ประกอบต่าง ๆ ได้แก่ เวลา อายุ วย สุขภาพ การศึกษา และการปฏิบัติธรรม เพื่อมิให้การทำงานได้รับผลเสียหายจากความพล่อยให้ เป็นไปตามยถากรรม (อัมปมาธรรม)

บูรณาการความมุ่งมั่นกับสมาธิ ก็จะทำให้เกิดความแน่วแน่ มุ่งมั่น ทนต่อแรงเสียดทานจากสิ่ง ชัดขวางทั้งภายใน คือ ความคิดและอารมณ์ที่เป็นลบ และสิ่งขัดขวางภายนอก คือ บุคคล เวลา สถานที่ ที่ไม่เอื้อให้เกิดความแน่วแน่มั่นคง (นิรณัน ๕)

บูรณาการความสามารถในการแก้ปัญหา กับปัญญา ก็จะทำให้เกิดความรอบคอบและรอบรู้ทั้ง ต่อการกระทำกิจกรรมและการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ด้วยกระบวนการศึกษา วิเคราะห์ พิจารณาและการ ตัดสินใจด้วยปัญญา (ปัญญา ๓)

การบูรณาการความคิดเชิงบวกที่ผ่านกระบวนการคิดบนฐานทั้ง ๔ ฐาน นำไปสู่ความจริงและพบ ความจริง แก้ไขปัญหาได้ และมีประโยชน์ในหลายมิติ พลวัตที่เป็นตัวกรองความคิดจะสร้างผลเชิงบวก ให้เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นอยู่ในด้านบุคคล สิ่งของ สถานการณ์หรือสถานที่ที่เป็นวิกฤตหรือเป็นแง่ลบ จึงสังเคราะห์ เป็นองค์ความรู้เรียกว่า “TISU Model” โดยใช้รูปสมองเป็น Model เพราะสมองเป็นอวัยวะที่เกี่ยวข้อง กับการคิด สื่อถึงฐานของความคิด ๔ ฐาน และมีอุปกรณ์สแกนสมองที่สื่อถึง พลวัต ๕ ที่เป็นกำลังขับเคลื่อน ให้ทุกความคิดเป็นบวก สามารถอธิบายภาพได้ ดังนี้

BPT = Buddhist Positive Thinking หมายถึง ความคิดเชิงบวกตามแนวพุทธธรรม

T = Truth หมายถึง คัดบนฐานความจริง

I = Inquiry หมายถึง คัดแสวงหาความจริง

S = Solution หมายถึง คัดแก้ปัญหา

U = Utility หมายถึง คัดให้เกิดประโยชน์

ข้อเสนอแนะ

๑. การนำ TISU Model ไปใช้ในชีวิตประจำวันให้เกิดผลดีนั้น ต้องหมั่นฝึกฝนความคิด ไม่ว่าจะคิดในเรื่องใดก็นึกถึงฐานความคิด ๔ ฐานเสมอ คือ คิดบนฐานความจริง คิดแสวงหาความจริง คิดแก้ปัญหา และคิดสร้างประโยชน์ ก็จะทำให้มีหลักการคิด โดยมี พละ ๕ เป็นอุปการะธรรม เป็นกำลังขับเคลื่อนให้เกิดความคิดบวก ดังตัวอย่างเรื่อง จุลลกเศรษฐีที่จุฬินเตวาสิกบุรุษผู้ยากไร้ได้ยื่นคำขอของเศรษฐีที่ว่า “กุลบุตรผู้มีปัญญา อาจเอาหนูดายตัวเดียวนี้ไปกระทำการเลี้ยงดูภรรยาและประกอบกิจการงานได้” จุฬินเตวาสิกคิดได้ว่าหนูดายก็มีประโยชน์สามารถเป็นอาหารของแมวได้ จึงนำหนูดายไปขายที่ตลาดได้เงินมานิดหนึ่งและนำเงินอันน้อยนั้นมาทำทุนค้าขายต่อ เก็บสะสมทีละเล็กละน้อยจนกลายเป็นเศรษฐีเพราะประกอบไปด้วยความวิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา^{๒๑} ในบุคคลทั่วไปสามารถเสริมสร้างได้ด้วยการสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้เกิดความคิดเชิงบวกรวมทั้งมีกัลยาณมิตรที่เรียกว่า ปรโตโฆสะ คอยให้คำแนะนำ สั่งสอน และเป็นแบบอย่างที่ดี^{๒๒} ก็จะเป็นปัจจัยให้เกิดความคิดเชิงบวกได้ง่ายขึ้น

๒. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) รัฐบาลควรส่งเสริมให้ความคิดเชิงบวกเป็นวัฒนธรรมของชาติ จะช่วยให้คนไทยมีหลักคิดที่ถูกต้องคือ จริงและมีประโยชน์ ไม่ต้องเสียเวลาไปกับสิ่งไร้สาระ ทำให้ไม่เชื่ออะไรง่าย มีเหตุผล ยอมรับความจริง คิดแก้ปัญหาได้ และคิดแต่จะสร้างประโยชน์ให้แก่ตนเองและสังคม ไม่คิดแข่งขันกับใครแต่คิดพัฒนาตนเองให้ดีที่สุด ทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่มีแต่ความสงบสุขร่มเย็น เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาคมโลกและเป็นผู้นำในด้านความคิด

๒) องค์กรต่าง ๆ ควรส่งเสริมให้ความคิดเชิงบวกเป็นวิถีชีวิต เช่น ใช้บุญกิริยาวัตถุ ๑๐^{๒๓} ให้อยู่ในวิถีชีวิตประจำวัน โดยให้ความเข้าใจว่า บุญคือชื่อของความสุก ทำแล้วมีความสุข สามารถทำได้หลายวิธีและทำได้ง่าย เช่น การมีเมตตา การให้ความรู้ การไม่เบียดเบียนผู้อื่น การพัฒนาตน การชื่นชมในการทำดีของผู้อื่น การเป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตน การเลือกรับฟังเลือกดูแต่สิ่งที่ดีมีประโยชน์ การประพฤติตนเช่นนี้สามารถประเมินได้ด้วยตนเองว่าศักยภาพของตนมีพัฒนาการขึ้นหรือไม่ มีความสุขเพิ่มขึ้นหรือไม่

๓) รัฐควรส่งเสริมให้มีการทดลองใช้ TISU Model ในสถานศึกษาเพื่อสร้างเด็กรุ่นใหม่ให้มีภูมิคุ้มกันต่อโรคที่มากับกระแสโลกาภิวัตน์ ให้มีความรู้เท่าทันและเพื่อให้ได้รับประโยชน์สูงสุด

^{๒๑} พ.ชา.อ.(มมร.) ๕๕/๑๘๒-๑๘๕.

^{๒๒} อภ.ทก.(มมร.) ๓๓/๓๗๑/๔๓๑.

^{๒๓} พระศาสนโสภณ, **กฎแห่งกรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (นครปฐม : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๐๕-๑๐๘.

๔) รัฐบาลควรกำหนดให้มีหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อสร้างวิทยากรต้นแบบเกี่ยวกับการเสริมสร้างความคิดเชิงบวกตามแนวพุทธธรรมในทุกภาคส่วน เพื่อขยายผลให้ครอบคลุมทั่วทั้งประเทศ

๓. ข้อเสนอแนะเชิงวิจัย จากผลการวิจัยที่ค้นพบเป็นการนำเสนอรูปแบบการบูรณาการการเสริมสร้างความคิดเชิงบวกตามแนวพุทธธรรม (TISU Model) เป็นเพียงแนวทางการแก้ปัญหาที่เกิดจากการคิดเชิงลบและเสริมสร้างความคิดที่เป็นบวก แต่ยังมีประเด็นที่น่าสนใจอีกหลายประเด็นที่งานวิจัยนี้ไม่ได้ศึกษาในรายละเอียด ซึ่งน่าจะเป็นประโยชน์ต่อไปในอนาคต ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะเพื่อให้เกิดงานวิจัยที่ต่อยอดไปจากการวิจัยนี้ ดังนี้

๑) การสร้างนวัตกรรมทางความคิดเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้รู้เท่าทันและเกิดประโยชน์ในโลกยุคดิจิทัล

๒) กระบวนการจัดการความขัดแย้งด้วยความคิดเชิงบวกตามแนวพระพุทธศาสนา

๓) การพัฒนาศักยภาพของบุคคลากรในองค์กรด้วยความคิดเชิงบวกแนวพุทธธรรม

ทั้งหมดนี้เป็นการนำเสนอรูปแบบความคิดตามแนวพุทธธรรมที่ช่วยให้คนเรามีความคิดเป็นกุศลเพื่อประสบกับความสุขและความสำเร็จในชีวิต อย่างไรก็ตามเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาตนตามพุทธธรรมคือการอยู่เหนือกุศลและอกุศล เป็นการอยู่เหนือโลก หลุดพ้นจากโลกธรรมทั้งปวง ทำให้ถึงที่สุดแห่งทุกข์

บรรณานุกรม

โจอาคิม เดอ โพชาด้า และ เอลเลน ซิงเกอร์. **วิธีคิดที่ทำให้ชีวิตคุณประสบความสำเร็จและแตกต่างกว่า**

คนอื่น. กรุงเทพมหานคร : ปิ มีเดีย. ๒๕๖๑.

ชวอร์ต, เดวิด. เจ. **คิดใหญ่ไม่คิดเล็ก.** กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดยูเคชั่น. ๒๕๔๔.

นโปเลียน ฮิลล์. **ปรัชญาชีวิตศาสตร์แห่งความสำเร็จ.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๓. กรุงเทพมหานคร : เดอะเกรทไฟน์อาร์ท. ๒๕๕๗.

พนิดา ชาทยาภา. การคิดวิจารณ์ญาณของครูปฐมวัยในศตวรรษที่ 21. **วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์).** ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑. (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๑).

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). **วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ ๒๖. กรุงเทพมหานคร : แอคทีฟพริ้น. ๒๕๕๖.

พระสาสนโสภณ. **กฎแห่งกรรม.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. นครปฐม : มหามกุฏราชวิทยาลัย. ๒๕๕๔

มหามกุฏราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกและอรรถกถา แปล.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. นครปฐม : มหามกุฏราชวิทยาลัย. ๒๕๕๘.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์. วิสัทธิธรรมแปล ภาค ๓ ตอน ๑. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์. ๒๕๕๓.

ไมเคิล พาวเวลล์. เพิ่มพลังความคิด ฟิตสมองอัจฉริยะ. กรุงเทพมหานคร : เบรนจี้เนียส. ๒๕๕๗.

เวรา ไฟฟ์เฟอร์. คิดแง่บวก. แปลโดย นุชจรีย์ ชลคุป. กรุงเทพมหานคร : บลิส พับลิชชิ่ง. ๒๕๔๘.

สก็อตต์ ดับเบิลยู เวนเทอร์ลลา. อานุภาพแห่งความคิดเชิงบวก. แปลโดย วิทยา พลายมณี. กรุงเทพมหานคร : เอ.อาร์.บิซิเนส เพลส. ๒๕๔๕.

อาณัติ รัตนธิกุล. การเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานด้วย Mind Map. วารสาร บัณฑิตศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๑. (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๑).

Norman Vincent Peale. *The Power of Positive Thinking*. London : Ebury Press. 1998.

กลยุทธ์การใช้ศักยภาพของผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย

Strategies for using the potential of the elderly to develop local communities in Chiang Rai Province.

เฉลิมศรี เหล่าสุนทร,
วรรณะ รัตนพงษ์, จันจิรา วิชัย, นาวัน พรหมใจสา*

Chalerm Sri Laosunthara

Wanna Rattanapong, Janjira Wichai, Nawin Promchaisa

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

Chiang Rai Rajabhat University

Email : chalerm sri lawyer@gmail.com

Received : March 30, 2019

Revised : May 2, 2019

Accepted : May 11, 2019

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ศึกษาเกี่ยวกับศักยภาพของผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาศักยภาพของผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย ๒) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้ศักยภาพของผู้สูงอายุ ๓) เพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงรายและศึกษากลยุทธ์การใช้ศักยภาพของผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้การวิเคราะห์เส้นทางความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและเชิงคุณภาพ (Path Analysis and Causative and Qualitative Relation) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงรายและผู้เกษียณอายุทั้งที่ทำงานในภาคเอกชน และทำงานในภาครัฐบาลที่ได้รับการยอมรับในชุมชนและในระดับประเทศ จำนวน ๔๐๐ คน เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยประกอบด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อศักยภาพผู้สูงอายุ คือ ด้านสังคม รองลงมา คือ ด้านเศรษฐกิจ, ปัจจัยส่วนบุคคล, ด้านแรงจูงใจ, ด้านทัศนคติ และ ด้านเครือข่าย ตามลำดับ

คำสำคัญ: กลยุทธ์, ศักยภาพผู้สูงอายุ, พัฒนาชุมชนท้องถิ่น

* ดร.วรรณะ รัตนพงษ์ Dr.Wanna Rattanapong, รศ.ดร.จันจิรา วิชัย Assoc.Prof.Dr.Janjira Wichai, ผศ.ดร.นาวัน พรหมใจสา Assist.Prof.Dr.Nawin Promchaisa

Abstract

This research focused on studying the potentials of the elderly with the purposes to study the potentials of the elderly for the development of the local communities in Chiang Rai province and to study some factors influencing the use of the potentials of the elderly for the development of the local communities in Chiang Rai province and study the Strategies for using the potential of the elderly to develop local communities in Chiang Rai Province. It was a qualitative research. The analysis used were Path Analysis and Causative and Qualitative Relation. The data collection was done on 400 people consisting of some elderly in Chiang Rai province, some nationally and locally well-accepted retired private and government officers through 2 kinds of tool : an in-dept interview, a participating observation and a focus group. The results showed that the factor influencing the potential of the elderly the most could be Society, the next one being Economics, the next one being Personality, the next on being Motivation, the next one being Attitudes and the last one being Networks consecutively.

Keyword: strategies, the potentials of the elderly, the development of the local communities

บทนำ

ปัจจุบันผู้สูงอายุมีการขยายจำนวนเพิ่มสูงขึ้นทั่วทุกประเทศทั่วโลก ดังจะเห็นได้จากที่องค์การสหประชาชาติ (United Nations : UN) ได้คาดการณ์ว่า ผู้สูงอายุ (Older person) ในช่วง ค.ศ. ๒๐๐๑-๒๑๐๐ เป็นศตวรรษแห่งผู้สูงอายุ โลกกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุซึ่งแต่ละประเทศจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมของแต่ละประเทศ เช่น ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การพัฒนาทางการแพทย์ อาหารและโภชนาการในทวีปเอเชียก็จะมีมากกว่าประเทศในยุโรปหรืออเมริกา และจากรายงานขององค์การสหประชาชาติ (UN)^๑ “Department of Economic and Social Affairs Population Division: World Population Prospects The 2015 Revision” ได้รายงานไว้ในอัตราการเจริญเติบโตของประชากรผู้สูงอายุ คือการเพิ่มขึ้นของประชากร ในอัตราการพึ่งพาของแต่ละคนในการทำงานอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังจะเห็นว่าในกลุ่มประเทศอนุภาคลุ่มน้ำโขง ที่ประกอบไปด้วย ไทย

^๑ United Nations Population Fund. 2015. **An Ageing World**. [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.unfpa.org/ageing>. [๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๒].

ลาว กัมพูชา เขมร พม่า จีนตอนใต้ เวียดนามทั้ง ๖ ประเทศ มีอัตราส่วนการพึ่งพิงมีอัตราเพิ่มสูงขึ้น ๐.๔๐-๐.๖๐ โดยประเทศไทยก็มีอัตราการพึ่งพิงที่ ๐.๔๔ ในปี ๒๐๑๕ และมีอัตราการพึ่งพิงเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ดังจะเห็นว่าในปี ๒๐๓๕ ประเทศไทยคาดการณ์ว่าจะมีอัตราการพึ่งพิงที่ ๐.๖๐ ซึ่งจะสูงที่สุดในกลุ่มประเทศอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงทั้ง ๖ ประเทศ

จากสภาพของสังคมผู้สูงอายุของจังหวัดเชียงรายพบว่า มีจำนวนผู้สูงอายุที่ยังต้องทำงานหารายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัว จำนวน ๘๔,๓๐๘ คน หรือคิดเป็นร้อยละ ๕๒.๓ ของผู้สูงอายุทั้งจังหวัด ในปี ๒๕๕๖ ซึ่งลดลงเป็นร้อยละ ๔๗.๘ ในปี ๒๕๕๗ และเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นร้อยละ ๔๙.๙ ในปี ๒๕๕๙ ซึ่งการที่ผู้สูงอายุไม่สามารถเกษียณอายุตนเองได้และยังต้องทำงานต่อไปเพื่อหารายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัวนั้น อาจเนื่องมาจาก ปัญหาความมั่นคงด้านรายได้ และคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุจากอายุที่ยืนนานขึ้น ทำให้เงินออมไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ ในขณะที่การพึ่งพิงจากบุตรหลานมีน้อยลง ในระยะยาวนั้น จังหวัดเชียงรายได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาตามแผนพัฒนาจังหวัดเชียงราย ในประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๔ ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และคุณภาพชีวิตเพื่อให้ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข ซึ่งมีกลยุทธ์เน้นให้พัฒนา คุณภาพชีวิตประชากรผู้สูงอายุ และสร้างระบบภูมิคุ้มกันของสถาบันครอบครัว ชุมชน และสังคม โดยมีแผนปฏิบัติงานที่ช่วยแก้ไขปัญหของผู้สูงอายุที่ยังต้องทำงานหารายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัว โดยมุ่งเน้นสร้างหลักประกันด้านสุขภาพและการรักษาพยาบาล สนับสนุนการดูแลผู้สูงอายุระยะยาว สร้างหลักประกันรายได้และส่งเสริมการออมเพื่อวัยหลังเกษียณอายุ และสร้างความเข้มแข็งให้แก่ระบบครอบครัวและชุมชน^๒

จากสภาวะการเปลี่ยนแปลงของบริบทสังคมโลกของผู้สูงอายุทำให้เกิดภาวะการบีบเค้นการดำรงชีพของผู้สูงอายุให้เกิดกระบวนการเพื่อความอยู่รอด ในสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งสังคม การเมือง เทคโนโลยี และวัฒนธรรม จึงทำให้ผู้วิจัยศึกษาถึงบริบทปัจจัยในการใช้ศักยภาพของผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย เพื่อให้เกิดความสุขแก่ผู้สูงอายุ และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมผู้สูงอายุได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้ศักยภาพของผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย
๒. เพื่อจัดทำโมเดลกลยุทธ์การใช้ศักยภาพของผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย

^๒ Chiang Rai Provincial Statistical Office. 2017. [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://chiangrai.nso.go.th>. [๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๒]

ประโยชน์ของการวิจัย

๑. ทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อศักยภาพของผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย
๒. ทราบถึงปัจจัยเงื่อนไขที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดกลยุทธ์และทำให้ผู้สูงอายุเกิดแรงผลักดันให้ใช้ศักยภาพเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงรายและทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน
๓. ได้รูปแบบศักยภาพของผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงรายไปถ่ายทอดสู่ผู้สูงอายุต่างถิ่นทั่วประเทศไทย

อุปกรณ์และวิธีการ

ขอบเขตด้านประชากร

งานวิจัยนี้มีประชากร คือ ผู้สูงอายุและบุคคลที่เป็นตัวแทนกลุ่มอาชีพในจังหวัดเชียงราย จากพื้นที่ ๑๘ อำเภอในจังหวัดเชียงราย และกลุ่มผู้สูงอายุที่เกษียณอายุจากทั้งภาครัฐและเอกชนที่ได้รับการยอมรับในชุมชนและในประเทศ จำนวน ๔๐๐ คน โดยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างใช้สูตรของ Yamane^๑ ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ ๙๕ ความคลาดเคลื่อนไม่เกินร้อยละ ๕ และเลือกกลุ่ม ตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยใช้ดุลพินิจของผู้วิจัยเอง เลือกผู้สูงอายุที่ยินดีให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูล

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยเรื่องกลยุทธ์การใช้ศักยภาพของผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย มีการศึกษาเฉพาะผู้สูงอายุกลุ่มที่ติดสังคมเท่านั้น จะไม่ศึกษากลุ่มผู้สูงอายุที่ติดเตียงและกลุ่มผู้สูงอายุที่ติดบ้าน

เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และการสนทนากลุ่ม โดยใช้เวลาเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือน สิงหาคม ๒๕๕๙ ถึง สิงหาคม ๒๕๖๑

การวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยเรื่องนี้มีการวิเคราะห์เนื้อหา โดยวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ คือ ทำการวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลตรงตามวัตถุประสงค์ จึงได้วิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับดังนี้

- ๑) ใช้ค่าความถี่ร้อยละ
- ๒) การหาค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าร้อยละ (Percentage) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

^๑ Yamane, T., *Statistics: An Introductory Analysis*, (Harper & Row, New York, 1976), p 289.

๓) การสังเคราะห์ตัวแปรโดยการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression) และวิเคราะห์เส้นทาง ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรโดยการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis)^๔ และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ คือ การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive analysis) ดังนี้

๑) นำข้อมูลที่ได้จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยทั้งหมดที่รวบรวมไว้มาจัดระบบตามขอบเขตด้านเนื้อหา

๒) ถอดความที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกโดยสรุปสาระสำคัญแยกตามประเด็นต่าง ๆ ตามที่ได้กำหนดไว้ในขอบเขตด้านเนื้อหา

๓) นำข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึกในระหว่างการสัมภาษณ์ มาสรุปสาระสำคัญตามขอบเขตด้านเนื้อหา

๔) ตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลในภาพรวม รวมทั้งกำหนดตามขอบเขตของเนื้อหา

๕) นำข้อมูลที่ตรวจสอบและจัดหมวดหมู่แล้วทั้งหมดมาศึกษาวิเคราะห์ โดยกำหนดประเด็นตามขอบเขตของเนื้อหา

ผลการศึกษา

๑. บริบทสถานภาพทั่วไปของผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงราย

จากการศึกษาบริบทของผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงรายพบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย ๖๐-๖๙ ปี และผู้สูงอายุส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ โดยมีสถานภาพสมรส และส่วนใหญ่มีระดับการศึกษา มัธยมศึกษาตอนปลาย ประกอบอาชีพทำสวน ทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ และส่วนใหญ่ได้เข้าร่วมกิจกรรมขององค์กร ชุมชน กลุ่มต่าง ๆ และพบว่า แหล่งผู้ช่วยทางการเงินของผู้สูงอายุส่วนใหญ่ คือ บุตร จำนวน ๒๒๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๕ รองลงมา คือ คู่สมรส จำนวน ๘๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐ และบำเหน็จ บำนาญ จำนวน ๔๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐ ตามลำดับ

จากการวิจัยพบว่า การประกันสุขภาพของผู้สูงอายุส่วนใหญ่ใช้บัตรทอง และผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่มีการทำประกันชีวิต ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุสามารถจ่ายและจัดการกับค่ารักษาพยาบาล กรณีที่เป็นค่าใช้จ่ายมากกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท ของตนไม่ได้และส่วนใหญ่ผู้สูงอายุมีการรับคำแนะนำเกี่ยวกับการวางแผนเรื่องการเงิน สำหรับการดูแลตัวท่านเองระยะยาวได้ส่วนใหญ่ ผู้สูงอายุมีความกังวลเรื่องการเงิน จึงทำให้ผู้สูงอายุบางส่วนมีการออมเงินอยู่ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีการออมเงินกับธนาคารกรุงไทยมากที่สุดและผู้สูงอายุส่วนใหญ่หลังอายุ ๖๐ ปี ได้มีการออมทรัพย์เฉลี่ยเดือนละ ๑,๐๐๐-๕,๐๐๐ บาท ผู้สูงอายุ

^๔ Prasitratasat, S. 2004, **Project evaluation: principles and applications**, Bangkok: Fueng Fah Printing Company Limited, 11 November, 2018.

ส่วนใหญ่มีรายจ่ายส่วนใหญ่มาจาก ค่ากับข้าว ส่วนรายได้ของผู้สูงอายุส่วนใหญ่ได้มาจาก เงินกองทุนผู้สูงอายุ และจากการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ ไม่มีการลงทุน แต่ถ้าจะลงทุน จะลงทุนกับกลุ่มเกษตร

จากการวิจัยยังพบว่า ผู้สูงอายุทั้งหมด ไม่มีงานอดิเรก และผู้สูงอายุส่วนใหญ่ดำรงตำแหน่งในชุมชน โดยส่วนใหญ่ มีตำแหน่งประธานชุมชน ผู้ดูแลหลักของผู้สูงอายุ คือ คู่สมรส และผู้ดูแลหลักของผู้สูงอายุ ไม่ทำงาน และพบว่า ผู้สูงอายุทั้งหมด มีความกังวลเรื่องการเงิน และทั้งผู้สูงอายุและบุคคลอื่นร่วมกันเป็นผู้ดูแลบ้าน ผู้สูงอายุและเพื่อนมี โอกาสพบปะสังสรรค์กัน และผู้สูงอายุทั้งหมด สามารถเดินทางและพึ่งพาตนเองได้

๒. ปัจจัยที่ส่งเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย

จากการวิจัย พบว่าผู้สูงอายุทั้งหมด ได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ กับคนวัยเดียวกัน และผู้สูงอายุทั้งหมด มีบุคคลที่ช่วยเหลือเกื้อหนุนด้านจิตใจ เมื่อผู้สูงอายุต้องการ มีบุคคลที่สามารถพูดคุยด้วยเมื่อเกิดความกังวลใจ และมีบุคคลมาเยี่ยมเมื่อเวลาเจ็บป่วย การวิจัยยังพบว่า ผู้สูงอายุทั้งหมด มีความถี่ของการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา มีการวางแผนก่อนเกษียณ และมีการจัดการชีวิตให้มีคุณค่า

ภาพที่ ๑ : กิจกรรมการเสริมสร้างภูมิปัญญาล้านนาโดยสภาชมเมืองลางนาจังหวัดเชียงราย

จากการวิจัย พบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ ไม่มีใบอนุญาตเฉพาะทาง (Licent) หลังการเกษียณและได้ทำงานเพื่อสังคม งานจิตอาสา งานบริหารเพื่อผู้อื่นแต่มีคนเดียวหรือกลุ่มที่ให้คำปรึกษาในเรื่องของการเป็นผู้สูงอายุหรือการเปลี่ยนแปลงของร่างกายและจิตใจ หรือฮอร์โมนร่างกาย จากการวิจัยยังพบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่กลัวตายหรือกังวลในสุขภาพร่างกายตนเอง

ปัจจัยด้านทัศนคติ (Attitude) ด้านแรงจูงใจ (Motivation) และเครือข่าย (Network) ของกลุ่มผู้สูงอายุใน จังหวัดเชียงราย มีรายละเอียดดังนี้

ผู้สูงอายุมิเพื่อนเป็นส่วนสนับสนุนในการเตรียมความพร้อมด้านการพัฒนาร่างกายและจิตใจหลังอายุ ๖๐ ปี และมีความรู้สึกแข็งแรงอยู่ มากกว่าที่จะหยุดทำงานและอยู่กับบ้านเพียงอย่างเดียวและมีการสร้างเครือข่ายการติดต่อสื่อสารเป็นกลุ่ม

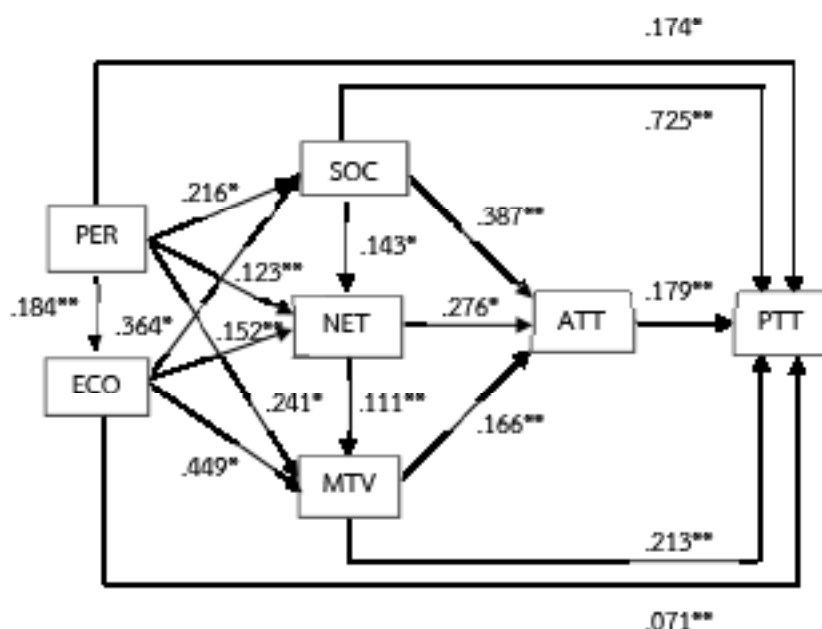
ภาพ ๓ :

ดเชียงราย

๓. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อศักยภาพของผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย

จากสมมติฐานการวิจัยของศักยภาพของผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงรายพบว่า ปัจจัยด้านสังคม (SOC) ด้านเศรษฐกิจ (ECO) ปัจจัยส่วนบุคคล (PER) ด้านแรงจูงใจ (MTV) ด้านทัศนคติ (ATT) และด้านเครือข่าย (NET) มีอิทธิพลต่อศักยภาพของผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย ตามสมมติฐานโดยปัจจัยด้านสังคม (SOC) มีอิทธิพลทางตรงต่อศักยภาพของผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงรายมากที่สุด (๐.๘๓๖) ตัวแปรที่มีเฉพาะอิทธิพลทางตรง ได้แก่ ด้านทัศนคติ (ATT) (๐.๑๓๙) และตัวแปรที่มีอิทธิพลรวมทั้งทางตรงและทางอ้อม ได้แก่ ปัจจัย ด้านเศรษฐกิจ (ECO) (๐.๔๐๖) ด้านสังคม (SOC) (๐.๑๑๑) ปัจจัยส่วนบุคคล (PER) (๐.๑๐๗) ด้านเครือข่าย (NET) (๐.๐๗๖) และด้านแรงจูงใจ (MTV) (๐.๐๒๙) ตามลำดับ

โดยมีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อศักยภาพของผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงรายนั้น มีปัจจัยที่มีอิทธิพลส่งผลต่อศักยภาพของผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงรายทั้งอิทธิพลทางตรง (Direct Effect: DE) อิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect: IE) และอิทธิพลรวม (Total Effect: TE) มีรายละเอียดดังนี้

ภาพ ๔ : โมเดลเส้นทางความสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลของศักยภาพของผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย

ผลการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ภายในระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Correlation Coefficient) ของผู้สูงอายุ ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ภายในระหว่างตัวแปรการวิจัยของผู้สูงอายุ เพื่อศึกษาว่าตัวแปรอิสระที่นำมาศึกษาเป็นอิสระต่อกันหรือไม่ และใช้ตรวจสอบหรือทดสอบความสัมพันธ์ ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Correlation Coefficient) พิจารณาความสัมพันธ์ในรูปแบบเชิงเส้นตรง (Linear association) เท่านั้น

ตาราง ๑. ค่าสัมประสิทธิ์สัมพันธ์ (r) ระหว่างตัวแปรการวิจัยกลยุทธ์การใช้ศักยภาพผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจังหวัดเชียงราย

ตัวแปร	PER	ECO	SOC	NET	MTV	ATT	PTT
PER	1.000						
ECO	.924**	1.000					
SOC	.948**	.945**	1.000				
NET	.936**	.977**	.946**	1.000			
MTV	.974**	.952**	.914**	.935**	1.000		
ATT	.981**	.924**	.936**	.829**	.991**	1.000	
PTT	.925**	.906**	.985**	.978**	.909**	.916**	1.000

** - $p < .01$, $N = 400$

จากตาราง ๑ เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้ง ๗ ตัวแปร พบว่าค่าสัมประสิทธิ์ทั้งหมดมีค่าเป็นบวก แสดงถึง มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน จำนวน ๒๑ คู่ และสังเกตว่าตัวแปรทั้งหมด มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .๐๑ ทั้ง ๒๑ คู่การคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (Path coefficient) น้ำหนักเบต้า (Beta weight) ของตัวแปรอิสระ แต่ละตัวในแต่ละสมการโครงสร้าง

ในแต่ละสมการโครงสร้างผลการวิเคราะห์เส้นทางของรูปแบบความสัมพันธ์ตามสมมติฐานของตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้นตามแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้นนำมาสร้างรูปแบบความสัมพันธ์ตามสมมติฐาน (Over identified model) ซึ่งเป็นรูปแบบที่มีเส้นทางเชื่อมระหว่างตัวแปรในทิศทางเดียวกันที่สามารถเชื่อมได้ไปสู่ตัวแปรตามที่เป็นตัวแปรภายในทุกสมการโครงสร้างซึ่งได้สมการโครงสร้าง ๖ สมการ ดังนี้

สมการโครงสร้างที่ ๑ มีด้านเศรษฐกิจ (ECO) เป็นตัวแปรตาม ซึ่งได้รับอิทธิพลจากตัวแปรอิสระจำนวน ๑ เส้นทาง ได้แก่ด้านปัจจัยส่วนบุคคล (PER)

สมการโครงสร้างที่ ๒ มี ด้านสังคม (SOC) เป็นตัวแปรตาม ซึ่งได้รับอิทธิพลจากตัวแปรอิสระ จำนวน ๒ เส้นทาง ได้แก่ด้านปัจจัยส่วนบุคคล (PER) และด้านเศรษฐกิจ (ECO)

สมการโครงสร้างที่ ๓ มี ด้านเครือข่าย (NET) เป็นตัวแปรตาม ซึ่งได้รับอิทธิพลจากตัวแปรอิสระจำนวน ๓ เส้นทาง ได้แก่ด้านปัจจัยส่วนบุคคล (PER) ด้านเศรษฐกิจ (ECO) และ ด้านสังคม (SOC)

สมการโครงสร้างที่ ๔ มี ด้านแรงจูงใจ (MTV) เป็นตัวแปรตาม ซึ่งได้รับอิทธิพลจากตัวแปรอิสระจำนวน ๒ เส้นทาง ได้แก่ด้านสังคม (SOC) และด้านเครือข่าย (NET)

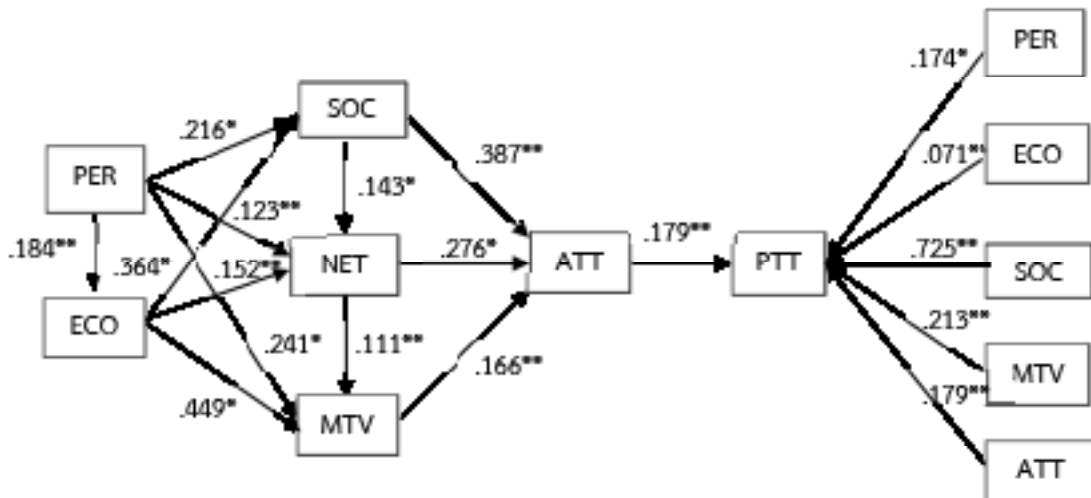
สมการโครงสร้างที่ ๕ มีด้านทัศนคติ (ATT) เป็นตัวแปรตาม ซึ่งได้รับอิทธิพลจากตัวแปรอิสระจำนวน ๓ เส้นทาง ได้แก่ด้านสังคม (SOC) ด้านเครือข่าย (NET) และ ด้านแรงจูงใจ (MTV)

สมการโครงสร้างที่ ๖ มีด้านศักยภาพ (PTT) เป็นตัวแปรตาม ซึ่งได้รับอิทธิพลจากตัวแปรอิสระจำนวน ๖ เส้นทาง ได้แก่ปัจจัยส่วนบุคคล (PER) ด้านเศรษฐกิจ (ECO) ด้านสังคม (SOC) ด้านเครือข่าย (NET) ด้านแรงจูงใจ (MTV) และด้านทัศนคติ (ATT)

ผลการวิจัยการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อศักยภาพของผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย เมื่อพิจารณาอิทธิพลรวมพบว่า ตัวแปรอิสระที่มีอิทธิพลต่อศักยภาพของผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย (PTT) เรียงตามลำดับความสำคัญได้ดังนี้

๑) ด้านสังคม (SOC)	๒) ด้านเศรษฐกิจ (ECO)
๓) ปัจจัยส่วนบุคคล (PER)	๔) ด้านแรงจูงใจ (MTV)
๕) ด้านทัศนคติ (ATT)	๖) ด้านเครือข่าย (NET)

โดยมีค่าอิทธิพลรวมเท่ากับ ๐.๘๓๖, ๐.๔๗๗, ๐.๒๘๑, ๐.๒๔๒, ๐.๑๒๙ และ ๐.๐๗๖ ตามลำดับ และพบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อศักยภาพของผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ในจังหวัดเชียงราย (PTT) ตัวแปรที่มีอิทธิพลรวมทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อศักยภาพของผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย (PTT) อายุมากที่สุด คือ ด้านสังคม (SOC) โดยมีค่าผลรวมอิทธิพล เท่ากับ ๐.๘๓๖ รองลงมา คือ ด้านเศรษฐกิจ (ECO) โดยมีค่าผลรวมอิทธิพล เท่ากับ ๐.๔๗๗ และ ปัจจัยส่วนบุคคล (PER) โดยมีค่าผลรวมอิทธิพล เท่ากับ ๐.๒๘๑ ตามลำดับ ตัวแปรที่มีอิทธิพลทางอ้อมต่อศักยภาพของผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย (PTT) มากที่สุด คือ ด้านเศรษฐกิจ (ECO) โดยมีค่าผลรวมอิทธิพล เท่ากับ ๐.๔๐๖ รองลงมา คือ ด้านสังคม (SOC) ปัจจัยส่วนบุคคล (PER) ด้านเครือข่าย (NET) และด้านแรงจูงใจ (MTV) ตามลำดับ โดยมีค่าผลรวมอิทธิพล เท่ากับ ๐.๑๑๑, ๐.๑๐๗, ๐.๐๗๖, และ ๐.๐๒๙ ตามลำดับ ตัวแปรที่มีเฉพาะอิทธิพลทางตรงแต่ไม่มีอิทธิพลทางอ้อมต่อศักยภาพของผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย (PTT) คือ ด้านทัศนคติ (ATT) โดยมีค่าผลรวมอิทธิพล เท่ากับ ๐.๑๗๙

ภาพ ๕ : ภาพผลการวิเคราะห์เส้นทางที่มีอิทธิพลต่อกลยุทธ์การใช้ศักยภาพผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น
ในจังหวัดเชียงราย ประกอบด้วยเส้นทางตรง (DE), เส้นทางอ้อม (IE) และเส้นทางรวม (TE)

วิจารณ์

จากการศึกษาพบว่า กลยุทธ์การใช้ศักยภาพของผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย มีหลายมิติซึ่งในทุกมิติส่งผลต่อศักยภาพของผู้สูงอายุทั้งสิ้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ทำการวิเคราะห์ SWOT เพื่อใช้เป็นตัวกำหนดกลยุทธ์การใช้ศักยภาพของผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย ดังนี้

๑. ยุทธศาสตร์ SO กลยุทธ์ที่ได้จากการรวมกันของจุดแข็งของจังหวัดเชียงรายกับโอกาสจากภายนอกออกมาเป็นกลยุทธ์ทั้ง ๓ คือ

๑) ให้องค์กรราชการที่เกี่ยวข้องทางด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และศาสนาส่งเสริมการปฏิสัมพันธ์กันในชุมชน สืบทอดกิจกรรมวัฒนธรรมประเพณีอันเป็นเอกลักษณ์ของล้านนาซึ่งควรรักษาไว้ตลอดจนส่งเสริมการใช้ภาษาการแต่งกายของล้านนา เพื่อให้เกิดการสืบทอดตามตำนานเป็นเอกลักษณ์ตลอดไป

๒) ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการทำงานตามพันธกิจของชุมชน

๓) ให้องค์กรทางด้านสาธารณสุข จัดอบรมให้ความรู้ในเรื่องอาหาร สุขภาพและอนามัย และการออกกำลังกายที่เหมาะสม จัดให้มีการพบปะกันทุกอาทิตย์ อาทิตย์ละ ๑ ครั้ง

๒. ยุทธศาสตร์ ST กลยุทธ์ที่ได้จากการรวมกันของจุดแข็งของไทยกับอุปสรรคจากต่างประเทศออกมาเป็นกลยุทธ์ คือ เพิ่มประสิทธิภาพ และการบริหารจัดการ พิจารณาช่วยเหลือภายใต้ข้อจำกัดของงบประมาณของหน่วยงานที่สนับสนุน เช่น สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างสรรค์เสริมสุขภาพ (สสส.) สำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและ

นวัตกรรมแห่งชาติ (สวทช.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ยุทธศาสตร์ของจังหวัด เป็นต้น

๓. ยุทธศาสตร์ WO กลยุทธ์ที่ได้จากการรวมกันของการนำเอาจุดอ่อนของผู้สูงอายุกับโอกาสจากภายนอก ออกมาเป็นกลยุทธ์ทั้ง ๔ คือ

- ๑) จัดตั้งสถานรับเลี้ยงเด็ก ให้ผู้สูงอายุที่มีหลานตัวน้อย ๆ มาเลี้ยงร่วมกัน
- ๒) จัดกลุ่มปลูกพืชผักสวนครัวแปรรูปอาหารร่วมกันในชุมชน หาเงินร่วมกัน และจัดแบ่งเงินร่วมกันตามสัดส่วน
- ๓) จัดกิจกรรมสันทนาการร่วมกัน เพื่อจะได้เชื่อมสัมพันธ์ไมตรี ระหว่างกลุ่มชุมชน
- ๔) ยกฐานะสาธารณสุขในชุมชน ให้มีหมอมากขึ้น เพื่อสามารถตรวจรักษาโรคเฉพาะทางมากขึ้น จะได้แบ่งเบาภาระของโรงพยาบาลประจำจังหวัดได้มากขึ้น

๔. ยุทธศาสตร์ WT กลยุทธ์ที่ได้จากการรวมกันของการนำเอาจุดอ่อนของผู้สูงอายุกับอุปสรรคจากภายนอกออก มาเป็นกลยุทธ์ทั้ง ๒ คือ

- ๑) ความช่วยเหลือควรจะครอบคลุมทั้งหมู่บ้าน ให้มาช่วยกัน โดยการแบ่งงานกันทำ
- ๒) หาที่เก็บวัสดุอุปกรณ์ รักษาไว้เป็นกองกลางของหมู่บ้าน หรือของชุมชนและใช้ร่วมกันทุกเรื่องไป

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาศักยภาพของผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย ทำให้ทราบแนวทางการกลยุทธ์การใช้ศักยภาพของผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงรายว่าปัจจัยทางสังคม มีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อศักยภาพของผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงราย ซึ่งการเรียนรู้การสร้างกระบวนการทัศน์ในการพัฒนาสังคม คือการสร้างองค์ความรู้ ความเข้าใจในการพัฒนาตนเองและสังคม ให้ก้าวหน้าเกิดการเปลี่ยนแปลง และนำไปสู่การกำหนดเป้าหมายเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Ratanabandit,S.^๕ ที่กล่าวว่า การพัฒนาสังคมนั้นเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ในสังคมท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมในกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิต การที่ผู้สูงอายุได้นำประสบการณ์ องค์ความรู้และภูมิปัญญาของตนเองมาถ่ายทอดให้แก่เยาวชนและคนในชุมชนเพื่อสร้างคุณค่าให้กับตนเองในหลาย ๆ ด้าน จะเป็นการนำศักยภาพของผู้สูงอายุมาใช้ให้เกิดความภาคภูมิใจ เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนในสังคม การที่ผู้สูงอายุ

^๕ Ratanabandit,S., List Model for Research and Social Development. (Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2018)

ได้นำองค์ความรู้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน (Learning) หลายรุ่นเป็นการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น และการนำประสบการณ์ของตนเองมาถ่ายทอด จะเกิดรูปแบบของสังคมที่เกิดความเกื้อกูลกัน เป็นนวัตกรรมขององค์กร (Innovation) เฉพาะถิ่น ทำให้สังคมเกิดความยั่งยืน (Sustainability) มีการพัฒนาสังคมไปพร้อม ๆ กัน เกิดความผูกพันและเกิดการเปลี่ยนแปลง (Transformation) ทั้งในชุมชนในสังคม และในครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Ratanabandit, S. ที่กล่าวว่า สังคมจะพัฒนาต้องประกอบไปด้วย

๑. Learning การเรียนรู้

๒. Innovation นวัตกรรม

๓. Sustainability การพัฒนาที่ยั่งยืน ๔. Transformation การเปลี่ยนแปลงอย่างสร้างสรรค์

และแนวคิดของ Cohen and Uphoff^๖ ซึ่งได้อธิบายและวิเคราะห์การตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ทางด้านวัตถุทางสังคมหรือโดยส่วนตัว และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) และแนวคิดของ Social Research Institute Chiang Mai University. (N.P.)^๗ เกี่ยวกับศักยภาพของผู้สูงอายุในการทำงานเพื่อสังคม พบว่า ผู้สูงอายุมีศักยภาพในการทำงานและหารายได้ด้วยตนเองได้ ในลักษณะงานที่ตนถนัด ทั้งงานค้าขายและงานฝีมือ อีกทั้งยังพบว่าผู้สูงอายุ พร้อมทั้งจะทำงานที่ตนถนัดและทำงานเพื่อส่วนรวมหรือร่วมกิจกรรมเพื่อสังคม ซึ่งสอดคล้องกับ Janjad, R^๘ ได้อธิบายถึงการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับเด็กเป็นการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านจากผู้สูงอายุสู่เด็กและเยาวชนในท้องถิ่น และการสื่อสารเพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับเด็กและเยาวชน โดยผ่านการทำของเล่นพื้นบ้าน และทำให้เด็กที่มีความสนใจที่จะรับการถ่ายทอดภูมิปัญญามีลักษณะโดดเด่นและมีแนวทางในการพัฒนาด้านอาชีพรายได้ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีรายได้เสริมจากการทำกิจกรรมและเกิดการบูรณาการแผนงานกิจกรรมต่าง ๆ

จากการวิจัยพบว่า ในจังหวัดเชียงรายมีการจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรสาธารณะที่ดำเนินการกิจการโดยผู้สูงอายุหลายองค์กร ทั้งชมรมเกาฬญา ชมรมหมอมือเมือง สมาคมคนตีศรีเชียงราย สมาคมคนฮักเจียงฮาย และสมาคมฮักเจียงฮาย ซึ่งผู้สูงอายุได้เล็งเห็นความสำคัญของชุมชนและวัฒนธรรม จึงรวม

^๖ Cohen, J.M. and Uphoff, N.T. Participation's Place in Rural Development seeking Clarity through Spec city. World Development. 8 (3), (1980), 219.

^๗ Social Research Institute Chiang Mai University. N.P. High potential in Social work. [Online], แหล่งที่มา : <http://www.sri.cmu.ac.th>. [17 กุมภาพันธ์ 2562]

^๘ Janjad, R. Folk toys in the media base For transferring local wisdom and creating relationships between the elderly and children and youth, Pa Daet Subdistrict, Mae Suai District Chiang Rai province. (Bangkok: Chulalongkorn University, 2005).

กลุ่มกันเพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชาวบ้านขึ้นมา การกระทำดังกล่าว สอดคล้องกับงานวิจัยของ Thiamchan, R., Noommeesri, S. and Jaitia, S.^๙ ที่พบว่า ชมรมผู้สูงอายุตำบลช่อแล เทศบาลเมือง แก่นพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ มีการดำเนินการโดยใช้หลักการบริหารแบบองค์รวม ชมรมมีการดำเนินงาน แบบมีส่วนร่วมกับคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมด้านศาสนา วัฒนธรรมและประเพณี กิจกรรม นันทนาการ กิจกรรมเพื่อสุขภาพ และกิจกรรมเสริมรายได้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Rumpaviset, P., Chomphikun, C., Rumpawichet, P. and Fuchai, S.^{๑๐} ที่กล่าวว่า การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ของ ชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดเล็ก เพื่อให้ผู้สูงอายุใช้เป็นที่พบปะกัน และเป็นสถานที่ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และการทำงานเพื่อหารายได้ให้กับกลุ่ม และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Mukda, W. and Kuansaman, W.^{๑๑} ที่พบว่า เมื่อผู้สูงอายุได้รับการตอบสนองต่อสิ่งที่ต้องการด้าน จิตใจ เช่น การได้เข้าร่วมงานสังคม งานบวช งานแต่งงาน งานประเพณีต่าง ๆ การเข้าร่วมกิจกรรมในชมรม ผู้สูงอายุ จะทำให้ผู้สูงอายุรู้จักวิธีผ่อนคลายความเครียดที่ดีทางหนึ่ง ซึ่งการกระทำดังกล่าว ถือได้ว่าเป็นกลยุทธ์ ในการใช้ศักยภาพของผู้สูงอายุ เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในการทำกิจกรรมเพื่อสังคมและ เป็นที่ยอมรับของคนรุ่นหลัง โดยไม่ถือว่าตนเองเป็นภาระ หรือเป็นคนที่ไม่มียุทธประโยชน์ในสังคมอีกต่อไป

และยังสอดคล้องกับ Chittaphunkun, S. and Yotphet, S.^{๑๒} ที่กล่าวว่า ในการสร้างพื้นที่ สำหรับผู้สูงอายุในชุมชนเป็นการส่งเสริมสิทธิและคุ้มครองผู้สูงอายุในชุมชน รวมทั้งเป็นการสร้างทัศนคติ ที่ดี ต่อผู้สูงอายุและการเตรียมความพร้อมเมื่อยามเข้าสู่วัยสูงอายุทั้งในด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม เพื่อให้ผู้สูงอายุอยู่กับครอบครัวและชุมชนได้นานที่สุด

^๙ Thiamchan, R., Noommeesri, S. and Jaitia, S. Participation in supplementing career development to enhance the quality of life of elderly club members Muang Municipality, Muang District, Muang District, Chiang Mai Province. **Journal of Community Development and Quality of Life** 5 (3) (2017) : 506 - 514.

^{๑๐} Rumpaviset, P., Chomphikun, C., Rumpawichet, P. and Fuchai, S. Elderly Society Management of the Valley Area of Shimanato, Kochi Prefecture, Japan. **Journal of Community Development and Quality of Life** 6 (1) [2018] : 22 - 32.

^{๑๑} Mukda, W. and Kuansaman, W. 2018. Mental characteristics and situations related to the quality of life development of the elderly in Nakhon Ratchasima. **Journal of Community Development and Quality of Life** 6 (1): 1 - 10.

^{๑๒} Chittaphunkun, S. and Yotphet, S. **The image of high quality and System and service in the next decade.** (Bangkok: Chulalongkorn University, 2000).

บทสรุป

การศึกษาครั้งนี้ได้ดำเนินงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ คือ ศึกษาศักยภาพของผู้สูงอายุ เพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้ศักยภาพของผู้สูงอายุ เพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย และกลยุทธ์การใช้ศักยภาพของผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย โดยทุกขั้นตอนการดำเนินงานผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ทำงานแบบบูรณาการและ ทำงานเป็นเครือข่าย ทั้งพบปะและใช้เครื่องมือสื่อสาร การทำงานด้วยกระบวนการจิตอาสา ทำให้พบว่า ผู้สูงอายุ มีพลังในการดำเนินชีวิตด้วยการช่วยเหลือตนเองและพบปะช่วยเหลือกันในกลุ่มผู้สูงอายุ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การเรียนรู้เป็นชมรม สมาคม ทำให้ผู้สูงอายุเกิดการกระตือรือร้น เห็นถึงคุณค่าของตนเอง การมอบรางวัลให้แก่สมาชิก การทำกิจกรรมสภากาแฟ ก็ช่วยทำให้ผู้สูงอายุมีจิตใจที่เบิกบาน รู้สึกมีคุณค่าและไม่ได้เป็นภาระให้แก่บุตรหลานอีกต่อไป และจะเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่เป็น active ageing ที่เป็นกลุ่ม Key indicator ของชุมชน ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในอนาคตต่อชุมชนและสังคมต่อไป

บรรณานุกรม

- Chittaphunkun, S. and Yotphet, S. **The image of high quality and System and service in the next decade.** Bangkok: Chulalongkorn University, 2000.
- Cohen, J.M. and Uphoff, N.T.. Participation's Place in Rural Development seeking Clarity through Specifi city. World Development. 8(3) [1980] : 219.
- Janjad, R. **Folk toys in the media base For transferring local wisdom and creating relationships between the elderly and children and youth, Pa Daet Subdistrict, Mae Suai District Chiang Rai province.** Bangkok: Chulalongkorn University, 2005.
- Mukda, W. and Kuansaman, W. Mental characteristics and situations related to the quality of life development of the elderly in Nakhon Ratchasima. **Journal of Community Development and Quality of Life 6 (1) [2018] : 1 - 10.**
- Prasitrattasat, S. **Project evaluation: principles and applications.** Bangkok: Fueng Fah Printing Company Limited, 2004.
- Ratanabandit,S. **List Model for Research and Social Development.** Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2018.

- Rumpaviset, P., Chomphikun, C., Rumpawichet, P. and Fuchai, S. Elderly Society Management of the Valley Area of Shimanato, Kochi Prefecture, Japan. **Journal of Community Development and Quality of Life 6 (1)** [2018]: 22 - 32.
- Thiamchan, R., Noommesri, S. and Jaitia, S. Participation in supplementing career development to enhance the quality of life of elderly club members Muang Municipality, Muang District, Muang District, Chiang Mai Province. **Journal of Community Development and Quality of Life 5 (3)** [2017] : 506 - 514.
- Yamane, T. **Statistics: An Introductory Analysis**. Harper & Row, New York, 1976.

เว็บไซต์

- Chiang Rai Provincial Statistical Office. 2017. <http://chiangrai.nso.go.th>. [๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๒].
- Social Research Institute Chiang Mai University. N.P. High potential in Social work [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.sri.cmu.ac.th>. [๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒]
- United Nations Population Fund. 2015. An Ageing World[ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.unfpa.org/ageing> [๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒]

ผลกระทบจากการถือปฏิบัติตาม มาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ ๑๗
เรื่อง สัญญาเช่า ต่อผู้ใช้บริการธุรกิจการให้เช่าแบบลีสซิ่งของบริษัทจดทะเบียน
ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย: ศึกษากลุ่มหลักทรัพย์ ๑๐๐

The effect of The Thai Accounting Standard no. 17
Leasing to the lessees, listed companies
on the Stock Exchange of Thailand: SET 100.

สุรีย์ โปษกรณัฐ, สุขจิตต์ ณ นคร*

Suree Bosakoranut, Sukhajit na Nakorn

คณะบัญชี มหาวิทยาลัยศรีปทุม

Faculty of Accountancy, Sripatum University

Email : binfaa@gmail.com

Received : March 28, 2019

Revised : May 10, 2019

Accepted : May 10, 2019

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาผลกระทบในการถือปฏิบัติตาม มาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ ๑๗ เรื่อง สัญญาเช่า ต่อผู้ใช้บริการธุรกิจการให้เช่าแบบลีสซิ่งของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย: ศึกษากลุ่มหลักทรัพย์ ๑๐๐ โดยได้ใช้ระเบียบวิธีการศึกษา ๓ วิธี คือ การวิจัยเชิงเอกสาร การวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงคุณภาพ ได้ดำเนินการ การสัมภาษณ์เจาะลึก จำนวน ๕ บริษัท ด้วยแบบสัมภาษณ์ใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา การวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลด้วยแบบบันทึกข้อมูล จากรายงานประจำปี ข้อมูลรายบริษัท/หลักทรัพย์ แบบแสดงรายการข้อมูลประจำปี (แบบ ๕๖-๑) รวม ๓๓ บริษัท ใช้วิธีวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงิน ผลการวิจัยพบว่า ไม่เกิดผลกระทบในการถือปฏิบัติตาม มาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ ๑๗ เรื่อง สัญญาเช่า ต่อผู้ใช้บริการธุรกิจการให้เช่าแบบลีสซิ่ง บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย: ศึกษากลุ่มหลักทรัพย์ ๑๐๐ ส่วนการปฏิบัติตามมาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ ๑๖ เรื่อง สัญญาเช่า ในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ จะมีผลกระทบต่อธุรกิจการให้เช่าแบบลีสซิ่ง ทั้งผู้ให้บริการและผู้ใช้อย่างมีสาระสำคัญ ในด้าน เอกสารสัญญา ลักษณะสินทรัพย์ที่เช่า การปฏิบัติในด้านการบันทึกบัญชี งบการเงินและการเปิดเผยข้อมูลในหมายเหตุประกอบงบการเงิน อัตราส่วนทางการเงินที่เกี่ยวข้องกับสินทรัพย์และหนี้สินจากสัญญาเช่า แต่จะทำให้

* สุรีย์ โปษกรณัฐ Suree Bosakoranut, รศ.สุขจิตต์ ณ นคร Associate Professor Sukhajit na Nakorn

ผลกระทบจากการถือปฏิบัติตาม มาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ ๑๗ เรื่อง สัญญาเช่า ต่อผู้ใช้บริการฯ ๑๔๑

งการเงินแสดงข้อมูลจากการทำธุรกรรมตามสัญญาเช่าได้ครบถ้วนชัดเจนขึ้น และจะเป็นประโยชน์ต่อผู้
ใช้การเงิน

คำสำคัญ : ผู้เช่า, อัตราส่วนทางการเงิน, มาตรฐานการบัญชี, สัญญาเช่า

Abstract

This research article is to study the effect in adopting The Thai Accounting Standard no.17 Leasing to the lessees, listed companies on the Stock Exchange of Thailand : SET 100. In order to carry out this task, the researcher applied three research methodologies, documentary, qualitative, and quantitative research. As for qualitative research, the researcher conducted in-depth interviews with the interviewees from 5 listed companies to gain their insights and valuable data. With respect to quantitative research, the researcher collected the pertinent data from the listed companies' annual reports and other relevant pieces of information from 33 listed companies. Content analysis and financial ratio analysis were applied in this research. The findings of this research are as follows: From the results of this study, it revealed that there is no effect in adopting The Thai Accounting Standard no.17 Leasing to the lessees, listed companies on the Stock Exchange of Thailand: SET 100. Nonetheless, there will be a significant impact on the leasing businesses not only the lessor but also the lessee starting in 2020 when complying with the Financial Reporting Standards No.16. The aforementioned impact will affect the contract document, the type of the lease assets, the practice of accounting, the data disclosed in the financial statements along with the notes accompanying the financial statements, and the ratio of financial assets and liabilities related to the lease contract. The new regulations, nevertheless, will also require the financial statement to be clearly and completely disclosed the information relating to the leasing business, which in turn will benefit to the users of these financial statements.

Keywords : Lessee, Financial ratio, Thai accounting standard, Leasing

บทนำ

จากอดีตสู่ปัจจุบันโลกมีการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่องส่งผลต่อหลายภาคธุรกิจต้องปรับตัวให้ทันต่อโลกโดยเฉพาะบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยต่างให้ความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงแต่ยังดำรงไว้ซึ่งการยึดถือการปฏิบัติตามหลักการทางธุรกิจที่เหมาะสม^๑ มีความโปร่งใสในแต่ละกิจกรรม มีคุณธรรม มีความรับผิดชอบต่อสังคมที่สอดคล้องกับสังคมตามหลักธรรมาภิบาล^๒ และการปฏิบัติตามมาตรฐานการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องนั้นช่วยให้กิจการมีผลตอบแทนที่ดีขึ้น แต่ด้วยโลกยุคใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องส่งผลต่อภาคธุรกิจทั้งในด้านการลงทุน และการตัดสินใจลงทุนในแต่ละกิจกรรมให้ทันตามกระแส ดังนั้นผู้ประกอบการต้องให้ความสนใจในการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่จะส่งผลต่อธุรกิจรวมถึงการเปลี่ยนแปลงของมาตรฐานการบัญชีที่จะส่งผลต่อผลการดำเนินงานของกิจการเพื่อความได้เปรียบในการแข่งขัน

การเปลี่ยนแปลงของมาตรฐานการบัญชีที่สำคัญ มาตรฐานการบัญชีฉบับที่ ๑๗ เรื่อง สัญญาเช่า (ปรับปรุง ๒๕๕๓) (ปรับปรุง ๒๕๕๘) (ปรับปรุง ๒๕๕๙) (ปรับปรุง ๒๕๖๐) จะมุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงข้อกำหนดเกี่ยวกับสัญญาเช่าอุปกรณ์และยานพาหนะเป็นหลัก และต้องรับรู้รายการที่เกี่ยวข้องกับสัญญาเช่าในงบแสดงฐานะการเงินและงบกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จ จะไม่สามารถ ปฏิบัติเป็นรายการนอกงบการเงินอีกต่อไป และให้ทยอยรับรู้รายการดอกเบี้ยจ่ายและค่าเช่า ตลอดอายุสัญญาเช่า โดยสัญญาเช่าที่ต้องรับรู้ รายการสิทธิในการใช้สินทรัพย์ควบคู่กับหนี้สินไว้ในงบแสดงฐานะการเงินนั้น ต้องเป็นสัญญาที่มีอายุของสัญญาเช่ามากกว่า ๑ ปี ขึ้นไป การปฏิบัติตามมาตรฐานการบัญชีฉบับที่ ๑๗ (ปรับปรุง ๒๕๕๓) (ปรับปรุง ๒๕๕๘) (ปรับปรุง ๒๕๕๙) (ปรับปรุง ๒๕๖๐) เรื่อง สัญญาเช่า อาจพบว่าสินทรัพย์และหนี้สินของกิจการสูงขึ้นจึงมีแนวโน้มที่จะส่งผลกระทบให้อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์ ลดต่ำลงและอัตราส่วนหนี้สินต่อทุน สูงขึ้นได้ในขณะที่กำไรสุทธิและ ส่วนของ เจ้าของมีค่าเท่าเดิม จากเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึงผลกระทบจากการถือปฏิบัติตามมาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ ๑๗ เรื่อง สัญญาเช่า ต่อผู้ใช้บริการธุรกิจการให้เช่าแบบลีสซิงของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย: ศึกษาในกลุ่มหลักทรัพย์ ๑๐๐

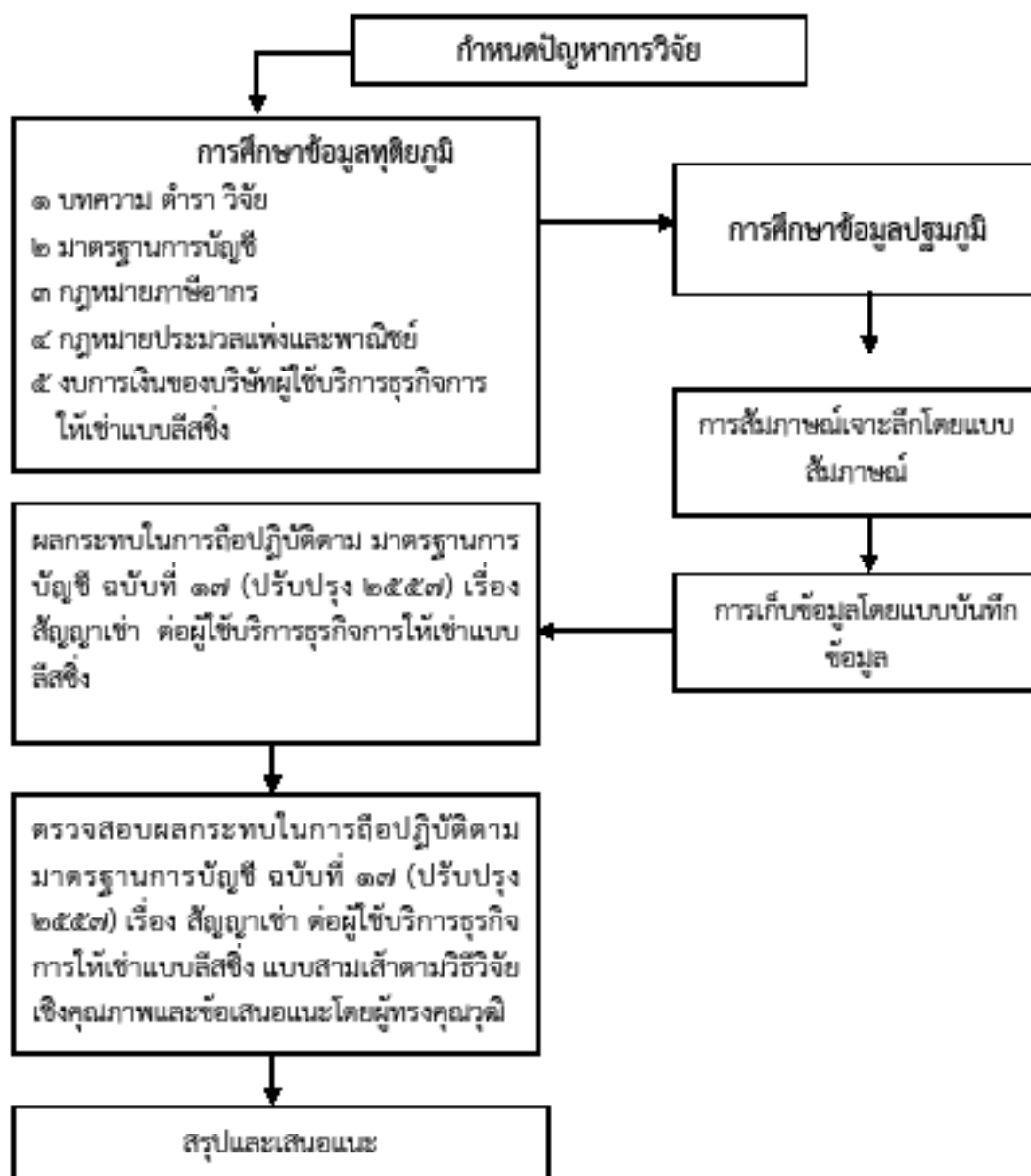
^๑ ณธกร กัญจนราพงษ์, “ปัจจัยการกำกับดูแลกิจการของบริษัทที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงาน : กรณีศึกษา กลุ่มอุตสาหกรรมธุรกิจการเงินที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. วารสารวิชาการบริหารธุรกิจ. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๙) : ๓๔-๕๔.

^๒ รัชฎาทิพย์ อุบลัมภ์ประชา, “ความคิดเห็นต่อหลักธรรมาภิบาลของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย”. วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๘) : ๘๐-๘๘.

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาผลกระทบในการถือปฏิบัติตามมาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ ๑๗ เรื่อง สัญญาเช่า ต่อผู้ใช้บริการธุรกิจการให้เช่าแบบลีสซิ่ง

กรอบการดำเนินการวิจัย

ภาพ ๑ กรอบการดำเนินการวิจัย (ดัดแปลงจาก สุรีย์ โฆษกรัษฎ์, ๒๕๕๔)

วิธีการดำเนินการวิจัย

๑. รูปแบบการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีการศึกษา ๓ วิธี คือ (๑) การวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) ศึกษาจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงเอกสารที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการให้เช่าแบบสลิซซิ่งทั้งในประเทศและต่างประเทศ ได้แก่ การวิจัยแบบเอกสารธรรมดา (text based research) คือการวิจัยเอกสาร ตำราทุกชนิดเพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ในเรื่องที่ทำวิจัย (๒) การวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยการศึกษาจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ เป็นการวิจัยที่ได้ข้อมูลเชิงลึกโดยคำนึงถึงลักษณะเฉพาะตามความเป็นจริงในทุกมิติและข้อมูลด้านความเห็น ความหมายและค่านิยม ธรรมเนียมการปฏิบัติ ในสถานะสังคม เศรษฐกิจ ที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา มีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้กับงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ผสมผสานวิธีการวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่สามารถตอบคำถามการวิจัยและครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดย ผู้วิจัยนำวิธีการวิจัยแบบการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interviews) มาใช้เพื่อเก็บข้อมูลจากผู้ทำบัญชี โดยไม่ตั้งประเด็นข้อข้องใจ (๓) การวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) หลังจากได้รวบรวมประเด็นความคิดและคำถามจากการสัมภาษณ์เจาะลึกจากผู้ทำบัญชี ผู้วิจัยได้เพิ่มข้อมูลตัวเลขจากงบการเงินบริษัทของกลุ่มตัวอย่างลงในแบบบันทึกข้อมูล

๒. กลุ่มประชากร และการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

การเลือกประชากรสำหรับระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๑. หน่วยวิเคราะห์หรือประชากร โดยกำหนดหลักเกณฑ์ของประชากรไว้ดังนี้

๑.๑ เป็นบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ ปี ๒๕๕๔-๒๕๖๐

๑.๒ ดำเนินธุรกิจต่อเนื่องตั้งแต่ปี ๒๕๕๔-๒๕๖๐

๑.๓ ไม่เป็นธุรกิจการเงิน

ได้ประชากรเป็นบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ ปี ๒๕๕๔-๒๕๖๐ จำนวน ๕๒๐ บริษัท

๒. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ ได้จำนวน ๕ บริษัท จากจำนวนบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ กลุ่ม ๑๐๐ บริษัท หักกลุ่ม ธุรกิจการเงิน ๑๑ บริษัท หัก ผู้ไม่ได้ให้บริการธุรกิจการให้เช่าแบบสลิซซิ่งทั้ง ๒ ประเภท ๕๖ บริษัท คงเหลือผู้ให้บริการธุรกิจการให้เช่าแบบสลิซซิ่งทั้ง ๒ ประเภท สุทธิ ๓๓ บริษัท

การเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญข้างต้นได้ใช้วิธีการเลือกด้วยวิธีเฉพาะเจาะจง (purposive selection) และการสมัครใจ (voluntary)

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยตนเอง เนื่องจากการสัมภาษณ์เจาะลึกจะต้องใช้ความชำนาญเฉพาะ เพื่อให้ได้ข้อมูลตอบวัตถุประสงค์ให้ครบถ้วนถูกต้องสมบูรณ์ การเก็บข้อมูลมี ๒ ระดับ กล่าวคือ ๑) ระดับบุคคล ได้แก่ ความเห็นของผู้ทำบัญชีบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ผู้ให้บริการธุรกิจการให้เช่าแบบลีสซิ่ง และ ๒) ระดับบริษัท ได้แก่ นโยบายด้านระบบบัญชี วิธีการบันทึกบัญชี และข้อมูลแสดงผลประกอบการของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ผู้ให้บริการธุรกิจการให้เช่าแบบลีสซิ่ง

การเลือกประชากรสำหรับระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑. ประชากร

โดยกำหนดหลักเกณฑ์ของประชากรไว้ดังนี้

๑. เป็นบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ ปี ๒๕๕๔-๒๕๖๐

๒. ดำเนินธุรกิจต่อเนื่องตั้งแต่ปี ๒๕๕๔-๒๕๖๐

๓. ไม่เป็นธุรกิจการเงิน

ได้ประชากรเป็นบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ ปี ๒๕๕๔-๒๕๖๐ จำนวน ๕๒๐ บริษัท

๒. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ได้จากการเลือกจำนวนบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์กลุ่ม ๑๐๐ บริษัท หักกลุ่มธุรกิจการเงิน ๑๑ บริษัท หักผู้ไม่ได้ให้บริการธุรกิจการให้เช่าแบบลีสซิ่งทั้ง ๒ ประเภท ๕๖ บริษัท คงเหลือผู้ให้บริการธุรกิจการให้เช่าแบบลีสซิ่ง ทั้ง ๒ ประเภท สุทธิ ๓๓ บริษัท

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยวิธี รวบรวมตัวเลขจากรายงานประจำปี ข้อมูลรายบริษัท/หลักทรัพย์ และแบบแสดงรายการข้อมูลประจำปี (แบบ ๕๖-๑) ลงในแบบบันทึกข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลตอบวัตถุประสงค์ให้ครบถ้วนถูกต้องสมบูรณ์ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลแสดงผลประกอบการของกลุ่มตัวอย่างในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย: ศึกษากลุ่มหลักทรัพย์ ๑๐๐ (ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. ๒๕๖๑.)

๓. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

การวิจัยเชิงคุณภาพ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็น แบบสัมภาษณ์

การวิจัยเชิงปริมาณ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบบันทึกข้อมูล

๔. สถิติที่ใช้ในการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์ข้อมูลจะวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ของข้อมูลที่รวบรวมมาได้ทั้งหมด โดยแยกให้เห็นถึงวิธีการและความสัมพันธ์ระหว่างวิธีการด้านการบัญชี และวิธีการด้านการภาษีอากรสู่การปฏิบัติและอิงหลัก ทฤษฎีการอธิบาย พรรณนาถึงวัตถุประสงค์ของการพัฒนาเพื่อความชัดเจนและถูกต้องตรงตามความเป็นจริง (descriptive explanatory theory)

การตรวจสอบข้อมูล

เพื่อให้ข้อมูลมีความเชื่อถือได้และมีความครบถ้วนของข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (methodological triangulation) โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลที่ต่างกันออกไป จากการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interviews) และทดสอบผลการศึกษาที่ได้และการตีความข้อมูลด้วยการให้ผู้ทำบัญชีซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ตรวจสอบ (member checking)

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้การวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงิน (Financial ratio analysis) เพื่อสนับสนุนข้อมูลให้สมบูรณ์มากขึ้น

ผลการวิจัย

ไม่เกิดผลกระทบในการถือปฏิบัติตามมาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ ๑๗ เรื่อง สัญญาเช่า ต่อผู้ใช้บริการธุรกิจการให้เช่าแบบลีสซิงของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย: ศึกษากลุ่มหลักทรัพย์ ๑๐๐

การอภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัย

การบันทึกบัญชีส่วนของสัญญาเช่าได้ปฏิบัติเช่นเดียวกับมาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ ๑๗ เรื่อง สัญญาเช่า ก่อนปรับปรุง ปี พ.ศ. ๒๕๕๗ เนื่องจากไม่มีการเปลี่ยนแปลงในสาระสำคัญทางการบัญชี แต่ปรับปรุงถ้อยคำและความหมายให้ชัดเจนขึ้น โดยผู้ใช้บริการธุรกิจการให้เช่าแบบลีสซิง ต้องจัดประเภทสัญญาเช่าเป็นสัญญาเช่าการเงินหากสัญญานั้นโอนความเสี่ยงและผลตอบแทนทั้งหมดหรือเกือบทั้งหมดที่ผู้เป็นเจ้าของพึงได้รับจากสินทรัพย์ไปให้แก่ผู้เช่าและต้องจัดประเภทสัญญาเช่าเป็นสัญญาเช่าดำเนินงานหากสัญญานั้นไม่ได้โอนความเสี่ยงหรือผลตอบแทนทั้งหมดหรือเกือบทั้งหมดที่ผู้เป็นเจ้าของพึงได้รับจากสินทรัพย์ไปให้แก่ผู้เช่าและจำแนกประเภทของสัญญาเช่าเป็นประเภทสัญญาเช่าการเงินและสัญญาเช่าดำเนินงานตามสถานการณ์และข้อบ่งชี้ในย่อหน้า ๑๐ และ ๑๑ ของมาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ ๑๗ (ปรับปรุง ๒๕๕๗) (ปรับปรุง ๒๕๕๘) (ปรับปรุง ๒๕๕๙) (ปรับปรุง ๒๕๖๐) เรื่อง สัญญาเช่า รวมเป็นข้อย่อ ๘ ข้อ นอกจากนี้ในกรณีที่เกิดผลกระทบจากมาตรฐานการบัญชีฉบับที่ ๑๗ (ปรับปรุง ๒๕๕๗) (ปรับปรุง ๒๕๕๘)

ผลกระทบจากการถือปฏิบัติตาม มาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ ๑๗ เรื่อง สัญญาเช่า ต่อผู้ใช้บริการฯ ๑๔๗

(ปรับปรุง ๒๕๕๙) (ปรับปรุง ๒๕๖๐) เรื่อง สัญญาเช่า จะพบว่าสินทรัพย์ และหนี้สินของกิจการสูงขึ้น จึงมีแนวโน้มที่จะส่งผลกระทบให้อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์ ลดต่ำลงและอัตราส่วนหนี้สินต่อทุน สูงขึ้นได้ในขณะที่กำไรสุทธิและ ส่วนของเจ้าของมีค่าเท่าเดิม

แต่ผลการวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงิน แสดงอัตราส่วนผลตอบแทนต่อสินทรัพย์ อัตราส่วนหนี้สินต่อทุน กำไรสุทธิ ส่วนของเจ้าของ ของผู้ใช้บริการธุรกิจการให้เช่าแบบลีสซิ่ง บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย: ศึกษากลุ่มหลักทรัพย์ ๑๐๐ กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๓ บริษัท ช่วงระยะเวลา ปี พ.ศ.๒๕๕๔ ถึงปี พ.ศ.๒๕๖๐ ได้แสดงอัตราส่วนก่อนและหลัง ปี พ.ศ.๒๕๕๗ เพื่อเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลง จะพบว่าหลังการปฏิบัติตามมาตรฐานการบัญชีฉบับที่ ๑๗ (ปรับปรุง ๒๕๕๗) (ปรับปรุง ๒๕๕๘) (ปรับปรุง ๒๕๕๙) (ปรับปรุง ๒๕๖๐) เรื่อง สัญญาเช่า อัตราส่วนทางการเงินเฉลี่ยที่เปลี่ยนแปลงอย่างไม่เป็นสาระสำคัญของผู้ใช้บริการธุรกิจการให้เช่าแบบลีสซิ่งจำนวน ๓๓ บริษัทนั้น เป็นการสนับสนุนผลสรุปของงานวิจัยครั้งนี้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล ทั้ง ๕ บริษัท^๗

ส่วนด้านภาษีอากรมีการบันทึก ภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย เพิ่มเติมตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๔ ตามประมวลรัษฎากร “เรื่อง การหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย กรณีสัญญาให้เช่าทรัพย์สินแบบลีสซิ่ง ตามที่กรมสรรพากรได้ออกคำสั่งกรมสรรพากรที่ ท.ป. ๒๕๔/๒๕๕๔ เรื่อง สั่งให้ผู้จ่าย เงินได้พึงประเมินตามมาตรา ๔๐ แห่งประมวลรัษฎากร มีหน้าที่หักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย ลงวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ ซึ่งให้ยกเลิกความในวรรคสองและวรรคสามของข้อ ๖ ของคำสั่งกรมสรรพากรที่ ท.ป. ๔/๒๕๒๘ เรื่อง สั่งให้ผู้จ่ายเงินได้พึงประเมินตามมาตรา ๔๐ แห่งประมวลรัษฎากร มีหน้าที่หักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย ลงวันที่ ๒๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๘ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยคำสั่งกรมสรรพากรที่ ท.ป. ๑๗๖/๒๕๕๒ เรื่อง สั่งให้ผู้จ่ายเงินได้พึงประเมินตามมาตรา ๔๐ แห่งประมวลรัษฎากร มีหน้าที่หักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย ลงวันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๒ โดยให้ใช้บังคับสำหรับการจ่ายเงินได้พึงประเมินตั้งแต่วันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๔ เป็นต้นไป”

ในด้านภาษีอากร เรื่องสัญญาเช่า ผู้ทำบัญชี มีความเห็นเพิ่มเติมว่า ประมวลรัษฎากรควรปรับให้สอดคล้องกับมาตรฐานการบัญชี เพื่อให้การเสียภาษีอากรได้ถูกต้องครบถ้วน และไม่ต้องปรับปรุงเมื่อสิ้นงวดบัญชีเนื่องจาก ด้านภาษีอากรมีความแตกต่างกับมาตรฐานการบัญชีมากในเรื่องของสัญญาเช่า สอดคล้องกับงานวิจัยของ Suzuki, K. (๑๙๙๗) pp. ๑,๒

ในกรณีของผลกระทบจากมาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ ๑๖ เรื่อง สัญญาเช่า (ร่างมาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ ๑๖ เรื่อง สัญญาเช่ากำหนดให้ปฏิบัติ ในปี พ.ศ. ๒๕๖๓) นั้น

^๗ วิภาดา ตันติประภา, “สร้างความเข้าใจหลักการร่างมาตรฐานการรายงานทางการเงินใหม่ ฉบับที่ ๑๖ เรื่อง สัญญาเช่า”, เอกสารประกอบการอบรมของสภาวิชาชีพบัญชี ในพระบรมราชูปถัมภ์: กรุงเทพมหานคร, ๒๕๖๐.

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เพิ่มเติม เพื่อประกอบงานวิจัยให้ได้ประโยชน์เพิ่มขึ้น ซึ่งได้ผลสรุปจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ทั้ง ๕ บริษัท ดังนี้

๑. เกี่ยวกับ เอกสารสัญญาเช่า

การปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับมาตรฐานการบัญชีฉบับใหม่ สำหรับผู้ใช้บริการธุรกิจการให้เช่าแบบ ลีสซิ่ง เรื่องเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนเอกสารสัญญาเช่าไม่มีผลกระทบเนื่องจาก เอกสารสัญญาเช่า จัดทำ ตามข้อตกลงระหว่างผู้เช่าและผู้ให้เช่า ไม่มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับมาตรฐานฉบับใหม่ และปกติ ผู้ให้บริการธุรกิจการให้เช่าแบบลีสซิ่งจะบริการและดำเนินการ และคาดว่าสัญญาที่เกิดขึ้นหลังจากการ มีผลบังคับใช้สัญญาจะสะท้อนธุรกรรมการเช่าที่ชัดเจนขึ้น

๒. ลักษณะสินทรัพย์ที่เช่า

มีผลกระทบกับสัญญาเช่าอย่างไร จะมีผลกระทบในกรณี สินทรัพย์ที่มีมูลค่าต่ำ กรณีการให้สิทธิใน การใช้สินทรัพย์ที่ระบุและสิ่งตอบแทนที่ตกลงกันในสัญญา เพื่อประเมินว่ามีผลกระทบกับสัญญาเช่า หรือไม่ กรณีสินทรัพย์ที่เป็นที่ดิน กรณีสินทรัพย์มีมูลค่าสูงซึ่งปกติจะมีอายุสัญญาเช่าเกิน ๑๒ เดือน ต้องจัดประเภทรายการเป็นสัญญาเช่าการเงินตามมาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ ๑๖ เรื่อง สัญญาเช่า (แสดงในงบแสดงฐานะการเงิน) และทำให้ความยืดหยุ่นในการเปลี่ยนสินทรัพย์จะน้อยลง

๓. ผลกระทบด้านการปฏิบัติทางบัญชี การรับรู้รายการเริ่มแรก

ผู้เช่าจะต้องรับรู้สิทธิในการใช้สินทรัพย์พร้อมกับหนี้สินตามสัญญาเช่า สำหรับสัญญาเช่าทุกประเภท (ไม่มีการแบ่งเป็นสัญญาเช่าดำเนินงาน สัญญาเช่าการเงินอีกต่อไป) ซึ่งการบันทึกบัญชีเปลี่ยนจากสัญญาเช่าดำเนินงานที่ไม่เคยมีรายการในบัญชีสินทรัพย์ และหนี้สินเป็นการเพิ่มภาระ การบันทึกสินทรัพย์และการรับรู้หนี้สินจากสัญญาเช่า ทำให้หนี้สินจำนวนมากเกิดขึ้นและจะกระทบโดยตรงต่ออัตราส่วนทางการเงิน เช่น อัตราส่วนหนี้สิน

๔. การรับรู้ค่าเช่า

ตามนิยามของมาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ ๑๖ เรื่อง สัญญาเช่า จะไม่มีการรับรู้ค่าเช่า แต่จะเป็นการรับรู้ค่าเสื่อมราคา (ของสินทรัพย์) และรับรู้ดอกเบี้ยจ่ายในงบกำไรขาดทุน และเงินงวด ค่าเช่า จะรับรู้เป็นการจ่ายหนี้สินตามสัญญาเช่าการเงิน (จ่ายต้น) และต้นทุนทางการเงิน (จ่ายดอกเบี้ย) สำหรับสัญญาเช่าทุกประเภทในด้านผู้เช่าเมื่อถึงกำหนดในการชำระค่าเช่า จะทยอยตัดจ่ายสิทธิการใช้สินทรัพย์เป็นค่าใช้จ่าย และลดยอดหนี้สินตามสัญญาเช่า นอกจากนี้ทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างบัญชีกับภาษีอากร แต่มีความชัดเจนมากขึ้นเนื่องจากมีการรับรู้ดอกเบี้ย แยกออกมาจากที่เคยรับรู้เป็นค่าเช่าทั้งหมด

๕. การทบทวนถ้อยคำ

คาดว่าถ้อยคำในสัญญาจะยังคงเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของธุรกิจ อย่างไรก็ตามก็ตีกรณีที่เกิดความไม่ชัดเจนของถ้อยคำตามสัญญาจนเกิดการตีความต่างๆ ในทางบัญชี เช่น เข้านิยามสัญญาเช่าหรือไม่ ระยะเวลาของสัญญาเช่า หรือจำนวนเงินที่ต้องจ่ายตามสัญญาเช่า สายงานบัญชีอาจให้ข้อสังเกตต่อสัญญาเพื่อให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นทำให้การพิจารณาประเภทสัญญาเช่ามีความชัดเจน และง่ายในการพิจารณามากขึ้น

๖. การเปิดเผยข้อมูล

การเปิดเผยข้อมูลตามมาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ ๑๖ เรื่อง สัญญาเช่า การเปิดเผยข้อมูลจะเปิดเผยมากขึ้น เนื่องจากต้องเปิดเผยทั้งสินทรัพย์จากสัญญาเช่า หนี้สินจากสัญญาเช่า เช่น ค่าเช่าที่เกิดจากสัญญาเช่าระยะสั้น ค่าเช่าที่เกิดจากสัญญาเช่าสินทรัพย์ที่มีมูลค่าต่ำ ค่าเช่าผันแปรที่เกิดขึ้นในแต่ละงวดซึ่งไม่ได้รวมอยู่ในการคำนวณหนี้สินตามสัญญาเช่า และกิจการต้องเปิดเผยข้อมูลสินทรัพย์ที่เช่าเป็นสิทธิในงบการเงินแยกออกจากสินทรัพย์อื่นของกิจการเป็นต้น การเปิดเผยรายละเอียดมากขึ้น ทำให้ใช้เวลาในการจัดเตรียมข้อมูลมากขึ้น

๗. ผลกระทบของมาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ ๑๖ เรื่อง สัญญาเช่าที่มีต่อการเงิน

การปฏิบัติตามมาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ ๑๖ เรื่อง สัญญาเช่า อาจมีผลกระทบต่อการเงินของกิจการ เนื่องจากรายการตามสัญญาเช่าอาจทำให้ผลการดำเนินงานของกิจการแตกต่างไปจากการรายงานตามมาตรฐานเดิมอย่างเป็นสาระสำคัญ เช่น ต้องแสดงภาระหนี้สินเพิ่มในงบแสดงฐานะการเงินกระทบอัตราส่วนทางการเงิน

มีสินทรัพย์ และหนี้สินเพิ่มมากขึ้น ค่าเช่าตามสัญญาเช่าดำเนินงานเดิมจะรับรู้ในรูปของต้นทุนทางการเงิน และค่าตัดจำหน่ายของสิทธิการใช้สินทรัพย์

อัตราส่วน (Ratio) ต่างๆในการวิเคราะห์ทางการเงินจะเปลี่ยนแปลงไป อัตราส่วนทางการเงินบางอย่างอาจจะกระทบกับค่าสัญญาที่เคยทำได้ (เช่น สัญญาเงินกู้ ที่มีการระบุว่าจะต้องดำรงอัตราส่วนทางการเงินระบุไว้ เป็นต้น)

มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ ๑๖ เรื่อง สัญญาเช่า มีการมุ่งเน้นให้สัญญาเช่าทุกฉบับต้องรับรู้สินทรัพย์และหนี้สินในอนาคตทั้งหมดเข้างบการเงิน ซึ่งอาจทำให้ผู้ใช้งบการเงินเข้าใจผิดเนื่องจากสินทรัพย์และหนี้สินที่เพิ่มขึ้นจำนวนมาก รวมทั้งการคำนวณ อัตราส่วนทางการเงิน จากงบการเงินอาจมีความคลาดเคลื่อนไม่ถูกต้องได้ การปฏิบัติทางบัญชียังยากต้องอาศัยการประมาณการเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น การคำนวณหามูลค่าปัจจุบันของจำนวนเงินที่จะจ่ายชำระตามสัญญา การคำนวณดอกเบี้ยคิดลด รวมทั้งการประมาณการมูลค่าปัจจุบันของหนี้สินอันอาจเกิดขึ้นเมื่อจบสัญญา ซึ่งการบันทึกบัญชีด้วยวิธีดังกล่าว

เหมาะสำหรับสัญญาที่มีสาระสำคัญกับการเงิน แต่ไม่เหมาะสำหรับสัญญาที่ทำเป็นจำนวนมาก มูลค่าแต่ละสัญญาค่อนข้างต่ำ และมีการเปลี่ยนแปลงสัญญาบ่อย

สรุปความคิดเห็นจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลทั้ง ๕ บริษัท การปฏิบัติตามมาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ ๑๖ เรื่อง สัญญาเช่า จะมีผลกระทบต่อธุรกิจการให้เช่าแบบลีสซิ่งซึ่งทั้งผู้ให้บริการและผู้ให้บริการอย่างมีสาระสำคัญในด้านเอกสารสัญญา ลักษณะสินทรัพย์ที่เช่า การปฏิบัติในด้านการบันทึกบัญชี งบการเงินและการเปิดเผยข้อมูลในหมายเหตุประกอบงบการเงิน อัตราส่วนทางการเงินที่เกี่ยวข้องกับสินทรัพย์และหนี้สินจากสัญญาเช่า แต่จะทำให้งบการเงินแสดงข้อมูลจากการทำธุรกรรมตามสัญญาเช่าได้ครบถ้วนชัดเจนขึ้นและจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้งบการเงิน^๔ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Theodoridis, A. (๒๐๑๗)

อย่างไรก็ดีข้อสรุปผลกระทบนี้เป็นการแสดงความคิดเห็นซึ่งจะมีผลบังคับให้ปฏิบัติในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ การปฏิบัติใช้อาจมีผลกระทบเปลี่ยนแปลงไปจากความเห็นดังกล่าวข้างต้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้

๑. สภาวิชาชีพบัญชี ในพระบรมราชูปถัมภ์ ควรพิจารณาเรื่องการปรับปรุงมาตรฐานการบัญชีให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจในประเทศไทย การออกมาตรฐานการบัญชีควรจัดทำให้ทันเหตุการณ์และประเภทธุรกิจควรให้มีการทดลองปฏิบัติใช้ก่อนประกาศใช้เป็นทางการเพื่อลดจุดบกพร่องของมาตรฐานการบัญชีสำหรับมาตรฐานการบัญชีและมาตรฐานการรายงานทางการเงินที่จะประกาศใช้ในอนาคต ได้แก่ มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ ๑๖ เรื่อง สัญญาเช่า เป็นต้น

๒. กรมสรรพากร ในเรื่องเกี่ยวกับภาษีมูลค่าเพิ่ม ฐานของการคำนวณภาษีมูลค่าเพิ่มคำนวณจากราคาสินค้าหรือการให้บริการ ตามประมวลรัษฎากร มาตรา ๗๘ ภายใต้บังคับมาตรา ๗๘/๓ ความรับผิดในการเสียภาษีมูลค่าเพิ่มที่เกิดจากการขายสินค้า มาตรา ๗๘/๑ ภายใต้บังคับมาตรา ๗๘/๓ ความรับผิดในการเสียภาษีมูลค่าเพิ่มที่เกิดจากการให้บริการ แต่เนื่องจากธุรกิจการให้เช่าแบบลีสซิ่งเป็นบริการทางการเงินสมัยใหม่ โดยให้สินเชื่อกับลูกค้าที่เป็นผู้ประกอบการทุกประเภทด้วยสินทรัพย์แทนตัวเงิน ดังนั้นควรพิจารณาการจัดเก็บภาษีเงินได้จากส่วนของดอกเบี้ยรับเช่นเดียวกับกลุ่มธุรกิจสถาบันการเงิน

๓. บริษัทผู้ให้บริการธุรกิจการให้เช่าแบบลีสซิ่ง พิจารณาแหล่งสินเชื่อให้เหมาะสมกับการดำเนินงานและพิจารณาวิธีการปฏิบัติทางด้านการบันทึกบัญชีในช่วงระยะเวลาก่อนมาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ ๑๖ เรื่อง สัญญาเช่า มีผลบังคับใช้

^๔ วิภาดา ตันติประภา, “สร้างความเข้าใจหลักการร่างมาตรฐานการรายงานทางการเงินใหม่ ฉบับที่ ๑๖ เรื่อง สัญญาเช่า”, เอกสารประกอบการอบรมของสภาวิชาชีพบัญชีในพระบรมราชูปถัมภ์: กรุงเทพมหานคร, ๒๕๖๐.

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

เรื่อง “ผลกระทบจากการปฏิบัติตามมาตรฐานการรายงานทางการเงินฉบับที่ ๑๖ เรื่อง สัญญาเช่า สภาวิชาชีพบัญชี ในพระบรมราชูปถัมภ์ กำหนดให้ถือปฏิบัติกับงบการเงินสำหรับรอบระยะเวลาบัญชี ที่เริ่มตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๖๓ เป็นต้นไป ซึ่งใช้ปฏิบัติแทนมาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ ๑๗ เรื่อง สัญญาเช่า”

บรรณานุกรม

ณธกร กัญญาพงษ์, “ปัจจัยการกำกับดูแลกิจการของบริษัทที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงาน : กรณีศึกษา กลุ่มอุตสาหกรรมธุรกิจการเงินที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. วารสาร วิชาการบริหารธุรกิจ. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๙) : ๓๔-๕๔.

ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. รายงานประจำปี: กรุงเทพมหานคร. ๒๕๖๑.

_____. แบบแสดงรายการข้อมูลประจำปี (แบบ ๕๖-๑). กรุงเทพมหานคร. ๒๕๖๑.

_____. ข้อมูลรายบริษัท/หลักทรัพย์. กรุงเทพมหานคร. ๒๕๖๑.

รัชฎาธิปไตย อุปถัมภ์ประชา, “ความคิดเห็นต่อหลักธรรมาภิบาลของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ แห่งประเทศไทย”. วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม- เมษายน ๒๕๕๘) : ๘๐-๘๘.

วิภาดา ตันติประภา, “สร้างความเข้าใจหลักการร่างมาตรฐานการรายงานทางการเงินใหม่ ฉบับที่ ๑๖ เรื่อง สัญญาเช่า”, เอกสารประกอบการอบรมของสภาวิชาชีพบัญชี ในพระบรมราชูปถัมภ์ : กรุงเทพมหานคร. ๒๕๖๐.

สภาวิชาชีพบัญชี ในพระบรมราชูปถัมภ์. ร่างมาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ ๑๖ เรื่อง สัญญาเช่า. กรุงเทพมหานคร. ๒๕๖๑.

_____. มาตรฐานการบัญชีฉบับที่ ๑๗ (ปรับปรุง ๒๕๖๐) เรื่อง สัญญาเช่า. กรุงเทพมหานคร. ๒๕๖๑.

_____. มาตรฐานการบัญชีฉบับที่ ๑๗ (ปรับปรุง ๒๕๕๙) เรื่อง สัญญาเช่า. กรุงเทพมหานคร. ๒๕๖๐.

_____. มาตรฐานการบัญชีฉบับที่ ๑๗ (ปรับปรุง ๒๕๕๘) เรื่อง สัญญาเช่า. กรุงเทพมหานคร. ๒๕๕๙.

_____. มาตรฐานการบัญชีฉบับที่ ๑๗ (ปรับปรุง ๒๕๕๗) เรื่อง สัญญาเช่า. กรุงเทพมหานคร. ๒๕๕๘.

_____. มาตรฐานการบัญชีฉบับที่ ๑๗ (ปรับปรุง ๒๕๕๕) เรื่อง สัญญาเช่า. กรุงเทพมหานคร. ๒๕๕๘.

_____. มาตรฐานการบัญชีฉบับที่ ๑๗ (ปรับปรุง ๒๕๕๒) เรื่อง สัญญาเช่า. กรุงเทพมหานคร. ๒๕๕๒.

_____. มาตรฐานการบัญชีฉบับที่ ๒๙ (ปรับปรุง ๒๕๕๐) เรื่อง สัญญาเช่า. กรุงเทพมหานคร. ๒๕๕๐.

Theodoridis, A. Direct and indirect impact of new IASB and FASB regulations, concerning lease, to listed companies and leasing markets. **School of Economics, Business Administration & Legal Studies**, International Hellenic University. 2017.

Suzuki, K. The Institutional Relationship Between Tax Accounting and Financial Reporting in Japan: **Consideration of the Principle of the Definite Settlement of Accounts**. School of Business Administration, Kobe University. 1997.

แนวคิดภราดรภาพในพุทธปรัชญาเถรวาท

The Concept of Fraternity in Buddhist Philosophy

สทิระ ราชรินทร์

Satira Racharin

๓๙๘/๓๙ ม. ๒ บ้านทรัพย์มั่นคง ต. บางบ่อ อ. บางบ่อ จ. สมุทรปราการ ๑๐๕๖๐, ประเทศไทย

398/39 No. 2, Ban Saphkhong Bang Bo, Sub-district, Bang Bo District,

Samut Prakan Province 10560, Thailand

Email : daw_0897045256@hotmail.com

Received : April 18, 2019

Revised : May 10, 2019

Accepted : May 15, 2019

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดภราดรภาพ ๒) เพื่อศึกษาแนวคิดภราดรภาพในพุทธปรัชญาเถรวาท ๓) เพื่อวิเคราะห์แนวคิดภราดรภาพในพุทธปรัชญาเถรวาท การดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ผลการวิจัยพบว่า ภราดรภาพคือการที่มนุษย์ปฏิบัติต่อกันฉันพี่น้องเพราะมองว่ามนุษย์ทุกคนที่เกิดมาต่างเป็นพี่น้องกัน มนุษย์ทุกคนมีแหล่งกำเนิดเดียวกันคือ อารัศพรหม ดังนั้น มนุษย์จึงควรปฏิบัติต่อกันฉันพี่น้อง และอีกประการหนึ่งคือมนุษย์ควรปฏิบัติต่อกันฉันพี่น้องบนพื้นฐานภราดรภาพที่เกิดจากการปฏิบัติ พุทธปรัชญาเถรวาทมองว่ามนุษย์ทุกคนแม้จะมีธรรมชาติเห็นแก่ตัวแต่เมื่อปฏิบัติต่อกันด้วยหลักปฏิบัติที่สร้างความเห็นใจกันเพื่อภราดรภาพ(เมตตา) หลักปฏิบัติที่สร้างความเป็นมิตรกันเพื่อภราดรภาพ(กัลยาณมิตร) หลักปฏิบัติที่ส่งเสริมให้ช่วยเหลือกันเพื่อภราดรภาพ(ทาน)แล้ว มนุษย์สามารถทำลายความเห็นแก่ตัว ความขัดแย้ง ความโกรธลงได้ และเข้าถึงความเป็นมนุษย์สากลมีแต่ความสงบสุข ความยุติธรรม ความเมตตาความเอื้ออาทรต่อกันและปฏิบัติต่อกันแบบภราดรภาพได้

คำสำคัญ: แนวคิด, ภราดรภาพ, พุทธปรัชญาเถรวาท

Abstracts

This research has 3 objectives: 1) to study the concept of Fraternity 2) to study the concept of Fraternity in Theravada Buddhist Philosophy 3) to analyze the concept of Fraternity in Theravada Buddhist Philosophy. The research use documentary methodology.

The research found that Fraternity is that humans treat each other fraters because I believe that every human being is born of Fraternity. Every human being has the same origin is Brahmin heavens. So human beings should treat each other fraters. Another is human and should act towards one another on the basis of Fraternity, fraternity, caused by the practice. Buddhist Philosophy that all human beings are naturally selfish, though. However, when treated with practices that generate sympathy for the Fraternity (Kindness) practices that are friendly to each other to create the Fraternity (good friend) practices help to promote Fraternity (giving) it. Man can destroy selfishness, conflict, anger down. And access is a human universal, but peace, justice, kindness, generosity toward each other and treat each other with the Fraternity.

Keywords: Concept, Fraternity, Theravada Buddhist Philosophy

บทนำ

มีการถกเถียงกันทางปรัชญาว่าแท้จริงแล้วมนุษย์เห็นแก่ตัวหรือไม่ โธมัส ฮอบส์^๑ กล่าวว่า "ธรรมชาติของมนุษย์อยากได้อะไรครอบครองสิ่งของของผู้อื่น มีจิตใจคับแคบ ยิ่งสะสมความตระหนี่ไว้มากเท่าใด ความเห็นแก่ตัวจะมีมากขึ้นเท่านั้น"^๒ วิลเลียมสัน^๓ ก็กล่าวทำนองเดียวกันว่า มนุษย์สร้างปัญหามากมายในสังคมมนุษย์ เช่น ความขัดแย้ง ชิงดีชิงเด่น ทะเลาะเอาเปรียบกันเพราะไม่เคารพในคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ด้วยกันทำให้เกิดอุปสรรคต่อการดำเนินชีวิตซึ่งนำไปสู่ความเดือดร้อน ความวุ่นวาย แม้ว่าจะมีงานวิจัยที่ขัดแย้งกับแนวคิดของวิลเลียมสันที่ว่าแท้จริงแล้วมนุษย์มีเหตุผล และเคารพในศักดิ์ศรีของมนุษย์เอง^๔ แต่เมื่อมนุษย์มีความขัดแย้งกันทั้งในระดับโลก ระดับประเทศ และระดับสังคม ความขัดแย้งของมนุษย์ที่มีขนาดใหญ่จนนำไปสู่การต่อสู้ที่เราเรียกว่า สงคราม และเมื่อใดที่เกิดภาวะสงคราม ย่อมหมายถึงการสูญเสีย และความทุกข์ทรมานของทุกฝ่าย เช่นในสงครามโลกครั้งที่ ๑ และ

^๑ ชุมพร สังขปริชา, ปรัชญาและทฤษฎีการเมืองว่าด้วยธรรมชาติมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑), หน้า ๗๐.

^๒ รวีโรจน์ ศรีคำภา, "อุปสรรคที่สำคัญในชีวิต", วารสารมหาจุฬาลงกรณ, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๐) : ๘๘.

^๓ เสถียร หอมขจร, ทฤษฎีการเมืองและจริยธรรม ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐). หน้า ๕๔.

^๔ คณอง ปาณิทรรางกูร, "หลักการเสี่ยงข้างมากที่เคารพสิทธิของเสียงข้างน้อยในพระพุทธศาสนาเถรวาท", วารสารมหาจุฬาลงกรณ, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม- ธันวาคม ๒๕๖๐) : ๑๕๗.

สงครามโลกครั้งที่ ๒ ที่ทำให้ประชากรล้มตายจำนวนมาก คนจำนวนมากสิ้นเนื้อประดาตัวและถูกบังคับให้เป็นผู้ลี้ภัยเป็นต้น ในประเทศไทยเองก็เกิดความขัดแย้งขึ้นระหว่างประชาชน ๒ ฝ่ายโดยเรียกตนเองว่า ฝ่ายเสื้อแดงและฝ่ายเสื้อเหลืองทั้ง ๒ ฝ่ายได้มีความเห็นขัดแย้งไม่สามารถแก้ไขปัญหาด้วยสันติวิธี คือวิธีการที่ไม่ใช้ความรุนแรงหรือวิธีการปฏิบัติที่ไม่รุนแรงในการแก้ปัญหา^๕ แต่ต่อสู้กันทั้งจนเกิดความเสียหายต่อประเทศและความเสียหายอีกมากมายเช่น ส่งผลให้เกิดวิกฤตการณ์ทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่การรัฐประหาร ในปีพ.ศ.๒๕๕๔ การก่อม็อบ ยึดสนามบิน ธรรมเนียมรัฐบาล ย่านชุมชนธุรกิจ ในกลางเมือง ด้านเศรษฐกิจก่อให้เกิดความเสียหายอย่างมาก มีจำนวนผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บเป็นจำนวนมาก สาเหตุทั้งหมดนี้กล่าวได้ว่ามาจากความเห็นแก่ตัวของมนุษย์แต่จอห์น ล็อก (John Lock) กลับมีแนวความคิดเห็นตรงกันข้ามว่า มนุษย์โดยธรรมชาติเป็นคนดี ไม่ได้มีความเห็นแก่ตัว ส่วนความไม่ดีนั้นเกิดจากสภาพแวดล้อมของเขาซึ่งตรงกันข้ามกับพุทธปรัชญาเถรวาทที่มองว่ามนุษย์มีความเห็นแก่ตัว

ความเห็นแก่ตัวในพุทธปรัชญาเถรวาทเกิดจากมนุษย์มีโลภะ โทสะและโมหะซึ่งเป็นอกุศลเจตสิก ยังไม่ได้รับการพัฒนา เป็นเหตุให้มนุษย์กระทำเพื่อตน เห็นแก่ตนเอง จากทัศนะในข้อนี้ชี้ให้เห็นว่าปัญหาทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมทั้งหลาย ล้วนแล้วแต่มีรากเหง้ามาจากความเห็นแก่ตัวนี้ทั้งสิ้น โลภะ โทสะและโมหะเป็นผลให้เกิดความทุกข์ ความเดือดร้อน ความวุ่นวาย ความคับแค้น เป็นการปรนเปรอสนองตัณหาอยู่ตลอดเวลา ทำให้มนุษย์มีพฤติกรรมต่างๆที่เป็นภัยคุกคาม สร้างความไม่สงบเรียบร้อยแก่สังคม ก่อให้เกิดอาชญากรรมทำให้ตนเองและสังคมเดือดร้อน สมภาร พรหมทา^๖ กล่าวว่าความเห็นแก่ตัวอย่างหยาบทำให้คนมุ่งเอาแต่ฝ่ายเดียว สังคมที่เต็มไปด้วยคนเห็นแก่ตัวอย่างหยาบไม่มีความสุข เพราะต่างคนมุ่งแต่จะเอา ความขัดแย้งก็เกิดขึ้น แม้ในพุทธปรัชญาเถรวาทจะมองว่ามนุษย์มีความเห็นแก่ตัว แต่มนุษย์ก็สามารถพัฒนาตนเองได้ด้วยหลักปฏิบัติเพื่อภราดรภาพ พุทธปรัชญาเถรวาทมองว่าภราดรภาพเกิดได้ ๒ วิธีคือภราดรภาพโดยกำเนิดและภราดรภาพโดยการปฏิบัติ ทั้ง ๒ อย่างนี้จะทำลายความเห็นแก่ตัวของมนุษย์และสามารถทำให้ถึงความเป็นมนุษย์สากลได้

^๕ อภิขญา ฤาชัย, “การฟังเชิงพุทธ: สันติวิธีเริ่มต้นที่เราเอง”, วารสารมหาจุฬารัศยการ, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙) : ๑๔๑.

^๖ สมภาร พรหมทา, พุทธปรัชญา มนุษย์ สังคม และปัญหาจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร :จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๘.

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาแนวคิดภราดรภาพ
๒. เพื่อศึกษาแนวคิดภราดรภาพในพุทธปรัชญาเถรวาท
๓. เพื่อวิเคราะห์แนวคิดภราดรภาพในพุทธปรัชญาเถรวาท

ขอบเขตของการวิจัย

เนื้อหาในงานบทความวิจัยนี้ ผู้ศึกษาเริ่มต้นจากการศึกษาแนวคิดเรื่องภราดรภาพโดยทั่วไป ที่กล่าวถึงหลักภราดรภาพที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผลของการวิจัย

๑. ได้รับทราบแนวคิดเรื่องภราดรภาพ
๒. ได้รับทราบแนวคิดเรื่องภราดรภาพในพุทธปรัชญาเถรวาทเถรวาท
๓. ทำให้มีการวิเคราะห์ภราดรภาพในพุทธปรัชญาเถรวาท สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

แนวคิดภราดรภาพทั่วไป

เนื่องจากภราดรภาพเกิดในยุคหลังสงครามฝรั่งเศส รัฐบาลฝรั่งเศสเห็นพ้องจากสงครามและเพื่อจะป้องกันไม่ให้สงครามเกิดขึ้น จึงได้ตระหนักถึงความปลอดภัยที่จะเกิดขึ้นต่อประเทศจึงประกาศหลักเสรีภาพ เสมอภาค ภราดรภาพเพื่อให้โลกอยู่แบบสันติ หลักภราดรภาพเป็นข้อที่สามของคำขวัญที่รัฐบาลฝรั่งเศสประกาศขึ้นโดยมีความหมายว่าให้มนุษย์ปฏิบัติต่อกันฉันพี่น้อง มีความรักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน รักและเคารพในศักดิ์ศรีของเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ไม่ละเมิดสิทธิของกันและกัน^๗

แม้คำว่าภราดรภาพจะมีความหมายว่าคือการให้มนุษย์ปฏิบัติต่อกันฉันพี่น้อง แต่ในรายละเอียดของการปฏิบัตินั้นมีความแตกต่างกันออกไป เช่นพุทธปรัชญาเถรวาทกล่าวถึงหลักภราดรภาพบนพื้นฐานภราดรภาพโดยกำเนิดและหลักภราดรภาพ โดยการปฏิบัติเพื่อให้เกิดภราดรภาพในสังคมเช่นภราดรภาพที่เกิดโดยการปฏิบัติตามหลักเมตตา ทานและหลักกัลยาณมิตรเป็นต้น แต่จอห์น ล็อกกล่าวว่าภราดรภาพจะเกิดขึ้นได้ต้องอยู่บนพื้นฐานของสิทธิคือการที่มนุษย์เคารพและไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ทั้งสิทธิตามธรรมชาติและสิทธิทางการเมือง ซึ่งตรงกันข้ามกับหลักภราดรภาพของศาสนาคริสต์และศาสนาอิสลาม^๘

^๗ เสถียร หอมขจร, ทฤษฎีการเมืองและจริยธรรม ๒, (กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐), หน้า ๕๔.

^๘ วัฒน์ จันทรจำนง, ความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับปรัชญาและศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๐), หน้า ๖๙.

ศาสนาคริสต์กล่าวว่าภราดรภาพตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรักที่พระเจ้ามีต่อมนุษย์ การที่พระเจ้ายอมรับโทษแทนมนุษย์คือการแสดงความรักที่พระเจ้ามีต่อมนุษย์ ส่วนศาสนาอิสลามกล่าวว่าภราดรภาพของชาวมุสลิมคือการที่มุสลิมทุกคนปฏิบัติต่อกันฉันพี่น้องเพราะมุสลิมทุกคนเกิดจากอะดัมและฮาวาซึ่งมีความหมายไม่ตรงกับหลักภราดรภาพเชิงรัฐศาสตร์ หลักภราดรภาพเชิงรัฐศาสตร์หมายความว่าความเป็นพี่เป็นน้องกัน คนในสังคมควรปฏิบัติต่อกันฉันพี่น้อง ช่วยเหลือเอื้ออาทรต่อกัน ไม่ปฏิบัติต่อกันเฉกเช่นศัตรู เพราะความแตกต่างกัน ภราดรภาพจะช่วยให้สังคมเกิดความสงบสุขการปกครองใดที่แยกมิตรแยกศัตรูเหมือนสมัยก่อนได้อาณานิคมมาแบ่งแยกเพื่อปกครองเพื่อให้คนต่อสู้กันเป็นกลุ่ม ๆ การแตกแยกกันมองคนเป็นศัตรูสังคมจะไม่สงบสุข สังคมจะอยู่รวมได้อย่างสงบสุขต้องมีภราดรภาพ มองกันอย่างเป็นพี่น้องไม่ใช่ชั่วตรงข้าม แม้จะมีสีผิวที่แตกต่างนับถือศาสนาที่แตกต่างกันความคิดทางการเมืองที่แตกต่างกันวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ฐานะทางสังคมที่แตกต่างกัน เมื่อมนุษย์อยู่กันเป็นสังคมจึงควรอยู่กันโดยมองกันเป็นพี่น้อง

ขอบเขตของภราดรภาพ

ในการศึกษาเรื่องแนวคิดภราดรภาพในพุทธปรัชญาเถรวาทนี้ได้กำหนดขอบเขตของภราดรภาพเพื่อมิให้กว้างเกินไปหรืออาจจะทำให้คำว่าภราดรภาพไม่ตรงกับงานวิจัยนี้ เช่นภราดรภาพระหว่างมนุษย์กับสัตว์หรือการปฏิบัติต่อสัตว์ด้วยความรักความเมตตาเป็นต้น ภราดรภาพเช่นนี้ไม่ใช่ในความหมายในงานวิจัยฉบับนี้ แต่งานวิจัยฉบับนี้ศึกษาภราดรภาพที่เกิดขึ้นระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน หรือ ระหว่างบุคคลกับบุคคล คือ มีการช่วยเหลือ พึ่งพาอาศัยกัน ระลึกถึงกัน เพราะความที่ได้เกี่ยวพันกันหรือมีความสัมพันธ์เช่นญาติพี่น้อง เป็นสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลที่ให้ความเคารพนับถือกัน เป็นพี่เป็นน้องกัน ซึ่งมีในจิตใจของมนุษย์ทุกชาติ

ประเภทของภราดรภาพ

ถ้าจะพูดถึงภราดรภาพในแง่มุมต่างๆตามที่นักศาสนา นักปรัชญาหรือนักปกครองนำมาเสนอนั้น มีหลายประเภทแต่สำหรับงานวิจัยฉบับนี้ได้แบ่งประเภทของภราดรภาพไว้สองอย่างคือภราดรภาพโดยกำเนิดหมายถึงภราดรภาพที่ถือว่ามนุษย์มีแหล่งกำเนิดเดียวกันเช่นมีพ่อแม่เดียวกัน มีสายเลือดเดียวกัน หรือมีเผ่าพันธุ์เดียวกันทำให้มนุษย์ปฏิบัติต่อกันด้วยความรักฉันพี่น้องในคัมภีร์อัคคัญสูตรกล่าวว่ามนุษย์มีแหล่งกำเนิดเดียวกันคืออากัรพรหม เมื่อมีผู้ให้กำเนิดเดียวกันมนุษย์จึงเชื่อว่าเป็นพี่น้องกัน^๙

^๙ วิจิตร เกิดวิศิษฐ์, “คนในทรรศนะของพุทธศาสนา,” ใน คนในทรรศนะของพุทธศาสนา อิสลาม และคริสต์ศาสนา, โดย เสรี พงศ์พิศ และคนอื่น ๆ, (กรุงเทพมหานคร: สมาคมทอโลกแห่งประเทศไทย, ๒๕๒๔), หน้า ๓๐.

ส่วนภราดรภาพโดยการปฏิบัติคือการที่มนุษย์เป็นผู้เห็นใจผู้อื่นสงสารผู้อื่น จึงมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ด้วยการช่วยเหลือผู้อื่นทำให้มนุษย์มีความเห็นอกเห็นใจและเข้าใจกันภราดรภาพโดยการปฏิบัตินี้รวมไปถึง การสร้างมันให้เกิดขึ้นในหมู่มนุษย์ดังนั้นจึงเรียกว่าภราดรภาพโดยการปฏิบัติ ภราดรภาพที่เกิดจากความสัมพันธ์ของบุคคลที่มีต่อกันจากความมีน้ำใจไมตรีหรือได้ร่วมทุกข์ร่วมสุขด้วยกันจนมีจิตใจผูกพัน รักกัน นับถือกัน เป็นพี่เป็นน้อง แม้ว่าบุคคลนั้น ๆ อาจจะไม่ใช่น้องทางสายเลือดก็ตาม ภราดรภาพโดยการปฏิบัติจึงมีความหมายที่กว้าง ครอบคลุมในทุกลักษณะ ของความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้องของบุคคล และมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม เพราะในสังคมมีความหลากหลายของบุคคลทุก ๆ ด้าน เช่น ด้าน เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นวิถีของบุคคล การเคารพกัน ใน ศักดิ์ศรี และคุณค่าของความเป็นมนุษย์จะช่วยลดปัญหาความขัดแย้งกันได้ ช่วยจรรโลง สร้างสรรค์สังคม ให้สงบสุข

ลักษณะของภราดรภาพ

ลักษณะของภราดรภาพนั้นสังเกตได้จากความหมายที่ว่าเพราะอะไรมนุษย์จึงควรปฏิบัติต่อกัน ฉะนั้น การที่มนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ เวลาเกิดเหตุการณ์ร้ายขึ้นในหมู่คณะจะได้ช่วยกันช่วยปกป้อง หรือป้องกันภัยให้แก่กันและกัน หรือถ้ามีกิจกรรมใดๆ ที่ต้องอาศัยกำลังคนจำนวนมากก็สามารถผลิตกำลัง ช่วยกัน ทำให้กิจกรรมนั้นๆ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี หรือข้อดีของการอยู่ร่วมกันเพื่อจะได้ช่วยเหลือกัน

ดังนั้นการช่วยเหลือกันนี้เป็นลักษณะของภราดรภาพที่มีในจิตใจของมนุษย์และถูกถ่ายทอดออกมา โดยการช่วยเหลือกัน ลักษณะของภราดรภาพจึงเป็นความสัมพันธ์กันของบุคคลจากคุณธรรมที่มีในตน ตามลักษณะของมนุษย์สัมพันธ์คือการการเกี่ยวข้อสัมพันธ์กันในระหว่างมนุษย์กับมนุษย์โดยอาศัยศาสตร์ และศิลป์ในการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล เพื่อให้ได้มาซึ่งความรักใคร่นับถือความจงรักภักดีและความร่วมมือกันทำให้สามารถอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้ด้วยความผาสุก ภราดรภาพจึงเป็นลักษณะของมนุษย์สัมพันธ์ที่มีการปฏิบัติต่อกันด้วยหลักปฏิบัติเพื่อความเป็นพี่น้อง

จากการศึกษาลักษณะของภราดรภาพดังกล่าวอาจสรุปได้ว่า ภราดรภาพเป็นลักษณะของนามธรรม ที่จะต้องใช้ สามัญสำนึก สติปัญญา พิจารณาให้รู้และเข้าใจ เพื่อให้ปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

ธรรมชาติของมนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาท

ธรรมชาติของมนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาทมีความเกี่ยวข้องกับภราดรภาพได้อย่างไร เนื่องจาก พุทธปรัชญาเถรวาทมองว่า มนุษย์สามารถพัฒนาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้ และมนุษย์ที่ได้รับการพัฒนา จึงเป็นมนุษย์ที่จะมีจิตใจเมตตา โอบอ้อมอารีสามารถปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันฉันพี่น้องได้^{๑๐}

^{๑๐} ชุมพร สังขปริชา, ปรัชญาและทฤษฎีการเมืองว่าด้วยธรรมชาติมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑), หน้า ๗๓.

มนุษย์ในมุมมองพุทธปรัชญาเถรวาทคือสามารถพัฒนาทั้งด้าน กาย ปัญญาและชีวิตให้มีคุณค่าได้ มีคำถามว่าทำไมมนุษย์ต้องพัฒนาตนเองให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เพราะในธรรมชาติของมนุษย์ มีกิเลส คือ ราคะ, โทสะ และโมหะดินรน กวัดแกว่ง รักษายาก ห้ามไว้ได้ยาก ควบคุมยากพุทธปรัชญาเถรวาทจึงได้พยายามให้มนุษย์ฝึกเจริญเมตตาบ่อยๆ เพราะการเจริญเมตตาเป็นต้นจะช่วยให้จิตของมนุษย์เกิดความรัก ในผู้อื่นเมตตาสงสารผู้อื่นหรือหากปฏิบัติตามหลักกัลยาณมิตรและหลักแห่งการแบ่งปัน(ทาน)เป็นต้นบ่อยๆ สามารถทำให้มนุษย์เกิดความรัก ความผูกพันได้ ในพุทธปรัชญาเถรวาทกล่าวว่าธรรมชาติของมนุษย์สามารถพัฒนาได้เพราะมนุษย์เมื่อได้รับการพัฒนา ๔ ขั้น คือ

๑. บอกเพียงหนึ่งครั้งก็สามารถพัฒนาได้
๒. บอกหลายหลายครั้งก็สามารถพัฒนาได้
๓. บอกด้วยสอนด้วยก็สามารถพัฒนาได้
๔. บอกด้วยสอนด้วยฝึกด้วยหลายๆครั้งก็พัฒนาได้

และเมื่อได้รับการฝึกฝนพัฒนาแล้วก็สามารถเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้^{๑๑}

แนวคิดภราดรภาพในพุทธปรัชญาเถรวาท

แนวคิดภราดรภาพนี้พระพุทธเจ้าเสนอเพื่ออะไร พระพุทธเจ้าทรงมองว่าธรรมชาติของมนุษย์นั้น มีความเห็นแก่ตัว ความเห็นแก่ตัวคือเจตสิกฝ่ายอกุศลที่ปรุงแต่งจิตให้ชั่วที่อยู่ในใจของมนุษย์คือ โลภะ โทสะ โมหะ และเสนอทางออกเพื่อแก้ไขความขัดแย้งต่างๆมากมายของมนุษย์ด้วยหลักภราดรภาพ ที่ปรากฏในพุทธปรัชญาเถรวาท หลักภราดรภาพที่กล่าวไว้มี ๒ ประเภทคือ ภราดรภาพโดยกำเนิดคือ การมองว่ามนุษย์มีเผ่าพันธุ์เดียวกัน สามารถปฏิบัติดีต่อกันได้ คือไม่เบียดเบียน รังแก เอาไรต์เอาเปรียบกัน แต่อยู่ด้วยกันด้วยความเห็นอกเห็นใจกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพราะต่างมองว่ามนุษย์ทุกคนต่างเป็น พี่น้องกันเพราะเกิดมาจากที่เดียวกันคือ อาภัสสรพรหมและภราดรภาพที่เกิดโดยการปฏิบัติคือภราดรภาพ ที่เกิดโดยการปฏิบัติจะนำความเปลี่ยนแปลงมาสู่ตัวบุคคลและสังคม ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตไปในทาง ที่จะพัฒนาขึ้นจากเดิมที่เป็นอยู่ การปฏิบัติตามหลักปฏิบัติเพื่อภราดรภาพ คือ

๑. แนวคิดเกี่ยวกับหลักปฏิบัติที่ส่งเสริมความเห็นใจกัน(หลักเมตตา)เพื่อภราดรภาพ

ปฏิบัติที่ส่งเสริมให้บุคคลมีความเห็นใจกันเป็นหลักปฏิบัติที่ชี้ให้เห็นถึงคุณค่า และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ การเข้าใจและรู้แจ้ง ตามสภาวะของความเป็นมนุษย์จะทำให้เกิดความเห็นใจกัน เกิดความรู้สึกว่าบุคคลอื่น ๆ นั้นมีความคล้ายคลึงเหมือนกันหมด ทั้งทางร่างกายและจิตใจทำให้เกิดความรู้สึกว่าคนอื่นนั้น

^{๑๑} วิจิตร เกิดวิศิษฐ์, “คนในทรรศนะของพุทธศาสนา,” ใน คนในทรรศนะของพุทธศาสนา อิสลาม และ คริสตศาสนา, โดย เสรี พงศ์พิศ และคนอื่น ๆ, (กรุงเทพมหานคร: สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทย, ๒๕๒๔), หน้า ๓๓๓.

เหมือนเป็นพี่น้องกัน ซึ่งเป็นเหตุผลหนึ่ง ในหลักภราดรภาพ หลักปฏิบัติในพุทธปรัชญาเถรวาทเถรวาท ที่ทำให้เกิดความเห็นใจกัน

ความปรารถนาดีเป็นจุดประสงค์ขั้นต้นของพุทธปรัชญาเถรวาท ฉะนั้น แนวทางแห่งธรรมที่เป็น คำสอนเพื่อให้ประจักษ์ชัดแก่สรรพสัตว์ ให้ทราบถึงคุณธรรมอันประเสริฐของผู้เป็นใหญ่ ตามหลักปฏิบัติ ในพระพุทธปรัชญาเถรวาทที่เป็นแนวปฏิบัติของผู้ประเสริฐ หรือผู้ที่มีจิตใจยิ่งใหญ่กว้างขวาง คือ “เมตตา มีความเห็นใจผู้อื่น หลักปฏิบัตินี้ส่งผลให้เกิดความเห็นใจกันได้อย่างชัดเจนเพราะธรรม นี้ล้วนแต่ ชักนำให้เกิดความเห็นใจกัน ปรารถนาดีต่อกัน ทำให้เกิดความเห็นใจกันขึ้นได้หลักปฏิบัติเมตตา ความปรารถนาดีให้ผู้อื่นเป็นสุขด้วยความรักใคร่หวังดี ความปรารถนาดี การแสดงออกซึ่งมิตรไมตรีต่อผู้อื่น มีจิตแผ่ไมตรี และคิดทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น อยากจะช่วยเหลือให้ทุกคนมีความสุข ความสบายใจ โดยทั่วหน้าซึ่งสิ่งนี้จะนำไปให้เกิดความเห็นใจกันขึ้นมาดังเช่น ความเมตตาของพระพุทธองค์ ที่เห็น สรรพสัตว์เป็นเช่นพี่น้อง จึงต้องปฏิบัติพุทธกิจของพระองค์อย่างไม่ย่อท้อดังที่พระองค์ทรงตรัสว่า “ความเมตตา และความต้องการยอมเป็นบ่อเกิดแห่งความเป็นญาติกันในระหว่างสัตว์โลกทั้งปวงได้ มีชั้นสูงต่ำอยู่ในสายเลือด” และ “ในสังคมที่นำอยู่ทำให้สุขภาพจิตดี สภาพแวดล้อมและบุคคลในสังคม มีเมตตาต่อกันพบว่า ความรักที่ทุกคนในสังคมนั้นมอบให้แก่กันและกันนั้นเป็นความรักซึ่งเกิดจากเมตตา เป็นพื้นฐาน” ซึ่งเป็นผลให้เกิดความเห็นใจกัน”^{๑๒} เมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นถือเป็นหลักปฏิบัติที่จะ นำมนุษย์ไปสู่ภราดรภาพได้

๒. แนวคิดเกี่ยวกับหลักปฏิบัติที่การสร้างความเป็นมิตร(กัลยาณมิตร)ต่อกันเพื่อภราดรภาพ

ความเป็นมิตรกันสื่อความหมายได้ลึกซึ้งบ่งบอกถึงความจริงใจ มีน้ำใจไมตรีต่อกันเป็นสิ่งที่มุ่งหวัง ของการอยู่ร่วมกันในสังคม เพราะความเป็นมิตรกัน มีคุณประโยชน์ อย่างมากต่อการดำเนินชีวิตตลอด ชีวิต หลักปฏิบัติในพุทธปรัชญาเถรวาทที่ส่งเสริมความเป็นกัลยาณมิตรเป็นปัจจัยสำคัญ คนทั่วไปจะต้อง อาศัยกัลยาณมิตรเป็นจุดเริ่มต้น ที่จะไปสู่การดำเนินชีวิตที่ดีดังนั้นกัลยาณมิตร คือ เพื่อนที่ดี มีความ ปรารถนาดีต่อกัน มีไมตรีจิตต่อกัน เป็นบุคคลที่ช่วยชี้แนะแนวทาง ตลอดจนแนะนำสั่งสอน ชักนำให้เรา ดำเนินชีวิตที่ดีงาม ให้ประสบผลดีมีความสุขมีความเจริญก้าวหน้า แม้จะต่างวัย ต่างฐานะ ต่างอาชีพก็ตาม จนเกิดเป็นมิตรภาพ มิตรภาพในพุทธปรัชญาเถรวาทหมายถึง ความเป็นเพื่อนที่รักใคร่คุ้นกัน มีไมตรีจิต ต่อกัน ดังนั้น กัลยาณมิตร ตามรูปศัพท์นั้นหมายถึง เพื่อนที่ดีเพื่อนที่งามหรือเพื่อนที่รักใคร่คุ้นเคยที่ดี เพื่อนรักใคร่ คุ้นเคยที่งาม เพื่อนผู้มีความเอื้อเฟื้อ มีน้ำใจเอื้อเฟื้อที่ดีงาม บุคคลผู้มีจิตที่หวังดี มีความรักใคร่ เป็นผู้หวังประโยชน์เกื้อกูลต่อตนเองและผู้อื่นความหมายตามศัพท์จะเห็นว่าท่านมุ่งเอามิตรดีที่เป็นบุคคล

^{๑๒} พุทธทาสภิกขุ, การเมืองคือธรรมะ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อรุณวิทยา, ๒๕๓๑), หน้า ๑๗, ๑๙.

โดยเฉพาะกัลยาณมิตร หมายถึง บุคคลผู้มีความใฝ่รู้ตั้งตนอยู่ในธรรม เป็นผู้ชี้แนะแนวทางแห่งความเจริญ สันติสุขนอบรม เป็นที่ปรึกษา เพื่อนที่ดี หนังสือ หรือสื่อหลากหลายรูปแบบที่ส่งเสริมให้เกิดปัญญา สิ่งแวดล้อมทางสังคมโดยทั่วไปที่ดี ที่เกื้อกูล ซึ่งจะชักจูง หรือกระตุ้นให้เกิดปัญญาได้ด้วยการฟัง การสนทนา ปรึกษา ซักถาม อ่าน ตลอดจนการรู้จักเลือกใช้สื่อให้เกิดประโยชน์ผู้ยินดีในกุศลธรรม มีกายสุจริต เป็นต้น เชื่อว่า กัลยาณมิตร และการวางตัวเหมาะสม การได้เจรจา สนทนากับ ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ถึงพร้อมด้วยศีล ถึงพร้อมด้วยจาคะ และถึงพร้อมด้วยปัญญา ไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นคนหนุ่มหรือคนแก่ แล้วคอยศึกษา และปฏิบัติตามศรัทธาของท่านผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธาตามสมควรคอยศึกษาศีลและปฏิบัติตามศีลของท่าน ผู้ถึงพร้อมด้วยศีลตามสมควร คอยศึกษาจาคะของท่านผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะตามสมควร และ คอยศึกษา ปัญญาของท่านผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญาตามสมควร นี้เรียกว่า กัลยาณมิตรตา

สรุปบุคคลที่จะเป็นกัลยาณมิตรได้ต้องเป็นบุคคลผู้มีน้ำใจดีงาม เอื้อเฟื้อ เกื้อกูลประโยชน์ตนและผู้อื่น ส่วนความหมายโดยเนื้อหานี้ครอบคลุมไปถึงสิ่งแวดล้อมทุกอย่าง ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ พัฒนายกระดับความคิดความอ่าน ความเข้าใจที่ถูกต้องถือว่าเป็นกัลยาณมิตรทั้งสิ้นในทางธรรมแม้ยังไม่ได้ทำการช่วยเหลือแก่ผู้ใดปรากฏออกมาเป็นรูปธรรม เพียงแค่เป็นผู้ยินดีในกุศลธรรม มีกายสุจริต เป็นต้น ก็ถือว่าเป็นกัลยาณมิตรแล้ว เพราะว่าผู้ยินดีในกุศลธรรมก็คือ ผู้มีกัลยาณมิตรภายในนั่นเอง^{๑๓}

ดังนั้น หลักปฏิบัติที่ส่งเสริมความเป็นมิตรกันทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วนี้ เชื่อได้ว่าสามารถทำให้เกิดภราดรภาพแก่กันได้ เพราะตามที่ได้กล่าวไว้แล้วว่าความเป็นพี่น้องกันนั้น ต้องมีพื้นฐานของความเป็นมิตรกัน

๓. แนวคิดเกี่ยวกับหลักปฏิบัติที่ส่งเสริมให้ช่วยเหลือ(ทาน)กันเพื่อภราดรภาพ

การช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกันเป็นลักษณะของความสมบูรณ์แบบทางสังคมที่ชี้ให้เห็นชัดว่าในสังคมนั้น ทุก ๆ คน ต่างก็มีความสำคัญต่อกันและกัน อาจจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวนี้เป็นแสดงออกถึงมโนธรรมในจิตใจของบุคคลที่มีต่อกัน การช่วยเหลือกันจึงเป็นการปฏิบัติของบุคคลที่แสดงออกมาให้เห็นถึงความมีน้ำใจต่อกันมีหลายลักษณะ หลักปฏิบัติในพุทธปรัชญาเถรวาทที่ส่งเสริมให้เกิดการช่วยเหลือกัน คือ ทาน

พุทธปรัชญาเถรวาทสอนว่าคนและสัตว์ทั้งหลายต่างรักตัวกลัวตาย รักสุขเกลียดทุกข์เหมือนกัน การทำทานที่ดีต้องไม่ใช่ด้วยการเบียดเบียนหากแต่ต้องการฆ่าต้องฆ่ากิเลสตนหาของตนเอง จึงจะเป็นทานที่มีแต่ความสุข โดยการให้ เพื่อตนเองและผู้อื่นอยู่ ร่วมกันอย่างมีความสุข การให้ เป็นการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

^{๑๓} วิทย์ วิศเวทย, จริยศาสตร์เบื้องต้น มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๐), หน้า ๑๘.

ของบุคคลในสังคมอันเกิดจากการได้รู้จักกัน หรือเห็นใจกัน ในสภาพความเป็นอยู่ ที่ขาดแคลน เดือดร้อน หรือขัดสน มีความต้องการในวัตถุ

การให้ทานในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่ ช่วยลดละความเห็นแก่ตัวได้อย่างดี ทานนั้น มีผลอย่างยิ่งต่อตนเองและผู้อื่น คือ ฝึกให้ตนเองเป็นผู้เสียสละแก่ผู้อื่น ซึ่งเมื่อผู้อื่นที่ได้รับของทานนั้น แล้ว จะทำให้เกิดความสุข และคิดที่จะเผื่อแผ่แก่ผู้อื่นอีกต่อไป บุคคลที่สมบูรณ์ด้วยคุณธรรมนั้นจะไม่มี ความตระหนี่ในทานเลย เพราะมีความเห็นว่า การทำให้ผู้อื่นเป็นสุขจากการให้ทานนั้นทำให้ตนเกิดปิติ เอิบอิ่มใจในการให้นั้น ทานในพุทธปรัชญาเถรวาทคือ การให้ด้วยสิ่งของ คือ สิ่งของ เครื่องใช้ ที่มีความ จำเป็นต่อผู้อื่น การให้ธรรม หรือ ให้ความรู้ และคำแนะนำสั่งสอนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น การให้โดยเจาะจง บุคคล คือ กำหนดผู้รับให้ชัดเจนไป การให้ที่ไม่เจาะจงบุคคล คือ การให้แก่ส่วนรวม หรือการให้เป็น ของกลาง

ดังนั้น หลักธรรมที่สร้างความเห็นใจ สร้างความเป็นมิตรและหลักธรรมที่ส่งเสริมให้ช่วยเหลือกัน แท้จริงแล้วก็คืออุปกรณ์ในการทำลายจิตที่ประกอบด้วย ความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ หลักธรรมที่สร้างความเห็นใจมี เมตตาเป็นต้น เมตตาจะทำลายความโกรธ ความเกลียด อาฆาต พยาบาท เมตตา คือ ความเป็นมิตร ความปรารถนาดีต่อบุคคลอื่น โดยไม่จำเพาะเจาะจง เมตตาจะมีได้ต้องอบรมในชีวิตประจำวันนั่นเอง โดยเริ่มจากบุคคลที่ใกล้ตัวเราที่สุด แล้วค่อยๆ ขยายวงกว้างออกไปขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่ง ถึงบุคคลที่ไม่เป็นที่รักคือศัตรู หลักธรรมที่ส่งเสริมให้ช่วยเหลือกันมี ทานเป็นต้น ทานคือการช่วยเหลือกัน ด้วยวัตถุสิ่งของ ทานคือการให้ การเสียสละ การแบ่งปันเพื่อประโยชน์แก่คนอื่น ช่วยปลูกฝังให้เป็นคนที่ไม่เห็นแก่ตัว แบ่งปันกันจะเป็นอุปกรณ์ทำลายแก่ตัวของมนุษย์^{๑๔} มนุษย์ไม่อาจทำดีต่อผู้อื่นได้เพราะความ เห็นแก่ตัวที่เกิดจากตัณหาคือความทะยานอยากได้ เมื่อเกิดขึ้นแล้วทำให้จิตหิวโหยอยากได้ เกิดความดิ้นรน อยู่ไม่เป็นสุข หากหยุดยั้งไม่ได้ก็จะเป็นต้นเหตุให้ดิ้นรนแสวงหาสิ่งที่อยากได้มาสนองความต้องการ หรือ เมื่อไม่ได้โดยวิธีชอบธรรมก็นำไปทำความชั่วความไม่ดีงามต่าง ๆ เช่น ลักขโมย ทูจจริต คอรัปชั่น โกง ปล้น จนถึงฆ่าคนตาย ต้องทำลายหลักธรรมที่ส่งเสริมให้ช่วยเหลือกันนั้น คือ ทาน เป็นต้น

บทสรุป

ภราดรภาพมีหลายความหมายเช่นการช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันเห็นอกเห็นใจกันบนพื้นฐาน แนวคิดที่แตกต่างกันออกไป เช่น ภราดรภาพตามแนวคิดของจอห์น ล็อก คือการที่มนุษย์ช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ต่อกันเห็นอกเห็นใจกันบนพื้นฐานแนวคิดเรื่องสิทธิของมนุษย์ ศาสนาคริสต์ คือ การช่วยเหลือ

^{๑๔} เสถียร หอมขจร, **ทฤษฎีการเมืองและจริยธรรม ๒**, (กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐), หน้า ๕๖.

เอื้อเพื่อเอื้อแผ่ต่อกันเห็นอกเห็นใจกันบนพื้นฐานแนวคิดเรื่องความรักในพระเยซูคริสต์ ศาสนาอิสลาม มีการช่วยเหลือ เอื้อเพื่อเอื้อแผ่ต่อกันเห็นอกเห็นใจกันบนพื้นฐานแนวคิดเรื่องมนุษย์มีกำเนิดมาจากอาดัมและฮาวาเป็นผู้ให้กำเนิดมนุษย์ทุกคนดังนั้นจึงควรมองว่ามนุษย์ทุกคนเป็นพี่น้องกันและองค์การสหประชาชาติก็มีแนวคิดภราดรภาพเช่นเดียวกับจอห์น ล็อก

แนวคิดภราดรภาพทั่วไปขึ้นเกิดขึ้นจากหลายสาเหตุจอห์น ล็อกกล่าวว่าเกิดจากสิทธิของมนุษย์ทุกคนบนโลกที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิดและเป็นสากล สอดคล้องกับองค์การสหประชาชาติที่กล่าวว่ามนุษย์ทั้งหลายเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในเกียรติศักดิ์และสิทธิ แนวคิดนี้เกิดขึ้นเพื่อให้มนุษย์สร้างภราดรภาพขึ้นมาโดยการไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น และผู้อื่นก็จะไม่ละเมิดสิทธิเรา ในการศึกษาเรื่องแนวคิดภราดรภาพในพุทธปรัชญาเถรวาทนี้ได้กำหนดขอบเขตของภราดรภาพที่เกิดขึ้นระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน หรือ ระหว่างบุคคลกับบุคคลตามสภาพปรกติที่เกิดขึ้น คือ มีการช่วยเหลือ พึ่งพาอาศัยกัน ระลึกถึงกัน เพราะความที่ได้เกี่ยวพันกันหรือมีความสัมพันธ์เช่นญาติพี่น้อง เป็นสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลที่ให้ความเคารพนับถือกัน เป็นพี่เป็นน้องกัน ซึ่งมีในจิตใจของมนุษย์ทุกชาติ โดยได้แบ่งประเภทของภราดรภาพไว้ ๒ อย่าง คือ

๑. ภราดรภาพโดยกำเนิดหมายถึงภราดรภาพที่ถือว่ามนุษย์มีแหล่งกำเนิดเดียวกันเช่นมีพ่อแม่เดียวกัน มีสายเลือดเดียวกัน หรือมีเผ่าพันธุ์เดียวกันทำให้มนุษย์ปฏิบัติต่อกันด้วยความรักฉันพี่น้อง ในพุทธปรัชญาเถรวาทกล่าวไว้ในอัครัญญสูตร กล่าวว่า มนุษย์มีแหล่งกำเนิดเดียวกันคืออภัสสรพรหม ว่าแต่เดิมที่มนุษย์จุติลงมาจากชั้นอภัสสรพรหม มีรัศมีแผ่ชานออกจากกาย มีปิตีเป็นอาหาร ได้สำเร็จทางใจ ครั้นมาอยู่ในโลก เมื่อบริโภคอาหารหยาบคือ จัวนดิน กะบิดิน เครือดิน และข้าวสาลี ก็ทำให้เกิดกิเลส ตัณหา ประกอบกับการดำเนินชีวิตภายใต้สิ่งแวดล้อมที่เป็นบรรยากาศของโลกจึงทำให้คุณสมบัตินี้ได้มาจากชั้นอภัสสรพรหมค่อย ๆ สูญหายไป ร่างกายค่อย ๆ หยาบและกล้าแข็งขึ้นเรื่อย ๆ ผิวพรรณก็ผิดแปลกแตกต่างกันออกไป และสัตว์โลกเหล่านั้นก็ดูหมิ่นกันเพราะการปรารถนาผิวพรรณเป็นเหตุและหลังจากที่ได้บริโภคข้าวสาลีแล้วเพศชายหญิงก็ปรากฏ ธรรมชาติของพุทธปรัชญาเถรวาทเถรวาท ถือว่ามนุษย์แต่ละคนหรือสรรพสัตว์ทั้งหลายล้วนเป็นพี่น้องกัน ถ้าไม่ใช่ในอดีตชาติ ก็ปัจจุบันชาติ หรืออาจจะเป็นกันอีกในอนาคตชาติ ในเมื่อต่างก็เป็นพี่น้องกัน จึงพึงปฏิบัติต่อกันในฐานะญาติพี่น้อง เมื่อมีผู้ให้กำเนิดเดียวกันมนุษย์จึงเชื่อว่าเป็นพี่น้องกันเพราะมีแหล่งกำเนิดหรือผู้ให้กำเนิดเดียวกัน

๒. ภราดรภาพโดยการปฏิบัติคือการที่มนุษย์เป็นผู้เห็นใจผู้อื่นสงสารผู้อื่น จึงมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นด้วยการช่วยเหลือผู้อื่นทำให้มนุษย์มีความเห็นอกเห็นใจและเข้าใจกันภราดรภาพโดยการปฏิบัตินี้รวมไปถึงการสร้างมันให้เกิดขึ้นในหมู่มนุษย์ ดังนั้น การสร้างภราดรภาพจึงเรียกว่าภราดรภาพโดยการปฏิบัติ ภราดรภาพที่เกิดจากความสัมพันธ์ของบุคคลที่มีต่อกันจากความมีน้ำใจไมตรีหรือได้ร่วมทุกข์ร่วมสุข

ด้วยกันจนมีจิตใจผูกพัน รักกัน นับถือกัน เป็นพี่เป็นน้อง แม้ว่าบุคคลนั้น ๆ อาจจะไม่ใช่น้องทางสายเลือดก็ตาม ภารดรภาพโดยการปฏิบัติคือความมีน้ำใจให้กับของมวลมนุษยชนซึ่งบุคคลหมดทั้งโลกนี้ควรที่จะมีน้ำใจต่อกัน เพราะความเป็นจริงในชีวิตนั้นต่างต้องพึ่งพาอาศัยกัน แสดงออกต่อกันด้วยความดีมีน้ำใจ ร่วมมือช่วยเหลือกันทำให้ภารดรภาพเกิดขึ้นได้

ข้อเสนอแนะ

ผู้ศึกษาคิดว่าภารดรภาพยังต้องศึกษาจากมุมมองของนักวิชาการนักปราชญ์นักคตินักศาสนานอกมากมายเพื่อที่จะเข้าใจคำว่าภารดรภาพได้ทุกมุดังนั้นการศึกษาแนวคิดภารดรภาพในพุทธปรัชญาเถรวาทอาจจะยังไม่ครอบคลุมในความหมายของคำว่าภารดรภาพได้ทั้งหมดและเพื่อให้คำว่าภารดรภาพเป็นที่รู้จักและสามารถนำความรู้เรื่องภารดรภาพไปเผยแพร่และใช้ได้จริงผู้ศึกษาจึงอยากเสนอให้มีการศึกษาประเด็นเพิ่มเติมเช่นศึกษาแนวคิดภารดรภาพของจอห์นล๊อคเป็นต้น

วิจารณ์

๑. คำว่า ภารดรภาพ Fraternity มีเอกสารที่เกี่ยวข้องน้อยและมีคนพูดถึงน้อยผู้ศึกษาพยายามติดตามค้นหาเอกสารที่มีคนเขียนถึงภารดรภาพโดยมากพบคำว่าภารดรภาพมุสลิมและคำว่าภารดรภาพนิยม (Solidarism) ของท่านปรีดี พนมยงค์ ซึ่งก็มีความหมายที่ห่างจากความหมายของจอห์นล๊อคและพุทธปรัชญาเถรวาทผู้ศึกษาจึงศึกษาความหมายของภารดรภาพที่มีความหมายใกล้เคียงกันเช่น ภารดรภาพของนักปรัชญากลุ่มสโตอิก ภารดรภาพเชิงรัฐศาสตร์ภารดรภาพในศาสนาคริสต์และภารดรภาพในศาสนาอิสลามเพื่อจะหาหาความหมายที่ใกล้เคียงกันมากที่สุดในงานวิจัยฉบับนี้จะไม่พูดถึงภารดรภาพที่ใช้คำว่า brotherhoodแต่จะใช้ในความหมายของคำว่าFraternity เท่านั้นจากการศึกษาเอกสารที่เป็นภาษาไทยพบว่ามีน้อยมากที่พูดถึงภารดรภาพ

๒. จากการศึกษาคำว่าภารดรภาพพบว่ามีหลายความหมายขึ้นอยู่กับว่าใครเป็นผู้พูดถึงภารดรภาพและภารดรภาพจะถูกให้ความหมายโดยผู้ใดเช่นจอห์นล๊อคกล่าวว่า ภารดรภาพคือการเคารพและไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่นพุทธโฆษจารย์กล่าวว่า ภารดรภาพคือความสามัคคีศาสนาคริสต์กล่าวว่าภารดรภาพคือความรักที่พระเจ้ามีต่อมนุษยศาสนาอิสลามกล่าวว่าภารดรภาพคือการที่มนุษย์มีแหล่งกำเนิดเดียวกันคือมาจากอาดัมและฮาวาเป็นต้น ดังนั้นความหมายของภารดรภาพจึงมีความหลากหลายมากมายขึ้นอยู่กับใครพูดว่าจะมีความอย่างไรหรือให้ความหมายว่าอย่างไร

๓. ภารดรภาพใน พุทธปรัชญาเถรวาทมีทั้งภารดรภาพที่เกิดขึ้นได้และภารดรภาพที่เกิดขึ้นไม่ได้เพราะภารดรภาพที่ผู้ศึกษาคิดว่าไม่สามารถเกิดขึ้นได้เพราะมองว่ามนุษย์เกิดจากแหล่งกำเนิดเดียวกันคือ

มนุษย์เกิดจากอภัสสรพรหมซึ่งในความเป็นจริงมนุษย์ไม่สามารถเกิดจากอภัสสรพรหม แต่เกิดจากมารดาของเรานั้นเองแต่สำหรับภราดรภาพที่เกิดจากการปฏิบัติผู้ศึกษาเชื่อว่าภราดรภาพชนิดนี้สามารถเกิดขึ้นได้จริงหากมนุษย์ปฏิบัติต่อกันด้วยหลักเมตตาหลักกัลยาณมิตรและหลักทานคือการแบ่งปันเป็นต้นผู้ศึกษาเชื่อว่าภราดรภาพโดยการปฏิบัติสามารถเกิดขึ้นได้จริง

ผู้ศึกษาคิดว่าภราดรภาพยังต้องศึกษาจากมุมมองของนักวิชาการนักปราชญ์นักคตินักศาสนาอีกมากมายเพื่อที่จะเข้าใจคำว่าภราดรภาพได้ทุกมุม

บรรณานุกรม

คะนอง ปาลิภัทรรางกูร. “หลักการเสี่ยงข้างมากที่เคารพสิทธิของเสี่ยงข้างน้อยในพระพุทธศาสนาเถรวาท”.

วารสารมหาจุฬาริชาการ. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม- ธันวาคม ๒๕๖๐) : ๑๕๗.

ชุมพร สังขปริชา. ปรัชญาและทฤษฎีการเมืองว่าด้วยธรรมชาตินุษย์. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,

พุทธทาสภิกขุ. การเมืองคือธรรมะ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อรุณวิทยา, ๒๕๓๑.

รวีโรจน์ ศรีคำภา. “อุปสรรคที่สำคัญในชีวิต”. วารสารมหาจุฬาริชาการ. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม- มิถุนายน ๒๕๖๐) : ๘๘.

วัฒน์จันทร์จำนง. ความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับปรัชญา และศาสนา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, ๒๕๔๐.

วิจิตร เกิดวิศิษฐ์. “คนในพระศนะของพุทธศาสนา.” ใน คนในพระศนะของพุทธศาสนา อิสลาม และ คริสตศาสนา. โดย เสรี พงศ์พิศ และคนอื่น ๆ. กรุงเทพมหานคร: สมาคาคาทอลิกแห่งประเทศไทย, ๒๕๒๔.

วิทย์ วิศทเวทย์. จริยศาสตร์เบื้องต้น มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๐.

สมภาร พรหมทา. พุทธปรัชญาเถรวาท มนุษย์ สังคม และปัญหาจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

เสถียร หอมขจร. ทฤษฎีการเมืองและจริยธรรม ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐.

อภิญา ฤาชัย. “การฟังเชิงพุทธ: สันติวิธีเริ่มต้นที่เราเอง”. วารสารมหาจุฬาริชาการ. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙) : ๑๔๑.

การบริหารความเสี่ยงเชิงพุทธบูรณาการ Integrated Buddhism Risk Management

วัฒน์ กัลยาณพัฒน์กุล

Watthana kanlayapatthanakul

หมู่บ้านดีพร้อม 199/240 หมู่ 1 ต.นครสวรรค์ตก อ.เมือง จ.นครสวรรค์ 60000 โทร.088-5990988

199/240 Moo 1 Nakhon Sawan-Tok, Muang District Nakhon Sawan 60000

Mobile phone : 088-5990988

Email: Watthana2550@gmail.com

Received : March 9, 2018

Revised : May 2, 2019

Accepted : May 14, 2019

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของดัชนีพนธ์เรื่อง “การบริหารความเสี่ยงเชิงพุทธบูรณาการ” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ ได้แก่ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีการบริหารความเสี่ยง ๒) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการบริหารความเสี่ยง ๓) เพื่อบูรณาการแนวคิด ทฤษฎีการบริหารความเสี่ยงด้วยหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการบริหารความเสี่ยง ผลการวิจัยพบว่า การจัดการความเสี่ยง หรือการบริหารความเสี่ยง คือ การจัดการความเสี่ยง ทั้งในกระบวนการ ในการระบุ วิเคราะห์ ประเมิน ดูแล ตรวจสอบ และควบคุมความเสี่ยงที่สัมพันธ์กับกิจกรรม หน้าที่และกระบวนการทำงาน เพื่อให้องค์กรลดความเสียหายจากความเสี่ยงมากที่สุด และพุทธบัญญัติเกี่ยวกับการบรรพชาอุปสมบท ที่ได้กำหนดคุณสมบัติของพระอุปัชฌาย์และคุณสมบัติของผู้บวชนั้น และพุทธวิธีที่ทรงนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการเผยแผ่ ด้านการปกครอง และการบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อลดความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน ด้วยการนำแนวคิด ทฤษฎีการบริหารความเสี่ยงมาบูรณาการกับหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการบริหารความเสี่ยง เพื่อการบริหารจัดการพุทธบริษัทให้เกิดความสามัคคี และเข้าถึงหลักคำสอน และเป็นการป้องกันความเสียหายที่จะเกิดขึ้นจากการล่วงละเมิดพระวินัย การปกครองคณะสงฆ์ที่ปราศจากอคติ และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งกับศาสนิกของศาสนาอื่น

คำสำคัญ : การบริหาร, ความเสี่ยง, พุทธบูรณาการ

Abstract

This academic paper is a Part of dissertation entitled “Integrated Buddhist Risk Management” has three objectives: 1) to study the concepts and theory of risk management; 2) to study the principles of *Buddha-Dhamma* that promote risk management and 3) to integrate the concept and theory of risk management by the principles of *Buddha-Dhamma* that promote risk management.

The research found that risk management is to management risk in processing, specifying, analyzing, assessing, monitoring and controlling risks that associated with activists, functions and working processes in order to reduce the damage as much as possible. Moreover, Buddha Canon about Buddhist ordination that has set the qualifications of preceptor and ordained person, and using Buddha – Dhamma in propaganda, administration and effective management to reduce risks that may happen in Buddhism by applying theory of risk with Buddha-Dhamma to promote risk management and non-bias administration and disseminate Buddhism which shrouds not being conflict with other religions.

Keywords : Integrated Buddhist, Risk, Management

บทนำ

พระพุทธศาสนา จัดเป็นองค์กรตามหลักของการจัดองค์กร เพราะมีองค์ประกอบ ๔ ประการ กล่าวคือ มีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมาย โครงสร้าง กระบวนการปฏิบัติงาน และมีบุคคลเป็นองค์ประกอบ ในการบริหารองค์กร กล่าวคือพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธองค์ทรงใช้หลักการบริหารความเสี่ยงในหลาย ๆ ด้าน เช่น ทรงสอนให้พิจารณาร่างกายว่า ภิกษุทั้งหลาย ฐานะ ๕ ประการนี้ ที่สตรี บุรุษ คฤหัสถ์ หรือบรรพชิตต้องพิจารณาเนื่อง ๆ คือ สตรี บุรุษ คฤหัสถ์ หรือบรรพชิตควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า

๑) เรามีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้

๒) เรามีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปได้ “หนุททานิ ภิกขเว อามนุตยา มิ วายธมมา สงฺขารอ ปุปฺปมาเทน สมฺปาเทถ”^๑ “ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ เราขอเตือนเธอทั้งหลายว่า สังขารทั้งหลาย มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงทำหน้าที่ให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาทเถิด”^๒

^๑ ดูรายละเอียด ใน อก.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๕๓/๘๘.

^๒ ที.ม. (บาลี) ๑๐/๑๐๘/๑๔๑.

^๓ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๕๐/๙๐.

การประพาศิทธิพระธรรมวินัยของพระภิกษุสามเณร จัดเป็นปัญหาที่วิกฤตที่สุดในปัจจุบัน เพราะพระภิกษุสามเณรเป็นส่วนหนึ่งของพุทธบริษัท ความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อพระพุทธศาสนานั้น ส่วนหนึ่งเกิดจากการประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุสามเณร หากท่านเหล่านั้นประพฤติผิดต่อพระธรรมวินัยแล้ว ย่อมมีผลต่อศรัทธาของประชาชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ปัญหาการประพาศิทธิพระวินัยของพระภิกษุสามเณรนั้น พอจะสรุปสาเหตุได้ดังนี้ คือ

- ๑) พระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนาของสังคมไทย มีพื้นฐานทางครอบครัวแตกต่างกัน
- ๒) มีระดับการศึกษาและสติปัญญาแตกต่างกัน
- ๓) เหตุจูงใจในการบรรพชาและอุปสมบทแตกต่างกัน
- ๔) การขอบรรพชาและอุปสมบท เป็นกระบวนการที่ทำได้ง่าย ไม่มีระเบียบในการปฏิบัติเป็นมาตรฐานเดียวกันในการพิจารณาและฝึกก่อนให้การบรรพชาและอุปสมบท
- ๕) พระอุปัชฌาย์ผู้มีอำนาจตามกฎหมายในการให้บรรพชาและอุปสมบท ไม่ได้อบรมสั่งสอนพระบวชใหม่ให้เท่าที่ควร มุ่งเน้นอดีตเรกลาภอันเกิดจากผู้บวชเป็นหลัก ควรมีมาตรการหรือมาตรฐานให้กับพระอุปัชฌาย์ทุกรูปได้นำไปเป็นแนวปฏิบัติที่ชัดเจนกว่าที่เป็นอยู่
- ๖) เจ้าอาวาสที่มีหน้าที่ดูแลอบรมสั่งสอน แต่ไม่มีเวลาอันเนื่องจากการกิจต่าง ๆ
- ๗) สื่อมวลชนเสนอข่าวเกินความเป็นจริง ไม่มีความรับผิดชอบใด ๆ ทำให้พระภิกษุที่ดีตกเป็นจำเลยที่ถูกสังคมตัดสินผิดแล้ว โดยไม่มีโอกาสชี้แจงต่อสังคม

ในส่วนการบริหารบุคลากรทางศาสนาของพระพุทธเจ้านั้น ได้ทรงวางรูปแบบการปกครองสงฆ์ไว้เพื่อให้ประพฤติปฏิบัติร่วมกัน เมื่อพิจารณาถึงการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของสงฆ์ นั้นหมายถึงมีการขยายตัวของพุทธบริษัทซึ่งมีจำนวนมากขึ้นตามลำดับ ดังนั้น การประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ย่อมมีความแตกต่างกัน ทั้งทัศนคติ ความเชื่อ ความต้องการที่แตกต่างกันอันเนื่องมาจากการปฏิสัมพันธ์อย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งถือได้ว่าเป็นเรื่องปกติที่อาจจะเกิดขึ้นได้ ดังนั้น เมื่อมีข้อขัดแย้งเกิดขึ้นจึงต้องมีวิธีในการบริหารจัดการกับข้อพิพาทนั้น ๆ กรณีที่มีพระภิกษุประพฤติผิดนอกธรรมนอกวินัย พระพุทธองค์จะตรัสรับสั่งให้มีการประชุมสงฆ์ ตรัสเรียกภิกษุผู้ก่อเหตุและทรงชี้โทษแห่งการประพฤติเช่นนั้น และทรงพระบัญญัติห้ามมิให้ภิกษุประพฤติเหตุดังกล่าวอีก ซึ่งการบัญญัติห้ามมิให้กระทำความผิดนั้น เรียกว่าพระบัญญัติ^๔ ทั้งนี้ ทรงวางวิธีการในการบริหารความเสี่ยงเพื่อใช้ในการระงับความประพฤติเสียหายของหมู่ภิกษุและภิกษุณี โดยใช้ อธิกรณสมถวิธี ซึ่งนับเป็นการบริหารจัดการความเสี่ยงอีกวิธีหนึ่ง

^๔ วิมทา.(ไทย) ๑/๔๐/๒๙.

ผู้วิจัยต้องการศึกษาการบริหารความเสี่ยงที่พระพุทธเจ้าทรงใช้แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างที่ทรงเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น กรณีเกี่ยวกับการบรรพชาอุปสมบท การวางรูปแบบการปกครองสงฆ์ รวมถึงการใช้หลักพุทธธรรมบางหมวดมาใช้ในการบริหารคณะสงฆ์ เพื่อนำมาบูรณาการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับคณะสงฆ์ในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาถึงพุทธวิธีการบริหารความเสี่ยงในพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

๑. เพื่อศึกษาพันธกิจและยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารความเสี่ยง
๒. เพื่อศึกษาพุทธวิธีการบริหารความเสี่ยงในพระพุทธศาสนา
๓. เพื่อประยุกต์ใช้ในการบริหารความเสี่ยงของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยจะรวบรวมข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary source) จากพระไตรปิฎก และข้อมูลชั้นทุติยภูมิ บทความ งานแปล และผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เมื่อได้ข้อมูลในส่วนนี้แล้ว ก็ได้นำมาศึกษาวิเคราะห์ถึงพุทธวิธีการบริหารความเสี่ยง ๓ ด้าน คือ

- ๑) ด้านการคัสตรบุคลการสงฆ์
- ๒) ด้านการบริหารและการปกครอง
- ๓) ด้านการจัดการอธิกรณ์

ซึ่งผู้วิจัยได้จัดขั้นตอนของการดำเนินการวิจัย (Research Process) ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาแนวคิดเรื่องความหมาย ประเภท และองค์ประกอบของความเสี่ยง โดยแยกเป็นความเสี่ยงด้านการกลยุทธิ์ ความเสี่ยงด้านปฏิบัติการ ความเสี่ยงจากเหตุการณ์ภายนอก ความเสี่ยงด้านพระพุทธรูปปฏิมากรรม ขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาความหมาย ลักษณะและประเภทของความเสี่ยงที่เกิดขึ้นสมัยพุทธกาล รวมถึงผลของพุทธวิธีการบริหารจัดการความเสี่ยงในสมัยพุทธกาล

ขั้นตอนที่ ๒ ศึกษาพุทธวิธีการบริหารความเสี่ยงในพระพุทธศาสนา ขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาพุทธวิธีการบริหารความเสี่ยงด้านกลยุทธิ์ พุทธวิธีการบริหารความเสี่ยงด้านปฏิบัติการ พุทธวิธีการบริหารความเสี่ยงด้านเหตุการณ์ภายนอก และพุทธวิธีการบริหารความเสี่ยงด้านการระงับอธิกรณ์ โดยจะศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ปกรณ์วิเสส และเอกสาร รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ ๓ เป็นการสังเคราะห์รูปแบบพฤติกรรมวิธีการบริหารความเสี่ยง เพื่อนำมาบูรณาการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับคณะสงฆ์ในปัจจุบัน โดยแบ่งประเด็นเป็น ๒ ด้าน คือ ด้านการคัดสรรบุคลากรเข้าสู่พุทธบริษัท ด้านอุปชฌายวัตรและสัทธีการวัตร โดยนำหลักการบริหารความเสี่ยงตามหลักของ COSO ซึ่งมี ๕ องค์ประกอบ คือ

- ๑) การควบคุมการอุปสมบทของคณะสงฆ์ไทย (Control Environment)
- ๒) การประเมินความเสี่ยงเกี่ยวกับการอุปสมบท (Risk Assessment)
- ๓) กิจกรรมการควบคุมการอุปสมบท (Control Activities)
- ๔) ข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสารเกี่ยวกับการการอุปสมบท (Information and Communication)
- ๕) การติดตามและประเมินผลเกี่ยวกับการอุปสมบท (Monitoring) ของคณะสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน จากนั้นจะได้สรุปเพื่อนำมาบูรณาการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับคณะสงฆ์ในปัจจุบัน

ขั้นตอนที่ ๔ อภิปราย และสรุปผลการวิจัยเพื่อตอบปัญหาการวิจัย ขั้นตอนนี้ได้นำข้อมูลที่ศึกษา มาทั้งหมดมาอภิปรายแล้วสังเคราะห์ออกมาเป็นองค์ความรู้ใหม่เพื่อตอบปัญหาการวิจัยที่ตั้งไว้ข้างต้น และเสนอแนวทางในการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการตอบปัญหาตามบริบทของความเสี่ยงที่เกิดขึ้น ในพระพุทธศาสนา และเสนอแนวทางในการวิจัยต่อไป

ผลการวิจัย

๑. การบริหารความเสี่ยงตามแนวคิดของ COSO-ERM

กรอบการควบคุมภายในองค์ประกอบที่สำคัญของกรอบการบริหารความเสี่ยงเนื่องจากองค์ประกอบของการบริหารความเสี่ยงตามแนวคิดของ COSO (The Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission : COSO)^๕ ถูกพัฒนามาจากองค์ประกอบของการควบคุมภายในตามรายงานของ COSO ในปี พ.ศ.๒๕๓๕ ที่มีทั้งหมด ๕ องค์ประกอบ ดังนี้

- ๑) สภาพแวดล้อมของการควบคุม (Control Environment)
- ๒) การประเมินความเสี่ยง (Risk Assessment)
- ๓) กิจกรรมการควบคุม (Control Activities)

^๕ เมธา สุวรรณสาร, เอกสารประกอบการสัมมนา การบริหารความเสี่ยง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.itgthailand.com>, [มกราคม ๒๕๕๙]

^๖ จันทนา สาขากร, (ธันวาคม ๒๕๕๐). “COSO ERM กับงานตรวจสอบภายใน”, วารสารวิชาชีพบัญชี, ๓ (๘). ๗๕-๗๙.

๔) ข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication)

๕) การติดตามและประเมินผล (Monitoring)

COSO ได้ขยายจาก “สภาพแวดล้อมของการควบคุม” เป็น “สภาพแวดล้อมภายใน (Internal Environment)” ได้เพิ่มองค์ประกอบด้านการบริหารความเสี่ยง ๓ องค์ประกอบ คือ

๑) การกำหนดวัตถุประสงค์ (Objective Setting)

๒) การระบุเหตุการณ์ (Event Identification)

๓) การตอบสนองความเสี่ยง (Risk Responses)

โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ

๑) ความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการดำเนินงาน (Effectiveness and Efficiency of Operation) เป็นวัตถุประสงค์ที่มุ่งเน้นให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ขององค์กร

๒) ความเชื่อถือได้ของรายงานทางการเงิน (Reliability of Financial Reporting) เพื่อให้ผู้ใช้รายงานทางการเงินขององค์กรที่เป็นบุคคลทั้งภายในและภายนอกได้ข้อมูลที่ถูกต้องไปใช้ในการตัดสินใจ

๓) การปฏิบัติตามกฎหมาย ข้อกำหนด ระเบียบ และข้อบังคับ (Compliance with Laws and Regulations) เพื่อป้องกันมิให้องค์กรเกิดความเสียหายจากการละเว้นไม่ปฏิบัติหรือปฏิบัติผิดกฎหมาย ข้อกำหนด กฎ ระเบียบ และข้อบังคับขององค์กรเอง

จากองค์ประกอบของการควบคุมภายในแนวคิด COSO เดิมดังกล่าว ภายหลังจากเกิดเหตุการณ์ของบริษัทเอนรอน (Enron) ในประเทศสหรัฐอเมริกาล้มละลายได้มีการตื่นตัวหันมาพัฒนาระบบการดูแลกิจการให้มีความโปร่งใสมากขึ้นและเน้นถึงความสำคัญของการควบคุมภายในที่มีประสิทธิภาพ COSO จึงได้พัฒนาปรับปรุงและขยายแนวความคิดของการควบคุมภายในโดยนำองค์ประกอบการควบคุมภายใน ๕ ประการ เดิมมาขยายขอบเขตให้กว้างขวางมากขึ้นและปรับใหม่ให้เหมาะสมและได้เน้นแนวคิดเรื่องกรอบการจัดการความเสี่ยงขององค์กร จึงเกิดเป็น COSO แบบใหม่ ที่เรียกกันว่า COSO-ERM (Enterprise Risk Management Integrated Framework : ERM)

การบริหารความเสี่ยงองค์กรตามแนว COSO-ERM คือ กระบวนการที่กำหนดขึ้นและนำไปใช้โดยคณะกรรมการฝ่ายบริหารและบุคลากรอื่น ๆ เพื่อกำหนดกลยุทธ์และใช้กับหน่วยงานทั้งหมดในองค์กร^๗ โดยได้รับการออกแบบมาเพื่อระบุเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้น ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อองค์กร รวมทั้งการบริหาร

^๗ จันทนา สาขาร, (ธันวาคม ๒๕๕๐), “COSO ERM กับงานตรวจสอบภายใน”, วารสารวิชาชีพบัญชี, ๓ (๘). ๗๕-๗๙.

ความเสี่ยงให้อยู่ในระดับความเสี่ยงที่องค์กรยอมรับได้ (Risk Appetite) ทั้งนี้เพื่อความมั่นใจอย่างสมเหตุสมผลว่าองค์กรจะบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

๒. แนวคิด ทฤษฎีการบริหารความเสี่ยง

ความหมายของความเสี่ยงในมุมมองของนักวิชาการและองค์กรทั่วไป ดังนี้

ความเสี่ยง (Risk) หมายถึง เหตุการณ์ การกระทำใด ๆ ที่มีความไม่แน่นอน ซึ่งหากเกิดขึ้นจะมีผลกระทบในเชิงลบ ต่อวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายขององค์กร หรือลดโอกาสที่จะบรรลุความสำเร็จต่อการบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของแผนงาน^๘

ความเสี่ยง (Risk) หมายถึง โอกาสที่จะเกิดความผิดพลาด ความเสียหาย การรั่วไหล ความสูญเปล่า หรือเหตุการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ ซึ่งอาจเกิดขึ้นในอนาคตและมีผลกระทบหรือทำให้การดำเนินงานไม่ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์กร ทั้งในด้านยุทธศาสตร์การปฏิบัติงาน การเงิน และการบริหารซึ่งอาจเป็นผลกระทบทางบวกด้วยก็ได้ โดยการวัดจากผลกระทบ (impact) ที่ได้รับและโอกาสที่จะเกิด (Likelihood) ของเหตุการณ์^๙

การจัดการความเสี่ยง หรือการบริหารความเสี่ยง (Risk management) คือ การจัดการความเสี่ยงทั้งในกระบวนการ ในการระบุ วิเคราะห์ (Risk analysis) ประเมิน (Risk assessment) ดูแล ตรวจสอบ และควบคุมความเสี่ยงที่สัมพันธ์กับ กิจกรรม หน้าที่และกระบวนการทำงาน เพื่อให้องค์กรลดความเสียหายจากความเสี่ยงมากที่สุด อันเนื่องมาจากภัยที่องค์กรต้องเผชิญในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง หรือเรียกว่า อุบัติภัย (Accident)

ความเสี่ยง หมายถึง โอกาสที่จะเกิดเหตุการณ์ซึ่งจะมีผลกระทบต่อวัตถุประสงค์ สามารถวัดได้จากผลกระทบที่ตามมา (Consequences) และความเป็นไปได้ในการเกิด (likelihood) หรือกล่าวโดยง่ายว่า ความเสี่ยงคือสิ่งใดก็ตามที่เกิดขึ้นแล้วจะทำให้องค์กรไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้^{๑๐}

ความเสี่ยง หมายถึง โอกาสที่จะเกิดความผิดพลาด ความเสียหาย การรั่วไหล ความสูญเปล่าหรือเหตุการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ ซึ่งอาจเกิดขึ้นในอนาคต และมีผลกระทบ หรือทำให้การดำเนินงานไม่ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายขององค์กร ทั้งในด้านยุทธศาสตร์ และปฏิบัติงาน การเงิน และการบริหาร ซึ่งอาจเป็นผลกระทบทางบวกด้วยก็ได้ โดยวัดจากผลกระทบ (Impact) ที่ได้รับและโอกาส

^๘ เมธา สุวรรณสาร, *คู่มือการบริหารความเสี่ยงขององค์กร*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : [https:// itgethailand.wordpress.com/](https://itgethailand.wordpress.com/) [๑๕ มกราคม ๒๕๖๐].

^๙ คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน, *คู่มือบริหารความเสี่ยงและการควบคุมภายใน*, (ม.ป.ท., ๒๕๕๔), หน้า ๒.

^{๑๐} Siri Thongsiri, *Enterprise Risk Management and Internal Control Framework*. Bangkok, 2003, [Online], Available : <http://ozthai.almni.in.th/do>. [10 December 2550]

ที่จะเกิด (Likelihood) ของเหตุการณ์^{๑๑} หรือโอกาสที่จะเกิดความผิดพลาด ความเสียหาย การรั่วไหล ความสูญเสียเปล่า หรือเหตุการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ หรือการกระทำใด ๆ ที่อาจเกิดขึ้นภายใต้สถานการณ์ที่ไม่แน่นอน ซึ่งอาจเกิดขึ้นในอนาคตและมีผลกระทบหรือทำให้การดำเนินงานไม่ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์กร ทั้งในด้านยุทธศาสตร์ การปฏิบัติงาน การเงินและการบริหาร โดยสรุปแล้ว ความเสี่ยงคือ โอกาสหรือเหตุการณ์ซึ่งไม่สามารถจะควบคุมให้เป็นไปตามที่คาดหวังไว้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการดำเนินการที่ตั้งไว้

พุทธวิธีที่ส่งเสริมการบริหารความเสี่ยง

การวางกฎระเบียบเกี่ยวกับการบรรพชาอุปสมบท นับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญเพื่อการคัดกรอง และตรวจสอบบุคลากรขององค์กร เพื่อให้ได้มาเป็นศาสนทายาทที่มีคุณภาพคือพระอุปัชฌาย์ ผู้ที่ให้การอุปสมบทแนะนำข้อวัตรปฏิบัติ บทบัญญัติเกี่ยวกับพระธรรมวินัยที่ทรงอนุญาตและข้อห้ามมิให้ประพฤติปฏิบัติ และเพื่อนำมาซึ่งความเลื่อมใสแก่พุทธศาสนิกชนและความมั่นคงของพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยจะได้นำเสนอความเป็นมาของการบรรพชาอุปสมบทพอสังเขป ดังนี้

๑. การบรรพชาอุปสมบทของกุลบุตรในปฐมโพธิกาล

ในข้อนี้ ผู้วิจัยจะแสดงคุณสมบัติของกุลบุตร โดยกล่าวถึงการอุปสมบทของกุลบุตรในปฐมโพธิกาล ซึ่งมีคุณสมบัติสมบูรณ์แล้ว เป็นการอุปสมบทที่ยังไม่ก่อให้เกิดความเสี่ยง เพราะเป็นผู้มีความศรัทธาเป็นที่ตั้ง หรือเป็นผู้บวชด้วยความเคารพในพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นผู้ที่พระพุทธเจ้าทรงประทานการบวชด้วยวิธีที่เรียกว่า เอหิภิกขุอุปสัมปทา เป็นต้น จัดว่าเป็นผู้ตั้งใจ มุ่งมั่นและเต็มใจในการบวช จึงมิได้สร้างความเสื่อมเสียให้เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนา ดังจะได้ยกตัวอย่างเรื่องราวของท่านเหล่านั้น พอเป็นตัวอย่าง ดังนี้

๑) กุลบุตรผู้ได้สดับพระธรรมเทศนาแล้วพิจารณาและปฏิบัติ ภาย วาจา ใจ ไปตามพระธรรมเทศนา นั้นกระทั่งได้บรรลุเป็นพระอริยบุคคล เช่น พระปัญจวัคคีย์ เป็นต้น^{๑๒}

๒) กุลบุตรผู้ออกบวช เพราะจิตเล็งเห็นถึงความวุ่นวาย ความขัดข้องของการอยู่ครองเรือนว่าไม่เป็น ที่ตั้งแห่งความสุขที่แท้จริง เช่น พระยสกุบุตร (ลูกชายมหาเศรษฐี) เป็นต้น^{๑๓}

๓) กุลบุตรผู้ออกบวชเพราะต้องการจะเรียนและพิสูจน์หลักธรรมที่ละเอียดลึกซึ้ง ของพระพุทธเจ้า เช่น พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ เป็นต้น^{๑๔}

^{๑๑} เจนเนตร มณีนาถ และคณะ, การบริหารความเสี่ยงระดับองค์กรจากหลักการสู่ภาคปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ชัมชัมเต็ม จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๕.

^{๑๒} ดุราลัยเถิดใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๒-๑๙/๑๘/๒๗.

^{๑๓} ดุราลัยเถิดใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๕-๒๖/๓๑-๓๓.

^{๑๔} ดุราลัยเถิดใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๖๒/๗๖-๗๗.

๔) กุลบุตรผู้ออกบวชด้วยจิตศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เช่น พระมหากัสสปเถระ (ซึ่งเป็นอดีตผู้ใหญ่นั่น) เป็นต้น^{๑๕}

๕) กุลบุตรผู้ออกบวชเพราะได้ฟังธรรมและเพื่อลบล้างกรรมชั่วที่ตนได้เคยกระทำความ เพราะเกิดความรู้สึกผิดกลับตัวได้ เช่น พระองคฺลิมาล^{๑๖} เป็นต้น

๖) กุลบุตรผู้ออกบวชเพราะรู้ตัวเองว่าอายุมากแล้วควรสละการครองเรือน แล้วบวชเพื่อทำตนให้บริสุทธิ์ เช่น ราชะพราหมณ์^{๑๗} เป็นต้น

การบวชในช่วงปฐมโพธิกาลนั้น คณะสงฆ์ยังไม่ได้ขยายตัวมากนัก การอุปสมบทจึงไม่เป็นเรื่องยุ่งยาก เพราะเป็นเพียงการเปล่งพระวาจาของพระพุทธเจ้าเพียงพระองค์เดียว แต่ภายหลังได้ทรงอนุญาตให้มีการอุปสมบทได้อีกหลายวิธี โดยสรุปวิธีอุปสมบทมีทั้งหมด ๘ อย่าง แต่เฉพาะที่ใช้เป็นหลักมี ๓ อย่าง คือ

๑. เอหิภิกขุอุปสัมปทา การอุปสมบทด้วยพระวาจาว่า “เธอจงมาเป็นภิกษุเถิด”^{๑๘} เป็นวิธีที่พระพุทธเจ้าทรงบวชให้เอง

๒. ติสรณคณุปสัมปทา หรือ สรณคณุปสัมปทา^{๑๙} การอุปสมบทด้วยถึงไตรสรณะ เป็นวิธี ที่ทรงอนุญาตให้พระสาวกทำในยุคต้นพุทธกาล เมื่อคณะสงฆ์ยังไม่ใหญ่นัก เมื่อทรงอนุญาตวิธีที่ ๓ แล้ว วิธีที่ ๒ นี้ ก็เปลี่ยนใช้สำหรับบรรพชาสามเณร

๓. ญัตติจตุตถกัมมอุปสัมปทา การอุปสมบทด้วยญัตติจตุตถกรรม^{๒๐} เป็นวิธีที่ทรงอนุญาตให้สงฆ์ทำ ในเมื่อคณะสงฆ์เป็นหมู่ใหญ่ขึ้นแล้ว และเป็นวิธีใช้สืบมาจนทุกวันนี้

วิธีอุปสมบทอีก ๕ อย่าง ที่เหลือเป็นวิธีที่ประธานเป็นกรณีพิเศษ จำเพาะบุคคล

๔. โอวาทปฏิกคหณุปสัมปทา การอุปสมบทด้วยการรับโอวาท เป็นวิธีที่ทรงอนุญาต แก่พระมหากัสสปเถระ เป็นต้น

๕. ปัญหาพยากรณุปสัมปทา การอุปสมบทด้วยการตอบปัญหาของพระพุทธองค์ เป็นวิธีที่ทรงอนุญาตแก่โสฬกสามเณร

๖. ครุฑมมปฏิกคหณุปสัมปทา (หรือ อัฐครุฑมมปฏิกคหณุปสัมปทา) การอุปสมบทด้วยการรับครุฑธรรม ๘ ประการ เป็นวิธีที่ทรงอนุญาตแก่พระนางมหาปชาบดีโคตรมี^{๒๑}

^{๑๕} ดูรายละเอียดใน วิ.ม.อ. (ไทย) ๑/๗๗๑.

^{๑๖} ดูรายละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๔๗-๓๔๙/๔๒๑-๔๒๔.

^{๑๗} ดูรายละเอียดใน ขุ.ธ.อ. (บาลี) ๑/๔๐๕.

^{๑๘} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔/๒๕.

^{๑๙} วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๔/๔๒-๔๓.

^{๒๐} วิ.ม. (ไทย) ๔/๖๙/๙๗-๙๘.

^{๒๑} ดูรายละเอียดใน วิ.จุ. (ไทย) ๗/๔๐๒-๔๐๓/๓๑๓-๓๑๔.

๗. พุทธนะ อุปสัมปทา การอุปสมบทด้วยทูต เป็นวิธีที่ทรงอนุญาตแก่นางคณิกา (หญิงโสเภณี) ชื่ออัทธมาลี^{๒๒}

๘. อัญญาจิกาอุปสัมปทา การอุปสมบทมีวาจา ๘ ของภิกษุณี คือ ทำด้วยญัตติจตุตถกรรม ๒ ฝ่าย จากสงฆ์ทั้งสองฝ่าย คือ ภิกษุณีสงฆ์ครั้งหนึ่ง ภิกษุสงฆ์ครั้งหนึ่ง^{๒๓}

การอุปสมบทตามวิธีดังกล่าวมานี้ ข้อ ๑ เป็นการอุปสมบทที่พระพุทธเจ้าทรงใช้กับกุลบุตรผู้มีศรัทธา ในครั้งปฐมโพธิกาล และทรงยกเลิกเมื่อได้มอบให้สงฆ์เป็นผู้รับผิดชอบในกาลต่อมา ข้อ ๒ ทรงอนุญาต ให้ภิกษุเป็นผู้ให้การบรรพชาอุปสมบทซึ่งเป็นการกำหนดให้ใช้เฉพาะกาล ภายหลังอนุญาตให้ใช้กับกุลบุตร ที่มีอายุยังไม่ถึง ๒๐ ปี เป็นสามเณร เรียกว่า บรรพชา ข้อ ๓ นี้เป็นพุทธานุญาตให้สงฆ์เป็นใหญ่ในการ ให้การบรรพชาอุปสมบทและใช้มาถึงปัจจุบันนี้ด้วย สำหรับข้อ ๔-๘ นั้นเป็นการประทานอุปสมบทแก่ กุลบุตรผู้มีความศรัทธาเป็นการเฉพาะบุคคลดังกล่าวมา

๒. สมบัติ ๕ ประการ เพื่อการบริหารความเสี่ยงในการบรรพชาอุปสมบท

กุลบุตรผู้มีความประสงค์จะบรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนาจะต้องมีคุณสมบัติตาม พุทธบัญญัติไว้ เพื่อเป็นการป้องกันความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นแก่พระพุทธศาสนาดังกล่าว ผู้วิจัยจะได้แสดง ตามเนื้อหา ดังนี้ คือ ๑) มนุษยสมบัติ ๒) วัตถุสมบัติ ๓) ปริสสมบัติ ๔) สีม่าสมบัติ ๕) กรรมวาจาสมบัติ^{๒๔} ๖) วัตรปฏิบัติเพื่อการบริหารความเสี่ยงระหว่างอุปัชฌาย์และอันเตวาสิก ๗) การป้องกันความเสี่ยงโดย พุทธบริษัท

๓. วัตรปฏิบัติเพื่อการบริหารความเสี่ยง

อุปัชฌาย์วัตรและสัทธีวิหาริกวัตร มีประโยชน์ต่อสังคมสงฆ์ทั้งในภาวะปกติและในภาวะ ที่เกิดความขัดแย้ง กล่าวคือในภาวะปกติ การที่ทั้งสองฝ่ายได้ทำอุปการะต่อกัน สิ่งที่เกิดแน่นอน คือความสามัคคี อย่างแนบแน่น ระหว่างพระอุปัชฌาย์กับสัทธีวิหาริก และวัตรปฏิบัติในพระอาจารย์กับอันเตวาสิก รวมทั้ง พระภิกษุร่วมพระอุปัชฌาย์เดียวกัน หากเกิดความขัดแย้งหรือเกิดอธิกรณ์ การที่คณะสงฆ์ได้ทำอุปการะ ต่อกัน การแก้ปัญหา ก็จะเป็นไปโดยง่าย เพราะทั้งสองฝ่ายจะมีความเคารพยำเกรงกัน บางปัญหาก็แก้ได้ เพราะเห็นแก่พระอุปัชฌาย์หรือเพราะมีความเคารพยำเกรงในพระอุปัชฌาย์ซึ่งถือว่าเป็นเสมือนผู้ให้ กำเนิดในโลกแห่งพระพุทธศาสนา อุปัชฌาย์วัตรและสัทธีวิหาริกวัตรจึงเป็นสายสัมพันธ์เพื่อความสามัคคี ในหมู่สงฆ์

^{๒๒} วิ.จุ.(ไทย) ๗/๔๓๐/๓๕๘.

^{๒๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๒๘, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ผลิติมม์, ๒๕๕๙), หน้า ๕๗๕-๕๗๖.

^{๒๔} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๕-๖.

หน้าที่ในการดูแลระหว่างพระอุปฌาย์กับสัทธีวิหาริก อาจารย์กับอันเตวาลิกนั้นจัดเป็นวัตรปฏิบัติที่ต้งาม ผู้วิจัยจะได้นำเสนอเป็น ๒ ประเด็น คือ ๑) สัทธีวิหาริกวัตร ๒) อุปฌาย์วัตร ๓) การถือนิสัย

พุทธวิธีการบริหารความเสี่ยงเพื่อประยุกต์ใช้ในคณะสงฆ์ไทย

จากทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารความเสี่ยง และพุทธวิธีเกี่ยวกับการบรรพชาอุปสมบทในครั้งพุทธกาลที่ได้นำเสนอมานั้น ผู้วิจัยจะได้นำหลักการบริหารความเสี่ยงตามหลักของ COSO ซึ่งเมื่อนำพุทธวิธีเกี่ยวกับการอุปสมบทและวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ที่อยู่ร่วมกันมาบูรณาการกับหลักการบริหารความเสี่ยงตามหลักของ COSO จะได้พุทธวิธีการบริหารความเสี่ยง ซึ่งมี ๕ องค์ประกอบ) คือ

๑) การควบคุมการอุปสมบทของคณะสงฆ์ไทย (Control Environment) ในปัจจุบันคณะสงฆ์ร่วมกับฝ่ายปกครองได้ทำการตรวจสอบประวัติ ของกุลบุตรผู้สมัครที่ขอเข้ามาบรรพชาอุปสมบทจากทะเบียนประวัติของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เพื่อตรวจสอบว่ามีได้เป็นผู้ก่อการร้าย มีคดีอาญา หรือหลบหนีคดีความหรือไม่ และต้องมีความพร้อมในการบรรพชาอุปสมบทตามกำหนดที่คณะสงฆ์กำหนดไว้เพื่อจักได้มีเวลาศึกษาพระธรรมวินัยได้เต็มที่

๒) การประเมินความเสี่ยงเกี่ยวกับการอุปสมบท (Risk Assessment) กุลบุตรผู้ที่ได้บรรพชาอุปสมบทแล้วได้ประพฤติปฏิบัติชอบตามหลักพระธรรมวินัย

๓) กิจกรรมการควบคุมการอุปสมบท (Control Activities)

๔) ข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสารเกี่ยวกับการอุปสมบท (Information and Communication)

๕) การติดตามและประเมินผลเกี่ยวกับการอุปสมบท (Monitoring)

มาประยุกต์ใช้ตามกรอบเนื้อหา ๓ ด้าน คือ ด้านการคัดสรรบุคลากรเข้าสู่พุทธบริษัท ด้านการจัดการศึกษา และด้านการอาจริณย เป็นผู้บวชเพราะความศรัทธา เป็นการบวชที่ผู้บวชต้องการจะศึกษาพระธรรมเพราะมีความเชื่อว่าการบวชจะนำชีวิตให้พ้นแห่งความทุกข์ มุ่งนิพพานและความสงบเป็นที่ตั้ง ซึ่งการบวชด้วยสำนึกนี้ ในปัจจุบันมีน้อยมาก เมื่อเปรียบเทียบกับกรบวชด้วยสาเหตุอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะในปัจจุบันเป็นยุคแห่งวัตถุนิยม คนส่วนมากเห็นว่าความสุขในชีวิตขึ้นอยู่กับปัจจัยทางวัตถุเป็นสำคัญ เป็นผู้บวชเพื่อศึกษาและรู้บาปบุญคุณโทษ เป็นการบวชเพราะต้องการศึกษาพระธรรมวินัย เพื่อนำมาช่วยให้การดำรงชีวิตมีความสุขดียิ่งขึ้น มิใช่บวชตามค่านิยมในสังคม เป็นการบวชที่ผู้บวชตัดสินใจบวชเพราะไม่ต้องการให้ตนเองถูกคนในสังคมตำหนิตืดเย็น ไม่ได้เป็นการบวชที่เกิดจากความศรัทธาของผู้บวชแต่อย่างใด หรืออาจจะตัดสินใจบวชเพราะเห็นเพื่อน ๆ ของตนบวชก็เป็นได้ ส่วนผู้บวชตามประเพณี เป็นการบวชเพื่อเจริญรอยตามประเพณีเก่า ๆ ซึ่งการบวชแบบนี้ มักจะเกิดขึ้นจากความประสงค์ของผู้ปกครอง หรือบิดามารดาของผู้บวชเป็นสำคัญ

สรุปและข้อเสนอแนะ

การนำกระบวนการบริหารความเสี่ยงมาใช้ในองค์กร ช่วยเป็นหลักประกันในระดับหนึ่งว่า การดำเนินการต่าง ๆ ขององค์กร มีการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ เนื่องจากการบริหาร ความเสี่ยงเป็นการทำนายอนาคตอย่างมีเหตุมีผล มีหลักการและหาทางลดหรือป้องกันความเสียหาย ในการทำงานแต่ละขั้นตอนไว้ล่วงหน้า หรือในกรณีที่พบกับเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด โอกาสที่จะประสบกับ ปัญหาน้อยกว่าองค์กรอื่นหรือหากเกิดความเสียหายขึ้น จะเป็นความเสียหายที่น้อยกว่าองค์กรที่ไม่มีการนำ กระบวนการบริหารความเสี่ยงมาใช้ เพราะได้มีการเตรียมการไว้ล่วงหน้า เมื่อเกิดสถานการณ์วิกฤตขึ้น องค์กรเหล่านั้นจะประสบกับปัญหาและความเสียหายที่ตามมาโดยยากที่จะแก้ไข ดังนั้น การนำ กระบวนการบริหารความเสี่ยงมาช่วยเสริมร่วมกับการทำงาน จะช่วยให้ภาระงานที่ปฏิบัติการอยู่เป็นไป ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ และป้องกันโอกาสที่จะเกิดความเสี่ยงและปัญหาที่จะเป็นอุปสรรคต่อการ ดำเนินงาน

การควบคุมในเรื่องการศึกษานี้ ในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ในเรื่องการถือณิสัย มีข้อกำหนดอย่างชัดเจนว่า ต้องถือณิสัยในสำนักของอุปัชฌาย์จนกว่าจะครบ ๕ พรรษา เพื่อจะได้มีปัญญา รักษาตน หากมีพรรษาครบ ๕ แล้วยังไม่มีสติปัญญาพอที่จะปกครองตัวเองได้จะต้องถือณิสัยอยู่ในสำนัก ของอุปัชฌาย์ของตนต่อไป ข้อปฏิบัติเกี่ยวกับข้อวัตรปฏิบัติระหว่างพระอุปัชฌาย์กับสัทธวิหาริกนี้ จัดเป็น พุทธวิธีการบริหารความเสี่ยงในทางด้านการจัดการศึกษา

ปัจจุบัน มหาเถรสมาคมได้มีมติมหาเถรสมาคม เรื่อง ขอความเห็นชอบกำหนดระยะเวลาที่จะบรรพชา อุปสมบท และหลักสูตรการอบรม โดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยกำหนดระยะเวลาที่จะ บรรพชาอุปสมบท ระยะสั้น ๑๕ วัน และ ๓๐ วัน และกำหนดให้เรียนหลักคำสอน เพื่อให้ผู้บรรพชา อุปสมบทได้ศึกษาเล่าเรียนหลักคำสอนและข้อควรปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ผลการศึกษาสรุปได้ ดังต่อไปนี้

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑.๑ ข้อเสนอแนะต่อคณะสงฆ์

๑) ควรทำความร่วมมือกับสาธารณสุข เพื่อตรวจสอบคุณสมบัติทางด้านกายภาพของกุลบุตร ว่าเป็นผู้มีเพศชายแท้ ไม่เป็นอุกโตพยัญชนก และตรวจเช็คสุขภาพจิต ไม่เป็นผู้มีภาวะไม่ปกติ และเป็นการ ตรวจสอบว่าเป็นโรคต้องห้ามที่เกี่ยวข้องกับการบวช

๒) ควรทำความร่วมมือกับสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เพื่อตรวจสอบประวัติของกุลบุตร เพื่อเป็นการคัดกรองผู้มีประวัติไม่ดี ไม่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรม เป็นต้น

๓) ควรสร้างความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยสงฆ์ เพื่อสร้างความร่วมมือในการจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอน เพื่อจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรพุทธศาสนศึกษาของมหาเถรสมาคม

๔) ควรมีโครงการส่งเสริมพระสงฆ์ที่มีความรู้ ความสามารถไปอยู่ต่างจังหวัด ในท้องถิ่นต่างๆ โดยร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อสั่งสอนอบรมประชาชนในท้องถิ่นให้มีความรู้ ความเข้าใจอย่างถูกต้องในพระพุทธศาสนา

๕) ควรมีระเบียบปฏิบัติสอบสวนก่อนบวช ควรให้มาอยู่วัดก่อนบวชสักระยะเวลาหนึ่ง เพื่อรับการอบรมสั่งสอนก่อนบวช

๖) การจัดโครงการบรรพชาอุปสมบทหมู่เป็นระยะ ๆ เพื่อความสะดวกและเป็นการจัดการเรียนการสอนได้อย่างทั่วถึง ผู้ที่บวชจะได้รับการศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยให้ได้ผลจริงจังตามหลักสูตรและระเบียบที่วางไว้

๗) พระอุปัชฌาย์ และอาจารย์ต้องเอาใจใส่อย่างจริงจังในการปฏิบัติหน้าที่ในการควบคุมดูแลและสั่งสอนอบรมสัทธิวิหาริกของตนอย่างใกล้ชิด ไม่ปล่อยให้ประพฤตินอกพระธรรมวินัย ไม่มีสมณสังวรตามวินัยของพระ ควรช่วยกันกำจัดพระที่เป็นอสังขมิให้ทำความเสื่อมเสียแก่พระพุทธศาสนา

๘) ลงโทษสัทธิวิหาริก และอันเตวาลิกที่ประพฤติดิฉิพระธรรมวินัยที่นำความเสื่อมเสียและเสียหายแก่พระพุทธศาสนาอย่างเด็ดขาดและจริงจัง

๑.๒ ข้อเสนอแนะต่อรัฐบาล

๑) รัฐบาลควรมีนโยบายที่ชัดเจนในการทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนา ในการแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีต่อรัฐสภา ควรกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาให้ชัดเจน

๒) รัฐบาลจะต้องมีนโยบาย ยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับการศึกษาแห่งชาติ โดยบูรณาการกับพุทธธรรม มีการปฏิบัติตามยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการที่กำหนดไว้อย่างจริงจังต่อเนื่อง

๓) รัฐบาลควรจัดทำโครงการบรรพชาอุปสมบทเฉลิมพระเกียรติเพื่อถวายเป็นพระราชกุศลเป็นประจำ เพื่อเป็นการฝึกอบรมข้าราชการให้มีความใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา และได้นำหลักคำสอนไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

๔) รัฐบาลควรจัดทำแผนทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เพื่อเป็นแผนแม่บทและกรอบในการทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติ

๕) รัฐบาลควรออกกฎหมายอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นกฎหมายลูกรองรับมาตรา ๗๙ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

๖) รัฐบาลควรร่วมมือกับคณะสงฆ์ เพื่อปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ให้มีความทันสมัย และสอดคล้องกับข้อประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน

๑.๓ ข้อเสนอแนะต่อองค์การพระพุทธศาสนา

๑) องค์การพระพุทธศาสนาจะต้องตระหนักในบทบาทและภารกิจในการทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนา เพื่อให้พระพุทธศาสนาได้มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาสังคม การพัฒนาสังคมและการส่งเสริมความมั่นคงของชาติควรมีการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการในการทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนาที่ชัดเจน

๒) กรรมการขององค์การพระพุทธศาสนาจะต้องปฏิบัติตนและปฏิบัติงานตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะอิทธิบาท ๔ สังคหวัตถุ ๔ ความซื่อสัตย์และความเสียสละ

๓) ควรจัดตั้งและอบรมอาสาสมัครพระพุทธศาสนา เพื่อระดมประชาชนและเยาวชนชาวพุทธที่มีความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา มาเป็นอาสาสมัครส่งเสริมพระพุทธศาสนา เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ร่วมมือในการแก้ไขภัยต่างๆ ที่เกิดแก่พระพุทธศาสนา

๔) ส่งเสริมพระพุทธศาสนาด้วยความเข้มแข็งจริงจังยั่งยืน ทั้งศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนพิธี ศาสนบุคคล และศาสนธรรม โดยเฉพาะการเผยแผ่ศาสนธรรม ต้องรู้จักเลือกเฟ้นธรรมะที่เหมาะสมแก่เหตุการณ์และสภาพของแต่ละบุคคล ประกอบด้วยวิธีการอธิบายที่อาศัยความจริงและเหตุผลให้ชัด

บรรณานุกรม

คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน. **คู่มือบริหารความเสี่ยงและการควบคุมภายใน**. ม.ป.ท., ๒๕๕๔.

เจนเนตร มณีนาถ และคณะ. **การบริหารความเสี่ยงระดับองค์กรจากหลักการสู่ภาคปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ชัมชิมเท็ม จำกัด, ๒๕๕๘.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๘.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ผลิธัมม, ๒๕๕๙.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____ . **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก ๒๕๐๐**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **วินัยมุข เล่ม ๑**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

เว็บไซต์

เมธา สุวรรณสาร. **คู่มือการบริหารความเสี่ยงขององค์กร**. [ออนไลน์], แหล่งที่มา : [https:// itgthailand.
wordpress.com/](https://itgthailand.wordpress.com/) [๑๕ มกราคม ๒๕๖๐].

Siri Thongsiri. **Enterprise Risk Management and Internal Control Framework**. Bangkok,
2003. [Online], Available : <http://ozthaialumni.in.th/do>. [10 December 2550].

การสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

The Social Communication for the Learning Process Development of Buddhist Organization

วรพันธุ์ แยมหษ์ปภา, พระสุธีรัตนบัณฑิต*

Woraphan Yeamhongpapha, Phra Suthirattanapundit

นักศึกษาลัทธิพุทธศาสนาตรุณฐิบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Doctor of Philosophy Program in Social Development,

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Dissertation Supervisory Committee, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email : woraphans2555@gmail.com

Received : November 27, 2018

Revised : April 5, 2019

Accepted : April 8, 2019

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง การสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาการสื่อสารทางสังคมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษากระบวนการจัดการความรู้การสื่อสารทางสังคมในการเสริมสร้างการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ๓) เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา งานวิจัยนี้ศึกษาโดยใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology) คือ การศึกษาเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้บริหาร ผู้เชี่ยวชาญด้านการสื่อสารมวลชน นักการสื่อสารด้านการศึกษา จำนวน ๒๔ รูป/คน จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิงตะวัน และเสถียรธรรมสถาน และการศึกษาเชิงปริมาณ ผู้วิจัยวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นกับผู้รับสารจากการสื่อสารขององค์กร ทั้งที่เป็นความรู้ ทศนคติ และพฤติกรรมต่าง ๆ จำนวน ๔๐๐ รูป/คน เพื่อยืนยัน โดยใช้แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ ทศนคติ และความพึงพอใจและการใช้ข้อมูลทางสถิติเป็นกรอบในการวิเคราะห์ เพื่อหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าความเชื่อมั่น ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

* นายวรพันธุ์ แยมหษ์ปภา, พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. Mr.Woraphan Yeamhongpapha, Assoc.Prof. Dr.Phra Suthirattanapundit

ผลการศึกษาวิจัย พบว่า

๑. การสื่อสารทางสังคมขององค์กรทางพระพุทธศาสนาทั้ง ๕ ด้าน ๑) ด้านรูปแบบการสื่อสาร ๒) ช่องทางการสื่อสาร ๓) สารสำคัญของ การสื่อสาร ๔) การสร้างการมีส่วนร่วมของการสื่อสาร และ ๕) การจัดการสื่อสารขององค์กรทางพระพุทธศาสนา พบว่า องค์กรในฐานะผู้ส่งสารนั้น มีรูปแบบในด้านการสื่อสารที่เหมือนกัน คือ เป็นทั้งการสื่อสารทางเดียว (One - Way Communication) ซึ่งเป็นการส่งข่าวสารหรือการสื่อความหมายไปยังผู้รับแต่เพียงฝ่ายเดียว โดยที่ผู้รับไม่สามารถมี การตอบสนองในทันทีให้ผู้ส่งทราบได้ แต่อาจจะมีปฏิกิริยาสนองกลับ (feedback) ไปยังผู้ส่งภายหลังได้ การสื่อสารในรูปแบบนี้จึงเป็นการที่ผู้รับไม่สามารถมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันได้ทันที เช่น การฟังวิทยุ หรือการชมโทรทัศน์ เป็นต้น และเป็นการสื่อสารสองทาง (Two - Way Communication) เป็นการสื่อสารหรือการสื่อความหมายที่ผู้รับมีโอกาสดูตอบสนองมายังผู้ส่งได้ในทันที โดยที่ผู้ส่งและผู้รับอาจจะอยู่ต่อหน้ากันหรืออาจอยู่คนละสถานที่ก็ได้ แต่ทั้งสองฝ่ายจะสามารถมีการเจรจาหรือการโต้ตอบกันไปมา องค์กรมีการใช้สาร (Message) ที่เหมือนกัน คือใช้สารในการจัดการศึกษา การเผยแผ่ธรรมะ การบริการวิชาการแก่สังคม การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ในทางกลับกันที่แตกต่างกัน คือ จะเน้นการใช้สาร ไปในเรื่องการพัฒนาสังคม และเรื่องสันติภาพ ใช้สารเป็นตัวก่อให้เกิดการประสานสัมพันธ์กันระหว่างบุคคลและสังคม ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างคนในสังคม ช่วยสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี และช่วยเยียวยาผู้ป่วยทางใจของคนในสังคม ในด้านช่องทางในการสื่อสาร (Channel) ที่เหมือนกัน เช่นใช้สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ สื่อวิทยุ และสื่อใหม่ หรือโซเชียลมีเดีย

๒. กระบวนการจัดการความรู้การสื่อสารทางสังคมในการเสริมสร้างการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ทั้ง ๕ ด้าน วิเคราะห์ร่วมกับกระบวนการจัดการความรู้ ทั้ง ๗ ขั้นตอน คือ ๑) การบ่งชี้ความรู้ ๒) การสร้างและแสวงหาความรู้ ๓) การจัดความรู้ให้เป็นระบบ ๔) การประมวลและกลั่นกรองความรู้ ๕) การเข้าถึงความรู้ ๖) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ ๗) การเรียนรู้ จากการศึกษาค้นคว้า ด้านรูปแบบการสื่อสารขององค์กรอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๓.๗๙$) ด้านการจัดการสื่อสารขององค์กรอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๔.๒๐$) ช่องทางการสื่อสารขององค์กรอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๓.๖๐$) การสร้างการมีส่วนร่วมของการสื่อสารอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๔.๓๐$)

๓. แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนานั้น ควรมีการถ่ายทอดความรู้ด้านธรรมะสำหรับประชาชนทั่วไป โดยไม่เจาะจงสำหรับคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง โดยใช้ทฤษฎีการสื่อสาร จากแบบจำลองการสื่อสาร S M C R Model ของเดวิด เค. เบอร์โล คือ ผู้ส่ง (Source) ข่าวสาร (Message) ช่องทางในการส่ง (Channel) ผู้รับ (Receiver) และเป็นผู้มีทัศนคติ ระดับความรู้ และพื้นฐานทางสังคม วัฒนธรรมเช่นเดียวกันหรือคล้ายคลึงกันกับผู้ส่ง จึงจะทำให้การสื่อสารนั้นได้ผล

โดยผ่านการจัดการความรู้ ก็คือ คน เทคโนโลยี กระบวนการความรู้ เพื่อนำความรู้จากแหล่งความรู้ไปให้ผู้รู้ เพื่อทำให้เกิดการปรับปรุง และนวัตกรรม โดยใช้หลักทางพระพุทธศาสนาเข้ามาช่วยในการสื่อสารร่วมกับหลักภาวะ ๔ คือ ภาวะกาย ภาวะศีล ภาวะจิต ภาวะปัญญา ซึ่งการพัฒนากระบวนการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา จะอยู่ภายใต้กรอบของความรู้ ทักษะ ทักษะ ทักษะ ทักษะ

คำสำคัญ : การสื่อสารทางสังคม, กระบวนการเรียนรู้, องค์กรทางพระพุทธศาสนา

Abstract

The study entitled “Social Communication for the Learning Process Development of Buddhist Organization”, consisted of three main objectives, namely, i) to study the social communication of the Buddhist organizations; ii) to study the knowledge management process of the social communication in strengthening the Buddhism learning of Buddhist organizations; and iii) to present the guidelines for development of Buddhism learning process of Buddhism organizations. This research was conducted by the mixed methodology. For the qualitative one, data were collected by in-depth interview with 24 key informants who were persons of communication management and experts, the education communicators from Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Mahamakut Buddhist University, Chertawan International Meditation Center, Sathira Dhammasathan, while the quantity study, questionnaires were distributed to 400 listeners and participants from the said Buddhist organizations in respect of knowledge, attitudes and behaviors towards social communication for the learning process Development. The statistical techniques for data analysis were frequency, percentage, mean and standard deviation.

The Research Results were concluded as follows:

1. The 5 perspectives of Social communication of Buddhism organization are i) Communication format, ii) Communication Channel, iii) Communication content, iv) Participation created for the communication, and v) Communication management of the Buddhism organization. It was found that the communicators of all Buddhist organizations had the same format of communication. The First format is One-way Communication. This is the one way communication to the receiver with no response back to the

communicator but the receiver will provide the feedback later to the communicator. This communication format, the receiver cannot interact immediately such as radio listening or Television watching. The Second format is Two-way Communication. This is the communication which the receivers have chances to response back to the communicators immediately. The Communicator and receivers may stand in front with each other or stay at different locations but both will be able to negotiate or response each other. The organization will have the same messages which were the education statement, Publication, Education services to public, Maintain art and cultures. In contrast, the organization will focus on the social development and peace statement for catalyzing the coordination of people understanding, support good tradition and cultures and cure the mental patients in society in the same channel such as the use of publication, television, radio, news media or social media.

2. All 5 perspectives of social communication knowledge management process to support the Buddhism learning is being co-analyzed with the 7 steps of knowledge management process, namely, i) Knowledge Identification, ii) Knowledge Creation and Acquisition, iii) Knowledge Organization, iv) Knowledge Codification and Refinement, v) Knowledge Access, vi) Knowledge Sharing, and vii) Learning. From the study, it was found that the organization communication format is excellent ($\bar{x} = 3.79$) the organization communication management is high ($\bar{x} = 4.20$), the communication channel is high ($\bar{x} = 3.60$), the communication participation encouragement is high ($\bar{x} = 4.30$)

3. The guidelines for development of Buddhism learning process of Buddhism organizations revealed that there should have the knowledge sharing for people with no specific group with the theory from the S M C R model by David K. Berlo which explains that the source, the message, the channel of the receiver must have the same attitude, knowledge and social culture background similar to the communicator. This will make the communication success by the knowledge management in human, technology, knowledge process. In order to bring the knowledge from the source to the user and the development and innovation by the Buddhism methodology to improve the communication with the cultivation 4 which are physical development, moral

development, cultivation of the heart; emotional development and cultivation of wisdom; intellectual development. For the development of Buddhism learning process of Buddhism organizations, Bhavana IV i.e. Kaya Bhavana, Sila Bhavana, Citta Bhavana, and Panna Bhavana, should be applied in social communication in respect of knowledge, attitude and practice.

Keywords : The Social Communication, The Learning Process,
The Buddhist Organization

บทนำ

โลกของการสื่อสารในปัจจุบันเกิดขึ้นได้จากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสาร และโทรคมนาคม รวมทั้งระบอบทุนนิยมแบบโลกาภิวัตน์ได้ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อวิถีชีวิตแบบใหม่ของคนในสังคม รวมไปถึงการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของคนในสังคมไทย กระบวนการดังกล่าวได้ถูกผสมผสานเข้ากับสื่ออิเล็กทรอนิกส์รูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นอินเทอร์เน็ต เฟสบุ๊ก ไลน์ วิทยุและโทรทัศน์ผ่านระบบการสื่อสารต่อผู้รับสาร สิ่งเหล่านี้ได้ส่งผลให้ องค์กรมีการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีและข่าวสารอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีและการสื่อสารอย่างต่อเนื่อง ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วคือ การสื่อสาร ซึ่งก่อให้เกิดการพัฒนาหลายด้าน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา วัฒนธรรม ประเพณี ฯลฯ ดังนั้น การที่จะพัฒนาระบบบริหารจัดการภายในองค์กรให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่างร่วมกัน สิ่งที่ยังมองข้ามไม่ได้เลยก็คือเรื่องของสื่อสาร เนื่องจากการสื่อสารเป็นหัวใจสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จ^๑

สังคมปัจจุบันเป็นสังคมแห่งข้อมูลข่าวสารที่มีความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีและวิชาการต่าง ๆ มีการสร้างความเจริญทางวัตถุโดยส่วนมาก ทำให้เกิดการแก่งแย่งแข่งขันภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่มุ่งตอบสนองความต้องการทางวัตถุหรือสิ่งเสพติดทั้งหลาย ไปในทางบริโภคนิยมหรือวัตถุนิยมมากขึ้นเรื่อย ๆ ประกอบกับวิถีชีวิตอยู่ภายใต้อำนาจครอบงำของกิเลสและความทะยานอยาก ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกบีบคั้นการดำเนินชีวิต ระบบสังคมเช่นนี้ทำให้ผู้คนในสังคมเกิดความสับสนเรื่องคุณค่าของความดีงาม ทำให้มนุษย์ขาดความสมบูรณ์ในตัวเอง คือ จะต้องประกอบไปด้วยหลักอิทธิบาท ๔ และจะให้สมบูรณ์

^๑ กัลยพัชร ชากร, “การเพิ่มประสิทธิภาพการสื่อสารภายในองค์กรของสำนักกราชเลขาธิการ ศึกษากรณีช่องทางการสื่อสาร” รายงานการศึกษาส่วนบุคคล, (สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ, ๒๕๕๗), หน้า ๑.

ในระดับสูงสุดจะต้องมีหลักภาวา ๔ ร่วมด้วย ในทางกลับกันความเจริญทางด้านวัตถุดังกล่าวส่งเสริมให้มนุษย์เรียนรู้ในทางที่เห็นแก่ตัว การแสวงหาวัตถุหรือสิ่งเสพ เป็นการเรียนรู้เพื่อสนองกิเลสตัณหาที่มีลักษณะเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น มีแต่เพียงกำลังความรู้ทางศาสตร์หรือวิชาการแขนงต่าง ๆ แต่ขาดมิติทางด้านคุณค่าหรือจิตวิญญาณ ซึ่งก่อให้เกิดวิกฤตการณ์ภายในตัวมนุษย์เอง รวมทั้งวิกฤตทางการศึกษา วิกฤตการณ์ทางสังคม วิกฤตการณ์ทางสิ่งแวดล้อม ซึ่งวิกฤตการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่า การเรียนรู้ในการพัฒนากระบวนการสื่อสารของมนุษย์มีความบกพร่อง

การสื่อสารสามารถช่วยสร้างกรอบความคิด การปฏิรูป การประดิษฐ์ การสื่อสารเป็นตัวกำหนดรูปแบบของสารสนเทศ สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิด และการรักษาคุณภาพของระบบสังคมอันเนื่องมาจากการสื่อความหมาย จะเห็นความแตกต่างทางด้านสังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตอย่างชัดเจนในแต่ละสังคม อิทธิพลการสื่อสารก่อให้เกิดผลกระทบต่องานอย่างเห็นได้ชัดเจน ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านปัจเจกชน และสังคม จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนารูปแบบและกระบวนการสื่อสารอย่างเร่งด่วน ปัจจุบันมีองค์กรทางพระพุทธศาสนาหลายองค์กรที่นำหลักการสื่อสารทางสังคมมาเป็นกลยุทธ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา รวมทั้งจัดกิจกรรมเพื่อประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ช่วยตอบสนองความต้องการด้านจิตใจ เสริมสร้างกำลังใจให้คนในสังคม เช่น มหาวิทยาลัยสงฆ์ สำนักปฏิบัติธรรม วัด ศูนย์ต่าง ๆ ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ประชาคมโลก นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมการศึกษาธรรม ปฏิบัติธรรม และเผยแผ่ธรรม เพื่อแบ่งปันความสุข สงบเย็นต่อเพื่อนมนุษย์ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยปราศจากปัญหา โดยใช้หลักพุทธธรรมนำสังคม นำธรรมะออกสู่สังคมวิถีชีวิตของผู้คนในรูปแบบของสื่อต่าง ๆ ทั้งวิทยุ โทรทัศน์ นิตยสาร เว็บไซต์ เหล่านี้คือสิ่งที่เอื้อให้ผู้คนได้มาหยุดพักและใช้ธรรมะเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงชีวิต ซึ่งจะเห็นได้ว่าการสื่อสารมีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของคนเราเป็นอย่างมาก เรียกได้ว่าตลอดเวลาที่เราตื่น เราจะทำการสื่อสารอยู่ตลอดเวลา การสื่อสารไม่ว่าจะเป็นสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารกลุ่มใหญ่ การสื่อสารด้วยคำพูด การสื่อสารด้วยตัวหนังสือ การสื่อสารด้วยกิริยาท่าทางและการสื่อสารมวลชน กิจกรรมต่าง ๆ ที่เราใช้ชีวิตประจำวันนั้น มีการสื่อสารเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่เสมอ ไม่เว้นแม้กระทั่งเวลาเรานอนหลับอยู่ ซึ่งก่อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนา

การที่มนุษย์อยู่รวมตัวกันเป็นกลุ่มเป็นสังคม ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน ไปจนถึงการเป็นสังคมขนาดใหญ่ในระดับประเทศนั้น จำเป็นต้องอาศัยการสื่อสารเป็นพื้นฐาน เพราะการสื่อสารทำให้เกิดความเข้าใจ และทำความเข้าใจกันได้ มีการติดต่อสื่อสารเพื่อสร้างระเบียบของสังคมให้เป็นที่ยอมรับระหว่างสมาชิก ทั้งนี้เพื่อจะได้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขเป็นสังคม ต้องอาศัยการสื่อสาร สังคมมนุษย์เกิดจากการใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือในการจะรวมคนหลาย ๆ คนให้มาอยู่รวมกัน โดยเฉพาะในภาวะวิกฤตทางด้าน

สังคม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ การเมือง ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน องค์กรทางพระพุทธศาสนาจะต้องนำเสนอข้อมูลที่ทำให้สังคมเกิดการรับรู้และความเข้าใจ โดยอาศัยการสื่อสารขององค์กรทางพระพุทธศาสนา โดยการสื่อสารนั้น จะต้องดำรงอยู่บนฐานของผลประโยชน์ของส่วนรวม เพื่อให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุขของสังคม

งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งศึกษาในเรื่องของรูปแบบการสื่อสาร ช่องทางการสื่อสาร สาระสำคัญของการสื่อสาร การสร้างการมีส่วนร่วม การจัดการสื่อสารขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ศึกษากระบวนการจัดการความรู้ และนำเสนอแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ซึ่งการพัฒนากระบวนการเรียนรู้พุทธธรรม จะอยู่ภายในกรอบของความรู้ ทักษะคิด วิถีปฏิบัติ

วัตถุประสงค์

- ๑) ศึกษาการสื่อสารทางสังคมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา
- ๒) ศึกษากระบวนการจัดการความรู้การสื่อสารทางสังคมในการเสริมสร้างการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา
- ๓) นำเสนอแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

วิธีการศึกษา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Reserch) โดยการผสมผสานระหว่างวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) กับวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ให้สอดคล้องกับปัญหาและครอบคลุมแนวคิดการวิจัย เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีการสื่อสาร และกระบวนการสื่อสาร กลยุทธ์ในการสื่อสาร ความรู้ ทักษะคิด และความพึงพอใจ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การจัดการความรู้ สำหรับพื้นที่วิจัย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (In-depth Interviews) โดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interviews) แบบเจาะจง จำนวน ๒๔ รูป/คน คือ ๑. ผู้บริหารศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน จำนวน ๔ รูป/คน ๒. ผู้บริหารเสถียรธรรมสถาน จำนวน ๕ รูป/คน ๓. ผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน ๖ รูป/คน ๔. ผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จำนวน ๕ รูป/คน ๕. ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการสื่อสารทางสังคม จำนวน ๔ รูป/คน

ในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) สอบถามผู้ที่มาปฏิบัติธรรม พระภิกษุสงฆ์ สามเณร นิสิต นักศึกษา ทั้งเพศหญิงและชาย ที่มารับบริการจากองค์กรทางพระพุทธศาสนา จำนวน ๔ องค์กร เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับทักษะคิด ความพึงพอใจ ต่อรูปแบบการสื่อสารขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

ประกอบด้วย ๑. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ๓. ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน ๔. เสถียรธรรมสถาน รวมทั้งสิ้น จำนวน ๔๐๐ รูป/คน

ผลการศึกษา

๑. การสื่อสารทางสังคมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา การสื่อสารทางสังคมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยกำหนดการวิเคราะห์ออกเป็น ๕ ด้าน คือ ๑) รูปแบบการสื่อสาร ๒) ช่องทางการสื่อสาร ๓) สารสำคัญของการสื่อสาร ๔) การสร้างการมีส่วนร่วมของการสื่อสาร และ ๕) การจัดการสื่อสารขององค์กร ดังนี้

๑) รูปแบบการสื่อสาร พบว่า องค์กรมีรูปแบบการสื่อสารทางสังคม เป็นทั้งแบบทางเดียว (One-Way communication) และแบบสองทาง (Two-Way communication) มีจุดเด่นในด้านการเผยแพร่ธรรมะ การจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา การบริการวิชาการแก่สังคม การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และการส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม องค์กรมีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ และนโยบายการบริหารเป็นไปในทางเดียวกัน มีอิสระและความคล่องตัวในการบริหารจัดการ มีการถ่ายทอดข้อมูลระหว่างสมาชิกในองค์กรภายใน รวมถึงการสื่อสารเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาแก่ผู้สนใจ โดยมีกระบวนการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร เช่น ผู้ส่งสาร ผู้รับสาร ช่องทางการสื่อสาร และตัวสาร จากองค์กรไปยังผู้รับบริการ จนสามารถทำให้ผู้รับสารเกิดความรู้ มีทัศนคติ และวิถีปฏิบัติที่ดี รวมถึงการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างสมาชิกภายในองค์กร สิ่งที่ถ่ายทอดร่วมกันและตอบสนองต่อกันได้ตรงตามเจตนาของทั้งสองฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารในเรื่องของการเผยแพร่ธรรมะแก่ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ทั้งในและนอกสถาบัน โดยมีการจัดเทศน์ บรรยาย อภิปราย สนทนา การปาฐกถาธรรมทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์ เป็นต้น ถือได้ว่าเป็นศูนย์ปฏิบัติธรรม เป็นที่ส่วนรวมเพื่อพุทธศาสนิกทุกเพศ ทุกวัย นอกจากนี้ยังเป็นสถานบันการศึกษาทางเลือกเพื่อการพัฒนาตามปรัชญาพุทธเศรษฐศาสตร์ องค์กรมีแนวคิดที่มุ่งเน้นการใช้ชีวิตให้อยู่อย่างมีความหมาย ตายอย่างมีคุณค่า โดยเฉพาะการนำธรรมะมาเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต และการละ วาง ความยึดมั่นถือมั่น

จากการวิเคราะห์ผู้ที่มารับบริการขององค์กรทางพระพุทธศาสนาในด้านรูปแบบการสื่อสาร พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.79$, S.D. = 0.12) คือ ผู้รับบริการมีความสนใจจากสื่อประชาสัมพันธ์ โดยสนใจในการเข้าร่วมรับฟังบรรยายความรู้ทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งเข้าร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชิงพุทธศาสนาซึ่งกันและกัน เมื่อได้รับความรู้แล้วก็มักจะเชิญชวนให้ผู้อื่นมาร่วมกิจกรรมด้วย ทั้งนี้ถือเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทั้งสองฝ่าย คือ ตัวองค์กรเอง และผู้เข้ารับบริการได้รับรู้ถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์กร ซึ่งจะส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กร

๒) ช่องทางการสื่อสาร พบว่า องค์กรมีช่องทางการสื่อสารหลากหลายช่องทาง ในกรณีที่เป็น การสื่อสารภายในองค์กร จะสื่อสารในเรื่องของงานสารบรรณ จะส่งผ่านระบบสารบรรณอิเล็กทรอนิกส์ และระบบออนไลน์ อีเมล เฟสบุ๊ก และสื่อโซเชียลมีเดียต่าง ๆ รวมถึงการรับสารจากหน่วยงานภายนอกก็ผ่านช่องทางนี้เช่นกัน ซึ่งโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารทางสังคมในภาพใหญ่นั้น มีการสื่อสารทางสถานีโทรทัศน์ดาวเทียมเพื่อการศึกษาและเผยแพร่ธรรมะ เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กรและคณะสงฆ์ รวมทั้งการจัดการเรียนการสอนทางไกลไปยังวิทยาเขต วิทยาลัยสงฆ์ นอกจากนี้ ยังมีการจัดรายการทางสถานีวิทยุกระจายเสียง เพื่อเผยแพร่ธรรมทางพระพุทธศาสนา และเป็นเวทีหรือช่องทางสำหรับผู้บริหาร คณาจารย์ เพื่อสื่อสารกับพระนิสิต และญาติธรรม นอกจากนี้ยังพบว่า องค์กรได้ใช้ช่องทางการสื่อสารทางสังคม โดยผ่านการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้น เช่น โครงการอบรมประชาชน จัดบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน จัดอบรม บรรยาย อภิปราย ปาฐกถา สนทนา สัมมนาเกี่ยวกับศีลธรรม จริยธรรมตามโอกาสต่าง ๆ มีการจัดพิมพ์วารสารเผยแพร่ธรรม โดยเผยแพร่ผ่านหนังสือพิมพ์และวารสารอื่น ๆ ในรูปของบทความ นวนิยาย และสารคดี เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีการจัดพิมพ์พระไตรปิฎกและอรรถกถา ตำรา หนังสือ เอกสาร แผ่นพับ ทางพระพุทธศาสนา จำหน่ายและแจกจ่ายแก่ประชาชนทั่วไป รวมทั้งจัดทำเทปบันทึกเสียง บันทึกภาพยนตร์เกี่ยวกับธรรมะออกเผยแพร่ การให้บริการให้คำปรึกษาและให้คำแนะนำในการแก้ปัญหาชีวิตครอบครัวและสังคม ซึ่งการสื่อสารจะใช้สื่อดิจิทัลเพื่อเผยแพร่ธรรมะต่าง ๆ ส่งเสริมให้เกิดการประพฤติปฏิบัติเพื่อดับทุกข์ โดยใช้นโยบายว่า เข้าใกล้ เข้าใจ และเข้าถึงด้วยถ้อยคำที่เข้าใจง่าย และมีสาระโดนใจผู้ฟัง จนทำให้เป็นที่รู้จักโดยทั่วไป เพื่อให้ธรรมะกลับไปอยู่ในหัวใจของผู้คนในทุกช่วงวัยตั้งแต่เกิดจนตาย

จากการวิเคราะห์ช่องทางการสื่อสารขององค์กรทางพระพุทธศาสนา พบว่า อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.60$, S.D. = 0.19) โดยผู้รับบริการสามารถรับรู้กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาทางสื่อประชาสัมพันธ์ และเข้าร่วมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรม และจะติดตามข่าวสารทางพระพุทธศาสนาจากสื่อเทคโนโลยีเป็นหลัก รองลงมาจะเป็นการเข้าร่วมกิจกรรมจากการพูดเชิญชวนจากเพื่อน

๓) สาระสำคัญของการสื่อสาร พบว่า เป็นองค์กรที่พัฒนาคน เน้นความเป็นเลิศทางด้านพระพุทธศาสนา ผลិតบัณฑิตและพัฒนามนุษย์ให้มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองให้เพียบพร้อมด้วยคุณธรรม การจัดการเรียนการสอนให้สามารถตอบสนองการพัฒนาตามนโยบายของรัฐและคณะสงฆ์ในเรื่องการพัฒนาทรัพยากรบุคคล โดยมุ่งกระจายโอกาสและการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาของผู้ด้อยโอกาสทางสังคม เพื่อให้สามารถปรับตัวให้เข้ากับ ความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมและสังคม ทั้งภายในและภายนอก โดยเฉพาะการให้โอกาสแก่ผู้เรียนในท้องถิ่นเข้ามาศึกษา เรียนรู้ เพื่อยกฐานะทางสังคมให้แก่บุคคล โดยมีการกำหนดเป้าหมายของการบริการวิชาการแก่สังคม การศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร

เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศ องค์กรมีการปรับภาพลักษณ์ของตนเองใหม่ให้เป็นท่าทีใหม่แห่งการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกมากขึ้น มีการปรับภูมิทัศน์ภายในองค์กร ที่เป็นลานปฏิบัติธรรม ลานปริศนาธรรม พิพิธภัณฑ์หอศิลป์ ที่มีปริศนาธรรมแฝงอยู่ด้วย นอกจากนี้ยังจัดทำเป็นแปลงพุทธเกษตรอินทรีย์ โรงใส่เดือน โรงเพาะเห็ดอาร์มณดี โรงทำน้ำหมักชีวภาพ และอาคารศูนย์บาท ซึ่งเป็นการเปลี่ยนขยะให้เป็นเงิน ซึ่งถือว่าเป็นการบูรณาการการสื่อสารทางสังคมอีกแบบหนึ่งเช่นกัน

จากการวิเคราะห์เกี่ยวกับสาระสำคัญของการสื่อสาร พบว่า อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๔.๓๐$, S.D. = ๐.๐๗) โดยผู้รับบริการเลือกเนื้อหาที่มีประโยชน์ต่อองค์กรทางพระพุทธศาสนา มากที่สุด รองลงมา คือ องค์กรต้องเลือกนำเสนอเฉพาะเนื้อหาที่ถูกต้องและเป็นความจริงตามหลักพระพุทธศาสนา และการเปิดโอกาสให้ผู้ฟังได้รับความเข้าใจ ผู้สื่อสารควรตั้งใจฟังและสังเกตปฏิกิริยาของผู้รับเป็นสิ่งสำคัญ การแสวงหาความกระจ่างในเรื่องที่จะถ่ายทอดก่อนที่จะทำการติดต่อสื่อสารออกไปเพื่อช่วยให้การติดต่อสื่อสารชัดเจนขึ้น นอกจากนี้ องค์กรควรพิจารณาเนื้อหาทางพระพุทธศาสนาในการสื่อสารให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย เวลา และสถานที่ เพื่อให้ผู้เข้ารับบริการได้รับข้อมูลอย่างถูกต้องเหมาะสม

๔) การสร้างการมีส่วนร่วมของการสื่อสาร พบว่า องค์กรใช้การสื่อสารเป็นการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร โดยใช้สื่อหรือช่องทางต่าง ๆ เพื่อโน้มน้าวจิตใจให้เกิดการรับรู้ และเปลี่ยนทัศนคติ หรือให้เปลี่ยนพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง เชื่อมโยงความคิดและความรู้สึก เพื่อให้เกิดการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน รวมทั้ง เป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างบุคลากรภายในและบุคคลภายนอกองค์กรเพื่อให้เกิดความรู้ แนวปฏิบัติที่ดีในการขับเคลื่อน ส่งเสริมให้การปฏิบัติงานบรรลุตามวัตถุประสงค์ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การสื่อสารขององค์กรมีหลายระดับ ได้แก่ ระดับปัจเจกบุคคล ระดับกลุ่ม และระดับองค์กร โดยที่ผู้บริหารจัดระบบการทำงานเชิงบูรณาการแบบมีส่วนร่วมให้บุคลากรทุกคนในหน่วยงานมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และเสนอแนวทางปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด เน้นการศึกษาทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ มีภารกิจในการผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพและสมรรถภาพ มีความรู้คู่คุณธรรม ให้การบริการวิชาการทางพระพุทธศาสนาแก่ชุมชนอย่างกว้างขวาง และเป็นศูนย์กลางแห่งการแสวงหาความรู้วิชาการพระพุทธศาสนา เป็นชุมชนเพื่อการเรียนรู้ ส่งเสริมการศึกษาและปฏิบัติธรรมะ สร้างธรรมทูตให้มีความเข้าใจเรื่องทุกข์และการพ้นทุกข์ตามหลักไตรลักษณ์ สามารถนำพุทธธรรมมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตและช่วยเหลือผู้อื่น รวมทั้งงานวิจัยสร้างองค์ความรู้เรื่องพระพุทธศาสนากับการเยียวยาสังคม

การสร้างการมีส่วนร่วมของการสื่อสาร พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๔.๓๐$, S.D. = ๐.๑๐) คือ การแก้ปัญหาจำเป็นต้องมีการพบและเกี่ยวข้องกันในการติดต่อสื่อสารเพื่อร่วมกันแก้ปัญหา

ควรให้ข้อมูลที่มีประโยชน์ต่อการตัดสินใจของผู้บริหาร เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในองค์กรให้มีประสิทธิภาพ การให้ข้อมูลเกี่ยวกับแผนงานและกิจกรรม รวมทั้งรับฟังความคิดเห็นจากบุคคลหลายคน ย่อมดีกว่าความคิดเห็นของบุคคลเพียงคนเดียว องค์กรต้องมีการประสานงานและการมอบหมายงานตามหน้าที่ ผู้บริหารควรกระตุ้นให้เกิดความชื่นชมและความจงรักภักดีต่อองค์กรด้วยการเปิดโอกาสให้ซักถาม และให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานขององค์กร

๕) การจัดการสื่อสารขององค์กร พบว่า การสื่อสารภายในองค์กร เป็นปัจจัยที่สำคัญในการบริหารงานขององค์กร โดยเชื่อมโยงระหว่างความต้องการของบุคคลภายในองค์กรให้เกิดการปฏิบัติงานตามวัตถุประสงค์ เป็นทั้งปัจจัยและทรัพยากรที่จะใช้ในการบริหารจัดการองค์กร เช่น การตัดสินใจ การสร้างความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน การสร้างความเจริญและพัฒนาองค์กร การควบคุมและประสานงาน เป็นเครื่องมือสร้างความสัมพันธ์ในกลุ่มการฝึกอบรม การสร้างบรรยากาศการทำงาน การควบคุมสั่งงาน และการสร้างความพอใจ มีการศึกษาวิจัยและพัฒนางานวิชาการเพื่อสร้างองค์ความรู้ทางด้านวิชาการพระพุทธศาสนาใหม่ ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม ทำให้องค์กรเป็นที่ยอมรับของสังคมในปัจจุบัน

จากการวิเคราะห์เกี่ยวกับการจัดการสื่อสารขององค์กร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๒๐$, S.D. = ๐.๑๘) พบว่า องค์กรทางพระพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายในการสื่อสารเพื่อเผยแผ่พระศาสนาให้กับพุทธศาสนิกชน เพื่อพัฒนาจิตใจ บุคลากรในองค์กรทางพระพุทธศาสนาจะต้องมีความสุภาพอ่อนน้อม เป็นกัลยาณมิตรในการจัดการสื่อสาร จะช่วยในการตัดสินใจเรื่องการทำงาน รวมทั้งช่วยในการตัดสินใจเรื่องการดำเนินชีวิตประจำวัน

๒. การจัดการความรู้และการสื่อสารทางสังคมในการเสริมสร้างการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ผู้ศึกษาวิจัยได้ใช้กระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management Process) ทั้ง ๗ ขั้นตอน มาวิเคราะห์ ดังนี้

๑) การบ่งชี้ความรู้ (Knowledge Identification) พบว่า องค์กรมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา การบริการวิชาการแก่สังคม การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และการส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม มีการถ่ายทอดข้อมูลระหว่างสมาชิกในองค์กรภายใน และบุคคลภายนอก โดยมีกระบวนการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร เช่น ผู้ส่งสาร ผู้รับสาร ช่องทางการสื่อสาร และตัวสาร และเรื่องราวต่าง ๆ จนเกิดการเรียนรู้การสื่อสาร การแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างสมาชิกในองค์กร มีการจัดเทศน์บรรยาย อภิปราย สนทนา การปาฐกถาธรรมทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์ เป็นศูนย์ปฏิบัติธรรม เป็นสถาบันการศึกษาทางเลือกเพื่อการพัฒนาตามปรัชญาพุทธเศรษฐศาสตร์ เป็นสถานปฏิบัติธรรมแบบธรรมชาติ

๒) การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition) พบว่า เป็นการสร้างความรู้ใหม่ การแสวงหาความรู้จากภายนอก การรักษาความรู้เดิม การแยกความรู้ที่ไม่ได้แล้วออกไป ซึ่งมีหลายแนวทาง เช่น องค์กรได้มีการนำบุคลากรที่มีความรู้และประสบการณ์ต่างกันมาประชุม และทำงานร่วมกัน การจ้างคนที่มีความรู้มาทำงานในองค์กร การจ้างที่ปรึกษา

๓) การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization) พบว่า องค์กรมีการจัดการความรู้ทางการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา คือ การพัฒนาคน เน้นความเป็นเลิศทางด้านพระพุทธศาสนา การผลิตบัณฑิตและพัฒนาบุคลากร โดยมุ่งความเป็นเลิศทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนา เพื่อให้สามารถปรับตัวให้เข้ากับกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม การให้โอกาสแก่ผู้เรียนในท้องถิ่นเข้ามาศึกษาเรียนรู้ เพื่อยกฐานะทางสังคมให้แก่บุคคลเพิ่มขึ้น มีการกำหนดเป้าหมายของการบริการทางการศึกษา แก่พระภิกษุ สามเณร ประชาชน เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน มีการพัฒนาการของการสื่อสารทางสังคมโดยผ่านกรอบพันธกิจของมหาวิทยาลัยทั้ง ๔ ด้าน คือ การผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคม การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม องค์กรมีการปรับภาพลักษณ์ของตัวเองใหม่โดยปรับเปลี่ยนเป็นท่าทีใหม่แห่งการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจากเชิงรับเป็นเชิงรุก นอกจากนี้ ยังพบว่า องค์กรได้ใช้การสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ทุกเพศ ทุกวัย โดยเฉพาะสังคมมนุษย์ที่มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตลอดเวลา พัฒนาการทางสังคมจึงดำเนินไปพร้อม ๆ กับพัฒนาการทางการสื่อสาร ใช้การสื่อสารก่อให้เกิดการประสานสัมพันธ์กันระหว่างบุคคลและสังคม ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างคนในสังคม

๔) การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement) พบว่า องค์กรมีการจัดการสื่อสารขององค์กร โดยเชื่อมโยงระหว่างความต้องการของบุคคลภายในองค์กรให้เกิดการปฏิบัติงานตามวัตถุประสงค์ เป็นทั้งปัจจัยและทรัพยากรที่จะใช้ในการบริหารจัดการองค์กร ได้นำการสื่อสารทางสังคมไปใช้ในกิจกรรมขององค์กร เช่น การตัดสินใจ การสร้างความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการควบคุมและประสานงาน เป็นเครื่องมือสร้างความสัมพันธ์ในกลุ่มการฝึกอบรม การสร้างบรรยากาศการทำงาน การควบคุมสั่งงานและการสร้างความพอใจ มีการศึกษาวิจัยและพัฒนางานวิชาการ เพื่อสร้างองค์ความรู้ทางด้านวิชาการพระพุทธศาสนาใหม่ ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม ทำให้องค์กรเป็นที่ยอมรับของสังคมในปัจจุบัน เช่น การส่งเสริมและการให้บริการวิชาการทางพระพุทธศาสนาแก่สังคม โดยใช้กระบวนการเรียนรู้พระพุทธศาสนาผ่านกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นเวทีเรียนรู้ อบรม บ่มเพาะและปลูกฝังคุณค่าที่ดีงามตามหลักศีลธรรมในพระพุทธศาสนา การจัดการสื่อสารขององค์กร บางองค์กรมีลักษณะเป็นกระบวนการ ซึ่งเป็นการผ่านข้อมูลข่าวสารและความเข้าใจเพื่อที่จะให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง

กับโครงสร้างขององค์กร ไม่เน้นสายงานการบังคับบัญชา แต่มีรูปแบบและกระบวนการสื่อสารตามลักษณะกิจกรรมขององค์กร

๕) การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access) พบว่า องค์กรมีช่องทางการสื่อสารหลากหลายช่องทาง เช่น ระบบสารบรรณอิเล็กทรอนิกส์ อีเมล เฟสบุ๊ก และโซเชียลมีเดียต่าง ๆ สถานีโทรทัศน์ดาวเทียม สถานีวิทยุกระจายเสียง การจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ ช่องทางการสื่อสารทางสังคม โดยผ่านการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น โครงการอบรมประชาชน โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน จัดอบรม บรรยาย อภิปราย ปาฐกถา สนทนา สัมมนาเกี่ยวกับศีลธรรม จริยธรรม ตามโอกาสต่าง ๆ การจัดพิมพ์วารสาร หนังสือพิมพ์และวารสารอื่น ๆ ในรูปของบทความ นวนิยาย และสารคดี เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีการจัดพิมพ์พระไตรปิฎกและอรรถกถา ตำรา หนังสือ เอกสาร แผ่นพับ ทางพระพุทธศาสนา ออกจำหน่าย หรือแจกจ่ายแก่ประชาชนทั่วไป รวมทั้งจัดทำเทปบันทึกเสียง บันทึกภาพละคร ภาพยนตร์ เกี่ยวกับธรรมะออกเผยแพร่ การให้บริการให้คำปรึกษาและให้คำแนะนำในการแก้ปัญหาชีวิตครอบครัว และสังคม

๖) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) เป็นการนำความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติงานมาแลกเปลี่ยนเคล็ดลับ เทคนิคการทำงาน เทคนิคการแก้ปัญหา หรือปรับปรุงคู่มือการปฏิบัติงาน สำหรับความรู้ที่ชัดเจน Explicit Knowledge โดยจัดทำเป็น เอกสาร ฐานความรู้ เทคโนโลยีสารสนเทศ ส่วนความรู้ที่ฝังในตัวคน Tacit Knowledge จัดทำเป็นระบบทีมข้ามสายงาน กิจกรรมกลุ่มคุณภาพและนวัตกรรม ชุมชนนักปฏิบัติ ระบบพี่เลี้ยง การสับเปลี่ยนงาน การยืมตัว ผู้เชี่ยวชาญจากที่หนึ่งไปปฏิบัติงานในที่หนึ่ง เวทีแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นต้น

๗) การเรียนรู้ (Learning) เป็นการนำความรู้ที่ได้จากการแบ่งปันแลกเปลี่ยนหรือสืบค้นไปใช้ประโยชน์ในการทำงาน แล้วเกิดความรู้ใหม่นำมาเข้าระบบจัดเก็บหรือแบ่งปันแลกเปลี่ยน ก็จะได้องค์ความรู้ใหม่ให้ใช้ประโยชน์ต่อไปได้เรื่อย ๆ ทำให้การเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของงาน เช่น เกิดระบบการเรียนรู้จากวงจร “สร้างองค์ความรู้ > นำความรู้ไปใช้ > เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่” และหมุนเวียนต่อไปอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ยังพบอีกว่า องค์กรใช้การสื่อสารทางสังคมโดยมีคุณลักษณะทางพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม เป็นชุมชนเพื่อการเรียนรู้ ส่งเสริมการศึกษาและปฏิบัติธรรม เริ่มจากโครงการเพื่อการสงเคราะห์สร้างธรรมทูตให้มีความเข้าใจเรื่องทุกข์และการพ้นทุกข์ตามหลักไตรลักษณ์ สามารถนำพุทธธรรมมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตและช่วยเหลือผู้อื่นในเรื่องชีวิตและความตาย สร้างจิตวิญญาณของจิตอาสา สร้างองค์กรให้เป็นศูนย์การเรียนรู้พระพุทธศาสนา รวมทั้งงานวิจัยสร้างองค์ความรู้เรื่องพระพุทธศาสนากับการเยียวยาสังคม และเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๓. แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา การพัฒนา (Development) คือ กระบวนการที่ต่อเนื่อง ซึ่งแสดงความสามารถของมนุษย์ในการควบคุมการดำรงชีพของเขาจากอดีตจนถึงปัจจุบันให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งเขาได้รวบรวมแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาว่า ต้องมุ่งเน้นไปยังความสามารถในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในอนาคต ความสามารถของตัวบุคคลในการช่วยเหลือตนเอง และความสามารถในการควบคุมตัวเอง^๒

การพัฒนา เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่มนุษย์ต้องการทำให้ดีขึ้นตามความคิด ของตน กระบวนการนั้นจะไม่ใช้สภาวะการณ์ใดสภาวะการณ์หนึ่งกระบวนการจะอ้างอิงถึงค่านิยมต่าง ๆ เป็นพื้นฐาน และค่านิยมต่าง ๆ นั้น ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนา^๓

การพัฒนา เป็นการมีเป้าหมายที่ถูกต้อง ซึ่งมีความสำคัญมากและเป็นสิ่งจำเป็นจนอาจกล่าวได้ว่าเป็นหนทางเพิ่มขึ้นที่มีค่า^๔

การพัฒนา เป็นการเจริญขึ้นของระดับองค์กรทางสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเป็นการทำลายรูปแบบของโครงสร้างทางสังคมแบบเก่า และการเปลี่ยนแปลงจะเริ่มจากการจัดระบบในส่วนบนขององค์กรแล้วแผ่ขยายซึ่มลงสู่ส่วนล่าง และดำเนินเรื่อยไปจนครอบคลุมองค์อย่างกลมกลืน^๕

กระบวนการเรียนรู้พุทธธรรม องค์กรควรมีการถ่ายทอดความรู้ด้านธรรมะสำหรับประชาชนทั่วไป โดยไม่เจาะจงสำหรับคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง โดยใช้ทฤษฎีการสื่อสาร S M C R Model ของเดวิด เค. เบอร์โล เป็นพื้นฐานสำคัญ คือ ๑) ผู้ส่ง (Source) ต้องเป็นผู้ที่มีทักษะความชำนาญในการสื่อสารมีความสามารถในการเข้ารหัส (Encode) เนื้อหาข่าวสาร มีทัศนคติที่ดีต่อผู้รับเพื่อผลในการสื่อสารมีความรู้อย่างดีเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารที่จะส่ง และควรมีความสามารถในการปรับระดับของข้อมูลให้เหมาะสมและง่ายต่อระดับความรู้ของผู้รับ ตลอดจนมีพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับผู้รับด้วย ๒) ข่าวสาร (Message) เกี่ยวข้องทางด้านเนื้อหา สัญลักษณ์ และวิธีการส่งข่าวสาร ๓) ช่องทางในการส่ง (Channel) หมายถึง วิธีการที่จะส่งข่าวสาร โดยการให้ผู้รับข่าวสารข้อมูลผ่านประสาทสัมผัสทั้ง ๕ หรือเพียงส่วนใด

^๒ Constantino. R., **The Challenge of the Churches**, (Paper Presented During the First Gregorio Aplipay Lecture on Nationalism, Manila, Philippines, May 18, 1984), p.112.

^๓ Misra R.P. and Jonjo. M. (ed.), **The Changing Perspective of Development Problems In Misra**, (Hong Kong : Maruzen Investment (Hong Kong), 1981), p.111.

^๔ Freire. P., **Education : The Practice of Freedom**, (London : Writers and Readers Publishing Cooperative, 1972), p. 110.

^๕ Fred W. Riggs., **"Modernization and Political Problems : Some Developmental Prerequisites"** **Development Nations : Guest for A Model (Beling and Toten)**, (New York : Van Nostran Reinhold, 1970), p. 110.

ส่วนหนึ่ง เช่น การฟัง การดู การสัมผัส การลิ้มรส หรือการได้กลิ่น ๔) ผู้รับ (Receiver) ต้องเป็นผู้มีทักษะ ความชำนาญในการสื่อสาร โดยมีความสามารถในการถอดรหัส (Decode) สาร เป็นผู้ที่มีทัศนคติ ระดับ ความรู้ และพื้นฐานทางสังคม วัฒนธรรม เช่นเดียวกันหรือคล้ายคลึงกันกับผู้ส่ง จึงจะทำให้การสื่อสารนั้น ได้ผล โดยผ่านการจัดการความรู้ ซึ่งองค์ประกอบสำคัญของการจัดการความรู้ ก็คือ คน ซึ่งถือว่าเป็น องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดเพราะเป็นแหล่งความรู้ และเป็นผู้นำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ เทคโนโลยี ซึ่งเป็นเครื่องมือเพื่อให้คนสามารถค้นหา จัดเก็บ แลกเปลี่ยน รวมทั้งนำความรู้ไปใช้อย่างง่ายและ รวดเร็วขึ้น และกระบวนการความรู้ ซึ่งเป็นการบริหารจัดการ โดยนำความรู้จากแหล่งความรู้ไปให้ผู้รู้ เพื่อทำให้เกิดการปรับปรุง และนวัตกรรม โดยใช้หลักทางพระพุทธศาสนาเข้ามาช่วยในการสื่อสาร เช่น หลักภavana ๔ ซึ่งหมายถึง การเจริญ, การทำให้เป็นให้มีขึ้น, การฝึกอบรม, การพัฒนา ประกอบด้วย ๑) กายภavana (การเจริญกาย, พัฒนากาย, การฝึกอบรมกาย) ให้รู้จักติดต่อกับสิ่งทั้งหลายภายนอก ทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้อกุศลธรรมเสื่อมสูญ, การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ๒) สีลภavana (การเจริญศีล, พัฒนาความประพฤติ, การฝึกอบรมศีล) ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อน เสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน ๓) จิตภavana (การเจริญจิต, พัฒนาจิต, การฝึกอบรมจิตใจ) ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทนมีสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุขผ่องใส ๔) ปัญญาภavana (การเจริญปัญญา, พัฒนาปัญญา, การฝึกอบรม ปัญญา) ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็น อิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลอดพ้นจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา โดยที่ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้พุทธธรรมนี้จะอยู่ภายในกรอบของความรู้ ทัศนคติ วิธีปฏิบัติ เป็นต้น^๖

อภิปรายผลการวิจัย

องค์ประกอบและสภาพทั่วไปของการสื่อสารทางสังคมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่าการสื่อสารในองค์กรดังกล่าวเป็นช่องทางประโยชน์ต่อการพัฒนาเมื่อบุคคลทั้งสองฝ่ายมีการรับรู้ ความต้องการ และทัศนคติอย่างเดียวกันให้สำเร็จตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนประกอบสำคัญของกระบวนการสื่อสารประกอบด้วย ๑) ผู้ส่งข้อมูลข่าวสาร (Sender) ๒) ผู้รับข้อมูลข่าวสาร (Receiver) ๓) ช่องทางการสื่อสาร (Communication Channel) สอดคล้องกับทัศนีย์ เจนวิถีสุข^๗ ได้ทำการวิจัย เรื่อง

^๖ งบ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๗๙/๑๔๔.

^๗ ทัศนีย์ เจนวิถีสุข “การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ.

การศึกษาการสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม ผลการวิจัยพบว่า การสื่อสารที่มีผลมากในการส่งผลกระทบกระเทือนถึงสังคม หรือมีส่วนเกี่ยวข้อง สนับสนุน หรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคม คือ การสื่อสารมวลชน ส่วนการสื่อสารกับตนเองและการสื่อสารกับบุคคลอื่น ทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคม เป็นการสื่อสารที่มีอิทธิพลและสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงสังคม โดยการเปลี่ยนแปลงมีลักษณะเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมของสังคมเป็นสำคัญ ทั้งในระดับปัจเจก และระดับสังคมในลักษณะการร่วมกันเป็นสังคมโดยรวม สอดคล้องกับวชิรพัชร วาฤทธิ และคณะ^{๑๖} ที่ทำวิจัยเรื่องรูปแบบการสื่อสารด้านพุทธศาสนาสู่คนรุ่นใหม่ในประเทศไทยยุคปัจจุบัน พบว่าพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารด้านพุทธศาสนาของคนรุ่นใหม่ได้ใช้โทรศัพท์มือถือเป็นเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ที่ใช้สื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์บ่อยที่สุด รูปแบบการสื่อสารด้านพุทธศาสนาสู่คนรุ่นใหม่ในภาพรวม พบว่าใช้ เฟซบุ๊ก (Facebook) เป็นช่องทางการสื่อสารออนไลน์ และนำเสนอด้วยภาพวิดีโอ โดยใช้การสื่อสารผ่านเว็บไซต์แบบไม่พร้อมกันระหว่างบุคคลกับหลายคน ด้านเนื้อหาที่ต้องการเปิดรับคือ ข่าวสารเกี่ยวกับพุทธศาสนา โดยใช้ภาษาที่ไม่เป็นทางการในการสื่อสารเป็นหลัก นอกจากนี้ผลวิจัยยังค้นพบว่า กลุ่มตัวอย่างได้ติดตามข่าวสารด้านพุทธศาสนาทางสื่อออนไลน์โดยยึดติดกับตัวบุคคล รูปแบบการนำเสนอต้องมีความน่าสนใจเหมาะกับกลุ่มเป้าหมาย การจัดเรียงเนื้อหาที่ยากต้องทำให้เข้าใจง่าย การคัดประเด็นด้านพุทธศาสนาควรเลือกให้สอดคล้องกับความต้องการและวิถีชีวิตประจำวัน การสื่อสารออนไลน์จะประสบความสำเร็จได้ต้องอาศัยการทำงานเป็นกลุ่ม สอดคล้องกับสุภาภรณ์ คัลยาณานัน^{๑๗} ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนาภาวะผู้นำในการสื่อสารตามแนวทางพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า สภาพทั่วไปของการพัฒนาภาวะผู้นำในการสื่อสารของผู้บริหารประเด็นการรับรู้ข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อต่าง ๆ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดความรู้เกี่ยวกับภาวะผู้นำในการสื่อสารผ่านสื่อวิทยุ อยู่ในระดับปานกลาง ปัจจุบันช่องทางการสื่อสารเหล่านี้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษาของสังคมไทย อยู่ในระดับมาก การสื่อสารของผู้นำเป็นสาเหตุของพัฒนาสถานการศึกษา อยู่ในระดับมาก พระพุทธศาสนาเข้าไปมีบทบาทเกี่ยวข้องกับ การสื่อสารของผู้บริหาร อยู่ในระดับมาก และประเด็นข้ออื่น ๆ เช่น การได้รับความรู้เกี่ยวกับภาวะผู้นำในการสื่อสารผ่านสื่อ โทรศัพท์ หนังสือพิมพ์ อินเทอร์เน็ตอยู่ในระดับมาก ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการสื่อสารในองค์กรผ่านสื่อต่าง ๆ ด้วยเทคโนโลยีดังกล่าวเป็นช่องทางการพัฒนา เมื่อบุคคลทั้งสองฝ่ายมีการรับรู้ความต้องการ และทัศนคติอย่างเดียวกันให้สำเร็จตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้อง

^{๑๖} วชิรพัชร วาฤทธิ และ คณะ “รูปแบบการสื่อสารด้านพุทธศาสนาสู่คนรุ่นใหม่ในประเทศไทยยุคปัจจุบัน”, รายงานการวิจัย, (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ๒๕๕๗), หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๗} สุภาภรณ์ คัลยาณานัน “การพัฒนาภาวะผู้นำในการสื่อสารตามแนวทางพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า บทคัดย่อ.

กับชลวิทย์ เจียรจิตต์^{๑๐} ทำการวิจัย เรื่อง องค์กรทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทยยุคปฏิรูป ผลการศึกษาพบว่า ประการที่หนึ่ง พระสงฆ์กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าประชาชนมีความคาดหวังต่อองค์กรทางพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับมาก ในส่วนขององค์กรทางพระพุทธศาสนาพระสงฆ์ กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าในด้านการศึกษาคควรพัฒนาการจัดโรงเรียนสงเคราะห์วันอาทิตย์ เป็นอันดับหนึ่ง รองลงมาคือควรพัฒนาการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา และการพัฒนาโรงเรียนสาธิต ประจำมหาวิทยาลัยสงฆ์ ประการที่สอง การดำเนินงานขององค์กรทางพระพุทธศาสนามุ่งเน้นการทำงานตามหลักพันธกิจคณะสงฆ์ ๖ ประการ ได้แก่ (๑) การปกครอง (๒) การศาสนศึกษา (๓) การศึกษาสงเคราะห์ (๔) การสาธารณูปการ (๕) การเผยแผ่ และ (๖) การสาธารณสงเคราะห์ ประการที่สาม องค์กรทางพระพุทธศาสนาควรกระจายอำนาจ การปกครองออกสู่ภูมิภาค และให้ความสำคัญกับการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาที่สอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ดังนี้

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) การบริหารการสื่อสารกับคนต่างรุ่น เพื่อให้ผู้สื่อสารมีความเข้าใจและสามารถเลือกใช้รูปแบบการสื่อสารที่เหมาะสมกับคนแต่ละรุ่น เพื่อมุ่งไปสู่สัมฤทธิ์ผลของการสื่อสาร ดังนี้

(๑)การสื่อสารกับกลุ่ม Baby Boomer นอกจากการใช้สื่อแบบดั้งเดิมทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการแล้ว ควรเน้นการพูดคุยแบบ Face to Face Communication ด้วย เพื่อเป็นการให้เกียรติและตระหนักในคุณค่าและประสบการณ์ทำงานที่กลุ่มคนกลุ่มนี้ได้สั่งสมมาเป็นเวลานาน นอกจากนี้ควรเป็นผู้รับฟังที่ดี เมื่อกลุ่ม Baby Boomer ถ่ายทอดประสบการณ์ในอดีต ความผูกพันในการทำงานจนผ่านพ้นความยากลำบากมาได้ เพราะสิ่งนั้นคือ สิ่งที่คนรุ่นหลังไม่มีและไม่รู้จัก การที่พวกเขาทำงานอยู่จนถึงวัยที่เกษียณนั้น เป็นเพราะพวกเขายึดถือวัฒนธรรมองค์กร เห็นคุณค่าต่อการทำงานอย่างทุ่มเท และเชื่อมั่นในคุณค่าของความมั่นคง

(๒)การสื่อสารกับกลุ่ม Generation X ผู้สื่อสารควรบอกเป้าหมายของงานให้ชัดเจน เพราะกลุ่มนี้ ชอบความตรงไปตรงมา ทั้งนี้ หากเป็นเรื่องที่ต้องการให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน หรือเป็นเรื่องที่สำคัญ ผู้สื่อสารสามารถใช้ช่องทางการสื่อสารทั้งสื่อเก่าและสื่อใหม่กับคนกลุ่มนี้ได้ เช่น โทรศัพท์ โทรสาร การประชุม intranet e-mail หรือสื่อสังคมออนไลน์

^{๑๐} ชลวิทย์ เจียรจิตต์ “องค์กรทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทยยุคปฏิรูป”, วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ปีที่ ๑๙ (มกราคม-ธันวาคม ๒๕๕๙) : ๖๐-๖๑.

(๓) การสื่อสารกับกลุ่ม Generation Y เนื่องจากเป็นกลุ่มที่เติบโตมาพร้อมกับสิ่งอำนวยความสะดวกและเทคโนโลยีที่ทันสมัย ดังนั้น คนกลุ่มนี้จึงเป็นกลุ่มที่สามารถใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็น internet, intranet, e-mail หรือสื่อสังคมออนไลน์ คนกลุ่มนี้มีความพึงพอใจมากกับช่องทางที่เป็นสื่อใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อสังคมออนไลน์ เนื่องจากเป็นช่องทางที่สามารถสื่อสารระหว่างบุคคลถึงบุคคลได้อย่างรวดเร็ว ผู้รับ-ผู้ส่งสารสามารถแลกเปลี่ยนข้อมูล ความคิด หรือความรู้สึกถึงกันได้ง่าย ดังนั้น ผู้ที่ต้องการสื่อสารกับคนกลุ่มนี้ อาจเลือกใช้สื่อสังคมออนไลน์ เป็นช่องทางในการติดต่อประสานงานได้

๒) การพัฒนาขีดความสามารถบุคลากร

(๑) ควรเสริมสร้างให้มีความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงของโลก รวมถึงเรียนรู้ เข้าใจในความเหมือนและแตกต่าง ทั้งต่างวัย ต่างรุ่น (Generation) หรือต่างวัฒนธรรม

(๒) ควรมีการบูรณาการความรู้และเข้าใจในศาสตร์หลายด้าน เนื่องจากความรู้เพียงด้านเดียวไม่เพียงพอต่อการแก้ไขปัญหาได้ปัญหาหนึ่งได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(๓) ต้องเติมความคิดสร้างสรรค์ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาทางเลือกใหม่ ๆ

(๔) ควรปลูกฝังเรื่องจริยธรรม คุณธรรมในทุกแง่มุมของการทำงาน

๓) การเรียนรู้และเข้าใจในวัฒนธรรมองค์กร ต้องยึดถือตามขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม จะทำให้เกิดความเชื่อว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งที่จะมีส่วนช่วยสนับสนุนการดำเนินงานต่าง ๆ ขององค์กรให้บรรลุตามเป้าหมาย

๔) การบูรณาการการสื่อสารองค์กรทุกประเภท ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเข้าด้วยกัน มุ่งเน้นและส่งเสริมประสิทธิภาพของการบริหาร ที่ผสมผสานการใช้สื่อให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย สภาพแวดล้อม สถานที่ และเวลา

๒. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๑) ควรใช้รูปแบบการสื่อสารแบบสองทาง (two-way communication) ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อช่วยให้ผู้บริหารได้ข้อมูลย้อนกลับจากการปฏิบัติงาน และได้ใช้ข้อมูลเหล่านี้เป็นฐานในการกำหนดเป้าหมาย นโยบาย และทิศทางขององค์กร ในขณะเดียวกันการสื่อสารแบบนี้จะทำให้ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานทุกระดับได้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ร่วมกัน

๒) ควรจัดให้มีการสื่อสารองค์กรแบบเครือข่าย (Communication Network) การสร้างเครือข่ายเป็นการทำให้บุคคลและหน่วยงานที่มีระยะห่างไกลได้ติดต่อและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร รวมถึงการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ

๓) ควรนำเทคนิคการบริหารงาน โดยเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานมีส่วนร่วมในกระบวนการขององค์กรโดยการสอบถามความคิดเห็นและรับฟังความเห็นต่าง ๆ

๔) ควรมีการพัฒนาบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารในหลาย ๆ ด้าน ได้แก่

(๑) การเป็นผู้ฟังที่ดี

(๒) การเป็นผู้ตอบสนองที่ดี

(๓) การพัฒนาทักษะการสื่อสารที่ดี

๓. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ผู้วิจัยสรุปข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

๑) การศึกษาวิจัยการสื่อสารทางสังคมขององค์กร ควรให้ผู้บริหารและบุคลากรทุกภาคส่วนในองค์กรมีส่วนร่วม

๒) การศึกษาวิจัยการสื่อสารทางสังคม ควรเลือกใช้ช่องทางที่เหมาะสมกับเนื้อหา กลุ่มเป้าหมาย ช่วงเวลา และสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม

๓) ควรศึกษาวิจัยนวัตกรรมการสื่อสารในรูปแบบใหม่ ๆ ให้เข้ากับยุคสมัย

๔) ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับระบบสารสนเทศที่เหมาะสมกับองค์กรทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้การสื่อสารภายในองค์กรเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุด

บรรณานุกรม

กัลยพัชร ชากร. “การเพิ่มประสิทธิภาพการสื่อสารภายในองค์กรของสำนักกราชเลขาธิการ ศึกษากรณี
ช่องทางการสื่อสาร” รายงานการศึกษาส่วนบุคคล. สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์
วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ, ๒๕๕๗.

ชลวิทย์ เจียรจิตต์. “องค์กรทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทยยุคปฏิรูป”. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ. ปีที่ ๑๙ (มกราคม-ธันวาคม ๒๕๕๙) : ๖๐-๖๑.

ทัศนีย์ เจนวิถีสุข. การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท
บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระมหาสุวัฒน์ เพ็ชรรักษา. “กลยุทธ์การสื่อสารธรรมะเพื่อพัฒนาเยาวชน กรณีศึกษาค่ายคุณธรรมและ
ศูนย์การเรียนรู้พระพุทธศาสนา”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาและวัฒนธรรม
เพื่อการสื่อสารและการพัฒนา), บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๖.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

วสิษฐพัชร วาฤทธิ และ คณะ. “รูปแบบการสื่อสารด้านพุทธศาสนาสู่คนรุ่นใหม่ในประเทศไทยยุคปัจจุบัน”.

รายงานการวิจัย. สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ๒๕๕๗.

สุภางค์พิมพ์ คล้ายธานี. “การพัฒนาภาวะผู้นำในการสื่อสารตามแนวทางพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

Constantino. R. **The Challenge of the Churches**. Paper Presented During the First Gregorio Aplipay Lecture on Nationalism, Manila, Philippines, May 18, 1984.

Misra R.P. and Jonjo. M. (ed.). **The Changing Perspective of Development Problems In Misra**. Hong Kong : Maruzen Investment (Hong Kong), 1981.

Freire. P. **Education : The Practice of Freedom**. London : Writers and Readers Publishing Cooperative, 1972.

Fred W. Riggs. “Modernization and Political Problems : Some Developmental Prerequisites” **Development Nations : Guest for A Model (Beling and Toten)**. New York : Van Nostran Reinhold, 1970.

รูปแบบการบริหารจัดการธุรกิจของการผลิตรายการโทรทัศน์ยุค ๔.๐

The Management Pattern of TV Program Production Business in 4.0 Era

วีรยา ดำรงศรี, ฤเดช เกติวิชัย และสุรมน ไทยเกษม

Weeraya Damrongsri, Luedech Girdwichai and Suramon Thaikasame

นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาบริหารการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

อธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

อาจารย์ประจำ หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาบริหารการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Phd. Scholar in Development Administration, Suan Sunandha Rajabhat University

President of Suan Sunandha Rajabhat University

Lecturer, Doctor of Philosophy Program in Development Administration,

Suan Sunandha Rajabhat University

Email : binfaa@gmail.com

Received : January 1, 2019

Revised : March 28, 2019

Accepted : April 11, 2019

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อศึกษาสภาพการณ์ของการบริหารจัดการธุรกิจการผลิตรายการโทรทัศน์ในบริบทประเทศไทย ๔.๐ ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานขององค์กร (๒) เพื่อศึกษาองค์ประกอบแห่งความสำเร็จในการบริหารจัดการธุรกิจการผลิตรายการโทรทัศน์ในบริบทประเทศไทย ๔.๐ ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานขององค์กร และ (๓) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยการบริหารจัดการธุรกิจการผลิตรายการโทรทัศน์ในบริบทประเทศไทย ๔.๐ ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานขององค์กร โดยเป็นการวิจัยแบบผสมผสานด้วยวิธี Explanatory Research สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณได้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นบุคลากรในอุตสาหกรรมบันเทิงที่เกี่ยวข้องกับการผลิตรายการโทรทัศน์ จำนวน ๓๖๐ ตัวอย่าง ก่อนที่จะนำมาวิเคราะห์ทางสถิติเชิงพรรณนาและสถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ การวิเคราะห์สมการโครงสร้าง

ผลการศึกษาพบว่า สถานการณ์ของอุตสาหกรรมธุรกิจการผลิตรายการโทรทัศน์ ประสบภาวะวิกฤตด้านการแข่งขันราคาที่รุนแรง จากการเข้ามาของคู่แข่งรายใหม่ ซึ่งคู่แข่งรายใหม่ส่วนใหญ่ขาดจรรยาบรรณในการนำเสนอสื่อที่มีคุณค่าต่อสังคม ด้านองค์ประกอบความสำเร็จต่อการบริหารจัดการในบริบทประเทศไทย ๔.๐ ได้แก่ การจัดการอย่างยั่งยืน การยอมรับเทคโนโลยี ความรับผิดชอบต่อสังคม และการสนับสนุนนวัตกรรมขององค์กร ผลจากการวิเคราะห์สมการโครงสร้างพบว่า ปัจจัยความสำเร็จ

ทั้ง ๔ มีความสอดคล้องกลมกลืนต่อการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยความรับผิดชอบ ต่อสังคม มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการธุรกิจการผลิตรายการโทรทัศน์ยุค ๔.๐ มากที่สุด

คำสำคัญ: รูปแบบการบริหารธุรกิจ, การผลิตรายการโทรทัศน์, ประสิทธิภาพการดำเนินงาน ขององค์กร

Abstract

This study aimed (1) to study the situation of the management of TV program production business in Thailand 4.0 Era; (2) to study the key success factors of the management of TV program production business; and (3) to study the relationship of the factors of management of TV program production business that effect to business performance. The study was a conduct in mixed method by explanatory research in nature. The quantitative research collected data from 360 samples who are staffs of TV program production business the analyzed used descriptive and inferential statistics such as structural equation model (SEM).

The results indicated that the situation of TV program production business had a critical crisis in pricing war from new competitors and most of them lacked the code of ethics in presenting the quality of content to audiences. The key of success factors for management of TV program production business in 4.0 Era consisted of sustainability management, technology acceptance model, corporate social responsibility, and organizational innovation supportiveness. The result of structural equation model revealed that all factors were consistent with the literature review and research works concerned indicating that the corporate social responsibility had high positive effects on the management of TV program production business in 4.0.

Keywords : The Business Management Pattern, TV Program Production, Business performance

ความสำคัญของปัญหา

สื่อโทรทัศน์มีบทบาทสำคัญในการมอบสารประโยชน์ต่อสังคมอย่างยิ่ง เพราะสามารถสร้างอิทธิพลทางความคิด และพฤติกรรมให้เกิดขึ้นกับกลุ่มผู้ชมที่เป็นทั้ง ประชาชน หรือ เยาวชนของชาติ ผ่านการนำเสนอด้วยรายการโทรทัศน์ประเภทต่าง ๆ ดังนั้นรายการโทรทัศน์ที่มอบสารประโยชน์ และความบันเทิง จะมีส่วนสำคัญในการผลักดันแนวคิด และพฤติกรรมของผู้รับชมให้ดำเนินไปอย่างถูกต้องตามหลักคุณธรรม หรือ จริยธรรม ที่ควรจะเป็น การพัฒนาธุรกิจผลิตรายการโทรทัศน์อย่างถูกวิธีจะส่งผลโดยตรงต่อภาคสังคม โดยเฉพาะการสร้างจิตสำนึก และการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ผ่านสื่อโทรทัศน์ด้วยเนื้อหา ข้อคิด เตือนสติ เป็นต้น^๑ การปรับเปลี่ยนรูปแบบแนวทางกลยุทธ์ของประเทศไทย ภายใต้แนวคิดประเทศไทย ๔.๐ (Thailand 4.0) มีเนื้อหาสาระที่สำคัญเพื่อการพัฒนาประเทศไทยให้หลุดพ้นจากกับดักรายได้ปานกลาง เพื่อการสร้างโอกาสทางอาชีพ การพัฒนาทางเศรษฐกิจ และการเติบโตของเศรษฐกิจประเทศควบคู่กับคุณธรรม และจริยธรรมต่อการดำเนินธุรกิจ แนวทางกลยุทธ์ประเทศไทย ๔.๐ มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมการแข่งขันทางธุรกิจที่จะสร้างผลกระทบเชิงบวก และเชิงลบต่อภาคธุรกิจทั่วทั้งประเทศไทย สำหรับการเปลี่ยนแปลงตามแนวทางกลยุทธ์ประเทศไทย ๔.๐ ที่มีผลต่อธุรกิจผลิตรายการโทรทัศน์ คือ การเปลี่ยนแปลง และขับเคลื่อนการดำเนินธุรกิจโดยใช้นวัตกรรมเป็นกลไกสำคัญของการขับเคลื่อน ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เริ่มต้นจากการเปลี่ยนถ่ายยุคโทรทัศน์อะนาล็อก (analog) สู่ยุคโทรทัศน์ดิจิทัล และการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอีกสิ่งหนึ่งคือ การใช้ช่องทางสื่อสังคมออนไลน์เพื่อการออกอากาศ และสร้างฐานผู้ชมที่เพิ่มมากขึ้น เช่น การรับชมแบบสด (streaming) หรือ การรับชมแบบย้อนหลัง (re-run) (กองบริหารงานวิจัย และประกันคุณภาพการศึกษา, ๒๕๖๐) ธุรกิจผลิตรายการโทรทัศน์จึงต้องปรับตัว และวิคิดครั้งใหม่เพื่ออยู่รอดในบริบทประเทศไทย ๔.๐^๒ ดังนั้นรายการโทรทัศน์ที่ปราศจากความสร้างสรรค์เชิงบวก เช่น การนำเสนอสื่ออย่างไม่เหมาะสม การขาดคุณธรรม และจริยธรรม รวมทั้งความทันสมัย เป็นต้น จะมีความยากลำบากในการดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจในยุคบริบทประเทศไทย ๔.๐

การเข้าสู่บริบทประเทศไทย ๔.๐ จากการวางแผนทางของภาครัฐตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๗๙ การแข่งขันของธุรกิจผลิตรายการโทรทัศน์จึงก้าวเข้าสู่รูปแบบการแข่งขันยุคดิจิทัล^๓ มีผลให้องค์กร

^๑ อิศริยะ ไพรีพ่ายฤทธิ์, “ใบอนุญาตโครงข่ายทีวีดิจิทัล”, ๒๕๕๖ และ ภาสกร เรืองรอง และคณะ, “เทคโนโลยีการศึกษากับครูไทยในศตวรรษที่ ๒๑”, วารสารปัญญาภิวัฒน์, ๒๕๕๗, (๕) : ๑๙๕-๒๐๗.

^๒ ญัฐอมรวิญญู, “รูปแบบการเสริมเครือข่ายทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพการบริหารจัดการในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดหนองบัวลำภู”. วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม, (๕), (๒๕๕๗) : ๑๙๕-๒๐๗

^๓ ไทยรัฐออนไลน์, “การพัฒนาคนไทยสู่ยุค ๔.๐ การกึ่งขับเคลื่อนประเทศหลังลงประชามติ”, [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://www.thairath.co.th/content/๖๘๓๘๙๗>, [๒๕๕๙].

ต้องพัฒนาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัย และสามารถสร้างคุณประโยชน์จากการใช้งานให้เกิดขึ้นกับกิจกรรมทางธุรกิจ^๕ การพัฒนาระบบการบริหารจัดการของธุรกิจผลิตรายการโทรทัศน์จึงมีความจำเป็นที่จะต้องตามการเปลี่ยนแปลงของบริบทประเทศไทย และการพัฒนาการทางเทคโนโลยีให้ทันอย่างเหมาะสม เพื่อใช้นวัตกรรมทางเทคโนโลยี และการบริหารจัดการที่เหมาะสม และสามารถผลักดันให้ธุรกิจผลิตรายการโทรทัศน์ก้าวไปสู่การแข่งขันในยุคประเทศไทย ๔.๐ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปของผู้รับชมในยุคดิจิทัลของคนรุ่นใหม่ ที่เรียกว่า generation ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมไปสู่ยุคดิจิทัลโดยอาศัยเครื่องมือสมาร์ตโฟน เป็นกลไกเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสาร และความบันเทิงใหม่ตลอด ๒๔ ชั่วโมง พฤติกรรมของผู้ชมรายการโทรทัศน์จึงเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ธุรกิจผลิตรายการโทรทัศน์ที่ปรับตัวไม่ทันจึงมีแนวโน้มที่จะสูญหาย หรือ เลิกกิจการ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นสาเหตุสำคัญที่ธุรกิจผลิตรายการโทรทัศน์จำเป็นต้องเร่งปรับตัวบริบทของการบริหารจัดการธุรกิจผลิตรายการโทรทัศน์ในยุค ๔.๐ เพื่อขับเคลื่อนไปสู่ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของการดำเนินงานทางธุรกิจ^๖ ทั้งนี้ บริบทของการขับเคลื่อนธุรกิจในยุคประเทศไทย ๔.๐ จะต้องทำให้เกิดความชัดเจนในการขับเคลื่อนธุรกิจด้วยกลไกสำคัญ ๓ ประการ ได้แก่ การขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมทางเทคโนโลยี ที่ธุรกิจต้องสร้างนวัตกรรมที่แตกต่างอย่างโดดเด่น และยากต่อการเลียนแบบ เพื่อใช้เป็นโอกาสในการสร้างความสามารถทางการแข่งขันที่ยั่งยืน การขับเคลื่อนธุรกิจเพื่อสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งเน้นการเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การขับเคลื่อนธุรกิจอย่างมีคุณธรรม และจริยธรรมต่อผู้รับชม เพื่อลดความเสี่ยงต่อการถูกการต่อต้านโดยชุมชน หรือ สังคมที่ธุรกิจดำรงอยู่ เพื่อยกระดับองค์กรไปสู่การเป็นองค์กรที่มีความสามารถต่อการดำรงชีวิตภายใต้บริบทประเทศไทย ๔.๐ และประเด็นสุดท้ายคือการเป็นธุรกิจที่เข้าถึงได้ ทั้งด้านของการตรวจสอบจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือ สังคมชุมชน และที่สำคัญคือการที่ประชาชนทั่วไปสามารถมีส่วนร่วม หรือ เข้าถึงได้เพื่อเป็นส่วนสำคัญในการผลักดัน หรือ ตรวจสอบธุรกิจให้เกิดความโปร่งใส และดำเนินการทางธุรกิจที่สอดคล้องกับสังคมชุมชน เป็นต้น ธุรกิจผลิตรายการโทรทัศน์จึงต้องปรับการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับบริบทประเทศไทย ๔.๐ เพื่อสร้างความสามารถทางการแข่งขัน และโอกาสที่อยู่รอดในยุคประเทศไทย ๔.๐^๖

^๕ Svendsen et al., “The effect of brand on churn in the telecommunications sector”, European Journal of Marketing, 47(8), 2013, Pp 1177-1189.

^๕ Teprasit, “Smart Middle Man for 4.0”, **Port Authority of Thailand**, Bangkok: Port Authority of Thailand, 2017.

^๖ กองบริหารงานวิจัย และประกันคุณภาพการศึกษา, ๒๕๖๐.

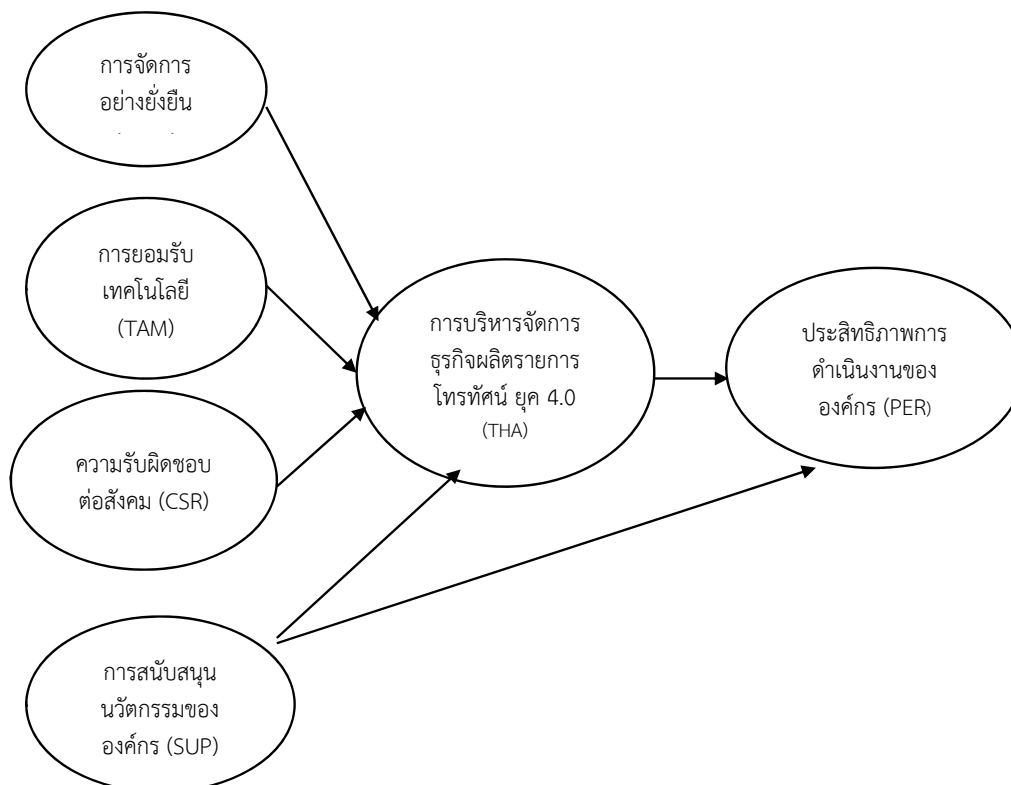
วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑) เพื่อศึกษาสภาพการณ์ของการบริหารจัดการธุรกิจการผลิตรายการโทรทัศน์ในบริบทประเทศไทย ๔.๐ ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานขององค์กร
- ๒) เพื่อศึกษาองค์ประกอบแห่งความสำเร็จในการบริหารจัดการธุรกิจการผลิตรายการโทรทัศน์ในบริบทประเทศไทย ๔.๐ ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานขององค์กร และ
- ๓) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยการบริหารจัดการธุรกิจการผลิตรายการโทรทัศน์ในบริบทประเทศไทย ๔.๐ ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานขององค์กร

สมมติฐานการวิจัย

- สมมติฐานที่ ๑ การจัดการอย่างยั่งยืนมีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการธุรกิจการผลิตรายการโทรทัศน์ยุค ๔.๐
- สมมติฐานที่ ๒ การยอมรับเทคโนโลยี มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการธุรกิจการผลิตรายการโทรทัศน์ยุค ๔.๐
- สมมติฐานที่ ๓ ความรับผิดชอบต่อสังคม มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการธุรกิจการผลิตรายการโทรทัศน์ยุค ๔.๐
- สมมติฐานที่ ๔ การสนับสนุนนวัตกรรมขององค์กร มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการธุรกิจการผลิตรายการโทรทัศน์ยุค ๔.๐
- สมมติฐานที่ ๕ การสนับสนุนนวัตกรรมขององค์กร มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานขององค์กร
- สมมติฐานที่ ๖ การบริหารจัดการธุรกิจการผลิตรายการโทรทัศน์ยุค ๔.๐ มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานขององค์กร

กรอบแนวคิด

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ได้ทำการศึกษากลุ่มบุคลากรในอุตสาหกรรมบันเทิงที่เกี่ยวข้องกับการผลิตรายการโทรทัศน์ จำนวน ๓๖๐ ตัวอย่าง โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามหลักการความเหมาะสมของข้อมูลเพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลสมการโครงสร้าง (Structure Equation Model: SEM) ที่ต้องกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ ๑๐-๒๐ ขององค์ประกอบทั้งหมดในตัวแปรที่ทำการศึกษา^๓ จำนวนทั้งหมด ๑๘ องค์ประกอบ

เครื่องมือสำหรับการศึกษาเชิงปริมาณได้ทำการสร้างเครื่องมือแบบสอบถามจากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องตลอดจนการพัฒนาเครื่องมือด้วยการทดสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) ถึงความเหมาะสม และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้อย่างถูกต้อง โดยให้ผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับการศึกษารั้งนี้เป็นผู้ดำเนินการประเมินความเหมาะสมของข้อคำถามแต่ละข้อโดยให้เป็นการให้คะแนน และใช้ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Item-objective

^๓ กัลยา วานิชย์บัญชา, “การวิเคราะห์สมการโครงสร้าง (SEM) ด้วย AMOS”, (กรุงเทพมหานคร, สามลดา, ๒๕๕๗)

Congruence index : IOC) โดยพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน โดยพบว่าค่า IOC มากกว่า ๐.๕๐ ทุกข้อคำถามและทำการทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ภายหลังการปรับปรุงคุณภาพของเครื่องมือแบบสอบถามตามค่าดัชนีที่ได้รับจากผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยจะทำการทดสอบความน่าเชื่อถือของเครื่องมือด้วยการทำ pilot test กับกลุ่มประชากรที่ใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๐ ราย และนำกลับมาทดสอบทางสถิติเพื่อหาค่า Cronbach's alpha ซึ่งพบว่ามีค่ามากกว่า ๐.๗ ทุกองค์ประกอบ

การวิเคราะห์ข้อมูลได้แบ่งเป็น (๑) สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ สถิติค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) ในการพรรณนาข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง และใช้สถิติค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: SD) ในการวัดระดับข้อมูลของตัวแปรต่างๆ (๒) สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) โดยใช้การวิเคราะห์สมการโครงสร้าง (Structure Equation Modeling: SEM) เพื่อระบุความสัมพันธ์ของปัจจัยเหตุและผล ตลอดจนการทดสอบสมมติฐาน

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาได้รายงานผลตามวัตถุประสงค์ทั้ง ๓ ประการ ดังนี้

๑. สภาพการณ์ของการบริหารจัดการธุรกิจการผลิตรายการโทรทัศน์ในบริบทประเทศไทย ๔.๐ ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานขององค์กร เกิดการแข่งขันทางธุรกิจที่รุนแรงแบบสงครามราคา (Pricing War) จากการเข้ามาของคู่แข่งรายใหม่ ทั้งนี้เมื่อมีการเข้ามาของธุรกิจใหม่ที่เพิ่มขึ้น จำนวนของบุคลากรหรือบุคคลที่เข้ามาในอุตสาหกรรมนี้มีมากขึ้น และส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่ หรือมาจากธุรกิจอื่นๆ จึงขาดความรู้ความเข้าใจในด้านจรรยาบรรณหรือคุณธรรมของสื่อ บ่อยครั้งพบว่า สื่อหรือรายการใหม่ๆ นำเสนอเนื้อหาสาระ (Content) ที่ล่อแหลมต่อการขัดศีลธรรมที่พึงงามของคน บางครั้งการนำเสนอข้อมูลปราศจากการกลั่นกรอง หรือการตัดสินใจบนพื้นฐานของคุณธรรมและคุณภาพของเนื้อหาที่จะสื่อสารออกไป

๒. การศึกษาองค์ประกอบแห่งความสำเร็จในการบริหารจัดการธุรกิจการผลิตรายการโทรทัศน์ในบริบทประเทศไทย 4.0 ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานขององค์กร การทบทวนวรรณกรรมพบว่า ปัจจัยที่นำไปสู่การบริหารจัดการธุรกิจการผลิตรายการโทรทัศน์ในบริบทประเทศไทย ๔.๐ และสร้างประสิทธิภาพและประสิทธิผลให้กับองค์กร ได้แก่

๑) การจัดการอย่างยั่งยืน (MAN) เนื่องจากมุ่งเน้นไปที่การสร้างสรรคการบริหารธุรกิจที่ให้ความสำคัญกับการอยู่ร่วมกับชุมชน สังคม แบบฉันทมิตรไม่ก่อให้เกิดผลกระทบหรือสร้างความเดือดร้อนให้กับสังคมรอบข้างธุรกิจรวมไปถึงการทำธุรกิจอย่างโปร่งใส มีคุณภาพและตรวจสอบได้ เพื่อสร้างจุดแข็งและภาพลักษณ์ที่ดีให้กับธุรกิจและนำไปสู่ความยั่งยืน

๒) การยอมรับเทคโนโลยี (TAM) เป็นองค์ประกอบความสำเร็จที่สำคัญในการบริหารยุค ๔.๐ เนื่องจากส่งผลโดยตรงต่อการยอมรับเทคโนโลยีของคนหรือบุคลากรในองค์กร เพื่อยกระดับให้บุคลากรเห็นคุณค่าของการนำนวัตกรรมทางเทคโนโลยีมาใช้อย่างเหมาะสม และสร้างสรรค์การทำงานผ่านนวัตกรรมทางเทคโนโลยี

๓) ความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) เป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อและตอบแทนสังคมของธุรกิจหรือองค์กรซึ่งส่งเสริมการสร้างภาพลักษณ์ และความรู้สึกเชิงบวกของลูกค้า สังคมชุมชนที่มีต่อองค์กร เป็นการสร้างจุดแข็งและความแข็งแกร่งด้านแบรนด์และจิตใจของพนักงานต่อสังคม ทำให้องค์กรสามารถดำรงอยู่ได้โดยปราศจากการต่อต้านจากสังคม

๔) การสนับสนุนนวัตกรรมขององค์กร (SUP) เป็นการยกระดับองค์กรเข้าสู่ ๔.๐ โดยนำนวัตกรรมที่เหมาะสมมาสนับสนุนและใช้ภายในองค์กร เพื่อขับเคลื่อนธุรกิจผ่านนวัตกรรมหรือเทคโนโลยี เป็นการยกระดับกระบวนการทำงานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๓. การศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยการบริหารจัดการธุรกิจการผลิตรายการโทรทัศน์ในบริบทประเทศไทย ๔.๐ ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานขององค์กรโดยการวิเคราะห์โมเดลเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ศึกษา โดยเกณฑ์การตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ประกอบด้วย ดัชนีค่า Chi-Square, χ^2/df , CFI, GFI, AGFI, RMSEA (กัลยา วานิชย์บัญชา, ๒๕๕๗) ผลการวิเคราะห์โมเดลครั้งที่ ๑ พบว่าค่าไม่ผ่านเกณฑ์ (ดังตาราง ๑)

ตาราง ๑ แสดงการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลก่อนการปรับโมเดล

ดัชนีความกลมกลืน	เกณฑ์	ค่าดัชนีที่วัดได้	ผลการพิจารณา
χ^2/df	< ๒.๐๐	๔.๕๑๗	ผ่านเกณฑ์
CFI	≥ ๐.๙๕	.๙๐๗	ผ่านเกณฑ์
GFI	≥ ๐.๙๕	.๘๖๗	ไม่ผ่านเกณฑ์
AGFI	≥ ๐.๙๐	.๘๑๖	ผ่านเกณฑ์
RMSEA	< ๐.๐๕	.๐๙๙	ไม่ผ่านเกณฑ์

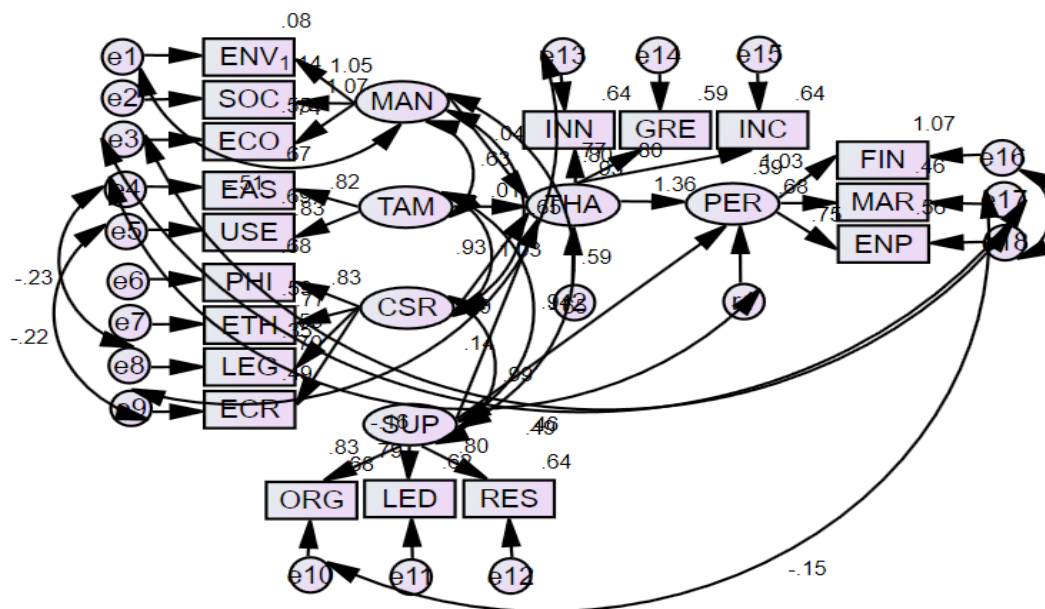
ผลการศึกษาดังตาราง ๑ ค่าสถิติ GFI และ RMSEA ไม่ผ่านเกณฑ์ที่กำหนด หมายความว่าค่าดัชนีความกลมกลืนยังไม่สอดคล้องกับข้อมูลตั้งต้นตามหลักการทางสถิติสมการโครงสร้าง จะต้องดำเนินการปรับโมเดล โดยการพิจารณาค่า Modification Indices (MI) และดำเนินการปรับค่าตามที่แนะนำด้วยวิธีการปรับทีละคู่ และทำการพิจารณาค่า P-Value และ RMSEA ว่าตรงตามเกณฑ์ที่กำหนดหรือไม่ โดย P-Value ต้องมากกว่า ๐.๐๕ และ RMSEA ต้องน้อยกว่า ๐.๐๕ จึงจะหยุดการปรับปรุงโมเดลและ

พิจารณาค่าสถิติตามหลักเกณฑ์ของการวิเคราะห์สมการโครงสร้างอื่นๆ ต่อไปนี้การปรับโมเดลได้ดำเนินการปรับทั้งสิ้น ๙ รอบ จนพบว่าโมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมแบบสอบถามดังตาราง ๒ และภาพ ๑

ตาราง ๒ แสดงการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลหลังการปรับโมเดล

ดัชนีความกลมกลืน	เกณฑ์	ดัชนีที่วัดได้	ผลการพิจารณา
X^2/df	< ๒.๐๐	๑.๑๘๑	ผ่านเกณฑ์
CFI	≥ ๐.๙๕	.๙๙๖	ผ่านเกณฑ์
GFI	≥ ๐.๙๕	.๙๖๒	ผ่านเกณฑ์
AGFI	≥ ๐.๙๐	.๙๔๓	ผ่านเกณฑ์
RMSEA	< ๐.๐๕	.๐๒๒	ผ่านเกณฑ์

ภาพ ๑ โมเดลหลังการปรับ

ผลการปรับโมเดลรอบที่ ๙ พบว่า ค่าความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์หรือที่เก็บรวบรวมมาโดยมีค่าดัชนีความกลมกลืนผ่านเกณฑ์การยอมรับ คือค่าดัชนี $X^2/df = ๑.๑๘๑$, $CFI = ๐.๙๙๖$, $GFI = ๐.๙๖๒$, $AGFI = ๐.๙๔๓$, $RMSEA = ๐.๐๒๒$ จึงสรุปได้ว่า โมเดลแบบจำลองสมการเชิงโครงสร้างมีความเหมาะสมกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ทั้งนี้ได้ทำการทดสอบตามสมมติฐานที่กำหนดไว้โดยสามารถสรุปผลการทดสอบสมมติฐานดังตาราง ๓

ตาราง 3 แสดงการวิเคราะห์หือทธิพลเชิงสาเหตุของการศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุ

ปัจจัยเหตุ	ปัจจัยผล					
	THA			PER		
	TE	DE	IE	TE	DE	IE
MAN	.๐๔๓	.๐๔๓	-	.๐๕๙	-	.๐๕๙
TAM	.๐๑๒	.๐๑๒	-	.๐๑๖	-	.๐๑๖
CSR	.๙๒๖	.๙๒๖	-	๑.๒๕๕	-	๑.๒๕๕
SUP	.๐๐๕	.๐๐๕	-	.๖๕๔	.๖๔๘	.๐๐๖
THA	-	-	-	๑.๓๕๖	๑.๓๕๖	-

ผลการทดสอบสมมติฐาน พบผลการศึกษาดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ การจัดการอย่างยั่งยืนมีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการธุรกิจการผลิตรายการโทรทัศน์ยุค ๔.๐ ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ โดยมีอิทธิพลทางตรงเท่ากับ ๐.๔๓

สมมติฐานที่ ๒ การยอมรับเทคโนโลยี มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการธุรกิจการผลิตรายการโทรทัศน์ยุค ๔.๐ ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ โดยมีอิทธิพลทางตรงเท่ากับ ๐.๑๒

สมมติฐานที่ ๓ ความรับผิดชอบต่อสังคม มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการธุรกิจการผลิตรายการโทรทัศน์ยุค ๔.๐ ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ โดยมีอิทธิพลทางตรงเท่ากับ ๐.๙๒๖

สมมติฐานที่ ๔ การสนับสนุนนวัตกรรมขององค์กร มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการธุรกิจการผลิตรายการโทรทัศน์ยุค ๔.๐ ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ โดยมีอิทธิพลทางตรงเท่ากับ ๐.๐๐๕

สมมติฐานที่ ๕ การสนับสนุนนวัตกรรมขององค์กร มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานขององค์กร ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ โดยมีอิทธิพลทางตรงเท่ากับ ๐.๖๔๘

สมมติฐานที่ ๖ การบริหารจัดการธุรกิจการผลิตรายการโทรทัศน์ยุค ๔.๐ มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานขององค์กร ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ โดยมีอิทธิพลทางตรงเท่ากับ ๑.๓๕๖

ทั้งนี้สรุปได้ว่าผลการทดสอบสมมติฐาน ๖ ข้อเป็นไปตามการทบทวนแนวคิดและทฤษฎี

อภิปรายผล

ผลการศึกษาที่เกี่ยวกับการจัดการอย่างยั่งยืนมีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการธุรกิจการผลิตรายการโทรทัศน์ยุค ๔.๐ พบว่า การจัดการอย่างยั่งยืนเป็นการจัดการที่ให้ความสำคัญกับการสร้างความยั่งยืนทั้งธุรกิจ และชุมชนรอบสถานที่ตั้งขององค์กรเพื่อสร้างความยั่งยืนทั้งด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีของ^๙ ที่กล่าวว่า การจัดการอย่างยั่งยืน คือ การจัดการที่ตอบสนองความต้องการของคน ในปัจจุบัน โดยไม่กระทบต่อการพัฒนาของคนรุ่นต่อไปในอนาคต ทั้งนี้การจัดการอย่างยั่งยืนต้องผสมผสานความสมดุลทั้ง ๓ ประการ^{๑๐} ได้แก่ สิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจอย่างสอดคล้อง^{๑๑} โดยการจัดการอย่างยั่งยืน จะต้องประกอบไปด้วย เป้าหมายทางสังคม (Social Goals), เศรษฐกิจ (Economic Goals) และสิ่งแวดล้อม (Environmental Goals)^{๑๒} องค์กรจะต้องปรับเปลี่ยนวิธีคิด และวิถีทางแห่งการดำรงชีวิตของตนในปัจจุบันเสียใหม่ ทั้งวิธีการบริหารจัดการ แนวคิดการทำธุรกิจ ต้องเปลี่ยนจากการมองเพียงองค์กรเป็นที่ตั้งมาเป็นการมองถึงประโยชน์ของส่วนร่วม และภาคสังคม การประสานหลักการทั้งสามเข้ากับการปฏิบัติจะช่วยให้แนวทางการจัดการเป็นไปในทิศทางเดียวกัน หรือมุ่งตรงไปสู่จุดหมายอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างสมบูรณ์^{๑๓} การจัดการอย่างยั่งยืน เป็นปัจจัยสำคัญที่จะสนับสนุนให้เกิดการบริหารจัดการธุรกิจการผลิตรายการโทรทัศน์ยุค ๔.๐ ขับเคลื่อนไปข้างหน้าได้ เพราะบริบทความต้องการของประเทศไทย ๔.๐ คือการสร้างการบริหารจัดการที่ทำให้องค์กรเป็นองค์กรที่มีความสามารถ (Smart Enterprise) ที่จะผลักดันให้เกิดการเคลื่อนไปข้างหน้าตามวิสัยทัศน์ และพันธกิจ อย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล นอกจากการจัดการอย่างยั่งยืนจะสร้างภาพลักษณ์ที่ดียังเป็นการบริหารธุรกิจที่เป็นมิตรต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อให้ได้รับการสนับสนุนจากประชาชน

^๙ Schaltegger & Burritt, "Gatekeepers of Sustainability Information: Exploring the Roles of Accountants", Journal of Accounting & Organizational Change, 11(3) 2015, Pp 333-361 และ Blake P. "Impact of Corporate Sustainability Behavior on Financial Performance in Aerospace Companies. Doctoral Dissertation, Indiana State University, Indiana, 2014.

^{๑๐} Amaral, Martins & Gouveia, "Quest for a Sustainable University: a Review. Int", Journal of Sustainability in Higher Education, (16), 2015, Pp 155-172.

^{๑๑} Kumar, "Sustainability Performance Measurement: An Investigation into Corporate Performance Through Environmental Indicators", International Journal of Management Research and Review, 2014

^{๑๒} Thurston et al., "Effects of Respiratory Muscle Warm-up on High-Intensity Exercise Performance.", Sports 2015, (3), Pp 312-324.

^{๑๓} C.A. Adams, "Sustainability reporting and performance management in universities Challenges and benefits", Monash Sustainability Institute, Monash University, Melbourne, Australia, 2013.

และสังคม หรือ ลูกค้าย่อมทำให้องค์กรสามารถลดต้นทุนค่าการตลาด และการโฆษณาชวนเชื่อให้ต่ำลงได้ รวมถึงทำให้เกิดการใช้ทรัพยากร และต้นทุนทางการตลาดที่สร้างศักยภาพด้านการแข่งขันเหนือกว่าคู่แข่ง นอกจากนี้การบริหารงานธุรกิจจะเกิดความโปร่งใสที่มากขึ้นทำให้การผ่านอุปสรรคทางการค้าทั้งแบบที่เป็นกฎหมายบังคับ แรงกดดันจากสังคมจะเป็นไปด้วยดี

การยอมรับเทคโนโลยี มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการธุรกิจการผลิตรายการโทรทัศน์ยุค ๔.๐ กล่าวได้คือ การยอมรับเทคโนโลยีเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญสำหรับการทำความเข้าใจการยอมรับเทคโนโลยีของผู้ใช้งานตามวิวัฒนาการของคอมพิวเตอร์ สมาร์ทโฟน และเทคโนโลยีอื่นๆ การยอมรับเทคโนโลยีเป็นพฤติกรรมความตั้งใจที่เกิดจากการรับรู้ว่าคุณเทคโนโลยีง่ายต่อการใช้งาน และรับรู้ว่าคุณเทคโนโลยีมีประโยชน์^{๑๓} ซึ่งสอดคล้องกับพฤติกรรมของประชาชนในยุคปัจจุบันที่นิยมใช้อินเทอร์เน็ตในด้านการทำงาน และสนทนาการ อาทิเช่น การรับ-ส่งอีเมล การค้นหาข้อมูล กิจกรรมเพื่อความบันเทิง รวมถึงการสั่งซื้อสินค้าผ่านทางออนไลน์^{๑๔} สำหรับองค์กรธุรกิจ การยอมรับเทคโนโลยีมีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะบุคลากรจะต้องเปิดใจยอมรับการเปลี่ยนแปลงของการนำนวัตกรรมทางเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในองค์กรเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนอย่างมีนวัตกรรม และสร้างการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับบริบทประเทศไทย ๔.๐^{๑๕} การที่จะให้บุคลากรยอมรับเทคโนโลยีได้องค์กรต้องคัดสรรเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพ และมีประโยชน์ต่อการใช้งานจริงโดยต้องเป็นเทคโนโลยีในแบบฉบับที่ผู้ใช้งานร่วมตัดสินใจ หรือ ออกแบบเทคโนโลยีที่สอดคล้องกับกิจกรรม หรือ กระบวนการดำเนินงานจริงทั้งนี้ต้องมีการออกแบบให้ง่ายต่อการเข้าถึง ใช้งาน และการพัฒนาปรับปรุง จะทำให้บุคลากรเกิดการยอมรับเทคโนโลยี และสามารถใช้งานเทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในการบริหารจัดการ หรือ การดำเนินงานกิจกรรมต่างๆ ของธุรกิจอย่างเหมาะสม และเกิดประโยชน์สูงสุด เนื่องจากประเทศไทย ๔.๐ เทคโนโลยีจะมีบทบาทสำคัญในการผลักดันนวัตกรรม และสร้างขีดความสามารถทางการแข่งขันของธุรกิจ

ความรับผิดชอบต่อสังคม มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการธุรกิจการผลิตรายการโทรทัศน์ยุค ๔.๐ กล่าวได้ คือ การแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นแนวคิดที่จะต้องทำให้เกิดขึ้นในองค์กร และระดับ

^{๑๓} B. Sotelo, "A Qualitative Case Study to Investigate the Technology Acceptance Experience Outlined in the TAM Using the Kubler-Ross Stages for Grieving and Acceptance", Colorado Technical University, Proquest Dissertations Publishing, 2015.

^{๑๔} Lacka, Chan, & Yip, "Does Change of Cultural Environment Change Attitudes toward e-Commerce? New Research Method Investigation the Effect of Culture on e-Commerce Acceptance". International Journal of e-Education, e-Business, e-Management and e-Learning, 4(2), 2014, Pp 116-119.

^{๑๕} Gao & Bai, "A Unified Perspective on the Factors Influencing Consumer Acceptance of Internet of Things Technology", Asia Pacific Journal of Marketing and Logistics, 26(2), 2014, Pp 211-231.

ผู้บริหาร จะเป็นการสร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Involvement) กระบวนการผลิตที่รับผิดชอบต่อสังคม (Socially Responsible Production Processes) และความรับผิดชอบต่อสังคม (Socially Responsible)^{๑๖} การที่องค์กร หรือ ผู้ประกอบการมีการใช้หลักการความรับผิดชอบต่อสังคม ที่เป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อเหนือกรอบของกฎหมายกำหนดร่วมด้วย^{๑๗} เช่น ด้านศีลธรรม จริยธรรม จะส่งผลให้เกิดรูปแบบการบริหารจัดการที่เต็มใจจะทำเพื่อสร้างการจัดการที่เหมาะสม^{๑๘} สอดคล้อง และเป็นการจัดการที่ยั่งยืน ทั้งนี้ความรับผิดชอบต่อสังคม ในแต่ละระดับที่องค์กรต้องการ จะแสดงให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ (Xing, 2013) ทั้งนี้การแสดงความรับผิดชอบต่อเพื่อนมนุษย์ (Philanthropic Responsibility) เป็นความรับผิดชอบต่อเกี่ยวกับความใญ่บุญขององค์กร ผู้บริหาร และบุคลากร ในการมอบสิ่งดีๆ ตอบแทนเพื่อนมนุษย์จะส่งผลให้เกิดการบริหารจัดการที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เช่น การสร้างกลยุทธ์การตลาด หรือ การนำเสนอผลิตภัณฑ์ และบริการที่เป็นประโยชน์ต่อเพื่อนมนุษย์ ไม่ทำลายศีลธรรมอันดีงามของสังคม หรือ สิ่งแวดล้อมที่จะไปกระทบต่อเพื่อนมนุษย์ หรือ ความรับผิดชอบต่อสังคมด้านจริยธรรม (Ethical Responsibility) มีความสำคัญอย่างยิ่ง^{๑๙} โดยเฉพาะธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการผลิตรายการโทรทัศน์ที่ปัจจุบันมีอิทธิพลต่อเยาวชน และประชาชนของประเทศ การสร้างสรรค์รายการไม่ควรขัดต่อศีลธรรม^{๒๐} จริยธรรม และการประพฤติดีประพฤติดชอบ ควรมีการสอดแทรกให้เห็นถึงการจรรโลงสังคมให้เป็นด้านบวก และมีคุณธรรมเสมอเพื่อเป็นความรับผิดชอบต่อที่ตีรวมไปถึงการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ที่ต้องไม่เอารัดเอาเปรียบ ไม่ใช้การสร้างกระแสหลอกลวงเพียงเพื่อหวังผลลัพธ์ทางการค้า ดังนั้น การที่องค์กร หรือ ผู้ประกอบการมีความตั้งใจที่จะดำเนินการความรับผิดชอบต่อสังคมด้านจริยธรรม การบริหารจัดการธุรกิจผลิตรายการโทรทัศน์จะเป็นไปอย่างมีระบบ และสอดคล้องกับแนวคิดของความรับผิดชอบต่อสังคม ตลอดจนการจัดการเพื่อความยั่งยืนที่มุ่งเน้นการประสานความสัมพันธ์ และการ

^{๑๖} K. Adcock, "Generation 2.5 Corporate Social Responsibility: Unlocking the Business Value in the Future of Corporate Citizenship. A Thesis Submitted in Partial Satisfaction of the Requirements for the Degree Master of Arts in Global and International Studies. 2014.

^{๑๗} Behjati, "Executives Ecocentric Perspective in Framing Corporate Environmentalism", Doctoral Dissertation, University Utara Malaysia, Malaysia, 2014.

^{๑๘} Sepasib & Rahdari, "Fuzzy Evaluation of Service Quality in the Banking Sector: A Decision Support System, Fuzzy Economic Review, XIX (2) 2014, Pv47-79

^{๑๙} Patterson Shirey, "Is Corporate Citizens. A Dissertation Presented in Partial Fulfillment of the requirements for the Degree Doctor of Philosophy, 2013.

^{๒๐} Jr Eaglin, "Managing Collaboration in Multisite Social Service Organizations: A Model for Sustainable change", A Thesis Submitted to the Graduate Faculty of University of Maryland University College in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Management, 2013.

เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ (Post, 2015) สำหรับความรับผิดชอบต่อสังคมด้านกฎหมาย (Legal Responsibility) เป็นความรับผิดชอบต่อระดับมาตรฐานที่ต่ำที่สุดของแต่ละประเทศ ตามหลักที่กฎหมายกำหนด^{๒๑} ทั้งเรื่องของแรงงาน การเสียภาษี การปล่อยมลภาวะ มาตรฐานสินค้า และบริการ ธุรกิจจะต้องปฏิบัติตามกรอบ และเกณฑ์ของกฎหมายอย่างเคร่งครัด ซึ่งเป็นภาระหน้าที่รับผิดชอบต่อธุรกิจ ทั้งนี้องค์กร และผู้บริหารที่ดำเนินกิจการในประเทศไทยจะต้องปฏิบัติตามหลักการของกฎหมายอย่างเคร่งครัด ดังนั้นรูปแบบการบริหารจัดการ เช่น การวางแผน การจัดองค์กร การนำองค์กร หรือ การควบคุมจะต้องปฏิบัติตามหลักกฎหมาย เช่น กฎหมายแรงงาน กฎหมายภาษี เป็นต้น ขณะที่ความรับผิดชอบต่อเศรษฐกิจ (Economic Responsibility) เป็นความรับผิดชอบต่อผลการดำเนินงานทางธุรกิจที่สอดคล้องกับการสร้างการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจประเทศ ดังนั้นจึงส่งผลต่อการบริหารจัดการโดยตรงรวมถึงการบริหารจัดการอย่างยั่งยืน

การสนับสนุนนวัตกรรมขององค์กร มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการธุรกิจการผลิตรายการโทรทัศน์ ยุค ๔.๐ พบว่าองค์กรที่ดีจะต้องนำเสนอการสนับสนุนนวัตกรรมอย่างเหมาะสม^{๒๒} เช่น การสนับสนุนของผู้นำองค์กร มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งเพราะผู้นำมีอิทธิพลต่อบุคลากรในองค์กร การที่ผู้นำให้อิสระในการทำงานในขอบเขตที่มีความเหมาะสม และเพียงพอ มีการสนับสนุนบุคลากรทางด้านการเรียนรู้ และพัฒนาจากข้อผิดพลาดโดยกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการทำงานปราศจากความเกรงกลัวในความผิดพลาด เนื่องจากวัฒนธรรมองค์กรโดยส่วนใหญ่ มุ่งเน้นปิดกั้นความผิดพลาด ส่งผลให้ขาดการทดลองปฏิบัติ หรือ สร้างแนวความคิดการทำงานในรูปแบบใหม่ซึ่งนำไปสู่การถูกกล่าวหาว่าดักเตือน หรือ บทลงโทษในประเภทอื่นๆ^{๒๓} ดังนั้นผู้นำควรแสดงให้เห็นถึงการสนับสนุนให้กับผู้ปฏิบัติงานที่เป็นผู้ได้บังคับบัญชา และกล้าที่จะมอบอิสระในการทำงานเพื่อให้เกิดการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางความคิด หรือ การดำเนินงานแบบใหม่อย่างสม่ำเสมอ โดยให้โอกาสอย่างต่อเนื่อง และสร้างการเรียนรู้จากความผิดพลาดเพื่อการปรับปรุงให้ดีขึ้นทดแทนการลงโทษ หรือ การดักเตือนจะสนับสนุนให้เกิดการสร้างความคิด และการ

^{๒๑} LeBaron, "Subcontracting is not Legal, but is it Unethical? Business Ethics, Forced Labor and Economic Success. Vice-Chancellor's Fellow in Politics the University of Sheffield, 2014.

^{๒๒} Sa'ari et al., "Information Technology Leadership on Electronic Records Management: the Malaysian Experience", European Conference on Management, Leadership & Governance: Kidmore End: 105-113 Kidmore end: Academic Conferences International Limited, 2013.

^{๒๓} Lindh, "Workplace Stress, Mindfulness Based Stress Reduction (MBSR) and Gas Discharge Visualization (GDV): Innovative Practical Measurements in Organization Development (OD) and Employee Wellness. University of St. Thomas (Minnesota), Proquest Dissertations Publishing, 2013.

ปฏิบัติใหม่ๆ ให้กับองค์กรโดยจะนำไปสู่การเกิดนวัตกรรม^{๒๔} เพราะนวัตกรรมเป็นหัวใจหลักของการบริหารจัดการธุรกิจการผลิตรายการโทรทัศน์ยุค ๔.๐ นอกจากนี้การที่จะเกิดนวัตกรรมขึ้นได้อย่างเหมาะสมต้องสนับสนุนด้านทรัพยากรอย่างเพียงพอ เช่น เงินทุน เครื่องมือ อุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวก ฐานความรู้ และข้อมูลข่าวสารอื่นๆ ทั้งนี้พบว่าสิ่งที่องค์กรสามารถนำเสนอทรัพยากรที่เหมาะสมต่อการทำงานจะสามารถสร้างแรงจูงใจให้เกิดขึ้นกับบุคคลในทีมงาน หรือ กลุ่มงานให้เกิดความพร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลทำให้เกิดการสร้างความคิดใหม่ ตลอดจนนวัตกรรมเพื่อการปฏิบัติงานที่ดียิ่งขึ้นสอดคล้องกับทรัพยากรที่องค์กรมอบให้และเมื่อดำเนินการได้เป็นที่เรียบร้อยตามเป้าหมาย การมอบรางวัลคำชม หรือ การแสดงออกถึงการรับรู้ถึงผลงานขององค์กร^{๒๕} เช่น การรับรู้ของสมาชิกในทีมงาน ว่าผลงานสร้างสรรค์ หรือ นวัตกรรมที่ได้สร้างขึ้นเพื่อองค์กรเป็นที่รับรู้ ได้รับการยกย่อง หรือ ได้รับรางวัล ทั้งนี้การรับรู้ในผลงานของทีมงาน หรือ กลุ่มงานนี้เป็นแรงจูงใจที่สำคัญที่ทำให้บุคคลในทีมงาน หรือ กลุ่มงานเกิดความรู้สึกเชิงบวกต่อผลดังกล่าว และนำไปสู่การกระตุ้นให้เกิดความพยายามที่จะคิดแบบใหม่ หรือ สร้างการปฏิบัติแบบใหม่เพื่อให้เกิดนวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง การสนับสนุนนวัตกรรมขององค์กรจึงขับเคลื่อนการบริหารจัดการธุรกิจการผลิตรายการโทรทัศน์ยุค ๔.๐

การสนับสนุนนวัตกรรมขององค์กร มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานขององค์กร พบว่าการสนับสนุนนวัตกรรมขององค์กรได้กลายมาเป็นสิ่งที่จำเป็นในยุคโลกการแข่งขันที่เสรี และสภาพแวดล้อมการแข่งขันที่รุนแรง การสนับสนุนนวัตกรรมขององค์กรเป็นทั้งวัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมภายในองค์กรที่จะสามารถยกระดับการดำเนินงาน และขีดความสามารถทางการแข่งขันของธุรกิจ การที่องค์กรมีวัฒนธรรม หรือ สภาพแวดล้อมในการทำงานที่ยอมรับ และให้โอกาสคนในองค์กรในการสร้างสรรค์ผลงานใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์ ได้ทดลองทำสิ่งใหม่ แนวทางใหม่ วิธีคิดแบบใหม่ จะส่งผลเกิดกระบวนการทำงานที่มีนวัตกรรม นอกจากนี้นำไปสู่การสร้างประสิทธิภาพ (Richards, 2014) และประสิทธิผลในการดำเนินงานขององค์กร การที่องค์กรผลักดันให้บุคลากรได้ทดลองทำอะไรก็ได้โดยปราศจากบทลงโทษ และมอบความดีความชอบให้กับบุคลากรที่ทำได้ดี จะยิ่งทำให้เกิดการยอมรับจากทุกฝ่าย และผลักดันให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้การสนับสนุนด้านทรัพยากรเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เกิดนวัตกรรมของการทำงาน ซึ่งทรัพยากรในการทำงานที่เหมาะสม และเพียงพอ เช่น เวลา อุปกรณ์ เงินทุน ความรู้ การพัฒนาทักษะ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะทำให้บุคลากรมีโอกาสในการเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขัน

^{๒๔} Neves & Eisenberger, "Perceived Organizational Support and Risk Taking. Journal of Managerial Psychology: Bradford 29.2, 2014 Pp 187-205.

^{๒๕} Vincenti G, "Emotions and Innovative Leadership: An Interpretative Phenomenological Analysis", Fielding "Graduate University, ProQuest Dissertations Publishing, 2013.

ที่จะส่งผลไปยังประสิทธิภาพการดำเนินงานขององค์กร เช่น บุคลากรที่ได้รับการสนับสนุนทรัพยากรที่เพียงพอในการสร้างกลยุทธ์ทางธุรกิจ มีเครื่องมือ หรือ อุปกรณ์ที่ทันสมัยตอบโจทย์การบริหาร และจัดการเชิงกลยุทธ์ จะทำให้เกิดการบริหาร การดำเนินงาน และการตัดสินใจที่แม่นยำ และหวังผลได้ ทำให้เกิดประสิทธิภาพการดำเนินงานขององค์กร หรือ การสนับสนุนทรัพยากรที่ทันสมัยที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมก็จะช่วยให้องค์กรประสบความสำเร็จในการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น แต่ทั้งหมดนั้นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งคือ การสนับสนุนจากผู้บริหารองค์กร จำเป็นที่จะต้องเข้าใจ และผลักดันให้เกิดขึ้น เพราะผู้บริหารเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วม การผลักดันให้บุคลากรเกิดการเปลี่ยนแปลง วิธีคิด วิธีการทำงาน จะทำให้องค์กรเกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในการขับเคลื่อนผลการดำเนินงานขององค์กรให้เป็นไปตามเป้าหมาย

การบริหารจัดการธุรกิจการผลิตรายการโทรทัศน์ยุค ๔.๐ พบว่า การบริหารจัดการ คือ กรอบแนวทางการดำเนินงานของธุรกิจเพื่อมุ่งไปสู่ประสิทธิภาพและประสิทธิผลหรือผลการดำเนินงานขององค์กรเป็นเป้าหมายสำคัญ การบริหารจัดการ (Management) คือ หลักการที่องค์กรใช้ในการจัดการกิจกรรมทางธุรกิจให้แล้วเสร็จตามเป้าหมายที่กำหนดอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ดังนั้นการบริหารจัดการจึงเป็นไปโดยมีประสิทธิภาพการดำเนินงานขององค์กร (Organization Performance) สำหรับการบริหารจัดการ (Management) เริ่มต้นที่การวางแผน (Planning) ที่มีความสำคัญและกำหนดไว้เพื่อที่จะสร้างกรอบแนวทางการดำเนินงานทางธุรกิจที่มุ่งไปสู่เป้าหมายได้อย่างบรรลุและสำเร็จ โดยการวางแผนจะพิจารณาตั้งแต่ขั้นตอน วิธีการและการเลือกใช้ทรัพยากรที่เหมาะสมเพื่อสร้างประสิทธิภาพผลการดำเนินงานขององค์กร ยิ่งในปัจจุบันการจัดองค์กร (Organizing) มีความสำคัญมากยิ่งขึ้นเพราะสภาพแวดล้อมการแข่งขันมีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว โครงสร้างองค์กรขนาดใหญ่ การจัดองค์กร (Organizing) จึงเปลี่ยนไปเป็นการมอบอำนาจ (Empowering) หรือถ่ายโอนอำนาจให้กับระดับปฏิบัติการได้ตัดสินใจ การดำเนินงานบางประการจะสนับสนุนให้เกิดการบริหารจัดการ (Management) ที่รวดเร็วและทันต่อสถานการณ์^{๒๖} ขณะที่ในอดีตการบริหารจัดการแบบบนลงล่าง (Top Down) เป็นที่นิยมเพราะการกำหนดลำดับชั้นมีความชัดเจนด้านอำนาจสั่งการแต่ปัจจุบันกลับทำให้ธุรกิจเคลื่อนที่ช้าลงจึงลดความนิยมลงไปเปลี่ยนมาใช้แบบแนวนราบ (horizontal) ทำให้องค์กรมีศักยภาพในการมุ่งไปสู่ประสิทธิภาพผลการดำเนินงานขององค์กรได้อย่างเหมาะสม ขณะที่การนำองค์กร (Leading) เป็นกระบวนการของการบริหารจัดการเพื่อผลักดันและสนับสนุนให้บุคลากรหรือพนักงานทำงานอย่างมุ่งมั่นภายใต้การบริหารจัดการของผู้นำและองค์กรเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ผู้นำและองค์กรต้องสร้างช่องทางและ

^{๒๖} Zaharia & Zaharia, "Corporate Governance and Business Ethical Values", Linguistic and Philosophical Investigations, 14, 2015, Pp 103-108.

วิธีการติดต่อสื่อสาร การสร้างและกระตุ้นแรงจูงใจของบุคลากร การลดความขัดแย้ง การสนับสนุนด้านสภาพแวดล้อมการทำงานที่ดี (Waldron, 2015) ทั้งนี้บุคลากรในปัจจุบันมีความสำคัญต่อความสำเร็จ ประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กร ทั้งนี้ต้องอาศัยความสามารถของผู้นำเป็นผู้ส่งเสริมและผลักดันบุคลากรให้มีความเต็มใจที่จะก้าวไปข้างหน้าร่วมกันกับองค์กร ผู้นำจึงเป็นส่วนสำคัญของกลไกผลักดันบุคลากรที่สร้างความสำเร็จและประสิทธิภาพ ประสิทธิผลขององค์กรด้านการควบคุม (Controlling) ในการบริหารจัดการ (Management) มีความเกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพและประสิทธิผลของผลการดำเนินงานขององค์กร (Organization Performance) โดยตรง องค์กรที่ต้องการผลสำเร็จ จะใช้การควบคุมเพื่อให้การบริหารจัดการ (Management) เป็นไปตามแผนที่วางไว้และใช้การควบคุม (Controlling) ในการผลักดันและสร้างกรอบ กฎเกณฑ์ต่างๆ เพื่อให้บุคลากรและองค์กรสร้างผลการดำเนินงานที่ได้กำหนดไว้ การควบคุมจึงเกิดขึ้นเพื่อที่จะกำกับการดำเนินงานทางธุรกิจในทุกๆ กิจกรรมให้เป็นไปตามแผนงานที่ได้กำหนดไว้โดยมีการติดตามอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ผลลัพธ์เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล และคอยติดตามปรับกระบวนการดำเนินงานเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ตามที่ใกล้เคียงกับเป้าหมาย^{๒๗}

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

๑. ความรับผิดชอบต่อสังคมมีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการธุรกิจการผลิตรายการโทรทัศน์ยุค ๔.๐ ระดับสูงสุด ดังนั้นองค์กรที่ต้องการสร้างการบริหารจัดการธุรกิจการผลิตรายการโทรทัศน์ยุค ๔.๐ ให้เกิดขึ้นและสมบูรณ์แบบ ควรที่จะต้องดำเนินการวางแผนและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม ทั้ง ๔ ด้านได้แก่ ด้านเพื่อนมนุษย์ ด้านจริยธรรม ด้านกฎหมาย และด้านเศรษฐกิจ เช่น การวางแผนและดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจที่ไม่เป็นการเบียดเบียนหรือเอาเปรียบเพื่อนมนุษย์ การปฏิบัติตามกฎหมาย การสนใจดำเนินธุรกิจที่เป็นมิตรต่อสังคม ชุมชนและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

๒. การสนับสนุนนวัตกรรมขององค์กร มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานขององค์กร ดังนั้นองค์กรควรสนับสนุนให้เกิดการสร้างนวัตกรรมผ่านกระบวนการทำงาน ผลิตภัณฑ์และบริการขององค์กร ด้วยวิธีการสนับสนุนให้พนักงานกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ และไม่เกรงกลัวต่อการถูกลงโทษหรือตำหนิในความคิดเห็นที่ได้แสดงออกเพื่อให้เกิดกระบวนการทางความรู้เพื่อนำไปสู่การสร้างนวัตกรรมให้เกิดขึ้น

^{๒๗} Vitezic & Vitezic, “A Conceptual Model of linkage Between Innovation Management and Controlling in the Sustainable Environment”, The Journal of Applied Business Research, 31(1), 2015.

๓. การบริหารจัดการธุรกิจการผลิตรายการโทรทัศน์ยุค ๔.๐ มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานขององค์กร องค์กรควรที่ต้องพัฒนาแนวทางการบริหารธุรกิจที่สอดคล้องกับนโยบาย ๔.๐ เพื่อส่งเสริมให้องค์กรสามารถก้าวเข้าสู่ยุคการแข่งขันดิจิทัลได้อย่างเหมาะสม โดยมุ่งเน้นการใช้นวัตกรรมเพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานทางธุรกิจเป็นกลไกสำคัญ ตลอดจนการสนับสนุนการดำเนินงานที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยใช้แนวทางการดำเนินงานที่เป็นพลเมืองธุรกิจที่สร้างคุณประโยชน์เพื่อส่วนร่วมเป็นสำคัญ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรนำกรอบแนวคิดการศึกษาครั้งนี้ไปทดลองใช้กับกลุ่มอุตสาหกรรมอื่นๆ เพื่อทำการทดสอบและเปรียบเทียบกับการศึกษาครั้งนี้

๒. ทำการศึกษาตัวแปรแทรกซ้อนที่อาจเกิดขึ้นได้จากปัจจัยภายนอกเพื่อทำการทดสอบและวิเคราะห์ผลเพื่อใช้ในการเปรียบเทียบและขยายผลจากการศึกษาครั้งนี้

บรรณานุกรม

กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา. Thailand ๔.๐ โมเดลขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ความ

มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน. กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา, ๒๕๖๐.

กัลยา วานิชย์บัญชา. การวิเคราะห์สมการโครงสร้าง (SEM) ด้วย AMOS. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด สามลดา, ๒๕๕๗.

ณัฐ อมรภิญโญ. รูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพการบริหารจัดการในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดหนองบัวลำภู. วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม. ๕ (๑) (๒๕๕๗). : ๔๔-๕๒.

ภาสกร เรืองรองและคณะ. เทคโนโลยีการศึกษากับครูไทยในศตวรรษที่ ๒๑. วารสารปัญญาภิวัฒน์. ๕ (๒๕๕๗) : ๑๙๕-๒๐๗..

อิสริยะ ไพรีพ่ายฤทธิ์. ใบอนุญาตโครงข่ายทีวีดิจิตอล. กรุงเทพมหานคร : Siam Intelligent Unit, ๒๕๕๖.

Adams, C. A. Sustainability Reporting and Performance Management in Universities Challenges and Benefits. Monash Sustainability Institute, Monash University, Melbourne, Australia. (2013)

Adcock, K. Generation 2.5 Corporate Social Responsibility: Unlocking the Business Value in the Future of Corporate Citizenship. A Thesis Submitted in Partial Satisfaction of the Requirements for the Degree Master of Arts in Global and International Studies. (2014).

- Amaral, L., Martins, P., & Gouveia, J, B. Quest for a sustainable university:a review.Int. Journal of Sustainability in Higher Education, 16:155-172. (2015).
- Behjati, S. Executives Ecocentric Perspective in Framing Corporate Environmentalism. Doctoral Dissertation, University Utara Malaysia, Malaysia. (2014).
- Blake, P. Impact of Corporate Sustainability Behavior on Financial Performance In Aerospace Companies. Doctoral Dissertation. Indiana State University, Indiana. (2014).
- Eaglin, R. J. Managing Collaboration in Multisite Social Service Organizations: A Model for Sustainable Change. A Thesis Submitted to the Graduate Faculty of University of Maryland University College in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Management. (2013).
- Gao, L. L., & Bai, X. S. A Unified Perspective on the Factors Influencing Consumer Acceptance of Internet of Things Technology. Asia Pacific Journal of Marketing and Logistics, 26(2): 211-231. (2014).
- Kumar, K.Sustainability “Performance Measurement: An Investigation Into Corporate Performance Through Environmental Indicators. International Journal Of Management Research And Review. (2014).
- Lebaron, G. Subcontracting Is Not Illegal, but is it unethical ?. Business Ethics, Forced Labor and Economic Success. Vice-Chancellor’s Fellow in Politics the University of Sheffield. (2014).
- Lindh. Workplace Stress, Mindfulness Based Stress Reduction (MBSR) and Gas Discharge Visualization (GDV): Innovative Practical Measurements in Organization Development (OD) and Employee Wellness. University of St. Thomas (Minnesota), ProQuest Dissertations Publishing. (2013).
- Lacka, E., Chan, H. K., & Yip, N. Does Change of Cultural Environment Change Attitudes toward e-Commerce? New Research Method Investigating the Effect of Culture on e-Commerce Acceptance.International Journal of e-Education, e-Business, e-Management and e-Learning, 4(2): 116-119. (2014).

- Neves, P. & Eisenberger, R. Perceived organizational support and risk taking. *Journal of Managerial Psychology*: Bradford 29(2): 187-205. (2014).
- Patterson Shirey, W. L. Is Corporate Social Responsibility A Key to Profitability ? A Quantitative Examination of the 2012 Best Corporate Citizens. A Dissertation Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree Doctor of Philosophy. (2013).
- Sa'ari et al "Information Technology Leadership on Electronic Records Management: The Malaysian Experience". *European Conference on Management, Leadership & Governance*: Kidmore End: 105-113. Kidmore End: Academic Conferences International Limited. (2013).
- Schaltegger, S., & Zvezdov, D. Gatekeepers of Sustainability Information: Exploring the Roles of Accountants. *Journal of Accounting & Organizational Change*, 11(3), 333-361.
- Sepasib, B., & Rahdari, B. (2014). Fuzzy Evaluation Of Service Quality In The Banking Sector: A Decision Support System. *Fuzzy Economic Review*, XIX (2) : 47-79. (2015).
- Sotelo, B. A qualitative case study to investigate the technology acceptance experience outlined in the TAM using the Kübler-Ross Stages of Grieving and Acceptance. Colorado Technical University, ProQuest Dissertations Publishing. (2015).
- Svendsen et al. The effect of Brand on Churn in the Telecommunications Sector. *European Journal of Marketing*, 47(8):1177-1189. (2013).
- Tepraprasit, P. Smart Middle Man for 4.0. Port Authority of Thailand. Bangkok: Port Authority of Thailand. (2017).
- Thurston, T. s., Coburn, J. W., Brown, L. E., Bartolini, A., Beaudette, T. L., Karg, P., McLeland, K. A., Arevalo, J. A., Judelson, D. A., & Galpin. A. J. (2014). Effects of Respiratory Muscle Warm-up on High-Intensity Exercise Performance. *Sports* 3:312-324. (2015).
- Vincenti, G. Emotions and Innovative Leadership: An Interpretative Phenomenological Analysis. Fielding Graduate University, ProQuest Dissertations Publishing. (2013).

Vitezic, N. & Vitezic, V. A Conceptual Model of Linkage Between Innovation Management and Controlling In The Sustainable Environment. The Journal of Applied Business Research, 31(1). (2015).

Zaharia, L., & C. Zaharia, Corporate Governance and Business Ethical Values. Linguistic and Philosophical Investigations, (14) Pp 103–108. (2015).

ไทยรัฐออนไลน์. การพัฒนาคนไทยสู่ยุค ๔.๐ ภารกิจขับเคลื่อนประเทศหลังลงประชามติ. [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.thairath.co.th/content/๖๘๓๘๙๗> [๒๕๕๙]

การศึกษาพฤติกรรมสารสนเทศของผู้ใช้ภาพจิตรกรรมฝาผนัง*

Information behaviors of the murals user

สุวรรณี ห้วยหงษ์ทอง กันยารัตน์ เควียเซ็น**

Suwannee Hoaihongthong and Kanyarat Kwiecien

สาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ประเทศไทย

Department of Information Science, Faculty of Humanities and Social Sciences,

Khon Kaen University, Thailand

Email: Suwannee.hoi@gmail.com

Received : March 29, 2019

Revised : May 2, 2019

Accepted : May 14, 2019

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาพฤติกรรมสารสนเทศของผู้ใช้ภาพจิตรกรรมฝาผนัง โดยวิเคราะห์ผ่านทฤษฎีพฤติกรรมสารสนเทศ (Information behavior) ของ Wilson ซึ่งประกอบด้วย กำหนดความต้องการสารสนเทศ การแสวงหาสารสนเทศ และการใช้สารสนเทศ ซึ่งผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ผู้ใช้ข้อมูลหลัก จำนวน ๑๕ คน ผลการวิจัยพบว่า วัตถุประสงค์โดยทั่วไปของการใช้งานภาพจิตรกรรมฝาผนัง คือ ใช้ประกอบการเรียนการสอน การทำวิทยานิพนธ์ ผู้ใช้ส่วนใหญ่เริ่มต้นกำหนดความต้องการสารสนเทศจากการกำหนดประเด็นที่ต้องการศึกษา และสถานที่ที่ต้องการศึกษา และแสวงหาสารสนเทศโดยเริ่มต้นจากการสืบค้นด้วยแหล่งข้อมูลอินเทอร์เน็ต ซึ่งจะนำไปสู่การแสวงหาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลอื่นๆ เช่น หน่วยงาน หรือบุคคล องค์กรประกอบที่เป็นประโยชน์ต่อการสืบค้นและเครื่องมือช่วยค้นตามธรรมชาติของผู้ใช้ ประกอบด้วย เลขทะเบียน ชื่อวัด เนื้อหาหรือกลุ่มเนื้อหา ยุคสมัย เทคนิคช่าง และสาระสังเขป

คำสำคัญ : ภาพจิตรกรรมฝาผนัง, พฤติกรรมสารสนเทศ, การศึกษาผู้ใช้

* งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากกลุ่มวิจัยมนุษยศาสตร์ดิจิทัล ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๑

** ผศ.ดร.กันยารัตน์ เควียเซ็น Asst. Prof. Dr. Kanyarat Kwiecien.

Abstract

This study aims to present the results of the search behavior and access to the mural of the user, which consists of determining the information needs. Information seeking and information use. The researcher collected data by interviewing 15 key informants. The results of this study indicated that: 1) The general purpose of mural use was to learning and teaching and Thesis. 2) The most of users start by identifying the information needs of the study subject and the place where they want to study and seek information users starting with the Internet. This will lead to seeking information from other sources such as agencies or individuals. 3) Murals users defend the elements of criteria for seeking and accessing information based on Number of murals, Temple name, Content or group content, Periods, Technician and Abstracts.

Keywords : Murals, Information behaviors, User study

บทนำ

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง (Mural painting) เป็นมรดกทางวัฒนธรรมรูปแบบหนึ่ง ซึ่งเป็นศิลปะที่เก่าแก่ของชาติไทย ที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของจิตรกร ทั้งทางความคิด ความชำนาญ ความประณีต ความสามารถทางเทคนิค และความศรัทธา ซึ่งช่างเขียนจะถ่ายทอดมโนภาพนั้นให้ปรากฏออกมาเป็นภาพเขียน หรือเป็นการสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นนามธรรมให้ชัดเจนออกมาเป็นรูปธรรม^๑ เป็นหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์อย่างหนึ่ง เนื่องจากองค์ประกอบของภาพจิตรกรรมฝาผนังสะท้อนเรื่องราวคติชน ความเชื่อ พุทธศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนเหตุการณ์สำคัญในอดีต^๒ อีกทั้งยังมีวิธีการสื่อสารที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นอันควรศึกษาและเผยแพร่ให้เป็นที่ประจักษ์ก่อนจะสูญหายไป^๓

ภาพจิตรกรรมฝาผนังเป็นทรัพยากรสารสนเทศ ที่มีคุณลักษณะแตกต่างจากทรัพยากรสารสนเทศโดยทั่วไป เนื่องจากไม่สามารถเคลื่อนย้ายได้ การจัดเก็บให้อยู่ในรูปดิจิทัล จะเป็นแนวทางหนึ่งที่ช่วย

^๑ วรณิภา ณ สงขลา, การอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนัง, (กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, ๒๕๒๘). หน้า ๕๖.

^๒ นฤนาถ ไกรนรา, “การสื่อสารแนวคิดการกีฬาผ่านภาพการละเล่นในงานจิตรกรรมฝาผนังไทย”, วารสารนิเทศศาสตร์ปริทัศน์, ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๑ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๕): ๙๗ – ๑๑๐.

^๓ บุรินทร์ เปล่งดีสกุล, “พัฒนานาการของจิตรกรรมฝาผนังอีสาน กรณีศึกษา จังหวัดขอนแก่น จังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดร้อยเอ็ด”. มหาวิทยาลัยขอนแก่น, (๒๕๕๔).

ให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงได้สะดวก และเป็นการอนุรักษ์ภาพจิตรกรรมฝาผนังให้คงอยู่ในอีกรูปแบบหนึ่ง^๔ จากการศึกษาแนวทางการจัดการภาพจิตรกรรมฝาผนัง พบว่า รัฐบาลมีนโยบายที่จะพัฒนาระบบฐานข้อมูลทางศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมสู่ระบบดิจิทัล เพื่อให้ผู้ใช้บริการสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ^๕ ซึ่งในต่างประเทศให้ความสำคัญกับการจัดการภาพจิตรกรรมฝาผนัง รวมถึงมรดกทางวัฒนธรรมอื่นๆ โดยมีนโยบายการแปลงข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบดิจิทัล เพื่อการอนุรักษ์และสงวนรักษา และให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลและนำไปใช้ประโยชน์ได้ โดยมีการดำเนินการให้เห็นเป็นรูปธรรมหลายโครงการ เช่น โครงการจัดเก็บมรดกทางวัฒนธรรม (The Europeana Project) ที่ดำเนินการโดยสหภาพยุโรป (European Union -EU) เป็นตัวอย่างโครงการที่มีระบบบริการข้อมูลด้านศิลปวัฒนธรรม โดยนำเสนอข้อมูลด้านศิลปวัฒนธรรมยุโรป ให้สามารถเข้าถึงได้ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต ให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้^๖ จากการศึกษาพบว่า มีกลุ่มผู้ใช้งานภาพจิตรกรรมฝาผนัง ทั้งที่ใช้งานเพื่อการทำงาน ในแง่ของการศึกษาทางประวัติศาสตร์ โบราณคดีของนักโบราณคดี การเรียนการสอนของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยในสายวิชาการที่เกี่ยวข้อง หรือเพื่อการทำวิทยานิพนธ์ ของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาดังนั้น หน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องและผู้ให้บริการสารสนเทศควรทำความเข้าใจถึงพฤติกรรมสารสนเทศ (Information behavior) ซึ่งหมายถึงพฤติกรรมที่มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับแหล่งสารสนเทศหรือช่องทางการรับสารสนเทศใดๆ อันประกอบไปด้วย ความต้องการสารสนเทศ การแสวงหาสารสนเทศ และการใช้สารสนเทศ^๗ ซึ่งการทำความเข้าใจดังกล่าว จะนำไปสู่การจัดการทรัพยากรสารสนเทศที่เหมาะสมตรงตามความต้องการของผู้ใช้

บทความนี้ มุ่งนำเสนอผลการศึกษาพฤติกรรมการสืบค้นและการเข้าถึงภาพจิตรกรรมฝาผนังของผู้ใช้งาน โดยศึกษาวัตถุประสงค์ของผู้ใช้ พฤติกรรมการสืบค้น ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น และความคาดหวังและข้อเสนอแนะต่อเครื่องมือช่วยค้นข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนัง ซึ่งจะนำไปสู่การหาแนวทางพัฒนาเครื่องมือการจัดการภาพจิตรกรรมฝาผนังในรูปแบบดิจิทัลที่เหมาะสมกับผู้ใช้ได้ต่อไปในอนาคต

^๔ Kando, N., & Adachi, J., "Cultural Heritage Online: Information Access across Heterogeneous Cultural Heritage in Japan". [online], Available : <http://www.kc.tsukuba.ac.jp/dlkc/e-proceedings/papers/dlkc04pp136.pdf>. [20 February 2017]

^๕ กระทรวงวัฒนธรรม, "กรอบแนวทางและแนวนโยบายการจัดทำงบประมาณรายจ่าย ประจำปี ๒๕๕๙ ของกระทรวงวัฒนธรรม". [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.m-culture.go.th/ewtadmin/ewt/plan/files/792/29.pdf> [๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐]

^๖ Purday, J., "Think culture: Europeana.eu from concept to construction". [Online], Available: <http://www.emeraldinsight.com/doi/pdfplus/10.1108/02640470911004039>. [9 February 2017]

^๗ Wilson, T.D., "Human information behavior", *Information Science Research*. 3, 2, (2000), 49-56.

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาความต้องการในการสืบค้นและเข้าถึงข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนังของผู้ใช้
๒. เพื่อทราบรายการคุณลักษณะของภาพจิตรกรรมฝาผนังที่เป็นประโยชน์ต่อการสืบค้นตามทฤษฎีของผู้ใช้ข้อมูล

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ใช้วิธีการสัมภาษณ์ (Interviewing) ผู้ใช้ข้อมูลหลักจำนวน ๑๕ คน จากนักวิจัย นักวิชาการ นักศึกษา ที่มีประสบการณ์การใช้งานภาพจิตรกรรมฝาผนังในการทำงาน ในการศึกษา หรือใช้ตามความสนใจของตนเอง ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกผู้ใช้ข้อมูลหลักด้วยวิธีการบอกต่อ (Snowball sampling) โดยเริ่มต้นจากการเลือกผู้ใช้ข้อมูลจากประวัติและผลงานที่เกี่ยวข้องกับจารึกมา ๑ คน จากนั้นจึงขอให้ผู้ใช้ข้อมูลคนแรกแนะนำผู้ใช้ข้อมูลคนต่อไป ทำเช่นนี้ไปจนกระทั่งได้ข้อมูลบรรลุถึงจุดอิ่มตัว (Saturation) เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลคือแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interviewing) ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพและบรรยายเชิงคุณภาพ (Qualitative description) ซึ่งการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยจะกำหนดรหัสแทนตัวผู้ใช้ข้อมูลหลักด้วยรหัส U1 – U15

ผลการวิจัย

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะนำมาวิเคราะห์โดยการจัดกลุ่ม สรุปตีความเชิงคุณภาพและนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาประกอบตารางตามความเหมาะสม ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น ๓ ส่วน คือ ส่วนที่ ๑ ข้อมูลส่วนตัวของผู้ใช้ข้อมูล ส่วนที่ ๒ พฤติกรรมการสืบค้น การเข้าถึงข้อมูล ปัญหาและอุปสรรคในการสืบค้น ส่วนที่ ๓ ความต้องการต่อผลการสืบค้นและเข้าถึงข้อมูล ผลการวิจัยเป็นดังนี้

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลส่วนตัวของผู้ใช้ข้อมูล

การศึกษาค้นคว้านี้มีผู้ใช้ข้อมูลทั้งหมดจำนวน ๑๕ คน โดยมีอายุระหว่าง ๒๐ – ๓๐ ปี จำนวน ๔ คน อายุระหว่าง ๓๐ – ๔๐ ปี จำนวน ๖ คน อายุระหว่าง ๔๑ – ๕๐ ปี จำนวน ๒ คน และอายุระหว่าง ๕๑ – ๖๐ ปี จำนวน ๓ คน วุฒิการศึกษาของผู้ใช้ข้อมูล ประกอบด้วย ระดับปริญญาโท จำนวน ๗ คน และระดับปริญญาตรี จำนวน ๘ คน สาขาวิชาที่ใช้ข้อมูลจบการศึกษา แบ่งออกเป็น ๓ กลุ่มคือ ๑) กลุ่มภาษาและวรรณคดีได้แก่ ไทยคดีศึกษาจำนวน ๓ คน ๒) กลุ่มโบราณคดีได้แก่ การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ๒ คนและ ๓) กลุ่มศิลปกรรม ได้แก่ ออกแบบประยุกต์ศิลป์ วิจัยศิลปะศิลปะไทย และวัฒนธรรม จำนวน ๑๐ คน

ส่วนที่ ๒ พฤติกรรมการสืบค้น เข้าถึงและปัญหาและอุปสรรคในการสืบค้น

การศึกษาพฤติกรรมการสืบค้น เข้าถึงและปัญหาและอุปสรรคในการสืบค้นภาพจิตรกรรมฝาผนังของผู้ใช้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้ใช้ข้อมูล ในประเด็นเกี่ยวกับวัตถุประสงค์การใช้ข้อมูล ความถี่ในการใช้ข้อมูล ประสบการณ์การสืบค้น และปัญหาและอุปสรรคในการสืบค้นผลการวิจัยมีดังนี้

๑. วัตถุประสงค์ของการใช้ข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนัง

ผู้ใช้ข้อมูลทุกคนเป็นผู้มีประสบการณ์ในการใช้ข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนังทั้งสิ้น เนื่องจากเป็นหลักเกณฑ์สำคัญในการคัดเลือกผู้ใช้ข้อมูลหลักจะต้องเป็นผู้ใช้ข้อมูลเกี่ยวกับภาพจิตรกรรมฝาผนังเพื่อที่จะสามารถตอบคำถามในประเด็นประสบการณ์การใช้ข้อมูลได้ และจากการสัมภาษณ์สามารถแบ่งกลุ่มวัตถุประสงค์ในการใช้ข้อมูลได้ ๒ กลุ่ม ได้แก่ ๑) กลุ่มที่เคยใช้เพื่อการศึกษา ได้แก่ ทำวิทยานิพนธ์ การศึกษาในรายวิชา ๒) กลุ่มที่ใช้เพื่อการทำงาน ได้แก่ ใช้ข้อมูลเพื่อการสอน การทำวิจัย ซึ่งปัจจุบันผู้ใช้ข้อมูลส่วนใหญ่ประกอบอาชีพที่ยังคงมีความเกี่ยวข้องกับภาพจิตรกรรมฝาผนัง ได้แก่ อาชีพเป็นอาจารย์ในสาขาวิชาศิลปกรรม นักวิชาการช่างศิลป์ เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในกลุ่มงานพิพิธภัณฑ์ เป็นต้น

๒. ความถี่ของการใช้งานภาพจิตรกรรมฝาผนัง

ด้านความถี่ของการใช้ข้อมูล ผลการศึกษาพบว่า ผู้ใช้ข้อมูลแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มตามความถี่ของการใช้ข้อมูล คือ ๑) กลุ่มที่ยังคงใช้ข้อมูลเกี่ยวกับจิตรกรรมฝาผนังอยู่เป็นระยะ ตามประเด็นที่สนใจหรือตามประเด็นที่ต้องใช้ในการทำงานในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีประสบการณ์ใช้ข้อมูลเกี่ยวกับภาพจิตรกรรมฝาผนังต่อเนื่องมาจากการใช้ข้อมูลเพื่อการศึกษาในสมัยเรียนจนกระทั่งจบการศึกษาและทำงานในปัจจุบัน เมื่อผู้ใช้กลุ่มนี้มีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูล เช่น เพื่อเตรียมการสอน เพื่อการทำวิจัย ผู้ใช้จะเข้าถึงข้อมูลความถี่เฉลี่ยอยู่ที่มากกว่า ๓ วันต่อสัปดาห์ (U1 – U6) และ ๒) กลุ่มที่ใช้ข้อมูลเฉพาะช่วงที่ทำวิจัยเท่านั้น ซึ่งในช่วงเวลาที่ทำวิจัย ผู้ใช้ข้อมูลกลุ่มนี้จะมีการแสวงหาข้อมูลและเข้าถึงข้อมูลอยู่เสมอ โดยความถี่เฉลี่ยอยู่ที่มากกว่า ๕ วันต่อสัปดาห์ (U7 – U15)

๓. ประสบการณ์เกี่ยวกับการสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับภาพจิตรกรรมฝาผนัง

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ใช้ข้อมูลเกี่ยวกับขั้นตอนและวิธีการสืบค้นข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนังตามประสบการณ์จริง จากนั้นผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์และจัดกลุ่มตามแนวคิดพฤติกรรมสารสนเทศของ Wilson (2000) ซึ่งสามารถสรุปพฤติกรรมการสืบค้นและเข้าถึงข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนังของผู้ใช้ข้อมูลได้ดังนี้

๑. ความต้องการสารสนเทศ (Information need)

สามารถสรุปพฤติกรรมความต้องการสารสนเทศของผู้ใช้ได้ ดังนี้

๑) การกำหนดความต้องการ

ผู้ใช้ข้อมูลส่วนใหญ่กล่าวตรงกันว่า ความต้องการสารสนเทศนั้น เกิดขึ้นจากงาน หมายถึง เมื่อได้รับมอบหมายงาน หรือเมื่อมีความจำเป็นจะต้องหาข้อมูลเพื่อนำมาใช้ไม่ว่าจะเพื่อประกอบการเรียนการสอน ทำวิจัย การทำวิทยานิพนธ์ หรือค้นหาตามความสนใจส่วนตัว จะเกิดพฤติกรรมสารสนเทศขึ้น และเมื่อเกิดความต้องการ ผู้ใช้จึงต้องแสวงหาสารสนเทศ โดยใช้ระบบหรือบริการสารสนเทศต่างๆ โดยการกำหนดขอบเขตความต้องการของผู้ใช้นั้นมักจะถูกกำหนดด้วยสถานที่ตั้งของภาพจิตรกรรมฝาผนัง หรือวัดเป็นหลัก เนื่องจากชื่อวัดเป็นจุดเข้าถึงที่สำคัญของการสืบค้น จากการสัมภาษณ์นายช่างศิลปกรรม อารุโส ได้อธิบายว่า “ตอนแรกคือรู้หัวข้อที่จะศึกษาก่อน รู้แล้วมันก็จะตามมาด้วยศึกษาของที่ไหนละ เราก็มักจะต้องค้นหาตัวอย่างภาพ ตัวอย่างข้อมูล เพื่อเป็นพื้นฐานของการจะไปศึกษาเรื่องนั้นๆ เป็นเบสิค อยู่แล้ว พอรู้ว่าจะทำเรื่องนี้ แหล่งสำคัญๆ เลย คือ ห้องสมุดไปดูสิว่ามีหนังสือหรือมีงานของใครที่เขาไปศึกษาไปสำรวจมาแล้วบ้าง แล้วก็ค้นจากเว็บไซต์ต่างๆ มันก็จะได้ภาพที่ติดมากขึ้น” (U2) เช่นเดียวกับการสัมภาษณ์นักวิชาการการศึกษาที่อธิบายการกำหนดความต้องการสารสนเทศว่า “เบื้องต้นเลยของการจะศึกษา คือ ต้องรู้ก่อนว่าอยากศึกษาภาพของที่ไหน ศึกษาในประเด็นอะไร อย่างของผมคือจะศึกษาอิทธิพลของจิตรกรรมไทยภาคกลางที่มีในจิตรกรรมฝาผนังอีสาน ข้อมูลที่ต้องการเกี่ยวกับภาพจิตรกรรมฝาผนังมันมีทั้งของภาคกลาง ทั้งของอีสานเลยที่ต้องศึกษา” (U4)

๒) การกำหนดแหล่งที่คาดว่าจะมีข้อมูล

เมื่อผู้ใช้กำหนดแหล่งข้อมูลที่ต้องการศึกษา หรือได้หัวข้อเรื่องที่เกี่ยวข้องกับภาพจิตรกรรมฝาผนังของวัดใดแล้ว จากการสัมภาษณ์ผู้ใช้ข้อมูลทั้งหมด พบว่า แหล่งข้อมูลอันดับแรกที่ใช้ข้อมูลจะสืบค้น คือ ห้องสมุดของมหาวิทยาลัยหรือห้องสมุดหน่วยงานที่ตนเองสังกัด โดยใช้สืบค้นหาเอกสาร หนังสือ ตำรา และงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับภาพจิตรกรรมฝาผนัง และแหล่งข้อมูลที่ใช้กำหนดเป็นแหล่งที่คาดว่าจะมีข้อมูลรองลงมา คือ อินเทอร์เน็ต ผู้ใช้จะใช้ Search Engine ในการสืบค้นหาแหล่งข้อมูลอื่นๆ ที่คาดว่าจะมีข้อมูลที่ต้องการ และแหล่งข้อมูลอีกแหล่งหนึ่งที่ผู้ใช้ข้อมูลต้องการนอกจากนี้ คือ แหล่งข้อมูลบุคคล เป็นแหล่งข้อมูลที่ผู้ใช้มองว่ามีความสำคัญ และช่วยให้ผู้ใช้ได้รับข้อมูลที่ต้องการ เช่น การไปพบอาจารย์หรือผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์การศึกษาภาพจิตรกรรมฝาผนัง การสอบถามจากศิลปิน ผู้วาดภาพจิตรกรรม เป็นต้น

๒. การแสวงหาสารสนเทศ (Information-seeking behavior)

๑) การกำหนดขอบเขตการค้น

จากการสัมภาษณ์ผู้ใช้ข้อมูลทั้งหมด พบว่า การแสวงหาสารสนเทศของผู้ใช้ สิ่งที่ใช้ข้อมูลกำหนดขึ้นในเบื้องต้น คือ การกำหนดประเด็นที่จะศึกษาและสถานที่ของภาพจิตรกรรมฝาผนังที่จะศึกษาก่อนเป็นอันดับแรก จากการสัมภาษณ์นักศึกษาศิลปกรรมได้อธิบายถึงการกำหนดขอบเขตการค้นข้อมูลว่า “ตอนแรกคือได้ประเด็นมาก่อนจากที่ปรึกษา เป็นเรื่องการอนุรักษ์กับกิจกรรมชุมชน ประมาณนั้น ก็กำหนดขอบเขตที่จะศึกษาที่จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งสมัยนั้นพี่หาข้อมูลยากมาก แนนอนว่าเบื้องต้นคืออินเทอร์เน็ต ภูเกิล หาข้อมูลเบื้องต้นก่อนว่ามีที่ไหนบ้าง เราจะเดินทางไปยังไง ส่วนใหญ่ที่ทำงานเกี่ยวกับจิตรกรรมจะไม่ค่อยได้ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตหรอก ต้องลงพื้นที่ไปดู ไปสอบถาม ข้อมูลจากการสืบค้นน้อยมาก แม้กระทั่งข้อมูลที่อยู่ในวิทยานิพนธ์ก็ยังน้อย ไม่ค่อยมีคนทำ ถึงมีก็ของที่อื่น ซึ่งเราจะเอาฉบับเต็มมาใช้งานลำบากมาก” (U15) ดังนั้น การกำหนดขอบเขตการค้นของผู้ใช้ข้อมูล จะมาจากการกำหนดสถานที่ที่ต้องการศึกษาก่อน จากนั้นจึงเกิดกระบวนการการสืบค้นขึ้น ซึ่งจากการสัมภาษณ์ถึงประเด็นการกำหนดขอบเขตการสืบค้นและการกำหนดคำค้น พบว่า ผู้ใช้ข้อมูลส่วนใหญ่ใช้ชื่อวัดเป็นจุดเข้าถึงหลักในการสืบค้น เช่น การค้นหาภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดไชยศรี ก็ค้นด้วยคำว่า จิตรกรรมวัดไชยศรี ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดไชยศรี หรือวัดไชยศรี เป็นต้น

๒) เครื่องมือช่วยค้น

การใช้เครื่องมือช่วยค้นของผู้ใช้ข้อมูล พบว่า ผู้ใช้ข้อมูลส่วนใหญ่มีการแสวงหาสารสนเทศโดยใช้เครื่องมือช่วยค้นที่ไม่แตกต่างกัน ซึ่งแบ่งได้เป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่ ๑) การสืบค้นจาก Search Engine และ ๒) สืบค้นจาก OPAC ของมหาวิทยาลัยที่ตนเองศึกษาอยู่ ซึ่งวิธีการค้นข้อมูลที่ใช้ข้อมูลใช้ค้นไม่ได้มีความซับซ้อนมากนัก ซึ่งผู้ใช้ข้อมูลให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการสืบค้นที่ตรงกันเกือบทุกท่าน คือ ผู้ใช้ข้อมูลจะค้นข้อมูลด้วยคำค้น เช่น คำสำคัญ ชื่อวัด ลักษณะจิตรกรรม เนื้อหาของภาพจิตรกรรม เป็นต้น จากนั้นก็เลือกอ่านหน้าที่คิดว่ามีความเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ต้องการ พิจารณาเลือกข้อมูลที่ตรงตามความต้องการมากที่สุด ตามที่นักศึกษาศิลปกรรมท่านหนึ่งอธิบายว่า “ก็ค้นจาก Google แล้วก็เลือกเว็บที่คิดว่ามีข้อมูลที่ต้องการ เว็บกรมศิลปากร ข้อมูลของมหาวิทยาลัย บางทีก็มีเหมือนกันเขาก็นำเสนอภาพ ข้อมูลที่เป็นสาระสังเขปนิดหน่อย เป็นแพทเทิลที่น่าจะคัดลอกกันมา ไม่ได้ละเอียดเท่าที่เราอยากได้” (U13) เช่นเดียวกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์นักวิชาการช่างศิลป์ที่อธิบายถึงประสบการณ์การใช้เครื่องมือช่วยค้นโดยใช้วิธีการค้นหาจาก OPAC ของห้องสมุดมหาวิทยาลัยว่า “จะค้นที่ระบบ OPAC ก็ค้นไปตามเรื่อง คำสำคัญ ชื่อเรื่อง ชื่อวัด อะไรที่เราคิดว่าน่าจะเจอข้อมูลที่เรายากได้ เราก็ค้นไป พอค้นเสร็จก็ไปดูที่ขึ้น ซึ่งบอกตรงๆ ว่า เป็นเรื่องยากมากสำหรับสายที่ไม่ได้ยุ่งกับข้อมูลหรือต้องเข้าห้องสมุดบ่อยๆ มันหาอะไรไม่เจอ พอเจอ

ก็ต้องมาดูมาวิเคราะห์ว่าใช้ได้หรือเปล่าอีก และที่สำคัญคือ ค้นจากหนังสือได้ข้อมูลที่เป็นตัวหนังสือ มากกว่าภาพ บางครั้งที่เราต้องการคือภาพ ที่มีตัวหนังสือเป็นส่วนประกอบซะมากกว่า” (U7)

๓. การใช้สารสนเทศ (Information use)

จากการสัมภาษณ์ในประเด็นการนำสารสนเทศไปใช้ สามารถสรุปผลการศึกษาได้ ๒ ประเด็น ดังนี้

๑) รูปแบบของข้อมูลที่ต้องการ

รูปแบบของข้อมูลที่ต้องการ พบว่า ผู้ใช้ข้อมูลต้องการไฟล์ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่มีความละเอียด และต้องการข้อมูลอธิบายภาพทั้งในแง่ของศิลปะและเนื้อหาที่ต้องการสื่อความหมายของภาพ เช่น เนื้อหาที่ปรากฏในภาพ สถานที่ตั้งของภาพ รูปแบบศิลปะ ยุคสมัยที่สร้างของจิตรกรรม ผู้วาด เป็นต้น

๒) วิธีการนำข้อมูลที่ได้นั้นไปใช้

วิธีการนำข้อมูลนั้นไปใช้ พบว่า ผู้ใช้ข้อมูลจะได้ผลจากการแสวงหาสารสนเทศ ๒ รูปแบบ คือ

- รูปแบบเอกสารฉบับพิมพ์ เช่น วิทยานิพนธ์ วารสาร หนังสือ เป็นต้น เมื่อผู้ใช้ข้อมูลพบข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ต้องการหาสารสนเทศนั้นอยู่ในรูปของเอกสารฉบับพิมพ์ก็จะทำการถ่ายสำเนาเพื่อนำไปใช้งาน ซึ่งวิธีการนี้ จะพบปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพของเอกสารที่ได้ ภาพที่ทำสำเนาออกมาไม่สามารถนำมาวิเคราะห์ถึงรายละเอียดของภาพได้ เนื่องจากเครื่องพิมพ์คุณภาพไม่เพียงพอ

- รูปแบบไฟล์อิเล็กทรอนิกส์จะทำการบันทึกไฟล์เอกสารนั้นลงสู่คอมพิวเตอร์ของตนเอง หากอยู่ในรูปของภาพที่เป็นไฟล์ดิจิทัลก็จะทำการบันทึกไฟล์ภาพนั้นลงสู่คอมพิวเตอร์ของตนเองเพื่อเก็บไว้ใช้งานต่อไป ซึ่งวิธีการนี้ ทำให้ผู้ใช้ข้อมูลได้ภาพที่เสมือนมาจากต้นฉบับ

ตารางที่ ๑ สรุปพฤติกรรมสารสนเทศของผู้ใช้ข้อมูล

ความต้องการสารสนเทศ (Information need)	
วัตถุประสงค์ในการใช้	ใช้เพื่อประกอบการเรียนในรายวิชาหรือการทำวิทยานิพนธ์
	ใช้เพื่อประกอบการทำงานวิจัยหรือประกอบการสอน
การกำหนดความต้องการ	กำหนดจากพื้นที่ที่ต้องการศึกษา คือ ชื่อวัดเป็นหลัก
การกำหนดแหล่งข้อมูล	แหล่งข้อมูลห้องสมุด
	แหล่งข้อมูลอินเทอร์เน็ต
	แหล่งข้อมูลบุคคล
การแสวงหาสารสนเทศ (Information-seeking behavior)	
การกำหนดขอบเขตการค้น	ค้นจากชื่อวัดเป็นหลัก
เครื่องมือช่วยค้น	ใช้ Search Engine
	ใช้ OPAC ค้นหาหนังสือในห้องสมุด

การใช้สารสนเทศ (Information use)	
การคัดเลือก	ข้อมูลครบถ้วนตรงตามความต้องการ
	ความละเอียดของภาพมีความชัดเจน
การนำไปใช้	ถ่ายเอกสารหรือสแกน
	บันทึกไฟล์

๔. ปัญหาและอุปสรรคในการสืบค้น

ปัญหาและอุปสรรคในการสืบค้นและเข้าถึงข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนังผู้ใช้ข้อมูลมีดังนี้

๑) ปัจจุบันยังไม่มีหน่วยงานใดแสดงความชัดเจนในการเป็นผู้ใช้ข้อมูลเกี่ยวกับภาพจิตรกรรมฝาผนัง หรือมีระบบฐานข้อมูลที่สามารถสืบค้นได้ ที่เป็นที่รับรู้โดยทั่วไป ทำให้การสืบค้นข้อมูลของผู้ใช้ข้อมูลแต่ละท่าน เริ่มต้นจากการสืบค้นจาก Search Engine จากนั้นจึงเชื่อมโยงไปยังแหล่งข้อมูลที่คาดว่าจะเกี่ยวข้องกับภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ตนเองค้นหา เช่น เว็บไซต์ของหน่วยงานของรัฐ ฐานข้อมูลศิลปวัฒนธรรม ของมหาวิทยาลัยต่างๆ เป็นต้น

๒) ข้อมูลที่ได้จากการสืบค้นมักจะไม่ครอบคลุมข้อมูลที่ใช้ข้อมูลต้องการ เช่น หากค้นข้อมูลเกี่ยวกับจิตรกรรมฝาผนังวัดไชยศรี จากเว็บไซต์ของกรมศิลปากร ข้อมูลที่ปรากฏจะมีเพียงสถานที่ตั้งประวัติโดยสังเขป และลักษณะรูปแบบศิลปกรรม ภาพประกอบ ซึ่งไม่ได้มีการอธิบายเกี่ยวกับภาพจิตรกรรมฝาผนัง

๓) ข้อมูลไม่สามารถเข้าใช้งานได้ เนื่องจากจำกัดสิทธิ์ในการเข้าถึงข้อมูล

๔) ข้อมูลที่สามารถเข้าถึงได้โดยทั่วไปจากการสืบค้น ไม่ได้มาจากแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ

ส่วนที่ ๓ ความต้องการต่อการสืบค้นและเข้าถึงข้อมูล

๑. ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการสืบค้นและเข้าถึงข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนัง

๑) เลขทะเบียน

ผู้ใช้ข้อมูลที่ให้ข้อคิดเห็นที่ตรงกันว่า ปัจจุบันข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนัง ไม่มีแหล่งข้อมูลที่จัดเก็บชัดเจนหรือเป็นหน่วยงานที่เป็นที่รู้จักโดยทั่วไปว่าหากต้องการข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนังจะต้องติดต่อที่หน่วยงานใด หรือจะต้องเข้าใช้งานข้อมูลที่ระบบฐานข้อมูลใด เป็นเรื่องยากและเป็นความท้าทายของผู้ที่ทำการศึกษารื่องราวเกี่ยวกับภาพจิตรกรรมฝาผนัง ที่ต้องหาข้อมูลจากหลายๆ แหล่ง ตามคำสัมภาษณ์จากอาจารย์มหาวิทยาลัยท่านหนึ่งได้ให้ข้อมูลว่า “สมัยทำวิจัยหาข้อมูลยากมาก แทบไม่ได้ใช้ฐานข้อมูลอะไรเลย ใช้วิธีการไปหาอาจารย์ แล้วก็ไปหาคนในพื้นที่ ถามข้อมูลจากเขา เพราะไม่มีฐานข้อมูลหรือหน่วยงานที่ทำเป็นข้อมูลกลางไว้เผยแพร่” (U5) โดยนักวิชาการช่างศิลป์ชำนาญการพิเศษซึ่งเป็นผู้ใช้ข้อมูลอีกท่านหนึ่งที่เป็นผู้ที่อยู่ในหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการขึ้นทะเบียนภาพจิตรกรรมฝาผนังและ

ได้ใช้งานข้อมูลเหล่านั้น กล่าวว่า “ข้อมูลที่สำคัญอันดับแรกที่เราต้องทำคือเลขทะเบียน เราจะลงเลขทะเบียน เป็นการรันลำดับของสถานที่แต่ละที่ที่เราไปเก็บข้อมูล เพื่อให้มันเป็นเหมือนเลขประจำตัว พอเราเก็บข้อมูลนานๆ ไป ข้อมูลมันก็จะมีย่อซ้ำอะไรซ้ำ แต่เลขทะเบียนนี้แหละที่มันจะไม่ซ้ำ ซึ่งชื่อวัดสถานที่มันก็มีแห่งเดียว ที่เดียวทำไมเราไม่ให้เลขประจำตัวเค้าไป จัดการ จัดระบบให้เป็นเรื่องเป็นราว เพื่อให้ง่ายต่อการใช้งานข้อมูล หรือเพื่ออะไรก็ตามแต่ การมีเลขทะเบียนมันมีประโยชน์มาก” (U1)

ซึ่งจากการสัมภาษณ์ถึงประเด็นการใช้ข้อมูลดังกล่าว ทำให้ทราบถึงประเด็นที่น่าสนใจคือ มีผู้ใช้ข้อมูลหลายท่านให้สัมภาษณ์ว่า ข้อมูลเข้าถึงยาก ไม่มีแหล่งจัดเก็บที่เป็นระบบ ไม่มีระบบฐานข้อมูลให้ใช้งานได้โดยทั่วไปซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้ใช้ข้อมูลท่านหนึ่งที่ปฏิบัติงานในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการขึ้นทะเบียนภาพจิตรกรรมฝาผนัง ทำให้ทราบว่าในปัจจุบันมีการเก็บข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนังที่มีการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพียงแต่ไม่ได้มีการทำเป็นฐานข้อมูลออนไลน์ให้ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงได้เท่านั้น จากการสัมภาษณ์นักวิชาการช่างศิลป์ชำนาญการพิเศษ ได้อธิบายว่า “การขึ้นทะเบียนโบราณสถานแต่ละแห่งจะต้องมีการลงพื้นที่เพื่อศึกษาวิจัยก่อนการขึ้นทะเบียนวัดถุนั้นหรือสถานที่นั้น ซึ่งข้อมูลเราก็จะมีการจัดเก็บไว้ทั้งในรูปของเอกสารและจัดเก็บไว้ในฐานข้อมูลซึ่งปัจจุบันเราไม่ได้มีการเผยแพร่ให้ประชาชนทั่วไปเข้าใช้งานได้ เป็นฐานข้อมูลที่ใช้กันภายในของหน่วยงานเท่านั้น” (U1) ซึ่งผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เพิ่มเติมในประเด็นดังกล่าว และได้สรุปเขตข้อมูลที่มีการลงรายการข้อมูลในระบบฐานข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนังของหน่วยงานของรัฐแห่งหนึ่ง ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๒ ตารางแสดงตัวอย่างเขตข้อมูลที่มีการลงรายการข้อมูลในระบบฐานข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนัง

ลำดับ	ชื่อเขตข้อมูล	ลักษณะข้อมูลที่ต้องบันทึก
๑	ลำดับ	เลขทะเบียน
๒	สถานที่	เขตพื้นที่รับผิดชอบ ประกอบด้วย เขต และชื่อวัด
๓	ชื่องาน/ชื่อโครงการ	ชื่อโครงการ
๔	ที่ตั้ง	ที่ตั้งอาคารจิตรกรรม เช่น อุโบสถ วิหาร
๕	สถานภาพของวัด	สถานภาพของวัด เช่น - วัดร้าง (วัดร้างที่ไม่มีพระภิกษุอยู่อาศัย) - วัดไม่ร้าง (วัดที่ได้รับวิสุงคามสีมา เป็นวัดที่สมบูรณสามารถประกอบพิธีบรรพชาอุปสมบทหรือรับกฐินได้) - สำนักสงฆ์ (วัดที่ยังไม่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา)

๖	การขึ้นทะเบียน	ข้อมูลการขึ้นทะเบียน
๗	ผู้ครอบครอง	กรณีที่เป็นวัดไม่ร้าง ให้ระบุชื่อวัด กรณีที่เป็นวัดร้าง ให้ระบุชื่ออบต. กรณีที่เป็นสำนักสงฆ์ ให้ระบุชื่อสำนักสงฆ์ จะไม่ระบุชื่อคน ชื่อเจ้าอาวาส เนื่องจากมิใช่ทรัพย์สินส่วนตัว แต่เป็น ศาสนสมบัติกลาง
๘	เรื่อง	เรื่องที่ปรากฏในภาพจิตรกรรมฝาผนัง
๙	ลวดลาย	ลวดลายที่ปรากฏในภาพจิตรกรรมฝาผนัง
๑๐	ยุคสมัย	ระบุเป็นยุคสมัยตามประวัติศาสตร์ ในกรณีที่สามารถระบุ พ.ศ. ได้ ให้ระบุเป็น พ.ศ.
๑๑	จิตรกร	ชื่อจิตรกรผู้เขียนภาพ
๑๒	เทคนิคช่าง	คำอธิบายเทคนิคการเขียนภาพ
๑๓	รูปแบบ	คำอธิบายรูปแบบงานศิลปะ
๑๔	ปีที่อนุรักษ์	ระบุข้อมูลวันเดือนปีที่มีการอนุรักษ์
๑๕	วันเดือนปีที่บ้านทึก ข้อมูล	ระบุวันเดือนปีที่ตั้งพื้นที่เพื่อบันทึกข้อมูลต่างๆ
๑๖	หมายเหตุ	บันทึกข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติม เช่น การเดินทาง
๑๗	เอกสารอ้างอิง	ระบุรายการเอกสารอ้างอิงต่างๆ ที่ใช้ประกอบการศึกษาข้อมูล

๒) ชื่อวัด

ผู้ใช้ข้อมูลส่วนใหญ่ใช้ชื่อวัดในการค้นข้อมูล เนื่องจากชื่อวัดเป็นข้อมูลพื้นฐานที่ผู้ใช้ข้อมูลจะนำมาค้นหาข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนังได้ด้วยเหตุที่ว่าภาพจิตรกรรมฝาผนังของไทยโดยทั่วไปจะถูกเขียนในอุโบสถ และไม่ได้มีชื่อเรียกเฉพาะที่แตกต่างกันไปในแต่ละวัดโดยไม่ซ้ำกัน แต่สิ่งที่ระบุตัวตนให้ผู้ใช้ข้อมูลสามารถค้นหาข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ต้องการได้พบคือ ชื่อวัด จากการสัมภาษณ์นักวิชาการการศึกษาได้อธิบายว่า “ส่วนใหญ่เวลาต้องค้นข้อมูลเกี่ยวกับภาพจิตรกรรมฝาผนัง ก็ใช้ชื่อวัดนี้แหละรู้หรือไม่รู้อะไร อย่างน้อยต้องรู้ชื่อวัด ว่าภาพที่อยากจะศึกษาอยากจะค้นอยากได้ข้อมูลอยู่ที่วัดไหน เพราะฉะนั้น ถ้าจะมีการทำฐานข้อมูลหรืออะไรก็แล้วแต่หรือเครื่องมือที่จะช่วยค้น ก็ต้องระบุชื่อวัดเป็นข้อมูลพื้นฐาน” (U4) เช่นเดียวกับนักศึกษาศิลปกรรมที่ให้ข้อมูลว่า “การทำงานการวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมโดยทั่วไป เราต้องการข้อมูลพื้นฐานเพื่อการไปดูของจริง เพื่อรู้ว่างานชิ้นนั้นอยู่ที่ไหน แล้วก็ไปศึกษา ไปวิจัย แต่ก่อนจะไปเนี่ย เราต้องรู้อะไรบ้าง ซึ่งข้อมูลมันหาค่อนข้างยากนะ ในขั้นตอนแรกคือ

การหาทางไปวัดเนีย ก็ยากแล้ว ยิ่งถ้าเป็นวัดที่ไม่ได้มีการขึ้นทะเบียนหรือไม่ได้มีใครศึกษาค้นคว้าไว้ก่อน อย่างว่าแต่ข้อมูลเกี่ยวกับภาพเลย ข้อมูลเกี่ยวกับการจะเดินทางไปยังไงยังหาได้น้อยเลย” (U12)

๓) เนื้อหาหรือกลุ่มเนื้อหา

จากการศึกษาพบว่า หน่วยงานที่รับผิดชอบข้อมูลเกี่ยวกับภาพจิตรกรรมฝาผนัง ยังไม่มีการจัดหมวดหมู่เนื้อหาหรือแบ่งกลุ่มเนื้อหาของภาพหรือให้หัวเรื่องใดๆ ให้กับภาพจิตรกรรมฝาผนัง โดยให้เหตุผลว่า ภาพจิตรกรรมฝาผนังนั้นมีเนื้อหาไม่มาก และเรื่องที่น่าสนใจส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องเดียวกันอย่างไรก็ดี ในแง่ของผู้ใช้ข้อมูลเพื่อการศึกษาหลายท่านให้ข้อมูลตรงกันว่า การจัดหมวดหมู่เนื้อหาให้กับภาพจิตรกรรมฝาผนังจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ใช้ข้อมูลคือ “สมัยเรียนคือเวลาค้นข้อมูลมันกว้างมาก เราค้นตั้งแต่ไม่รู้เทคนิควิธีการค้น เพราะไม่ได้เรียน ไม่ใช่ทางคณิต เราก็ค้นด้วยคำสำคัญ ไล่ไปเลยภาพจิตรกรรมฝาผนัง ยังไม่ได้ก็ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดนั้นวัดนี้ไล่ชื่อวัดไป ตัวอย่างภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องพุทธประวัติ มันก็ออกมาหมด ซึ่งทุกที่มันแทบจะเป็นภาพพุทธประวัติแทรกอยู่ทั้งหมด ถ้ามีเรื่องของการจัดกลุ่มเนื้อหา มาช่วยมันอาจจะง่ายขึ้น อาจจะได้ข้อมูลที่เคลงแล้วตรงขึ้น” (U12)

๔) ยุคสมัย

ผู้ใช้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นตรงกันว่าข้อมูลเกี่ยวกับยุคสมัยของภาพจิตรกรรมฝาผนังเป็นสิ่งที่สำคัญ แม้ไม่สามารถระบุชัดเจนเป็นปีพุทธศักราช หรือไม่มีการจารึกลงบนภาพวาดไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ก็ควรจะมีการสันนิษฐานเป็นยุคสมัยหรือราวพุทธศตวรรษ โดยนายช่างศิลปกรรมอาวุโสได้อธิบายหลักการสันนิษฐานอายุของภาพจิตรกรรมฝาผนังเมื่อจะมีการขึ้นทะเบียนเอาไว้ว่า “ภาพส่วนใหญ่ไม่ได้มีการจารึกข้อความปีที่สร้างไว้หรอก เราจะรู้ได้จากการสอบถามผู้เฒ่าผู้แก่ เกี่ยวกับการก่อสร้างวัด ถ้ารู้ปีที่ก่อสร้างวัดรู้ปีที่ก่อสร้างสิม การระบุปีที่วาดก็จะง่ายขึ้นไปอีก เพราะสิมต้องสร้างเสร็จก่อนถึงจะวาดภาพได้อยู่แล้ว แต่จะระบุได้ถึงปี พ.ศ. ที่ชัดเจนลงไปเลยก็ต้องอาศัยหลายปัจจัย เรื่องของเนื้อหาในภาพ การใช้สีต่างๆ สภาพความเก่าแก่ ก็เป็นส่วนหนึ่งที่เอามาพิจารณา” (U2)

๕) เทคนิคช่าง

เทคนิคช่างเป็นวิธีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนัง ที่ว่าด้วยเรื่องของเส้น สี และเทคนิคพิเศษอื่นๆ ความต้องการใช้ข้อมูลเกี่ยวกับภาพจิตรกรรมฝาผนังของผู้ใช้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเกี่ยวข้องกับเทคนิคช่างต่างๆ ซึ่งการสืบค้นข้อมูลที่สามารถระบุได้ว่า ภาพนั้นสร้างด้วยเทคนิควิธีการอย่างไร จะเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้ข้อมูลอย่างมาก จากการสัมภาษณ์อาจารย์มหาวิทยาลัยได้ให้ข้อมูลว่า “บางครั้งเราต้องการข้อมูลเกี่ยวกับภาพจิตรกรรมฝาผนังที่เป็นภาพของช่างพื้นบ้านเท่านั้น หรือต้องการเฉพาะที่เขียนด้วยสีธรรมชาติเท่านั้น ถ้าจะมีเครื่องมือช่วยค้นหรืออะไรก็แล้วแต่ที่มาช่วยในการค้นหาให้ได้ข้อมูลที่เฉพาะลงไป มันก็ควรจะบอกได้ไปถึงวิธีการ เพราะบางทีสิ่งที่เราต้องการมันก็เฉพาะเจาะจงจริงๆ” (U6)

๖) สารสังเขป

สารสังเขป คือ การพรรณนาสั้นๆ เกี่ยวกับภาพจิตรกรรมฝาผนัง เพื่อประโยชน์แก่ผู้ใช้ข้อมูลให้ทราบเนื้อหาคร่าวๆ เกี่ยวกับภาพจิตรกรรมฝาผนัง เช่น ภาพอยู่ที่ไหน เนื้อหาเกี่ยวกับอะไร ศิลปะแบบไหน มีความสำคัญอย่างไร มีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจอย่างไร เป็นต้น ซึ่งจะช่วยให้ผู้ใช้ข้อมูลประเมินได้ว่าเป็นลักษณะของภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ต้องการหรือไม่ จากการสัมภาษณ์นักวิชาการปฏิบัติ การได้อธิบายว่า “ตอนค้นหาข้อมูลส่วนใหญ่ที่มีประโยชน์มากคือข้อมูลที่ได้จากกรมศิลปากร มันจะมีบางแห่งที่เขาจะใส่ข้อมูลที่สำคัญๆ ของวัดเอาไว้ พวกที่ตั้ง ประวัติย่อ รูปแบบศิลปกรรมอายุสมัย ก็เป็นข้อมูลเบื้องต้นที่เป็นประโยชน์ แล้วก็เอาไปใช้ได้ทันที” (U8)

จากการสัมภาษณ์ผู้ใช้ข้อมูลทั้ง ๑๕ คน รายการข้อมูลหรือคุณลักษณะของภาพจิตรกรรมฝาผนังที่เป็นประโยชน์ต่อการสืบค้นและควรมีในเครื่องมือช่วยค้น ตามทรรศนะของผู้ใช้ข้อมูลสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓ แสดงรายการคุณลักษณะของภาพจิตรกรรมฝาผนังที่เป็นประโยชน์ต่อการสืบค้น ตามทรรศนะของผู้ใช้ข้อมูล

องค์ประกอบ	คำอธิบาย
เลขทะเบียน	เลขที่กำหนดขึ้นโดยหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนัง เพื่อเป็นตัวแทนของภาพจิตรกรรมฝาผนังของแต่ละวัด
ชื่อวัด	ชื่อวัดที่ตั้งของภาพจิตรกรรมฝาผนัง
เนื้อหาหรือกลุ่มเนื้อหา	กลุ่มเนื้อหาที่ปรากฏในภาพจิตรกรรมฝาผนัง เช่น พุทธศาสนา คติชน
ยุคสมัย	ช่วงอายุหรือยุคสมัยที่สันนิษฐานว่าภาพจิตรกรรมฝาผนังถูกสร้างขึ้น
เทคนิคช่าง	วิธีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนัง ที่วาดด้วยเรื่องของเส้น สี และเทคนิคพิเศษอื่นๆ
สารสังเขป	ข้อมูลเกี่ยวกับภาพจิตรกรรมฝาผนังโดยสรุป

๒. ความคาดหวังและข้อเสนอแนะต่อเครื่องมือช่วยค้นข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนัง

จากการวิเคราะห์ผลการการสัมภาษณ์ในประเด็นความคาดหวังและข้อเสนอแนะต่อเครื่องมือช่วยค้นข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนังของผู้ใช้ข้อมูลทั้ง ๑๕ คน สรุปได้ ๒ ประเด็น ดังนี้

๑) การสืบค้น (Searching)

ผู้ใช้ข้อมูลส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับความสะดวกในการสืบค้น และการแสดงผลของข้อมูล โดยต้องการให้ข้อมูลนั้นสามารถสืบค้นได้ง่าย (Basic Search) มีลักษณะเหมือนกับ Search engine คือ มีช่องค้นหาแบบง่าย แต่เชื่อมโยงไปยังข้อมูลที่ต้องการได้

จากการสัมภาษณ์ผู้ใช้ข้อมูลส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นและเสนอทัศนคติที่เป็นไปในทางที่ดีเกี่ยวกับเครื่องมือช่วยค้นภาพจิตรกรรมฝาผนังหากมีการจัดเก็บให้อยู่ในรูปดิจิทัล ซึ่งผู้ใช้ข้อมูลส่วนใหญ่มองว่าจะเป็นประโยชน์ทั้งต่อตัวผู้ใช้ข้อมูลและต่อการบริหารจัดการของหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบ ซึ่งผู้ใช้ข้อมูลหลายท่านให้ข้อมูลที่ตรงกันว่า ปัจจุบันภาพจิตรกรรมฝาผนังเริ่มเลือนราง ในหลายแห่งลบเลือนจนไม่สามารถมองเห็นได้ ถึงแม้ว่าจะมีการขึ้นทะเบียน แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า ภาพเหล่านั้นจะคงอยู่ถาวร อย่างไรก็ตามภาพจิตรกรรมฝาผนังเหล่านั้นก็ต้องลบเลือนไป ไม่ว่าจะด้วยกาลเวลา ภัยธรรมชาติ หรือเหตุการณ์ไม่คาดฝันต่างๆ ที่เป็นสาเหตุให้ภาพจิตรกรรมสูญสลายไป ดังนั้น การอนุรักษ์ด้วยการเปลี่ยนภาพจิตรกรรมฝาผนังให้อยู่ในรูปดิจิทัล และมีการเก็บข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้อง บรรยายให้เห็นคุณลักษณะของทรัพยากร เป็นแนวทางที่ช่วยอนุรักษ์ภาพจิตรกรรมฝาผนังอีกทางหนึ่ง

๒) การแสดงผล (Displaying)

การแสดงผลของข้อมูลจะต้องประกอบด้วยเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับภาพจิตรกรรมฝาผนังพร้อมทั้งภาพประกอบที่มีคุณภาพชัดเจนเสมือนจริง เพราะเมื่อในสถานที่จริงภาพเหล่านั้นสูญหายไป จะยังคงมีหลักฐานสำคัญที่อยู่ในรูปดิจิทัล และการพรรณนาภาพเหล่านั้นไว้อย่างชัดเจน ซึ่งเป็นประโยชน์ในอนาคต

จากการสัมภาษณ์ผู้ใช้ข้อมูล ผู้ใช้ข้อมูลหลายท่านได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับมุมมองของการจัดการภาพจิตรกรรมฝาผนังโดยการนำมาใช้งานผ่านระบบอินเทอร์เน็ต ผู้ใช้ข้อมูลมีความคิดเห็นที่ตรงกันว่า เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในยุคปัจจุบัน เป็นการขยายขอบเขตการเข้าถึงข้อมูลความรู้ให้กว้างขวางขึ้นและเป็นการเอื้อให้ผู้ใช้อข้อมูลไม่ว่าจะเป็นผู้ใช้ข้อมูลกลุ่มใด ก็สามารถเข้าถึงข้อมูลได้ ดังเช่นผู้ใช้ข้อมูลท่านหนึ่งให้ข้อเสนอแนะว่า “ถ้าเกิดขึ้นจริงจะได้ดีมาก เพราะมันมีประโยชน์ มีคุณค่าทางวิชาการสูงมาก จัดทำให้ครบทุกวัดได้ยิ่งดี ไม่ต้องทำเฉพาะวัดเก่าหรือ เพราะวัดใหม่ปีนี้ อิกยี่สิบสามสิบปีก็คือวัดโบราณของรุ่นลูกหลาน” (U5)

อภิปรายผล

การศึกษาพฤติกรรมความต้องการในการสืบค้นและเข้าถึงข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนังของผู้ใช้ข้อมูลสามารถสรุปได้ ๓ ขั้นตอน ได้แก่ การกำหนดความต้องการสารสนเทศ การแสวงหาสารสนเทศ และการใช้สารสนเทศ ซึ่งสอดคล้องกับพฤติกรรมสารสนเทศ (Information behavior) ของ Wilson (2000)^๔ ที่พฤติกรรมที่มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับแหล่งสารสนเทศหรือช่องทางการรับ สารสนเทศใดๆ อันประกอบไปด้วยความต้องการสารสนเทศ (information need) เป็นจุดเริ่มต้นที่ผลักดันให้ผู้ใช้อข้อมูลแสวงหาสารสนเทศด้วยวิธีการต่างๆ ในกรณีของการศึกษาผู้ใช้ข้อมูลในความต้องการใช้ข้อมูลภาพจิตรกรรม

^๔ Wilson, T.D., “Human information behavior”, *Information Science Research*. 3, 2, (2000), 49-56.

ผาผนัง ส่วนใหญ่เริ่มต้นจากผู้ใช้อินเทอร์เน็ตที่มีความต้องการใช้สารสนเทศจากการได้รับมอบหมายงานหรือเกิดความสนใจในประเด็นเกี่ยวกับภาพจิตรกรรมฝาผนัง จากนั้นจึงนำไปสู่การแสวงหาสารสนเทศ (Information-seeking Behavior) เป็นการค้นหาสารสนเทศ โดยเริ่มจากผู้ใช้อินเทอร์เน็ตที่มีความต้องการสารสนเทศอย่างมีวัตถุประสงค์ และได้เข้าถึงแหล่งสารสนเทศต่างๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ที่คาดว่าจะได้คำตอบ ซึ่งผู้ใช้อินเทอร์เน็ตภาพจิตรกรรมฝาผนังมักจะแสวงหาสารสนเทศจากอินเทอร์เน็ตเป็นหลัก ก่อนที่จะเจาะลึกไปถึงการเดินทางไปในแหล่งข้อมูล เพื่อศึกษาข้อมูลจากสถานที่จริง หรือติดต่อแหล่งสารสนเทศบุคคลเพื่อสัมภาษณ์ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตจากหน่วยงานหรือแม้กระทั่งจากปราชญ์ชาวบ้าน เจ้าอาวาสวัด หรือบุคคลที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับภาพจิตรกรรมฝาผนังได้ ก่อนจะมาถึงขั้นการใช้สารสนเทศ (information use) ซึ่งผู้ใช้อินเทอร์เน็ตจะนำสารสนเทศมาใช้เพื่อตอบวัตถุประสงค์ในความต้องการสารสนเทศของตนเอง เช่น เพื่อทำวิทยานิพนธ์ เพื่อทำวิจัย หรือเพื่อศึกษาตามความสนใจ

ซึ่งข้อค้นพบหนึ่งที่ได้จากการวิจัยนี้ คือ ปัจจุบันมีผู้ใช้อินเทอร์เน็ตภาพจิตรกรรมฝาผนังทั้งเพื่อการ ศึกษา เพื่อการทำงาน และการใช้งานตามความสนใจของตนเอง ซึ่งผลการศึกษพบว่า ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตส่วนใหญ่ ใช้การสืบค้นข้อมูลผ่าน Search engine เพื่อช่วยในการเชื่อมโยงไปยังแหล่งข้อมูลที่เราคาดว่าจะมีข้อมูลที่ ต้องการ โดยผู้ใช้อินเทอร์เน็ตส่วนใหญ่ต้องการเครื่องมือช่วยในการสืบค้นด้วยการสืบค้นอย่างง่าย (Simple search) เนื่องจากผู้ใช้อินเทอร์เน็ตมักสืบค้นจากจุดเข้าถึงประเภทคำสำคัญ (Keyword) หรือโดยทั่วไปแล้ว จะใช้ชื่อวัดที่ภาพจิตรกรรมฝาผนังตั้งอยู่เป็นหลักในการสืบค้น^๙ และผู้ใช้อินเทอร์เน็ตไม่ทราบถึงแหล่งข้อมูล สามารถตอบความต้องการสืบค้นได้โดยตรง ไม่มีฐานข้อมูลที่เป็นที่ทราบโดยทั่วไปว่า หากต้องการข้อมูล ภาพจิตรกรรมฝาผนังต้องสืบค้นที่ใด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าปัจจุบัน การพัฒนาระบบหรือการสร้างเครื่องมือที่ ช่วยค้นหาภาพจิตรกรรมฝาผนังที่อยู่ในรูปดิจิทัล และให้ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตสามารถเข้าถึงได้โดยผ่านระบบ อินเทอร์เน็ต เป็นสิ่งที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปพัฒนาให้เกิดขึ้น ซึ่งจะเป็นแนวทางหนึ่งที่ช่วยอนุรักษ์ ภาพจิตรกรรมฝาผนังให้คงอยู่ ถึงแม้ว่าภาพจิตรกรรมฝาผนังในสถานที่จริงจะเสื่อมสลายไปตามกาลเวลา แต่ภาพที่อยู่ในรูปดิจิทัลตลอดจนข้อมูลการพรรณนาภาพเหล่านั้นจะเป็นประโยชน์และเป็นแหล่งข้อมูล สำคัญให้ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตและชนรุ่นหลังสามารถศึกษาได้ต่อไปในอนาคต ซึ่งการพัฒนาระบบฐานข้อมูลหรือ ชุดทรัพยากรสารสนเทศดิจิทัล (Digital collection) ควรพัฒนาโดยคำนึงถึงความต้องการของผู้ใช้อินเทอร์เน็ต เป็นสำคัญ^{๑๐}

^๙ Umasangtongkul, S., "Information retrieval behavior and bibliographic results evaluation, documents derived from searching of users". *Information Technology Journal*, KMUTNB. 1(2), (2005). 51-58.

^{๑๐} Foulonneau, M., & Riley, J. , "Metadata for digital resources : implementation, systems design and interoperability". Oxford: Chandos. (2008).

บรรณานุกรม

- นฤนาถ ไกรนรา. “การสื่อสารแนวคิดการกีฬาผ่านภาพการเล่นในงานจิตรกรรมฝาผนังไทย”. วารสาร
นิเทศศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๑ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๕) : ๙๗ – ๑๑๐.
- บุรินทร์ เปล่งดีสกุล. “พัฒนานาการของจิตรกรรมฝาผนังอีสาน กรณีศึกษา จังหวัดขอนแก่น จังหวัด
มหาสารคาม และจังหวัดร้อยเอ็ด”. มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๔.
- วรรณภา ณ สงขลา. “การอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนัง”. กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, ๒๕๒๘.
- Foulonneau, M., & Riley, J., “Metadata for digital resources : implementation, systems
design and interoperability”. Oxford : Chandos, 2008.
- Umasangtongkul, S., “Information retrieval behavior and bibliographic results evaluation,
 documents derived from searching of users”. **Information Technology Journal**,
 KMUTNB. 1(2), (2005). 51-58.
- Wilson, T.D., “Human information behavior”. **Information Science Research**. 3, 2, (2000),
 49-56.
- กระทรวงวัฒนธรรม. “กรอบแนวทางและแนวนโยบายการจัดทำงบประมาณรายจ่าย ประจำปี ๒๕๕๙
ของกระทรวงวัฒนธรรม”. [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.m-culture.go.th/ewtadmin/ewt/plan/files/๗๙๒/๒๙.pdf> [๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐]
- Kando, N., & Adachi, J., “Cultural Heritage Online: Information Access across
Heterogeneous Cultural Heritage in Japan”. [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.kc.tsukuba.ac.jp/dlkc/e-proceedings/papers/dlkc๐๔pp๑๓๖.pdf>. [20 February 2017]
- Purday, J., “Think culture: Europeana.eu from concept to construction”. [ออนไลน์],
 แหล่งที่มา : <http://www.emeraldinsight.com/doi/pdfplus/๑๐.๑๑๐๘/๐๒๖๔๐๔๗๐๙๑๑๐๐๔๐๓๙>. [9 February 2017]

กลวิธีการใช้ภาษาในการโฆษณาทางโทรทัศน์

Language Strategies in the Television Advertisement

พระมหาสันติราษฎร์ ฌานสนติ (พวงมลิ)

Phramaha Santirat Jhānasanti (Phuangmali)

ส่วนงานคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Humanities, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email : santirat_@hotmail.com

Received : November 15, 2018

Revised : May 11, 2019

Accepted : May 14, 2019

บทคัดย่อ

กลวิธีการใช้ภาษาในการโฆษณาทางโทรทัศน์ เป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างยิ่งในการถ่ายทอดเนื้อหาโฆษณาให้เป็นที่ดึงดูดใจผู้รับชมโฆษณา โดยกลวิธีการใช้ภาษาในการโฆษณาทางโทรทัศน์ที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย มี ๑๑ กลวิธี คือ การใช้ภาษาแบบตรงไปตรงมา การใช้ภาษาเปรียบเทียบ การใช้ภาษาเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต การใช้ภาษาเพื่อนำเสนอปัญหาและแนวทางแก้ไข การใช้ภาษาโดยใช้บุคคลรับรองและสาธิต การใช้ภาษาเพื่อสร้างอารมณ์ขัน การใช้ภาษาเพื่อสร้างอารมณ์ร่วมและจินตนาการ การใช้ภาษาจูงใจให้สิ่งตอบสนอง การใช้คำขวัญ การใช้ภาษาภาพพจน์ และการใช้ภาษาในการเน้นจุดเด่น ผู้ผลิตรายการโฆษณาได้นำกลวิธีต่างๆ ไปประยุกต์ใช้ในการผลิตรายการโฆษณา มีทั้งรูปแบบโฆษณาที่มุ่งสะท้อนสังคม ด้วยการสร้างภาพลักษณ์ หรือรณรงค์ให้ประชาชนมีคุณธรรมจริยธรรม และโฆษณาที่มุ่งจะขายสินค้าและบริการ

คำสำคัญ : กลวิธีการใช้ภาษา, การโฆษณา, โทรทัศน์

Abstracts

Language strategies in television advertisement are one of significant tools applied for conveying advertisement contents to attract viewers. The language strategies in television advertisement widely used in television advertisement consist of eleven techniques: factual message, comparison, slice of life, problems and solutions, demonstration, humor, fantasy, rewards appeal, motto, and strength highlight. The advertisement agencies apply various strategies for application in advertisement

production including social reflection advertisement with image building or campaign people to behave morally and advertisement for products and services sale.

Keywords : Language Strategy, Advertisement, Television

บทนำ

ยุคปัจจุบันเป็นยุคโลกาภิวัตน์ซึ่งสังคมถูกครอบงำโดยระบบบริโภคนิยมที่กระจายไปทั่วทุกพื้นที่ทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นยุคที่สื่อมวลชน (Mass Media) เข้ามามีอำนาจและบทบาทในการกำหนดพฤติกรรมของผู้คนด้วยวิธีการที่หลากหลาย ทั้งในด้านการเป็นศูนย์กลางของข่าวสารความรู้ ความบันเทิง การสร้างโลกแห่งการโฆษณา รวมทั้งการนำเสนอวัฒนธรรมในรูปแบบต่างๆ ผ่านสัญลักษณ์ที่เรียกว่าภาษา (Language) ภาษากับสื่อมวลชนจึงยากจะแยกออกจากกันได้ เพราะสื่อมวลชนต้องอิงอาศัยภาษาเพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อความหมายไปยังกลุ่มผู้รับสาร อีกทั้งโดยทั่วไปภาษาก็จัดเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการติดต่อสื่อสารของมนุษย์ ช่วยให้เข้าใจถึงความรู้สึกนึกคิดหรือความต้องการ เพราะมนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นสังคม พฤติกรรมการสื่อสารระหว่างกันทางสังคม จึงเป็นการแสดงออกเพื่อสื่อความหมายผ่านภาษาในรูปแบบต่างๆ รวมถึงรูปแบบของภาษาเพื่อการโฆษณา ซึ่งถือเป็นสิ่งจำเป็นประการหนึ่งในการทำธุรกิจการค้าทุกประเภท รวมไปถึงการโฆษณาบุคคล องค์กร หน่วยงานต่างๆ ทั้งเอกชนและมหาชนเพื่อประชาสัมพันธ์ความเป็นไปในด้านการสร้างประโยชน์ คุณงามความดีของตน ให้เป็นที่รับทราบหรือโน้มน้าวให้ผู้อื่นหันมาสนใจผ่านการใช้ภาษา หรือสัญลักษณ์ทางภาษา ซึ่งในปัจจุบันสื่อมวลชนมีอิทธิพลและบทบาทในการใช้ภาษาเป็นอย่างมากทั้งภาษาพูดและภาษาเขียนต่อคนทุกชนชั้นในสังคม

ศาสตร์ทางภาษากับจิตใจนับเป็นศาสตร์ที่มีความเกี่ยวเนื่องกัน เพราะการแสดงออกทางคำพูดผ่านการใช้ภาษาหรือการแสดงออกทางกายเป็นสัญลักษณ์ทางภาษาย่อมส่งผลต่อจิตใจของผู้รับ ทำให้เกิดความรู้สึกนึกคิด ความพอใจไม่พอใจ เป็นต้นต่างๆ ตามมา ปฏิกริยาที่จิตใจได้รับจากการใช้ภาษาจึงเป็นผลปลายทางอันมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพิจารณาความเหมาะสมก่อนการแสดงออกโดยการใช้ภาษาเป็นเครื่องมือ ในทางพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อจิตใจเป็นสำคัญมากกว่าการกระทำและการพูด เพราะจิตใจเป็นประธาน มีผลต่อการแสดงออกทางกายและทางวาจา อีกทั้งเมื่อแสดงออกทางกายและทางวาจาแล้ว จิตใจก็ยังเป็นผู้รับผลนั้นต่ออีกทอดหนึ่ง ถ้าจิตใจดี ก็ส่งผลให้การกระทำและคำพูดดีตามไปด้วย ผลที่ตามมาก็จะดี กลับกัน ถ้าจิตใจไม่ดี ก็ส่งผลให้การกระทำและคำพูดไม่ดี ผลที่เกิดตามมาก็จะไม่ดี ดังพระพุทธพจน์ว่า “ธรรมทั้งหลาย มีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ ถ้าคนมีใจชั่ว ก็จะพูดชั่วหรือทำชั่วตามไปด้วย เพราะความชั่วนั้น ทุกข์ย่อมติดตามเขาไป เหมือนล้อหมุนตามรอยเท้าโคที่

ลากเกวียนไป ฉะนั้น ถ้าคนมีใจดี ก็จะมีเหตุหรือทำดีตามไปด้วย เพราะความดีนั้น สุขย่อมติดตามเขาไป เหมือนเงาติดตามตัวเขาไป ฉะนั้น”^๑

การศึกษาภาษาสื่อมวลชนมีความสำคัญต่อพัฒนาการทางภาษา เพราะสื่อมวลชนมีวิวัฒนาการไปตามยุคสมัย ภาษาที่สื่อมวลชนใช้ในแต่ละประเภทมีลักษณะที่แตกต่างกันไปตามเจตนาของผู้ใช้ในด้านภาษาโฆษณาผู้โฆษณาย่อมต้องการสื่อความหมายไปยังผู้รับสารให้ได้รับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งที่ตนต้องการโฆษณา การศึกษาภาษาที่ใช้ในการโฆษณาจะเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เข้าใจการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจเกี่ยวกับสินค้า บริการ ซึ่งนักการโฆษณาได้คิดกลยุทธ์การโฆษณาสินค้า รวมทั้งภาษาที่ใช้ในการโฆษณาให้ดึงดูดใจผู้บริโภค มีการชักชวนโน้มน้าวใจให้ตัดสินใจซื้อสินค้าและบริการ ดังนั้น ภาษาโฆษณาก็มีลักษณะเฉพาะตัว น่าสนใจที่จะศึกษาถึงลักษณะของภาษาที่ใช้ว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร เพื่อให้รู้ถึงการใช้ภาษาโฆษณาในสถานการณ์จริง จะทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับกลวิธีการใช้ภาษาในการโฆษณาทางโทรทัศน์ที่เป็นประโยชน์สำหรับผู้ผลิตรายการโฆษณา โดยเฉพาะฝ่ายผู้บริโภคที่จะช่วยให้เข้าใจลักษณะภาษาโฆษณาที่มีเป้าหมายคือการดึงดูดโน้มน้าวใจผู้ชมโฆษณาให้หันมาบริโภคสินค้าและใช้บริการให้มากที่สุดนั่นเอง

ความหมายการโฆษณา

องอาจ ปทะวานิช ให้ความหมายไว้ว่า การโฆษณารูปแบบของการสื่อสารโดยไม่ใช้บุคคลเป็นงานเกี่ยวกับองค์การ ผลิตภัณฑ์ บริการ หรือความคิดโดยผู้อุปถัมภ์รายการ^๒ ตามที่มอริอาร์ตี และคณะเห็นว่าโฆษณามี ๕ ลักษณะ คือ เป็นการสื่อสารโดยไม่ใช้บุคคล ต้องเสียค่าใช้จ่าย ให้ข้อมูลและจูงใจเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์และความคิด สามารถระบุผู้อุปถัมภ์รายการ และอาศัยสื่อต่างๆ^๓

วงหทัย ต้นชีวะวงศ์ ให้ความหมายไว้ว่า การโฆษณาคือการสื่อสารที่มีการกำหนดเตรียมไว้ล่วงหน้าเพื่อสื่อสารกับกลุ่มผู้รับสารเป้าหมาย เป็นการสื่อสารที่จะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการผลิตและสื่อสารงานโฆษณาและสารที่สื่อออกไปมีลักษณะของการโน้มน้าวใจผู้รับสาร ให้ผู้รับสารเกิดการยอมรับในผลิตภัณฑ์และตราสินค้า ผลิตภัณฑ์และบริการ และต้องระบุผู้อุปถัมภ์และใช้สื่อโฆษณาหลายๆ ประเภทร่วมกันในการสื่อสาร^๔

^๑ พ.ร. ๒๕/๑-๒/๒๓-๒๔.

^๒ องอาจ ปทะวานิช, การโฆษณา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แสงดาว, ๒๕๕๕) หน้า ๓๕-๓๖.

^๓ Moriarty S., Mitchell N. & Wells W., **Marketing Management**, 12th Edition, (New Jersey: Pearson Prentice Hall press, 2009), P.55.

^๔ วงหทัย ต้นชีวะวงศ์, การโฆษณาข้ามวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔) หน้า ๔.

พรจิต สมบัติพานิช ให้ความหมายไว้ว่า โฆษณาเป็นการสื่อสารที่ไม่มีการสื่อสารระหว่างบุคคล (Nonpersonnal communication) ซึ่งการสื่อสารรูปแบบนี้จำเป็นต้องมีผู้โฆษณาทำหน้าที่ส่งสารซึ่งหมายถึงข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับสินค้าและบริการผ่านสื่อโฆษณาไปยังผู้เปิดรับสารซึ่งหมายถึงผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมาย ดังนั้น โฆษณาจึงเป็นการสื่อสารที่มีค่าใช้จ่ายโดยมีผู้โฆษณาเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่าย กล่าวคือส่วนที่หนึ่งคือค่าใช้จ่ายในการสร้างสรรค์และผลิตชิ้นงานโฆษณาที่นำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับสินค้าและบริการ และอีกส่วนหนึ่งคือค่าใช้จ่ายในการซื้อพื้นที่หรือเวลาจากสื่อโฆษณาเพื่อนำเสนอชิ้นงานออกสู่สายตาผู้บริโภค ทั้งนี้ โฆษณามีจุดประสงค์เพื่อสร้างความรู้จัก ความชอบ ความจดจำและกระตุ้นให้ผู้บริโภคตัดสินใจเลือกซื้อหรือใช้สินค้าและบริการนั้น^๕

เสรี วงษ์มณฑา ให้ความหมายไว้ว่า การโฆษณา คือ การสื่อสารที่ไม่ใช่การสื่อสารระหว่างบุคคล แต่เป็นการสื่อสารระดับมวลชนที่ผู้ส่งจ่ายเงินค่าบริการในการรับสื่อข้อความเหล่านั้น ผู้สื่ออาจจะเป็นบริษัทธุรกิจเอกชน องค์กรหรือบุคคลใด ที่เราในฐานะผู้รับสื่อจะรู้ได้จากข้อความโฆษณา และผู้สื่อนี้คือผู้ที่หวังว่าในการสื่อสารดังกล่าวนี้ เขาสามารถชักจูงกลุ่มชนใดกลุ่มชนหนึ่งให้ปฏิบัติตามข้อเสนอแนะในข้อความโฆษณา^๖

สามารถสรุปได้ว่า การโฆษณาเป็นการใช้ภาษาเพื่อต้องการให้ข้อมูลผลิตภัณฑ์และจุดใจผู้บริโภค ซึ่งมีการกำหนดเตรียมไว้ล่วงหน้าเพื่อสื่อสารกับกลุ่มผู้รับสารเป้าหมาย มีจุดประสงค์เพื่อสร้างความรู้จัก ความชอบ ความจดจำ มโนภาพและกระตุ้นให้ผู้บริโภคตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าและใช้บริการ ซึ่งสามารถชักจูงกลุ่มชนใดกลุ่มชนหนึ่งให้ปฏิบัติตามข้อเสนอแนะในข้อความโฆษณาได้จริง

พัฒนาการการโฆษณาในประเทศไทย

การโฆษณาผ่านสื่อมวลชนประเทศไทย เริ่มต้นในสมัยรัชกาลที่ ๔ ซึ่งลงโฆษณาของอู่ต่อเรือบางกอกด็อก (Bangkok Dock) ในหนังสือจดหมายเหตุ ในปี พ.ศ.๒๔๐๗ ต่อมีการโฆษณามากขึ้น ในสมัยรัชกาลที่ ๕ โดยมีการจัดพิมพ์นิตยสารดุริยาวาท ซึ่งมีเนื้อหาโฆษณาที่แจ้งคุณสมบัติสินค้าและบริการ รวมถึงราคาสินค้าด้วย

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๖ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธินได้ตั้งบริษัทโฆษณาแห่งแรกขึ้น คือ บริษัทสยามแอดเวอร์ไทซิง จำกัด ทำให้การโฆษณามีรูปแบบเป็นสากลมากขึ้น โดยการนำเอาเทคนิคความรู้

^๕ พรจิต สมบัติพานิช, ยุทธวิธีวางแผนสื่อโฆษณา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓) หน้า ๓.

^๖ เสรี วงษ์มณฑา, เอกสารประกอบการฝึกอบรมหลักสูตร “เคล็ด (ไม่) ลับ ของนักโฆษณาและนักประชาสัมพันธ์, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๒) หน้า ๑.

ด้านการโฆษณาเต็มรูปแบบจากทางฝั่งตะวันตกมาใช้กับการโฆษณากรรมรถไฟ โดยมีการโฆษณาให้ประชาชนใช้รถไฟเป็นพาหนะในการเดินทางและมีการโฆษณาแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ตลอดจนการโฆษณาอาคารออมสิน ซึ่งใช้สื่อสิ่งพิมพ์เป็นหลักในการโฆษณา

ในสมัยรัชกาลที่ ๙ การโฆษณามีพัฒนาการรวดเร็วขึ้นมาก เมื่อมีสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีช่อง ๔ เกิดขึ้นเป็นครั้งแรก ทำให้มีภาพยนตร์โฆษณาเผยแพร่เป็นครั้งแรกเช่นกัน โดยเป็นโฆษณาสินค้ายาหม่องบริบูรณ์บาล์ม เป็นภาพยนตร์โฆษณาการ์ตูน “หนูหล่อ” ผลิตโดยสำนักงานโฆษณาสรรพสิทธิ

ในปี พ.ศ.๒๕๐๐ มีบริษัทต่างชาติเช่น เดนทสุ (Dentsu) คาเธ่ย์ (Cathey) เข้ามา นับเป็นโรงเรียนโฆษณาในยุคแรกๆ ของคนไทย เนื่องจากนักโฆษณาไทยส่วนหนึ่งได้เริ่มต้นจากการเป็นพนักงานในบริษัทโฆษณาต่างชาติดังกล่าว และได้เรียนรู้กลยุทธ์การโฆษณาต่างๆ ทั้งด้านการวางแผนกลยุทธ์โฆษณา การสร้างสรรค์ชิ้นงานโฆษณา และการวางแผนสื่อโฆษณา นำมาสู่การเปิดบริษัททำธุรกิจด้านการโฆษณาของตนเองในอีก ๑๐ ปี ต่อมา เช่น เอเม็กซ์ทีเอ็ม ไทยอิมเมจ เป็นต้น และธุรกิจด้านการโฆษณาก็ขยายเติบโตขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากมีสินค้าต่างชาติหลั่งไหลเข้ามาเปิดตลาดในประเทศไทย ทำให้กลุ่มธุรกิจโฆษณาต่างชาติเข้ามาลงทุนในประเทศไทย เป็นโอกาสให้คนไทยได้เรียนรู้วิธีการในการโฆษณา และร่วมทำธุรกิจโฆษณากับต่างชาติ ในช่วงปี พ.ศ.๒๕๔๐ เป็นยุคที่เศรษฐกิจตกต่ำ ทำให้บริษัทขายสินค้าเป็นจำนวนมากต้องปิดตัวลง และส่งผลกระทบต่อการศึกษาที่ถูกละเลยไปด้วย เมื่อพ้นช่วงวิกฤตทางเศรษฐกิจมาแล้ว การโฆษณาสินค้าก็ได้เริ่มเข้ามามีบทบาทมากขึ้นอีกครั้ง แต่เป็นไปในรูปแบบที่แตกต่างจากในอดีตก่อนยุคเศรษฐกิจตกต่ำ

สำหรับการโฆษณาในปัจจุบันไม่ได้เป็นเครื่องมือหลักที่ใช้ในการสื่อสารของธุรกิจส่วนใหญ่ซึ่งนิยมใช้เครื่องมือสื่อสารอื่นๆ เป็นทางเลือกแทน ด้วยเหตุผลทางด้านงบประมาณค่าใช้จ่ายที่ลงทุนไปน้อยกว่าทำให้บริษัทโฆษณาจะต้องหาวิธีการในการสร้างความเชื่อมั่น โดยจำเป็นต้องพัฒนาความเชี่ยวชาญในด้านเครื่องมือการสื่อสารมากขึ้น มีการศึกษาเหตุปัจจัยทางด้านการตลาด การวางแผนกลยุทธ์ในการโฆษณา เพื่อให้คุ้มค่ากับงบประมาณของผู้จ้างโฆษณาที่ลงทุนไปกับการโฆษณา มีการจัดตั้งบริษัทโฆษณาที่ให้บริการด้านการวางแผนสื่อโฆษณา รวมทั้งให้บริการด้านการซื้อสื่อโฆษณาโดยเฉพาะ มีการบริหารงานแยกส่วนจากบริษัทโฆษณาเดิมเพื่อความคล่องตัวในการทำงาน และเพื่อให้บริการกับลูกค้าหลากหลาย และมีประสิทธิภาพมากขึ้น^๗

^๗ กัลยกร วรกุลสถฐานีย์ และ พรทิพย์ สัมปัตตะวนิช , การโฆษณาเบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓) หน้า ๑๕-๑๗.

แนวทางในการเขียนบทโฆษณา

ในการเขียนบทโฆษณานั้น ข้อความที่เขียนขึ้นไม่ว่าจะเป็นคำพูดเพียงคำเดียว หรือหลายคำรวมเป็นวลี ประโยค จนกระทั่งเป็นเรื่องราวทั้งหมด มีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้นให้ผู้บริโภคเกิดความสนใจในสินค้าที่นำเสนอ ดังนั้น ผู้เขียนโฆษณาจึงจำเป็นต้องพิจารณาถึงแนวทางในการเขียนบทโฆษณาหรือประเด็นต่างๆ ดังนี้

๑) วิเคราะห์ข้อมูลผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมาย ก่อนกำหนดแนวทางสร้างสรรค์บทโฆษณา ผู้เขียนบทโฆษณาต้องตระหนักว่า กลุ่มเป้าหมายทั่วไปมักไม่ค่อยให้ความสำคัญกับงานโฆษณามากนัก และไม่ค่อยชอบในการเปิดรับข่าวสารดังกล่าว ดังนั้น ภาษาที่ใช้ต้องสั้น กระชับ ได้ใจความ ที่สำคัญจะต้องจับใจก่อนที่จะเขียนโฆษณา ผู้เขียนจึงจำเป็นต้องวางแผนในการเขียนให้ดีกว่า กำลังจะสื่อถึงอะไร จะเริ่มตรงไหน อะไรก่อน อะไรหลัง จะดำเนินเรื่องไปในทิศทางใด และจะจบลงตรงไหน อย่างไร รวมทั้งจะใช้คำพูดทั้งทำนองอย่างไรให้เป็นที่ประทับใจ ผู้เขียนโฆษณาจึงจำเป็นต้องศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลกลุ่มเป้าหมายเป็นอย่างดี เพื่อตระหนักว่า กลุ่มเป้าหมายอยากรู้อะไร สงสัยในประเด็นใด ภาษาที่ใช้เข้ากับวัยวุฒิภาวะ ความรู้ความสามารถของกลุ่มเป้าหมายหรือไม่ และสิ่งที่ผู้เขียนบทโฆษณาต้องทำ คือ เขียนบทโฆษณาเพื่อตอบข้อสงสัยของกลุ่มเป้าหมายเหล่านั้น

๒) เลือกวิธีการสื่อความหมายด้วยภาษาที่น่าสนใจ ผู้เขียนโฆษณาต้องพยายามจูงใจผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมายโดยกระตุ้นให้เขาติดตาม เกิดความสงสัย ใคร่อยากรู้อยากเห็น อยากลอง และติดตามไปจนจบประเด็น จะต้องไม่ใช่ภาษาโฆษณาที่น่าเบื่อหรือไม่น่าติดตาม และใช้ภาษาที่ฟังดูเป็นเรื่องไร้สาระ ผู้เขียนบทโฆษณาจำเป็นต้องใช้ถ้อยคำแต่งเติมข้อความให้ดงาม สละสลวย น่าอ่าน น่าฟัง น่าติดตาม

๓) สร้างบทโฆษณาให้มีความน่าเชื่อถือ ผู้เขียนบทโฆษณา ต้องเขียนบทโฆษณาให้ดูมีความน่าเชื่อถือโดยไม่หลอกลวงกลุ่มผู้บริโภคเป้าหมาย หรือใช้ถ้อยคำในเชิงดูหมิ่น ต้องใช้คำที่แสดงให้เห็นถึงความจริงใจต่อผู้บริโภค โดยพยายามทำให้ผู้บริโภคเห็นว่าเรากำลังจะช่วยแก้ปัญหาให้เขาหรือช่วยเหลือเขา และกำลังจะทำให้เขาได้รับในสิ่งที่เขาต้องการ ผู้เขียนบทโฆษณาต้องใช้สำนวนภาษาที่เหมาะสม ไม่ยกย่องสรรพคุณจนเกินเลย หรือใช้ถ้อยคำเพื่อเป็นการประจบสอพลอผู้บริโภค

๔) เรียงลำดับการนำเสนอ เพื่อให้บทโฆษณาสร้างการรับรู้ได้ตรงประเด็นและมีความหมายกับผู้บริโภค ผู้เขียนบทโฆษณาควรคำนึงถึงแนวทางในการเขียนที่สำคัญ คือ เรียงลำดับเรื่องราว หมดเหตุให้สละสลวย ไม่วกไปวนมา ไม่กำหนดล่วงหน้าว่าจะต้องเขียนข้อความสั้นหรือยาว แต่คำนึงถึงปัจจัยแวดล้อมด้านต่างๆ ใช้ภาษาสื่อสารให้ถูกบุคคลและให้เหมาะสมกับผลิตภัณฑ์, ไม่อวดอ้างเกินจริง, ไม่ใช้ถ้อยคำกำกวมมีความหมายสองแง่สองง่าม และใช้ภาษาให้ถูกต้อง

๕) ทำให้บทโฆษณาเป็นงานสร้างสรรค์ มีความรับผิดชอบต่อสังคม ผู้เขียนต้องคำนึงว่าภาษาที่ใช้ในการโฆษณามีผลกระทบต่อสังคมหรือไม่ ต้องไม่มุ่งเขียนบทโฆษณาเพื่อสร้างความแปลกใหม่หรือดึงดูดความสนใจเพียงอย่างเดียว โดยไม่สนใจในเรื่องวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงาม ตรงกันข้าม ผู้เขียนโฆษณาต้องพยายามเขียนบทโฆษณาให้เกิดผลดีต่อสังคม โดยการใช้ภาษาเป็นเครื่องมือให้ได้มากที่สุด^๔

กลวิธีการใช้ภาษาในการโฆษณาทางโทรทัศน์

กลวิธีการใช้ภาษาในการโฆษณาทางโทรทัศน์เป็นแนวทางการนำเสนอแนวคิดโฆษณาผ่านเรื่องราวที่นำเสนอโดยใช้ภาษาที่เหมาะสมเพื่อให้โฆษณาเป็นที่น่าสนใจและน่าจดจำ ซึ่งกลวิธีการใช้ภาษาในการโฆษณานั้นมีหลายรูปแบบ และสามารถพัฒนารูปแบบใหม่ๆ เพื่อสร้างความน่าสนใจได้เสมอ นักการโฆษณาอาจจำแนกกลวิธีการใช้ภาษาในการโฆษณาไว้โดยภาษาที่ต่างกัน ดังนั้น เพื่อเป็นการสรุปกลวิธีการใช้ภาษาในการโฆษณาดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงใช้กรอบแนวคิดงานวิจัยเรื่อง “การใช้วัจนกรรมและกลวิธีทางภาษาบนป้ายโฆษณาหาเสียงเลือกตั้งปี พ.ศ.๒๕๕๔” ของอิงอร พึงจะงาม^๕ เป็นแนวทางในการวิเคราะห์และสังเคราะห์กลวิธีการใช้ภาษาในการโฆษณาทางโทรทัศน์ เหตุผลที่ใช้กรอบแนวคิดดังกล่าวเพราะเป็นกรอบแนวคิดที่มีความน่าเชื่อถือ ผ่านกระบวนการทำวิจัยและเป็นกรอบแนวคิดที่มีการประยุกต์กรอบแนวคิดเดิมขึ้นมาใหม่ทำให้เป็นกรอบแนวคิดที่สมบูรณ์ที่สุด โดยผู้ศึกษาได้สร้างเครื่องมือในการวิเคราะห์ข้อมูล และเครื่องมือดังกล่าวได้ผ่านการตรวจสอบและแก้ไขจากผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาศาสตร์ประยุกต์เรียบร้อยแล้ว ดังนี้

ตารางที่ ๑ แสดงเครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์และสังเคราะห์กลวิธีการใช้ภาษา

ที่	โฆษณา	กลวิธีการใช้ภาษาที่พบ									

^๔ ทศไนย สุนทรวิภาต, การเขียนบทโฆษณา, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ๒๕๕๘) หน้า ๖-๒๐.

^๕ อิงอร พึงจะงาม, “การใช้วัจนกรรมและกลวิธีทางภาษาบนป้ายโฆษณาหาเสียงเลือกตั้งปี พ.ศ.๒๕๕๔”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๔), หน้า ๑๔๐.

จากการศึกษาพบกลวิธีการใช้ภาษาในการโฆษณาทางโทรทัศน์ทั้งหมด ๑๑ กลวิธี ได้แก่ การใช้ภาษาแบบตรงไปตรงมา การใช้ภาษาเปรียบเทียบ การใช้ภาษาเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต การใช้ภาษาเพื่อนำเสนอปัญหาและแนวทางแก้ไข การใช้ภาษาโดยใช้บุคคลรับรองและสาธิต การใช้ภาษาเพื่อสร้างอารมณ์ขบขัน การใช้ภาษาเพื่อสร้างอารมณ์ร่วมและจินตนาการ การใช้ภาษาจูงใจให้สิ่งตอบแทน การใช้คำขวัญ การใช้ภาษาภาพพจน์ และการใช้ภาษาในการเน้นจุดเด่น ดังนี้

๑) การใช้ภาษาแบบตรงไปตรงมา เป็นการใช้ภาษาเพื่อนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับประโยชน์หรือประสิทธิภาพของสินค้าซึ่งต้องอธิบายข้อมูลรายละเอียดสินค้าให้ชัดเจน เป็นการอ้างถึงประโยชน์ที่ผู้บริโภคจะได้รับ โดยไม่อ้างถึงข้อได้เปรียบทางการแข่งขัน

ตัวอย่าง “3BB ให้บริการ Internet wifi ทั่วกว่า ๘๐,๐๐๐ หมู่บ้านทั่วประเทศแล้ว เยวชนค้นคว้าหาความรู้ได้เท่าเทียมกัน 3BB ช่วยให้การศึกษาค้นคว้าอย่างรวดเร็ว ติดตั้ง Internet wifi ติดต่อด่วนขายได้ทันที Internet wifi เริ่มต้นที่ ๒๐-๑,๐๐๐ mb.”^{๑๐}

จากตัวอย่างจะเห็นว่า ผู้โฆษณาใช้ภาษาในการโฆษณา 3BB Internet wifi เพื่อบอกกล่าวข้อมูลอย่างตรงไปตรงมาว่า “ให้บริการทั่วกว่า ๘๐,๐๐๐ หมู่บ้านทั่วประเทศแล้ว” และให้ข้อมูลทางด้านประโยชน์ของการใช้งานที่ผู้ใช้บริการจะได้รับว่า “เยวชนค้นคว้าหาความรู้ได้เท่าเทียมกัน 3BB ช่วยให้การศึกษาค้นคว้าอย่างรวดเร็ว” และที่สำคัญ ผู้โฆษณาไม่ได้พลาดโอกาสในการให้ข้อมูลด้านการบริการแก่ผู้ชมโฆษณาด้วย โดยกล่าวว่า “ติดตั้ง Internet wifi ติดต่อด่วนขายได้ทันที Internet wifi เริ่มต้นที่ ๒๐-๑,๐๐๐ mb.”

๒) การใช้ภาษาเปรียบเทียบ เป็นการนำเสนอสินค้า ๒ ยี่ห้อ เพื่อเปรียบเทียบคุณสมบัติอย่างชัดเจน ซึ่งลักษณะดังกล่าวมักถูกใช้กับโฆษณาที่เป็นผู้ตามในตลาด ซึ่งมีผู้นำตลาดที่แข็งแกร่ง โดยการนำเสนอต้องแน่ใจว่าคุณสมบัติสินค้ามีสรรพคุณเหนือกว่าและทำพิสูจน์ได้จริง

ตัวอย่าง “เพราะซักเสื้อตัวนี้ด้วยผงซักฟอกเพียงอย่างเดียวถึง ๕ ครั้ง แต่คราบก็อาจยังอยู่ ใช้ Vanish ที่มีสูตรเฉพาะ ขจัดคราบตั้งแต่ครั้งแรกที่ซัก Vanish อีกระดับความสะอาด ผงซักฟอกเพียงอย่างเดียวอาจทำไม่ได้”^{๑๑}

จากตัวอย่างจะเห็นว่า ผู้โฆษณาใช้ภาษาในการโฆษณาผลิตภัณฑ์น้ำยาซักผ้า Vanish โดยการเปรียบเทียบกับผงซักฟอกว่า “การซักผ้าด้วยผงซักฟอกเพียงอย่างเดียวถึง ๕ ครั้ง แต่คราบก็อาจยังอยู่ ใช้ Vanish ที่มีสูตรเฉพาะ ขจัดคราบตั้งแต่ครั้งแรกที่ซัก” และผู้โฆษณายังกล่าวถึงข้อดีของผลิตภัณฑ์ที่

^{๑๐} โฆษณาเครือข่าย Internet 3BB, ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง ๗, ๘ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๑๑} โฆษณาน้ำยาขจัดคราบยี่ห้อ Vanish, ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง ๙, ๗ กันยายน ๒๕๕๙.

เหนือกว่า “อีกระดับความสะอาด ผงซักฟอกเพียงอย่างเดียวอาจทำไม่ได้” เพื่อเป็นการนำเสนอสรรพคุณของสินค้าที่เหนือกว่าคู่แข่ง

๓) การใช้ภาษาเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต เป็นการโฆษณาที่นำเสนอส่วนเล็กๆ ส่วนหนึ่งในชีวิตที่มีสินค้านั้นอยู่ในเหตุการณ์นั้นด้วย อาจแนะนำเสนอรูปแบบของปัญหาและการใช้สินค้านั้นเพื่อแก้ไขปัญหา โดยองค์ประกอบของการนำเสนอโฆษณารูปแบบนี้มี ๒ ประการ คือ ปัญหาหรือข้อขัดแย้ง โดยข้อขัดแย้งเป็นองค์ประกอบที่จะดึงดูดเหมือนขอเกี่ยวให้ผู้บริโภคเกิดความรู้สึกร่วม และผลของการแก้ไข โดยให้สินค้าแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

ตัวอย่าง “น้องป่วยเป็นโรคไข้หวัด มีอยู่วันหนึ่ง การเงินโทรมา ...ตอนนี้การใช้จ่ายของน้องต้องต่อหลักแสนแล้วนะ ...ตอนนั้นอยู่ ๑๕ วัน น่าจะต้องจ่ายอยู่ประมาณแสนหกแล้วยังคิดว่า เออ...เรายังดีนะที่เรายังมีประกันตัวนี้ ซึ่งมีวงเงินสูงกว่า ! ...ไม่มีปัญหาครับ อยู่จนกว่าน้องจะหายครับ...อนาคตของเขาต้องไม่หยุดอยู่แค่นี้ สุขภาพพลดล็อก เอ็กซ์ตรา Allianz AYUDHYA แค่นี้คุณกล้า เราพร้อมเคียงข้างคุณ”^{๑๒}

จากตัวอย่างจะเห็นว่า ผู้โฆษณาใช้ภาษาในการโฆษณาบริษัทประกันภัย Allianz AYUDHYA โดยการสื่อถึงเสียหนึ่งของชีวิตของครอบครัวๆ หนึ่ง ซึ่งลูกสาวป่วยเป็นโรคไข้หวัด และเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลซึ่งมีค่าใช้จ่ายในการรักษาสูงถึงหลักแสน แต่ยี่ห้อที่ครอบครัวนี้ได้ทำประกันภัยไว้กับบริษัท ซึ่งมีวงเงินประกันสูงกว่า ทำให้สามารถผ่านปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายไปได้ เป็นการนำเสนอปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตเสียหนึ่ง และผลของการแก้ไขปัญหาด้วย

๔) การใช้ภาษาเพื่อนำเสนอปัญหาและแนวทางแก้ไข เป็นการนำเสนอโดยการสร้างเป็นเหตุการณ์เพื่อระบุปัญหาที่เกิดขึ้นไม่ได้ใช้สินค้าหรือบริการ และใช้สินค้าหรือบริการมาแก้ไขปัญหาได้ภายหลัง

ตัวอย่าง “ใหม่ ! Head & Shoulders สูตรไทร Action ช่วยขจัดรังแค ปกป้องยาวนานและช่วยปรับสภาพหนังศีรษะให้สมดุล ลาขาดจากรังแค และใกล้ชิดกับแฟนๆ ได้มากขึ้น Head & Shoulders”^{๑๓}

จากตัวอย่างจะเห็นว่า ผู้โฆษณาใช้ภาษาในการโฆษณาแชมพู Head & Shoulders โดยการนำเสนอปัญหาเกี่ยวกับรังแคบนหนังศีรษะ และนำเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยผลิตภัณฑ์สระผมแชมพู Head & Shoulders สูตรไทรแอ็คชั่นว่า “ช่วยขจัดรังแค ปกป้องยาวนานและช่วยปรับสภาพหนังศีรษะให้สมดุล ลาขาดจากรังแค และใกล้ชิดกับแฟนๆ ได้มากขึ้น”

๕) การใช้ภาษาโดยใช้บุคคลรับรองและสาธิต เป็นการนำเสนอโฆษณาเน้นการจูงใจโดยใช้บุคคลที่เคยใช้สินค้ากล่าวถึงประโยชน์สินค้าที่ได้รับเพื่อสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้บริโภคว่าสินค้าดีจริง ประเด็น

^{๑๒} โฆษณาลิอันซ์ อายูธยา ประกันชีวิต, ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง ๗, ๙ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๑๓} โฆษณาแชมพู Head & Shoulders, ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง ๗, ๙ กันยายน ๒๕๕๙.

สำคัญ คือ การทำให้ผู้บริโภคเชื่อมั่นว่าบุคคลในโฆษณาเป็นผู้มีประสบการณ์ในการใช้สินค้าจริง หรือ อาจจะใช้ผู้ที่มีชื่อเสียงมาเป็นผู้รับรอง

ตัวอย่าง “ผมยาวสุดๆ นั่นแหละที่ฝัน แต่ผมแห้งเสียง่ายเลยต้องตัดตลอด Pantene สูตรโปรวิตามิน ทำให้ผมยาวอยู่ดูแข็งแรงจากโคนจรดปลาย ผมแห้งเสียหรือ? จบเลย ! ญาญ่าเชื่อใจ Pantene ค่ะ ยิ่งสตรองก็ยิ่งสวย”^{๑๔}

โฆษณานี้ เป็นการโฆษณาผลิตภัณฑ์แชมพู Pantene จากตัวอย่างจะเห็นว่า ผู้โฆษณาใช้ดารานักแสดงหญิง คือ ญาญ่า อุรัสยา เสปอร์บันด์ ซึ่งเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงเป็นที่ชื่นชอบในสังคมเป็นพรีเซนเตอร์ในการโฆษณาผลิตภัณฑ์ โดยผู้เป็นพรีเซนเตอร์ได้กล่าวถึงปัญหาเกี่ยวกับเส้นผมที่แห้งเสียง่ายต้องตัดทิ้ง แต่เมื่อได้ใช้แชมพู Pantene สูตรโปรวิตามิน ก็ทำให้เส้นผมดูแข็งแรงจากโคนจรดปลาย เป็นการรับรองให้ผู้ชมโฆษณาเชื่อมั่นในผลิตภัณฑ์ว่าสามารถแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับเส้นผมได้

๖) การใช้ภาษาเพื่อสร้างอารมณ์ขบขัน เป็นการโฆษณาที่เน้นความบันเทิงของผู้รับสาร เป็นการสื่อสารโดยอ้อมไม่ใช่การนำเสนอสารแบบตรงไปตรงมา ซึ่งการใช้ความบันเทิงในโฆษณาต้องสื่อสารผลิตภัณฑ์และตรรกะมากกว่าให้แค่เรื่องราวความตลกสนุกสนานเพียงอย่างเดียว

ตัวอย่าง “สแน็คแจ๊คขอแนะนำ ... เวลานั้นน้อยชายของเลย ... สแน็คแจ๊คใหม่ รสลาบหมึก แซ่บมะ? ... แซ่บหลาย ... มีกลิ่นชาครีมด้วยนะ... สแน็คแจ๊ค ๒ รสใหม่”^{๑๕}

จากตัวอย่างจะเห็นว่า ผู้โฆษณาใช้ภาษาโฆษณาเพื่อสื่อถึงขนมสแน็คแจ๊คโดยการสร้างอารมณ์ขบขันซึ่งพบอยู่ ๒ ส่วนในถ้อยคำโฆษณา คือ ส่วนแรก คำว่า “เวลานั้นน้อยชายของเลย” เป็นถ้อยคำที่ชวนให้ขบขันในลักษณะแสดงอาการรีบเร่งเพราะมีเวลาในการโฆษณาน้อย ส่วนที่สอง คำว่า “แซ่บมะ? ... แซ่บหลาย” เป็นถ้อยคำที่ใช้แทนคำว่า “อร่อยมาก” ซึ่งจัดอยู่ในลักษณะถ้อยคำภาษาถิ่น ดูจากบริบทของถ้อยคำจะเห็นว่าสื่อไปในลักษณะการสร้างอารมณ์ขัน

๗) การใช้ภาษาเพื่อสร้างอารมณ์ร่วมและจินตนาการ เป็นการโฆษณาเพื่อสร้างอารมณ์ที่พร้อมจะทำให้ผู้บริโภคเกิดการตัดสินใจซื้อสินค้า และสร้างแรงจูงใจให้กับผู้บริโภคได้อีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงจินตนาการที่จะนำเสนอประโยชน์สินค้าที่เหนือจริง

ตัวอย่าง “คนที่รักความสนุก รักอิสระ ไม่สนเทรน ไม่ตามใคร คนกล้า คนที่ตั้งใจฟังเสียงข้างใน คนที่ชอบความท้าทาย พวกคุณคือแรงบันดาลใจให้เราสร้างยนตร์ที่สนุกเร้าใจในทุกการขับขี่ เพราะชีวิตที่พุ่งทะยานไปกับรถที่ใช้ มันสนุกเร้าใจไม่รู้จบ feel the drive mazda”^{๑๖}

^{๑๔} โฆษณาแชมพู Pantene, ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง ๗, ๑๓ กันยายน ๒๕๕๙

^{๑๕} โฆษณาขนมสแน็คแจ๊ค, ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง ๗, ๙ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๑๖} โฆษณารถยนต์ Mazda, ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง ๗, ๙ กันยายน ๒๕๕๙.

จากตัวอย่างจะเห็นว่า ผู้โฆษณาใช้ภาษาโฆษณารถยนต์ mazda โดยมีจุดมุ่งหมายให้ผู้รับชมโฆษณาเกิดอารมณ์ร่วมและจินตนาการว่า ผู้โฆษณาได้สร้างเหตุการณ์ที่ช่วยให้การขับเคลื่อนมีความเข้าใจ โดยได้รับแรงบันดาลใจมาจากบุคคลที่ซื้อมอเตอร์และทำหาย เป็นการใช้ภาษาโฆษณาเพื่อสร้างแรงจูงใจให้ผู้ชมโฆษณาเห็นว่าผู้โฆษณาให้ความสำคัญกับลูกค้าอย่างยิ่ง และออกแบบรถยนต์มาเพื่อให้เข้ากับไลฟ์สไตล์ของลูกค้าโดยเฉพาะ

๘) การใช้ภาษาจูงใจให้สิ่งตอบแทน เป็นวิธีการสร้างแรงจูงใจให้ผู้บริโภคโดยการให้สิ่งตอบแทนในลักษณะโปรโมชั่นต่างๆ ได้แก่ การให้รางวัลของแถม การยืมคืนเงิน การลดราคาสินค้าหรือดอกเบี้ย การยืดเวลาผ่อน การบริการฟรี เป็นต้น ซึ่งโปรโมชั่นดังกล่าวมักมีกำหนดระยะเวลาเป็นช่วงๆ เพื่อจูงใจผู้บริโภคให้เลือกซื้อสินค้าหรือใช้บริการ

ตัวอย่าง “True move H 4G+ family share Plan ตอบโจทย์การใช้งาน device ของญาติผู้ใหญ่ สูงสุด ๙ อุปกรณ์ แชร์ได้ทั้งเน็ตและโทร เริ่มต้นเพียงเดือนละ ๘๘๙ บาท แพคเกจของครอบครัวยุคใหม่ ใช้ 4G+ Family share Plan วันนี้ถึง ๓๑ ตุลาคมนี้”^{๑๗}

จากตัวอย่างจะเห็นว่า ผู้โฆษณาใช้ภาษาโฆษณา Internet True move H 4G+ โดยการจูงใจให้สิ่งตอบแทนในลักษณะการลดราคาบริการอินเทอร์เน็ตลงเหลือเพียงเดือนละ ๘๘๙ บาท เพื่อโน้มน้าวให้ผู้ชมโฆษณาเลือกใช้บริการ

๙) การใช้คำขวัญ เป็นวิธีการใช้ภาษาที่มุ่งเน้นให้เกิดความไพเราะสละสลวย โดยการใช้คำซ้ำ คำคล้องจองสัมผัส การใช้ถ้อยคำประโยคสั้นๆ ที่ให้ความหมายได้ลุ่มลึกและจูงใจ เพื่อทำให้ผู้รับชมโฆษณาจดจำผลิตภัณฑ์หรือสินค้าได้ง่าย

ตัวอย่าง “ปุ๋ยตราม้าบิน ปุ๋ยแรงพลังม้า ปุ๋ยม้าพลังแรง”^{๑๘}

โฆษณานี้ เป็นโฆษณาปุ๋ยตราม้าบิน จะเห็นว่า ผู้โฆษณาใช้ภาษาสื่อความถึงประสิทธิภาพของปุ๋ยด้วยถ้อยคำประโยคสั้นๆ เป็นการสลับตำแหน่งคำซ้ำสร้างคำขวัญว่า “ปุ๋ยตราม้าบิน ปุ๋ยแรงพลังม้า ปุ๋ยม้าพลังแรง”

๑๐) การใช้ภาษาภาพพจน์ เป็นวิธีการใช้สำนวนภาษารูปแบบหนึ่งโดยการเรียบเรียงถ้อยคำด้วยวิธีที่แตกต่างจากการเรียบเรียงถ้อยคำด้วยวิธีปกติ ถ้อยคำมีลักษณะไม่กล่าวอย่างตรงไปตรงมา เพื่อต้องการให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพ มีความเข้าใจในถ้อยคำลุ่มลึกไปตามจินตนาการของแต่ละบุคคล

ตัวอย่าง “จะซื้อแทรกเตอร์อย่าให้กำแพงความคิดมาขวาง”^{๑๙}

^{๑๗} โฆษณา Internet True move H 4G+, ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง ๗, ๑๔ กันยายน ๒๕๕๙

^{๑๘} โฆษณาปุ๋ยตราม้าบิน, ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง ๗, ๑๒ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๑๙} โฆษณารถแทรกเตอร์ Kubota, ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง ๗, ๑๐ กันยายน ๒๕๕๙.

ถ้อยคำนี้เป็นถ้อยคำจากโฆษณารถแทรกเตอร์ จะเห็นว่า ผู้โฆษณาใช้ภาพพจน์นามนัยว่า “อย่าให้กำแพงความคิดมาขวาง” คำว่า “กำแพงความคิด” ก็หมายถึง ความคิดเชิงลบที่จะเป็นตัวขัดขวางให้ไม่กล้าตัดสินใจขึ้นนั่นเอง

๑๑) การใช้ภาษาในการเน้นจุดเด่น เป็นกลวิธีที่อ้างถึงจุดเด่นของสินค้าที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการนำเสนอ เป็นการนำเสนอผลิตภัณฑ์ที่มีลักษณะเด่นเฉพาะ และผลประโยชน์ของสินค้าที่แตกต่างจากคู่แข่ง เพื่อจูงใจใ้มน้าวใจผู้รับชมโฆษณา มีส่วนประกอบสำคัญ ๓ ประการ คือ โฆษณาต้องยื่นข้อเสนอให้กับผู้บริโภค ไม่ใช่แค่คำพูดธรรมดาหรือคุยโอ้อวด แต่สินค้าต้องมีคุณภาพจริง รายละเอียดตัวอย่างดังตารางต่อไปนี้

ตัวอย่าง “กันแดดยอชยายอันดับ ๑ Biore UV Essence สูตรใหม่ด้วย AQUA TECHNOLOGY ไม่ใช่แค่ปกป้อง แต่ครอบคลุมทุกตารางผิว ป้องกันทุรังสี UV ผิวไม่หมองคล้ำ สม่่าเสมอ ทางลัดผิวสวยทนแดด”^{๒๐}

จากตัวอย่างจะเห็นว่า ผู้โฆษณาใช้ภาษาโฆษณาครีมกันแดด Biore ด้วยการเน้นจุดเด่นของผลิตภัณฑ์ว่า “กันแดดยอชยายอันดับ ๑” เป็นการนำเสนอข้อมูลให้ผู้ชมโฆษณาทราบว่า ผลิตภัณฑ์เป็นที่นิยมของผู้บริโภคเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ

บทสรุป

กลวิธีการใช้ภาษาในการโฆษณาทางโทรทัศน์มีทั้งหมด ๑๑ กลวิธี คือ การใช้ภาษาแบบตรงไปตรงมา การใช้ภาษาเปรียบเทียบ การใช้ภาษาเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต การใช้ภาษาเพื่อนำเสนอปัญหาและแนวทางแก้ไข การใช้ภาษาโดยใช้บุคคลรับรองและสาธิต การใช้ภาษาเพื่อสร้างอารมณ์ขัน การใช้ภาษาเพื่อสร้างจินตนาการ การใช้ภาษาจูงใจให้สิ่งตอบแทน การใช้คำขวัญ การใช้ภาษาภาพพจน์ และการใช้ภาษาในการเน้นจุดเด่น เป็นไปตามกรอบแนวคิดงานวิจัยเรื่อง “การใช้วัจนกรรมและกลวิธีทางภาษาบนป้ายโฆษณาหาเสียงเลือกตั้งปี พ.ศ.๒๕๕๔” ของอิงอร พึ่งจะงาม ๔ กลวิธี คือ การใช้ภาษาจูงใจให้สิ่งตอบแทน การใช้ภาษาในการเน้นจุดเด่น การใช้คำขวัญ และการใช้ภาษาเพื่อสร้างอารมณ์ขัน^{๒๑} ซึ่งกลวิธีการใช้ภาษาในการโฆษณาแต่ละกลวิธีจะถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารข้อมูลสินค้าและบริการไปยังกลุ่มผู้บริโภคเป้าหมายสำหรับผู้ผลิตรายการโฆษณาอย่างเหมาะสม ส่วนผู้บริโภคเมื่อได้ทราบ

^{๒๐} โฆษณาผลิตภัณฑ์ครีมกันแดด Biore UV Essence สูตรนี้, ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง ๙, ๖ กันยายน ๒๕๕๔.

^{๒๑} อิงอร พึ่งจะงาม, “การใช้วัจนกรรมและกลวิธีทางภาษาบนป้ายโฆษณาหาเสียงเลือกตั้งปี พ.ศ.๒๕๕๔”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๔), บทคัดย่อ.

เกี่ยวกับกลวิธีการใช้ภาษาในการโฆษณาแบบต่างๆ ก็สามารถใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์อย่างรู้เท่าทันการโฆษณาต่อไป

บรรณานุกรม

- กัลยกร วรกุลลัญฐานีย์ และ พรทิพย์ สัมปัตตะวนิช. การโฆษณาเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓.
- ทศไนย สุนทรวิภาต. การเขียนบทโฆษณา. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ๒๕๕๘.
- พรจิต สมบัติพานิช. ยุทธวิธีการวางแผนสื่อโฆษณา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- วงหทัย ต้นชีวะวงศ์. การโฆษณาข้ามวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔.
- เสรี วงษ์มณฑา. เอกสารประกอบการฝึกอบรมหลักสูตร “เคล็ด (ไม่) ลับ ของนักโฆษณาและนักประชาสัมพันธ์. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๒.
- อิงอร พึ่งจะงาม. การใช้วงจรรวมและกลวิธีทางภาษาบนป้ายโฆษณาหาเสียงเลือกตั้งปี พ.ศ.๒๕๕๔. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๔.
- องอาจ ปทวานิช. การโฆษณา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แสงดาว, ๒๕๕๕.
- Moriarty S., Mitchell N. & Wells W.. **Marketing Management**. 12th Edition. New Jersey: Pearson Prentice Hall press, 2009.

การจัดการศึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยาในโรงเรียนวิถีพุทธ

Educational Management Following Buddhist Psychology

in Buddhist Oriented School

สมชาย บุญสุน

Somchai Boonsun

นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Ph.D. student in Buddhist Psychology, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

sboon3969@gmail.com

Received : January 4, 2019

Revised : April 24, 2019

Accepted : April 25, 2019

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษากระบวนการจัดการศึกษาของโรงเรียนวิถีพุทธ พระราชทาน ๒) เพื่อวิเคราะห์หลักจิตวิทยาและหลักพุทธธรรมที่ใช้จัดการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ พระราชทาน และ ๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยาในโรงเรียนวิถีพุทธ วิธีการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิจัยนี้ออกแบบการวิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการศึกษาภาคสนาม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือผู้บริหารและครูโรงเรียนวิถีพุทธ จำนวน ๘ โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แนวคำถามในการสัมภาษณ์และวิเคราะห์และสรุปผลข้อมูลโดยใช้วิธีการบรรยายแบบพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า ๑) กระบวนการจัดการศึกษาของโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน มี ๔ ขั้นตอนคือ ขั้นที่ ๑ ด้านกายภาพมีพระพุทธรูป บรรยากาศรมรีน สะอาด สงบ ปลอดภัยด้านกิจกรรม พื้นฐานของวิถีชีวิตประกอบด้วยรักษาศีล ๕ ยิ้มง่าย ไหว้สวย กราบงาม ขั้นที่ ๒ ด้านการเรียนการสอน มีการบูรณาการหลักพระพุทธศาสนาสู่การจัดการเรียนการสอน ขั้นที่ ๓ ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ มีการเรียนการสอนอย่างกัลยาณมิตร และขั้นที่ ๔ ด้านการบริหาร คือการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง และชุมชนอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ๒) หลักจิตวิทยาและหลักพุทธธรรมที่ใช้จัดการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน คือ หลักที่ใช้ในการพัฒนาตนเอง คือ (๑) ด้านจิตใจ (๒) ด้านร่างกาย (๓) ด้านอารมณ์ (๔) ด้านสติปัญญา (๕) ด้านสังคม (๖) ด้านความรู้ และ (๗) การพัฒนาตนเองสู่ความต้องการของตลาดแรงงาน และ ๓) รูปแบบการจัดการศึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยาในโรงเรียนวิถีพุทธคือการจัดการเรียนการสอนโดยยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาภายใต้การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชนอย่างเป็น

กัลยาณมิตรโดยมีไตรสิกขาเป็นกระบวนการผ่านบ้าน วัด โรงเรียน และนำมาบูรณาการเพื่อนำไปสู่การที่เด็กเป็นคนดี เป็นคนเก่งและมีความสุข

คำสำคัญ: การจัดการศึกษา, พุทธจิตวิทยา, โรงเรียนวิถีพุทธ

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the process of educational management of Buddhist Oriented School; 2) to analyze the principles of Buddhism and psychology in educational management in Buddhist Oriented School; and 3) to propose the educational management model according to Buddhist psychology in Buddhist schools. Qualitative research with in-depth interview and field study was used. Key informants were principals and teachers from 8 Buddhist oriented schools. Research tool was interview guideline and data were analyzed and summarized using descriptive method. Results showed that: 1) The study of the process of educational management of Buddhist oriented school can be found in 4 steps which were the first step of physical aspect that has a Buddha image, the atmosphere is shady, clean, peaceful, free of devils, in the basic activities of the way of life, consisting of preserving the five precepts with smiling and paying respect. The second step was teaching and learning aspect that integrated Buddhism principles into teaching and learning. The third step was the aspect of atmosphere and interaction. The fourth step was administration aspect which showed the participation of parents and community. 2) Psychological principles and Buddhist principles in Buddhist oriented schools were related to self-development, namely (1) psychological aspect, (2) physical aspect, (3) emotional aspect, (4) Intellectual aspect, (5) Social aspect, (6) Knowledge aspect and (7) Self-development to the needs of the labor market. 3) Educational management model according to Buddhist psychology in Buddhist oriented schools was based on Buddhist principles under the participation of parents. The community was friendly and has shown the Threefold Learning through the house, temple, school, and integration to lead the children to be good and happy people.

Keywords: Educational Management, Buddhist Psychology, Buddhist Oriented School

บทนำ

โรงเรียนถือว่า มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศเพราะเป็นสถาบันที่ให้การศึกษาคำรู้ และปลูกฝังค่านิยม ทศนคติ ความเชื่อต่างๆ แก่เด็กนักเรียนและเยาวชน โดยครูมีภาระหน้าที่ในการสอน ตามหลักสูตรของโรงเรียน หรือกระทรวงศึกษาธิการที่กำหนดให้ โดยเน้นทางด้านพุทธศึกษา เป็นการให้ความรู้ในเนื้อหาวิชาต่างๆ ๘ กลุ่มสาระการเรียนรู้ คือ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะการงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ^๑ ในอดีตอันยาวนานของการศึกษาไทย รากฐานจากการใช้พุทธธรรมมาอบรมสั่งสอนกุลบุตรธิดาและผู้ใหญ่ทั้งหลายแต่อาจไม่เป็นระบบของการศึกษาบังคับอย่างในปัจจุบัน แม้ในปัจจุบันจะมีการศึกษาภาคบังคับ แก่คนส่วนใหญ่ แต่ก็ได้มีนำเอาพุทธธรรมมาเป็นฐานของการศึกษา แต่นำระบบและองค์ความรู้ตามโลก นิยม โดยมีฐานจากประเทศตะวันตกมาเป็นแกนในการจัดการศึกษา ทำให้พุทธธรรมเองเริ่มเห็นห่างจาก ชีวิตของคนไทยยุคปัจจุบันมากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายในความล้ำค่าของพุทธธรรม จากการที่เป็น ฐานของวัฒนธรรมไทยมาแต่อดีตด้วยคุณค่าอันอนันต์ของ องค์ความรู้ในพุทธธรรม และระบบไตรสิกขา ที่ชัดเจนในการศึกษาพัฒนาผู้เรียนทุกวัย

ประเทศไทยได้พยายามพัฒนาคุณภาพการศึกษามาโดยตลอด จากรายงานความสามารถในการ แข่งขันของประเทศเปรียบเทียบกับสังคมโลก ๔๔ ประเทศ ตั้งแต่ ปี พ.ศ.๒๕๔๐-๒๕๔๔ พบว่า ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ประเทศไทยได้ถูกจัดไว้อันดับที่ ๓๑ ปี พ.ศ.๒๕๔๑ ได้อันดับที่ ๔๑ ปี พ.ศ.๒๕๔๒ ได้อันดับที่ ๓๖ ปี พ.ศ.๒๕๔๓ ได้อันดับที่ ๓๕ และปี พ.ศ.๒๕๔๔ ได้อันดับที่ ๓๘ โดยเห็นว่าประเทศไทยอยู่ในกลุ่ม ๑๐ ประเทศสุดท้ายเกือบทุกปี^๒ นอกจากนี้สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท) ได้ศึกษาความสามารถในด้านการคิดวิเคราะห์ของเด็กไทยเกี่ยวกับการทำข้อสอบคณิตศาสตร์และ วิทยาศาสตร์ของสมาคมนานาชาติ เพื่อการประเมินผลทางการศึกษาพบว่า เด็กไทยทำคะแนนได้ดีสำหรับ ข้อสอบแบบเลือกตอบ ที่ใช้ทักษะพื้นฐานเช่น การบวก ลบ คูณ หาร หรือข้อสอบที่ใช้ในความจำแต่ไม่ สามารถทำที่เป็นโจทย์ปัญหาที่ต้องคิดวิเคราะห์ และการเรียบเรียงความคิดออกมาเป็นคำพูด ในขณะที่ ความสามารถดังกล่าว เป็นเรื่องที่สำคัญสำหรับการดำเนินชีวิตในปัจจุบันนอกจากรายงานผลสัมฤทธิ์ ทางวิชาการของเด็กไทยอยู่ในระดับต่ำแล้ว ทางด้านจริยธรรม คุณธรรม และความปลอดภัยของร่างกาย และจิตใจก็อยู่ในสถานะเสี่ยง เช่นเดียวกัน ดังตัวอย่างของปัญหายาเสพติดระบาดในสถานศึกษา การถูก ทำร้ายร่างกายของเด็ก ปัญหาอาชญากรรมที่เด็กเป็นผู้ก่อขึ้น จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่าคุณภาพทาง การศึกษาของประเทศไทยมีความจำเป็นอย่างยิ่ง

^๑ กระทรวงศึกษาธิการ, **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๔๔**, พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์), หน้า ๑๓.

^๒ คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, **ความสามารถในการแข่งขันทางการศึกษาของประเทศ, ๒๕๔๔** (อัสสัมชัญ).

โรงเรียนวิถีพุทธจึงถือเป็นหนึ่งในโรงเรียนรูปแบบใหม่ที่จะช่วยผลักดันให้เด็กเยาวชนไทยสามารถพัฒนาตามศักยภาพเป็นคนดี คนเก่งของสังคมและสามารถดำรงชีวิตได้อย่างเป็นสุข กระทรวงศึกษาธิการจึงได้นำความเห็นของที่ประชุมมาหารือต่ออีกหลายครั้ง อีกทั้ง ดร.สิริกร มณีรินทร์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการและคณะได้ไปกราบขอคำแนะนำเรื่องการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธจากพระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต) วัดญาณเวศกวัน เมื่อวันที่ ๑-๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๖ นอกจากนั้นยังมีข้าราชการระดับสูง ได้ไปกราบขอคำแนะนำเรื่องเดียวกันจากพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รวมทั้งนิมนต์ท่านมาให้ข้อคิดในการระดมความคิดครั้งแรก ในวันที่ ๒๖ -๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๔๖ เป็นการประชุมหารือเรื่องโรงเรียนวิถีพุทธเป็นครั้งแรก มีพระภิกษุและฆราวาส ผู้ทรงคุณวุฒิมาร่วมประชุมประมาณ ๕๐ รูป/คน ได้ข้อสรุปเบื้องต้นถึงหลักสำคัญของการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ และในวันที่ ๑ - ๔ เมษายน พ.ศ.๒๕๔๖ เป็นการประชุมหารือครั้งที่ ๒ มีพระภิกษุและฆราวาสรวมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิ มาร่วมกำหนดแนวการดำเนินการต่อจากหลักการที่ได้ข้อสรุปไปแล้วประมาณ ๕๐ รูป/คน จากการประชุมใหญ่ ๒ ครั้ง ทำให้ได้กรอบความคิดแบบโรงเรียนวิถีพุทธ และแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธทางกระทรวงศึกษาธิการ จึงมีแนวคิดที่จะส่งเสริมให้สถานศึกษานำระบบของพุทธธรรมมาประยุกต์กับระบบการเรียนการสอนกับสถานศึกษาปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อพัฒนาเยาวชนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ กำหนดให้คุณสมบัติของการเป็นคนดี เก่ง มีความสุขอย่างแท้จริง^๓ ตามความมุ่งหมายและหลักการของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ ที่กล่าวไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างมีความสุข^๔ การปลูกฝังจิตสำนึกของความเป็นไทยให้กับเยาวชนและประชาชนในชาติ รัฐต้องให้การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือมาช้านานและศาสนาอื่นๆ ทั้งต้องส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา รวมทั้งสนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต ในทำนองเดียวกับความในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ มาตรา ๖^๕ ระบุว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา

^๓ คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, กรอบวิสัยทัศน์และทิศทางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ ๙ ตามมติคณะรัฐมนตรี, ๒๕๔๓, หน้า ๑๓๒.

^๔ กระทรวงศึกษาธิการ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๓.

^๕ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สำนักพิมพ์เดอะบุ๊คส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๓.

ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและคุณธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข”^๖ ซึ่งให้เห็นว่า วัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา คือ ต้องพัฒนาคุณภาพคนไทยให้ดีขึ้น มีคุณภาพด้านวิชาการ และด้านคุณธรรมจริยธรรมมีจิตสำนึกสาธารณะที่ดี นอกจากนี้ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา^๗ ได้กำหนดมาตรฐานเพื่อการประเมินภายนอกของสถานศึกษาในด้านผู้เรียน คือ นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์ โดยสถานศึกษาจะพัฒนาไปสู่มาตรฐานคุณภาพ การศึกษาได้มากน้อยเพียงไรขึ้นอยู่กับการบริหารการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ และระบบของการ บริหารจะมีประสิทธิภาพไปสู่มาตรฐานที่ดีได้ต้องอาศัยบุคลากรในการขับเคลื่อนให้บรรลุเป้าหมาย บุคลากรภายในหน่วยงานจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาระบบการบริหารการจัดการศึกษา หน่วยงาน ด้านการจัดการศึกษาในสังคมไทยได้พยายามพัฒนาการบริหารงานอย่างต่อเนื่อง โดยการนำหลักการ หรือทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษามาปรับประยุกต์ใช้ในการบริหารงาน เนื่องจากพระพุทธศาสนามีบทบาทและอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมไทยส่วนใหญ่ หลักธรรม ทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นอีกหนึ่งทางเลือกที่นักบริหารการศึกษามักจะนำมาปรับประยุกต์ใช้ในการ บริหารงาน เราจึงเห็นหน่วยงานทางการศึกษาหลายแห่งได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาปรับใช้ ในการบริหารงาน เช่น (นิตย สัมมาพันธ์) ได้กล่าวถึง “การบริหารเชิงพุทธ” ว่า นักบริหารทุกประเภท ตั้งแต่ระดับนานาชาติ ระดับชาติ ระดับท้องถิ่น ระดับองค์กร ระดับหน่วยงาน หมู่คณะ ครอบครัว ตลอดจน ตนเอง ควรมีความ และควรก่อให้เกิดวินัยในหมู่คณะที่ตนรับผิดชอบในฐานะผู้นำด้วย ในทาง พระพุทธศาสนา วินัยสำหรับฆราวาสคือ ศีล ๕ ซึ่งการรักษาศีล จะได้ผลดีเมื่อมีเบญจธรรมประกอบ หนุนหลังศีลเอาไว้เป็นคู่ ๆ เช่น ละเว้นจากการฆ่าสัตว์ได้งายถ้ามีใจเมตตากรุณา เป็นต้น”^๘

วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทย ได้รับการหล่อหลอมมาจากคำสอนของพระพุทธศาสนาตั้งแต่มยุครแรกของประวัติศาสตร์ชาติไทยจนกล่าวได้ว่าวิถีพุทธคือวิถีวัฒนธรรมของชาวไทยส่วนใหญ่จนมีความ เป็นเอกลักษณ์ที่ทั่วโลกตระหนักและให้การยอมรับ^๙ พุทธธรรมเป็นองค์ความรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจ ธรรมชาติ ชีวิตประจำวันของคนทั่วไป คือการกิน อยู่ ดู ฟัง จนถึงระดับการดำเนินชีวิต พุทธธรรมมีกรอบ การพัฒนาหลัก เป็นระบบการศึกษา ๓ ประการเรียกว่า ไตรสิกขา คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา อธิปัญญา

^๖ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์เดอะบุ๊คส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๗.

^๗ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพ การศึกษา, สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, คู่มือการประกอบ วิชาชีพ ทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๙), หน้า ๑๕.

^๘ นิตย สัมมาพันธ์, การบริหารเชิงพุทธ, ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๔๔.

^๙ กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่ง สินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), ๒๕๔๖), หน้า ๗.

ศึกษาที่เรียกสั้นๆว่า ศิล สมาธิ ปัญญา^{๑๐} เพราะฉะนั้น การที่ได้มีโครงการโรงเรียนวิถีพุทธเกิดขึ้นมานั้น ถือเป็นโอกาสอันดีที่จะทำการศึกษาและพัฒนาเพื่อให้เกิดการดำเนินการเป็นวงกว้าง และเพิ่มจำนวนโรงเรียนเข้าร่วมโครงการมากขึ้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้บริหาร และครูผู้สอน ทั้งในเรื่องความรู้ เจตคติที่ดี และความพร้อมที่จะดำเนินงานตามวิถีพุทธ และพัฒนาบุคลากร และคุณลักษณะบุคลากรโรงเรียนรวมถึงการก่อเกล็ดสัมพันธ์โรงเรียนและชุมชน ซึ่งแนวทางดำเนินงานควรอยู่บนพื้นฐานกรอบความคิดรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ ตามหลักไตรสิกขา อันได้แก่ ศิล สมาธิ และปัญญา ด้วยเหตุนี้เอง ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษา เพื่อนำผลที่ได้ อันเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ ไปเป็นแนวทางในการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่นักเรียน ในโรงเรียนและสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการศึกษาของโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน
๒. เพื่อวิเคราะห์หลักจิตวิทยาและหลักพุทธธรรมที่ใช้จัดการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน
๓. เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยาในโรงเรียนวิถีพุทธ

การออกแบบการวิจัย

ออกแบบการวิจัยเป็น ๓ ระยะ ดังนี้

ระยะที่ ๑ ศึกษากระบวนการจัดการศึกษาของโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน

ศึกษากระบวนการจัดการศึกษาของโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทานนี้ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยมีเครื่องมือคือ แบบสัมภาษณ์โดยมีวิธีการ ดังนี้

ก. วิธีการศึกษา

ศึกษากระบวนการจัดการศึกษาของโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทานผู้วิจัย จะใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตำรา วารสาร บทความ และเว็บไซต์ที่น่าเชื่อถือได้

ข. การศึกษาจากการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือ คือแบบสัมภาษณ์ โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๕ ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องทั้งเชิงเนื้อหา ภาษา และโครงสร้าง แล้วนำไปปรับปรุงแก้ไข ก่อนนำไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา แล้วจึงนำไปเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์จากตัวแทนกลุ่มเป้าหมายหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

^{๑๐} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), *สู่การศึกษาแนวพุทธ*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), ๒๕๔๖), หน้า ๖.

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์ ได้แก่ ผู้บริหารและครูในโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน รุ่นที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๕๘ จำนวน ๑๓ คนจากจำนวน ๘ โรงเรียน

ค. วิธีการวิเคราะห์ผลการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง

ระยะที่ ๒ วิเคราะห์หลักจิตวิทยาและหลักพุทธธรรมที่ใช้จัดการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน

ระยะที่ ๓ นำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยาในโรงเรียนวิถีพุทธ

สรุปผลการวิจัย

การจัดการศึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยาในโรงเรียนวิถีพุทธ สรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

๑. ศึกษากระบวนการจัดการศึกษาของโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน

ด้านกายภาพประกอบด้วยป้ายโรงเรียนวิถีพุทธ มีพระพุทธรูปบริเวณโรงเรียน มีพระพุทธรูปประจำห้องเรียน มีพระพุทธรูปศาสนสุภาสิต วาเทธรรม พระราชดำรัส ติดตามที่ต่างๆ มีความสะอาด สงบ ร่มรื่น มีห้องพระพุทธรูปศาสนา หรือลานธรรม จัดทำขึ้นเพื่อนำมาใช้ในการประกอบกิจกรรมเกี่ยวกับพระพุทธรูปศาสนา ไม่มีสิ่งเสียดสี เหล้า บุหรี่ ๑๐๐%

ด้านกิจกรรมพื้นฐานของวิถีชีวิต คือรักษาศีล ๕ ยิ้มง่าย ไหว้สวย กราบงาม ก่อนรับประทานอาหาร มีการพิจารณาอาหาร ประหยัด ออม ถนอมใช้เงิน และสิ่งของ มีนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียน ใฝ่ดีใฝ่ชอบทุกคน ปัจจุบันบุคลากรโรงเรียนวิถีพุทธได้ใส่เสื้อสีขาวในวันพระหรือใส่เสื้อสีขาวสัปดาห์ละหนึ่งวัน เป็นการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ที่ชาวพุทธควรร่วมกันเว้นจากความชั่ว ทำความดี ทำจิตให้สะอาดบริสุทธิ์ ทำบุญใส่บาตร ฟังเทศน์ กิจกรรมสวดมนต์จัดให้มีกิจกรรมสวดมนต์ประจำสัปดาห์

ด้านการเรียนการสอนคือบริหารจัดการ เจริญปัญญา ก่อนเข้าเรียน เข้าและบ้าย บูรณาการวิถีพุทธ ทุกกลุ่มสาระและในวันสำคัญทางพุทธศาสนา ครูพานักเรียนทำโครงการคุณธรรม กิจกรรมจิตอาสา สัปดาห์ละ ๑ ครั้ง ครู ผู้บริหาร และนักเรียนทุกคนไปปฏิบัติศาสนกิจที่วัดเดือนละ ๑ ครั้ง

ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์คือไม่มีอาหารขยะขายในโรงเรียน ไม่ดูดำนักเรียนให้การอบรม สั่งสอนอย่างเป็นกัลยาณมิตร ชื่นชมคุณความดีหน้าเสาธงทุกวัน โฮมรูมเพื่อสะท้อนความรู้สึก ครู ผู้บริหาร และนักเรียน มีสมุดบันทึกความดี ครู ผู้บริหาร และนักเรียนสวดได้ธรรมศึกษาตรีเป็นอย่างน้อย บริหารจิต เจริญปัญญาก่อนการประชุมทุกครั้ง มีพระมาสอนอย่างสม่ำเสมอ

ด้านการบริหารจัดการคือสถานศึกษาโดยบุคลากรในสถานศึกษาร่วมกับผู้ปกครองและชุมชน สร้างความตระหนักและศรัทธา รวมทั้งเสริมสร้างปัญญาเข้าใจในหลักการและวิธีดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธร่วมกัน ทั้งนี้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ครู และผู้บริหารเพียรพยายามสนับสนุนโดย

ลักษณะต่างๆ และการปฏิบัติตนเองที่จะสนับสนุนและเป็นตัวอย่างในการพัฒนา ผู้เรียนตามวิถีชาวพุทธ สถานศึกษาวิเคราะห์จัดจุดเน้นหรือรูปแบบรายละเอียดวิถีพุทธตามความเหมาะสมกับบริบทของ สถานศึกษา ซึ่งแต่ละสถานศึกษาจะมีจุดเน้นและรายละเอียดรูปแบบที่แตกต่างกันได้ เช่น บางสถานศึกษา จะมีจุดเน้นประยุกต์ไตรสิกขาในระดับชั้นเรียน (การจัดกระบวนการเรียนรู้) บางสถานศึกษาเน้นประยุกต์ ในระดับกิจกรรมวิถีชีวิตประจำวันภาพรวม บางสถานศึกษาอาจทำทั้งระบบทุกส่วนของการจัดการศึกษา ก็เป็นไปได้

๒. วิเคราะห์หลักจิตวิทยาและหลักพุทธธรรมที่ใช้จัดการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน

สังเคราะห์หลักพุทธธรรมและจิตวิทยาในการจัดการศึกษาในระดับโรงเรียนวิถีพุทธ คือ ด้านปัจจัย จูงใจประกอบด้วยความต้องการพัฒนาตนเอง คือ

๑) การพัฒนาด้านจิตใจ หมายถึง การพัฒนาสภาพของจิตที่มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและสิ่งแวดล้อม มองโลกในแง่ดี เชิงสร้างสรรค์

๒) การพัฒนาด้านร่างกาย หมายถึง การพัฒนารูปร่างหน้าตา กริยาท่าทาง การแสดงออก น้ำเสียง วาจา การสื่อความหมายรวมถึงสุขภาพอนามัย และการแต่งกายเหมาะสมกับกาลเทศะ รูปร่างและผิวพรรณ

๓) การพัฒนาด้านอารมณ์ หมายถึง การพัฒนาความสามารถในการควบคุมความรู้สึกนึกคิดและการแสดงออก ควบคุมอารมณ์ที่เป็นโทษต่อตนเองและผู้อื่น

๔) การพัฒนาด้านสติปัญญา และความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง การพัฒนาความรอบรู้ ความฉลาด ไหวพริบ ปฏิภาณ การวิเคราะห์ การตัดสินใจ ความสามารถในการแสวงหาความรู้ และฝึกทักษะใหม่ๆ เรียนรู้วิถีทางการดำเนินชีวิตที่ดี

๕) การพัฒนาด้านสังคม หมายถึง การพัฒนาปฏิบัติตน ทำที่ต่อสิ่งแวดล้อม ประพฤติตนตาม ปทัณฐานทางสังคม

๖) การพัฒนาด้านความรู้ ความสามารถ หมายถึง การพัฒนาความรู้ ความสามารถที่มีอยู่ให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น

๗) การพัฒนาตนเองสู่ความต้องการของตลาดแรงงาน หมายถึง การพัฒนาความรู้ความสามารถ ทักษะ ความชำนาญทางอาชีพให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน

การยอมรับนับถือคือการยกย่องให้เกียรติเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียน เพราะการยอมรับนับถือยกย่องให้เกียรติด้วยความสามารถ มีความสุขบนความสำเร็จของตนเองมีความภาคภูมิใจ มีความกล้ากล้าในการใช้ความรู้เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและต่อพระพุทธศาสนา ความก้าวหน้า มั่นคงคือปัจจัยที่ทำให้คนเกิดความพึงพอใจในการเรียนหรือการทำงานคือมีความมั่นคง และความก้าวหน้า

ในการเรียนและการทำงาน คนจะแน่ใจได้ว่าสามารถก้าวหน้าและบรรลุจุดหมายในชีวิตได้สำเร็จ ก็จะทำให้เกิดความสุข ความพึงพอใจในการทำงาน และการดำเนินชีวิตไม่ต้องวิตกกังวลว่าอนาคตจะเป็นเช่นไร ความมั่นคงและความก้าวหน้าในการทำงานนี้ เป็นการพิจารณาในเรื่องความมากน้อยของความคาดหวังของคน ด้านปัจจัยค้ำจุนคือนโยบายและการบริหารจัดการศึกษา ความสัมพันธ์กับชุมชน ด้านสวัสดิการ การส่งเสริมการศึกษา การจัดสรรงบประมาณในการจัดการศึกษา สื่อวัสดุ-อุปกรณ์ การเรียนการสอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน หลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน ด้านการวัดผลและประเมินผล

๓. รูปแบบการจัดการศึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยาในโรงเรียนวิถิพุทธ

จากการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมมาประกอบด้วย การจัดการเรียนการสอนนั้นต้องเป็นกัลยาณมิตรระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ผ่านการบริหารคน เงิน อุปกรณ์ การจัดการอย่างเป็นกัลยาณมิตร โดยมีวิธีการสอน ๕ ขั้นคือ ขั้นนำ ขั้นกิจกรรม ขั้นวิเคราะห์และอภิปราย ขั้นสรุปและนำหลักการไปประยุกต์ใช้ และขั้นประเมินผล และวัดประเมินพฤติกรรมการเรียนรู้โดยมีห้องเรียนที่มีสิ่งแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้คือสะอาดถูกสุขลักษณะน่าอยู่ สีสันน่าดูและเหมาะสมสบายตา บรรยากาศปลอดโปร่ง อากาศถ่ายเทได้ดี บรรยากาศความเป็นอิสระของการเรียน การทำกิจกรรมร่วมกันเป็นระเบียบเรียบร้อย

อภิปรายผล

ศึกษากระบวนการจัดการศึกษาของโรงเรียนวิถิพุทธพระราชทาน คือ ด้านปัจจัยจูงใจประกอบด้วยความต้องการพัฒนาตนเอง คือ

๑) การพัฒนาด้านจิตใจ หมายถึง การพัฒนาสภาพของจิตที่มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและสิ่งแวดล้อมมองโลกในแง่ดี เชิงสร้างสรรค์

๒) การพัฒนาด้านร่างกาย หมายถึง การพัฒนารูปร่างหน้าตา กริยาท่าทาง การแสดงออก น้ำเสียง วาจา การสื่อความหมายรวมไปถึงสุขภาพอนามัย และการแต่งกายเหมาะสมกับกาลเทศะ รูปร่างและผิวพรรณ

๓) การพัฒนาด้านอารมณ์ หมายถึง การพัฒนาความสามารถในการควบคุมความรู้สึกนึกคิดและการแสดงออก ควบคุมอารมณ์ที่เป็นโทษต่อตนเองและผู้อื่น

๔) การพัฒนาด้านสติปัญญา และความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง การพัฒนาความรู้ ความฉลาด ไหวพริบ ปฏิภาณ การวิเคราะห์ การตัดสินใจ ความสามารถในการแสวงหาความรู้ และฝึกทักษะใหม่ๆ เรียนรู้วิถีทางการดำเนินชีวิตที่ดี

๕) การพัฒนาด้านสังคม หมายถึง การพัฒนาปฏิบัติตน ทำที่ต่อสิ่งแวดล้อม ประพฤติตนตามปทัฏฐานทางสังคม

๖) การพัฒนาด้านความรู้ ความสามารถ หมายถึง การพัฒนาความรู้ ความสามารถที่มีอยู่ให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น

๗) การพัฒนาตนเองสู่ความต้องการของตลาดแรงงาน หมายถึง การพัฒนาความรู้ความสามารถ ทักษะ ความชำนาญทางอาชีพให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน

การยอมรับนับถือคือการยกย่องให้เกียรติเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียน เพราะการยอมรับนับถือยกย่องให้เกียรติด้วยความสามารถ มีความสุขบนความสำเร็จของตนเองมีความภาคภูมิใจ มีความกล้ากล้าในการใช้ความรู้เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและต่อพระพุทธศาสนา

ความก้าวหน้ามั่นคงคือปัจจัยที่ทำให้คนเกิดความพึงพอใจในการเรียนหรือการทำงานคือมีความมั่นคง และความก้าวหน้าในการเรียนและการทำงาน คนจะแน่ใจได้ว่าสามารถก้าวหน้าและบรรลุจุดมุ่งหมายในชีวิตได้สำเร็จ ก็จะทำให้เกิดความสุข ความพึงพอใจในการทำงาน และการดำเนินชีวิตไม่ต้องวิตกกังวลว่าอนาคตจะเป็นเช่นไร ความมั่นคงและความก้าวหน้าในการทำงานนี้ เป็นการพิจารณาในเรื่องความมากน้อยของความคาดหวังของคน ด้านปัจจัยค้ำจุนคือนโยบายและการบริหารจัดการศึกษา ความสัมพันธ์กับชุมชน ด้านสวัสดิการการส่งเสริมการศึกษา การจัดสรรงบประมาณในการจัดการศึกษา สื่อวัสดุ-อุปกรณ์ การเรียนการสอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน หลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน ด้านการวัดผลและประเมินผล สอดคล้องกับทวิศักดิ์ ทองทิพย์^{๑๑} ผลของการบริหารสถานศึกษาตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนวิถิพุทธชั้นนำ จังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์พบว่าแนวทางการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาตามหลักไตรสิกขา ด้านสถานศึกษา จัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพและทางสังคมให้เป็นไปตามหลักของศีลผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกัลยาณมิตร จัดกิจกรรมพัฒนาด้านสมรรถภาพจิต คุณภาพจิต สุขภาพจิต จัดกิจกรรมพัฒนาปัญญาของบุคลากรและนักเรียนอย่างต่อเนื่อง ด้านชุมชน สถานศึกษาและสถาบันในชุมชน ร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน อนุรักษ์ และสืบสานวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามของชุมชนและยังสอดคล้องกับสวัสดี เพชรบูรณ์^{๑๒} การพัฒนาการบริหารจัดการโรงเรียนวิถิพุทธระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดสังเวช สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานครเขต ๑ คือ

^{๑๑} ทวิศักดิ์ ทองทิพย์ , “การบริหารการศึกษาโดยใช้หลักไตรสิกขาของโรงเรียนวัดพระพุทธบาทเขากระโดง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), บทคัดย่อ.

^{๑๒} สวัสดิ์ เพชรบูรณ์, “การพัฒนาการบริหารจัดการโรงเรียนวิถิพุทธระดับ มัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนวัดสังเวช สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานครเขต ๑”. *วารสาร มทร. อีสาน (RMUTI Journal)*. Vol.1, No 1 (2008): มกราคม – มิถุนายน ๒๕๕๑.

- ๑) การปรับปรุงสภาพแวดล้อมและบรรยากาศโรงเรียน
- ๒) การพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนวิถีพุทธและกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ที่ต้องการปลูกฝังพัฒนาให้เกิดแก่ผู้เรียนด้วยการสอดแทรกหรือบูรณาการพุทธธรรมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์
- ๓) หลังการใช้รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธระดับมัธยมศึกษาตอนต้น นักเรียนส่วนมากปฏิบัติได้ตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่กำหนด
- ๔) ความพึงพอใจของนักเรียนภายหลังการเรียนตามรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธระดับมัธยมศึกษาตอนต้นอยู่ในระดับมากขึ้นไป
- ๕) ครูอาสาสมัครร่วมโครงการการวิจัยพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมีความเห็นว่าหลังการใช้รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธระดับมัธยมศึกษาตอนต้น นักเรียนสามารถนำหลักพุทธธรรม มาใช้ให้เกิดความรู้ความเข้าใจและปฏิบัติตนได้ตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์

การจัดการศึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยาในโรงเรียนวิถีพุทธที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดีประกอบด้วย ป้ายโรงเรียนวิถีพุทธ มีพระพุทธรูปบริเวณโรงเรียน มีพระพุทธรูปประจำห้องเรียน มีพระพุทธรูปสาสนสุภาสิต วาเชธรรม พระราชดำรัส ติดตามที่ต่างๆ มีความสะอาด สงบ ร่มรื่น มีห้องพระพุทธรูปศาสนา หรือ ลานธรรม จัดทำขึ้นเพื่อนำมาใช้ในการประกอบกิจกรรมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ไม่มีสิ่งเสียดสี เหล้า บุหรี่ ๑๐๐% รักษาศีล ๕ ยิ้มง่าย ไหว้สวย กราบงาม ก่อนรับประทานอาหารมีการพิจารณาอาหาร ประหยัด ออม ถนอมใช้เงิน และสิ่งของ มีนิสัยใฝ่รู้สู้สิ่งยาก ใส่เสื้อสีขาวทุกคน ปัจจุบันบุคลากรโรงเรียนวิถีพุทธ ได้ใส่เสื้อสีขาวในวันพระหรือใส่เสื้อสีขาวสัปดาห์ละหนึ่งวัน เป็นการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ที่ชาวพุทธ ควรร่วมกันเว้นจากความชั่ว ทำความดี ทำจิตให้สะอาดบริสุทธิ์ ทำบุญใส่บาตร ฟังเทศน์ กิจกรรมสวดมนต์ จัดให้มีกิจกรรมสวดมนต์ประจำสัปดาห์ บริหารจิต เจริญปัญญา ก่อนเข้าเรียน เข้าและบ้าย บูรณาการ วิถีพุทธทุกกลุ่มสาระและในวันสำคัญทางพุทธศาสนา ครูพานักเรียนทำโครงการคุณธรรม กิจกรรมจิตอาสา สัปดาห์ละ ๑ ครั้ง ครู ผู้บริหาร และนักเรียนทุกคนไปปฏิบัติศาสนกิจที่วัดเดือนละ ๑ ครั้ง ไม่มีอาหารขยะ ขยายในโรงเรียน ไม่ดูดำนักเรียนให้การอบรมสั่งสอนอย่างเป็นกัลยาณมิตร ชื่นชมคุณความดีหน้าเสาธง ทุกวัน โสมรุมเพื่อสะท้อนความรู้สึก ครู ผู้บริหาร และนักเรียน มีสมุดบันทึกความดี ครู ผู้บริหาร และ นักเรียนสอบได้ธรรมศึกษาตรีเป็นอย่างน้อย บริหารจิต เจริญปัญญาก่อนการประชุมทุกครั้ง มีพระมาสอน อย่างสม่ำเสมอ โดยร่วมกับผู้ปกครองและชุมชนสร้างความตระหนักและศรัทธา รวมทั้งเสริมสร้างปัญญา เข้าใจในหลักการและวิธีดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธร่วมกัน ทั้งนี้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ครู และผู้บริหารเพียรพยายามสนับสนุนโดยลักษณะต่างๆ และการปฏิบัติตนเองที่จะสนับสนุนและเป็น ตัวอย่างในการพัฒนา ผู้เรียนตามวิถีชาวพุทธ สถานศึกษาวิเคราะห์จัดจุดเน้นหรือรูปแบบรายละเอียด

วิถีพุทธตามความเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษาสอดคล้องกับเชิงอุปถัมภ์^{๑๓} แนวทางการพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนวิถีพุทธสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต ๒ พบว่า บ้าน วัด โรงเรียนต้องรู้ร่วมกันจึงจะพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธได้ จัดประชุมชี้แจง ให้การอบรม ศึกษาดูงาน จัดอบรมเชิงปฏิบัติการ จัดทำแผนบูรณาการวิถีพุทธเข้าไว้ในทุกกลุ่มสาระวิชาครูต้องกำหนดเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันมาเป็นกรณีตัวอย่าง มีการวางแผนกำหนดกิจกรรมเป็นข้อตกลงร่วมกัน ติดตาม กำกับ รายงาน ผลอยู่ตลอดเวลา และควบคุมพฤติกรรม การปฏิบัติงานกิจกรรมต่างๆ ครูผู้รับผิดชอบต้องสอนครูพระกรณีไม่มาหรือจัดหาครูพระรูปอื่นมาสอนแทน ผู้บริหารต้องวางแผนร่วมกันว่าจะไปวัดไหนวันไหนจัดทำเป็นปฏิทินให้ชัดเจน สรุปผลในแต่ละวัน มีปัญหาอะไรอย่างไร มีใบงาน และจัดประชุมชี้แจงสร้างความตระหนัก วางกฎ ระเบียบ จัดอบรมปลูกฝังนักเรียนสม่ำเสมอเป็นประจำให้รักโรงเรียนเหมือนบ้าน อนุรักษ์วัฒนธรรม^{๑๔} ได้ทำวิจัยเรื่องการศึกษาการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต ๑ พบว่า

- ๑) การเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้บริหาร ครู และบุคลากรของโรงเรียนตามแนวทางวิถีพุทธ
 - ๒) วางแผนพัฒนาบุคลากรโครงการสร้างศรัทธา สร้างความเข้าใจด้วยวิธีที่เหมาะสมกับลักษณะของบุคลากร
 - ๓) พัฒนาศักยภาพให้เข้าใจหลักแนวทางการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธตลอดจนการปฏิบัติตนเป็นกัลยาณมิตรกับทุกคน
 - ๔) ให้การยกย่อง ชมเชย แก่บุคลากรที่พัฒนาจนเป็นแบบอย่างที่ดี
 - ๕) จัดฟังเทศน์ปฏิบัติธรรมในโอกาสวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
- และสอดคล้องกับชัยสิทธิ ตนเจริญสุข^{๑๕} ได้ทำวิจัยเรื่องการบริหารงานวิชาการโรงเรียนวิถีพุทธ การบริหารงานวิชาการ โรงเรียนวิถีพุทธ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาญจนบุรี เขต ๒ โดยภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมาก ๙ ด้าน ระดับปานกลาง ๓ ด้าน ซึ่งด้านการนิเทศการศึกษา และการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพในสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก

^{๑๓} เชวง อุปถัมภ์, “แนวทางการพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต ๒”, สังกัด: วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (The Jolden Tedk: HUanity and social Science). Vol.20, No.2, ๒๕๕๗, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : [http://www.tci-thaijo.orQ2/tqQt/Q view/๒๑๕๐๓ \[๒๕ เมษายน ๒๕๖๐\]](http://www.tci-thaijo.orQ2/tqQt/Q view/๒๑๕๐๓ [๒๕ เมษายน ๒๕๖๐]).

^{๑๔} อนุรักษ์วัฒนธรรม, การศึกษาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กำแพงเพชร เขต ๑, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร), ๒๕๕๘.

^{๑๕} ชัยสิทธิ ตนเจริญสุข, “การบริหารงานวิชาการโรงเรียนวิถีพุทธ”, การค้นคว้าอิสระ หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๐), บทคัดย่อ.

แนวทางการพัฒนาด้านการสถานศึกษา คือให้มีการจัดระบบนิเทศภายในสถานศึกษา โดยเน้นการนิเทศที่ร่วมมือช่วยเหลือกันแบบกัลยาณมิตร ควรปรึกษาผู้เกี่ยวข้อง บ้าน วัด ชุมชนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และประสบการณ์การจัดระบบนิเทศภายในสถานศึกษาอื่น หรือเครือข่ายการนิเทศ

รูปแบบการจัดการศึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยาในโรงเรียนวิถิพุทธ จากการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมมาประกอบด้วย การจัดการเรียนการสอนนั้นต้องเป็นกัลยาณมิตรระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ผ่านการบริหารคนเงิน อุปกรณ์ การจัดการอย่างเป็นกัลยาณมิตร โดยมีวิธีการสอน ๕ ขั้นคือ ขั้นนำ ขั้นกิจกรรม ขั้นวิเคราะห์และอภิปราย ขั้นสรุปและนำหลักการไปประยุกต์ใช้ และขั้นประเมินผล และวัดประเมินพฤติกรรมการเรียนรู้โดยมีห้องเรียนที่มีสิ่งแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้คือสะอาดถูกสุขลักษณะน่าอยู่ สีสันน่าดูและเหมาะสมสบายตา บรรยากาศปลอดโปร่ง อากาศถ่ายเทได้ดี บรรยากาศความเป็นอิสระของการเรียน การทำกิจกรรมร่วมกันเป็นระเบียบเรียบร้อยสอดคล้องกับบัญญัติ อรุณพานิข^{๑๖} ได้ทำวิจัยเรื่องการศึกษาการดำเนินงานของโรงเรียนวิถิพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต ๑ พบว่า

๑) การเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้บริหาร ครู และบุคลากรของโรงเรียนตามแนวทางวิถิพุทธ

๒) วางแผนพัฒนาบุคลากรโครงการสร้างศรัทธา สร้างความเข้าใจด้วยวิธีที่เหมาะสมกับลักษณะของบุคลากร

๓) พัฒนาบุคลากรให้เข้าใจหลักแนวทางการดำเนินงานของโรงเรียนวิถิพุทธตลอดจนการปฏิบัติตนเป็นกัลยาณมิตรกับทุกคน

๔) ให้การยกย่อง ชมเชย แก่บุคลากรที่พัฒนาจนเป็นแบบอย่างที่ดี

๕) จัดฟังเทศน์ปฏิบัติธรรมในโอกาสวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

และสอดคล้องกับชัยสิทธิ ตนเจริญสุข^{๑๗} ได้ทำวิจัยเรื่องการบริหารงานวิชาการโรงเรียนวิถิพุทธ การบริหารงานวิชาการ โรงเรียนวิถิพุทธ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาญจนบุรี เขต ๒ โดยภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมาก ๙ ด้าน ระดับปานกลาง ๓ ด้าน ซึ่งด้านการนิเทศการศึกษา และการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพในสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก แนวทางการพัฒนาด้านการสถานศึกษา คือให้มีการจัดระบบนิเทศภายในสถานศึกษา โดยเน้นการนิเทศที่ร่วมมือช่วยเหลือกันแบบกัลยาณมิตร ควรปรึกษาผู้เกี่ยวข้อง บ้าน วัด ชุมชนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และประสบการณ์การจัดระบบนิเทศภายในสถานศึกษาอื่น หรือเครือข่ายการนิเทศ

^{๑๖} ญัฐวุฒิ อรุณพานิข, การศึกษาการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กำแพงเพชร เขต ๑, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, ๒๕๕๘).

^{๑๗} ชัยสิทธิ ตนเจริญสุข, “การบริหารงานวิชาการโรงเรียนวิถิพุทธ”, *การค้นคว้าอิสระ หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๐), บทคัดย่อ.

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

๑. การจัดการศึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยาในโรงเรียนวิถีพุทธ โดยที่ทุกภาคส่วนนโยบายและวิธีปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมและสามารถนำไปใช้ในสังคมแบบมีส่วนร่วม

๒. การปลูกฝังลักษณะที่พึงประสงค์ในวัยรุ่นควรได้รับมาตั้งแต่ปฐมวัยกระบวนการเรียนการสอนโรงเรียนวิถีพุทธเพราะในการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญนั้นการพัฒนาทักษะการคิด วิเคราะห์ การกระบวนการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอีกทั้งการบูรณาการในชีวิตประจำวันนั้นต้องคุณลักษณะอันพึงประสงค์เป็นสิ่งขับเคลื่อนให้นักเรียนเติบโตอย่างมีคุณภาพเป็นคนดี เป็นคนเก่ง และมีความสุข

๓. การจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธเริ่มจากคนในครอบครัวควรสร้างความตระหนักในบทบาทหน้าที่ของคนในครอบครัวอย่างเป็นระบบทั้งการฝึกทักษะด้านต่างๆ เช่น การคิดวิเคราะห์ การคิด วิเคราะห์ การทำงานเป็นกลุ่ม ความกตัญญู และคุณลักษณะที่พึงประสงค์นั้นเกิดจากการปลูกฝังมาจากครอบครัว

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรศึกษาการสร้างเครือข่ายการจัดการศึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยาในโรงเรียนวิถีพุทธ เนื่องจากผู้วิจัยได้เข้าไปสัมภาษณ์โรงเรียนวิถีพุทธที่มีแนวปฏิบัติที่ดีทั้ง ๘ โรงเรียนแล้วมีความคิดเห็นว่าถ้าโรงเรียนทั้ง ๘ โรงเรียนมีการสร้างเครือข่ายการจัดการศึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยาในโรงเรียนวิถีพุทธจะทำให้เกิดโรงเรียนต้นแบบวิถีพุทธที่มีแนวปฏิบัติเดียวกันอย่างเป็นระบบ

๒. ควรศึกษาการสร้างโรงเรียนต้นแบบวิถีพุทธสู่กระบวนการสร้างชุมชนต้นแบบพหุวัฒนธรรมนำสุขโรงเรียนต้นแบบวิถีพุทธมีการนำหลักธรรมมาใช้ในการบูรณาการเรียนการสอนอยู่แล้วดังนั้นควรขยายไปสู่ชุมชนให้เป็นชุมชนพหุวัฒนธรรมนำสุข

๓. ควรศึกษากระบวนการสร้างสุขภาวะทางปัญญาด้วยวิถีพุทธในโรงเรียนวิถีพุทธที่มีแนวปฏิบัติที่ดีการสร้างสุขภาวะทางปัญญาด้วยวิถีพุทธที่มีแนวปฏิบัติที่ดีเป็นสิ่งที่มียุอยู่แล้วในโรงเรียนวิถีดังนั้นการถอดบทเรียนจากโรงเรียนวิถีพุทธต้นแบบจึงเป็นสิ่งที่ควรกระทำแล้วนำมาใช้อย่างเป็นระบบ

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๔**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.

_____. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๒.

_____. แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้า และพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), ๒๕๔๖.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. ความสามารถในการแข่งขันทางการศึกษาของประเทศ, ๒๕๔๔.

_____. กรอบวิสัยทัศน์และทิศทางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ ๙. ตามมติคณะรัฐมนตรี, ๒๕๔๓. ชัยสิทธิ์ ตนเจริญสุข. “การบริหารงานวิชาการโรงเรียนวิถีพุทธ”. การค้นคว้าอิสระ **หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๐.

เชวง อุปถัมภ์. “แนวทางการพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต ๒”. สักทอง: วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (The Jolden Tedk: HUanity and social Science). Vol.20, No.2, ๒๕๕๗ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.tci-thaijo.orQ2/tqQt/Q view/๒๑๕๐๓> [๒๕ เมษายน ๒๕๖๐].

ณัฐวุฒิ อรุณพาณิชย์. การศึกษาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กำแพงเพชร เขต ๑. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร), ๒๕๕๘.

ทวีศักดิ์ ทองทิพย์. “การบริหารการศึกษาโดยใช้หลักไตรสิกขาของโรงเรียนวัดพระพุทธบาทเขากระโดง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

นิตย์ สัมมาพันธ์. **การบริหารเชิงพุทธ**. ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **สู่การศึกษาแนวทางพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้า และพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), ๒๕๔๖.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สำนักพิมพ์เดอะบุ๊คส์ จำกัด, ๒๕๔๖.

_____. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่๒) พ.ศ. ๒๕๔๕**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สำนักพิมพ์เดอะบุ๊คส์ จำกัด, ๒๕๔๖.

สวัสต์ เพชรบูรณ์. “การพัฒนาการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธระดับ มัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนวัดสังเวช สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากทมเขต ๑”. **วารสาร มทร. อีสาน (RMUTI Journal)**. Vol.1, No 1 (2008) : มกราคม – มิถุนายน ๒๕๕๑.

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. **คู่มือการประกอบวิชาชีพทางการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๙.

การพัฒนาวิธีการสอนพระปริยัติธรรมตามหลักทศพลญาณ

Development of Phrapariyattidhamma Teaching Method

following the Dasa-Balañña

พระมหาถาวร ถาวรมณี (ภูผหลวงทอง)

PhramahaThaworn thawarwmedhee (Phuphlaengthong)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: thaworn_dew30@hotmail.com

Received : March 29, 2019

Revised : April 16, 2019

Accepted : April 26, 2019

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ ได้แก่ ๑) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม ๒) เพื่อพัฒนาวิธีการสอนพระปริยัติธรรมตามหลักทศพลญาณ ๓) เพื่อประยุกต์ใช้วิธีการสอนพระปริยัติธรรมตามหลักทศพลญาณ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า **ด้านสภาพปัจจุบันและปัญหาของการเรียนการสอน** พบว่า ๑) ด้านเนื้อหาหลักสูตร ภาษาที่ใช้เป็นภาษาที่เก่าเข้าใจได้ยาก เน้นการท่องจำมากกว่าความเข้าใจ และขาดการประยุกต์ใช้ ๒) ด้านครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี พบว่า ครูสอนยังคงยึดถือการสอนในรูปแบบเดิม ขาดทักษะการสอน เทคนิคการสอนใหม่ ความมั่นคงในหน้าที่การงานหรือผลการตอบแทนขึ้นอยู่กับสำนักเรียน และ ๓) ด้านผู้เรียน พบว่า จำนวนพระภิกษุสามเณรมีความสนใจในการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี มีจำนวนลดน้อยลง สืบเนื่องจากการศึกษาเปิดกว้างขึ้น มีหลายช่องทางให้เลือกศึกษา **ด้านการพัฒนาวิธีการสอน** พบว่า ประกอบด้วย ๑) ฐานฐานญาณ คือ ครูสอนต้องมีความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาที่การสอนชัดเจน การจัดหลักสูตรกำหนดวัตถุประสงค์ในการสอน ๒) กรรมวิปากญาณ คือ ผู้สอนมีความเข้าใจพฤติกรรมของผู้เรียน การประเมินผลพฤติกรรมเบื้องต้น Pre-Test การทดสอบก่อนเรียน ๓) สัพพัตถคามินีปฏิบัติญาณ คือ ผู้สอนจะต้องมีศาสตร์การสอน มีกลยุทธ์การสอน มีทักษะ เทคนิคการสอน ๔) นานาธาตุญาณ คือ ผู้สอนจะต้องมีความรู้ในศาสตร์การสอน มีจิตวิทยาการสอน มีศิลป์ในการสอน เนื้อหาสาระที่จะสอน ๕) นานาอิมุตติญาณ คือ ผู้สอนรู้ถึงศักยภาพ ความสามารถผู้เรียน การดำเนินการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ๖) อินทริยปโรปริยัตตญาณ คือ ผู้สอนควรมีการส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

วิเคราะห์ สังเคราะห์ บูรณาการ ๗) ฆานาภิสังกเลสาทิญาณ คือ การมีกิจกรรมเร้าให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ เรียนด้วยการทำงานเป็นกลุ่ม การแบ่งกลุ่มผู้เรียน กิจกรรมเสริมทักษะ Learning by Doing ๘) ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ คือ การเตรียมกระบวนการสอน ควบคุมและตรวจสอบ ประเมินผลหลังการสอน Post-test ๙) จุตูปปาตญาณ คือ การสร้างบรรยากาศในการเรียน สร้างแรงบันดาลใจ อุดมการณ์ สร้างนวัตกรรมการเรียนการสอน ๑๐) อาสวกัษยญาณ คือ วิธีการสอนอย่างเป็นขั้นตอน การวัดและประเมินผล การวิเคราะห์ข้อมูลย้อนกลับ **ด้านการประยุกต์ใช้วิธีการสอนตามหลักทศพลญาณ** เป็นหลักการสอนที่ผู้สอนอธิบายความหมายของเนื้อหาและทำความเข้าใจวิธีการสอนด้วยหลักทศพลญาณ ประกอบด้วย เนื้อหาที่สอน ผู้สอน และผู้เรียนโดยบูรณาการกับหลักทศพลญาณ นำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม และเสริมทักษะผู้เรียนและผู้สอนด้วยหลัก TMD

คำสำคัญ : พระปริยัติธรรม, ทศพลญาณ, การสอนพระปริยัติธรรมตามหลักทศพลญาณ

Abstract

The objectives of this research were; 1) to study the current state and problems in Phrapariyattidhamma teaching and learning, 2) to develop Phrapariyattidhamma teaching methods according to Dasa-balañña, and 3) to apply Phrapariyattidhamma teaching methods based on Dasa-balañña methods. The research is in the qualitative study. The results of the study found that: **The present state of Phrapariyattidhamma teaching** is that the follows; 1) In the aspect of the Curriculum; the Pali language is difficult to understand because of its Old fashioned language and is not in daily life communication and out of use in communication, the learning method is mainly focused on rote learning, not on understanding, 2) In the aspect of Teachers; the Pali teachers still follow the traditional teaching methods, and lack of work security because their recruitment depends on each school, and 3) In the aspect of Students; since the number of boys and men to be ordained is decreased, and that also affects to the number of students in Pali study. **The development of Phrapariyattidhamma teaching methods according to Dasa-balañña consisted of;** 1) Tñāññā-ñña, The teachers should thoroughly understand curriculum, course contents, and course objective, 2) Kammavipāka-ñña, The teachers should understand behaviors of their students through pre-test,

3) Sabbatthagāminī-paṭipadā-ñāṇa, The teachers should have techniques, strategies, and skills in their teaching, 4) Nānādhātu-ñāṇa, The teachers should have knowledge, psychology, and arts of the teaching contents, 5) Nānādhimuttika-ñāṇa, The teachers should know learning potential of their students, 6) Indriyaparopariyatta-ñāṇa, The teachers should inspire and promote their students with creative, analytical and synthetic thinking, 7) Jhānādisankilesādi-ñāṇa, The teachers should assign students with team-study, group work, and learning by doing, 8) Pubbenivāsānussati-ñāṇa, Teaching by process, control, evaluation, and posttest, 9) Cutūpapāta-ñāṇa, To create learning atmosphere, learning inspiration, ideal, and teaching innovation, and 10) Āsavakkhaya-ñāṇa, Step by step teaching, measurement and evaluation, and result analysis. **The application of Phrapariyattidhamma teaching based on Dasa-balañāṇa principles** is that the teachers have to understand the course contents and teach with the teaching methods according to Dasa-balañāṇa consisting of teacher, learner, and course content. Teaching and learning Phrapariyattidhamma integrated with Dasa-balañāṇa and TMD principle.

Keyword : Phrapariyattidhamma, Dasa-Balañāṇā, Teaching Phrapariyattidhamma Based On Dasa-Balañāṇā.

บทนำ

ในปัจจุบันทุกคนได้ให้ความสำคัญด้านการศึกษามากซึ่งอาจเป็นเพราะสภาพสังคมแปรเปลี่ยนไปจากเดิม ในด้านการถ่ายทอดวัฒนธรรมไม่ใช่เป็นหน้าที่ของครอบครัวเท่านั้น แต่เป็นหน้าที่ของสังคมอื่น ๆ ด้วย เช่น ด้านการศึกษาในระดับประถมศึกษา เป็นการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ มีทักษะ มีเจตคติที่ดี เพื่อที่จะดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข ได้เต็มศักยภาพ รู้จักตนเอง สนใจงานตามความถนัดของตนเอง การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ ได้กำหนดสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ การศึกษาขั้นพื้นฐาน และมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นทั้ง ๘ สาระการเรียนรู้ โดยมุ่งพัฒนาให้เป็นคนที่สมบูรณ์มีความสุขทั้งทางร่างกายจิตใจสติปัญญาอารมณ์และสังคมเน้นในด้านความรู้ความสามารถพึ่งตนเองได้อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสร้างสรรค์และมีความสุข^๑ จุดเริ่มต้นของการพัฒนา มีการศึกษาเป็น

^๑ ลาวัลย์ ศรีศิลปนันท์, กลยุทธ์การสอนของครูมืออาชีพ, (กรุงเทพมหานคร : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑.

พื้นฐาน ถ้าการพัฒนานั้นเป็นการพัฒนา ในระบบก้าวหน้าและเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งนี้ เพราะการพัฒนาเช่นนี้ ย่อมหวังถึงความสำเร็จอันไพบูลย์และมีความยั่งยืน สามารถที่จะต่อยอดได้ แยกแขนงแตกยอดออกไปเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงถึงกันและกันได้โดยมิต้องเสียเวลาเริ่มต้นใหม่^๒

สิ่งที่พระพุทธศาสนาสอนเป็นข้อแรก ก็คือ ความทุกข์ อันเป็นปัญหาที่มนุษย์พึงรับรู้และจัดการแก้ไข โดยถูกต้องและถือว่าภารกิจของพระพุทธศาสนาและระบบการศึกษาของพระพุทธ ศาสนาก็คือ การช่วยมนุษย์ให้แก้ปัญหานั้นได้^๓ การศึกษาคือการสร้างองค์ความรู้ให้เกิดขึ้น เพื่อพัฒนาศักยภาพของบุคคลให้เป็นไปในแนวทางที่ดีงาม ถูกต้อง เป็นธรรม จุดมุ่งหมายแห่งการศึกษาที่ถูกต่อน่าจะไม่เกินเลยไปกว่านี้ ทั้งนี้เพราะคำว่า พัฒนา หมายถึง การทำให้ดีกว่าเดิม ถ้าได้เติมเต็มไปด้วยความถูกต้องและเป็นธรรมเข้าไปด้วยแล้วยิ่งจะทำให้องค์ความรู้นั้นมีคุณค่าโดยยิ่งขึ้นไป^๔ การจัดการเรียนการสอนของครูจึงเป็นการกระบวนกรสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ผู้สอนจึงต้องมีบทบาท ความชำนาญ ประสบการณ์ในกระบวนการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้การสอนของครูบังเกิดผลดี มีประสิทธิภาพและบรรลุจุดมุ่งหมายของการสอน^๕ การทำให้เข้าใจง่ายนับเป็นหัวใจของการสอนเลยทีเดียว ซึ่งการจะทำให้เข้าใจง่ายนั้น ผู้สอนต้องมีความรู้สะสมไว้มหาศาล แล้วคัดกรองว่าส่วนไหนสำคัญ ส่วนไหนไม่สำคัญและสกัดหรือตกผลึกส่วนสำคัญเหล่านั้น ส่วนที่ไม่สำคัญก็ต้องตัดทิ้งไป แล้วหาบทสรุปซึ่งจะช่วยเพิ่มความอยากเรียนอยากรู้ของผู้เรียนได้ ในทางกลับกัน ผู้ที่มีความรู้เพียงน้อยนิดไม่สามารถขมวดประเด็นสำคัญให้สรุปลงได้ ก็จะไปอธิบายรายละเอียดที่ไม่เกี่ยวข้อง หรือไม่ก็พูดวกไปวนมา สรุปไม่ลง จนในที่สุดก็เลยไม่รู้อะไรเป็นอะไร^๖ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นนักการสอนที่ยิ่งใหญ่ที่สุด ทรงพระปรีชาสามารถยอดเยี่ยมในการอบรมสั่งสอน และประสบความสำเร็จในการสอนอย่างสูงสุด พระนามอย่างหนึ่งของพระพุทธเจ้า ที่ปราชญ์ได้ขนานนามถวาย และพุทธศาสนิกชนนิยมกล่าวเรียกกันเสมอ คือคำว่า “พระบรมศาสดาหรือพระบรมครู” ซึ่งแปลว่า พระศาสดาผู้ยอดเยี่ยม

^๒ สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์, “สัมปสาทนียกถา” เรื่องสอบบาลี ของสนามหลวงแผนกบาลี พ.ศ.๒๕๕๑, (กรุงเทพมหานคร: อาทรการพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๗.

^๓ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), *พุทธวิธีในการสอน*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์สวຍ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๔-๕.

^๔ สนามหลวงแผนกบาลี, *เรื่องสอบบาลีของสนามหลวงแผนกบาลีทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค* : (กรุงเทพมหานคร : ๒๕๕๖), หน้า ๗.

^๕ ศรีมงคล เทพรณู, *เอกสารคำสอนรายวิชา ทักษะและเทคนิคการสอน*, (กรุงเทพมหานคร : คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, ๒๕๔๕), หน้า ๓.

^๖ ยาสุโคชิ เท็ตสึยะ อ้างถึงใน ศักดา ดาดวง, *สอนเก่งสอนเป็น*, (กรุงเทพมหานคร : สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น), ๒๕๕๔), หน้า ๑๕.

หรือผู้เป็นยอดของครู ในภาษาบาลีก็มีบทพุทธคุณถวายพระเกียรติว่า “สตถา เทวมนุสฺसानิ” แปลว่า พระศาสดาของทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย และมีคำเสริมพระพุทธคุณว่า “อนุตฺโตร ปุริสทมมสารถิ” แปลว่า เป็นสารถิฝึกคนได้ไม่มีใครยิ่งกว่า^๗

คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าได้รับการบันทึกรักษาไว้ด้วยภาษามคธเมื่อพระพุทธศาสนาได้แผ่ขยายออกไปสู่ประเทศที่ประชาชนไม่มีพื้นความรู้ทางภาษามคธกุลบุตรที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาจำเป็นต้องเรียนรู้ภาษามคธเพื่อจะได้ศึกษาคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่บันทึกไว้ด้วยภาษามคธ^๘ ภาษามคธนี้จึงถือว่าเป็นกุญแจดอกสำคัญที่สามารถไขพระพุทธรวณะที่จารึกไว้ในพระไตรปิฎกออกมาและให้เข้าใจแจ่มแจ้งได้ แม้จะมีผู้แปลหรือถอดใจความเป็นภาษานั้น ๆ แล้วก็ตาม ก็ยังไม่ได้รรถรสและความลึกซึ้งเท่ากับได้ใช้กุญแจดอกนี้ไขความออกมาเอง^๙ ครั้นต่อมาพระพุทธศาสนาได้แพร่หลายไปที่ประเทศศรีลังกา ภาษามคธได้ถูกนักปราชญ์แก้ไขดัดแปลงรูปแบบไวยากรณ์ให้กะทัดรัดยิ่งขึ้น จึงมีชื่อใหม่ว่า “ปาลิ” หรือภาษาบาลี เป็นภาษาจารึกพระไตรปิฎก^{๑๐} เป็นภาษาที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงความหมาย^{๑๑}

ภาษาบาลีนี้เป็นภาษาที่รักษาแบบแผนดั้งเดิมไว้ ดังนั้น การศึกษาภาษาบาลีจึงเท่ากับได้รักษาแบบแผนดั้งเดิมและพุทธพจน์ไว้ให้มากที่สุด นอกจากจะเป็นการศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอนแล้ว ยังได้ชื่อว่าเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาไว้อีกด้วย เพราะหากไม่รู้จักภาษาบาลีแล้ว ก็จะไม่มีความรู้และเข้าใจพระพุทธรวณะในพระไตรปิฎก ถ้าขาดความรู้เรื่องพระไตรปิฎกแล้ว พระพุทธศาสนาก็จะต้องเสื่อมสูญไปด้วย การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จึงถือว่าเป็นหัวใจของการศึกษาของคณะสงฆ์ที่มีผลต่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา เพราะคัมภีร์สำคัญ เช่น พระไตรปิฎกของฝ่ายเถรวาทจารึกไว้เป็นภาษาบาลี และการรักษาต้นฉบับเดิมซึ่งเป็นภาษาบาลี เพื่อป้องกันพระพุทธรวณะไม่ให้คลาดเคลื่อนที่เรียกว่า “สัทธรรมปฎิรูป” จึงต้องมีการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เพราะในปัจจุบันน่าเป็นห่วงพระศาสนา มีคำกล่าวชวนให้คิดว่า ทุกวันนี้ปริยัติก็อาภัพ ปฏิบัติก็อาเพศ ปฏิเวธเลยอาพาธ

^๗ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธวิธีการสอน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๑.

^๘ รังสี สุทนต์, ความจำเป็นของการเรียนภาษาบาลีในการศึกษาพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๖), หน้า ๒.

^๙ พระมหาวิญญู วรณฺฑ, ภาษาบาลี ภาษาพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : เอกพิมพ์ไท จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๗๕.

^{๑๐} พระธรรมเจดีย์ (พงษ์สันต์ ธมฺมเสฏฺโฐ ป.ธ.๙), ฉลองเปริยัตถธรรมวัดกัลยาณมิตร, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๕๖), หน้า ๔๖.

^{๑๑} รังสี สุทนต์, ความจำเป็นของการเรียนภาษาบาลีในการศึกษาพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๖), หน้า ๒.

คือ เป็นนักปริยัติ มิได้เป็นนักปฏิบัติ เพราะรู้จัก รู้จำ แต่ไม่รู้จักจริง ไม่รู้จักแจ้ง บ้างก็เป็นนักปฏิบัติ มิได้เป็นนักปริยัติ เพราะรู้จักจริง รู้แจ้ง แต่ไม่รู้จัก ไม่รู้จำ ยิ่งกว่านั้นคือมิได้เป็นทั้งนักปริยัติทั้งนักปฏิบัติ เป็นแต่เพียงนักคตินักพูด ทั้งไม่รู้จัก ไม่รู้จักจริง และไม่รู้จักแจ้ง แต่ถ้าได้ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีแล้วนำไปปฏิบัติ ให้รู้แจ้งเห็นจริงตามพระสัทธรรม จะเป็นทั้งนักปริยัติเป็นทั้งนักปฏิบัติ เพราะทั้งรู้จัก รู้จำ รู้จริง รู้แจ้ง และรู้จักนั่นเอง^{๑๒} ในขณะที่การศึกษาพระปริยัติธรรมแบบเดิมมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของประชาชนน้อยลงทุกขณะ เนื่องจากความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความก้าวหน้าทางสังคม ทำให้คนรุ่นใหม่ของสังคมไทยโดยทั่วไปไม่มีความรู้สึกรู้ว่าการศึกษาพระสงฆ์มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในสังคมอย่างไร สังคมเองก็ให้ความสำคัญน้อยลงเป็นลำดับ^{๑๓} การศึกษาในพระพุทธศาสนารูปแบบเดิมคือ พระปริยัติธรรม กำลังถูกท้าทายเป็นอย่างมาก การศึกษาแต่พระปริยัติธรรมในสายตาของพระภิกษุสามเณรเห็นว่าไม่เพียงพอต่อการเผยแผ่พุทธธรรมในยุคปัจจุบัน ทำให้พระภิกษุสามเณรส่วนหนึ่งหันมาศึกษาวิชาทางโลกมากขึ้น การศึกษาพระพุทธศาสนาในปัจจุบันอยู่ในสภาพที่อ่อนแอ ในอดีตคณะสงฆ์ประสบความสำเร็จเป็นอย่างมากในการจัดการศึกษาและเป็นประโยชน์ต่อชาติบ้านเมือง แต่ต่อมาการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ก็แย่ลงมาเรื่อย ๆ จนถึงปัจจุบัน^{๑๔}

เหตุนี้ จึงควรมีการพัฒนาวิธีการการสอนแบบบูรณาการหลักพุทธธรรมด้วยหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมหลายประการ แต่ในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำหลักทศพลญาณมาเป็นหลักในการบูรณาการเพื่อพัฒนาวิธีการสอนพระปริยัติธรรม โดยที่การนำหลักทศพลญาณอันเป็นพระคุณเฉพาะของพระพุทธเจ้านั้น นำมาบูรณาการเพื่อเป็นแนวทางให้เกิดความรู้ความเข้าใจแก่บุคคลทั่วไปอันจะสามารถนำความรู้ตามพระคุณข้อนั้น ๆ มาใช้บูรณาการใช้เป็นหลักในการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม เพื่อให้การเรียนการสอนพระปริยัติธรรมมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ และบูรณาการหลักพุทธธรรมเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาวิธีการสอนพระปริยัติธรรมตามหลักทศพลญาณ เพื่อจะนำผลการศึกษาวิจัยนี้ไปใช้เป็นทางเลือก เพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์

^{๑๒} พระพิจิตรธรรมพาที (ชัยวัฒน์ ธมฺมวฑฺฒโน), “นักเทศนายุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เสียงเสียง, ๒๕๔๔) หน้า ๑๔-๑๕.

^{๑๓} พระมหาวงศ์ไทย ศรีลารักษ์, ปัญหาอุปสรรคและผลที่เกิดขึ้นจากการศึกษาของคณะสงฆ์ในประเทศไทย, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒), หน้า ๑๔๒.

^{๑๔} วรเชษฐ ชัยวรพล, “สถานภาพการศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศไทย”, วารสารศาสนาและวัฒนธรรม ๑, ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๐) หน้า ๑๗๒-๑๗๓.

และสถาบันการศึกษาของสังคมไทย อันจะเกิดประโยชน์โสตถิผลอันไพบูรณ์งอกงามกับการศึกษาของคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนาสืบต่อไป

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม
๒. เพื่อพัฒนาวิธีการสอนพระปริยัติธรรมตามหลักทศพลญาณ
๓. เพื่อประยุกต์ใช้วิธีการสอนพระปริยัติธรรมตามหลักทศพลญาณ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวิธีการสอนพระปริยัติธรรมตามหลักทศพลญาณ” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ล้วน โดยเป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อพัฒนาวิธีการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามหลักทศพลญาณ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย ๓ ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมโดยมีขั้นตอน

๑. ศึกษาพระไตรปิฎก หนังสือ ตำรา บทความ สื่อออนไลน์ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัจจุบันและปัญหาของการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม

๒. สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่ ผู้บริหาร ครู ที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมดีเด่น ๑๐ แห่ง ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง

ขั้นตอนที่ ๒ พัฒนาวิธีการสอนพระปริยัติธรรมตามหลักทศพลญาณ โดยมีขั้นตอน ดังนี้

๑. นำผลศึกษาเอกสารและสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ได้จากขั้นตอนที่ ๑ มาทำการสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อสร้างเป็นวิธีการสอนพระปริยัติธรรมตามหลักทศพลญาณ (ฉบับร่างที่ ๑)

๒. จัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ และผู้บริหารของโรงเรียนพระปริยัติธรรมโดยการเลือกแบบเจาะจงกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือก รวมทั้งหมด ๑๐ รูป/คน (ฉบับร่างที่ ๒)

ขั้นตอนที่ ๓ แก้ไข ปรับปรุง และเพื่อประยุกต์ใช้วิธีการสอนพระปริยัติธรรมตามหลักทศพลญาณ ฉบับสมบูรณ์ โดยตรวจสอบโดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้การรับรองจากผู้บริหาร คณาจารย์โรงเรียนพระปริยัติธรรม ดีเด่นจำนวน ๑๐ รูป/คน ซึ่งกำหนดกฎเกณฑ์ในการคัดเลือก โดยมีขั้นตอนการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวิธีการสอนพระปริยัติธรรมตามหลักทศพลญาณ” นี้ แบ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๓ กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ ๑ ผู้ให้ข้อมูลหลักด้านการสอนพระปริยัติธรรม ได้แก่ พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส เจ้าสำนักเรียน อาจารย์ใหญ่ เลขาธิการสำนักเรียนและครูสอนบาลี จำนวน ๑๐ รูป (In-depth Interview) โดยผู้วิจัยคัดเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling)

กลุ่มที่ ๒ ผู้ให้ข้อมูลหลักด้านการสนทนากลุ่มเฉพาะจากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ (Focus Group Discussion) จำนวน ๑๐ รูป/คน เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาวิธีการสอนพระปริยัติธรรมตามหลักทศพลญาณ โดยผู้วิจัยคัดเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

กลุ่มที่ ๓ ผู้ให้ข้อมูลด้านการเข้าร่วมประชุมกลุ่มเฉพาะจากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) จำนวน ๕ รูป/คน เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาวิธีการสอนพระปริยัติธรรมตามหลักทศพลญาณ โดยผู้วิจัยคัดเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure) เป็นการสัมภาษณ์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม

๒. แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม เป็นแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่มพัฒนาวิธีการสอนพระปริยัติธรรมตามหลักทศพลญาณ

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดรูปแบบการสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย ดังนี้

๑. แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง มีขั้นตอนในการการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย ดังนี้

๑) สร้างแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง โดยศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีจากเอกสาร บทความ ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นเรื่องการพัฒนาวิธีการสอนพระปริยัติธรรมตามหลักทศพลญาณ

๒) นำแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้างที่ได้สร้างขึ้นเสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อพิจารณาตรวจสอบค่าความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และภาษาที่ใช้

๓) ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ แล้วนำไปดำเนินการสัมภาษณ์

๒. แบบคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม มีขั้นตอนในการการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย ดังนี้

๑) สร้างแบบคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม โดยการสังเคราะห์ข้อมูลขั้นตอนที่ ๑ รวมทั้งประเด็นสำคัญอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างแบบคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม

๒) นำแบบคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม ให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ตรวจสอบความถูกต้องในเบื้องต้น

๓) นำแบบคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม ที่ผ่านการตรวจสอบของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ มาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์แล้วนำไปดำเนินการสนทนากลุ่ม

๓. แบบตรวจสอบการพัฒนาวีธีการสอนพระปริยัติธรรมตามหลักทศพลญาณ มีขั้นตอนในการการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย ดังนี้

๑) นำร่างรูปแบบฯ โดยการสังเคราะห์ข้อมูลขั้นตอนที่ ๑ และ ๒ รวมทั้งประเด็นสำคัญอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างแบบตรวจสอบร่างการพัฒนาวีธีการสอนพระปริยัติธรรมตามหลักทศพลญาณ ให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ตรวจสอบความถูกต้องในเบื้องต้น

๒) นำแบบตรวจสอบร่างการพัฒนาวีธีการสอนพระปริยัติธรรมตามหลักทศพลญาณ ที่ผ่านการตรวจสอบของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์มาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์แล้วนำไปดำเนินการส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

๑. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม ผลการวิจัยพบว่า

๑) ด้านเนื้อเรื่องที่สอน

หลักสูตรหรือเนื้อหาที่สอนเก่าเกินไป และภาษาที่ใช้ในหนังสือเป็นภาษาที่เข้าใจยาก เน้นการจำและการแปลมากกว่าความเข้าใจ ขาดการประยุกต์ใช้ เนื้อหาเยอะเกินไป ขาดความน่าสนใจ มีเพียงตัวอักษร ไม่เหมาะสมกับเวลาของการศึกษา ขาดการแก้ไขปรับปรุง และไม่เหมาะสมกับผู้เรียนในปัจจุบัน เน้นความจำอย่างเดียวควรให้ผู้เรียนมีความรู้หลากหลาย สามารถเชื่อมโยงประยุกต์ใช้ และมีความสนใจอยากเรียนมากยิ่งขึ้น

๒) ด้านตัวผู้สอน

ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีนั้น ไม่มีการสอบบรรจุอย่างทางคฤหัสถ์ แต่ถือหลักว่า มีความรู้ในเนื้อหาที่จะสอนและมีศรัทธาที่จะสอนก็สามารถเป็นครูได้ ความมั่นคงในหน้าที่การงานหรือผลการตอบแทนขึ้นอยู่กับสำนักเรียน โดยมีการแต่งตั้งให้มีหน้าที่สอนจากเจ้าอาวาสหรือเจ้าสำนักเรียน จึงทำให้ไม่เกิดแรงจูงใจในการสรรหา บรรจุแต่งตั้งครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี และสิ่งสำคัญยังขาดงบประมาณสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนในทุกสำนักเรียน

๓) ด้านตัวผู้เรียน

จำนวนพระภิกษุสามเณรผู้ศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี มีจำนวนน้อยลง ลดลงเรื่อยๆ บุคคลผู้ที่เข้ามาบวชเรียนบาลีมีแนวโน้มจะแย่ง สำนักเรียนในหลายแห่งมีจำนวนนักเรียนลดลงเรื่อยๆ จนต้องปิดการเรียนการสอนชั่วคราว พระภิกษุสามเณรในปัจจุบันมีทางเลือกทางการศึกษาที่เปิดกว้าง สามารถเลือกเข้าเรียนได้หลายทาง

๒. การพัฒนาวิธีการพระปริยัติธรรมตามหลักทศพลญาณ พบว่า ประกอบด้วยองค์ประกอบ การสอนที่สำคัญ ๓ อย่างโดยผู้สอนจะต้องปรับให้สอดคล้องและบูรณาการกับหลักทศพลญาณ ๑๐ ด้าน ได้แก่

๑) วิธีการสอนด้านฐานานุกรณญาณ ได้แก่ ครูสอนบาลีส่วนใหญ่สร้างความเข้าใจในเนื้อหา ขอบเขต และรู้สิ่งที่จะนำมาใช้ในการสอนอย่างชัดเจน รู้ขีดความสามารถของนักเรียนบาลีแต่ละรูปบางรูปสามารถท่องจำ แปลโดยพยัญชนะ โดยอรรถ สามารถเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว

๒) วิธีการสอนด้านกรรมวิปากญาณ ได้แก่ อาจารย์สอนบาลีจะต้องมีความรู้และเข้าใจในพฤติกรรมของผู้เรียน โดยอาจารย์ผู้สอนจะมีความใกล้ชิดกับนักเรียนอย่างมาก มีการกำหนดเนื้อหาให้ตรงตามความต้องการของผู้เรียนจากง่ายไปหายาก

๓) วิธีการสอนด้านสหัพพตคามินีปฏิปทาญาณ ได้แก่ ผู้สอนจะต้องมีศาสตร์ในการสอน โดยภาพรวมแล้วในแต่ละปีทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือแม่กองบาลีสนามหลวงควรจัดอบรมอาจารย์สอนบาลีในแต่ละภาคการปกครองคณะสงฆ์ สอนควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในแต่ละเรื่องที่สอน ผู้เรียนและมีการทดสอบก่อนและหลังเรียนเป็นการดึงดูดให้ผู้เรียนมีความสนใจในการเรียนมากขึ้นและสิ่งสำคัญ

๔) วิธีการสอนด้านนันทาธาตุญาณ ได้แก่ ผู้สอนจะต้องมีความรู้ในศาสตร์การสอน กลวิธีการสอน มีจิตวิทยาในการสอนอย่างน้อยจะต้องรู้ในเรื่องของ จิตวิทยาพัฒนาการเด็ก จิตวิทยาการเรียนรู้ เรื่องการรับรู้ จิตวิทยาการเรียนการสอน

๕) วิธีการสอนด้านนันทนาการศึกษาศาสตร์ ได้แก่ จำแนกได้ว่าผู้เรียนในชั้นเรียนนั้นมีความสามารถในด้านใด จึงเป็นหน้าที่ของผู้สอนที่จะมีกลวิธีในการสอนให้ผู้เรียนสามารถทำสิ่งที่ค่อยให้พัฒนาจนเด่นได้ ผู้สอนต้องคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน ในด้านวัย ประสบการณ์เดิมและความแตกต่างระหว่างบุคคลเป็นหลัก ส่งเสริมให้นักเรียนได้มีการเรียนด้วยการกระทำ (Learning by Doing) ให้มากที่สุด

๖) วิธีการสอนด้านอินทริยโพรปริยัตตญาณ ได้แก่ ผู้สอนมีการส่งเสริมความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ ส่งเสริมการคิดทำสิ่งใหม่ ๆ ที่ดีมีประโยชน์ไม่เลียนแบบใคร ส่งเสริม กิจกรรมสุนทรีภาพ ร้อยกรอง และงานอดิเรกต่าง ๆ นอกจากเวลาเรียนเพื่อให้นักเรียนรู้สึกสนุกสนานหรือผ่อนคลาย มีการใช้การจูงใจในระหว่างเรียน

๗) วิธีการสอนด้านมานาธิสังกิเลสาทิญาณ ได้แก่ ครูสอนจะต้องมีการส่งเสริมให้นักเรียนได้ใช้ความคิดอยู่เสมอ ด้วยการซักถาม หรือให้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ คิดหาเหตุผลเปรียบเทียบ และพิจารณาความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ มีกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อสร้างความสนใจ ผู้เรียนสนุกสนาน ได้ลงมือปฏิบัติจริงและดูผลการปฏิบัติของตนเองด้วยการวัดประเมินผลทั้งก่อนและหลังเรียน

๘) วิธีการสอนด้านบุพเพนิวาสานุสสติญาณ ได้แก่ มีการจัดเตรียมกระบวนการเรียนการสอน การจัดห้องเรียน การเตรียมความรู้ ใช้ตำราประกอบการเรียนให้เหมาะสมกับผู้เรียนสอนจะต้องรู้ประวัติของผู้เรียนพร้อมทั้งส่งเสริม หากจัดทุนสนับสนุนผู้เรียนเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการเรียนให้กับผู้เรียน เป็นการตัดปลิโพธความกังวลให้กับผู้เรียน

๙) วิธีการสอนด้านจุตูปปาตญาณ ได้แก่ ผู้สอนส่งเสริมให้นักเรียนให้เรียนด้วยการทำงานเป็นกลุ่ม ได้แสดงความคิดเห็น ยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกันช่วยเหลือหรือเสนอแนะในการอยู่ร่วมกันในสังคม

๑๐) วิธีการสอนด้านอาสวักขยญาณ ได้แก่ วิธีการสอนอย่างเป็นขั้นตอน ปฏิบัติครบถ้วนของวิธีการสอนในแบบต่างๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้ถึงขีดสูงสุดและประสบผลสำเร็จในการเรียน

๓. ผลประยุต์ใช้วิธีการสอนพระปริยัติธรรมตามหลักทศพลญาณ ประกอบด้วย

๑) วิธีการสอนด้วยหลักรู้หลักสูตรที่สอนอย่างชัดเจน (ฐานาฐานญาณ) คือ ครูสอนต้องมีความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาที่การสอนชัดเจน การจัดหลักสูตร กำหนดวัตถุประสงค์ในการสอน

๒) วิธีการสอนด้วยหลักพฤติกรรมศาสตร์ (กรรมวิปากญาณ) คือ ผู้สอนมีความเข้าใจพฤติกรรมของผู้เรียน การประเมินผลพฤติกรรมเบื้องต้น Pre-Test การทดสอบก่อนเรียน

๓) วิธีการสอนด้วยหลักศาสตร์การสอน (สัพพัตถคามินีปฏิปทาญาณ) คือ ผู้สอนจะต้องมีศาสตร์การสอน มีกลยุทธ์การสอน มีทักษะ เทคนิคการสอน

๔) วิธีการสอนด้วยหลักจิตวิทยา (นันทาธาตญาณ) คือ ผู้สอนจะต้องมีความรู้ในศาสตร์การสอน มีจิตวิทยาการสอน มีศิลป์ในการสอน เนื้อหาสาระที่จะสอน

๕) วิธีการสอนด้วยหลักการสอนที่หลากหลาย(นานาธิมุตติญาณ) คือผู้สอนรู้ถึงศักยภาพความสามารถผู้เรียน การดำเนินการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

๖) วิธีการสอนด้วยหลักการสอนให้คิดมากกว่าทำ (อินทริยปโรปริยัตตญาณ) คือ ผู้สอนควรมีการส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ วิเคราะห์ สังเคราะห์ บูรณาการ

๗) วิธีการสอนด้วยหลักสอนให้จำมากกว่าท่อง (ฌานาทิสังกิเลสาทิญาณ) คือ การมีกิจกรรมเร้าให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ เรียนด้วยการทำงานเป็นกลุ่ม การแบ่งกลุ่มผู้เรียน กิจกรรมเสริมทักษะ Learning by Doing

๘) วิธีการสอนด้วยหลักคล่องการตระเตรียม (ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ) คือ การเตรียมกระบวนการสอน ควบคุมและตรวจสอบ ประเมินผลหลังการสอน Post-test

๙) วิธีการสอนด้วยหลักชำนาญการจูงใจ (จตุปปาตญาณ) คือ การสร้างบรรยากาศในการเรียน สร้างแรงบันดาลใจ อุดมการณ์ สร้างนวัตกรรมการเรียนการสอน

๑๐) วิธีการสอนด้วยหลักเชี่ยวชาญการประเมิน (อาสวักขยญาณ) คือ วิธีการสอนอย่างเป็นขั้นตอน การวัดและประเมินผล การวิเคราะห์ข้อมูลย้อนกลับ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรทำการศึกษาการบริหารสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ในศตวรรษที่ ๒๑
๒. ควรศึกษากลยุทธ์การสอนบาลีของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ยุคไทยแลนด์ ๔.๐
๓. ควรศึกษารูปแบบการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ในศตวรรษที่ ๒๑

บรรณานุกรม

พระธรรมเจดีย์ (พงษ์สันต์ ธมฺมเสฏฺโฐ ป.ธ.๙). **ฉลองเปรียญธรรมวัดกัลยาณมิตร**. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๕๖.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). **พุทธวิธีการสอน**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙.

_____. **พุทธวิธีในการสอน**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๘. กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๖.

พระพิจิตรธรรมพาที (ชัยวัฒน์ ธมฺมวฑฺฒโน). **นักเทศนายุคโลกาภิวัตน์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ เลียงเชียง, ๒๕๔๔.

พระมหาวงศ์ไทย ศรีลารักษ์. ปัญหาอุปสรรคและผลที่เกิดขึ้นจากการศึกษาของคณะสงฆ์ในประเทศไทย

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒.

พระมหาวรญาณ วรณฺญ. ภาษาบาลี ภาษาพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : เอกพิมพ์ไท จำกัด,
๒๕๕๓.

ยาสุโขทัย เทตสียะ อ่างถึงใน ศักดา ดาตวง. สอนเก่งสอนเป็น. กรุงเทพมหานคร : สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี
(ไทย-ญี่ปุ่น), ๒๕๕๔.

รังษี สุทนต์. ความจำเป็นของการเรียนภาษาบาลีในการศึกษาพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

ลาวัลย์ ศรีศิลปนันท์. กลยุทธ์การสอนของครูมีอาชีวะ. กรุงเทพมหานคร : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

วรเชษฐ ชัยวรพล. สถานภาพการศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. วารสารศาสนาและวัฒนธรรม
๑, ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๐).

ศรีมงคล เทพรณฺ. เอกสารคำสอนรายวิชา ทักษะและเทคนิคการสอน. กรุงเทพมหานคร : คณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, ๒๕๕๕.

สนามหลวงแผนกบาลี. เรื่องสอบบาลีของสนามหลวงแผนกบาลีทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค. กรุงเทพ-
มหานคร : ๒๕๕๖.

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า. เรื่องสอบบาลีของสนามหลวงแผนกบาลี พ.ศ.๒๕๕๑. กรุงเทพ-
มหานคร : อาหารการพิมพ์, ๒๕๕๑.

การประเมินหลักการกำกับดูแลกิจการที่ดีกับความสามารถในการทำกำไร
ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย
Assessment of Corporate Governance of Profitability and Firm value
of The listed companies on the Stock Exchange of Thailand

รมิดา คงเขตนวณิช
คณะบัญชี มหาวิทยาลัยศรีปทุม
Lamida Kongkadvanich
School of Accountancy Sripatum University

Email : binfaa@gmail.com

Received : February 20, 2019

Revised : March 29, 2019

Accepted : May 10, 2019

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนการประเมินการกำกับดูแลกิจการ (CGR) กับความสามารถในการทำกำไรโดยใช้อัตราส่วนความสามารถในการทำกำไรของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (๒) เพื่อเปรียบเทียบระดับความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนการประเมินการกำกับดูแลกิจการ (CGR) กับความสามารถในการทำกำไรโดยใช้อัตราส่วนความสามารถในการทำกำไรของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics)) และใช้การวิเคราะห์เชิงอนุมาน (Inference Statistic) ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากฐานข้อมูล SET-SMART จากกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงจำกัดเฉพาะกลุ่มบริษัทที่มีคะแนนการประเมินการกำกับดูแลกิจการในระดับดีเลิศ ระดับดีมาก ระดับดี ที่มีผลการประเมินติดต่อกันตั้งแต่ปี ๒๕๕๖-๒๕๖๐ ได้จำนวน ๑๔๐ บริษัท และระดับที่ต่ำกว่าระดับดีจำนวน ๔๐ บริษัท รวมทั้งสิ้น ๑๘๐ บริษัท โดยศึกษาข้อมูล ๕ ปี ติดต่อกันระหว่างปี ๒๕๕๖-๒๕๖๐

ผลการวิจัยพบว่าคะแนนการประเมินการกำกับดูแลกิจการ มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการทำกำไร ๒ ด้าน ได้แก่ ด้านอัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (ROE) และด้านอัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม (ROA) โดยเป็นความสัมพันธ์เชิงบวก ทั้งนี้คะแนนการประเมินการกำกับดูแลกิจการ ไม่มีความสัมพันธ์กับ อัตราส่วนกำไรสุทธิ (NP) และอัตราส่วนราคาหุ้นต่อกำไร (PE)

คำสำคัญ : การกำกับดูแลกิจการ, ความสามารถในการทำกำไร, มูลค่าของกิจการ

Abstract

The purposes of this research are (1) to study the relationship between corporate governance assessment scores (CGR) and profitability using profitability ratios of the listed companies in the Stock Exchange of Thailand, (2) to compare the level of relationship between the scores Corporate Governance Assessment (CGR) with profitability using profitability ratios and values of the listed companies in the Stock Exchange of Thailand. Quantitative research emphasizes descriptive research and uses inference analysis to analyze data was collected from SET-SMART database from a specific sample group, limited to companies with corporate governance assessment scores. In the excellent level, very good level, good level, with the results of consecutive evaluations from the year 2013 - 2017, the number of 140 companies and the level that is below the good level of 40 companies A total of 180 firms by studying five consecutive years during the period 2013 to 2017.

The results showed that there is a correlation between the corporate governance rating and profitability and return on equity (ROE) in terms of ROE and ROA. The assessment of corporate governance has no relationship with the net profit margin (NP) and the share price to earnings ratio (PE).

Keywords : Corporate Governance, Profitability, Firm Value

บทนำ

วิกฤตการณ์ทางการเงินของบริษัทขนาดใหญ่ในระดับสากลที่ส่วนหนึ่งเกิดจากการทุจริต คอร์รัปชัน จงใจบิดเบือนข้อมูลเพื่อประโยชน์ส่วนตัว การบริหารงานที่ไม่โปร่งใสส่งผลให้เกิดการล้มละลายของธุรกิจ คิดเป็นมูลค่ามหาศาล สาเหตุมาจากการที่องค์กรขาดการกำกับดูแลกิจการที่ดี ทำให้ทั่วโลก รวมถึง ประเทศไทยตระหนักถึงความสำคัญการสร้างกลไกการกำกับดูแลกิจการที่ดี โดยประเทศไทยเองได้ ดำเนินการอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี ๒๕๔๒ โดยมีผู้แทนจากกระทรวงพาณิชย์และสมาคมต่าง ๆ ร่วมกัน ปรับปรุงหลักการกำกับดูแลกิจการที่ดี ดังนั้นหากบริษัทใดที่มีคะแนนการกำกับดูแลกิจการอยู่ในระดับ ที่สูงจะส่งผลให้ความสามารถในการทำกำไรของบริษัทซึ่งวัดได้จากอัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม (ROA) มีแนวโน้มที่ดีและมีประสิทธิภาพสูงกว่าเมื่อเทียบกับบริษัทที่มีคะแนนการกำกับดูแลกิจการ อยู่ใน

ระดับค่อนข้างน้อย ข้อค้นพบอีกนัยหนึ่งคือ หากบริษัทที่มีการกำกับดูแลกิจการที่ไม่รัดกุมหรือมีความอ่อนแอ นั้นอาจจะส่งผลต่ออัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (ROE) ที่ลดลงได้ตามไปด้วย^๑

ดังนั้น จากเหตุผลข้างต้นการกำกับดูแลกิจการเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ เนื่องจากการกำกับดูแลกิจการที่ดีไม่เพียงแต่จะช่วยยกระดับคุณภาพด้านการบริหารจัดการแต่ยังเป็นกลไกเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันซึ่งจะทำให้ความสามารถในการทำกำไรและมูลค่าของกิจการดีขึ้นแต่ทั้งนี้การที่บริษัทมีความเข้มข้นในการจัดให้มีการกำกับดูแลกิจการที่ดีจนได้รับคะแนนการประเมินการกำกับดูแลกิจการอยู่ในระดับที่สูงจะมีความสามารถในการทำกำไรและมูลค่าของกิจการสูงตามไปด้วยหรือไม่นั้น สำหรับประเทศไทยนั้นยังไม่มีหลักฐานยืนยันที่ชัดเจนผลที่สุดจึงเป็นที่มาของการศึกษาเรื่อง “การประเมินหลักการกำกับดูแลกิจการที่ดีกับความสามารถในการทำกำไรและมูลค่ากิจการของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย” ซึ่งผลจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้จะช่วยยืนยัน และช่วยผลักดันให้บริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญและเล็งเห็นประโยชน์ของการมีการกำกับดูแลกิจการที่ดี สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานอย่างจริงจัง ซึ่งจะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาหลักการกำกับดูแลกิจการอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เทียบเคียงกับหลักการกำกับดูแลกิจการในระดับสากล สอดคล้องกับสถานการณ์และสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปรวมทั้งเป็นเครื่องมือที่ช่วยสนับสนุนความเชื่อมั่นด้านการลงทุนให้แก่นักลงทุนทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ อันจะนำไปสู่เสถียรภาพทางการเงินให้กับธุรกิจและตลาดทุนของประเทศไทย

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนการประเมินการกำกับดูแลกิจการ (CGR) กับความสามารถในการทำกำไร โดยใช้อัตราส่วนความสามารถในการทำกำไร ประกอบด้วย อัตราส่วนกำไรสุทธิ (NP) อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม (ROA) อัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (ROE) และอัตราส่วนราคาหุ้นต่อกำไร (PE) ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

๒. เพื่อเปรียบเทียบระดับความสัมพันธ์บริษัทที่คะแนนการประเมินการกำกับดูแลกิจการ (CGR) ดีขึ้นไปและระดับคะแนนต่ำกว่าดีกับความสามารถในการทำกำไรโดยใช้อัตราส่วนความสามารถในการทำกำไร ประกอบด้วย อัตราส่วนกำไรสุทธิ (NP) อัตราผลตอบแทนจากสินทรัพย์รวม (ROA) อัตรา

^๑ Krafft Jackie et al., *Corporate Governance, Value and Performance of Firms: New Empirical results on Convergence from a large international database.*, Working Paper. University of Nice Sophia Antipolis, (France, 2013) ; Maher Maria and Anderson Thomas, *Corporate Governance: Effect on firm performance and economic growth.* Organization for Economic Co-operation and Development, Vol. 16 No.1, 2000 : 1-40.

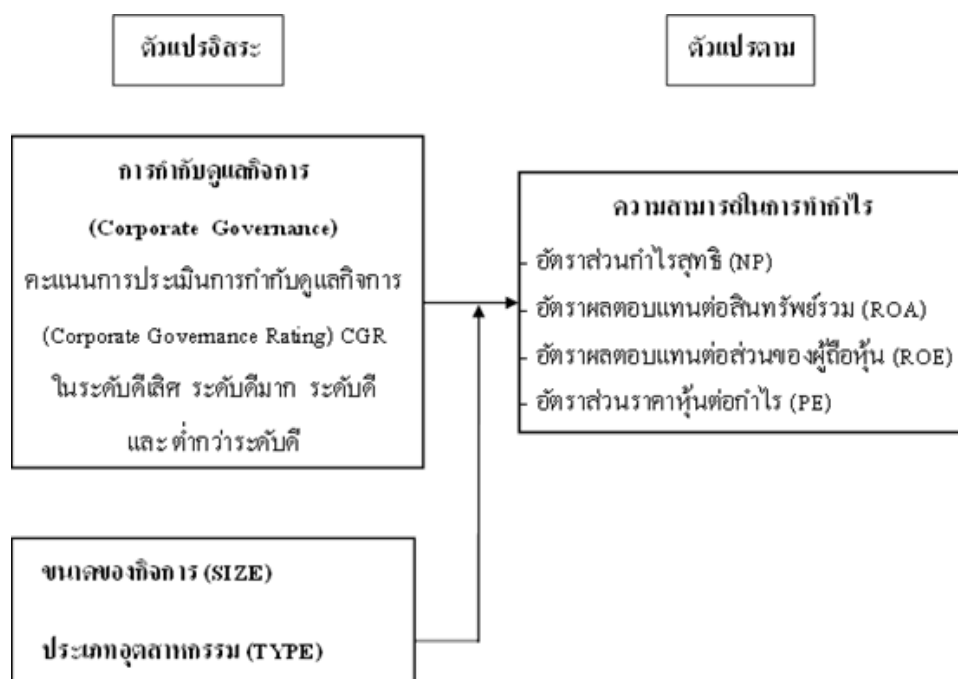
ผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (ROE) และอัตราส่วนราคาหุ้นต่อกำไร (PE) ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

สมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานที่ ๑ คะแนนการประเมินการกำกับดูแลกิจการมีความสัมพันธ์กับความสามารถในการทำกำไร

สมมติฐานที่ ๒ ระดับความสัมพันธ์ความสามารถในการทำกำไรระหว่างกลุ่มบริษัทที่มีคะแนนการประเมินการกำกับดูแลกิจการระดับดีขึ้นไปสูงกว่ากลุ่มบริษัทที่มีคะแนนการประเมินการกำกับดูแลกิจการต่ำกว่าระดับดีแตกต่างกัน

กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การประเมินหลักการกำกับดูแลกิจการที่ดีกับความสามารถในการทำกำไรของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย” โดยมีวิธีการศึกษาดังนี้

๑. รูปแบบการการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยจะเน้นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) และใช้การวิเคราะห์เชิงอนุมาน (Inference Statistic) ประกอบการทดสอบสมมติฐาน ซึ่งเป็นการวิจัยโดยรวบรวมข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิ (Secondary Data) ทั้งตัวแปรอิสระและตัวแปรตามโดยทำการศึกษาบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

๒. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง เป็นบริษัทที่คัดเลือกตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยซึ่งเป็นไปตามหลักเกณฑ์การประเมินการกำกับดูแลกิจการของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยจำกัดเฉพาะกลุ่มบริษัทที่มีคะแนนการประเมินการกำกับดูแลกิจการในระดับดีเลิศ ระดับดีมาก ระดับดี และระดับที่ต่ำกว่าระดับดี^๒ โดยการศึกษาแบ่งเป็น ๒ กลุ่ม ดังนี้

๑) บริษัทที่มีคะแนนการประเมินการกำกับดูแลกิจการระดับ“ดี” ขึ้นไป จำนวน ๑๔๐ บริษัท

๒) กลุ่มบริษัทที่มีคะแนนการประเมินการกำกับดูแลกิจการระดับที่ต่ำกว่าระดับ“ดี” จำนวน ๔๐ บริษัท รวมทั้งสิ้น ๑๘๐ บริษัท ที่มีผลการประเมินติดต่อกันระหว่างปี ๒๕๕๖ – ๒๕๖๐^๓

๓. ขอบเขตด้านเนื้อหาของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative research) ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) ทั้งตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม ดังนี้

ตัวแปรอิสระ ได้แก่ การกำกับดูแลกิจการที่ได้คะแนนการประเมินการกำกับดูแลกิจการจากรายงานผลสำรวจการกำกับดูแลกิจการของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (Corporate Governance Rating) CGR ประกอบด้วย

^๒ ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยเดินหน้านับสนุนการกำกับดูแลกิจการที่ดีของบริษัทจดทะเบียน, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๙ (กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐), หน้า ๑๔-๑๖.*

^๓ สมาคมส่งเสริมสถาบันกรรมการบริษัทไทย, ผลสำรวจการกำกับดูแลกิจการบริษัทจดทะเบียนไทย ปี ๒๕๖๐ [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.thai-iod.com/>. [๗ มกราคม ๒๕๖๐]

๑) บริษัทจดทะเบียนที่มีคะแนนการประเมินการกำกับดูแลกิจการระดับ “ดี” ขึ้นไป จำนวน ๑๔๐ บริษัท

๒) บริษัทจดทะเบียนที่มีคะแนนการประเมินการกำกับดูแลกิจการระดับต่ำกว่าระดับ “ดี” จำนวน ๔๐ บริษัท รวมจำนวนบริษัทที่ศึกษาในครั้งนี้ทั้งสิ้น ๑๘๐ บริษัท ที่มีผลการประเมินติดต่อกันระหว่าง ปี ๒๕๕๖ – ๒๕๖๐

ตัวแปรตาม ได้แก่ ความสามารถในการทำกำไร ที่ประกอบด้วย

- ๑) อัตราส่วนกำไรสุทธิ (NP)
- ๒) อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม (ROA)
- ๓) อัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (ROE)
- ๔) อัตราส่วนราคาหุ้นต่อกำไร (PE)

จากการเก็บข้อมูลจากฐานข้อมูล SET-SMART

๔. เครื่องมือในการวิจัย

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากฐานข้อมูลจาก SET-SMART ของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยเก็บข้อมูลจากรายงานผลสำรวจการกำกับดูแลกิจการของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยแบ่งเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มบริษัทที่มีคะแนนการประเมินการกำกับดูแลกิจการระดับ “ดี” ขึ้นไป จำนวน ๑๔๐ บริษัท กับ กลุ่มบริษัทที่มีคะแนนการประเมินการกำกับดูแลกิจการระดับต่ำกว่าระดับ “ดี” จำนวน ๔๐ บริษัท รวมทั้งสิ้น ๑๘๐ บริษัท ติดต่อกันระหว่างปี ๒๕๕๖ – ๒๕๖๐ รวมระยะเวลาในการศึกษา ๕ ปี

๕. สถิติที่ใช้ในการวิจัย

เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลแล้วผู้วิจัยทำการประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้

๑) สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการแจกแจงหรืออธิบายลักษณะทั่วไปของข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาทั่วไป สถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าเฉลี่ยของข้อมูล (Mean) ค่ามัธยฐานของข้อมูล (Median) ค่าสูงสุดของข้อมูล (Maximum) ค่าต่ำสุดของข้อมูล (Minimum) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของข้อมูล (Standard Deviation)

๒) สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) โดยนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคทางสถิติด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์ คือ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์บางส่วน (Partial Correlation) แบบ Second Order Partial Correlation โดยกำหนดตัวแปรควบคุมได้แก่ ขนาดของกิจการ (SIZE) และประเภทอุตสาหกรรม (TYPE)

๓) การวิเคราะห์ค่า t แบบ Independent Sample t-test เนื่องจากตัวแปรอิสระมีเพียง ๒ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มบริษัทที่มีคะแนนการประเมินการกำกับดูแลกิจการระดับ “ดี” ขึ้นไป จำนวน ๑๔๐ บริษัท กับ กลุ่มบริษัทที่มีคะแนนการประเมินการกำกับดูแลกิจการระดับที่ต่ำกว่าระดับ “ดี” จำนวน ๔๐ บริษัท และตัวแปรตามมีระดับการวัดข้อมูลแบบมาตราวัดอัตราส่วน (Ratio Scale)

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรม แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องนำไปสู่การกำหนดสมมติฐาน ๒ ข้อ โดยแสดงผลการวิเคราะห์รายข้อสมมติฐาน ดังต่อไปนี้

สมมติฐานที่ ๑ คะแนนการประเมินการกำกับดูแลกิจการมีความสัมพันธ์กับความสามารถในการทำกำไร

ตารางที่ ๑ แสดงการวิเคราะห์สมมติฐานคะแนนการประเมินการกำกับดูแลกิจการมีความสัมพันธ์กับความสามารถในการทำกำไร

ตัวแปรตาม: ความสามารถในการทำกำไร	ตัวแปรอิสระ	คะแนนการประเมินการกำกับดูแลกิจการ (CGR)	
		Correlations	Sig.
อัตราส่วนกำไรสุทธิ (NP)		.๐๐๕	.๘๘๒
อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม (ROA)		.๐๙๓	.๐๐๕**
อัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (ROE)		.๑๒๔	.๐๐๐**
อัตราส่วนราคาหุ้นต่อกำไร (PE)		๐.๑๙	.๕๗๐

** ระดับนัยสำคัญที่ ๐.๐๑

ตัวแปรควบคุม ได้แก่ ขนาดของกิจการ (SIZE) และประเภทอุตสาหกรรม (TYPE)

ผลการวิเคราะห์ตารางที่ ๑ พบว่า ตัวแปรคะแนนการประเมินการกำกับดูแลกิจการมีความสัมพันธ์กับความสามารถในการทำกำไร ด้านอัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (ROE) และด้านอัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม (ROA) โดยมีความสัมพันธ์เชิงบวก ร้อยละ ๑๒.๔ และ ๙.๓ ตามลำดับ นอกจากนี้พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กับ อัตราส่วนกำไรสุทธิ (NP) และอัตราส่วนราคาหุ้นต่อกำไร (PE)

สมมติฐานที่ ๒ กลุ่มบริษัทที่มีคะแนนการประเมินการกำกับดูแลกิจการระดับดีขึ้นไปกับกลุ่มบริษัทที่มีคะแนนการประเมินการกำกับดูแลกิจการต่ำกว่าระดับดีมีความสามารถในการทำกำไรที่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔ เปรียบเทียบความแตกต่างของความสามารถในการทำกำไรจำแนกตามคะแนนการประเมินการกำกับดูแลกิจการ

การวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่าง	t-test	Sig.
ความสามารถในการทำกำไร		
อัตราส่วนกำไรสุทธิ (NP)	-.๔๗๑	.๔๔๔
อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม (ROA)	-.๔๗๕๓	.๐๐๐**
อัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (ROE)	-.๔๔๒๗	.๐๐๐**
อัตราส่วนราคาหุ้นต่อกำไร (PE)	-๑.๓๔๒	.๔๒๔

** ระดับนัยสำคัญที่ ๐.๐๑

การพิจารณาข้อมูลพบว่า ข้อมูลการประเมินการกำกับดูแลกิจการ แบ่งเป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่มีเกณฑ์คะแนนในระดับดีขึ้นไป กับกลุ่มที่มีคะแนนในระดับต่ำกว่า ดี โดยมีตัวแปรตามคือ ความสามารถในการทำกำไร ได้แก่ อัตราส่วนกำไรสุทธิ (NP) อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม (ROA) อัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (ROE) และอัตราส่วนราคาหุ้นต่อกำไร (PE) ทั้งนี้ได้พิจารณาใช้การวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างที่มีตัวแปรอิสระไม่เกิน ๒ กลุ่มด้วยสถิติ Independent Sample t-test

ผลการวิเคราะห์ตารางที่ ๒ พบว่า กลุ่มบริษัทที่มีคะแนนการประเมินการกำกับดูแลกิจการระดับดีขึ้นไปกับกลุ่มบริษัทที่มีคะแนนการประเมินการกำกับดูแลกิจการต่ำกว่าระดับดีมีความสามารถในการทำกำไร ด้านอัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม (ROA) และอัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (ROE) ที่แตกต่างกัน

สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

เพื่อให้เกิดความครบถ้วนสมบูรณ์ของการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการสรุปผลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาดังต่อไปนี้

๑. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนการประเมินการกำกับดูแลกิจการ (CGR) กับความสามารถในการทำกำไรโดยใช้อัตราส่วนความสามารถในการทำกำไร ประกอบด้วย อัตราส่วนกำไรสุทธิ (NP) อัตราผลตอบแทนจากสินทรัพย์รวม (ROA) อัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (ROE) และอัตราส่วนราคาหุ้นต่อกำไร (PE) ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

จากการทดสอบสมมติฐานตามวัตถุประสงค์ได้ทำการวิเคราะห์สถิติ Partial Correlation โดยได้กำหนดตัวแปรควบคุม ๒ ตัวแปร ได้แก่ ขนาดของกิจการ (SIZE) และประเภทอุตสาหกรรม (TYPE)

ผลการวิเคราะห์ พบว่า คะแนนการประเมินการกำกับดูแลกิจการ มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการทำกำไร 2 ด้าน ได้แก่ ด้านอัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (ROE) และด้านอัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม (ROA) โดยเป็นความสัมพันธ์เชิงบวก ทั้งนี้คะแนนการประเมินการกำกับดูแลกิจการไม่มีความสัมพันธ์กับ อัตราส่วนกำไรสุทธิ (NP) และอัตราส่วนราคาหุ้นต่อกำไร (PE)

๒. เพื่อเปรียบเทียบระดับความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนการประเมินการกำกับดูแลกิจการ (CGR) กับความสามารถในการทำกำไรโดยใช้อัตราส่วนความสามารถในการทำกำไร ประกอบด้วย อัตราส่วนกำไรสุทธิ (NP) อัตราผลตอบแทนจากสินทรัพย์รวม (ROA) อัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (ROE) และอัตราส่วนราคาหุ้นต่อกำไร (PE) ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

จากการทดสอบสมมติฐานตามวัตถุประสงค์ได้ทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบ พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการประเมินการกำกับดูแลกิจการกับความสามารถในการทำกำไร มีผลปรากฏสองตัวแปรย่อยที่พบความสัมพันธ์ ได้แก่ อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม (ROA) และอัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (ROE) ขณะที่ อัตราส่วนกำไรสุทธิ (NP) อัตราส่วนราคาหุ้นต่อกำไร (PE) ไม่พบความสัมพันธ์ แสดงให้เห็นว่าการประเมินการกำกับดูแลกิจการที่อยู่ในเกณฑ์ ดี หรือต่ำกว่า ดี นำไปสู่การเกิดความสามารถในการทำกำไรในด้านผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม (ROA) และอัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (ROE) ให้เกิดขึ้นในเชิงบวก

การอภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า ตัวแปรคะแนนการประเมินการกำกับดูแลกิจการมีความสัมพันธ์กับความสามารถในการทำกำไร ด้านอัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (ROE) และด้านอัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม (ROA) โดยมีความสัมพันธ์เชิงบวก สอดคล้องกับการศึกษาของ พัชราภรณ์ ลิ้มปึงคนันต์ (๒๕๕๙) Carvalhal and Pereira (2005), Ehikioya (2009) และ Luminita Ionescu (2012) โดยพบผลการศึกษาในทิศทางเดียวกันถึงการกำกับดูแลกิจการที่ดีจะส่งผลให้อัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (ROE) และด้านอัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม (ROA) อยู่ในเกณฑ์ดีเช่นกัน แสดงให้เห็นทิศทางของความสัมพันธ์ในเชิงบวก ทั้งนี้ การประเมินการกำกับดูแลกิจการ หรือค่า CGR เป็นการวัดประเมินความสามารถของกิจการแบบครอบคลุมทุกส่วนขององค์กร ทั้งการดำเนินงานขององค์กร หรือผู้บริหาร เพื่อพิจารณาระดับคะแนนความสามารถในการกำกับดูแลกิจการให้อยู่ในหลักการธรรมาภิบาล และตามหลักการทางธุรกิจต่างๆ อย่างเหมาะสม ซึ่งผลลัพธ์ของการกำกับกิจการที่ดีตามหลักธรรมาภิบาลทำให้องค์กรและผู้บริหารมีการตรวจสอบการดำเนินงานอย่างละเอียดถี่ถ้วน และรอบคอบ มีการเฝ้าระวังการแสดงความโปร่งใสในกิจกรรมต่างๆ^๔ การปฏิบัติตามด้วยหลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการ

^๔ รัชฎาทิพย์ อุปลัมภ์ประชา, “ความคิดเห็นต่อหลักธรรมาภิบาลของบริษัท จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย”, วารสารการพัฒนารัฐบาลและคุณภาพชีวิต, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-สิงหาคม ๒๕๕๘) : ๖๙-๘๐.

มีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ หลักความคุ้มค่า หลักความมั่นคงและหลักเป้าหมายที่สอดคล้องต่อสังคม^๕ ในทางธุรกิจนั้นซึ่งจะสะท้อนผลไปยังกระบวนการทำงานภายในขององค์กรโดยเฉพาะอัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (ROE) ที่สะท้อนถึงความสามารถในการแปลงเงินทุนที่ไหลเข้าไปสู่การลงทุนที่เหมาะสม เพราะกิจการที่มีหลักธรรมาภิบาล จะมีวิธีการใช้เงินลงทุนอย่างรอบครอบ ตรวจสอบได้ และใช้เพื่อสร้างผลลัพธ์ให้กับนักลงทุนหรือผู้ถือหุ้น ดังนั้นการลงทุนที่เหมาะสมภายใต้ธรรมาภิบาลจึงสร้างมูลค่าหรือผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (ROE) อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้การกำกับกิจการที่ดีจะทำให้องค์กรพิจารณาการใช้เงิน หรือการลงทุนในสินทรัพย์อย่างเหมาะสม ไม่ลงทุนในสินทรัพย์ที่ด้อยประสิทธิภาพ หรือด้อยค่าในการลงทุน ดังนั้นกิจการเลือกลงทุนเฉพาะสินทรัพย์ที่ก่อให้เกิดกำไร ทำให้อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม (ROA) เติบโตในทิศทางบวกเช่นกันทั้งนี้ยังสอดคล้องกับ Carvalhal and Pereira (2005) ที่พบว่าบริษัทที่มีการกำกับดูแลกิจการที่ดีอย่างต่อเนื่องจะนำไปสู่การมีความสามารถในการทำกำไรของบริษัทที่ดีขึ้น หรือ Ehikioya (2009) พบว่า โครงสร้างการกำกับดูแลกิจการมีผลกระทบในเชิงบวกต่อผลการดำเนินงานของบริษัท หรือ Krafft et al. (2013) พบว่า การกำกับดูแลกิจการมีผลต่อผลการดำเนินงาน (ความสามารถในการทำกำไร) ของบริษัท นั่นคือ บริษัทที่มีการกำกับดูแลกิจการที่ดีหรือบริษัทที่มีการเปลี่ยนแปลงของระดับการกำกับดูแลกิจการที่ดีขึ้น (CGQ Index: Corporate Governance Quotient) จะส่งเสริมความสามารถในการทำกำไรของบริษัทเพิ่มขึ้นได้ อธิบายได้ว่า กิจการหรือบริษัทที่มีการควบคุมด้านการกำกับดูแลกิจการให้ดีและต่อเนื่องตามมาตรฐานจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนการดำเนินงานทางธุรกิจการบริหารจัดการทางธุรกิจที่เกี่ยวข้องทั้งหมดเมื่อมีการกำกับดูแลกิจการจะทำให้เกิดการปรับปรุงทั่วทั้งองค์กร โดยเฉพาะความโปร่งใสที่จะเกิดขึ้นและทำให้ใช้จ่ายเงินลงทุนอย่างเหมาะสม ในทางกลับกันสำหรับกิจการที่ไม่ได้มีการกำหนดหรือมุ่งมั่นในการกำกับดูแลกิจการจะทำให้การดำเนินงาน กิจกรรมทางธุรกิจต่างๆ ไร้การควบคุม หรือการตัดสินใจด้วยความชอบธรรมและเหมาะสม ส่งผลให้ความสามารถในการทำกำไรอาจอยู่ในระดับต่ำ หรือไร้ประสิทธิภาพได้

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

๑. คะแนนการประเมินการกำกับดูแลกิจการ มีส่วนสำคัญหรือส่งผลต่ออัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม (ROA) แสดงให้เห็นว่าการกำกับดูแลกิจการที่ดีจะทำให้การบริหารจัดการสินทรัพย์ทำได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสม ดังนั้นจะช่วยให้องค์กรสามารถจัดการด้านสินทรัพย์รวมให้อยู่ในระดับที่พอเหมาะเมื่อพิจารณาสภาพคล่องของกิจการ และการมีสินทรัพย์เพื่อก่อให้เกิดหลายได้ นอกจากนี้ในมุมด้านการตลาดคะแนนการประเมินการกำกับดูแลกิจการที่สะท้อนถึงอัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์

^๕ วีระยุทธ พรพจน์ธนาต, “องค์ประกอบของธรรมาภิบาลในโรงเรียน”, วารสารนักบริหาร, ปีที่ ๓๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๕๓) : ๘๐-๘๘

รวม (ROA) ยังหมายถึงความสามารถในการดำเนินกิจกรรมด้านสินทรัพย์ขององค์กรในสายตาผู้ถือหุ้น สร้างความเชื่อมั่น และทำให้บริษัทเกิดความเสถียรภาพในการบริหารจัดการ

๒. คะแนนการประเมินการค้ากับดูแลกิจการส่งผลต่ออัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (ROE) เป็นการสะท้อนคุณค่า และประสิทธิภาพ หรือความสามารถของผู้ถือหุ้นในการบริหารจัดการกิจการ ซึ่งเป็นปัจจัยหลักที่ผู้ถือหุ้นหรือนักลงทุนให้ความสำคัญในการพิจารณาเลือกลงทุน เนื่องจากการวัดความสามารถในการเปลี่ยนแปลงเงินลงทุนไปสู่ผลกำไร ดังนั้นคะแนนการประเมินการค้ากับดูแลกิจการ จำเป็นต้องสร้างและดำรงอยู่ในระดับคะแนนดีขึ้น เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีต่อนักลงทุนและเป็นหลักประกันในการแสดงความสามารถด้านการบริหารจัดการและความสามารถในการทำกำไร

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

พิจารณาความแม่นยำของค่าคะแนนการประเมินการค้ากับดูแลกิจการที่มีต่อการจำแนกกลุ่มที่มีอัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม (ROA) และอัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (ROE) ในระดับสูงกับต่ำ เพื่อพิจารณาน้ำหนักของปัจจัยคะแนนการประเมินการค้ากับดูแลกิจการ ถึงความแม่นยำในการจำแนกกลุ่มร้อยละเท่าใด

บรรณานุกรม

- ฉวีวรรณ ชูสนุก. อิทธิพลของกลไกการค้ากับดูแลกิจการต่อประสิทธิภาพของการการค้ากับดูแลกิจการและมูลค่าของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. **วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ๒๕๕๔.
- ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. **การวิเคราะห์งบการเงิน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง. ๒๕๔๘.
- _____. **เปิดวิสัยทัศน์ผู้จัดการตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยคนที่ ๑๐**. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (มิถุนายน ๒๕๔๙). หน้า ๑๖.
- _____. **เปิดโลกบรรษัทภิบาล**. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๙ (กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐). หน้า ๑๔-๑๖.
- _____. **ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยเดินหน้าสนับสนุนการค้ากับดูแลกิจการที่ดีของบริษัทจดทะเบียน**. ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๙ (กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑). หน้า ๑๔-๑๖.
- พัชรภรณ์ ลิ้มปိုင်คนันต์. **บรรษัทภิบาลและผลการดำเนินงานของกิจการ**. **วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**. บริหารธุรกิจ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ๒๕๔๙.
- เพชร ชุมทรัพย์. **การวิเคราะห์งบการเงิน**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๕๕.

รัชฎาธิปไตย อุปถัมภ์ประชา. “ความคิดเห็นต่อหลักธรรมาภิบาลของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย”. **วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต**. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑. (มกราคม-สิงหาคม ๒๕๕๘): ๖๙-๘๐.

วีระยุทธ พรพจน์ธนาศ. “องค์ประกอบของธรรมาภิบาลในโรงเรียน”. **วารสารนักบริหาร**. ปีที่ ๓๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๕๗): ๘๐-๘๘

Carvalho da Silva, A.L. and Pereira Ricardo. C.L. “Corporate Governance Index, Firm Valuation and Performance in Brazil” **Revista Brasileira de Finance**. Vol. 3 No.1. 2005: 1-18.

Coskun Metin, and Sayilir Ozlem. “Relationship Between Corporate Governance and Financial Performance of Turkish Companies”. **International Journal of Business and Social Science**. Vol. 3 No.14 (July 2012): 59-64.

Ehikioya Benjamin, I. “Corporate governance structure and firm performance in developing economies: evidence from Nigeria”. **Emerald Group Publishing Limited**. Vol. 9 No.3 (2009): 231-243.

Krafft Jackie, et. al. “Corporate Governance, Value and Performance of Firms: New Empirical results on Convergence from a large international database”. **Working Paper**. University of Nice Sophia Antipolis, France. 2013.

Wartic, S.L., and P.L. Cochram. “The Evolution of the Corporate Social Performance Model”. **Academy of Management Review**. Vol. 10. (1998) Pp.758-769.

Yermack, D. Higer. “Market valuation of companies with a small board of directors”. **Journal of Financial Economics**. Vol. 40. (1996): 185-211.

เว็บไซต์

ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. **หลักการกำกับดูแลกิจการที่ดีของบริษัทจดทะเบียน**. [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.set.or.th/>. [๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐]

สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์. **ความสำคัญและกลไกการกำกับดูแลกิจการที่ดีสำหรับหลักการกำกับดูแลกิจการที่ดีของไทย**. [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.sec.or.th/>. [๗ มกราคม ๒๕๖๐]

**การสังเคราะห์หลักมัชฌิมาปฏิปทา
ในพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ**
**A Synthesis of the Middle Way in Theravada
Buddhist Philosophy for using as the Business Ethics**

บุตศรี แผนพุทธา

Budsri Phaenputtha

99/78 หมู่1 ตำบล ธนุ อำเภอกุทัย จังหวัด พระนครศรีอยุธยา 13000, I

99/78 No.1 Sub- District Thanu, Uthai District,

Phra Nakhon Si Ayutthaya 13000, Thailand

Email : p.budsri@gmail.com

Received : April 18, 2019

Revised : May 2, 2019

Accepted : May 9, 2019

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของคณาจารย์เรื่อง “การสังเคราะห์หลักมัชฌิมาปฏิปทาในพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ” มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อวิเคราะห์แนวคิดจริยศาสตร์ประโยชน์นิยมในทัศนะของจอห์น สจ๊วต มิลล์ที่ใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ ๒) เพื่อวิเคราะห์หลักมัชฌิมาปฏิปทาในพุทธปรัชญาเถรวาทที่ใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ ๓) เพื่อสังเคราะห์หลักมัชฌิมาปฏิปทาในพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดจริยศาสตร์ประโยชน์นิยมในทัศนะของจอห์น สจ๊วต มิลล์ มุ่งให้ความสำคัญกับผลลัพธ์ของการกระทำ คือ มุ่งผลประโยชน์สูงสุด หรือมุ่งกำไรสูงสุดให้กับเจ้าของธุรกิจเป็นหลัก แต่ไม่ให้ความสำคัญกับผู้กระทำ และวิธีการกระทำ ส่วนหลักมัชฌิมาปฏิปทาในพุทธปรัชญาเถรวาท ให้ความสำคัญกับผู้กระทำ วิธีการกระทำและผลลัพธ์ของการกระทำ สำหรับความต้องการในผลลัพธ์ของการกระทำในทางธุรกิจ คือ เพื่ออำนวยความสะดวกในการพัฒนามนุษย์ผ่าน ๓ ขั้นตอน คือ ๑) ทำให้เกิดสะดวกสบายและมีความปลอดภัย ๒) มีจิตที่ดีบริสุทธิ์ และ ๓) มีเสรีภาพภายในจิตใจ สำหรับผลจากการสังเคราะห์แนวคิดจริยศาสตร์ประโยชน์นิยมในทัศนะของจอห์น สจ๊วต มิลล์ และหลักมัชฌิมาปฏิปทาในพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ คือ หลัก 3R ประกอบด้วย ๑) Right Actor คือ ผู้กระทำใช้ปัญญาในการทำธุรกิจประกอบด้วยเจตนาดี ๒) Right Action คือมีวิธีการทำธุรกิจด้วยทักษะที่ดีและมีศีลธรรมรองรับ ๓) Right Commitment คือ ทำธุรกิจด้วยความมุ่งมั่นในผลลัพธ์ เพื่อประโยชน์สุขของทุกคน

คำสำคัญ : หลักมัชฌิมาปฏิปทา, พุทธปรัชญาเถรวาท, จริยศาสตร์ประโยชน์นิยม

Abstract

This article is part of a dissertation entitled “A Synthesis of the Middle Way in Theravada Buddhist Philosophy for using as the Business Ethics” has three objectives: 1) to analyze Utilitarianism of John Stuart Mill Ethics using as the Business Ethics 2) to analyze Middle Way in Theravada Buddhist Philosophy using as the Business Ethics 3) to synthesize of the Middle Way in Theravada Buddhist Philosophy for using as the Business Ethics. This is a documentary research. The research was found that Utilitarianism of John Stuart Mill Ethics concept lays considerably great emphasis on achievement of maximum Profits for Business owner but negligent the Actor and Action as for the Middle Way in Theravada Buddhist Philosophy lays considerably great emphasis on Actor, Action and Achievement. For the needs in the achievement in business is to facilitate human development through 3 stages, these are material comfort and security, mental well-being and inner freedom. For the result from the synthesize of Utilitarianism of John Stuart Mill Ethics concept and the Middle Way in Theravada Buddhist Philosophy for using as the Business Ethics is Model 3R consist of 1) Right Actor : meant those who run business with Intelligence and consisting of well-intentioned 2) Right Action : meant those who run business with good skills and morality and 3) Right Commitment : meant those who run business with commitment in achievement for the benefit of everyone.

Keywords : Middle Way, Theravada Buddhist Philosophy, Utilitarianism

บทนำ

ในการดำเนินชีวิตสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับมนุษย์^๑ คือการมีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดี ทำให้มนุษย์จำเป็นต้องมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่จะนำเครื่องอุปโภคบริโภคต่างๆไปสู่ผู้บริโภค หรือเพื่อสนองความต้องการของผู้บริโภคในสังคม กิจกรรมนั้นก็คือการทำธุรกิจ เนื่องจากการทำธุรกิจเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อสังคมและสังคมก็มุ่งหวังความถูกต้องตามกฎหมายและดำเนินธุรกิจอย่างมีจริยธรรม โดยที่ผู้ประกอบการ หรือนักธุรกิจยังคงได้กำไรสูงสุดตามที่ต้องการ

^๑ วิศย์ วิศเวทย์, จริยศาสตร์เบื้องต้น มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๓.

ในท่ามกลางภาวะของการแข่งขันทางธุรกิจ องค์กรธุรกิจที่มีกำไรสูงเปรียบเสมือนมีเครื่องประกันความอยู่รอดและความมั่นคง ซึ่งแต่ละองค์กรธุรกิจพยายามดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายคือกำไรให้มากที่สุดเพื่อความอยู่รอด องค์กรธุรกิจที่ขาดทุนก็ต้องปิดกิจการและออกไปจากวงการ ดังนั้น การทำกำไรให้สูงสุดเพื่อบรรลุเป้าหมายและความอยู่รอดจึงเป็นความรับผิดชอบหลักของการดำเนินธุรกิจ นักธุรกิจส่วนหนึ่งจึงต้องทำทุกวิถีทาง แม้จะเป็นวิธีที่ไม่ถูกต้อง เพื่อให้องค์กรของตนอยู่รอดได้อย่างมั่นคง ดังที่เจมส์ ไมเคิลแมน มองว่าการแข่งขันทางธุรกิจเป็นสภาวะแห่งการต่อสู้เพื่อความอยู่รอดในทุกวิถีทาง และองค์กรธุรกิจ ที่ว่องไวและแข็งแกร่งกว่าจะอยู่รอด ผู้ที่เชื่องช้าจะตายไป^๒ การดำเนินธุรกิจในลักษณะนี้ได้กลายมาเป็นวิถีปฏิบัติสากลในระบบการค้าเสรีทั่วทุกภูมิภาคของโลก โดยมีรากฐานจากแนวคิดแบบตะวันตก ที่มีทัศนะว่า หน้าที่หลักของการดำเนินธุรกิจ คือการแสวงหากำไรสูงสุด อันเป็นอิทธิพลมาจากแนวความคิดของนักเศรษฐศาสตร์รางวัลโนเบล ที่ชื่อว่า มิลตัน ฟรียดแมน (Milton Frieman) ที่ได้กล่าวว่า “หน้าที่หนึ่งเดียวของบริษัท คือการใช้ทรัพยากรของบริษัท และประกอบกิจกรรมที่เพิ่มผลกำไร ตราบเท่าที่อยู่ในกฎของการแข่งขัน”^๓

ในการดำเนินธุรกิจในประเทศไทยก็คล้ายกับประเทศทุนนิยมอื่นๆ ที่ภาคธุรกิจมีบทบาทสำคัญ และในขณะเดียวกันก็มีความเป็นห่วงต่อสภาพแวดล้อม ความปลอดภัยของประชาชนที่เป็นผลจากการที่ภาคธุรกิจใช้ทรัพยากร ทำการผลิตสินค้าออกมาเป็นจำนวนมาก เช่น สินค้าที่ผลิตนั้นมีความปลอดภัยหรือไม่ องค์กรธุรกิจมีกระบวนการผลิตที่ปลอดภัยต่อพนักงาน สังคมและสภาพแวดล้อมเพียงใด องค์กรสร้างกำไรที่เหมาะสมกับต้นทุนและยุติธรรมต่อผู้บริโภคหรือไม่ นักวิชาการ นักการเมือง และผู้นำสังคมที่ติดตามความเคลื่อนไหวในภาคธุรกิจได้แสดงความห่วงใยต่อปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันว่า ธุรกิจจะไม่สามารถมีความเจริญต่อเนื่องได้หากไม่คำนึงถึงเรื่องจริยธรรมด้วย^๔

จากการดำเนินธุรกิจในช่วงปี ๒๕๔๐-๒๕๔๒ ที่ต้องประสบกับปัญหามากมายและนำไปสู่ภาวะล้มเหลวในการจัดการขององค์กรธุรกิจจำนวนมาก เมื่อได้วิเคราะห์สาเหตุแล้ว นักธุรกิจและนักวิชาการส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า ถ้าหากนักธุรกิจของไทยดำเนินธุรกิจอยู่ภายใต้กฎระเบียบที่ถูกต้อง มีความชัดเจนในการจัดการก็จะสามารถดำรงไว้ซึ่งธุรกิจของตนเองได้ อีกทั้งยังสามารถช่วยทำให้เศรษฐกิจของประเทศเติบโตได้อย่างต่อเนื่อง แต่การล่มสลายของหลายๆ องค์กรธุรกิจขณะนั้นล้วนแล้วแต่มีส่วนเกี่ยวเนื่อง

^๒ อังใน ปรีชา ช่างขวัญยืน, ทุนนิยมกับพระพุทธศาสนา, วารสารพุทธศาสนศึกษา ปีที่๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - เมษายน ๒๕๔๕), หน้า ๒๑.

^๓ Milton Frieman, “The Social responsibility of business is to increase its profits”, in Perspective in Business Ethics, International Edition, edited by Laura Pincus Hartman, (Singapore : McGraw Hill, 1998), p 251.

^๔ อนิวัช แก้วจันทร์, จริยธรรมทางธุรกิจ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (สงขลา : นาคีลปโมฆณา จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๗๘.

กับการดำเนินธุรกิจที่ไม่โปร่งใส ขาดการนำหลักจริยธรรมมาใช้ ธุรกิจส่วนใหญ่ดำเนินงานบนความเห็นแก่ตัว เพื่อประโยชน์ขององค์กรและเจ้าของเป็นสำคัญ^๕ การดำเนินธุรกิจที่สอดคล้องถึงการขาดจริยธรรม และการไม่คำนึงถึงความเสียหายหรือผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อสังคมชุมชนและกลุ่มบุคคลต่างๆ เกี่ยวข้องอยู่ในธุรกิจแทบทุกด้าน เช่น ในธุรกิจการผลิต โรงงานอุตสาหกรรม ธุรกิจการก่อสร้าง ธุรกิจโรงแรมและการท่องเที่ยว ธุรกิจด้านการบริการ การตลาด การเงิน หุ่น ตลาดหลักทรัพย์ ธุรกิจส่งออก เป็นต้น พฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎระเบียบและไม่ถูกต้องทางจริยธรรมดังกล่าวมีมานาน และปรากฏเป็นข่าวโดยเห็นได้จากการนำเสนอของสื่อต่างๆ เช่น ทางหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น^๖ และในปัจจุบันก็ยังปรากฏให้เห็นอยู่เช่นเดิม

ปัญหาการกระทำที่ขาดหลักจริยธรรม ขาดความรับผิดชอบต่อสังคม การหลบเลี่ยงกฎหมาย ในแวดวงธุรกิจเช่นนี้ยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นในภาคธุรกิจในปัจจุบัน โดยเฉพาะปัญหาที่มีการกล่าวถึงกันอยู่บ่อยๆ คือ เรื่องการคอร์รัปชัน การให้สินบน การรับสินบน ฯลฯ จากวิกฤติทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในปี ๒๕๔๐ ปัญหาเหล่านี้ทำให้รัฐบาลต้องขอความช่วยเหลือจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund – IMF) การวิเคราะห์สาเหตุของวิกฤตินี้ นักวิชาการหลายกลุ่มชี้ให้เห็นว่าปัญหาคอร์รัปชันเป็นสาเหตุสำคัญของความเลวร้ายที่ทำลายระบบเศรษฐกิจไทย^๗ ปัญหาเกี่ยวกับจริยธรรมในแวดวงธุรกิจดังกล่าวนี้นี้ แม้จะมีผู้ทรงคุณวุฒิระดับผู้นำของประเทศไทยได้เคยปรารภ แสดงความห่วงใยโดยการแสดงปาฐกถา การอภิปราย และการแสดงข้อคิดข้อเสนอในที่ประชุมสัมมนาทางวิชาการมาหลายครั้ง เช่น อดีตนายกรัฐมนตรี อานันท์ ปันยารชุน ก็ได้เน้นถึงความสำคัญของการมีจริยธรรมในการบริหารทางเศรษฐกิจตอนหนึ่งว่า “...การทำธุรกิจเพื่อกำไรไม่ใช่สิ่งที่ผิด แต่กำไรต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย และจริยธรรม เราไม่พัฒนาเศรษฐกิจอย่างเดียว ต้องพัฒนาจริยธรรม และวัฒนธรรมของสังคม ต้องคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมเป็นการพัฒนาด้วยความยั่งยืน (Sustainable development)...”^๘ และยังได้ชี้แนะว่าในการบริหารธุรกิจน่าจะรวมถึงความรับผิดชอบต่อสังคมในส่วนรวมด้วย แต่แนวคิดและข้อสังเกตของผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวก็มีได้นำไปสู่ความสนใจอย่างจริงจังในกลุ่มผู้นำทางธุรกิจที่จะได้วางนโยบายหามาตรการ ในการพัฒนาบุคลากรหรือทุนมนุษย์^๙ ที่เป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุด หรือพัฒนาระบบเพื่อป้องกันและการแก้ไขการกระทำที่ขาดหลักจริยธรรมในการดำเนินธุรกิจ

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๘.

^๖ กัลยารัตน์ ธีระธนชัยกุล, *จริยธรรมทางธุรกิจ*, (กรุงเทพมหานคร : ปัญญาชน, ๒๕๕๓), หน้า ๑๘๘.

^๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๘-๑๘๙.

^๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๙.

^๙ ธเนศ เทชะเสน, พลวัฒน์ ชุมสุข, “ทุนมนุษย์ในทางเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ”, *วารสารมหาวิทยาลัยวิชาการ ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙) : ๑๑๙.*

เช่น การส่งเสริมมงคลให้มีการปฏิบัติตามกฎหมาย จรรยาบรรณ การตั้งคณะกรรมการที่มีอำนาจในการควบคุมติดตามให้คำแนะนำปรึกษาแก่ผู้ที่กระทำผิดทางจรรยาบรรณ หรือจริยธรรม เป็นต้น จึงทำให้ผู้บริหารธุรกิจมีความประพฤติมีขอบที่มีลักษณะรุนแรงมากขึ้น และปัญหาความประพฤติผิดทางจริยธรรมในแวดวงธุรกิจเหล่านี้ยังไม่ได้ได้รับความสนใจจากนักวิชาการด้านบริหารธุรกิจ หรือนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง จะทำการศึกษาค้นคว้าวิจัยหาสาเหตุและเสนอแนวทางในการปรับปรุงแก้ไข และพัฒนาจริยธรรมของนักธุรกิจ ส่วนในสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาด้านวิชาการบริหารธุรกิจก็ได้บรรจุหลักสูตรการสอนวิชาจริยธรรมธุรกิจในทุกสถาบัน หรือในบางสถาบันไม่มีการสอนสอดแทรกเกี่ยวกับหัวข้อนี้ในวิชาใดๆ ของหลักสูตรบริหารธุรกิจเลย^{๑๐}

จากการดำเนินธุรกิจที่ขาดจริยธรรม โดยไม่ให้ความสนใจจากผลกระทบจากการกระทำของตนสนใจเพียงเพื่อมุ่งผลประโยชน์ตน และองค์กรเป็นหลัก คือ ดำเนินการทุกวิถีทางเพื่อให้ได้กำไรสูงสุด จึงทำให้ปัญหาเกิดขึ้นมากมายทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เมื่อทำการวิเคราะห์จะพบว่า ในการดำเนินธุรกิจในปัจจุบันส่วนมากได้มีการนำแนวคิดจริยศาสตร์ประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ในทัศนะของ จอห์น สจ๊วต มิลล์^{๑๑} ซึ่งเป็นแนวคิดที่ยอมรับ “ประโยชน์” หรือ “หลักมหัสข” (The Greatest Happiness Principle)^{๑๒} เป็นรากฐานของศีลธรรม โดยหลักมหัสข ถือว่า “การกระทำที่ถูกต้อง คือ การกระทำที่มีแนวโน้มจะก่อให้เกิดความสุข (Happiness)... และการกระทำที่ผิด คือ การกระทำที่มีแนวโน้มจะก่อให้เกิดสิ่งที่สวนทางกับความสุข...”^{๑๓} แนวคิดจริยศาสตร์ประโยชน์นิยม เป็นหลักการที่ทำให้ความสำคัญที่ “ผลลัพธ์ของการกระทำ” หรือแบบมุ่งผลลัพธ์^{๑๔} เป็นแนวคิดจริยศาสตร์ที่ถือเอาประโยชน์สุขเป็นเกณฑ์ตัดสินความผิดถูกชั่วดี กล่าวคือ การกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุขมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด เป็นการกระทำที่ถูกต้อง และหลักการนี้ตีความทางธุรกิจได้ว่า “การกระทำที่ถูกต้อง คือ การทำประโยชน์สูงสุดให้กับธุรกิจ หรือการทำผลกำไรสูงสุดให้กับกิจการ”

^{๑๐} กัลยารัตน์ ธีระชนชัยกุล, **จริยธรรมทางธุรกิจ**, (กรุงเทพมหานคร: ปัญญาชน, ๒๕๕๗), หน้า ๑๘๘.

^{๑๑} Mill, J. S. **Utilitarianism, On Liberty, Essay on Bentham**, edited by Mary Warnock, 6th Ohio : The world publishing company, 1970.

^{๑๒} Philip, Stokes, **Philosophy 100 Essential Thinkers: the ideas that have shaped our world**, (UK: Arcturus Publishing, 2012), p 205.

^{๑๓} Ibid., p 206 (actions are right in proportion as they tend to promote happiness, wrong as they tend to produce the reverse of happiness).

^{๑๔} วันชัย สุขตาม, “การจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์”, **วารสารมหาจุฬาลงกรณวิชาการ ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๙)** : ๘๖.

สำหรับหลักมัชฌิมาปฏิปทา^{๑๕} ในพุทธปรัชญาเถรวาท เป็นแนวคิดจริยศาสตร์ ที่ผู้วิจัยจะทำการสังเคราะห์ร่วมกับแนวคิดจริยศาสตร์ประโยชน์นิยมในทัศนะของ จอห์น สจ๊วต มิลล์ เพื่อใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ สำหรับแก้ปัญหาการดำเนินธุรกิจที่ขาดจริยธรรม มีหลักปฏิบัติที่นำไปสู่ประโยชน์สุขหรือความสุข มีวิธีการดำเนินชีวิตประจำวันที่ไม่ตึงหรือเข้มงวดจนเกินไปให้ลำบาก (อัตตภิณฑานุโยค) และไม่หย่อนจนเกินไปแบบการปฏิบัติที่หมกมุ่นมัวเมาในอยู่ด้วยความสุขในกามทั้งหลาย (กามสุขัลลิกานุโยค)^{๑๖} หลักการนี้ตีความทางธุรกิจได้ว่า “การทำประโยชน์ให้ธุรกิจ คือผลกำไรพอเหมาะ”^{๑๗} และเป็นการทำประโยชน์ให้กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง คือทั้งประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ทั้งสองฝ่าย

จากประเด็นที่กล่าวมานั้น ผู้วิจัยเห็นว่า แนวคิดจริยศาสตร์ประโยชน์นิยม ในทัศนะของจอห์น สจ๊วต มิลล์ ที่ใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ ทำให้ธุรกิจเกิดปัญหาพฤติกรรมของการขาดจริยธรรม^{๑๘} ตลอดมาจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา วิเคราะห์ และทำการสังเคราะห์หลักมัชฌิมาปฏิปทาในพุทธปรัชญาเถรวาทเข้ากับแนวคิดจริยศาสตร์ประโยชน์นิยมในทัศนะของจอห์น สจ๊วต มิลล์ ทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่ เพื่อใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ ทำให้มีการดำเนินธุรกิจอย่างมีจริยธรรม โดยทุกฝ่ายได้สำนึกในหน้าที่ มีความรับผิดชอบร่วมกัน อันจะนำไปสู่เป้าหมายขององค์กร^{๑๙} และประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

๑. เพื่อวิเคราะห์แนวคิดจริยศาสตร์ประโยชน์นิยมในทัศนะของ จอห์น สจ๊วต มิลล์ ที่ใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ
๒. เพื่อวิเคราะห์หลักมัชฌิมาปฏิปทาในพุทธปรัชญาเถรวาทที่ใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ
๓. เพื่อสังเคราะห์หลักมัชฌิมาปฏิปทาในพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ

^{๑๕} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓/๒๐

^{๑๖} สุนทร ฌ รังสี, พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๕๐๗-๕๐๘.

^{๑๗} ศันสนีย์ ชุมพลบุญชร, “พัฒนาการความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจในมุมมองพระพุทธศาสนา”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๖๑.

^{๑๘} Nash, Laura, L Good Intentions Aside, (Boston : Harvard Business School Press, 1990), p 5-6 ; สุภาวดี นัมณศรีธรรม, ธุรกิจกับพุทธจริยศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๑๐-๑๑.

^{๑๙} นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ, อินตา ศิริวรรณ, “การบริหารแบบมีส่วนร่วม”, วารสารมหาจุฬาลงกรณ ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๑) : ๑๗๖.

วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary research) เป็นการวิเคราะห์แนวคิดจริยศาสตร์ประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ในทัศนะของจอห์น สจ๊วต มิลล์ (John Stuart Mill) และหลักมัชฌิมาปฏิปทาในพุทธปรัชญาเถรวาท ซึ่งมีขั้นตอนในการวิจัยดังต่อไปนี้

๑. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary Source) เอกสารที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙, แนวคิดจริยศาสตร์ประโยชน์นิยม (Utilitarianism)^{๒๐} ในทัศนะของจอห์น สจ๊วต มิลล์ (John Stuart Mill)

๒. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ คุชฌินิพนธ์ วิทยานิพนธ์ และหนังสือ ตลอดจนสื่อสิ่งพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ ที่เกี่ยวข้อง

๓. ทำการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูล

๔. นำเสนอผลการวิจัย

ผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่องการสังเคราะห์หลักมัชฌิมาปฏิปทาในพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ ได้ข้อสรุปตามวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

๑. จากการวิเคราะห์ แนวคิดจริยศาสตร์ประโยชน์นิยมในทัศนะของ จอห์น สจ๊วต มิลล์ ที่ใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ สรุปได้ว่า หลักความสุขหรือหลักประโยชน์สุขสูงสุด เป็นหลักการที่ให้ความสำคัญที่ “ผลลัพธ์ของการกระทำ” และเป็นการกระทำเพื่อการมีชีวิตที่ดีของคนส่วนใหญ่ในสังคม แต่หลักการนี้มีปัญหา คือ ไม่ได้ให้ความสำคัญกับ ผู้กระทำ วิธีการกระทำ และคนส่วนน้อยในสังคมถูกละเลย เนื่องจากหลักการนี้ให้ความสำคัญที่ผลลัพธ์ของการกระทำ เมื่อนำมาประยุกต์ใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ องค์การธุรกิจจึงมุ่งที่ “การทำให้กำไรสูงสุด” ซึ่งเป็นเป้าหมาย หรือผลลัพธ์ของการทำธุรกิจเป็นหลัก และเป็นสาเหตุที่ทำให้ องค์การธุรกิจที่ดำเนินธุรกิจโดยใช้แนวคิดจริยศาสตร์ประโยชน์นิยมในทัศนะของจอห์น สจ๊วต มิลล์ อยู่ได้มาจนถึงปัจจุบัน แต่หลักการนี้ก็สร้างปัญหามากมาย เพราะไม่ได้ให้ความสำคัญกับ “ผู้กระทำ” ซึ่งหมายถึง เจ้าของธุรกิจ ผู้ประกอบการ นักธุรกิจ หรือบุคลากรทั้งหมดที่อยู่ในองค์การธุรกิจ ขาดความชัดเจนในเรื่องแรงจูงใจ หรือเจตนาในการทำธุรกิจ โดยผู้กระทำจะมีเจตนาในการทำธุรกิจที่ดีหรือไม่ดีก็ได้ ขึ้นอยู่กับผลกำไรที่ได้รับว่าเป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ นอกจากนี้ แนวคิดจริยศาสตร์ประโยชน์นิยมในทัศนะของจอห์น สจ๊วต มิลล์ ยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับ “วิธีการกระทำ” อีกด้วย ทำให้ไม่มีวิธีการทำธุรกิจที่ชัดเจน โดยทำธุรกิจด้วยวิธีไหนก็ได้ขอให้ได้กำไรสูงสุดตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ จึงเกิดการแข่งขันที่ไม่

^{๒๐} John Stuart Mill, “Utilitarianism”, in *Ethical Theories : A Book of Reading*, ed., A. I. Melden.

เป็นธรรม มีการทุจริตมากมายเกิดขึ้น ขาดจริยธรรมในการทำธุรกิจ เป็นต้น และสุดท้ายปัญหาก็กลับมากระทบองค์กรธุรกิจเอง เช่น ปัญหาเนื่องจากการทำผิดกฎหมาย หรือปัญหาจากการเอาเปรียบผู้บริโภค ส่งผลทำให้ผู้บริโภคไม่ใช้สินค้าหรือบริการ ดังนั้น เพื่อการเป็นองค์กรธุรกิจที่ดีและมีจริยธรรมในการทำธุรกิจ คือเป็นองค์กรธุรกิจที่สร้างประโยชน์สุข ทั้งบุคลากรในองค์กรและทุกคนในสังคมที่เกี่ยวข้อง แนวคิดจริยศาสตร์ประโยชน์นิยมในทัศนะของ จอห์น สจ๊วต มิลล์ ที่ใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจในปัจจุบัน จะต้องมีการปรับปรุงเพื่อใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ

๒. จากการวิเคราะห์หลักมัชฌิมาปฏิปทาในพุทธปรัชญาเถรวาทที่ใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ สรุปได้ว่า หลักมัชฌิมาปฏิปทาให้ความสำคัญทั้งผู้กระทำ วิธีการกระทำ และผลลัพธ์ของการกระทำของธุรกิจ สำหรับความต้องการในผลลัพธ์ของการกระทำในทางธุรกิจ คือกำไร ก็เพื่ออำนวยความสะดวกในการพัฒนามนุษย์ผ่าน ๓ ขั้นตอน คือ ๑) ทำให้เกิดสะดวกสบายและมีความปลอดภัย ๒) มีจิตที่ดีบริสุทธิ์ และ ๓) มีเสรีภาพภายในจิตใจ หรือ เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต และการพัฒนามนุษย์^{๒๑} เมื่อนำมาประยุกต์ใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ ทำให้ “ผู้กระทำ” ใช้ปัญญาในการทำธุรกิจประกอบการมีเจตนาที่ดีเป็นตัวนำ มีวิธีการกระทำธุรกิจด้วยการมีศีลธรรมรองรับ และมีความมุ่งมั่นในผลลัพธ์ของการกระทำ คือทำให้เกิดประโยชน์สุข ทั้งบุคลากรในองค์กรและทุกคนในสังคมที่เกี่ยวข้อง และเนื่องจากหลักมัชฌิมาปฏิปทาให้ความสำคัญทั้ง ผู้กระทำ วิธีการกระทำ และผลลัพธ์ของการกระทำ องค์กรธุรกิจจึงสามารถนำหลักมัชฌิมาปฏิปทาไปประยุกต์ใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจได้ ถึงแม้จะใช้หลักมัชฌิมาปฏิปทาเป็นจริยศาสตร์ธุรกิจตามลำพังก็ตาม แต่เนื่องจากองค์กรธุรกิจที่มีทำธุรกิจอยู่ในปัจจุบัน ที่มีปัญหาด้านจริยธรรมส่วนมากจะใช้แนวคิดของจริยศาสตร์ประโยชน์นิยมในทัศนะของจอห์น สจ๊วต มิลล์ เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ การแก้ปัญหาด้านจริยธรรมโดยเปลี่ยนมาใช้หลักมัชฌิมาปฏิปทาใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจแทนที่ คงเป็นเรื่องยาก การนำหลักมัชฌิมาปฏิปทาเข้าไปสังเคราะห์เพื่อใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจจะเหมาะสมกว่า ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะทำการสังเคราะห์หลักมัชฌิมาปฏิปทาในพุทธปรัชญาเถรวาทกับแนวคิดของจริยศาสตร์ประโยชน์นิยมของจอห์น สจ๊วต มิลล์ เพื่อใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ

๓. จากการสังเคราะห์หลักมัชฌิมาปฏิปทาในพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ หลักการที่ได้จากการสังเคราะห์แนวคิดจริยศาสตร์ประโยชน์นิยมในทัศนะของจอห์น สจ๊วต มิลล์ และหลักมัชฌิมาปฏิปทาในพุทธปรัชญาเถรวาท เรียกว่า “หลัก 3R” เป็นแนวคิดจริยศาสตร์ที่ใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจที่สมบูรณ์ คือ ให้ความสำคัญทั้งผู้กระทำ วิธีการกระทำ และผลลัพธ์จากการกระทำ โดยหลัก 3R ประกอบด้วย ๑) Right Actor คือ ผู้กระทำใช้ปัญญาในการทำธุรกิจประกอบการมีเจตนาดี ๒) Right Action

^{๒๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), **เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (นครปฐม : บริษัท จ.เจริญอินเตอร์พรีน (ประเทศไทย) จำกัด, ๒๕๕๗), หน้า ๕๗.

คือ มีวิธีการทำธุรกิจด้วยทักษะที่ดีและมีศีลธรรมรองรับ ๓) Right Commitment คือทำธุรกิจด้วยความมุ่งมั่นในผลลัพธ์ เพื่อประโยชน์สุขของทุกคน หลัก 3R เป็นหลักการให้ความสำคัญกับ ทริพยากร “มนุษย์” ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด ทำให้ทริพยากร “มนุษย์” เป็นผู้มีเป้าหมายในตัวเอง โดยเน้นให้ผู้กระทำมีเจตนาที่ดี มีวิธีการกระทำที่เน้นหลักศีลธรรม และเน้นผลลัพธ์จากการกระทำ ที่ให้ประโยชน์สุข ทั้งบุคลากรในองค์กรและทุกคนในสังคมที่เกี่ยวข้อง

วิจารณ์

หลักการที่ได้จากการสังเคราะห์แนวคิดจริยศาสตร์ประโยชน์นิยมในทัศนะของจอห์น สจ๊วต มิลล์ และหลักมัชฌิมาปฏิปทาในพุทธปรัชญาเถรวาท คือ หลัก 3R เป็นหลักการที่สามารถประยุกต์เพื่อแก้ปัญหาการทำธุรกิจได้ทั้งในเรื่อง การขาดจริยธรรมในการทำธุรกิจ ผลกำไร ผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ดังนี้

๑. หลัก 3R สนองตอบเป้าหมายของมนุษย์ในการมีชีวิตที่ดี

เมื่อธุรกิจนำหลัก 3R ใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ ทำให้การดำเนินชีวิตไปสู่การมีชีวิตที่ดี เพราะเป็นหลักการที่เป็นแนวทางในการทำธุรกิจที่ให้ความสำคัญกับผู้กระทำที่มีเจตนาดีเป็นตัวนำ ไปสู่วิธีการกระทำที่มีหลักศีลธรรมเป็นฐานในการปฏิบัติ และมีความมุ่งมั่นในผลลัพธ์ของการกระทำ เพื่อประโยชน์สุขของทุกคนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นการทำให้เป็นการดำเนินชีวิตไปสู่การมีชีวิตที่ดี

๒. หลัก 3R สนองตอบเป้าหมายขององค์กรธุรกิจในการเป็นองค์กรธุรกิจที่ดี

เมื่อธุรกิจนำหลัก 3R ใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ ทำให้หลักการนี้นอกจากจะให้ความสำคัญกับผลลัพธ์ของธุรกิจในเรื่องกำไรแล้ว ยังให้ความสำคัญกับผลลัพธ์ของธุรกิจในเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมด้วย

๓. หลัก 3R สนองตอบเป้าหมายขององค์กรธุรกิจในการเป็นองค์กรธุรกิจที่ยั่งยืน

เมื่อธุรกิจนำหลักการ 3R ใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ ทำให้องค์กรธุรกิจมีความยั่งยืน เพราะหลักการนี้ให้ความสำคัญทั้ง ผู้กระทำ วิธีการกระทำ และผลลัพธ์ของการกระทำ จึงทำให้เป็นธุรกิจที่สมบูรณ์ทั้งตัวระบบธุรกิจ^{๒๒} และบุคลากรที่ปฏิบัติงานอยู่ในองค์กร มีคุณสมบัติที่ดี เพื่อใช้ปฏิบัติงานอย่างครบถ้วน

^{๒๒} Stephen P. Robbins and Mary Coulter, **Management**, 7 Edition, (Prentice Hall : New Jersey, 2002), p 13.

ข้อเสนอแนะ

อย่างไรก็ดี ถึงแม้จะมีการวิจารณ์ว่า เมื่อธุรกิจนำหลักการ ระบบธุรกิจ 3R ใช้เป็นจริยศาสตร์ ธุรกิจแล้ว ธุรกิจก็หนีไม่พ้นการที่ต้องทำกำไรสูงสุดอยู่ดี ผู้วิจัยก็ไม่ปฏิเสธ แต่ถ้าพิจารณาเพิ่มอีกว่า กรณีองค์กรธุรกิจใช้แนวคิดจริยศาสตร์ประโยชน์นิยมในแบบของ จอห์น สจ๊วต มิลล์ ตามล้าพัง แม้จะทำให้สามารถทำผลกำไรได้สูงสุดตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ หรือทำได้มากกว่าที่ตั้งเป้าหมายไว้ ธุรกิจอาจจะมีความมั่งคั่ง แต่ขาดความมั่นคง และยั่งยืน อย่างแน่นอน เพราะถ้าทรัพยากรมนุษย์ที่เป็นตัวขับเคลื่อนธุรกิจมีเจตนาที่ไม่ดี พร้อมทั้งไม่ใส่ใจในการทำธุรกิจด้วยการมีหลักศีลธรรมรองรับ ปัญหาที่เกิดขึ้นอาจเกิดจากการทำผิดกฎหมาย หรือการขาดจริยธรรมในการทำธุรกิจ เป็นต้น อาจเป็นสาเหตุที่ทำให้ธุรกิจล่มสลายในที่สุด ซึ่งแตกต่างจากธุรกิจใช้แนวคิดจริยศาสตร์ธุรกิจที่ยึด “หลัก 3R” ที่มีความชัดเจน หรือให้ความสำคัญทั้งผู้กระทำ วิธีการกระทำ และผลลัพธ์จากการกระทำ โดยผู้กระทำมีเจตนาที่ดีเป็นตัวนำ มีวิธีการกระทำที่มีหลักศีลธรรมรองรับ และมีความมุ่งมั่นในผลลัพธ์จากการกระทำธุรกิจ ที่ให้ประโยชน์สุขทั้งบุคลากรภายในองค์กรและทุกคนในสังคมที่เกี่ยวข้อง ส่งผลทำให้องค์กรธุรกิจมีความมั่งคั่ง ความมั่นคง และยั่งยืน

บรรณานุกรม

- กัลยารัตน์ ธีระชนชัยกุล. **จริยธรรมทางธุรกิจ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ปัญญาชน, ๒๕๕๗.
- ธเนศ เตชะเสน, พลวัฒน์ ชุมสุข, “ทุนมนุษย์ในทางเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ”, **วารสารมหาวิทยาลัยวิชาการ**, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙).
- นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ, อินดา ศิริวรรณ, “การบริหารแบบมีส่วนร่วม”, **วารสารมหาวิทยาลัยวิชาการ**, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๑).
- ปรีชา ช้างขวัญยืน, ทุนนิยมกับพระพุทธศาสนา. **วารสารพุทธศาสนศึกษา** ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ มกราคม – เมษายน ๒๕๕๕.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), **เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. นครปฐม : บริษัท จ.เจริญอินเตอร์พรีน (ประเทศไทย) จำกัด, ๒๕๕๗.
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๙.
- วันชัย สุขตาม, “การจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์”, **วารสารมหาวิทยาลัยวิชาการ**, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๕๙).

วิศย์ วิทเวทย์. **จริยศาสตร์เบื้องต้น มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๗, กรุงเทพมหานคร:

อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๗.

สุนทร ณ รั้งสี, **พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก**, พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

สุภาวดี นัมคณิสสรณ์. **ธุรกิจกับพุทธจริยศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ศันสนีย์ ชุมพลบุญชร. “พัฒนาการความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจในมุมมองพระพุทธศาสนา”.

สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

อนิวัช แก้วจำนงค์. **จริยธรรมทางธุรกิจ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒ สงขลา: นำศิลป์โฆษณา, ๒๕๕๖.

John Stuart Mill, “Utilitarianism”, in **Ethical Theories : A Book of Reading**, ed., A. I. Melden.

Mill, J. S. **Utilitarianism**, London : Parker, Son, and Bourn, West Stand, 1863.

Mill, J. S. **Utilitarianism, On Liberty, Essay on Bentham**. edited by Mary Warnock. 6th

Ohio: The world publishing company, 1970.

Milton Frieman, “**The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits**”, in

Perspective in Business Ethics, International Edition, edited by Laura Pincus

Hartman, Singapore : McGraw Hill, 1998.

Philip, Stokes, **Philosophy 100 Essential Thinkers: the Ideas that have shaped Our**

World, UK: Arcturus Publishing, 2012.

Stephen P. Robbins and Mary Coulter, **Management**, 7 Edition, Prentice Hall : New Jersey,

2002

**กระบวนการสร้างทุนทางปัญญาเชิงพุทธ
ของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมในจังหวัดสมุทรสาคร**
**The Creating Process of Buddhist Intellectual
for Social Enterprise Operators in Samutsakhon Province**

เสกศักดิ์ ขลิบทอง

วิวัฒน์ หามนตรี, เดชา กัปโก*

Seksak Klibtong

Wiwat Hamontee, Decha Kupko

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Email : buddha_mcu16@hotmail.com

Received : March 29, 2019

Revised : April 26, 2019

Accepted : May 15, 2019

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัยนี้ ๑) เพื่อศึกษาสภาพการสร้างทุนทางปัญญาของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม ๒) เพื่อพัฒนากระบวนการสร้างทุนทางปัญญาเชิงพุทธของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมในจังหวัดสมุทรสาคร และ ๓) เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนากระบวนการสร้างทุนทางปัญญาเชิงพุทธของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม ในจังหวัดสมุทรสาคร ระเบียบวิธีวิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (In-depth interview) จำนวน ๑๘ คน เลือกแบบเจาะจงจากผู้เชี่ยวชาญ เครื่องมือในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีโครงสร้าง เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว วิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาความ ผลการศึกษวิจัย พบว่า ๑) แนวทางการพัฒนาทุนทางปัญญาเชิงพุทธของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมด้วยศีล พบว่า มีการยอมรับกฎระเบียบของบริษัท การปลูกจิตสำนึกให้กับพนักงานตระหนักในคุณค่าของตนเองและเพื่อนร่วมงาน สร้างทัศนคติที่ดีนำไปสู่การสร้างประโยชน์ต่อบริษัท และผู้บริหารมีการจัดทำโครงการฝึกอบรมพนักงานให้สามารถเป็นแบบอย่างของความประพฤติได้ ด้วยศีล ๒) แนวทางการพัฒนาทุนทางปัญญาเชิงพุทธของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมด้วยสมาธิ พบว่า มีความมุ่งมั่นตั้งใจต่อการพัฒนาทุนมนุษย์ เพื่อพัฒนาศักยภาพของพนักงาน

* นายเสกศักดิ์ ขลิบทอง Mr. Seksak Klibtong รศ.ดร. วิวัฒน์ หามนตรี, Assoc.Prof.Dr. Wiwat Hamontee, ดร.เดชา กัปโก Dr.Decha Kupko

ในบริษัทให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ๓) แนวทางการพัฒนาทุนทางปัญญาเชิงพุทธของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมด้วยปัญญา พบว่า มีการจัดการความรู้ ต่อยอดความคิดสร้างนวัตกรรม การพัฒนาทุนทางปัญญาเชิงกลยุทธ์ที่ระบุ หรือจัดคนให้ทำงานตรงกับความรู้ ความเชี่ยวชาญของพนักงาน ที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม การมีส่วนร่วม การปฏิบัติตามหลักของกฎหมาย และการสร้างเครือข่ายจิตอาสาหรือทีมงานที่มีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ : กระบวนการ, ทุนทางปัญญาเชิงพุทธ, ผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม, จังหวัดสมุทรสาคร

Abstract

The objectives of this research are 1) to study the creation of intellectual capital of enterprises to society. 2) To develop the Buddhism Intellectual Capital Producing Process in the social entrepreneur in Samutsakorn Province. 3) To propose the guideline for the Buddhism Intellectual Capital Development in the social entrepreneur in Samutsakorn Province. The research methodology was the qualitative research. The Data was collected from the 18 key informants purposely selected by the expert. The tool used for data collection was the structured in-depth interview. The one-by-one interview was used to collect data. The data was analyzed, then presented by descriptive research. The results of this research found that: 1) The guideline for the Buddhism Intellectual Capital Development in the social entrepreneur by using the training in higher morality-it was found that the rules of the company were accepted. The employees were trained to be aware of the self-value as well as the value of their colleagues. The staffs were introduced the good attitude which was useful for the company. The leaders provided the training program to be good staffs by following the precepts. 2) The guideline for the Buddhism Intellectual Capital Development in the social entrepreneur by using the training in higher morality-it was found that it was determination to develop the human capital following the goals set. 3) The guideline for the Buddhism Intellectual Capital Development in the social entrepreneur by using the training in higher wisdom-it was found that there were knowledge management, innovation creation, the intellectual capital development following the strategies which

set the right man to the right job, responsibility for social, participation, to follow the laws and to create the volunteer connection including effective teamwork.

Keywords: Process, Buddhism Intellectual Capital, Social Entrepreneur, Samutsakorn Province

บทนำ

โรงงานของผู้ประกอบการธุรกิจ จังหวัดสมุทรสาคร เป็นโรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็ก การลงทุนจึงมีข้อจำกัด เครื่องมือและอุปกรณ์ในการผลิต ยังไม่ทันสมัยหรืออยู่ในสภาพไม่สมบูรณ์ ผลเสียจึงเกิดขึ้นกับระบบนิเวศน์ของจังหวัดสมุทรสาครโดยรวม ดังนั้น แนวคิดจิตวิทยาอุตสาหกรรม เพื่อศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ จึงเป็นเรื่องจำเป็นและสำคัญแก่ผู้ประกอบการ เพราะเป็นเทคนิคที่มีประสิทธิภาพสูงสุดในการโน้มน้าวจิตใจคนทำงาน โดยสามารถใช้พลังไปในทางที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงาน และสามารถปรับปรุงมาตรฐานการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น แนวคิดเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ต่อสังคมของภาคธุรกิจที่มีต่อสังคมและความคาดหวังของสังคมว่า องค์กรธุรกิจควรจะมีผลการปฏิบัติงานที่มีจริยธรรม และรับผิดชอบต่อสังคมในระดับสูง แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความปลอดภัยในโรงงานอุตสาหกรรม กระบวนการสร้างทุนทางปัญญาเชิงพุทธของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม ในจังหวัดสมุทรสาคร มีลักษณะเป็นระบบเศรษฐกิจแบบ SMEs ที่เป็นการรับซื้อเศษวัสดุที่เหลือจากระบบการผลิตในโรงงานอุตสาหกรรมหลัก มาช่วยกระตุ้นและสร้างแรงจูงใจให้เกิดขึ้น นับเป็นจุดเปลี่ยนครั้งสำคัญของประเทศไทย ที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมและมุ่งให้ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” และใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาให้คนมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙)^๑ และสืบเนื่องต่อมาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔) ที่มุ่งพัฒนาสังคมสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันขยายกรอบแนวคิดของทุนทางปัญญาผ่านกระบวนการเรียนรู้ของคน ซึ่งความรู้เกี่ยวกับทุนทางปัญญาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างประโยชน์แก่ประเทศชาติ โดยพัฒนานวัตกรรมทางการเงินรูปแบบใหม่ๆ และเพิ่มประสิทธิภาพและเสถียรภาพของสถาบันการเงินเฉพาะกิจให้เป็นกลไกที่สนับสนุนดำเนินนโยบายของรัฐบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพ^๒

^๑ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙), (กรุงเทพมหานคร : สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๔๕), หน้า ๓๔.

^๒ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.nesdb.go.th>, [๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒].

กระบวนการสร้างทุนทางปัญญาเชิงพุทธเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมากสำหรับการพัฒนาปัญญาของผู้ประกอบการอุตสาหกรรม จังหวัดสมุทรสาคร มาทำการผสมหล่อหลอมและขึ้นรูปเป็นทองแท่งแล้ว นำกลับไปขายให้แก่โรงงานอุตสาหกรรมหลักอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งถือได้ว่าอุตสาหกรรมการหล่อโลหะเป็นอุตสาหกรรมพื้นฐาน ที่มีความสำคัญสำหรับประเทศที่กำลังพัฒนาอย่างประเทศไทย เพราะเป็นการนำเศษวัสดุกลับมาผ่านกระบวนการก่อรูปขึ้นอีกครั้งหนึ่ง (Reproduce) ทั้งนี้การจะส่งเสริมให้ผู้ประกอบการหล่อโลหะในจังหวัดสมุทรสาคร ได้ศึกษาและเข้าถึง CSR ได้ จะต้องส่งเสริมให้ผู้ประกอบการหล่อโลหะในจังหวัดสมุทรสาครเหล่านั้น รู้จักการสร้างทุนทางปัญญาตามแนวทางพระพุทธศาสนาควบคู่กันไปด้วย ซึ่งกระบวนการสร้างทุนทางปัญญาเชิงพุทธ เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาปัญญาของผู้ประกอบการกิจการในจังหวัดสมุทรสาคร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาพการสร้างทุนทางปัญญาของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม
๒. เพื่อพัฒนากระบวนการสร้างทุนทางปัญญาเชิงพุทธของผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคม ในจังหวัดสมุทรสาคร
๓. เพื่อนำเสนอแนวทางพัฒนากระบวนการสร้างทุนทางปัญญาเชิงพุทธของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม ในจังหวัดสมุทรสาคร

ขอบเขตของการวิจัย

๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษากระบวนการสร้างทุนทางปัญญาเชิงพุทธของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมในจังหวัดสมุทรสาคร โดยผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังต่อไปนี้

๑) ปัจจัยการสร้างทุนทางปัญญาของผู้ประกอบการอุตสาหกรรม ประกอบด้วย

๑. ความรับผิดชอบเกี่ยวกับผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม (Accountable)
๒. ความโปร่งใสในการตัดสินใจและกิจการที่ดำเนินการ (Transparent)
๓. การมีคุณธรรม/จริยธรรมในการดำเนินการ (Ethical Behavior)
๔. การคำนึงถึงความสนใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Interests of Stakeholders)
๕. การปฏิบัติตามกฎหมาย (Rule of law)
๖. การให้ความสำคัญต่อสิทธิมนุษยชน (Human Rights)
๗. การเคารพต่อข้อกำหนดและแนวปฏิบัติระหว่างประเทศ (International Norms)

๒) หลักธรรมเพื่อการพัฒนาทุนทางปัญญาเชิงพุทธของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม ในจังหวัดสมุทรสาคร ประกอบด้วยหลักไตรสิกขา ๓ ซึ่งเป็นขั้นการพัฒนาคนอย่างสมบูรณ์แบบและในขั้นนี้เป็นการศึกษาเรื่องศักยภาพของมนุษย์ ได้แก่

๑. ศีล เป็นการฝึกพฤติกรรมโดยมีวินัยเป็นเครื่องมือในการฝึก
 ๒. สมาธิ เป็นการฝึกด้านจิต ฝึกด้านคุณธรรม ความมีจิตเมตตา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
 ๓. ปัญญา เป็นการฝึกในด้านการรู้ การพิจารณา การไตร่ตรองหาเหตุผล
- ๓) กระบวนการพัฒนาทุนทางปัญญาของผู้ประกอบการ^{๓)} ประกอบด้วย

๑. ทุนมนุษย์ (Human Capital)
๒. ทุนทางสังคม (Social Capital)

๒. ขอบเขตด้านประชากร/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๒.๑ การวิจัยเอกสาร เพื่อศึกษากระบวนการสร้างทุนทางปัญญาเชิงพุทธของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม ในจังหวัดสมุทรสาคร มีขอบเขตดังนี้

๑) แหล่งที่มาของเอกสารที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างทุนทางปัญญาเชิงพุทธของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมจากแหล่งที่มา ดังต่อไปนี้

๑. เอกสารจากห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา สภาวิจัยแห่งชาติ และห้องสมุดของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นต้น

๒. เอกสารจากระบบสืบค้นจากฐานข้อมูลในอินเทอร์เน็ตเกี่ยวกับกระบวนการสร้างทุนทางปัญญา ประกอบด้วย ทุนมนุษย์ (Human Capital) ทุนทางสังคม (Social Capital)

๒.๒ การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อศึกษากระบวนการสร้างทุนทางปัญญาเชิงพุทธของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม ในจังหวัดสมุทรสาคร ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ประกอบการด้านโรงงานหล่อโลหะ ๒ แห่ง และบริษัทเอกชน ๒ แห่ง ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร แต่ละโรงงานมีผู้ประกอบการ จำนวน ๖ คน ได้แก่ หัวหน้าแผนก หัวหน้าฝ่ายและหัวหน้ากรรมกร จำนวน ๕ คน และเจ้าของกิจการ ๑ คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน ๑๘ คน ผู้วิจัยจะใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้เชี่ยวชาญด้านกระบวนการสร้างทุนทางปัญญา เพราะเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาปัญญาของผู้ประกอบการอุตสาหกรรม

^{๓)} ชัชวาล ทัดศิวิธ, ความรับผิดชอบด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ (Corporate Human Resource Responsibility), (กรุงเทพมหานคร: คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐๒.

๓. ขอบเขตด้านพื้นที่

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ศึกษาในโรงงานที่มีผู้ประกอบการ ทั้งที่เป็นหัวหน้าแผนก หัวหน้าฝ่าย และหัวหน้ากรรมกร และเจ้าของกิจการที่ดำเนินธุรกิจอุตสาหกรรมหล่อโลหะ ในจังหวัดสมุทรสาคร

๔. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ กำหนดระยะเวลาตั้งแต่เดือน พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๑ ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ รวมเป็นระยะเวลา ๑๐ เดือน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “กระบวนการสร้างทุนทางปัญญาเชิงพุทธของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมในจังหวัดสมุทรสาคร” ในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เริ่มด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) แล้วนำข้อมูลที่ได้มาสร้างแบบสัมภาษณ์โดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ทำการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพภาคสนามตามกรอบคำถามในแบบสัมภาษณ์ที่ได้กำหนดไว้กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญและมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการสร้างทุนทางปัญญาของผู้ประกอบการอุตสาหกรรม ได้แก่ ผู้ประกอบการด้านโรงงานหล่อโลหะ ๒ แห่ง และบริษัทเอกชน ๒ แห่ง ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร แต่ละโรงงานมีผู้ประกอบการ จำนวน ๖ คน ได้แก่ หัวหน้าแผนก หัวหน้าฝ่าย และหัวหน้ากรรมกร จำนวน ๕ คน และเจ้าของกิจการ ๑ คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน ๑๘ คน โดยนำหลักไตรสิกขา ๓ ประกอบด้วย ศีลสิกขา จิตตสิกขา และปัญญาสิกขาของผู้ประกอบการธุรกิจอุตสาหกรรม นำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อตอบโจทย์วิจัยและวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งสตรอสและกอบินได้นำเสนอในประเด็นว่า “ในการวิจัยเชิงคุณภาพจำเป็นต้องได้รับการประเมินอย่างแม่นยำเพื่อตอบถึงความชัดเจนที่มีประสิทธิภาพ เพื่อว่าผู้อ่านผลงานการวิจัยที่ตีพิมพ์สามารถประเมินคุณค่าของงานวิจัยได้”^๔

^๔ A.Strauss J. and Corbin, *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques*. (Newbury Park, California, Sage, 1990). p.249.

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “กระบวนการสร้างทุนทางปัญญาเชิงพุทธของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม ในจังหวัดสมุทรสาคร” เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยมุ่งเน้นการศึกษาวิเคราะห์ และการพัฒนากระบวนการสร้างทุนทางปัญญา ทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร รายงานการประชุม งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ส่วนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลนั้น เน้นวิธีการแสวงหาความรู้จากการตั้งประเด็นหลักในการศึกษาทุนทางปัญญาของผู้ประกอบการ ประกอบด้วย ทุมนมนุษย์ ทุนทางสังคม ผู้วิจัยจะใช้เครื่องมือสำรวจข้อมูลเชิงประจักษ์ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure In-depth interview) การสังเกต และเครื่องมือการบันทึก ดังนี้

๑) การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อศึกษาสภาพของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมตามแนวพระพุทธศาสนา กระบวนการสร้างทุนทางปัญญาเชิงพุทธของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม ในจังหวัดสมุทรสาคร และแนวทางการพัฒนากระบวนการสร้างทุนทางปัญญาเชิงพุทธของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม ในจังหวัดสมุทรสาคร กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) เป็นผู้เชี่ยวชาญและมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการประกอบกิจการ

๒) ศึกษาและติดตามผลการปฏิบัติหน้าที่ในการสร้างทุนทางปัญญาเชิงพุทธของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม ในจังหวัดสมุทรสาคร

๓) การสังเกต ซึ่งเป็นการสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกของฝ่ายต่างๆ ที่จะทำควบคู่กับการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการอุตสาหกรรม หรือผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม ประกอบด้วยหัวหน้าแผนก หัวหน้าฝ่าย และหัวหน้ากรรมกร

๔) การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น ผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

๑) แบบสัมภาษณ์ (interview) เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Structure In-depth interview) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างทุนทางปัญญาเชิงพุทธของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม ในจังหวัดสมุทรสาคร

๒) การสร้างเครื่องมือการวิจัย ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ กระบวนการสร้างทุนทางปัญญา และหลักไตรสิกขา ๓ ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการสร้างทุนทางปัญญา และนำมาร่างข้อคำถามที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ ไปปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาคุณุณิพนธ์ เกี่ยวกับความถูกต้องของแบบสัมภาษณ์ ในส่วนของความสอดคล้องกับเนื้อหาและทฤษฎี และนำมาปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ ต่อจากนั้น นำแบบสัมภาษณ์และข้อคำถามมาปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องสมบูรณ์ และนำไปใช้ในการสัมภาษณ์จริง

กระบวนการสร้างทุนทางปัญญาเชิงพุทธของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมในจังหวัดสมุทรสาคร ๓๐๙

๓) ขั้นตอนการสร้างแบบสัมภาษณ์ (Interview Form) ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบสัมภาษณ์ในการวิจัย โดยศึกษาเอกสารวิชาการและจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างทุนทางปัญญา โดยมีขั้นตอน ดังนี้

๔) ศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างทุนทางปัญญาของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม จากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๕) กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย และสรุปเป็นคำนิยามศัพท์ในการวิจัย

๖) สร้างแบบสัมภาษณ์จากกรอบเนื้อหาในคำนิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัยประกอบ

๗) นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๕ ท่าน ทำการตรวจความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา

การเก็บรวบรวมข้อมูล

๑. การเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงคุณภาพ มีขั้นตอน ดังนี้

๑) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) โดยการรวบรวมหลักพุทธธรรมเกี่ยวกับไตรสิกขา ๓ ซึ่งมีปรากฏในพระไตรปิฎก อรรถกถา เป็นต้น

๒) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยการรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ วารสาร บทความงานวิจัยที่เกี่ยวกับแนวคิดการสร้างทุนทางปัญญา เช่น หนังสือเกี่ยวกับการสร้างทุนทางปัญญา รายงานการวิจัย และดัชนีนิพนธ์ เป็นต้น

๓) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยมีการดำเนินการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

๑) ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและกระบวนการสร้างทุนทางปัญญาที่เกี่ยวข้องจากเอกสาร หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พร้อมกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยให้มีความสัมพันธ์ครอบคลุมกับหัวข้อการวิจัย

๒) ร่างแบบสัมภาษณ์ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย และแนวทางที่ได้ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๓) นำแบบสัมภาษณ์กลุ่มอย่าง ที่สร้างขึ้นปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบแก้ไขความเหมาะสม และความชัดเจนของถ้อยคำเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไข

๔) นำแบบสัมภาษณ์กลับมาปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาได้ให้คำแนะนำ

๕) จัดทำแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์แล้วทำการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๔) ข้อมูลเชิงคุณภาพการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม สัมภาษณ์เชิงลึกแบบเผชิญหน้า (Face-to-Face) ตามกำหนดในปฏิทินการสัมภาษณ์ โดยติดต่อประสานงาน เพื่อยืนยันกำหนดการสัมภาษณ์ ทุกครั้ง และทำการบันทึกในเอกสารโดยผู้ทำการศึกษาวิจัยเองทุกโรงงาน หากผู้ทำการสัมภาษณ์ประสงค์ จะบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ถูกสัมภาษณ์ก่อนทุกครั้ง

๒. ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

๑) ขั้นตอนเตรียมการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนลงภาคสนามเพื่อรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้เริ่มต้นด้วยการนัดหมายวัน เวลา ที่จะสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างพร้อมกับขอเอกสารต่างๆ พร้อมกันนั้น ผู้วิจัยจะศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เตรียมและศึกษาวิธีใช้ เครื่องบันทึกเสียง เตรียมสมุดจดบันทึกและอุปกรณ์ต่างๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

๒) ติดต่อขอหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนา สังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการ เก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่โรงงานหล่อโลหะ ๓ แห่ง คือ ประกอบด้วย ๑) บริษัท วี แอนด์ บี มาร์เก็ตติ้ง กรุ๊ป จำกัด ๒) บริษัท พัฒนาอินเตอร์พาร์ท จำกัด ๓) บริษัท จิระเมทัลเวิร์ค (1994) จำกัด จำนวน ๑๘ คน

๓) เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observations) ซึ่งเป็นการ สังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกของฝ่ายต่างๆ ที่จะทำควบคู่กับการสัมภาษณ์

๔) ขั้นตอนการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะสนทนาร่วมสร้างความคุ้นเคยกับ ผู้ให้สัมภาษณ์ แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุและขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกวีดิทัศน์และ โสตทัศนูปกรณ์^๕ ในขณะที่สัมภาษณ์ ขออนุญาตใช้กล้องถ่ายรูปเพื่อใช้อ้างอิงในการสัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้ง ให้ทราบว่าข้อมูลต่างๆ ที่บันทึกเสียงไว้ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ แล้วทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับหัวหน้าแผนก หัวหน้าฝ่ายและหัวหน้ากรรมกร และที่สำคัญการสัมภาษณ์จะเป็นวิธีการ เก็บรวบรวมข้อมูลที่เกิดขึ้นในอดีตมาพรรณนาได้^๖

^๕ D. Silverman, *Doing Qualitative Research: A Practical Handbook*, (London and Sage. 2010). p.90.

^๖ J. W. Creswell, *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing among Five Traditions*. Op.cit. (2010). p.121.

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “กระบวนการสร้างทุนทางปัญญาเชิงพุทธของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมในจังหวัดสมุทรสาคร” เป็นการศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากพระไตรปิฎก หนังสือ รายงานการวิจัย ดุษฎีนิพนธ์ รายงานการประชุม เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการของกระบวนการสร้างทุนทางปัญญาเชิงพุทธของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม ในจังหวัดสมุทรสาคร และข้อมูลเชิงประจักษ์จากการสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นกระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้โดยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามประเด็นหัวข้อ ดังนี้

- ๑) ศึกษาแนวคิดทฤษฎีการสร้างทุนทางปัญญา
- ๒) ศึกษาแนวคิดทุนทางปัญญาเชิงพุทธ ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักไตรสิกขา ๓ ตามหลักคำสอนในพระไตรปิฎก
- ๓) ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับกิจการเพื่อสังคม แนวคิดทฤษฎีว่าด้วยผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย แนวคิดทฤษฎีด้านประกอบการอุตสาหกรรม และแนวคิดอุตสาหกรรมหล่อโลหะ
- ๔) นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพมาทำการวิเคราะห์ปัจจัยข้อมูลพื้นฐานกับระดับการปฏิบัติที่มีต่อกระบวนการสร้างทุนทางปัญญา
- ๕) การวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลโดยการเชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎี โดยเฉพาะทฤษฎีทุนมนุษย์ มองว่าบุคลากรในองค์กรไม่ได้เป็นเพียงต้นทุน หรือค่าใช้จ่ายที่องค์กรต้องจ่ายเป็นค่าจ้างค่าตอบแทนเท่านั้น แต่มนุษย์เปรียบเสมือนหนึ่ง “ทุน” ที่สามารถทำให้งอกเงยเพิ่มคุณค่าขึ้นได้ด้วยการ “พัฒนา” และจะได้ผลตอบแทนที่คุ้มค่าด้วย ดังนั้น บทบาทของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงอยู่ที่การลงทุนพัฒนาความรู้ ความเชี่ยวชาญให้กับบุคลากรขององค์กร^๓

เพื่อให้เห็นชุดความรู้ กระบวนการ และแนวทางการพัฒนากระบวนการสร้างทุนทางปัญญาเชิงพุทธของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม ในจังหวัดสมุทรสาคร เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในระดับนโยบาย หน่วยงาน องค์กร ชุมชน ปัจเจกบุคคล แล้วทำการสรุปผลการศึกษาวิจัย และข้อเสนอแนะ

^๓ ฌาน ตรกรวิจารณ์, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ”, ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐).

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการสร้างทุนทางปัญญาเชิงพุทธของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม ในจังหวัดสมุทรสาคร” ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยโดยตอบคำถามการวิจัยและวัตถุประสงค์ของการวิจัย ๓ ข้อ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก และการวิจัยสรุปตามวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

๑. สภาพการสร้างทุนทางปัญญาของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม พบว่า ผู้บริหารมีกระบวนการผลิตและระบบการจัดการของเสียจากโรงงาน ปฏิบัติตามโครงการที่มีส่วนรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ มีการจัดทำโครงการรณรงค์ไม่ทิ้งขยะภายในโรงงานและชุมชน สนับสนุนกิจกรรมของโรงเรียน วัด และชุมชน มีการตรวจประเมินมาตรฐานโรงงานให้ถูกต้องตามหลักกฎหมาย ผู้บริหารหัวหน้าฝ่าย และชุมชนมีจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต มีความโปร่งใส ยึดหลักธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ อันเป็นกลไกต่อเนื่องของกฎหมายโรงงาน และจริยธรรมทางธุรกิจ โดยที่แท้ ผู้บริหารมีการปฏิบัติตามหลักสิทธิมนุษยชน เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของพนักงาน

๒. การพัฒนากระบวนการสร้างทุนทางปัญญาเชิงพุทธของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม ในจังหวัดสมุทรสาคร พบว่า

๑) กระบวนการสร้างทุนทางปัญญาเชิงพุทธเกี่ยวกับทุนมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา ๓ พบว่า มีการใช้ศีลเป็นตัวกำหนดให้เป็นกฎ กติกา ระเบียบวินัยหรือข้อบังคับในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับพนักงาน มีการส่งเสริมให้พนักงานได้ฝึกสมาธิ เพื่อให้พนักงานมีสติในการทำงาน และมีการระดมสมอง คิดวิเคราะห์ แยกแยะตามเหตุปัจจัย หาเทคโนโลยีและวิทยาการใหม่ๆ นำมาใช้ในการแก้ปัญหาและการบริหารความขัดแย้ง

๒) กระบวนการสร้างทุนทางปัญญาเชิงพุทธเกี่ยวกับทุนทางสังคมตามหลักไตรสิกขา ๓ พบว่า มีการแลกเปลี่ยนความรู้และความสัมพันธ์ช่วยให้แต่ละบุคคลเข้าถึงความรู้และทักษะต่างๆ มีการเสริมสร้างจิตสำนึกตั้งแต่ระดับผู้บริหาร หัวหน้าฝ่าย พนักงานทุกคนให้มีความรัก ความผูกพันถึงความเป็นเจ้าของบริษัทร่วมกัน และมีการยกระดับความรู้ ความสามารถ และทักษะของพนักงาน และมีการพัฒนาโดยปรับเปลี่ยนขีดสมรรถนะกำลังคน ที่มุ่งเน้นงานฝึกอบรมให้พนักงานยึดมั่นในกฎระเบียบของบริษัท มีความซื่อตรง เป็นธรรม เสียสละเพื่อบริษัทและมีการบูรณาการกับส่วนราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีความมุ่งมั่นต่อการพัฒนางานให้บรรลุเป้าหมาย ภายใต้กิจกรรมการสร้างความผูกพันของทุนทางโครงสร้าง ที่จะรักษาสมาชิกที่ดีมีฝีมือไว้กับบริษัท ตลอดถึงยึดหลักการและการประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับความจำเป็นของพนักงาน สถานการณ์ การจัดโครงสร้าง การบริหารโดยยึดกระบวนการบริหารพนักงานเป็นหลักในกระบวนการพัฒนา

๓. แนวทางการพัฒนากระบวนการสร้างทุนทางปัญญาเชิงพุทธของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม ในจังหวัดสมุทรสาคร พบว่า

๑) แนวทางการพัฒนาทุนทางปัญญาเชิงพุทธของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมด้วยศีล พบว่า มีการยอมรับกฎระเบียบของบริษัท การปลูกจิตสำนึกให้กับพนักงานตระหนักในคุณค่าของตนเองและเพื่อนร่วมงาน สร้างทัศนคติที่ดีนำไปสู่การสร้างประโยชน์ต่อบริษัท และผู้บริหารมีการจัดทำโครงการฝึกอบรมพนักงานให้สามารถเป็นแบบอย่างของความประพฤติที่ดีด้วยศีล

๒) แนวทางการพัฒนาทุนทางปัญญาเชิงพุทธของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมด้วยสมาธิ พบว่า มีความมุ่งมั่นตั้งใจต่อการพัฒนาตนเอง เพื่อพัฒนาศักยภาพของพนักงานในบริษัทให้เป็นตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

๓) แนวทางการพัฒนาทุนทางปัญญาเชิงพุทธของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมด้วยปัญญา พบว่า มีการจัดการความรู้ ต่อยอดความคิดสร้างสรรค์นวัตกรรม การพัฒนาทุนทางปัญญาเชิงกลยุทธ์ที่ระบุ หรือ จัดคนให้ทำงานตรงกับความรู้ ความเชี่ยวชาญของพนักงาน ที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม การมีส่วนร่วม การปฏิบัติตามหลักของกฎหมาย และการสร้างเครือข่ายจิตอาสาหรือทีมงานที่มีประสิทธิภาพ

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

แผนภาพที่ ๑ องค์ความรู้ในการวิจัย

จากแผนภาพที่ ๑ แสดงให้เห็นองค์ความรู้ของการวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการสร้างทุนทางปัญญา
เชิงพุทธของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม ในจังหวัดสมุทรสาคร ดังมีรายละเอียด ดังนี้

๑. ความรับผิดชอบต่อสังคม คือ มีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม การดำเนินกิจการ
ภายใต้หลักจริยธรรม และการจัดการที่ดี โดยรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมทั้งในระดับใกล้และไกล
อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งความรับผิดชอบต่อสังคมนั้น เป็นเครื่องกำกับให้การดำเนินกิจกรรม
ต่างๆ เป็นไปด้วยความซื่อสัตย์สุจริต โปร่งใส และยุติธรรม มีความตระหนักถึงผลกระทบทางลบ
ต่อเศรษฐกิจและสังคม อันจะนำไปสู่ความอยู่รอดโดยรวมและรายได้ที่มั่นคงและมีบูรณาการองค์ความรู้

กระบวนการสร้างทุนทางปัญญาเชิงพุทธของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมในจังหวัดสมุทรสาคร ๓๑๕

และภูมิปัญญาไทย หลักไตรสิกขา ๓ ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้การดำเนินกิจการมีความเป็นอัตลักษณ์พิเศษของคนไทย

๒. การมีส่วนร่วม คือ มีการยอมรับในตัวผู้บริหารจากพนักงานและแผนกต่างๆ เปิดโอกาสให้เข้าสู่กระบวนการพัฒนาในการร่วมกันทำกิจกรรม การมีส่วนร่วมของพนักงานจึงเป็นทั้งวิธีการและเป้าหมายในเวลาเดียวกัน มีการปลูกฝังความสามัคคีในหมู่คณะ การรวมพลังกันเพื่อทำกิจกรรม ด้วยความพร้อมเพียงกัน ยึดถือเป้าหมายและความสำเร็จของบริษัทเป็นหลัก มีเครือข่ายจิตอาสาสามารถยอมทำให้มีช่องทางในการพัฒนาได้มากสะดวกและรวดเร็วขึ้น เมื่อสามารถสร้างนวัตกรรมๆ จะส่งผลต่อส่วนรวมก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมกันพัฒนาต่อยอด เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของการวิจัยและพัฒนาทุนมนุษย์อย่างยั่งยืน

๓. กฎหมาย มีมาตรการที่เข้มงวดเกี่ยวกับผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยการกำกับดูแลเข้าไปให้ความรู้ในด้านเกณฑ์และแนวปฏิบัติงานตามเกณฑ์มาตรฐานของกรมโรงงาน ด้านกฎหมายซึ่งเป็นเครื่องกำกับให้การดำเนินกิจกรรมต่างๆ เป็นไปด้วยความซื่อสัตย์สุจริต โปร่งใส และยุติธรรม โดยบูรณาการองค์ความรู้และภูมิปัญญาไทย เพื่อกระตุ้นให้พนักงานนำความรู้ ความสามารถไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการสร้างนวัตกรรมสินค้าหรือบริการ

๔. เครือข่ายจิตอาสา มีการสร้างเครือข่ายจิตอาสา ทำการพัฒนาทุนมนุษย์โดยการสร้างเครือข่ายและบูรณาการกับส่วนราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นๆ ซึ่งการมีส่วนร่วมนั้น มีการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขา ๓ เพื่อสร้างกิจกรรมการพัฒนาในรูปแบบสาธารณะ ให้พนักงานมีความอดทน มีกำลังใจ มีความมุ่งมั่นต่อการพัฒนา ยึดถือเป้าหมายและความสำเร็จของบริษัทเป็นหลัก มีการประสานงานระหว่างหน่วยงานอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการสร้างทุนทางปัญญาเชิงพุทธของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมจังหวัดสมุทรสาคร” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ผู้บริหารโรงงานควรมีการทำกิจกรรม CSR (Corporate social responsibility) ที่เกี่ยวกับผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม มีกระบวนการผลิตและระบบการจัดการของเสียจากโรงงาน และควรมีการสร้างจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมโดยการนำเทคโนโลยีมาสร้างนวัตกรรม

๒) ผู้บริหารโรงงานควรมีการตรวจประเมินมาตรฐานโรงงาน ยึดหลักความซื่อสัตย์สุจริต มีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ มีการส่งเสริมค่านิยมของบริษัทและให้พนักงานเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และควรมีการสร้างวัฒนธรรมองค์กรใหม่

๓) ผู้บริหารควรมีการดำเนินการตามหลักคุณธรรมจริยธรรม ธรรมาภิบาล และหลักนิติธรรม จัดกิจกรรมอบรมคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้พนักงานยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริต และมีความรัก ความสามัคคี

๒. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑) ผู้บริหารโรงงานควรมีการปฏิบัติตามโครงการที่มีส่วนรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม คือ โครงการรณรงค์ไม่ทิ้งขยะภายในโรงงานและชุมชน และควรมีการสนับสนุนกิจกรรมของโรงเรียน ในท้องถิ่น วัด และชุมชนใกล้เคียง กิจกรรมที่สนับสนุนนั้นเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจที่เป็นมิตร กับสิ่งแวดล้อม

๒) ผู้บริหารโรงงานควรมีแนวทางความรับผิดชอบต่อสังคมในมาตรฐานระหว่างประเทศ ISO 26000 ที่ได้รับไว้ว่า การดำเนินความรับผิดชอบต่อสังคม มีเป้าหมายอยู่ที่การสร้างผลได้สูงสุด ในความ ทุ่่มเทของกิจการ อันนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

๓) ผู้บริหารโรงงานควรมีการนิมนต์พระมาแสดงธรรม หรือมีการฝึกอบรมพนักงานให้ตระหนัก รู้และเห็นความสำคัญของการพัฒนาศีล สมาธิ และปัญญา

๓. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรทำการศึกษาวิจัยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา ๓ ของผู้ประกอบการ กิจการเพื่อสังคม ในประเทศไทย

๒) ควรทำการศึกษาวิจัยตัวแบบเชิงยุทธศาสตร์ของทุนทางปัญญาของผู้ประกอบการกิจการ เพื่อสังคม ในจังหวัดสมุทรสาคร

๓) ควรทำการศึกษารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างการจัดการทุนทางปัญญากับการ จัดการความรู้ของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม ในจังหวัดสมุทรสาคร

๔) ควรทำการศึกษาวิจัยรูปแบบการบริหารจัดการทุนทางปัญญา วัฒนธรรมองค์กร ภาวะผู้นำ ในอุตสาหกรรมหล่อโลหะของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม ในเขตภาคกลาง

บรรณานุกรม

ชัชวาล ทัดศิวิฆ. ความรับผิดชอบต่อด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ (Corporate Human Resource Responsibility). กรุงเทพมหานคร : คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิต พัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๒.

ฉาน ธรรมวิจารณ์. “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ”. *คุณิพนธ์ปริญาปรัญญาคุณิพนธ์ิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐.

กระบวนการสร้างทุนทางปัญญาเชิงพุทธของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมในจังหวัดสมุทรสาคร ๓๑๗

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม**

แห่งชาติ ฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙). กรุงเทพมหานคร : สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๔๕.

_____. ความมั่นคงทางสังคมหรือหลักประกันทางสังคม ปี พ.ศ. ๒๕๕๓.

A. Strauss and J. Corbin. **Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques.** Newbury Park, California, Sage, 1990.

Creswell, J. W. **Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing among Five Traditions.** Op.cit., 2010.

Silverman, D. **Doing Qualitative Research: A Practical Handbook,** London, and Sage., 2010.

เว็บไซต์

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.nesdb.go.th>, [๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒].

แนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในเขตพื้นที่จังหวัดจันทบุรี

Development Guidelines for Creative Communities in Chanthaburi Provincial Areas

นันทนิษฐ์ สมคิด, พระสุธีรัตนบัณฑิต*
Nantanit Somkid, Phrasuthirattanapandit
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Email : buddha_mcu16@hotmail.com

Received : March 29, 2019
Revised : May 2, 2019
Accepted : May 15, 2019

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัยนี้ ๑) เพื่อศึกษาชุมชนสร้างสรรค์ของประเทศไทย ๒) เพื่อวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์บ้านบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี และ ๓) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์บ้านบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology) เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (In-depth interview) จำนวน ๑๗ รูป/คน เลือกแบบเจาะจงจากพระสงฆ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านพัฒนาชุมชน ด้านการศึกษาตลอดชีวิต ด้านศิลปวัฒนธรรม และผู้ประกอบการธุรกิจสร้างสรรค์ เครื่องมือในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีโครงสร้าง เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว วิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาความ ผลการศึกษาวิจัย พบว่า แนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์บ้านบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี พบว่า ๑) สารานุกรม มีการบูรณาการหลักธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นไปเพื่อสงเคราะห์และความพร้อมเพรียงกัน ๒) การเรียนรู้ มีการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยการจัดกิจกรรมที่สร้างการรับรู้และความเข้าใจวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน มีการสร้างกลุ่มการเรียนรู้ในชุมชน เพื่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหาบนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง ๓) เทคโนโลยี มีการประสานการทำงานกับพหุภาคี โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาช่วยเหลือในการผลิต และการตลาด ๔) เศรษฐกิจ มีการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจด้วยการสร้างงาน สร้างรายได้ และยกระดับคุณภาพชีวิตและความสุขของประชาชน มากกว่าการเพิ่มผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ ๕) การมีส่วนร่วม เป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการ

* นางนันทนิษฐ์ สมคิด Mrs. Nantanit Somkid, พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. Phrasuthirattanapandit, Assoc. Prof. Dr.

ร่วมรับรู้ ร่วมความคิด ร่วมตัดสินใจในประเด็นสาธารณะ และร่วมลงมือกระทำอย่างแข็งขัน ๖) จิตอาสา มีการตระหนักรู้และคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม ยึดมั่นในระบบคุณธรรม จริยธรรม และการมีส่วนร่วม ในระบอบประชาธิปไตย รู้ถึงขอบเขต สิทธิ เสรีภาพ และมีการปลูกฝังเยาวชนให้มีความพอเพียง มีระเบียบ วินัย มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีจิตอาสา

คำสำคัญ : การพัฒนา, ชุมชนสร้างสรรค์, จังหวัดจันทบุรี

Abstract

The objectives of this research are 1) to study the creative community of Thailand. 2) to analyze the development processess in the Creative Banbangkaja Community, Mueang District, Chantaburi Province.3)to suggest the guideline to develop the creative community in Banbangkaja, Mueang District, Chantaburi Province. This research is the qualitative research. The tool used for data collection is the structured in-depth interview in 17 participants (monks/laypersons).The participants were purposly selected by the monk who was the expert in the community development, in life-long education, and in the arts and culture, and by the creative entrepreneur. The one-by-one interview was used to collect data. The data analysis was the descriptive. The findings of the research are as follows: The guideline for community development Banbangkaja, Mueang District, Chantaburi Province. It was found that 1) Virtues for fraternal living–the integration of the dhamma for assistance and harmony. 2) Learning–Support learning by activities enhancing the awareness and the understanding the different culture and way of life. Create the study group in the community to develop and to solve the problems in the frame of self-help. 3) Technology–Cooperate with multilateral by using local wisdom and the proper technology for manufacturing and marketing. 4) Economics–Increase economic value by giving the opportunity for work and more income including better life quality and happiness than increasing GDP.5) Participation–It is the condition which motivates the awareness and the participation in making decision as well as in cooperation. 6) Volunteer Mind–The awareness of public benefits, morality, and democracy. The understanding about the rights, freedom, and the limitation. The young generation was taught to be disciplined, honest, sufficient and volunteer mind.

Keywords: Development, the creative community, Chanthaburi Province

บทนำ

ปัจจุบันกระแสการอนุรักษ์ความเป็นท้องถิ่นและกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลกสามารถเป็นไปในทิศทางเดียวกันและสอดคล้องกันด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มประชาชนผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ซึ่งมีความเป็นเจ้าของพื้นที่และสะท้อนลักษณะของท้องถิ่นออกมา รวมถึงความเป็นตัวตนของสังคมนั้นได้จนกลายเป็นเมืองที่มีอัตลักษณ์ชัดเจนมากขึ้น ซึ่งปัจจัยที่สัมพันธ์กับเมืองสร้างสรรค์ คือ คน สถานที่และอัตลักษณ์ โดยปัจจัยที่สัมพันธ์กับเมืองสร้างสรรค์นำไปสู่การพัฒนาแนวคิดชุมชนเมืองสร้างสรรค์ การสร้างสภาพแวดล้อมและกิจกรรมสาธารณะที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของคนในพื้นที่ๆ อาศัยองค์ประกอบสำคัญอย่าง “ความคิดที่สร้างสรรค์” ให้เป็นปัจจัยสำคัญที่เชื่อมโยงสังคมวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมอุตสาหกรรมต่างๆ การพัฒนาประเทศในรอบกว่า ๔๐ ปี ที่ผ่านมาที่มุ่งเอาเศรษฐกิจนำหน้าเอาตัวเลขการเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นตัวชี้วัด (GDP) ได้สร้างช่องว่างรายได้ระหว่างคนจนกับคนรวยมากขึ้นเรื่อยๆ เรียกได้ว่า “สังคมไทยเป็นสังคมรวยกระจุกจนกระจาย” ดัชนีความสุข (GDH) จึงเป็นประเด็นที่คนทั่วไปเริ่มกล่าวถึงและเรียกร้องให้กลับมาใช้เป็นหลักหรือเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ทิศทางการพัฒนาเมืองและการพัฒนาท้องถิ่นในศตวรรษที่ ๒๑ เป็นการพัฒนาเมืองที่ให้ความสำคัญกับมนุษย์เพราะมนุษย์เป็นสินทรัพย์ที่สำคัญที่สุดและเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจเมืองและท้องถิ่น คนและวัฒนธรรมท้องถิ่นมีส่วนสำคัญที่ทำให้เมืองเป็นพื้นที่ของความคิดสร้างสรรค์ และทำให้เกิดพลวัตขึ้นในสังคมเมือง จึงเห็นได้ว่า ปัจจัยในการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์นั้นประกอบขึ้นจากความร่วมมือในหลากหลายภาคส่วน ทั้งรัฐบาลและหน่วยงานเอกชน การที่ชุมชนท้องถิ่นจะสามารถจัดการตนเองได้นั้น ชุมชนต้องมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของคน และชุมชนจะสามารถจัดการตนเองได้ด้วยการยึดหลักการพึ่งตนเองเป็นที่ตั้ง^๑

จังหวัดจันทบุรีเป็นจังหวัดที่มีชุมชนมีความหลากหลายด้านวัฒนธรรม และอุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และเป็นแหล่งที่มีคุณค่ามากมาย เช่น เป็นแหล่งชูดักค้นพบพลอยและแร่ต่าง ๆ มากมาย ทั้งอาชีวชาวสวน การประมง และเป็นพื้นที่ติดกับทะเลอ่าวไทย ซึ่งการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาไม่ได้ให้ความสำคัญต่อวัฒนธรรมในชุมชนและทำลายทรัพยากร ธรรมชาติชุมชนจำนวนมาก อีกทั้งยังไม่สามารถทำให้สังคมเกิดการพึ่งพาตนเองยังคงเกิดปัญหาต่าง ๆ ในชุมชน ทั้งปัญหาความยากจน ยาเสพติด อาชญากรรมและสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงของโลกไม่เคยหยุดนิ่งและนับวันจะทวีความรวดเร็วและยากต่อการคาดเดามากขึ้นตลอดเวลาหากชุมชนต่างๆ ในประเทศไทยไม่เตรียมตัวพร้อมเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว อาจไม่สามารถปรับตัวให้อยู่รอดได้และพบกับความล่มสลาย จึงจำเป็นที่ชุมชนในประเทศไทยควรมีศักยภาพเพียงพอที่จะจัดการสังคมเล็กๆ ของตนให้สามารถดำรงอยู่

^๑ โกวิท พวงงาม, การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๓๘๐.

ได้อย่างดีและมีความสุขท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ อีกทั้งสามารถพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศและสังคมโลกซึ่งหากเป็นเช่นนั้น ประเทศไทยย่อมมีรากฐานที่แข็งแกร่งต่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาชุมชนสร้างสรรค์ของประเทศไทย
๒. เพื่อวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์บ้านบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี
๓. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาของชุมชนสร้างสรรค์บ้านบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษาองค์ประกอบของชุมชนสร้างสรรค์ในประเทศไทยและแนวทางการส่งเสริมชุมชนสร้างสรรค์ในเขตพื้นที่จังหวัดจันทบุรี ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังต่อไปนี้

๑) องค์ประกอบชุมชนสร้างสรรค์ (Creative Capital) ประกอบด้วย ๑) ความรู้ความสามารถ ๒) วิถีวัฒนธรรม ๓) เทคโนโลยี ๔) สินค้าและบริการที่แสดงความเชี่ยวชาญทางวัฒนธรรม

๒) ดัชนีความสร้างสรรค์ในมิติชุมชนเข้มแข็ง ประกอบด้วย ๑) ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ๒) ด้านจิตใจและสังคม และ ๓) ด้านเศรษฐกิจ

๓) กระบวนการส่งเสริมชุมชนสร้างสรรค์ ประกอบด้วย ๑) การส่งเสริมการเรียนรู้ ๒) การเสริมสร้างจิตอาสา ๓) การพัฒนาความร่วมมือ ๔) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่สีเขียว และ ๕) การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ

๔) แนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในเขตพื้นที่จังหวัดจันทบุรี ประกอบด้วย ด้านหลักสารณียธรรม ๖ ประกอบด้วย ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ๖ อย่าง เป็นไป เพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกันเพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ประกอบด้วย ๑) เมตตาการุณยธรรม การแสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ๒) เมตตาวิจิตรธรรม การกล่าววาจาสุภาพ ช่วยเหลือบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ ๓) เมตตาเมตตากรรม การตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งดีที่เป็นประโยชน์แก่กัน ๔) สาธารณโภคี การแบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม ๕) สีลสามัญญตา การมีความประพฤติสุจริต ดิฉาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ๖) ทิฐิสามัญญตา การเคารพรับฟังความคิดเห็นกัน

ขอบเขตด้านประชากร/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๑. การวิจัยเอกสาร เพื่อศึกษาองค์ประกอบของชุมชนสร้างสรรค์มีขอบเขต ดังนี้

แหล่งที่มาของเอกสารที่ใช้ในการวิจัยผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนและแนวคิดชุมชนสร้างสรรค์จากแหล่งที่มาดังต่อไปนี้

๑) เอกสารจากห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา สภาวิจัยแห่งชาติ และห้องสมุดของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (TCDC) กรมการพัฒนาชุมชน เป็นต้น

๒) เอกสารจากระบบสืบค้นจากฐานข้อมูลในอินเทอร์เน็ตโดยใช้คำสำคัญ ดังนี้ ชุมชนสร้างสรรค์ (Creative Community) เมืองสร้างสรรค์ (Creative Society) สังคมสร้างสรรค์ (Creative City) ทุนมนุษย์ (Human Capital) ทุนสังคม (Social Capital) ทุนวัฒนธรรม (Cultural Capital) และ ทุนทรัพยากร (Resource Capital)

๒. การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อศึกษาองค์ประกอบและแนวทางการพัฒนาชุมชน สร้างสรรค์ในเขตพื้นที่จังหวัดจันทบุรี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านพัฒนาชุมชน ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาตลอดชีวิต ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวัฒนธรรม และผู้ประกอบการธุรกิจสร้างสรรค์ จำนวนทั้งสิ้น ๑๗ คน บ้านบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี

ขอบเขตด้านสถานที่

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ศึกษาจากชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกเป็นหมู่บ้านหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP Village Champion: OVC) ของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย และหมู่บ้านที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ และมีพลอยที่มีชื่อเสียงโด่งดังไปทั่วโลก ณ บ้านบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ผู้วิจัยคัดเลือกมาจำนวน ๓ หมู่บ้านที่โดดเด่นมีความเป็นเอกลักษณ์ประกอบด้วย บ้านหมู่ที่ ๑, ๘, ๙ จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นพบว่า มีคุณลักษณะสอดคล้องกับองค์ประกอบของชุมชนสร้างสรรค์ที่ได้จากการวิจัยเอกสาร ดังนี้ หมู่ที่ ๑ บ้านบางกะจะ หมู่ ๘ บ้านดอนทราย และหมู่ที่ ๙ บ้านเขาน้อย

ผู้ให้ข้อมูลหลักของแต่ละหมู่บ้าน ประกอบด้วย ๑) ผู้นำอย่างเป็นทางการของชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหรือคณะกรรมการหมู่บ้าน ๒) ผู้นำธรรมชาติ ผู้นำกลุ่มผู้นำทางศาสนาหรือผู้นำองค์กรทางอาชีพในชุมชน ๓) ปราชญ์ชุมชนผู้อาวุโสที่คนในชุมชนเคารพนับถือ ๔) สมาชิกเครือข่ายองค์กรในชุมชน ๕) สมาชิกในชุมชน เช่น หัวหน้าครอบครัว เด็กในชุมชน

ขอบเขตด้านระยะเวลา

ดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือน พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๑ ถึงเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๒ รวมเป็นระยะเวลา ๑๐ เดือน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เริ่มด้วยการวิจัย เิงเอกสาร (Documentary Research) แล้วนำข้อมูลที่ได้มาสร้างแบบสัมภาษณ์โดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ทำการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพภาคสนาม ตามกรอบคำถามในแบบสัมภาษณ์ที่ได้กำหนดไว้ล่วงหน้ากับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านพัฒนาชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาตลอดชีวิต เชี่ยวชาญด้านศิลปวัฒนธรรม และผู้ประกอบการธุรกิจสร้างสรรค์ จำนวน ๑๗ คน ณ บ้านบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี นำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อตอบเจตนาวิจัยและวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งสตรอสและกอบิน ได้นำเสนอในประเด็นว่า “ในการวิจัยเชิงคุณภาพจำเป็นต้องได้รับการประเมินอย่างแม่นยำ เพื่อตอบย้ถึงความชัดเจนที่มีประสิทธิภาพ เพื่อว่าผู้อ่านผลงานการวิจัยที่ตีพิมพ์สามารถประเมินคุณค่าของงานวิจัยได้”^๒

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในเขตพื้นที่จังหวัดจันทบุรี” เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยมุ่งเน้นการศึกษาวิเคราะห์และการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ ทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย รายงานการประชุมที่เกี่ยวข้อง ส่วนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อมูลนั้น เน้นวิธีการแสวงหาความรู้จากการตั้งประเด็นหลักในการศึกษาความสัมพันธ์ และแนวคิดชุมชนสร้างสรรค์ ผู้วิจัยจะใช้เครื่องมือสำรวจข้อมูลเชิงประจักษ์ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure In-depth interview) การสังเกต และเครื่องมือการบันทึก ดังนี้

๑) การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อศึกษาองค์ประกอบและแนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในเขตพื้นที่จังหวัดจันทบุรี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านพัฒนาชุมชน ผู้เชี่ยวชาญ ด้านการศึกษาตลอดชีวิต ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวัฒนธรรม และผู้ประกอบการธุรกิจสร้างสรรค์ จำนวนทั้งสิ้น ๑๗ คน ของหมู่บ้านบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี

^๒ A.Strauss and J. Corbin, *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques*. (Newbury Park, California, Sage, 1990), p. 249.

๒) ศึกษาและติดตามผลการปฏิบัติหน้าที่ในการสร้างแนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในเขตพื้นที่จังหวัดจันทบุรี

๓) การสังเกต ซึ่งเป็นการสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกของฝ่ายต่างๆ ที่จะทำควบคู่กับการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน เช่น พระสงฆ์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หรือคณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำธรรมชาติ ผู้นำกลุ่มผู้นำทางศาสนา หรือผู้นำองค์กรทางอาชีพในชุมชน ปรชาญชุมชนหรือผู้อาวุโสที่คนในชุมชนเคารพนับถือ สมาชิกเครือข่ายองค์กรในชุมชน สมาชิกในชุมชน เช่น หัวหน้าครอบครัว เด็กในชุมชน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงคุณภาพ มีขั้นตอน ดังนี้

๑) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) โดยการรวบรวมหลักพุทธรธรรมเกี่ยวกับสาราณียธรรม ๖ คือ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ซึ่งมีปรากฏในพระไตรปิฎก อรรถกถา เป็นต้น

๒) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยการรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ วารสารบทความงานวิจัยเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับชุมชนสร้างสรรค์ เช่น หนังสือที่เกี่ยวกับชุมชนสร้างสรรค์ รายงานการวิจัย และดัชนีนิพนธ์ เป็นต้น

๓) เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษารวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยมีการดำเนินการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

๑. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและปัจจัยที่เกี่ยวข้องจากเอกสาร หนังสือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพร้อมกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยให้มีความสัมพันธ์ครอบคลุมกับหัวข้อวิจัย

๒. ร่างแบบสัมภาษณ์ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และแนวทางที่ได้ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๓. นำแบบสัมภาษณ์กลุ่มที่สร้างขึ้นปรึกษาต่ออาจารย์ที่ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบแก้ไขความเหมาะสมและความชัดเจนของถ้อยคำเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไข

๔. นำแบบสัมภาษณ์กลับมาปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาได้ให้คำแนะนำ

๕. จัดทำแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์แล้วทำการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๔) ข้อมูลเชิงคุณภาพการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม สัมภาษณ์เชิงลึกแบบเผชิญหน้า (Face-to-Face) ตามกำหนดในปฏิทินการสัมภาษณ์ โดยต้องติดต่อประสานงาน เพื่อยืนยันกำหนดการสัมภาษณ์ทุกครั้ง และทำการบันทึกในเอกสารด้วยผู้ทำการศึกษาวิจัยเองทุกหน่วยงาน หากผู้ทำการสัมภาษณ์ประสงค์จะบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ถูกสัมภาษณ์ก่อนทุกครั้ง

ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

๑) ขั้นตอนเตรียมการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนลงสนามเพื่อรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้เริ่มต้นด้วยการนัดหมายวัน เวลา ที่จะสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างพร้อมกับขอเอกสารต่างๆ พร้อมกันนั้น ผู้วิจัยจะศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เตรียมและศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียง เตรียมสมุดจดบันทึกและอุปกรณ์ต่างๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

๒) ติดต่อขอหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่บ้านบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี จำนวน ๑๗ คน

๓) เก็บข้อมูลด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observations) ซึ่งเป็นการสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกของฝ่ายต่างๆ ที่จะทำควบคู่กับการสัมภาษณ์

๔) ขั้นตอนการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะสนทนาสังเกตความคุ้นเคยกับผู้ให้สัมภาษณ์ แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุและขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกวีดิทัศน์และโทรศัพท์มือถือ^๑ ในขณะที่สัมภาษณ์ขออนุญาตใช้กล้องถ่ายรูปเพื่อใช้อ้างอิงในการสัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่าข้อมูลต่างๆ ที่บันทึกเสียงไว้ ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ แล้วทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และที่สำคัญการสัมภาษณ์จะเป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกิดขึ้นในอดีตามาพรรณนาได้^๒

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากพระไตรปิฎก หนังสือ รายงานการวิจัย ดุษฎีนิพนธ์ รายงานการประชุม เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิดเกี่ยวกับเมืองสร้างสรรค์ ชุมชนสร้างสรรค์ หลักธรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน และข้อมูลพื้นฐานตำบลบางกะจะ และข้อมูลเชิงประจักษ์จากการสัมภาษณ์เป็นกระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลมุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามประเด็นหัวข้อ ดังนี้

๑) ศึกษาชุมชนสร้างสรรค์ของประเทศไทย ตามหลักคำสอนในพระไตรปิฎกและแนวความคิดของนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา

^๑ D. Silverman, *Doing Qualitative Research: A Practical Handbook*, (London and Sage. 2010). p.90.

^๒ J. W. Creswell, *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing among Five Traditions*, Op.cit. (2010), p.121.

- ๒) วิเคราะห์กระบวนการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์บ้านบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี
- ๓) เสนอแนวทางการพัฒนาของชุมชนสร้างสรรค์บ้านบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี และนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพมาทำการวิเคราะห์ปัจจัยข้อมูลพื้นฐานกับการสร้างชุมชนสร้างสรรค์
- ๔) การวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลโดยการเชื่อมโยงแนวคิดชุมชนสร้างสรรค์ เพื่อให้เห็นองค์ความรู้กระบวนการ แนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์บ้านบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี เพื่อนำไปประยุกต์ในระดับนโยบาย องค์กร ชุมชน ปัจเจกบุคคล
- ๕) การสร้างและการพิสูจน์บทสรุป เป็นการนำแนวคิด งานวิจัยต่างๆ ทางวิชาการมาสร้างเป็นบทสรุปร่วมกับข้อมูลที่เชื่อถือได้อีกครั้งหนึ่ง โดยเน้นความเชื่อมโยง เพื่อนำไปสู่การพิสูจน์ที่เป็นรูปธรรมและตรงต่อข้อเท็จจริง

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในเขตพื้นที่จังหวัดจันทบุรี” ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยเพื่อตอบคำถามการวิจัย และวัตถุประสงค์ของการวิจัย ๓ ข้อ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

๑. ชุมชนสร้างสรรค์ของประเทศไทย มีการพัฒนาที่เน้นระบบเศรษฐกิจที่ผสมผสานทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ากับองค์ความรู้ที่ครอบคลุมทั้งด้านเทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์ เพื่อผลิตสินค้าและบริการที่มีคุณลักษณะโดดเด่นเฉพาะตัว ซึ่งเป็นการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ ยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน มีวัฒนธรรมเป็นที่ยึดโยงคนในสังคมให้ตระหนักถึงรากเหง้าของตนเอง ทำให้เกิดความหวงแหน ภูมิใจที่จะรักษา อนุรักษ์ พัฒนาและต่อยอดเพื่อประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ

๒. กระบวนการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์บ้านบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี

- ๑) การส่งเสริมการเรียนรู้ มีการลงพื้นที่เพื่อรับทราบปัญหาและความต้องการของชุมชน
- ๒) การเสริมสร้างจิตอาสา มีการเคารพความคิดเห็นของกันและกัน มีจิตอาสา ยึดถืออุดมคติหลักแห่งความดีงามร่วมกัน
- ๓) การพัฒนาความร่วมมือ มีความรับผิดชอบต่อนานที่ สร้างกรอบพื้นฐานของการมีส่วนร่วม และการสร้างจิตสำนึกให้มีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน
- ๔) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติด้านพื้นที่สีเขียว มีการจัดสรรแบ่งปันประโยชน์อย่างเท่าเทียม และมีการปลูกจิตสำนึกให้หวงแหนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๕) การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ มีการนำเอาเทคโนโลยีมาพัฒนาชุมชนเพื่อลดต้นทุนการผลิตสินค้าและบริการของชุมชน มีการวางแผนกำหนดเป้าหมาย

๓. แนวทางการพัฒนาของชุมชนสร้างสรรค์บ้านบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี

๑) สาราณียธรรม มีการบูรณาการหลักธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นไปเพื่อสงเคราะห์และความพร้อมเพรียงกัน

๒) การเรียนรู้ มีการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยการจัดกิจกรรมที่สร้างการรับรู้ และความเข้าใจวิถีชีวิต และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน มีการสร้างกลุ่มการเรียนรู้ในชุมชน เพื่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหาบนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง

๓) เทคโนโลยี มีการประสานการทำงานกับพหุภาคี โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาช่วยเหลือในการผลิต และการตลาด

๔) เศรษฐกิจ มีการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจด้วยการสร้างงาน สร้างรายได้ และยกระดับคุณภาพชีวิตและความสุขของประชาชน มากกว่าการเพิ่มผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ

๕) การมีส่วนร่วม เป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ ร่วมความคิด ร่วมตัดสินใจในประเด็นสาธารณะ และร่วมลงมือกระทำอย่างแท้จริง

๖) จิตอาสา มีการตระหนักรู้และคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม ยึดมั่นในระบบคุณธรรม จริยธรรม และการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตย รู้ถึงขอบเขต สิทธิ เสรีภาพ และมีการปลูกฝังเยาวชนให้มีความพอเพียง มีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีจิตอาสา

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากแผนภาพ แสดงให้เห็นว่า แนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในเขตพื้นที่จังหวัดจันทบุรี มีแนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ ซึ่งผลการวิจัย พบว่า

๑. สารานุกรม ๖ คือ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กันเพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยหน่วยงานราชการและผู้นำชุมชนมีการลงพื้นที่ เพื่อรับทราบปัญหาที่ต้องการพัฒนาของชุมชน ด้วยการช่วยขวนขวายทำกิจธุระ ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการดำเนินการ

เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ นอกจากนี้ ชุมชนสร้างสรรค์มีการเสริมสร้างในด้านความน่าอยู่ ซึ่งเป็นประดุกภูมิคุ้มกันทางสังคมมีองค์ประกอบสำคัญ ๓ ประการ คือ ๑) ธรรมชาติ ๒) การเรียนรู้ ๓) การบริหารจัดการ

๒. การเรียนรู้ มีการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยการจัดกิจกรรมที่สร้างการรับรู้ และความเข้าใจวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง และมีระบบจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน มุ่งมั่นพัฒนาให้เป็นชุมชนสร้างสรรค์ ผ่านกระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบของคนในชุมชน ด้วยทรัพยากรในชุมชน และศักยภาพของชุมชน เช่น เรื่องการศึกษา จัดอบรม สร้างกลุ่มการเรียนรู้ในชุมชน เพื่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชนบนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง

๓. เทคโนโลยี คือ การให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ให้เป็นพฤติกรรมของชุมชนในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน โดยเน้นกิจกรรมที่บุคคลหรือองค์กรชุมชน หรือเอกชนร่วมกิจการช่วยกันดำเนินงานด้วยตนเอง โดยประสานการทำงานกับพหุภาคี และผู้คนในท้องถิ่น โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยีที่เหมาะสมช่วยเหลือในการผลิต การตลาด มีการบริหารจัดการร่วมกันในเรื่องเกี่ยวกับการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร การค้าขาย การบริการ การท่องเที่ยว เพื่อทำให้เกิดระบบเศรษฐกิจที่ผสมผสานทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทยเข้ากับองค์ความรู้ที่ครอบคลุมทั้งด้านเทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์

๔. เศรษฐกิจ คือ ระบบเศรษฐกิจระดับชุมชนมีลักษณะเป็นองค์รวม ซึ่งไม่ได้มีแต่เพียงมิติทางด้านเศรษฐกิจที่เป็นตัวเลขของรายได้ รายจ่าย การผลิต และการบริโภคเท่านั้น แต่เป็นระบบเศรษฐกิจที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม วัฒนธรรม มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เน้นการผลิตและการกระจายผลผลิตที่เป็นประโยชน์ เพื่อตอบสนองความต้องการใช้สอยที่จำเป็นของสมาชิกในสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อส่วนรวม กระจายอย่างทั่วถึง เป็นธรรม และคำนึงถึงการอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศ เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิต และความสุขของประชาชนในชุมชนมากกว่าการเพิ่มผลิตภัณฑ์มวลรวม ซึ่งความน่าอยู่ของชุมชนมีการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนให้มีความเข้มแข็ง เป็นชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้ และสามารถแก้ปัญหาได้ทั้งในด้านเศรษฐกิจ ภาย จิตใจ สังคม ปัญญา วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการเมือง

๕. การมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมของสมาชิกมีความสำคัญต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายของชุมชน เพราะกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ ร่วมความคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือกระทำอย่างแข็งขัน ซึ่งระดับของการมีส่วนร่วมทางวัฒนธรรมของชุมชน ดูจากการเข้าร่วมกิจกรรม โครงการ เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมและกิจกรรมสร้างสรรค์ การมีสินค้าวัฒนธรรม รวมถึงการส่งเสริมบริโภควัฒนธรรม และค่านิยมในการไม่ซื้อสินค้าลอกเลียนแบบ หน่วยราชการมีการเปิดโอกาสให้

ชุมชนเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมในเรื่องต่าง ๆ ดังนั้น กระบวนการมีส่วนร่วมจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่สนับสนุน และส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ทั้งยังเป็นการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เสริมสร้างให้ชุมชนได้ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจในประเด็นสาธารณะ ซึ่งเป็นบทบาทที่หน่วยงานภาครัฐจะต้องดำเนินการให้เกิดขึ้น

๖. จิตอาสา ผู้นำที่มีจิตอาสา คือ ผู้ที่มีความตระหนักรู้และคำนึงถึงส่วนรวม หรือการคำนึงถึงผู้อื่น ที่ร่วมสัมพันธ์เป็นกลุ่มเดียวกัน รู้จักเอาใจใส่เป็นธุระ และเข้าร่วมในเรื่องของส่วนรวม ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน มีความสำนึกและยึดมั่นในระบบคุณธรรม และจริยธรรมที่ดี มีจิตอาสา ซึ่งเป็นความรับผิดชอบร่วมกันของคนในชุมชน ที่จะต้องสร้างวินัยในตนเอง ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในระบบประชาธิปไตย รู้ถึงขอบเขตของสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ต่อตนเองและสังคม มีการปลูกฝังจิตอาสาให้แก่เยาวชน ที่จะต้องมีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบต่อตามธรรมชาติอันเกิดขึ้น รวมทั้งการเรียนรู้ด้านวินัยจากวัฒนธรรม โดยอาศัยการสั่งสอน ฝึกฝน จากบุคคลและสิ่งแวดล้อม

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สรุป “แนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในเขตพื้นที่จังหวัดจันทบุรี” โดยกล่าวถึงประเด็นที่สำคัญและน่าสนใจและนำมาอภิปรายผล ดังนี้

๑. ชุมชนสร้างสรรค์ของประเทศไทย มีความรับผิดชอบต่อสังคมที่ประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงคำนึงถึงทางสายกลาง ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของการไม่เบียดเบียน ไม่แสวงหาผลกำไรจนเกินระดับความยั่งยืน ไม่เอารัดเอาเปรียบหรือใช้ผลประโยชน์จากสังคมอย่างไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมอันดี และมีการพัฒนาที่เน้นระบบเศรษฐกิจที่ผสมผสานทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ากับองค์ความรู้ที่ครอบคลุมทั้งด้านเทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์ เพื่อผลิตสินค้าและบริการที่มีคุณลักษณะโดดเด่นเฉพาะตัว ซึ่งเป็นการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ ยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน มีวัฒนธรรมเป็นสิ่งยึดโยงคนในสังคมให้ตระหนักถึงรากเหง้าของตนเอง ทำให้เกิดความหวงแหน ภูมิใจที่จะรักษา อนุรักษ์ พื้นฟู พัฒนาและต่อยอดเพื่อประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ และมีการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นความรับผิดชอบต่อสังคมที่ประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสอดคล้องกับงานวิจัยของ **วรรณธรรม กาญจนสุวรรณ**^๕ ได้วิจัยเรื่อง “กระบวนการจัดการชุมชนเข้มแข็ง : รูปแบบปัจจัยและตัวชี้วัด” โดยศึกษาความเป็นมากระบวนการจัดการรูปแบบปัจจัยและตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งของไทย และนำเสนอแนวทางและองค์ความรู้ที่เหมาะสมกับกระบวนการเสริมสร้างตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งของไทย อันนำไปสู่การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งที่ยั่งยืน อาศัยแนวทางผสมผสาน ทั้งการศึกษา

^๕ วรรณธรรม กาญจนสุวรรณ, “กระบวนการจัดการชุมชนเข้มแข็ง : รูปแบบปัจจัยและตัวชี้วัด”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต**, (สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ๒๕๕๓), หน้า ๑๑๙.

ในเชิงเอกสาร (documentary study) การศึกษาวิจัยในภาคสนามโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณ (quantitative research) และเชิงคุณภาพ (qualitative research) ผลการศึกษากระบวนการจัดการชุมชนเข้มแข็งในสังคมไทย พบว่า มีกระบวนการจัดการที่สำคัญ ๗ ประการ ที่ก่อให้เกิดศักยภาพของการพัฒนาชุมชนไปสู่ความเข้มแข็ง คือ ๑) กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ๒) กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ๓) กระบวนการการฟื้นฟูผลิตซ้ำและสร้างใหม่ ๔) กระบวนการใช้สิทธิชุมชน ข้อบัญญัติของชุมชน ๕) กระบวนการตัดสินใจร่วมกันของชุมชน ๖) กระบวนการของเครือข่ายการพัฒนา และ ๗) กระบวนการด้านการจัดการตนเอง นอกจากนี้ ประเด็นผลการศึกษาเพื่อสร้างตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งแบ่งเป็น ๔ องค์ประกอบ คือ มิติทางด้านเศรษฐกิจ มิติทางด้านสังคมและองค์กรชุมชน มิติทางด้านวัฒนธรรม การเรียนรู้ และมิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๒. กระบวนการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์บ้านบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี มีการบูรณาการซึ่งกันและกันไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา เศรษฐกิจ คุณภาพชีวิต ศาสนา วัฒนธรรม การสร้างจิตสาธารณะหรือจิตอาสาเป็นความรับผิดชอบร่วมกันของคนในชุมชน ที่จะต้องสร้างวินัยในตนเอง ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในระบบประชาธิปไตย รู้ถึงขอบเขตของสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ ความรับผิดชอบ ต่อตนเองและสังคม ให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม และมีการส่งเสริมการเรียนรู้ มีการลงพื้นที่เพื่อรับทราบปัญหาและความต้องการของชุมชน ๒) การเสริมสร้างจิตอาสา มีการเคารพความคิดเห็นของกันและกัน มีจิตอาสา ยึดถืออุดมคติหลักแห่งความดีงามร่วมกัน ๓) การพัฒนาความร่วมมือ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ สร้างกรอบพื้นฐานของการมีส่วนร่วมและการสร้างจิตสำนึกให้มีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน ๔) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติด้านพื้นที่สีเขียว มีการจัดสรรแบ่งปันประโยชน์ และมีการปลูกจิตสำนึกให้หวงแหนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ ๕) การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ มีการนำเอาเทคโนโลยีมาพัฒนาชุมชน เพื่อลดต้นทุนการผลิตสินค้าและบริการของชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศักดาพินิจ ณรงค์ชาติโสภณ^๖ ได้วิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์นโยบายการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน” พบว่า ภาครัฐและส่วนราชการที่เกี่ยวข้องยังไม่มี ความจริงจังและจริงใจต่อการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเท่าที่ควร นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ ผู้ปฏิบัติยังมีความเข้าใจในนโยบายของรัฐบาลไม่ชัดเจน หรือมีการอาศัยช่องว่างของระเบียบกฎหมาย ในการยืดเวลาการถ่ายโอนภารกิจออกไป ผลของการกระจายอำนาจต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ยังไม่เห็นผลมากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การมีงานทำตามต้องการ การลดรายจ่าย การลดการกู้หนี้ยืมสิน การชำระหนี้สิน และการมีเงินออม สำหรับด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ส่วนมากยังไม่มีบทบาท

^๖ ศักดาพินิจ ณรงค์ชาติโสภณ, “การวิเคราะห์นโยบายการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๙).

ในการเข้าร่วมเสนอปัญหาหรือความคิดเห็น การเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนา การเข้าร่วมกิจกรรม การพัฒนา การแก้ไขปัญหามุมชน การประเมินผลการพัฒนา และการปรับปรุงการตั้งกระทรวงท้องถิ่นขึ้น เพื่อเป็นหน่วยงานที่จะช่วยสนับสนุนงาน ในความรับผิดชอบของเทศบาลต่างๆ

๓. แนวทางการพัฒนาของชุมชนสร้างสรรค์บ้านบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี มีการนำเอาหลักสารานุกรมมาบูรณาการกับการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ เพราะสารานุกรม เป็นหลักธรรม ที่เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นไปเพื่อสงเคราะห์และความพร้อมเพรียงกัน ในด้านการเรียนรู้ มีการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยการจัดกิจกรรม ที่สร้างการรับรู้ และความเข้าใจวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน มีการสร้างกลุ่มการเรียนรู้ในชุมชน เพื่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหามุมชนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง ในด้านเทคโนโลยี มีการประสานการทำงานกับพหุภาคี โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยีที่เหมาะสม มาช่วยเหลือในการผลิตและการตลาด ในด้านเศรษฐกิจ มีการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจด้วยการสร้างงาน สร้างรายได้ และยกระดับคุณภาพชีวิตและความสุขของประชาชน มากกว่าการเพิ่มผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ ในด้านการมีส่วนร่วม เป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ ร่วมความคิด ร่วมตัดสินใจในประเด็นสาธารณะ และร่วมลงมือกระทำอย่างแข็งขัน และในด้านจิตอาสา มีการตระหนักรู้และคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม และมีการปลูกฝังเยาวชนให้มีความพอเพียง มีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีจิตอาสา สอดคล้องกับงานวิจัยของ **สมบูรณ์ ธรรมลังกา**^๗ ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในจังหวัดเชียงราย” ผลการวิจัย พบว่า มีการกระจาย อำนาจ แบ่งการปกครองชุมชนเป็นหมวดหรือคุ้มชุมชนต่างๆ ทางด้านวัฒนธรรมชุมชน มีวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ และด้านเศรษฐกิจมีทรัพยากรธรรมชาติ อุดมสมบูรณ์เป็นต้นทุนในการผลิต มีการรวมกลุ่มเพื่อการผลิต การจำหน่ายผลผลิตเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจของชุมชน การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ในจังหวัดเชียงรามีอาทิเช่นภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านผู้นำชุมชน การเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลง ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน มีปัจจัยสำคัญคือ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ระบบเครือข่าย ระบบความสัมพันธ์ในชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่วนกลยุทธ์การนำรูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน ได้แก่ กลยุทธ์การบริหารจัดการชุมชน กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของชุมชน กลยุทธ์การสร้างกระบวนการเรียนรู้ กลยุทธ์การสร้างเครือข่าย และกลยุทธ์สร้างจิตสำนึกรักบ้านเกิด

^๗ สมบูรณ์ ธรรมลังกา, “รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน ในจังหวัดเชียงราย”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**, สาขาการศึกษาและการพัฒนาสังคม, (คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, ๒๕๕๕).

บรรณานุกรม

- กมลกานต์ โกศลกาญจน์. หนังสือสรุปโครงการส่งเสริมพื้นที่ชุมชนสร้างสรรค์ด้วยพลังเยาวชน. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ฟูลพอยท์ จำกัด, ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (TCDC), ๒๕๕๘.
- โกวิทย์ พวงงาม. การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, ๒๕๕๓.
- วรรณธรรม กาญจนสุวรรณ. “กระบวนการจัดการชุมชนเข้มแข็ง : รูปแบบปัจจัยและตัวชี้วัด”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ๒๕๕๓.
- ศักดาพินิจ ณรงค์ชาติโสภณ. “การวิเคราะห์นโยบายการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๙.
- สมบูรณ์ ธรรมลังกา. รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในจังหวัดเชียงราย. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**. สาขาการศึกษาและการพัฒนาสังคม คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, ๒๕๕๕.
- Creswell J. W. **Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing among Five Traditions**. Op.cit., 2010.
- Silverman D. **Doing Qualitative Research: A Practical Handbook**, London, and Sage, 2010.
- A. Strauss and J. Corbin. **Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques**. Newbury Park, California, Sage, 1990.

การพัฒนารูปแบบและมาตรฐานในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดกรุงเทพมหานคร

The Development of Management Model and Standard of Provincial Meditation Centers in Bangkok

พระครูปลัดนิคม นาควโร

วิวัฒน์ หามอนตรี, กิตติทัศน์ ผกาทอง*

Phrakhrupalad Nikom Nagavaro

Wiwat Hamontree, Kittithat Phakathong

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Email : su_cha2509@hotmail.com

Received : March 23, 2019

Revised : April 26, 2019

Accepted : May 15, 2019

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษารูปแบบและมาตรฐานในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดกรุงเทพมหานคร ๒) ศึกษาองค์ประกอบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดกรุงเทพมหานคร ๓) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบและมาตรฐานในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดกรุงเทพมหานคร ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่มย่อย จากสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดกรุงเทพมหานคร จำนวน ๕ แห่ง การวิเคราะห์ข้อมูลใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า ๑) รูปแบบในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดกรุงเทพมหานครทั้ง ๕ แห่งใช้การจัดการสำนักปฏิบัติธรรมด้วยหลักสัปปายะ ๔ ประกอบด้วย อาวาสสัปปายะ สำนักปฏิบัติธรรมมีด้านความสะอาด สงบ สว่าง บริเวณร่มรื่น, อาหารสัปปายะ มีอาหารที่บริโภคเป็นอาหารที่สบายต่อความเป็นอยู่ในตามภาพ, บุคคลสัปปายะ ผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรมมีอัธยาศัยที่ดีต่อกันเป็นไปทางเดียวกัน มีความเสียสละเพื่อสาธารณะ, ธรรมสัปปายะ หลักธรรมสำหรับปฏิบัติธรรมตามหลักสติปัฏฐาน ๔ เป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาปฏิบัติให้เหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรม ๒) องค์ประกอบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดกรุงเทพมหานคร

* รศ.ดร.วิวัฒน์ หามอนตรี, Assoc. Prof. Dr.Wiwat Hamontree, รศ. ดร.กิตติทัศน์ ผกาทอง Assoc.Prof. Dr. Kittithat Phakathong

ทั้ง ๕ แห่งประกอบด้วย ด้านบริหารจัดการ คือ เจ้าอาวาสหรือเจ้าสำนักปฏิบัติธรรมมีความสนใจ และเห็นความสำคัญของการบริหารจัดการ ด้านอาคารสถานที่ คือ มีห้องน้ำ ห้องสุขาที่สะอาดและเพียงพอ ด้านการสื่อสารประชาสัมพันธ์ นำเสนอผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น แผ่นซีดี สื่ออินเทอร์เน็ต ด้านทีมงานพระวิทยากร พระภิกษุสามเณรหรือบุคลากรในสำนักมีความประพฤติปฏิบัติชอบ สามารถปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี และด้านการวางแผนการดำเนินการมีการจัดคอร์สการปฏิบัติให้เหมาะสมกับประชาชนทั่วไปที่เข้ามาปฏิบัติธรรมเป็นองค์ประกอบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมที่สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดกรุงเทพมหานคร ๓) แนวทางการพัฒนา รูปแบบและมาตรฐานในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดกรุงเทพมหานครทั้ง ๕ แห่งใช้มี ๔ รูปแบบประกอบด้วย การบริหารจัดการอาศัยปัจจัยส่วนบุคคลเป็นองค์ประกอบ การบริหารจัดการที่ใช้ทรัพยากรภายในเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน การบริหารที่เน้นการมีส่วนร่วมของกลุ่มบุคคลภายในวัด และการบริหารจัดการที่มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน

คำสำคัญ: การพัฒนา, รูปแบบและมาตรฐาน, สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด, กรุงเทพมหานคร

Abstract

This research aims to: 1) study the management model and standard of Provincial Meditation Centers in Bangkok, 2) study the management components of Provincial Meditation Centers in Bangkok, and 3) provide guidelines for the development of the management model and standard of Provincial Meditation Centers in Bangkok. The qualitative research method was conducted in this study. The data were collected from 23 key informants through in-depth interview from five Provincial Dhamma Practice Centers in Bangkok. The group discussion was also taken in this study. Content analysis technique was employed for data analysis. The findings are concluded as follows: 1) The management model of five Provincial Meditation Centers in Bangkok was applied by four suitable things (*Sappaya*), namely, suitable abode (*Avasa-sappaya*): the centers have to be clean, peaceful, shady, cool and pleasant and no external noise being disturbed, suitable food (*Ahara-sappaya*): food provided in the centers should be clean, hygienic and suitable for Dhamma practice, suitable person (*Puggala-sappaya*): Dhamma practitioners are friendly to each other and dedicated for the public, and suitable Dhamma (*Dhamma-sappaya*): four foundations of mindfulness (*Satipatthana IV*) is teaching suitable for Dhamma practitioners. 2) The management components of five Provincial

Meditation Centers in Bangkok consisted of five aspects: for administrative aspect, the abbot or head of the center has to pay attention and focus on best management; for building one, there should have sufficient and clean facilities like bathrooms, restrooms; for information and communication, many media channels should be supported to disseminate information like CD, internet etc.; for Dhamma master team, monks, novices and personnel in the center have played role model in Dhamma practice; and for planning, there should organize suitable Dhamma course for common persons that would be beneficial for their daily life. 3) The proposed guidelines for the development of the management model and standard of Provincial Meditation Centers in Bangkok revealed that all five Dhamma practice centers have implemented four models and standards, namely, management depending upon personal factors as component, management using internal resources as the fundamental component, management focusing on participation of persons within the temple, and management with clear objectives.

Keyword: Development, Model and Standard, Provincial Meditation Centers, Bangkok

บทนำ

พระสงฆ์และวัด เป็นองค์กรสำคัญที่จะมีส่วนเกี่ยวข้อง เหมาะสมสอดคล้องต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพราะพระเป็นผู้อบรมให้ธรรมะให้ผลทั้งโลกียะและโลกุตระ จัดการศึกษาด้านปริยัติและด้านปฏิบัติแก่ประชาชนทุกคน มีส่วนใกล้ชิดกับสังคม เอื้อประโยชน์ทางธรรมอันเป็นสาธารณะสมบัติ สงเคราะห์ชุมชนและสังคม คอยพัฒนาสาธารณูปการ มีการร่วมมือประสานการเผยแผ่ธรรม ผู้กัมมพันธ์กับชุมชนและสังคมเนื่องกันในพระพุทธศาสนาตลอดทั้งชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย แนวทางการแก้ปัญหาชีวิตและการแก้ปัญหาของสังคม พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้มากมายในคัมภีร์พระไตรปิฎก เช่น “อริยมรรคมีองค์ ๘”^๑ สรุปใจความ คือ การศึกษา “ไตรสิกขา”^๒ ประกอบด้วย ศีล สมาธิ และปัญญาถือว่าเป็นหลักในการแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ การพัฒนาสังคมต้องเริ่มที่คน การพัฒนาคนต้องเริ่มที่จิต โดยพิจารณาตรวจสอบจิตตนเองอยู่เสมอ การปฏิบัติธรรมเป็นวิธีการฝึกคนให้เจริญงอกงาม ให้เขาเข้าใจถึงสภาวะธรรม

^๑ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๔๐๒/๓๓๕.

^๒ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๒.

ตามที่เป็นจริง จิตที่ได้รับการฝึกฝนอบรมเป็นพื้นฐานที่มั่นคงดีแล้วย่อมจะปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายได้อย่างถูกต้อง ก่อให้เกิดความเจริญงอกงาม สามารถพัฒนาทางกายวาจา และใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นทางไปสู่อิสรภาพและสันติสุขอย่างแท้จริง โดยการสำรวมใจให้มีสติ ดังพระพุทธพจน์ว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ ถ้าคนมีใจดี ก็จะพูดดีหรือทำความดีตามไปด้วย เพราะความดีนั้นสุขย่อมติดตามเข้าไปเหมือนเงาติดตามตัวเขาไป ฉะนั้น”^๓

ในปัจจุบันมีการใช้ทรัพยากรต่างๆ เพื่อการบริหารจัดการองค์กรหรือวัดให้เหมาะสมจะเกิดประสิทธิภาพอย่างสูงสุด ในทางตรงกันข้าม หากองค์กรหรือวัดการบริหารงานอย่างไม่มีประสิทธิภาพ และมีการใช้บุคลากรในการปฏิบัติงานที่มีลักษณะที่ไม่สอดคล้องกับงาน ส่งผลให้การปฏิบัติงานเกิดอุปสรรค การปฏิบัติงานในแต่ละครั้งอาจจะไม่ประสบผลสำเร็จ หรือเกิดความล่าช้าในการปฏิบัติงาน เพราะฉะนั้นในการปฏิบัติงานให้สำเร็จผลจำเป็นจะต้องมีการวางแผน มีการบริหารจัดการ เพื่อการทำงานที่เป็นขั้นเป็นตอน มีแนวทางที่ชัดเจน การจัดการงานที่เป็นแนวทาง จึงก่อกำเนิดขึ้นหรือกล่าว อีกอย่างก็คือ เครื่องมือในการจัดการงาน เรียกว่า “การบริหาร” การบริหารจัดการที่ดีต้องเป็นไปเพื่อความสันติสุขของคนในวัดสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างผาสุก ไม่ขัดแย้ง อยู่ร่วมกันอย่างปรองดอง มีสันติสุขสันติภาพอยู่ในใจของทุกคน เพราะว่าการบริหารเป็นกระบวนการทางสังคม คือ อาศัยกลุ่มคนที่รวมกันทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายของวัด ผู้บริหารจะต้องรับผิดชอบให้สำเร็จโดยอาศัยความร่วมมือของบุคคลอื่น มิฉะนั้นจะทำงานไม่สำเร็จ ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ดี มีความเป็นผู้นำทำงานเป็นทีมได้ มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้หากมีการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ และมีความสามารถทำให้งานบรรลุเป้าหมายได้^๔

ในปัจจุบันมีวัดมากมายที่มีความหลากหลายทั้งขนาดและพื้นที่ บางวัดเต็มไปด้วยสิ่งก่อสร้างต่างๆ บางวัดมีประชาชนอยากเข้าไปบวชศึกษาปฏิบัติธรรม ดังนั้นผู้ที่ประสงค์จะเข้าไปปฏิบัติธรรมจะต้องเลือกสัปปายะอันได้แก่ สำนักปฏิบัติธรรมมีความสะดวกในการเดินทาง มีอาหารพอดีสำหรับการบริโภค มีความปลอดภัยในเบื้องต้น มีธรรมะเป็นทาน มีครูอาจารย์เป็นกัลยาณนิมิต ดังพระพุทธพจน์ในปฐมปฏิสัมภิทาสูตตราว่า “กำหนดดี มนสิการดี ความจำรู้ด้วยปัญญา ซึ่งนิมิตในพระธรรมที่เป็นสัปปายะและอสัปปายะ”^๕ นอกจากนี้การปฏิบัติธรรมผู้ปฏิบัติต้องเลือกสถานที่ปฏิบัติที่มีความเหมาะสมปลอดภัย สำนักปฏิบัติธรรม มีมากมายหลายแห่งทั่วประเทศ แต่สถานที่ ๆ เหมาะแก่การปฏิบัติธรรมจริง ๆ นั้น ต้องมีคุณสมบัติตรงตามหลัก “สัปปายะ ๔ ประการ” ได้แก่

^๓ ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒/๒๔.

^๔ เสนาะ ตีเยว, **หลักการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๓๔-๓๖.

^๕ อ.ส.ต.ด.ก. (ไทย) ๒๓/๓๘/๕๙.

๑. อาวาสสัปปายะ (มีอาคารหรือศาลาปฏิบัติธรรมที่สามารถให้ผู้ปฏิบัติธรรมนั่งฟังการบรรยายธรรมและฝึกปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานได้ไม่แออัดเกินไป มีที่พัก ห้องน้ำ ห้องสุขาที่สะอาดและเพียงพอ โดยแยกตามเพศของผู้ใช้ และมีการป้องกันแมลงและสัตว์ที่จะมารบกวนหรือทำอันตรายได้อย่างดี)

๒. อาหารสัปปายะ (อาหารที่เหมาะสม ถูกกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพอย่างเพียงพอ)

๓. บุคคลสัปปายะ (มีพระวิปัสสนาจารย์หรือผู้ฝึกสอนกัมมัฏฐานที่ผ่านการอบรมหลักสูตรพระวิปัสสนาจารย์ หรือมีความสามารถในการสอนกัมมัฏฐานตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตรเป็นอย่างดี สามารถตอบข้อซักถามและสอบถามธรรมกัมมัฏฐานได้)

๔. ธรรมะสัปปายะ (หลักธรรมที่สามารถนำมาปฏิบัติให้เหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรม) ดังนั้น สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ต้องมีความพร้อมให้พุทธศาสนิกชนที่สนใจการปฏิบัติธรรมการเข้าไปถือศีลปฏิบัติธรรม

ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษา “การพัฒนารูปแบบและมาตรฐานในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดกรุงเทพมหานคร” ตามหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการสัปปายะของพระพุทธศาสนาที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ เพื่อการปฏิบัติธรรมของบรรพชิตและคฤหัสถ์ ทำให้สำนักปฏิบัติธรรมเข้าใจการบริหารจัดการหลักสัปปายะ ที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาเป็นหลัก ในการศึกษาจึงมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษารูปแบบและมาตรฐานในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดกรุงเทพมหานคร

๒. เพื่อศึกษาองค์ประกอบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดกรุงเทพมหานคร

๓. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนารูปแบบและมาตรฐานในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดกรุงเทพมหานคร^๖

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบและมาตรฐานในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดกรุงเทพมหานคร” ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก มีขั้นตอนในการดำเนินการตามลำดับดังนี้

^๖ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร: เอส.อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์, ๒๕๕๑), หน้า ๓๙-๔๐.

๑. ด้านเนื้อหา

เป็นการศึกษา “การพัฒนารูปแบบและมาตรฐานในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดกรุงเทพมหานคร” โดยคัดเลือกจากสำนักปฏิบัติธรรมที่มีชื่อเสียงและพุทธศาสนิกชนนิยมเข้าร่วมปฏิบัติธรรมเป็นจำนวนมาก ที่สำคัญสำนักปฏิบัติธรรมต้องได้รับใบอนุญาตให้จัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมถูกต้องตามสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยผู้วิจัยคัดเลือกมา ๕ แห่ง ได้แก่ วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์, วัดเพลงวิปัสสนา, วัดพิชยญาติการามวรวิหารและเสถียรธรรมสถาน

๒. ด้านประชากร

คัดเลือกแบบเจาะจงผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมกรุงเทพมหานครทั้ง ๕ แห่ง แบ่งออกเป็น ๔ กลุ่ม คือ เจ้าอาวาส พระวิปัสสนาจารย์ นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มผู้ปฏิบัติธรรม จำนวน ๒๓ รูป/คน

๓. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ตามกรอบของงานการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดกรุงเทพมหานคร ทั้ง ๕ แห่ง เพื่อใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยและบันทึกจากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม

๔. การรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร

ดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

๔.๑ ศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากหนังสือ บทความ และเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดกรุงเทพมหานคร

๔.๒ การออกภาคสนาม โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่สร้างขึ้นจากแนวคิดทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด กับกลุ่มเป้าหมาย คือ เจ้าอาวาส พระวิปัสสนาจารย์ นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มผู้ปฏิบัติธรรม จำนวน ๒๓ รูป/คน

๕. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยทำการจัดหมวดหมู่เนื้อหาจากการสัมภาษณ์ตามประเด็นโครงสร้างของแบบสัมภาษณ์ จากนั้นจึงใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) และนำเสนอเป็นแบบความเรียงเชิงพรรณนา

แนวคิดและหลักการบริหารจัดการ

การบริหารงาน (Administration) เป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งต่อการดำเนินงานของทุกๆ องค์กร ทั้งนี้ เพราะการบริหารงานสามารถบ่งชี้ให้เห็นได้ว่า องค์กรนั้นๆ มีความเจริญก้าวหน้ามากน้อยเพียงใด การบริหารงานขององค์กรต่างๆ ที่ดีนั้น ผู้บริหารองค์กรจะต้องมีความสามารถในการวางแผนให้บุคคลากรสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ และก่อให้เกิดประโยชน์ประสิทธิผลสูงสุด ทั้งนี้ เพราะผู้บริหารจะต้องคำนึงถึงปัจจัยทางด้านสิ่งแวดล้อมในรูปแบบต่างๆ ร่วมด้วยซึ่งการวินิจฉัยสั่งการเป็นเครื่องมือที่แสดงให้เห็นศักยภาพและความสามารถของตัวผู้บริหารเอง^๓

พระราชรัตนมูณี (ชัยวัฒน์ ปณณาสิริ)^๔ ได้กล่าวเกี่ยวกับการบริหาร กิจการคณะสงฆ์และงาน พระศาสนาในด้านต่างๆ ของวัดแบ่งได้ ๓ เรื่อง คือ การบูรณะและพัฒนาวัด การก่อสร้างและ บูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะและการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด นอกจากนั้นยังได้กล่าว อีกว่าการบริหารงานสาธารณูปการของเจ้าอาวาสหรือวัด ตามพระธรรมวินัยควรให้เกิดความสงบสุขด้วย สัปปายะ ๔ อย่าง คือ

๑. อาวาสสัปปายะ ที่อยู่เป็นสุขสบายคือทำให้วัดเป็นอารามเป็นที่ร่มรื่นร่มเย็นเป็นรมณีสถาน เจริญตาสบายใจแก่ผู้พบเห็นเป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

๒. อาหารสัปปายะ อาหารเป็นที่สบายตามปกติเมื่อมีที่อยู่แล้วต้องคำนึงถึงการกิน อาหาร การจัด สวัสดิการเรื่องอาหาร

๓. บุคคลสัปปายะ บุคคลเป็นที่สบายเรื่องของบุคคลภายในวัดหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวัด คนวัด แบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ ภิกษุสงฆ์ สามเณร อุบาสก อุบาสิกาและเด็กวัด

๔. ธรรมสัปปายะ ธรรมที่เป็นสบายจุดมุ่งหมายหลักของวัดคือเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม เป็นที่แสดง พระธรรมเทศนา หรือการกล่าวบรรยายธรรมแก่พุทธศาสนิกชนตามหมวดธรรมต่าง ๆ

แนวคิดการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

มหาเถรสมาคมให้การส่งเสริมสนับสนุนให้วัดทั่วประเทศ จัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขึ้น เพื่อรองรับประชาชนพุทธบริษัทที่สนใจใคร่ปฏิบัติธรรมด้วยการฝึกสมาธิเจริญวิปัสสนา โดยมุ่งให้แต่ละ คณะสงฆ์จังหวัดควรมีสถานักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ที่มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับในด้านการฝึก อบรม สมถกัมมัฏฐานหรือวิปัสสนากัมมัฏฐาน อย่างน้อย ๑ แห่ง ต้องดำเนินการตามความในข้อ ๕ แห่งระเบียบ

^๓ Herbert A. Simon, Administrative Behavior, (New York : Macmillian, 1947), p. 3.

^๔ พระราชรัตนมูณี (ชัยวัฒน์ ปณณาสิริ), การจัดสาธารณูปการและสาธารณะสงเคราะห์ของวัด, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๘), หน้า ๙.

มหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๓ ซึ่งระบุไว้ว่า “การจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ให้เจ้าคณะจังหวัดเป็นประธานคณะกรรมการจัดประชุมคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด คัดเลือกวัดที่เหมาะสมให้เจ้าอาวาสวัดที่จัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมยื่นหนังสือขอจัดตั้งตามแบบของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เสนอคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พิจารณาแล้วให้ประธานคณะกรรมการรายงานเสนอเจ้าคณะภาคและเจ้าคณะใหญ่ พิจารณาเสนอมหาเถรสมาคมพิจารณาอนุมัติเพื่อมีพระบัญชาการตั้งสำนักปฏิบัติธรรมให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติขึ้นทะเบียน เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด และจัดสรรงบประมาณอุดหนุนประจำปี ตามโครงการเงินอุดหนุนการดำเนินงานสำนักปฏิบัติธรรม” เป็นการดำเนินการโดยเฉพาะของเจ้าคณะปกครองฝ่ายสงฆ์ ในนามของคณะกรรมการจัดตั้ง สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด โดยในแต่ละสำนัก ต้องมีการจัดการสอนการปฏิบัติธรรมฐานตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตรตามที่กำหนดไว้ ๕ สายปฏิบัติ^๙ ซึ่งประกอบด้วย

- ๑) สายปริกรรม พุท-โธ
- ๒) สายปริกรรม ยุบหนอ-พองหนอ
- ๓) สายปริกรรมสัมมา-อรหัง
- ๔) สายอานาปานสติ (กำหนดลมหายใจ)
- ๕) สายพิจารณารูป-นาม

การขอจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กำหนดคุณสมบัติของสำนักปฏิบัติธรรมโดยกำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาสำนักปฏิบัติธรรมไว้ ๓ ด้าน คือ (๑) ด้านสถานที่ (๒) ด้านวิทยากร และ (๓) ด้านการบริหารจัดการ ซึ่งแต่ละด้านมีข้อกำหนดเป็นรายละเอียด (ระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๓, ๒๕๔๘) ดังนี้

๑. ด้านสถานที่ ประกอบด้วย

๑. ด้านความสะอาด สงบ สว่าง บริเวณร่มรื่น ไม่มี เสียงรบกวนจากภายนอก
๒. มีห้อง อาคาร หรือ ศาลาปฏิบัติที่สามารถให้ผู้ปฏิบัติธรรมนั่งฟังการบรรยายและฝึกปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานได้ไม่แออัดเกินไป
- ๓) มีที่พัก ห้องน้ำ ห้องสุขาที่สะอาด จำนวนเพียงพอและแยกตามเพศของผู้ใช้ สำหรับห้องพักควรมีการป้องกันแมลงและสัตว์ที่จะมารบกวนหรือทำอันตรายได้

^๙ กองพุทธศาสนศึกษา, สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่น พุทธศักราช ๒๕๕๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๕), หน้า ๘๙ – ๙๓.

๒. ด้านวิทยากร ประกอบด้วย

๑) มีพระวิปัสสนาจารย์หรือผู้ฝึกสอนกัมมัฏฐานที่มีความรู้ความสามารถในการสอนกัมมัฏฐานตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตรโดยสามารถตอบข้อซักถาม และสอบอารมณ์กัมมัฏฐานได้

๒) มีวิทยากรบรรยายธรรมที่มีความรู้ ความสามารถ ในการเทศนาและบรรยายธรรมให้เข้าใจหลักธรรมและน้อมนำไปประพฤติปฏิบัติได้อย่างมีความสุข

๓) พระภิกษุ หรือบุคคลอื่นที่เป็นวิทยากรมีความประพฤติดี ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี

๓. ด้านการบริหารจัดการประกอบด้วย

๑) เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมมีความสนใจและเห็นความสำคัญของการศึกษาปฏิบัติและเผยแผ่ธรรมอย่างแท้จริง

๒) มีการจัดทำบัญชีรายรับ - รายจ่ายอย่างเป็นระบบที่มีความโปร่งใสสามารถเปิดเผยและตรวจสอบได้

๓) มีบุคลากร/เจ้าหน้าที่เพียงพอในการ ทำหน้าที่ดูแลด้านที่พัก อาหาร น้ำดื่ม ห้องน้ำ ห้องสุขา และอำนวยความสะดวกต่างๆ แก่ผู้ปฏิบัติธรรม

๔) มีการดูแลด้านการรักษาความปลอดภัยภายใน และบริเวณโดยรอบในกรณีที่มีผู้ปฏิบัติธรรมจำนวนมากสามารถประสานงานขอกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือหน่วยอาสาสมัครเพื่อมาดูแลรักษาความปลอดภัยอย่างทั่วถึง

๕) มีการดูแลด้านสุขอนามัย กล่าวคือ มีผู้อาสาสมัครไว้ประจำหรือมีเจ้าหน้าที่ที่สามารถให้การปฐมพยาบาลเบื้องต้น ในกรณีที่ผู้เข้าปฏิบัติธรรมจำนวนมาก ควรจัดเตรียมเจ้าหน้าที่จากสถานพยาบาลอยู่ดูแล ถ้าหากมีผู้ป่วยฉุกเฉินก็สามารถนำส่งสถานพยาบาลได้ทันที ถ้าหากไม่ได้จัดเจ้าหน้าที่พยาบาลอยู่ดูแลประจำ ก็ต้องมีการประสานไว้กับสถานพยาบาลใกล้เคียง ให้สามารถปฐม พยาบาลหรือรับผู้ป่วยฉุกเฉินไว้รักษาตัวได้ทันที

๖) มีการจัดการปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องตลอดปี และจัดทำตารางการฝึกอบรมปฏิบัติไว้อย่างชัดเจน

๗) มีกฎข้อบังคับหรือระเบียบปฏิบัติของวัดหรือ สำนักที่จัดพิมพ์ไว้เป็นเอกสาร หรือติดประกาศไว้ ณ บริเวณที่เห็นได้โดยชัดเจน

๘) มีการประสานงานกับชุมชนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัดด้านต่างๆ เช่น การจัดอาหาร น้ำดื่มและการบริการต่างๆ เป็นต้น

๙) มีการประชาสัมพันธ์การจัดโครงการปฏิบัติธรรมในรูปแบบต่างๆ แต่ต้องไม่เป็นในลักษณะเชิงธุรกิจ

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาการพัฒนา รูปแบบและมาตรฐานในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ทั้ง ๕ แห่ง ได้แก่

- ๑) วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร
- ๒) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์
- ๓) วัดเพลงวิปัสสนา
- ๔) วัดพิชยญาติการามวรวิหาร (วัดพิชยญาติ)
- ๕) สำนักปฏิบัติธรรม เสถียรธรรมสถาน

สำนักปฏิบัติธรรมแห่งที่ ๑ : วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร

มีการบริหารจัดการสัปปายะครบทั้ง ๔ อย่างดังนี้ ด้านอาวาสสัปปายะ พบว่า มีด้านความสะอาด สงบ สว่าง บริเวณร่มรื่น มีอาคารปฏิบัติธรรม ไม่มีเสียงรบกวนจากภายนอก อีกทั้งภายในอาคารปฏิบัติธรรมที่พึกไม่เปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติเปิดเสียงรบกวนผู้ปฏิบัติท่านอื่น ๆ สิ่งอำนวยความสะดวกจัดให้เท่าที่จำเป็นต่อการดำรงอยู่ของการปฏิบัติธรรม สำนักปฏิบัติธรรมตั้งอยู่ใกล้ตัวเมือง ไม่พลุกพล่าน การเดินทางไปมาสะดวก ด้านอาหารสัปปายะ พบว่า มีอาหารที่บริโภคเป็นอาหารที่สบายต่อความเป็นอยู่ตามอัตภาพ เป็นอาหารที่จะเป็นคุณประโยชน์แก่ร่างกายโดยประมาณ ถูกกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ ฉ้นไม่ยาก เป็นที่สมควรแก่การบริโภคของโยคาวจร เพราะมีส่วนช่วยส่งเสริมสนับสนุนหรือบั่นทอนสภาพจิตใจ ด้านบุคคลสัปปายะ พบว่า วัดมีบุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ในสำนักปฏิบัติธรรม (เจ้าอาวาส, พระวิปัสสนาจารย์หรือพระอาจารย์สอนกัมมัฏฐานและวิทยากรบรรยายธรรม) รายนามเจ้าสำนักและพระวิปัสสนาจารย์หรือผู้ฝึกสอนกัมมัฏฐาน ที่ผ่านการอบรมหลักสูตรพระวิปัสสนาจารย์ หรือมีความสามารถในการสอนกัมมัฏฐาน ตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตรเป็นอย่างดี สามารถตอบข้อซักถามและสอบอารมณ์กัมมัฏฐานได้ ซึ่งมีทั้งพระวิทยากรที่สอนภาคภาษาไทยและภาคภาษาอังกฤษ โดยแบ่งเป็นวิทยากร ๓ ระดับ คือ (๑) ผู้สอนระดับเบื้องต้น (๒) ผู้สอนระดับเบื้องต้นและเบื้องต้นกลาง และ (๓) ผู้สอนได้ทั้งระดับเบื้องต้น เบื้องกลางและเบื้องต้นสูง ทำหน้าที่ประจำสำนักวิปัสสนาลำดับ

๑. พระธรรมโกศาจารย์
๒. พระราชปฏิภาณมุนี
๓. พระราชปริยัติดิลก
๔. พระครูโสภณปริยัตยานุกิจ
๕. พระครูวินัยธรวัลลพ โกวิโล
๖. พระครูวินัยธรวิเชียร วชิรธมโม
๗. พระมหาอาคม สุ่มงคล
๘. พระมหาสุชาติ ธมมพโล
๙. พระมหาสุรพงษ์ เตชพโล
๑๐. พระสันติ เขมธมโม

ด้านธรรมสัปปายะ พบว่า วัดมีพระวิปัสสนาจารย์ที่มีความรู้ความสามารถทั้งทางด้านปริยัติและทางด้านปฏิบัติเป็นอย่างดี และก็มีพระภิกษุและสามเณร อุบาสกอุบาสิกา คอยให้การต้อนรับ ผู้ที่จะ

เดินทางไปปฏิบัติธรรมกรรมฐานเป็นอย่างดี มีพี่เลี้ยงคอยดูแลในยามที่พระอาจารย์ไม่อยู่ก็จะมีคนคอยดูแล มีอริยาไยดีเป็นกันเอง ในเวลาที่ไม่เข้าใจก็จะมีพี่เลี้ยงคอยแนะนำให้เข้าใจด้านผู้ปฏิบัติธรรมเองนั้น

สำนักปฏิบัติธรรมแห่งที่ ๒ : วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

ได้จัดการบริหารจัดการสัปปายะครบทั้ง ๔ อย่าง ดังนี้ ด้านอาวาสสัปปายะ วัดมีสถานที่ปฏิบัติธรรมขนาดใหญ่ที่รองรับผู้ปฏิบัติธรรมได้จำนวนมากไม่ต่ำกว่า ๕๐๐ คน ถือเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมกลางกรุงที่คนมุ่งไปปฏิบัติกันจำนวนมากทั้งชายหญิงและทุกวัย การที่ผู้ปฏิบัติธรรมเลือกมาปฏิบัติที่ศูนย์ปฏิบัติธรรมแห่งนี้ คือ การคมนาคมสะดวก ทางเรือลงที่ท่าพระจันทร์หรือท่าช้าง มารถประจำทางก็สะดวกมีหลายสายที่มาลงสนามหลวง หรือรถยนต์ส่วนตัวก็ได้ ด้านอาหารสัปปายะ หมายถึง วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์มีอาหารที่ใช้สำหรับบริโภคที่สะดวก มีการจัดอาหารอย่างเพียงพอต่อผู้ปฏิบัติธรรม และแยกสัดส่วนระหว่างสถานที่ทำอาหาร และสถานที่บริโภคอาหารอย่างชัดเจน และมีอาหารที่บริโภค เป็นอาหารที่สบายต่อความเป็นอยู่ตามอัตภาพ เมื่อบริโภคเข้าไปแล้ว ไม่ทำให้เกิดทุกขเวทนา เช่น ท้องอืด ท้องร่วง ท้องเดิน เป็นอาหารที่จะเป็นคุณประโยชน์แก่ร่างกาย ด้านบุคคลสัปปายะ พบว่า วัดมีบุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ในสำนักปฏิบัติธรรม (เจ้าอาวาส พระวิปัสสนาจารย์หรือพระอาจารย์สอนกัมมัฏฐานและวิทยากรบรรยายธรรม) ดังรายนามเจ้าอาวาส และพระวิปัสสนาจารย์หรือผู้ฝึกสอนกัมมัฏฐาน ที่ผ่านการอบรมหลักสูตรพระวิปัสสนาจารย์ หรือมีความสามารถในการสอนกัมมัฏฐานดังต่อไปนี้

๑) เจ้าอาวาสพระธรรมสุธี (พีร์ สุชาโต) ป.ธ.๕ จอว. เจ้าคณะ กทม.

พระวิปัสสนาจารย์ ได้แก่

๑) พระราชสิทธิมุนี (บุญชิต ญาณสำโร) ป.ธ.๙, พธ.บ., M.A. ,

๒) พระครูวิมลธรรมรังสี ป.ธ.๓, พธ.บ., Ph.D.

๓) พระมหาไสว อธิสโณ ป.ธ.๗

ด้านธรรมสัปปายะ คือ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์มีให้ธรรมะโดยการสอนปฏิบัติมีธรรมทุกวัน วันละ ๔ รอบ

รอบเช้าตั้งแต่ตี ๕-๗ โมงเช้า

รอบที่สอง ๘ โมงครึ่ง - ๑๑ โมง

รอบที่สาม บ่ายโมง - ๔ โมงครึ่ง

รอบที่สี่ ๖ โมงเย็น - ๓ ทุ่มครึ่ง

ผู้ปฏิบัติสะดวกรอบไหนก็ได้เลย ส่วนคอร์สพิเศษมีจัดเดือนละ ๑ ครั้ง โดยเน้นการปฏิบัติแบบวิปัสสนาตามแนวทางของสติปัฏฐาน ๔ คือ เน้นดูกาย ดูเวทนา ดูจิต และดูธรรม พัฒนาจิตให้เกิดสติและปัญญารู้เท่าทันอารมณ์ทุกขณะ

สำนักปฏิบัติธรรมแห่งที่ ๓ : วัดเพลงวิปัสสนา

วัดเพลงวิปัสสนา เป็นวัดที่ประสบความสำเร็จ เป็นที่ศรัทธาของญาติโยม มีการบริหารจัดการครบตามหลักสัปปายะ ๔ อย่างต่อเนื่อง ดังนี้

ด้านอาวาสสัปปายะ โดยสถานที่พักอยู่ในเมืองเหมาะสำหรับให้ประชาชนในกรุงเทพมหานครสามารถเข้าถึงและร่วมปฏิบัติธรรมมีการจัดสถานที่ตามหลักสัปปายะบริการแก่ผู้ปฏิบัติธรรม

ด้านอาหารสัปปายะโดยมีเจ้าหน้าที่ดูแลด้านอาหารบริการแก่ผู้ปฏิบัติธรรม ลดความกังวลด้านการบริโภค อีกทั้งส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติบริโภคอาหารตามหลักวิปัสสนา เป็นวัดที่มีโรงครัวสามารถจัดการเรื่องอาหาร ไม่มีการจัดทำอาหารพิเศษเพื่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เพื่อเป็นการไม่ยึดติดในอาหาร

ด้านบุคคลสัปปายะ กล่าวคือพระวิปัสสนาจารย์เป็นแกนหลักในการอบรมแก่ผู้ปฏิบัติสามารถถ่ายทอดอารมณ์วิปัสสนาจากขั้นพื้นฐานจนถึงขั้นอารมณ์สูงสุดในรูปแบบภาคปริยัติ และภาคปฏิบัติสนองตอบความต้องการของผู้ปฏิบัติทุกระดับ มีพระครูวิมลสิริธรรม อายุ ๖๑ พรรษา ๓๔ น.ธ. เอกเจ้าอาวาสวัดเพลงวิปัสสนา เป็นเจ้าอาวาส

ด้านธรรมสัปปายะ ทางคณะสงฆ์กำหนดให้เป็นวัดฝ่ายวิปัสสนาธุระโดยเฉพาะ ฉะนั้น จึงดำเนินการวิปัสสนาธุระให้มีการปฏิบัติธรรมทั้งสมถะกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน สมถะกรรมฐาน ให้เจริญอานาปานสติกำหนดลมหายใจ เข้า ออกจนเป็นอุปจารสมาธิ

สำนักปฏิบัติธรรมแห่งที่ ๔ : วัดพิชัยญาติการามวรวิหาร (วัดพิชัยญาติ)

มีการบริหารจัดการสัปปายะครบทั้ง ๔ อย่าง ดังนี้

ด้านอาวาสสัปปายะ โดยสถานที่พักอยู่ในเมืองเหมาะสำหรับให้ประชาชนในกรุงเทพมหานครสามารถเข้าถึงและร่วมปฏิบัติธรรม มีการจัดสถานที่ตามหลักสัปปายะบริการแก่ผู้ปฏิบัติธรรมเป็นวัดเน้นสร้างเสนาสนะที่แฝงไปด้วยปริศนาธรรมมีรูปภาพ เป็นต้น

ด้านอาหารสัปปายะ โดยมีเจ้าหน้าที่ดูแลด้านอาหารบริการแก่ผู้ปฏิบัติธรรม ลดความกังวลด้านการบริโภค อีกทั้งส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติบริโภคอาหารตามหลักวิปัสสนา

ด้านบุคคลสัปปายะ บุคคลสัปปายะ พบว่า วัดมีบุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ในสำนักปฏิบัติธรรม (เจ้าอาวาส พระวิปัสสนาจารย์หรือพระอาจารย์สอนกัมมัฏฐานและวิทยากรบรรยายธรรม) ดังรายนามเจ้าอาวาส และพระวิปัสสนาจารย์หรือผู้ฝึกสอนกัมมัฏฐาน ที่ผ่านการอบรมหลักสูตรพระวิปัสสนาจารย์หรือมีความสามารถในการสอนกัมมัฏฐานดังต่อไปนี้

๑) สมเด็จพระพุทธิชนวงศ์ เจ้าอาวาส (สมศักดิ์ อุปสโม) ป.ธ.๙, M.A., Ph.D. จล., เจ้าคณะใหญ่หนกลาง, กรรมการมหาเถรสมาคม, ประธานกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ

พระวิปัสสนาจารย์

๑) พระราชปัญญาธิราช ป.ธ.๗, อ.ม. ,

๒) พระศรีสุธรรมมณี ป.ธ.๘, พธ.ม.

๓) พระครูสิริพัฒนสุนทร น.ธ.เอก

ด้านธรรมสัปายะ ทางคณะสงฆ์กำหนดให้เป็นวัดฝ่ายวิปัสสนาธุระโดยเฉพาะ ฉะนั้น จึงดำเนินการวิปัสสนาธุระให้มีการปฏิบัติธรรมทั้งสมณะกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐาน สมณะกรรมฐาน ให้เจริญอานาปานสติกำหนดลมหายใจเข้า หายใจออกจนเป็นอุปจารสมาธิและอัปปนาสมาธิ ได้ผ่านวิปัสสนากรรมฐาน ให้กำหนดรู้รูปนามจนวิปัสสนาญาณเกิดเห็นรูปนามทั้งทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ และเห็นไตรลักษณ์ที่รูปนาม เกิดขึ้นดับไปเป็นอนิจจัง ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ทนอยู่ไม่ได้ เป็นอนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ ไม่ใช่ตัวตนจนสำเร็จ มรรค ผล บรรลุนิพพานในที่สุด

สำนักปฏิบัติธรรมแห่งที่ ๕ เสถียรธรรมสถาน

ใช้รูปแบบการจัดการสำนักปฏิบัติธรรม คือ สัปายะ ๔ ดังนี้

ด้านอวาสสัปายะ เสถียรธรรมสถาน ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๐ โดยแม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุต ภายใต้ความอนุเคราะห์จาก “กองทุนเสถียรธรรม” คือส่งเสริมการศึกษาธรรมะ ปฏิบัติธรรมะ และเผยแผ่ธรรมะ มีสถานที่ปฏิบัติที่เอื้อต่อการปฏิบัติสำหรับคฤหัสถ์ที่เน้นกิจกรรมตามความต้องการของผู้ปฏิบัติ

ด้านอาหารสัปายะ โดยมีอาหารบริโภคที่สะดวก ซึ่งมีบริการอาหารรองรับผู้ปฏิบัติธรรมอย่างเพียงพอ

ด้านบุคคลสัปายะ มีแม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุตเจ้าสำนักและแม่ชีกลุ่มจิตอาสาที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมปฏิบัติธรรมให้คำแนะนำแก่ผู้เข้าปฏิบัติธรรมทั้งเก่าและใหม่เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

ด้านธรรมสัปายะ การปฏิบัติธรรมอานาปานสติภาวนา นอกจากท่านผู้ปฏิบัติธรรมจะได้เรียนรู้วิธีการภาวนาแบบอานาปานสติแล้ว ตลอดระยะเวลาการเข้าร่วมกิจกรรม ท่านจะได้เรียนรู้เรื่องปฏิจจสมุปบาท, อุปกิเลส ๑๖ , นิรวณ ๕, อริยมรรค ฯลฯ ร่วมภาวนากับบทเพลง เจริญสมาธิในทุกอิริยาบถ ยืน เดิน นั่ง นอน และโยคะสมาธิ ผู้ปฏิบัติธรรมที่เข้าร่วมกิจกรรมทุกท่านจะร่วมสมาทานศีล ๘ ในเย็นวันศุกร์และรักษาศีล ๘ ตลอดระยะเวลาการปฏิบัติ

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเรื่อง “การพัฒนา รูปแบบและมาตรฐานในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด” ทั้ง ๕ สำนัก ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย	องค์ความรู้ที่ได้รับ
๑. รูปแบบการบริหารจัดการที่เน้นสัปปายะทั้ง ๔ ด้าน	๑. สำนักปฏิบัติธรรมทั้ง ๕ แห่ง มีทิศทางในการก่อสร้างด้านเสนาสนะที่สะอาด สงบ ร่มรื่นเป็นธรรมชาติทุกสำนัก ๒. สำนักปฏิบัติธรรมทั้ง ๕ แห่ง มีเสนาสนะและถาวรวัตถุที่ได้มาตรฐานและใช้บริการได้ดีและมีสัญลักษณ์ทางธรรม ๓. ปัญหาอุปสรรคจากเหลือบ ยุง และสัตว์เลื้อยคลานที่มีเป็นจำนวนมาก ๔. สำนักปฏิบัติธรรมทั้ง ๕ แห่ง มีอาหารเป็นที่สบาย ๕. สำนักปฏิบัติธรรมควรมีอาหารสำหรับผู้ทานเจ เป็นอีกทางเลือกหนึ่งด้วย ๖. ที่พัก ห้องน้ำไม่เพียงพอ รองรับสำหรับผู้เข้ารับการปฏิบัติที่เพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ ดังนั้น ขอให้สำนักปฏิบัติธรรมควรจัดให้มีการก่อสร้างเพิ่มเติมให้เพียงพอ
๒. องค์ประกอบบริการ	๑. ด้านการบริหารจัดการ เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมทั้ง ๕ แห่ง มีบุคลากรที่มีบทบาทสำคัญ ในการให้ความรู้แก่ผู้ปฏิบัติได้อย่างชัดเจน ๒. สำนักปฏิบัติธรรมทั้ง ๕ แห่ง มีการจัดการอบรมการปฏิบัติธรรมตามสายการปฏิบัติของแต่ละสำนักอย่างชัดเจน ๓. มีกระบวนการจัดการปฏิบัติธรรมให้แก่ผู้ปฏิบัติธรรม ๔. พัฒนาการปฏิบัติธรรมให้ได้ดี ต้องมีการพัฒนาสัปปายะ ๔ ทุกด้านทั้ง อาวาสสัปปายะ อาหารสัปปายะ บุคคลสัปปายะและธรรมะสัปปายะ
๓. การพัฒนารูปแบบการบริการจัดการ	๑. สำนักปฏิบัติธรรมทั้ง ๕ แห่ง มีการบริหารจัดการที่อาศัย ปัจจัยส่วนบุคคลเป็นองค์ประกอบ ๒. สำนักปฏิบัติธรรมทั้ง ๕ แห่ง มีการบริหารจัดการที่ใช้องค์ประกอบภายในเป็นปัจจัยพื้นฐาน ๓. สำนักปฏิบัติธรรมทั้ง ๕ แห่ง มีการบริหารจัดการที่เน้นการมีส่วนร่วมของบุคลากรภายในสำนักเป็นหลัก ๔. สำนักปฏิบัติธรรมทั้ง ๕ แห่ง มีการบริหารจัดการที่มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน

บรรณานุกรม

- กองพุทธศาสนศึกษา. **สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่น พุทธศักราช ๒๕๕๕**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๕.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. กรุงเทพมหานคร: เอส.อาร์. พรินต์ติ้ง แมส โปรดักส์, ๒๕๕๑.
- พระราชรัตนมณี (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ). **การจัดสาธารณูปการและสาธารณะสงเคราะห์ของวัด**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๘.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- เสนาะ ตีเยาว์. **หลักการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.
- Herbert A. Simon. **Administrative Behavior**. New York : Macmillian, 1947.

สังคมดิจิทัลสีเขียว: องค์ประกอบ รูปแบบ และการเสริมสร้างเครือข่าย ของชุมชนในจังหวัดภาคเหนือ

Green Digital Society: Factors, Model and Network Reinforcement in Northern Provinces Community

สุวิมล เทวะศิลชัยกุล, พระสุธีรัตนบัณฑิต*

Suwimol Taewasillachaikul, Phrasuthirattanabundit

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Email : su_cha2509@hotmail.com

Received : March 12, 2019

Revised : May 2, 2019

Accepted : May 15, 2019

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาองค์ประกอบของสังคมดิจิทัลสีเขียวของชุมชนในจังหวัดภาคเหนือ ๒) ศึกษากระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายสังคมดิจิทัลสีเขียวของชุมชนในจังหวัดภาคเหนือ และ ๓) สร้างรูปแบบของสังคมดิจิทัลสีเขียวของชุมชนในจังหวัดภาคเหนือ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญและประชาชนทั่วไปรวม ๓๗ คน จากศูนย์ดิจิทัลชุมชน ๔ แห่ง และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกตและเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยพบว่า ๑) สังคมดิจิทัลสีเขียวมีองค์ประกอบ ดังนี้ (๑) การเรียนรู้เป็นกิจกรรมดิจิทัลสีเขียวที่มีอยู่ในแต่ละพื้นที่ที่ศึกษาจากแหล่งต่างๆ ทั้งในระบบออนไลน์ และระบบออฟไลน์ เป็นความรู้จากภูมิปัญญาในท้องถิ่น และจากหน่วยงานราชการส่วนกลางเป็นต้น (๒) นวัตกรรมเป็นกิจกรรมที่ชุมชนได้ประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมาเพื่อนำมาสร้างความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (๓) การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นกิจกรรมที่มีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า การลดต้นทุนทางการรักษาสิ่งแวดล้อม และการสร้างสำนึกรักธรรมชาติ และ (๔) การเปลี่ยนแปลงเป็นผลจากองค์ประกอบทั้งสามข้างต้นและอำนาจวิซึ่งศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ดั้งเดิม และการสร้างระบบเศรษฐกิจที่เป็นธรรมจากการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ๒) การเสริมสร้างเครือข่ายของสังคมดิจิทัลสีเขียวมีกระบวนการ ดังนี้ (๑) การก่อตัวของเครือข่ายของชุมชนในพื้นที่แห่งหนึ่งไปยังพื้นที่แห่งอื่นๆ โดยมีพันธกิจร่วมกัน (๒) การบริหารเครือข่ายเพื่อให้พันธกิจร่วมของเครือข่ายบรรลุผล (๓) การพัฒนาความสัมพันธ์เพื่อเป็นการ

* พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. Phrasuthirattanabundit, Assoc. Prof. Dr.

บริหารเครือข่ายและปฏิบัติการกิจกรรมร่วมกันจะพัฒนาความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่ายให้มั่นคงมากขึ้น และ (๔) การรักษาความต่อเนื่อง โดยอาศัยเครือข่ายที่มีอยู่เดิมไปปฏิบัติพันธกิจอื่นๆ ต่อไป นอกจากนี้ ยังมีการเปลี่ยนแปลงกระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายจริงมายังเครือข่ายออนไลน์ซึ่งมีประสิทธิภาพและทันต่อเหตุการณ์ ๓) รูปแบบของสังคมดิจิทัลสีเขียวที่เป็นความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของสังคมดิจิทัลสีเขียวที่เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นสังคมดิจิทัลสีเขียว โดยมีกระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายเป็นวิธีการขับเคลื่อนปัจจัยองค์ประกอบเหล่านั้นและมีสื่อดิจิทัลแสดงบทบาทที่สำคัญ

คำสำคัญ: สังคมดิจิทัลสีเขียว, ดิจิทัลสีเขียว, องค์ประกอบ, รูปแบบ, การเสริมสร้างเครือข่าย

Abstract

The objectives of research were to 1) To study factors of Green Digital Society of the community of Northern Provinces. 2) To study network reinforcement process and 3) build up Green Digital Society's Model. The research used Qualitative research methodology. Data collection is in depth interview from Key informant and relevant persons in the community in total of 37 from 4 provinces with nonparticipation observation. Data analysis by analyzing the content obtained from interviews Observations and related documents. The research results are found that: 1) Factors of Green Digital Society are consisted of a Learning which are both online and offline learning in various forms, such as knowledge from local wisdom and from central government unit etc. b) Innovation is the creative activities that community invented for environment friendly purposes. c) Sustainability Development is the activities to utilize all the natural resources and minimize cost to maintain environment. d) Transformation is the result of the other three factors above effected the community to maintain their culture and good local wisdom together with creates fair economy by using digital. 2) Network reinforcement in Green Digital Society: the research found that there must be network reinforcement process which are 1) Network initiation of the communities who have the same missions. 2) Network management which will organize the network to accomplish the mission. 3) Develop network relationship for coming missions and 4) Maintain network continuity to do other activities. Moreover, the research found that there has transformed from the old communication method to digital network platform

such as LINE application. 3) Green digital society model. The research found that the model must combine the factors and network reinforcement to become a Green digital society. Network reinforcement plays as a role as the process to drive all the factors to accomplish Green Digital Society.

Keywords: Green Digital Society, Green Digital, Factors, Model, Network Reinforcement

บทนำ

ปัจจุบันได้มีความตระหนักทั้งในวงวิชาการและวงการนโยบายในสังคมของโลกว่า คุณภาพในการดำเนินชีวิตหรือความอยู่ดีมีสุขของมนุษย์ ขึ้นอยู่กับ “สุขภาวะ” (Wellbeing) ของระบบนิเวศ ถ้าหากว่าระบบนิเวศมีสภาวะที่ดี ทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์ สิ่งแวดล้อมมีความสมดุลสามารถอุ้มชูให้มนุษย์มีคุณภาพชีวิตที่ดี แต่ถ้าหากว่าระบบนิเวศมีความเสื่อมโทรม สิ่งแวดล้อมธรรมชาติขาดความสมดุลจะส่งผลในทางลบต่อมนุษย์^๑

การเข้าสู่ยุคเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge Based Economy) ที่การพัฒนาเศรษฐกิจไม่ได้ขึ้นอยู่กับการแข่งขันทางทรัพยากรทางวัตถุแต่อยู่ที่การสร้างและเข้าถึงทุนความรู้และนวัตกรรมที่ช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและการพัฒนาประเทศโดยมีกลไกการขับเคลื่อนที่สำคัญคือเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร หรือ ไอซีที (Information Communication Technology) ที่ทำให้การติดต่อสื่อสารและการเข้าถึงข้อมูลและความรู้ทำให้สะดวกง่ายดายและกว้างขวางมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมชนบทที่อยู่ห่างไกลความเจริญทำให้ขาดโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรและความรู้ที่จำเป็นต่อการพัฒนาอันนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม^๒

จากการรายงานผลการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ๓ ปีของแผนพัฒนาฉบับที่ ๑๑ โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ^๓ ว่ามีการดำเนินการปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิต การบริโภคและการบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมทั้งในระดับสำนักงาน หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และมีความรับผิดชอบต่อสังคมอย่างยั่งยืน

^๑ บัณฑิต พรหมพักพิง, แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนา : จากความมั่งคั่งทางวัตถุสู่ความอยู่ดีมีสุข, (ขอนแก่น: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๖), หน้า ๒๔๐.

^๒ บดินทร์ รัตมิต, เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เพื่อการพัฒนาชนบทอย่างยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร: แสงดาว, ๒๕๕๕), หน้า ๔๓.

^๓ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สรุปสาระสำคัญรายงานผลการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ๓ ปี ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑, ๒๕๕๖.

นอกจากนี้ กรอบนโยบายเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารระยะ พ.ศ. ๒๕๕๔-๒๕๖๓ ของประเทศไทย หรือ ICT 2020 ซึ่งจัดทำขึ้นโดยกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร^๔ ได้กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ในการพัฒนาและประยุกต์ ICT เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม โดยสร้างความเสมอภาคของโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการสาธารณะสำหรับประชาชนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะบริการพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตอย่างมีสุขภาวะที่ดี กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ซึ่งต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๙ ได้เปลี่ยนชื่อเป็น กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม มีภารกิจต้องปฏิบัติตามตามยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในขณะที่ต้องขับเคลื่อนเศรษฐกิจดิจิทัล (Digital Economy) ตามนโยบายรัฐบาล ซึ่งหน่วยงานหนึ่งซึ่งมีความสำคัญในการเชื่อมโยงยุทธศาสตร์ดังกล่าวนี้คือศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชนหรือศูนย์ดิจิทัลชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อลดความเหลื่อมล้ำด้านเทคโนโลยี (Digital Divide) ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๕๙ ได้ปรับเปลี่ยนบางศูนย์ฯ เป็นศูนย์ดิจิทัลชุมชนถือว่าเป็นกลไกและเครื่องมือที่สำคัญในการยกระดับคุณภาพชีวิตประชาชนทุกกลุ่มให้สามารถเข้าถึงบริการสาธารณะของรัฐได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม เป็นการพัฒนาประเทศไทยให้ก้าวสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ รวมทั้งเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจดิจิทัล (Digital Economy) ตามนโยบายรัฐบาล โดยเฉพาะการเป็นชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ต่างๆ

นอกจากนี้ ประเทศไทยยังมีนโยบายไทยแลนด์ ๔.๐ ที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในโลกยุคปัจจุบันที่ดำเนินไปอย่างรวดเร็วจนเกิดเป็น Digital Transformation และองค์การสหประชาชาติยังได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนอีก ๑๗ ข้อ หรือ Sustainable Development Goals (SDGs) เพื่อให้มั่นใจได้ว่าเป้าหมายในการพัฒนาดังกล่าวเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืนและมั่นคงของโลกในอนาคต

สังคมดิจิทัลสีเขียวจึงเป็นการตอบสนองต่อภาวะของโลกที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งในเรื่องการรักษาสิ่งแวดล้อม และการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวในยุทธศาสตร์ไทยแลนด์ ๔.๐ และสามารถบรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs) ขององค์การสหประชาชาติ

สำหรับประโยชน์ที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ จะทำให้ทราบองค์ประกอบที่สำคัญของการดำเนินการสังคมดิจิทัลสีเขียว (Green Digital Society) เพื่อให้หน่วยงานที่รับผิดชอบ เช่น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ICT นำไปปฏิบัติ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและรัฐบาลจะได้มีองค์ประกอบและรูปแบบของการดำเนินการสังคมดิจิทัลสีเขียว (Green Digital Society) ที่ได้จากการวิจัยนี้ไปปรับใช้กับชุมชน หน่วยงานและองค์กรอื่น ๆ ต่อไป สำหรับการคัดเลือกศูนย์ดิจิทัลชุมชน ในภาคเหนือคัดเลือกจากศูนย์ดิจิทัลชุมชนที่มีผล

^๔ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, บทสรุปผู้บริหาร กรอบนโยบายเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ระยะพ.ศ. ๒๕๕๔-๒๕๖๓ ของประเทศไทย (ICT๒๐๒๐), ๒๕๕๔.

การประเมินเพื่อคัดเลือกจากกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมให้เป็นศูนย์ต้นแบบในจังหวัดภาคเหนือที่จะสามารถนำมาเป็นแนวทางเพื่อการพัฒนาศูนย์ดิจิทัลชุมชนอื่น ๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของสังคมดิจิทัลสีเขียวของชุมชนในจังหวัดภาคเหนือ
๒. เพื่อศึกษากระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายสังคมดิจิทัลสีเขียวของชุมชนในจังหวัดภาคเหนือ
๓. เพื่อสร้างรูปแบบของสังคมดิจิทัลสีเขียวของชุมชนในจังหวัดภาคเหนือ

ขอบเขตการวิจัย

๑. ขอบเขตประชากร

๑) การสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ ผู้นำชุมชน หน่วยงานราชการ และผู้บริหารศูนย์ฯ หรือผู้ดูแลศูนย์ฯ ๔ แห่ง จำนวนรวม ๑๕ คน ผู้ใช้บริการของศูนย์ฯ ประชาชนทั่วไปอีก ๒๒ คน รวมทั้งสิ้น ๓๗ คน

- ๒) การพูดคุยกลุ่มย่อยอย่างไม่เป็นทางการ จำนวน ๓ ครั้ง

๒. ขอบเขตเวลา ระหว่างเดือนมิถุนายน ๒๕๖๐ ถึง ๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๑

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. ระเบียบวิธีวิจัย การวิจัยครั้งนี้ใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ

๒. ขั้นตอนการวิจัย โดยการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และประชาชนผู้รับบริการ ประกอบการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ทั้งจากการสังเกต และจากเอกสารที่ได้รับระหว่างการสัมภาษณ์

๓. การเก็บรวบรวมข้อมูล

๑) เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำรางานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่มีผู้ได้ศึกษาไว้ก่อนแล้ว ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบดิจิทัลสีเขียว ทฤษฎีการมีส่วนร่วม อริยสัจ ๔ ทฤษฎีการเรียนรู้ ทฤษฎีการยอมรับรูปแบบของนวัตกรรม ทฤษฎีกรอบความคิดการเตรียมความพร้อม Green IT Readiness ทฤษฎีการเสริมสร้างและกระบวนการการเสริมสร้างเครือข่าย ทฤษฎี List Model และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นต้น

๒) ขอบหนังสือจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลการสำรวจข้อมูลเชิงประจักษ์และการสัมภาษณ์ ตามประเด็นการสัมภาษณ์ โดยใช้ในการจัดบันทึกประเด็นในการสัมภาษณ์ ผู้นำกลุ่ม หน่วยงานราชการ ผู้บริหารศูนย์ดิจิทัลชุมชน และประชาชนผู้รับบริการด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

๓) เป็นการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยการสังเกตปรากฏการณ์และการสัมภาษณ์แบบเจาะจงกับกลุ่มเป้าหมาย การเก็บข้อมูลในขั้นนี้ถ้าหากข้อมูลที่ได้มายังไม่เพียงพอ ผู้วิจัยจะดำเนินการสัมภาษณ์เพิ่มเติมทางโทรศัพท์

๔) ผู้วิจัยนำผลจากการเก็บข้อมูลเชิงประจักษ์และสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ร่วมกับวรรณกรรมที่ได้อบรมมาตามกรอบแนวคิดของการวิจัยและวิเคราะห์เพื่อหาคำตอบที่ละวัตถุประสงค์จนสามารถสรุปข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

๔. การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยนำถ้อยคำที่ได้จากการสัมภาษณ์และเอกสารที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์ในทุกประเด็นขององค์ประกอบของรูปแบบและกระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายสังคมดิจิทัลสีเขียว และลักษณะของรูปแบบสังคมดิจิทัลสีเขียว โดยดำเนินการจัดระบบการจำแนกจากถ้อยคำและสังเกตจากพฤติกรรมต่างๆ และเพื่อให้เกิดความเชื่อถือของข้อมูลจะได้ดำเนินการจัดหมวดหมู่ และการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าเพื่อความเชื่อถือได้ของข้อมูล โดยอาศัยการตีความการตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อมูลที่เกิดจากผู้ให้ข้อมูลหลายคน วันและเวลาที่ให้ข้อมูล และลงไปดูสถานที่จริงที่เก็บข้อมูลที่แตกต่างกันมาประกอบเพื่อการสังเคราะห์ประมวลผลและนำเสนอผลการวิเคราะห์แบบการพรรณนาวิเคราะห์ตามความเป็นจริงจากปรากฏการณ์ทางสังคมตามกรอบแนวคิดทฤษฎีที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม

ผลการวิจัย

๑. องค์ประกอบของสังคมดิจิทัลสีเขียว มีองค์ประกอบ ดังนี้

๑) ด้านการเรียนรู้ (Learning) กิจกรรมดิจิทัลสีเขียวที่มีอยู่ในแต่ละพื้นที่ของงานวิจัยนี้เป็นกิจกรรมดิจิทัลสีเขียวที่อาศัยความรู้จากแหล่งต่างๆ ทั้งในระบบออนไลน์และระบบออฟไลน์ในการค้นหาความรู้ทั้งสิ้นนอกจากนั้นยังเป็นความรู้ที่เป็นความรู้จากภายในสู่ภายนอก และความรู้จากภายนอกสู่ภายในเช่น ภูมิปัญญาในท้องถิ่น การอบรมจากส่วนกลางเป็นต้น เป็นความรู้จากอดีต ปัจจุบันสู่อนาคตที่ยั่งยืน เช่นการทำเสวียนใช้ในชุมชนเพื่อกำจัดขยะและสามารถเป็นปุ๋ยให้กับต้นไม้ได้อีกด้วย การเรียนรู้จากการใช้ความรู้ สติปัญญาและแนวปฏิบัติที่เหมาะสมเช่นการวางแผนนโยบายมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทให้เป็นเกษตรอินทรีย์ การเรียนรู้จากรายประเด็นสู่การบูรณาการแบบองค์รวมของการประกวดหมวดนามองชุมชนน้อย

๒) ด้านนวัตกรรม (Innovation) มีนวัตกรรมในกิจกรรมต่างๆเมื่อมีการสะสมความรู้และประสบการณ์แล้วสามารถต่อยอดเป็นนวัตกรรม ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมการแปลงขยะให้เป็นพลังงานทางเลือก การทำเกษตรอินทรีย์จากเศษอาหารหรือของเหลือใช้ การทำเสวียน หรือการประกวดหมวด

นำมองชุมชนน่ายู่ นวัตกรรมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการค้าขายออนไลน์ ล้วนเป็นนวัตกรรมที่มุ่งใช้วิถีธรรมชาติ นวัตกรรมที่เรียบง่ายไม่ล้าสมัยรุนแรง เป็นนวัตกรรมที่สร้างความสุขและความยั่งยืน และให้ความสำคัญกับจิตใจและสติปัญญาของคนในชุมชนทั้งสิ้น

๓) การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) กิจกรรมดิจิทัลสีเขียวที่ดำเนินการในพื้นที่การวิจัยยังเป็นกิจกรรมที่มีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ส่งเสริมต้นทุนทางสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมและสร้างสำนึกภักดีธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการพัฒนาคนในรูปแบบต่างๆ รวมถึงการพัฒนาเยาวชนคนรุ่นใหม่ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาอย่างยั่งยืน สามารถส่งต่อทรัพยากรที่สมบูรณ์ให้กับคนรุ่นต่อไป

๔) การเปลี่ยนแปลงอย่างสร้างสรรค์ (Transformation) จากการเรียนรู้ การมีนวัตกรรมประกอบกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในชุมชน เช่น การลดการเก็บขนขยะลงเป็นจำนวนมาก ลดงบประมาณในการนำขยะไปกำจัดในที่ห่างไกลซึ่งถือว่าเป็นการกระทำที่มีความรักความเมตตาต่อคนและธรรมชาติเป็นพื้นฐาน เป็นการอนุรักษ์ธรรมชาติโดยการนำกลับมาใช้ซ้ำ เช่น นำขยะที่ย่อยสลายง่ายมาทำเป็นปุ๋ยอินทรีย์ ขยะรีไซเคิลเป็นต้น เป็นการดำรงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ดีงาม เช่น กิจกรรมธนาคารวัวควาย การทำเสวียนเพื่อทิ้งเศษใบไม้แห้งรดด้วยน้ำปุ๋ยหมักกลายเป็นปุ๋ยให้กับต้นไม้ เป็นต้น และยังสามารถสร้างระบบเศรษฐกิจที่เป็นธรรมจากการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเช่น การขายสินค้าพรีเมียมออนไลน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาเปลี่ยนแปลงความคิดของคนในชุมชนให้ตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมและการสื่อสารโดยใช้ดิจิทัล ซึ่งสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงโดยดิจิทัล (Digital Transformation) ที่กำลังเปลี่ยนแปลงโลกปัจจุบันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

๒. กระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายใน ๔ ชุมชนมีดังนี้

๑) การก่อตัวของเครือข่าย กระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายของชุมชนในจังหวัดภาคเหนือเริ่มจากการก่อตัวของเครือข่ายที่มีพันธกิจร่วมกัน

๒) การบริหารเครือข่าย เพื่อให้พันธกิจร่วมของเครือข่ายบรรลุผล

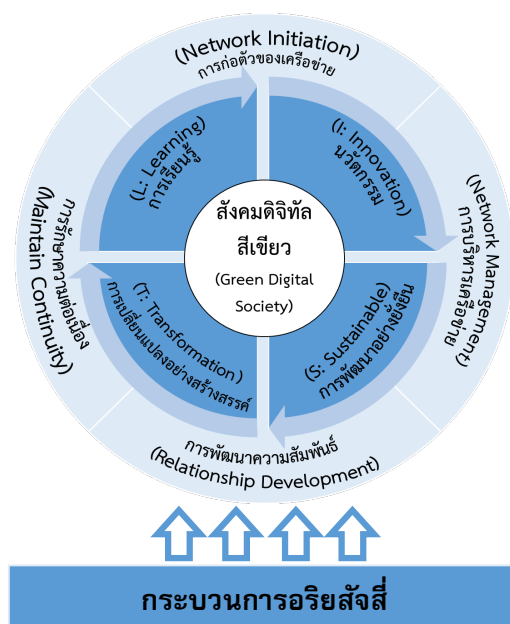
๓) การพัฒนาความสัมพันธ์ จากการบริหารเครือข่ายและปฏิบัติการจะร่วมกันจะพัฒนาความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่ายให้มั่นคงมากขึ้น

๔) การรักษาความต่อเนื่อง โดยอาศัยเครือข่ายที่มีอยู่เดิมไปปฏิบัติพันธกิจอื่นๆ ต่อไป

กระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายของชุมชนในจังหวัดภาคเหนือเป็นกระบวนการที่เริ่มจากภารกิจร่วมกันของชุมชนที่มีต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การคัดแยกขยะจากครัวเรือนเพื่อนำไปสู่การจัดการขยะอย่างมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ กระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายของชุมชนในจังหวัดภาคเหนือพัฒนามาจากการสร้างเครือข่ายเดิมที่มีการเดินทางมาพบปะหรือ

ประชุมเพื่อหาข้อสรุปร่วมกันก่อนที่จะไม่มีสื่อดิจิทัลใช้อย่างกว้างขวาง มาสู่การบริหารเครือข่ายผ่านสื่อดิจิทัลเกือบทั้งสิ้นทั้งเครือข่ายที่อยู่ในแวดวง เช่นตามสายผู้บังคับบัญชาและเครือข่ายที่อยู่ในแวดวง เช่น ผู้ปฏิบัติงานที่มีตำแหน่งเดียวกัน หรือคนในชุมชน โดยส่วนใหญ่มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนผ่านแอปพลิเคชันไลน์ การส่งข้อมูลสภาพความเป็นจริงด้วยข้อความ ภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหวผ่านสื่อดิจิทัลเหล่านี้ทำให้กระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายสามารถทำได้มีประสิทธิภาพมากขึ้นและทันต่อเหตุการณ์ ทันเวลา สะดวกและรวดเร็ว มีความรู้สึกใกล้ชิดกันมากขึ้นแม้จะอยู่กันห่างไกลก็ตาม ชุมชนมีการใช้งานในแอปพลิเคชันไลน์อย่างกว้างขวางโดยการอบรมจากศูนย์ดิจิทัลชุมชนที่มีอยู่ในพื้นที่ต่างๆ การพัฒนาความสัมพันธ์และการรักษาความต่อเนื่องสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากเครือข่ายเดิมๆ ที่มีอยู่ หรือที่เรียกว่าเครือข่ายอะนาล็อก (Analog) มาสู่เครือข่ายแบบดิจิทัล (Digital) ที่มีความทันสมัย ทันต่อเหตุการณ์ สะดวกรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพมากขึ้น

๓. รูปแบบสังคมดิจิทัลสีเขียว

ประกอบด้วยองค์ประกอบ ๔ ด้านตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ และกระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายอีก ๔ ขั้นตอนตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ ที่ต้องประกอบ ประสานและผนวกเข้าด้วยกัน จะขาดเรื่องหนึ่งเรื่องใดไม่ได้เพราะสังคมดิจิทัลสีเขียวต้องมีการเรียนรู้ทั้งออนไลน์หรือดิจิทัล และออฟไลน์หรือจากแหล่งความรู้อื่นๆ ซึ่งปัจจุบันสื่อดิจิทัลกำลังแสดงเป็นบทบาทหลักในการเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ใหญ่โตกว้างขวางมากในการค้นคว้าหาความรู้ซึ่งหากการเรียนรู้นั้นๆ ไปใช้ประโยชน์ผนวกกับกระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายจะสามารถทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะเกิดการแลกเปลี่ยน

เรียนรู้ซึ่งกันและกันผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลต่างๆ ทำให้เครือข่ายเกิดการเรียนรู้อย่างรวดเร็วและการบริหารเครือข่ายมีประสิทธิภาพมากขึ้น อีกทั้งสื่อดิจิทัลยังสามารถเป็นตัวกลางตัวเชื่อมในการเสริมสร้างเครือข่ายของทุกชุมชนในทุกระดับ

นวัตกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ต่างๆ เป็นนวัตกรรมของชุมชนในท้องถิ่นที่สร้างขึ้นเอง ซึ่งจากการวิจัยครั้งนี้ พบว่า มีนวัตกรรมอยู่ ๕ ด้าน คือนวัตกรรมด้านการจัดการขยะ นวัตกรรมด้านการใช้เกษตรอินทรีย์ นวัตกรรมด้านการประหยัดพลังงานหรือการแปลงขยะเป็นพลังงานทางเลือก นวัตกรรมด้านการจัดการชุมชน นวัตกรรมด้านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลที่เหมาะสม มีลักษณะเฉพาะของแต่ละชุมชน มีความเหมาะสมกับชุมชนในท้องถิ่นนั้น ๆ แม้ว่าการนำนวัตกรรมด้านเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้งานเหมือน ๆ กัน แต่การใช้งานก็ยังมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปตามบริบทของแต่ละชุมชน นวัตกรรมยังมีบทบาทในการส่งเสริมกระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายเช่นการใช้นวัตกรรมเทคโนโลยีดิจิทัลในการติดต่อสื่อสาร ในขณะที่กระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายก็เอื้อให้เกิดนวัตกรรมต่างๆ ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จนขยายทางออกร่วมกันผ่านสื่อดิจิทัลเพื่อสิ่งที่ดีกว่าเดิม

การพัฒนาที่ยั่งยืนกับกระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายต้องดำเนินอย่างควบคู่กันไป โดยความยั่งยืนของสังคมดิจิทัลสีเขียวจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยกระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายในการสร้างพันธกิจ ร่วมกับการก่อตัวของเครือข่าย การบริหารเครือข่าย และการรักษาความต่อเนื่องผ่านสื่อดิจิทัล สื่อเหล่านี้จะเก็บเรื่องราวที่เป็นข้อความ ภาพนิ่งหรือภาพเคลื่อนไหวในอดีตเพื่อการทบทวนในปัจจุบัน ปรับปรุงให้ดีขึ้นในอนาคตอยู่เสมอๆ ทำให้เกิดการพัฒนายั่งยืน

การเปลี่ยนแปลงและกระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายที่เอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกันจะทำให้สังคมดิจิทัลสีเขียวมีการเปลี่ยนแปลงในเชิงการพัฒนาตลอดเวลา กระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายที่มั่นคงจะทำให้สังคมดิจิทัลสีเขียวพัฒนาไปจนเกิดการเปลี่ยนแปลงในที่สุด กล่าวคือ หากมีกระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายผ่านสื่อดิจิทัลที่เป็นข้อความ ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว ข้อมูลต่างๆ เหล่านี้จะถูกนำไปประมวลผลและวิเคราะห์เพื่อหาทางแก้ไขปัญหาให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Digital Transformation) สร้างสังคมดิจิทัลสีเขียวขึ้นมาได้ในที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

๑. องค์ประกอบของสังคมดิจิทัลสีเขียวซึ่งได้แก่ การเรียนรู้ การเรียนรู้ทั้งออนไลน์และออฟไลน์ สอดคล้องกับการเรียนรู้ของ อาจารย์ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ^๕ ที่กล่าวถึงการเรียนรู้เพื่อทำ เพื่อเป็น

^๕ ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ, กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.), ๒๕๕๒), หน้า ๔๓.

และเพื่อการอยู่ร่วมกัน กล่าวคือ การเรียนรู้การคัดแยกขยะ การทำเกษตรอินทรีย์ เป็นการเรียนรู้เพื่อลงมือปฏิบัติ เพื่อสามารถคัดแยกขยะจากครัวเรือนได้ สามารถทำเกษตรอินทรีย์โดยไม่พึ่งพาปุ๋ยเคมี ทั้งนี้เพื่อการอยู่ร่วมกันของชุมชนอย่างสงบสุข

นวัตกรรม สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีของโรเจอร์^๖ มัวร์^๗ และเดวิส^๘ ในการแพร่กระจายนวัตกรรม การรับรู้ถึงความสะดวกและประโยชน์ของนวัตกรรมของชุมชนที่ทำการวิจัยนี้มีการเรียนรู้และสะสมองค์ความรู้ที่ได้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นและนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ชาวบ้านสามารถรับรู้ถึงความมีประโยชน์ของการคัดแยกขยะและประโยชน์ของเกษตรอินทรีย์จึงมีการแพร่กระจายความรู้เหล่านี้ออกไปทั้งทางสื่อดิจิทัลและการแนะนำในรูปแบบต่างๆ

การพัฒนาอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับพระสุริยรัตนบัณติต^๙ ที่ว่า ต้องพัฒนาคนซึ่งเป็นแกนกลางในการพัฒนา ต้องพัฒนาคนเป็นสำคัญ ซึ่งมีการเรียนรู้จากฐานสู่ฐาน มีเยาวชนเข้าร่วมในการถ่ายทอดความรู้ในขณะเดียวกันมีการสร้างสรรค์นวัตกรรมในการกำจัดขยะด้วยวิธีการต่างๆ นำขยะที่ไม่ใช้แล้วไปเปลี่ยนสภาพเป็นปุ๋ย เป็นน้ำมัน ขายเป็นรายได้กลับมาได้อีกทางหนึ่ง

การเปลี่ยนแปลงอย่างสร้างสรรค์ สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของพระสุริยรัตนบัณติต^{๑๐} ที่กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมที่มีคุณภาพ หากบุคคลและสังคมร่วมพัฒนาไปด้วยกัน จากการที่นำขยะไปใช้ให้เกิดประโยชน์และไม่ต้องอาศัยงบประมาณในการจัดซื้อรถเก็บขยะหรือไม่ต้องใช้งบประมาณในการเก็บขนขยะไปกำจัดในที่ห่างไกล เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างสร้างสรรค์ขึ้นในชุมชน

๒. กระบวนการเสริมสร้างเครือข่าย ลักษณะของเครือข่ายสอดคล้องกับที่นนทยา หุตานุวัตร และคณะ^{๑๑} กล่าวไว้คือ เป็นเครือข่ายตามลักษณะงาน เช่น เครือข่ายการคัดแยกขยะในครัวเรือน และแบ่งตามความเป็นนิติบุคคล เช่น อบต. เทศบาล หรือมูลนิธิ เป็นต้น นอกจากนี้ ปัจจัยที่ทำให้เครือข่าย

^๖ Rogers, E. M.. Diffusion of Innovations (Third Edition) New York: Free Press., 1983. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.pantavanij.com/xcart/forum/showthread.php?t=129>, 2011. [๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๑]

^๗ Moore, G. C., & Benbasat, I.. Development of an Instrument to Measure the Perceptions of Adopting an Information Technology Innovation, Information Systems Research, 2(3) (1991), p.192-222.

^๘ Davis, F.D. Perceived Usefulness, Perceived Ease of Use and User Acceptance of Information Technology, MIS Quarterly, 13, (1989), p.319-339.

^๙ พระสุริยรัตนบัณติต, LIST Model for Research and Social Development, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ สาขาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๓๗.

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๓.

^{๑๑} นนนทยา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตานุวัตร, การพัฒนาองค์กรชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : เอ็กซ์เปอร์เน็ท, ๒๕๕๙), หน้า ๒๒๓.

ประสบความสำเร็จสอดคล้องกับแนวคิดของ โคเฮนและอัฟฮอฟ^{๑๒} ที่ว่าต้องมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งและการมีส่วนร่วมของสมาชิกในทุกขั้นตอน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการมีส่วนร่วมของแบตเตอรี่ฟอสต์^{๑๓} ที่ว่า การมีส่วนร่วมใน ๓ มิติคือ มีคนหลากหลายเข้าร่วม การมีกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอและสมาชิกได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมซึ่งในชุมชนทั้ง ๔ แห่งมีผู้นำที่เข้มแข็งในการดำเนินกิจกรรมดิจิทัลสีเขียวให้บรรลุวัตถุประสงค์ซึ่งส่งผลให้ชาวบ้านในชุมชนปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดและบรรลุภารกิจที่วางไว้ มีมาตรการต่างๆ มารองรับเช่น ขยะแลกเบี้ย ขยะแลกแต้มเป็นต้น นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับวิธีการจัดการเครือข่ายตามขั้นตอนของพระมหาสุทิตย์ อาภากร^{๑๔} ในการก่อตัวของเครือข่าย การบริหารเครือข่าย การพัฒนาความสัมพันธ์ และการรักษาความต่อเนื่อง

๓. รูปแบบสังคมดิจิทัลสีเขียว รูปแบบสอดคล้องกับ ทฤษฎี Green IT readiness ของมอลลาร์และคณะ^{๑๕} ที่ว่าการดำเนินการสังคมดิจิทัลสีเขียวจะสำเร็จต้องประกอบด้วยปัจจัยดังนี้ ทัศนคติ นโยบาย การปฏิบัติ เทคโนโลยี และธรรมาภิบาล ซึ่งทั้งผู้นำและชาวบ้านในชุมชนมีทัศนคติที่ดีต่อการรักษาสิ่งแวดล้อม ผู้นำมีนโยบายที่สำคัญในการรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชนทุกแห่ง ผู้นำและชาวบ้านมีการดำเนินกิจกรรมดิจิทัลสีเขียวร่วมกัน มีเทคโนโลยีดิจิทัลในการใช้งานที่เหมาะสม และมีธรรมาภิบาลในการทำกิจกรรมดิจิทัลสีเขียวร่วมกัน สังคมดิจิทัลสีเขียวยังสอดคล้องกับการกำหนดคุณลักษณะของสังคมดิจิทัลสีเขียวของแวงและลิน^{๑๖} ใน ๓ มิติคือ มีความซับซ้อน มีความคล้ายกับของเดิม และดีกว่าของเดิม ที่มีความซับซ้อนในการคัดแยกขยะ การทำปุ๋ยอินทรีย์ ดิจิทัลสีเขียวมีความคล้ายกับของเดิม กล่าวคือเป็นการกำจัดขยะเช่นเดิม มีการทำการเกษตรเช่นเดิมแต่ดิจิทัลสีเขียวดีกว่าของเดิมที่ไม่ต้องใช้งบประมาณที่สูงมากเกินไป ทุกครัวเรือนต่างดูแลรักษาความสะอาดในบ้านเรือนของตนและส่งผล

^{๑๒} Cohen and Uphoff อังโนโกวิทช์ พวงงาม, การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๔๙๖.

^{๑๓} Butterfoss F.D. Process Evaluation for Community Participation, (Public Health ๒๐๐๖ 27, (2005) : 323-340.

^{๑๔} พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอู่), เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้และการจัดการ, กรุงเทพมหานคร, โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส), ๒๕๔๗.

^{๑๕} Green Technologies and Business Practices: An IT Approach: An IT Approach, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.google.co.th/webhp?sourceid=chromeinstant&ion=1&espv=2&ie=UTF#q=Mollar+A.%2CCooper+V.A.+%26+Pittayachawan+S%2C+it> [๑๘ ตุลาคม ๒๕๖๑].

^{๑๖} Weng M. and Lin C.. Determinants of green innovation adoption for small and medium-size enterprises(SMES). African Journal of Business Management Vol. 5(22), (30 September, 2011) : 9154-9163.

ถึงความสะอาดของชุมชนอีกด้วย นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับนาซารีและคาริม^{๑๗} ในการปรับใช้ดิจิทัลสีเขียวขึ้นกับคุณลักษณะของนวัตกรรมที่ทั้ง ๔ ชุมชนนำเทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมต่างๆ มาปรับใช้ได้อย่างเหมาะสม คุณลักษณะด้านองค์กรที่ทั้ง ๔ ชุมชนมีองค์กรและหน่วยงานของรัฐสนับสนุนอย่างเต็มที่ และปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยของชุมชนทั้ง ๔ แห่ง

ดิจิทัลสีเขียวยังสอดคล้องกับหลักธรรมจริยศาสตร์ของพระพุทธเจ้า^{๑๘} อันประกอบด้วยทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค ซึ่งเป็นฐานคิดที่สำคัญของสังคมดิจิทัลสีเขียวในการวิเคราะห์เหตุปัจจัยและผลของการกระทำจากปัญหาเรื่องขยะและสารเคมีที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ

นอกจากนี้ งานวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ ราดู^{๑๙} ที่ได้แบ่งดิจิทัลสีเขียวออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ Green by IT และ Green in IT ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้เป็นลักษณะ Green by IT กล่าวคือเป็นการนำดิจิทัลมาใช้เพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม เพื่อประหยัดพลังงาน เพื่อแพร่กระจายความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้งาน

จากการดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้มีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบหลายหน่วยงานได้แก่ กระทรวงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม กระทรวงมหาดไทย กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงพาณิชย์ เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เข้าสู่ยุคไทยแลนด์ ๔.๐ และสอดคล้องกับเป้าหมายในการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ ดังนี้

๑. กระทรวงมหาดไทยต้องมีมาตรการที่เข้มงวดชัดเจน หรือมีกฎระเบียบหรืออาจต้องเป็นกฎหมายที่ต้องคัดแยกขยะจากครัวเรือนตามบริบทของสังคมเมือง และสังคมชนบทที่แตกต่างกัน

๒. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ร่วมมือกับกระทรวงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมต้องส่งเสริมเกษตรอินทรีย์อย่างเป็นรูปธรรม กล่าวคือ มีแผนในการลดการใช้สารเคมีอย่างเป็นขั้นเป็นตอน มีงานวิจัยการผลิตปุ๋ยอินทรีย์เองตามวิถีธรรมชาติที่ให้ผลผลิตสูง

^{๑๗} Nazari, G. & Karim, H. "Green IT adoption: The impact of IT on environment: A case study on Green IT adoption and underlying factors influencing it", Proceedings of 17th Conference on Electrical Power Distribution Networks (EPDC) (2011), pp. 1–7.

^{๑๘} [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://region๒.prd.go.th/ewt_news.php?nid=6662&filename=letgogreen [๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑].

^{๑๙} Radu L.D., Determinants of Green ICT Adoption in Organizations : A Theoretical Perspective, 2016.

๓. กระทรวงมหาดไทยร่วมมือกับกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมและกระทรวงอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องต้องเสริมสร้างเครือข่ายต่างๆ ให้เข้มแข็ง เช่น เครือข่ายการคัดแยกขยะ เครือข่ายการเกษตรอินทรีย์ เครือข่ายการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ เครือข่ายการตลาดสินค้าอินทรีย์ เป็นต้น เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเป็นเครือข่ายสำคัญในการเก็บข้อมูลในแต่ละพื้นที่เพื่อวิเคราะห์ความก้าวหน้าและเป็นข้อมูลพื้นฐานของประเทศ (Big Data) ในการวางแผนพัฒนาต่อไป

๔. กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมร่วมมือกับกระทรวงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมและกระทรวงมหาดไทยต้องนำสื่อดิจิทัลที่มีอยู่มาทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการสร้างเครือข่าย เช่น สื่อสังคมออนไลน์ต่างๆ ที่ปัจจุบันมีฟังก์ชันการใช้งานหลากหลาย ถ่ายทอดสดพร้อมบันทึกเก็บไว้ได้ เก็บข้อมูลภาพถ่ายและภาพเคลื่อนไหวต่างๆ ได้ เก็บข้อมูลการสนทนาได้ สามารถสร้างเครือข่ายแบบวีดิทัศน์เพียงแคกดแชร์ (Share) กดไลค์ (Like) และติดตามความเคลื่อนไหวโดยการกดซัสไครป์ (Subscribe) ได้อีกด้วย จึงเป็นสื่อสังคมออนไลน์ที่ทรงพลังที่สุดในปัจจุบันนี้

๕. กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมร่วมมือกับกระทรวงที่เกี่ยวข้องต้องมีระบบในการสำรองข้อมูลที่สำคัญเป็นการเฉพาะของประเทศ เนื่องจากสื่อสังคมออนไลน์ที่ใช้กันอย่างแพร่หลายอยู่ในปัจจุบันเป็นของต่างชาติ ข้อมูลที่วิ่งอยู่ในระบบจึงไม่สามารถสำรองได้โดยตรง ควรหามาตรการในการสำรองข้อมูลของประเทศขึ้นเพื่อนำมาวิเคราะห์และใช้ประโยชน์จากข้อมูลในการพัฒนาประเทศต่อไป

๖. กระทรวงพาณิชย์และกระทรวงมหาดไทยต้องมีมาตรการที่เข้มงวดในการใช้ถุงพลาสติก ประเภทบรรจุอาหาร บรรจุผลิตภัณฑ์ เพื่อลดการใช้ถุงพลาสติกลง แม้ว่าเทศบาลตำบลวังดินจะใช้เทคโนโลยีในการจัดการขยะเหล่านี้ให้เป็นพลังงานทางเลือกได้ แต่สิ่งที่น่าคิดคือคัมค่าในการจัดการหรือไม่ และสามารถควบคุมขยะพลาสติกเหล่านี้ได้ดีเพียงใด ควรพิจารณาเป็นเรื่องเร่งด่วน เนื่องจากประเทศไทยติดอันดับที่ ๕ ของโลกในการใช้ถุงพลาสติก มาตรการดังกล่าวอาจเป็นการส่งเสริมให้ใช้ถุงผ้า และหากไม่ได้นำมาให้ซื้อได้ในราคาที่แพง ดังที่หลายประเทศกำลังดำเนินการอยู่

๗. กระทรวงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมร่วมมือกับกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมต้องมีแผนที่ชัดเจนในการกำจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์ ในยุคที่มีการใช้อุปกรณ์ดิจิทัลอย่างกว้างขวางไม่ว่าจะเป็นโทรศัพท์สมาร์ทโฟน (Smart phone) เครื่องคอมพิวเตอร์ (Computer) แท็บเล็ต (Tablet) เพาเวอร์แบงค์ (Power Bank) และอื่นๆ ซึ่งจะกลายเป็นขยะอิเล็กทรอนิกส์มหาศาลในอนาคต รัฐควรมีนโยบายในการจัดการขยะดังกล่าว เพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมได้ในอนาคต เพราะช่วงเวลาที่อุปกรณ์เหล่านี้ถูกใช้งาน อุปกรณ์เหล่านี้จะช่วยในเรื่องของการประหยัดพลังงาน และแสดงบทบาทเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม แต่เมื่ออุปกรณ์เหล่านี้หมดอายุการใช้งาน อุปกรณ์เหล่านี้จะกลายเป็นขยะที่จะต้องถูกจัดการอย่างเหมาะสมเพื่อมิให้เกิดปัญหากับสิ่งแวดล้อมต่อไป

๘. ต้องเก็บองค์ความรู้ของแต่ละท้องถิ่นไว้ในรูปแบบดิจิทัล (Local Content) ทั้งนี้ในแต่ละพื้นที่ที่ทำการวิจัยนี้มีความแตกต่างในขั้นการปฏิบัติการแม้ว่าจะมีนโยบายที่เหมือนกัน เช่นการจัดการขยะแม้ว่าจะมีนโยบายในการคัดแยกขยะเช่นเดียวกัน แบ่งประเภทเหมือนกัน แต่ภูมิปัญญาในแต่ละท้องถิ่นไม่เหมือนกัน บางแห่งสามารถจัดการโดยไม่ต้องมีรถเก็บขนขยะเลย บางแห่งสามารถลดปริมาณการเก็บขนได้มากกว่าครึ่ง

๙. ต้องส่งเสริมการใช้สื่อดิจิทัลที่เป็นประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้นโดยจัดเป็นวาระของท้องถิ่น และนำมาประกวดว่าท้องถิ่นใดสามารถใช้สื่อดิจิทัลในมิติของการรักษาสิ่งแวดล้อมได้ในรูปแบบต่างๆ หรือมุมมองที่แตกต่างกันเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายไทยแลนด์ ๔.๐

๑๐. ในการวิจัยนี้พบว่ามีต้นแบบที่ดี (Best practice) ที่ท้องถิ่นอื่นควรต้องปฏิบัติตาม เช่น โครงการหมวคนำมองชุมชนน่าอยู่ ของตำบลเจดีย์หลวง อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย หรือการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมโดยไม่ต้องใช้รถเก็บขยะของ อบต. แม่สุก อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา การนำเทคโนโลยีการแปลงขยะเป็นพลังงานทางเลือกของเทศบาลตำบลวังดิน อำเภอสี จังหวัดลำพูน หรือ การทำเกษตรอินทรีย์ของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น ซึ่งน่าจะมีการส่งเสริมให้ท้องถิ่นอื่นๆ ดำเนินการตาม โดยอาจประสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นๆ เกิดเป็นนวัตกรรมใหม่ขึ้นทำให้การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมโดยใช้สื่อดิจิทัลที่สามารถขยายผลไปอย่างรวดเร็วเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดบรรยากาศการแข่งขันคิดช่วยกันทำมากขึ้น

๒. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

๑. ควรทำการวิจัยการประหยัดพลังงานด้านต่างๆ ในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลทดแทนการดำเนินชีวิตแบบเดิมโดยวิจัยเป็นกรณีๆ หรือวิจัยเชิงพื้นที่

๒. ควรวิจัยศึกษาเปรียบเทียบสังคมดิจิทัลสีเขียวกับพื้นที่อื่นๆ ว่ามีลักษณะที่เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร มีปัจจัยด้านพื้นที่ที่เป็นตัวแปรเพิ่มหรือไม่

๓. ควรนำรูปแบบสังคมดิจิทัลสีเขียวนี้ไปวิจัยในเชิงปฏิบัติการประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคมในประเด็นอื่นๆ เพื่อต่อยอดการวิจัยให้เกิดประโยชน์สูงสุด

บรรณานุกรม

กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. บทสรุปผู้บริหาร กรอบนโยบายเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ระยะ พ.ศ. ๒๕๕๔-๒๕๖๓ ของประเทศไทย (ICT๒๐๒๐), ๒๕๕๔.

นันทิยา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตานุวัตร. การพัฒนาองค์กรชุมชน. กรุงเทพมหานคร: เอ็กซ์เปอร์เน็ท, ๒๕๕๙.

สังคมดิจิทัลสีเขียว : องค์ประกอบ รูปแบบ และการเสริมสร้างเครือข่ายของชุมชนในจังหวัดภาคเหนือ ๓๖๓

บดีนทร์ รัชมีเทศ. เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เพื่อการพัฒนาชนบทอย่างยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แสงดาว, ๒๕๕๕.

บัวพันธ์ พรหมพักพิง. แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนา: จากความมั่งคั่งทางวัตถุสู่ความอยู่ดีมีสุข. ขอนแก่น: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๖.

ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.), ๒๕๕๒

พระสุธีรัตนบัณฑิต. LIST Model for Research and Social Development. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ สาขาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. สรุปสาระสำคัญรายงานผลการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ๓ ปี ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑, ๒๕๕๘.

พระมหาสิทธิ์ อาภากร (อบอูน). เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้และการจัดการ. กรุงเทพมหานคร, โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส), ๒๕๔๗.

Cohen and Uphoff อังโนโกวิท พวงงาม. การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, ๒๕๕๓.

Butterfoss F.D. Process Evaluation for Community Participation. Public Health 2006 27 (2005) :323-40,

Davis, F.D. Perceived Usefulness, Perceived Ease of Use and User Acceptance of Information Technology. MIS Quarterly, 13,(1983) : 319-339,

Moore, G. C., & Benbasat, I.. Development of an Instrument to Measure the Perceptions of Adopting an Information Technology Innovation, Information Systems Research, 2(3), (1991), 192-22, Rogers, E. M.. Diffusion of Innovations (Third Edition) New York: Free Press., 1983.

Nazari, G. & Karim, H.. “Green IT adoption: The impact of IT on environment: A case study on Green IT adoption and underlying factors influencing it”, Proceedings of ๑๗th Conference on Electrical Power Distribution Networks (EPDC), (2012) pp 1-7.,

Radu L.D., Determinants of Green ICT Adoption in Organizations : A Theoretical Perspective, 2016.

Weng M. and Lin C.. **Determinants of green innovation adoption for small and medium-size enterprises(SMES)**. African Journal of Business Management Vol. 5(22), (30 September, 2011) : 9154-9163.

เว็บไซต์

กรมประชาสัมพันธ์. **อริยสัจ ๔ ในเวทีแก้ไขปัญหามลภาวะโลกร้อน**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://region๒.prdd.go.th/ewt_news.php?nid=๖๖๖๒&filename=letgogreen, [๒๕๕๔].

Rogers, E.M., **Diffusion of Innovations**, (Third Edition) The Free Press, 1983. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.pantavanij.com/xcart/forum/showthread.php?t=129>, [2011].

Green Technologies and Business Practices: An IT Approach: An IT Approach. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.google.co.th/webhp?sourceid=chromeinstant&ion=1&espv=2&ie=UTF8#q=Mollar+A.%2CCooper+V.A.+%26+Pittayachawan+S%2C+it>, [2009].

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างเสริมสุขภาพ

Community Participation in Health Promotion

นิลภา จิระรัตนวรรณ, สุคนธ์ วรรณะอมร, ศรีสุดา รัศมีพงศ์

Ninlapa Jirattawananna, Sukon Wattanaamorn, Srisuda Ratsamepong

คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Faculty of Nursing, Srinakharinwirot University

Email : jninlapa@gmail.com

Received : March 29, 2019

Revised : April 26, 2019

Accepted : May 13, 2019

บทคัดย่อ

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างเสริมสุขภาพ โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการศึกษาเอกสาร ผู้ให้ข้อมูล ๖๑ คน การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า ประเด็นแรก การมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างเสริมสุขภาพ จาก ๔ ภาควิชา ได้แก่ ๑) องค์การบริหารส่วนตำบล ๒) หน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ คือ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล สถานศึกษา ๒ ระดับ คือ โรงเรียนประถมศึกษา และ ศูนย์พัฒนาเด็ก ๓) ภาคประชาชนมีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านที่เป็นกลไกเชื่อมประสานระหว่างหน่วยงานและประชาชน ให้ได้รับข้อมูลข่าวสารในการสร้างเสริมสุขภาพ ชมรมผู้สูงอายุเป็นกลุ่มหลักในการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยมีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพให้คำปรึกษา และอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน และ ๔) ผู้ใหญ่บ้าน เป็นแกนนำสำคัญในการเผยแพร่ข้อมูลและร่วมกิจกรรม ส่วนประเด็นที่สองการดำเนินงานการสร้างเสริมสุขภาพประกอบด้วย ๑) ดำเนินการกิจกรรมที่เป็นบริบทของพื้นที่ และ ๒) เป็นการทำงานตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละหน่วยงานหลัก และเป็นไปตามวิถีชีวิตของแต่ละวัย สำหรับวัยทำงานเป็นวัยที่สร้างรายได้ซึ่งการดำเนินการสร้างเสริมสุขภาพในการมีส่วนร่วมของชุมชนจึงยังต้องการได้รับการจัดการรูปแบบที่เหมาะสม

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วม, การสร้างเสริมสุขภาพ, ชุมชน

Abstract

Community participation in health promotion used qualitative research method. Data were collected by observation, in-depth interview, and review literature. There were ๖๑ participants. Analysis of data used content analysis. Findings of this research showed that, first issue there were ๔ major parties of the community participation in health promotion namely : 1) Tambon Administration Organization, 2) various local sectors/agencies, that district health promotion hospital; and two levels of education settings: primary school and early childhood development center, 3) citizens: the village health volunteers served as the coordinator between sectors/agencies and citizens/people to distribute information of health promotion ; the elderly club was the principal in health promotion of the elderly under the advice by district health promotion officers; and the civilian defense volunteers, and 4) village headman had major responsibility for information dissemination and participated activities. The second issue: performance of local health promotion included 1) performed activities within local context, and 2) performed by job description designated by each agency and on aged group basis. For the working groups were the main manpower for earning income, thus their community participation in health promotion still require proper pattern management.

Keywords : Participation, Health Promotion, community

บทนำ

การสร้างเสริมสุขภาพเป็นคำตอบหนึ่งที่ทำให้ประชาชนดำรงชีวิตได้อย่างปลอดภัยมีชีวิตยืนยาว นับว่าเป็นคุณภาพชีวิต ประชาชนสามารถเป็นผู้ตัดสินใจ รู้เท่าทันสถานการณ์ และสามารถจัดการกับปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบต่อสุขภาพได้อย่างสมดุล เนื่องจากคุณภาพชีวิตที่ดีมาจากการมีสุขภาพที่ดีในการจัดการดูแลสุขภาพที่บุคคลและครอบครัวเป็นแกนหลักที่ต้องรับผิดชอบ การมีสุขภาพที่ดี หรือสภาวะ (well being) ที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย จิต สังคม และปัญญา ดังนั้น การสร้างเสริมสุขภาพของประชาชนเป็นกระบวนการที่ประชาชนสามารถเพิ่มความสามารถในการควบคุม เสริมสร้างสุขภาพให้ดีขึ้นบรรลุถึงความสมบูรณ์ จิตใจ สังคม กลุ่มชุมชน และบุคคลต้องเข้าใจรับรู้ปัญหา ความต้องการและการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของสังคมและธรรมชาติที่เป็นสภาวะพื้นฐานและทรัพยากรสำหรับสุขภาพ^๑

^๑ WHO, Ottawa Charter for Health Promotion, **World Health Organization**, Copenhagen, 1986, ยุติ รอดจากภัย, **แนวคิดและทฤษฎีการสร้างเสริมสุขภาพ**, (ชลบุรี : คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๔).

จากแนวคิดของการสร้างเสริมสุขภาพในปัจจุบัน สรุปได้ว่าทุกคนเป็นเจ้าของสุขภาพที่เป็นฐานหลักของการดูแลและสร้างเสริมสุขภาพตนเอง สามารถเลือกแนวทางดำเนินชีวิตของตนให้มีความเป็นอยู่ที่ดี สุขสบาย (well being) โดยปราศจากโรคและความพิการทั้งทางกาย ทางจิตใจ และทางสังคม ภายใต้สภาวะแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิต สะท้อนให้ทราบได้ว่าการดำเนินการสร้างเสริมสุขภาพเป็นเรื่องใกล้ตัวที่สุดของประชาชนทุกกลุ่มวัยภายใต้สังคมสิ่งแวดล้อม คือ วัยเด็กก่อนเรียนที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่บ้าน เด็กวัยเรียน วัยรุ่นทั้งในสถานศึกษา และนอกสถานศึกษา วัยทำงานภายในสิ่งแวดล้อมที่ทำงาน และวัยผู้สูงอายุ ดังนั้นในชุมชนนอกจากการมีระบบการดูแลขององค์กรหลักในการให้บริการ คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยบริการสุขภาพปฐมภูมิ ที่มีการจัดการกับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพแล้วเพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพในวิถีชีวิตของประชาชนจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนและทุกภาคส่วนในพื้นที่เป็นหลักพร้อมกันด้วย ที่ประกอบด้วย บุคคล กลุ่ม และองค์กรในพื้นที่ร่วมกันจัดดำเนินการเรื่องต่าง ๆ ให้เกิดการอยู่เย็นเป็นสุขของประชาชน จึงเป็นการมีส่วนร่วมจากหลายภาคส่วนมีกระบวนการทำงานที่เชื่อมโยงกัน มีเป้าหมายร่วมกัน เป็นสิ่งที่จะบอกถึงการพัฒนาของตำบล^๒ สอดคล้องกับแนวคิดระบบการดูแลสุขภาพภาคประชาชนที่เป็นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชนร่วมกันออกแบบการจัดการดูแลสุขภาพ

ผู้วิจัยเชื่อว่าในชุมชนมีศักยภาพในการจัดการตนเองตามบริบทสังคมวัฒนธรรมของพื้นที่ ระดับบุคคล กลุ่มองค์กรภาคประชาชนและหน่วยงาน ที่ชุมชนมักจะมีส่วนร่วมที่เป็นพลังอันนำไปสู่การสร้างเสริมสุขภาพได้ จึงเป็นประเด็นคำถามการวิจัยครั้งนี้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างเสริมสุขภาพเป็นอย่างไรที่จะเป็นประโยชน์ในการสร้างเป้าหมายการลงทุนสร้างเสริมสุขภาพชุมชน^๓ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนที่สอดคล้องกับบริบท สังคม และวัฒนธรรม ตลอดจนตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่เอง

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสถานการณ์การมีส่วนร่วมของชุมชนภายใต้บริบทสังคม และวัฒนธรรมของพื้นที่
๒. เพื่อศึกษาสถานการณ์การสร้างเสริมสุขภาพของประชากรแต่ละวัยในพื้นที่

^๒ ขนิษฐา นันทบุตร, ระบบการดูแลสุขภาพชุมชน : แนวคิด เครื่องมือ การออกแบบ, (กรุงเทพมหานคร : อูษาการพิมพ์, ๒๕๕๑).

^๓ Smylie J, Kirst M, McShane K, Firestone M, Wolfe S, Amp, et al, Understanding the role of Indigenous community participation in Indigenous prenatal and infant-toddler health promotion programs in Canada: A realist review, Social Science & Medicine, 2016;150 : 128-43.

ระเบียบวิธีวิจัย

วิจัยครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และผ่านการพิจารณาอนุมัติด้านจริยธรรมการทำวิจัยในมนุษย์ ตามหนังสือรับรองเลขที่ SWUEC-EX ๕๙/๒๕๕๕

๑. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การเลือกประชากรเพื่อเป็นผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ที่มีบทบาทหน้าที่ในการดูแลประชาชน และประชาชนที่ได้รับการดูแล ซึ่งได้ให้ความร่วมมือเสียสละเวลาในการให้ข้อมูล จำนวนทั้งสิ้น ๖๑ คน ได้แก่ ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตำบล (อบต.) ๔ คน เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ๒ คน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ๑๒ คน แกนนำชุมชน ๑๐ คน ประชาชนกลุ่มเป้าหมายแต่ละหมู่บ้าน ๆ ละ ๕ คน จำนวน ๕ หมู่บ้าน (รวม ๒๕ คน) ครูและนักเรียนโรงเรียนชุมชน จำนวน ๗ คน และ ครูผู้ดูแลเด็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน ๑ คน ระบุจากพื้นที่แหล่งฝึกปฏิบัติรายวิชาการพยาบาลชุมชนสำหรับนิสิตชั้นปีที่ ๔ และ รายวิชาการสร้างเสริมสุขภาพสำหรับนิสิตชั้นปีที่ ๒

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพที่ผู้วิจัยใช้เป็นเครื่องมือหลัก และมีแนวคำถามจากการทบทวนวรรณกรรมเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างเสริมสุขภาพ

๓. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้บริหาร อบต. เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) และการสนทนากลุ่ม อสม.

- การเข้าถึงประชากรผู้วิจัยเป็นอาจารย์พยาบาลสาขาวิชาการพยาบาลชุมชน ที่ใช้พื้นที่การศึกษาครั้งนี้เป็นแหล่งฝึกปฏิบัตินิสิตชั้นปีที่ ๒ ในรายวิชาการสร้างเสริมสุขภาพ และชั้นปีที่ ๔ รายวิชาปฏิบัติการพยาบาลชุมชน ได้มีการสร้างสัมพันธภาพกับหน่วยงานในพื้นที่ แกนนำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อสม. แต่ละหมู่บ้านที่เป็นพื้นที่ฝึกปฏิบัติ

- การรวบรวมข้อมูลแต่ละกลุ่มประชากรจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมขณะที่นิสิตดำเนินกิจกรรมร่วมกับชุมชน ได้แก่ การทำโครงการสร้างเสริมสุขภาพร่วมกับชุมชน การจัดทำแผนสุขภาพ การจัดการบริการสุขภาพในโรงเรียน และการเยี่ยมบ้าน ได้สังเกตอย่างมีส่วนร่วมขณะที่ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมและการสัมภาษณ์เชิงลึกเพิ่มเติมในประเด็นที่เกี่ยวข้อง เช่น การจัดกิจกรรมออกกำลังกาย การจัดกิจกรรมเกษตรปลอดสาร เป็นต้น ทำให้ได้ข้อมูลในการสร้างเสริมสุขภาพของแต่ละกลุ่มประชากรที่เข้าร่วมกิจกรรม กลุ่มประชากรที่เข้าร่วมกิจกรรมเป็นกลุ่มอายุ ๕๐ ปี ขึ้นไป ยังมีสุขภาพแข็งแรง อาจมีโรคประจำตัวเบาหวาน และความดันโลหิตสูง แต่ยังช่วยเหลือและดูแลตัวเองได้ดี

๔. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา^๔ มีกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นระยะ ๕ ระยะเก็บรวบรวมข้อมูล การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลจากผู้ที่เป็นเจ้าของข้อมูลคือ แกนนำชุมชน ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล กลุ่ม อสม. และ เจ้าหน้าที่ อบต.ที่รับผิดชอบงานด้านสาธารณสุข ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๑ หมู่ ๓

ผลการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าดำเนินการศึกษา ๒ ประเด็น คือ ๑) สถานการณ์การมีส่วนร่วมเพื่อสะท้อนข้อมูลสำคัญของทุนทางสังคมและศักยภาพของชุมชนที่มีส่วนร่วมกันดำเนินงานพัฒนาดูแลกันภายในชุมชน ที่นำไปสู่การสร้างเสริมสุขภาพ^๕ และ ๒) ประเด็นการสร้างเสริมสุขภาพโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่สะท้อนข้อมูลที่เป็นการสร้างเสริมสุขภาพตามกลุ่มวัย และตามประเด็น เน้นตามบริบทของชุมชน ดังนี้

๑. สถานการณ์การมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนนี้แสดงให้เห็นจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ที่มีการพลิกฟื้นประวัติศาสตร์ของชุมชน และการจัดการปัญหาส่วนรวม โดยทุนทางสังคมและศักยภาพมีบทบาทหน้าที่ในการสนับสนุนการทำงาน ประกอบกับองค์กรหลักที่รับผิดชอบดูแลประชาชน คือ องค์กรบริหารส่วนตำบล โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และองค์กรภาคีที่ร่วมดูแล คือ แกนนำอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) โรงเรียนชุมชน ชมรมผู้สูงอายุ

ทุนทางสังคมหนุนการสร้างเสริมสุขภาพ

“ทุนทางสังคม” เป็นทรัพยากรสำคัญที่สะท้อนถึงการทำงานของการทำงานของการมีส่วนร่วมที่ชัดเจน นำไปสู่การสร้างสุขภาพที่เป็นทุกเรื่องในการดำเนินชีวิต มีการร่วมกันพัฒนาชุมชน ร่วมกิจกรรมในชุมชน ร่วมเรียนรู้ในการแก้ปัญหา การทำงานเริ่มจากเห็นความสำคัญของคนที่จะเข้าร่วม จุดเริ่มต้นคือ ผู้ใหญ่บ้านร่วมคิด และหน่วยงาน

“ตั้งแต่ย้ายมาทำงานที่นี่ได้ทำงานร่วมกับ อบต. อสม. ในการดูแลเรื่องสุขภาพ หลัก ๆ ถ้าเป็นงบประมาณตอนนี้ก็มีกองทุนหลักประกันสุขภาพตำบลที่มีการประชุมร่วมกันจากตัวแทนฝ่ายต่าง ๆ ว่า ใครจะทำเรื่องอะไร อบต. ก็เรียกประชุม เพื่อให้แกนนำแต่ละหมู่เขียนโครงการว่าจะทำอะไรในการดูแลสุขภาพ”

สุลิตกร:เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล

^๔ ศิริพร จิรวัดนกุล, การวิจัยเชิงคุณภาพทางการพยาบาล :ระเบียบวิธีวิจัยและกรณีศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: วิทยพัฒน์, ๒๕๕๕).

^๕ เรมวถ นันทศุภวัฒน์, การพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนตำบลไชยสถาน, พยาบาลสารปีที่ ๓๙ (๒) (เมษายน – มิถุนายน ๒๕๕๕) : ๑๕๐.

“ถ้าเป็นเรื่องสุขภาพก็เป็นเรื่องของหมอที่เป็นหลัก จะทำอะไรหมอเค้าจะมาบอก ให้ไปร่วมนัดหมายทำอะไร อสม. ก็จะไปกัน แต่ละหมู่บ้าน พอจะทำอะไรกับชาวบ้าน อสม. แต่ละคนที่ดูแลแถบไหนก็ไปบอก ถ้าจัดกิจกรรมก็มีหมอให้ความรู้กับผู้สูงอายุ กับผู้ที่เป็นโรคเรื้อรัง นัดกันแต่ละหมู่บ้าน จะเป็นที่วัด หรือศาลาเอนกประสงค์ของหมู่บ้าน ถ้าเรื่องเงินที่ อบต. จัดการก็ไปร่วมนัดที่ อบต.”

ชลอ:อสม. หมู่ ๓

“งบประมาณกองทุนหลักประกันสุขภาพ ต้องทำโครงการทุกปี ต้องเชิญแกนนำของทุกหมู่บ้านมาร่วมหลัก ๆ เป็นผู้ใหญ่บ้าน อสม. และ แกนนำกลุ่มต่าง ๆ มีชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มเกษตร บางคนก็เป็นแกนนำหลายกลุ่ม ให้มาเขียนโครงการ ... บางปีเชิญประชุมชี้แจงแล้วก็ให้เขียนโครงการแนะนำกันเอง มีผมกับหมอที่อนามัย แนะนำและช่วยกันดู ... แกนนำจะตัดสินใจว่าจะทำอะไรเกี่ยวกับสุขภาพ”

รัชก:นักพัฒนาชุมชน อบต.ป่าชะ

ร่วมคิด ร่วมวางแผน มุ่งสร้างเสริมสุขภาพ

การมีส่วนร่วมของทุนทางสังคม สะท้อนได้จากกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน เมื่อมีกิจกรรมจะเห็นคนทำงาน ลักษณะกิจกรรมในชุมชนบนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมีต้นทุนของชุมชนและมีศูนย์เรียนรู้เข้มแข็งในบางหมู่บ้าน เมื่อต้องการพัฒนาหมู่บ้านที่มีการสนับสนุนจากภายนอกที่สามารถนำมาพัฒนาโครงสร้างทางกายภาพคนป่าจะให้ความสำคัญที่ชัดเจนกว่าการพัฒนาเรื่องวิธีการทำงานร่วมกัน เป็นการนำใช้ข้อมูลเป็นเชิงวิชาการ ได้รับการสร้างแนวคิดโดยได้รับการสนับสนุนใช้กระบวนการวิจัยในการแก้ปัญหาของชุมชน จัดทำโครงการที่สอดคล้องกับข้อมูลปัญหาในพื้นที่เป้าหมายสุดท้ายคือการสร้างเสริมสุขภาพ

“การใช้กระบวนการวิจัย นำโจทย์ปัญหาขึ้นมา แล้วแก้ปัญหา ต้องใช้กระบวนการวิจัยเพื่อหาความจริง นำไปสู่การหาวิธีการแก้ไข แล้วนำไปสู่ปฏิบัติ กระบวนการนี้เข้าไปเข้าเวทีประชาคม ไม่ได้ให้ประชาชนแ่งเอง มีคณะกรรมการ ๕ คน เป็นหลัก แล้วแยกเป็นกลุ่มย่อย ๆ จะรวมกันหลายหมู่บ้าน มีการกำหนดเป้าหมายแล้วขยายการทำงาน ประโยชน์ที่ได้คือการได้ความรู้ การปรับวิธีคิดในคนที่ทำบัญชีครัวเรือน ชุมชนเราเป็นชุมชนกึ่งเมือง ความผันแปรทางสังคมเปลี่ยนแปลงได้บ่อย ชาวบ้านได้กระบวนการจากการวิจัยน้ำ ก๊าซชีวภาพจากขยะ บัญชีครัวเรือน จะได้รับการอบรม มีการสอนที่ไม่พึ่งพาเคมี และเทคโนโลยี ชาวบ้านจะได้ความรู้กันภายในกลุ่ม ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทำเพื่อฉลอง ๘๐ พรรษา มีการต่อยอดความรู้นำไปพัฒนา การพัฒนาคือแผนตำบล มีการจัดทำฝ่าย”

สนทนากลุ่ม อสม.

ร่วมก้าวผ่านสถานการณ์ท้าทาย...ได้วิธีการจัดการ

การมีส่วนร่วมที่ชัดเจนในการดำเนินชีวิตของประชาชนตำบลเป็นเรื่องการแก้ปัญหาเรื่องน้ำเป็นส่วนหนึ่งของการใช้ชีวิตให้มีความสุขที่ดี เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่สถานการณ์ที่ต้องจัดการทุกปีทั้งกรณี น้ำท่วม และน้ำแล้ง จึงเป็นโจทย์สำคัญให้ประชาชนตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในการศึกษาข้อมูล สาเหตุปัญหา การนำเสนอให้มีส่วนร่วมในการรับรู้ข้อมูล ร่วมวางแผนจัดการปัญหา ที่ทุกคนต้องมองเห็นปัญหาร่วมกัน ร่วมกันมีส่วนในการจัดการปัญหา

“การรวมกลุ่มแต่ละหมู่บ้าน จากปัญหาเรื่องน้ำในหน้าน้ำ น้ำท่วม น้ำแล้ง น้ำไม่มี การแก้ปัญหา ตอนแรกเมื่อมีการจัดการหมู่บ้านหนึ่ง ทำให้อีกบ้านหนึ่งเกิดปัญหา หรือ เสียหาย และเกิดปัญหาต่อ ๆ ไป จึงมีคนริเริ่มการรวมกลุ่มร่วมกันทำงานเพื่อแก้ปัญหา ถ้าดำเนินการเฉพาะหมู่บ้านก็จะยังเกิดปัญหา ต่อ ๆ ไป ทำให้ต้องรวมกลุ่มทุกหมู่บ้าน”

เชษฐา:เจ้าหน้าที่ อบต.ป่าชะ

“การแก้ปัญหาคิดจากการมองย้อนกลับไปของกลุ่มคนวิถีเดิม ว่ามีวิธีการแก้ปัญหาเป็นอย่างไร ให้กลุ่มคนทำงาน ผู้สูงอายุ และเยาวชน เป็น ๓ กลุ่มหลักมาร่วมกันคิดแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างไร จากเวทีนี้ จะได้ทราบประวัติศาสตร์ของชุมชนเป็นการมองย้อนอดีต เราได้รู้มากทั้งแง่ดี และลบ กลุ่มที่มีแนวคิดดี ๆ จะช่วยกันบอก เยาวชนก็มาร่วมรับรู้ คิดวิธีการแก้ไขไว้แล้วก็ไม่มีปัญหา และยังคงคิดแก้ปัญหาร่วมกัน เรื่อยไป”

ชลอ:อส.ม. หมู่ ๓

ร่วมงานบุญประเพณีสร้างสุข (ใจ)

กลุ่มผู้สูงอายุในตำบลมีการรวมกลุ่มการมีส่วนร่วมกิจกรรม ๒ ลักษณะ คือ ๑) ร่วมงานประเพณี คือ ประเพณีที่เป็นงานบ้าน งานบวช งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานศพ ถือเป็นการมีส่วนร่วมอย่างเป็น ธรรมชาติเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นการสะท้อนการสร้างเสริมสุขภาพด้านจิตใจ และการร่วมงานบุญ ตามเทศกาล และ ๒) การร่วมทำกิจกรรมของชมรม ผู้สูงอายุได้จัดตั้งชมรม จัดกิจกรรมร่วมกันในการ สร้างเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุโดยกำหนดวันที่ ๒ ของทุกเดือน

ร่วมงานบุญ ร่วมสร้างสุขภาพ

การสร้างเสริมสุขภาพอยู่ในวิถีงานบุญ กลุ่มผู้สูงอายุที่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนได้มักจะไป ร่วมงานทำบุญตามประเพณี ทำให้ผู้สูงอายุวัยเดียวกันได้พบกัน ได้พูดคุยเรื่องต่าง ๆ ปกติมีการทำบุญ ตามวันสำคัญทางศาสนา งานประเพณีวัฒนธรรมตามวิถีชีวิต ได้แก่ งานบวช งานศพ มีผู้สูงอายุรวมกลุ่ม นั้งคุยกันในงาน ได้ฟังพระสวดมนต์ บางคนได้ช่วยเหลืองานที่มีความถนัด คือ การนำสวดมนต์ ทำให้ ผู้สูงอายุยังมีคุณค่า สะท้อนการสร้างเสริมสุขภาพด้านจิตใจ

“การรวมกันของชาวบ้านเวลาจัดงานจะมีความชัดเจน คือ งานบวช งานศพทุกคนจะสื่อสารด้วยปากต่อปากให้รู้ต่อ ๆ กัน และถามกันว่าไปเมื่อไร ถ้างานอื่นไม่เร่งด่วนจะใช้เวลาในการไปร่วมงานก่อนบางคนไปมากกว่า ๑ วัน งานศพ ไปตั้งแต่วันรดน้ำศพ สวดพุทธมนต์กลางคืน และเผา การมาร่วมงานถือว่าไปดูแลเห็นใจกันอย่างหนึ่งของคน”

บุญอยู่: แก่นนำชมรมผู้สูงอายุ

“คนยังไปทำบุญที่วัดกันเยอะ ทุกวันพระ หรือตอนมีงานกุศล งานประจำปี ก็จะไปช่วยกันทำกับข้าว ที่ไปช่วยก็วัย ๕๐ – ๖๐ ปี ช่วยกันล้างถ้วยชาม ได้พูดคุยกันสนุกสนาน ที่มาช่วยวัดก็คนที่เคยมา ถึงเวลาที่ตะโกนถามกันว่าไปยังจะมาพร้อมกัน หรือซื้อมอเตอร์ไซด์พามา”

ใจ : ผู้สูงอายุ หมู่ ๕

ร่วมอาสาดูแลกัน

ในพื้นที่มีการดูแลที่มีการรวมตัวกันเพื่ออาสาดูแลและกันหลายกลุ่ม ซึ่งมีการดำเนินมายาวนานและยังคงอยู่ โดยในแต่ละกลุ่มก็อาจมีคนหน้าเดิม ๆ ที่มีความตั้งใจร่วมกันพัฒนาชุมชนหลาย ๆ ด้านตามสถานการณ์ในพื้นที่

อาสาแกนนำหน้าเดิม

การมีส่วนร่วมที่ชัดเจนของตำบลมีหลายลักษณะ ที่ร่วมกันสร้างเสริมสุขภาพ คือ ผู้ใหญ่บ้าน/กำนัน รูปแบบคณะกรรมการต่าง ๆ กรรมการหมู่บ้าน อสม. เป็นกลุ่มคนที่แต่ละคนทำหน้าที่หลายอย่าง

“พื้นที่ ๑๓ หมู่ ต้องหาบุคคลสำคัญ และมองที่ อสม. ที่เป็นทุนเดิมในการทำงานอยู่แล้วทุกหมู่สามารถช่วยเหลือในการติดตาม ดำเนินการแต่งตั้ง รายงานสถานภาพ เป็นการรายงานสุขภาพะของผู้สูงอายุ การแต่งตั้งคณะกรรมการเป็นรูปแบบที่ใช้แบบของราชการมาจับ หาคคนจาก ผอ.รพ.สต. บอกในลักษณะที่เคยทำงานร่วมกัน”

“ให้ทุกกลุ่มมาร่วมกันคิดด้วยกันโดยแบ่งเป็น ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มผู้สูงอายุ เขาจะมองย้อนกลับไปว่าเคยแก้ปัญหาอย่างไรบ้าง กลุ่มที่สองเป็นกลุ่มคนทำงาน กลุ่มคนมีไฟ จะมีวิธีการแก้ปัญหอย่างไร อีกกลุ่มก็เป็นเยาวชนที่ร่วมตัวอยู่ในนี้ด้วย นำสามแนวคิดมารวมกัน มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ วิธีการแก้ปัญหา การมองย้อนในอดีตว่ามีการแก้ปัญหอย่างไรทำให้เราได้รับรู้อะไรมากมาย”

บุญ: อสม. หมู่ที่ ๓

ร่วมกลุ่มชมรมผู้สูงอายุ..ดูแลสร้างสุขภาพให้กัน

การมีส่วนร่วมระดับกลุ่มและมีเป้าหมายร่วมกันของผู้สูงอายุในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ได้ร่วมกิจกรรมที่รู้สึกผ่อนคลายได้ถ่ายทอดความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกัน ทำกิจกรรมเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ กิจกรรมความรู้ กิจกรรมให้กำลังใจกันและกัน มีการจัดงานวันเกิดที่ส่งเสริมคุณค่าของผู้สูงอายุ การรวมกลุ่ม

ทำกิจกรรมเดือนละครั้ง ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานสุขภาพ และ อบต. ให้การสนับสนุนงบประมาณ และการสนับสนุนให้เขียนโครงการที่สอดคล้องกับงบประมาณ

“แต่ละปีเขียนโครงการขอสนับสนุนจาก อบต. ให้ได้รวมกลุ่มทุกเดือน มีกิจกรรมด้วยกัน แล้วก็เลี้ยงข้าวกลางวันให้ผู้สูงอายุได้สังสรรค์ พูดคุยกัน เป็นการผ่อนคลายสำหรับผู้สูงอายุ คนที่มาต้องให้ลูกหลานมาส่ง เป็นการให้ลูกหลานร่วมดูแลผู้สูงอายุอีกทาง”

“เราเป็นผู้สูงอายุที่ยังแข็งแรง ไปไหนมาไหนได้เอง หอมชวนมาให้จัดกิจกรรมเยี่ยมผู้สูงอายุที่มาทำกิจกรรมไม่ได้ เราก็จะชวนกันไปเยี่ยมเพื่อนที่มาไม่ได้เดือนละครั้ง”

วราพร แอ็ด บำรุง สักเวียน แสง พัน:สนทนากลุ่มแกนนำชมรมผู้สูงอายุ

๒. สถานการณ์การสร้างเสริมสุขภาพแต่ละวัย

การศึกษาการสร้างเสริมสุขภาพในพื้นที่ที่มีกิจกรรมที่สะท้อนการสร้างเสริมสุขภาพในประชากรแต่ละกลุ่มวัยที่เป็นวิถีธรรมชาติของชุมชน โดยมีลักษณะการดูแลร่วมกันตั้งแต่ในวัยเด็กเป็นการดูแลระหว่างครอบครัว แกนนำชุมชน อสม. โรงเรียน รพ.สต. อบต. และหน่วยงานภายนอก คือสถาบันการศึกษาใช้เป็นพื้นที่ฝึกทักษะปฏิบัติการร่วมสร้างเสริมสุขภาพเด็กวัยเรียน และผู้สูงอายุ

สร้างเสริมสุขภาพเด็กปฐมวัย

การสร้างเสริมสุขภาพตั้งแต่แรกเกิดถึงวันก่อนเรียน ส่วนใหญ่ได้รับการดูแลจากแม่ ย่า และยาย ได้รับความรู้ตั้งแต่ตอนฝากครรภ์ พยาบาลหลานไปรับภูมิคุ้มกันและตรวจสุขภาพเด็กตามนัดที่มีสมุดบันทึกประจำตัวเด็ก ถ้ามีปัญหาจะพาไปโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านกร่างประตู่วัง หรือโรงพยาบาลบ้านนา เรื่องโภชนาการส่วนใหญ่ใช้นมผงสำเร็จรูปในรายที่มารดาต้องไปทำงานนอกบ้าน การเลี้ยงลูกด้วยนมมารดาจะเลี้ยงเพียง ๑ เดือน ถ้ามารดาไม่ทำงานนอกบ้านก็ตั้งใจเลี้ยงลูกเองด้วยน้ำนมแม่มากกว่า ๓ เดือน

ขวบปีแรก

“เลี้ยงตามคำแนะนำของหมอที่อนามัย เรื่องนมตอนแรกก็พยายามให้กินนมเรา แต่พอใกล้ ๆ ที่จะต้องไปทำงานก็จะให้เริ่มกินนมกระป๋อง ถ้าไม่ให้เลิกเดี๋ยวจะไปทำงานไม่ได้ ก็จะไม่ยอมกินนมขวด พาไปหาหมอตตามนัด ไปฉีดวัคซีนที่อนามัย ไปทุกครั้งไม่ขาด จะเอาสมุดไปด้วยทุกครั้ง หมอเขาจะตรวจให้วัดไข้ ชั่งน้ำหนัก วัดตัว วัดหัว”

ปัทมา:แม่เด็กวัย ๕ เดือน หมู่ที่ ๕

“เลี้ยงลูกเอง ทำงานอยู่กับบ้าน มีแม่ช่วยซักผ้า ทำกับข้าวให้กิน เราก็ดูแลลูก ร้องให้เก่งเหมือนกันก็จะดูว่าหิวไหม หรือฉี่ ถ่าย ถึงร้อง เลี้ยงนมแม่พอกิน แต่ตอนกลางคืนก็ให้กินนมขวดบ้าง ก็ดูดได้นะกินน้ำก็ให้ดูดจากขวด พาไปหาหมอตตามนัดไปฉีดวัคซีน ยังไม่เคยเจ็บป่วย”

อ้อย:แม่เด็กวัย ๑๐ เดือน หมู่ที่ ๓

“เด็กเล็กแรกคลอด อสม.ไปติดตามเยี่ยมครั้งแรก และเตือนให้มารับวัคซีน ก็แล้วแต่ว่าแม่ หลังคลอดจะไปรับบริการที่ใดก็ได้ และเราจะไปถาม หรือ ถ้ามีการขาดนัดก็จะไปตามถาม”

สุทินและ สนิท:อสม.หมู่ที่ ๒,๓

เด็กก่อนวัยเรียน

เด็กวัยนี้ในตำบลนี้จะพาเข้าเรียนในศูนย์เด็กเล็ก ในตำบลมีศูนย์เด็กเล็กที่อยู่ภายใต้การดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลให้การสนับสนุนงบประมาณ และบุคลากรในการดูแล^๖ จำนวน ๑ แห่ง คือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ได้เรียนรู้ส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย สติปัญญา และสังคม และทางผู้ปกครองได้ประโยชน์ทางอ้อมมีเวลาได้ทำงาน อาจมีการออกแบบร่วมกันระหว่างชุมชนในการพาเด็กเรียนรู้กิจกรรมในชุมชนที่เป็นศูนย์เรียนรู้ เช่น เรื่องการเกษตรผสมผสานของหมู่ ๑๒ ทำให้เด็กซึมซับ การสร้างเสริมสุขภาพจากวิถีชีวิตที่เป็นอาชีพ

“มีเด็กอยู่ที่ ๕๐ กว่าคน ถ้าไม่สบายผู้ปกครองก็ไม่ให้มา แต่ละวันก็ดูแลตามเวลา เข้าให้เคารพธงชาติพร้อมกับพี่ ๆ ผีงประถม ได้สวดมนต์ ครูพาเดินแถวไป แต่ละวันการเรียนรู้เป็นการเล่น ก็จะวนวายเหมือนกัน เราไม่มีห้อง เด็กโตกับเด็กเล็กเข้ามาเล่นกัน พอเห็นเด็กโตเล่นแรงน้องก็จะเล่นตามสู้ไม่ได้ ก็ร้อง ต้องคอยแยก”

จันทร์:ครูผู้ดูแลศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

“เดี๋ยวนี้พอโตเข้าศูนย์เด็กได้ก็ให้ไปเข้าแล้ว ก็พาไปส่ง และรับเอง มีรถมารับแต่ก็ต้องตื่นแต่เช้า แล้วก็มาเป็นเวลา ก็ไม่ค่อยทันต้องไปส่งเอง ก็ไปรับส่งเอง พอเข้าศูนย์ได้ก็สบายหน่อย พอได้ทำอะไรบ้าง”

ชาลี:ผู้ปกครองเด็กก่อนวัยเรียน หมู่ ๖

“ตอนให้ไปศูนย์เด็กช่วงแรกจะร้องไห้ ครูเค้าจะชวนให้เล่นของเล่น เล่นกับเพื่อนทำให้หยุดร้องได้ และ พอสองอาทิตย์ก็ไม่ค่อยร้องแล้ว ก็ไม่ได้ไปดู”

“จะไปเข้าร่วมกิจกรรมกับในวันสำคัญ ๆ ที่ศูนย์จัดก็อย่างวันแม่ ปกติก็ไม่มีกิจกรรมอะไร ถ้าเป็นวันธรรมดาก็ไม่ได้ไปร่วมอะไร ครูก็ไม่ค่อยบอกให้มาร่วมทำอะไร”

สถาพร:ผู้ปกครองเด็กก่อนวัยเรียน หมู่ ๔

เด็กวัยเรียน

วิถีชีวิตของเด็กวัยเรียนเป็นวัยเล่นมีการออกกำลังกายโดยการเล่นอยู่ในวิถีเป็นหลัก ดังนั้นการสร้างเสริมสุขภาพเด็กวัยเรียนโรงเรียนต้องให้การสนับสนุนเรื่องของการเล่นกีฬาที่เป็นทีมเพื่อ

^๖ พิกุลพร ภูอาบอ่อน และ วงศา เล้าหิรีวงศ์, การพัฒนาระบบการส่งเสริมสุขภาพช่องปากในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กโดยมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน อบต.หนองผือ อำเภอเขากวาง จังหวัดกาฬสินธุ์, ๑๙ (๑), (๒๕๕๕), หน้า ๒๔.

สร้างเสริมสุขภาพด้านสังคม และเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ของเด็กวัยนี้ อาจเพิ่มกิจกรรมในชุมชนที่เป็นการเรียนรู้การสร้างเสริมสุขภาพจากอาชีพที่สร้างเสริมสุขภาพ เช่น เรื่องการเกษตรผสมผสานของหมู่ ๑๒ ทำให้เด็กซึมซับ การสร้างเสริมสุขภาพที่ใช้สารอินทรีย์จากวิถีชีวิตที่เป็นอาชีพ สร้างรายได้ จึงเป็นการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ในการสร้างเสริมสุขภาพตนเองและผู้อื่น

“ทางหมอเค้าก็จะเข้ามาฉีดวัคซีนให้เด็กทุกปี การดูแลเรื่องสุขภาพก็ไม่ได้ทำอะไรเฉพาะ มีดูเรื่องความสะอาด เรื่องเหา มีการออกกำลังกายตอนเช้าหลังจากเคารพธงชาติ...”

“นักศึกษาพยาบาลมาเข้ามาปีละครั้ง มาตรวจสุขภาพทุกชั้นปี ให้ความรู้เด็ก ๆ ชั้นโต ๆ เด็ก ๆ จะชอบ สนุกสนาน อยู่กันไม่นิ่ง เป็นการเปลี่ยนบรรยากาศให้เด็ก ๆ จะมีทั้งมาให้ความรู้เรื่องสุขภาพ และพาเล่น ได้กระตุ้นให้รู้จักดูแลสุขภาพ”

“อยู่ในโรงเรียน เด็ก ๆ เค้าจะวิ่งเล่นตามประสาเค้าในช่วงพักเที่ยง แล้วก็มีวิชาพล ให้เรียนที่เกี่ยวกับส่งเสริมสุขภาพ มีอีกบางคนที่เขานักกีฬาบอลเลย์บอลของโรงเรียน ครูจะฝึกให้ตอนเย็นหลังเลิกเรียน ประมาณ ๑๐ กว่าคน”

“ในแต่ละวัยครูจะมีกิจกรรมที่มีแผนการสอนให้รู้ว่าจะมีกิจกรรมอะไรให้บ้างในแต่ละช่วงเวลา และแต่ละวัน เน้นพัฒนาการให้สมวัย และการดูแลด้านโภชนาการ การเล่นที่เป็นการพัฒนาด้านสติปัญญา และด้านสังคม ให้เด็กได้เล่นด้วยกัน และมีช่วงการนอน ในเด็กวัยนี้ไม่ได้เน้นการอ่านหรือเขียนหนังสือ จะเน้นในเรื่องการส่งเสริมใช้กล้ามเนื้อมัดเล็กที่เป็นการขีดเขียนหรือเป็นภาพให้เด็ก”

เลาวัลักษณ์: คุณครูโรงเรียนประถมศึกษา

“การสร้างเสริมสุขภาพเด็กวัยเรียน ที่เราดูแลก็เป็นเรื่องของ การตรวจสุขภาพประจำปี ประสานกัน ใช้แบบบันทึกสุขภาพประจำตัวนักเรียน บันทึกรวมกับพฤติกรรม การเรียน ที่สื่อสารกับผู้ปกครองด้วย”

ชุลีกร: เจ้าหน้าที่ รพ.สต.

“เรื่องสุขภาพทางหมอเค้าก็จะเข้ามาฉีดวัคซีนให้เด็กทุกปี มีดูเรื่องความสะอาด เรื่องเหา มีการออกกำลังกายตอนเช้าหลังจากเคารพธงชาติ มีทำสมาธิก่อนเรียนช่วงบ่าย และเป็นการเรียนรู้ด้านสังคม มีการยกย่องคนที่ทำดี ช่วยเหลือเพื่อน อาหารกลางวันเราครูจะดูว่าแต่ละวันมีเมนูอะไร”

เลาวัลักษณ์: คุณครูโรงเรียนประถมศึกษา

“... มาโรงเรียนก็มีช่วงที่ได้ออกกำลังกาย อย่างตอนเช้าเคารพธงชาติเสร็จก็มีคนไปนำออกกำลังกาย ช่วงพักเราก็อิงเล่นกัน แล้วก็จะมีชั่วโมงพลศึกษาสอนบอลเลย์ แล้วเพื่อนบางคนชอบเขาจะเป็นนักกีฬา ก็ได้ออกกำลังกายมากกว่าคนอื่น เพราะครูจะฝึกนอกเวลาเรียนด้วย..ตอนอยู่ที่บ้านก็มีเล่นกับเพื่อนที่บ้านบ้าง วิ่งเล่นกับเพื่อนข้างบ้าน ขวนกันเล่นด้วยกันประจำ”

ขจรศักดิ์: นักเรียนชายชั้นประถม ๕ โรงเรียนประถมศึกษา

สร้างเสริมสุขภาพวัยรุ่น

สร้างเสริมสุขภาพในวัยรุ่นเป็นช่วงมัธยมศึกษา มีการรวมกลุ่มกันอย่างไม่เป็นทางการในช่วงนอกเวลาเรียน ไม่มีรูปแบบการทำกิจกรรมที่ชัดเจน อาทิเช่น มีการรวมกลุ่มแก้ปัญหาในในพื้นที่ร่วมกับแกนนำวัยผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ และกิจกรรมอาสา

การสร้างเสริมสุขภาพวัยรุ่นเป็นวัยที่ต่อเนื่องจากวัยเรียนต้องการออกแบบให้เป็นไปตามความชอบและให้อิสระในการตัดสินใจเอง การรวมกลุ่มที่เป็นการตัดสินใจของวัยรุ่นเอง ด้วยการได้รับโอกาสจากครอบครัว องค์กรต่างๆ ของชุมชนให้เกิดพลังอำนาจในการสร้างพฤติกรรมด้านบวกให้มากขึ้น^๗ และใช้มาตรการทางสังคมสำหรับส่งเสริมพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพ

“กลุ่มวัยรุ่นมีการรวมกลุ่มกันบ้าง หลายกลุ่ม มีที่รวมกลุ่มตั้งวงดนตรีบาง รวมกลุ่มกันเล่นฟุตบอล บ้างจะมีสนามกีฬา และที่มาอยู่กับผมก็เป็นกลุ่มวัยรุ่นบาง เคื่ก็เข้ามาถามว่า “เขาเป็นอาสาด้วยได้จัดเป็นเวรหมุนเวียนกัน ด้วยได้ แต่เขาก็นั่งเป็นเพื่อนกัน คนที่ไม่ได้เป็นเวรก็มาพูดคุย และ อีกอย่างหนึ่งคือใครจะเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มมีกฎว่าต้องไม่สูบบุหรี่”

บุญชู:แกนนำอาสาสมัครกู้ชีพ

สร้างเสริมสุขภาพวัยทำงาน

วัยทำงานเป็นคนทำงานหลักหารายได้ในครอบครัวส่วนใหญ่ไม่อยู่บ้านในเวลากลางวัน คนที่อยู่บ้านเป็นกลุ่มที่มีอาชีพเกษตรกร ที่เป็นช่วงว่างจากฤดูที่ต้องเก็บเกี่ยวผลผลิต หรือกลุ่มผู้หญิง เป็นวัยผู้ใหญ่กำลังเข้าสู่วัยสูงอายุ ดังนั้นกิจกรรมการสร้างเสริมสุขภาพที่ทำร่วมกันยังไม่ต่อเนื่อง เป็นลักษณะที่จัดกิจกรรมปีละ ๑ – ๒ ครั้ง แล้วให้ต่างคนต่างสร้างเสริมสุขภาพตนเองเป็นหลัก ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการสร้างรายได้ ซึ่งการสร้างเสริมสุขภาพให้กลุ่มวัยนี้จึงเป็น อสม.เป็นหลัก และมีผู้ใหญ่บ้านทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ข่าวสารทางเสียงตามสายให้ประชาชนในหมู่บ้านรับรู้ข้อมูล

“ที่จะมาร่วมกิจกรรมอะไรก็ป็น อสม. เป็นหลัก คนอื่นเค้าไม่ค่อยมา... หมอที่อนามัยเป็นคนเรียกอบต. ส่วนมากเรียกประชุมประชาคม หรือ ให้ไปเขียนโครงการ ถ้าไม่ใช่คนหลัก ๆ เค้าก็ไม่ได้เข้าร่วมอะไรเท่าไร”

ทิพวรรณ:อสม. หมู่ ๗

“ไปร่วมกิจกรรมที่เค้าเรียกไปประชุมบ้าง แต่ก็ไม่มีอะไรที่ให้ทำต่อเนื่องบ่อยนัก ถ้ามีก็เป็นเสียงตามสายที่ อสม.ประกาศ ว่ามีโรคอะไรช่วงนี้ ให้ระวังหรือดูแลตัวเองอย่างไร”

มานพ:วัยทำงาน หมู่ ๓

^๗ รัตนานิกิต พละศึก, เบญจวรรณ ถนอมชยธวัช และ ภคมล ทรงเลิศ, กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันการค้าประเวณีในวัยรุ่น,วารสารเครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลและการสาธารณสุขภาคใต้, ๔(๒), (๒๕๖๐) : ๒๖๔.

“ต้องออกจากบ้านเป็นส่วนใหญ่... ไม่รู้เท่าไรเวลามีกิจกรรมอะไร ไม่ค่อยได้ไป ถ้าไปทำบุญก็ไปช่วงเทศกาลใหญ่ ๆ อย่างเข้าพรรษา ออกพรรษา สงกรานต์ อสม.ก็ไม่ค่อยได้มานะ เราก็ไม่ค่อยอยู่บ้าน เคยรู้ มาบ้างมาแจกทราย อย่างอื่นก็ไม่เห็นนะ”

สุภัทร:วัยทำงาน หมู่ ๑

“... ถ้าทำอะไรก็มี อสม.ที่เป็นหลัก หมอเค้าจะเรียกเป็นช่วง ๆ ถ้าแจ้งมาผมก็ไป แล้วก็ให้ผู้ช่วยประกาศ หมอเค้าจะบอกให้ช่วยประกาศนะผู้ใหญ่ ก็ประกาศให้ชาวบ้านไปร่วม เป็นการให้ความรู้ดูแลตัวเอง เรื่องความดัน เบาหวาน ออกกำลังกาย... ฟังแล้วก็ไปทำกันเอง ไม่รู้เหมือนกันว่ามีใครทำด้วยกันไหม...”

เศกสรรค์:ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๑

สร้างเสริมสุขภาพวัยผู้สูงอายุ

วัยผู้สูงอายุในชุมชน ได้รับการดูแลที่มีการแบ่งเป็น ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มติดสังคม เป็นกลุ่มที่เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน เป็นแกนนำกลุ่มชมรมผู้สูงอายุ และยังเป็น อสม. หรือทำงานสร้างรายได้ให้ครอบครัว กลุ่มติดบ้าน ยังช่วยเหลือตัวเองและช่วยลูกหลานทำงานบ้านได้บางส่วน ดังนั้นการสร้างเสริมสุขภาพสำหรับวัยผู้สูงอายุโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนจะมีความแตกต่างกัน กลุ่มติดสังคมมีความชัดเจนและต่อเนื่องมีรูปแบบของการสร้างพลังอำนาจให้กลุ่มผู้สูงอายุ ที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานในพื้นที่ คือ องค์การบริหารส่วนตำบล และ โรงพยาบาลสร้างเสริมสุขภาพตำบลและ แกนนำชุมชน จัดตั้งเป็น “ชมรมผู้สูงอายุ” ได้ทำกิจกรรมร่วมกันทุกเดือน^{๒๖}

“การจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ ได้รับความช่วยเหลือ จาก อบต. และ หมอที่อนามัย ตอนแรก อบต. มาบอกให้ผมทำแล้ว เริ่มตั้งแต่เขียนโครงการเอง มีหมอขอให้คำปรึกษา ก็มาคิดว่าจะทำอะไรกัน มีหลายคน เกษียณมาเหงา ก็สนใจเข้าร่วมกิจกรรม เป็นการคลายเหงาได้ เป็นโครงการที่ทำต่อเนื่อง”

นิพนธ์:ประธานชมรมผู้สูงอายุ

“จัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ รวมกลุ่มตั้งคณะกรรมการ จัดกิจกรรมที่ รพ.สต.เดือนละครึ่งให้ผู้สูงอายุได้พบปะ สร้างกำลังใจซึ่งกันและกัน สวดมนต์ไหว้พระ ร้องเพลงอวยพรวันเกิด เจ้าหน้าที่ รพ.สต. ให้ความรู้ในการดูแลสุขภาพ รับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน และมีการจัดทีมสุขภาพเยี่ยมผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยติดเตียง”

บันทึกภาคสนาม

^{๒๖} ไพบูลย์ พงษ์แสงพันธ์ และ ยุวดี รอดจากภัย, การพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยใช้การมีส่วนร่วมของชุมชน, (คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๗), หน้า ๔๘.

^{๒๗} สิริวัลลภ ฤกษ์อุดมชัย และ สวรรยา ธรรมอภิพล, ปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุตำบลดอนแฝก จังหวัดนครปฐม ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ ๑๐(๑), (๒๕๖๐) : ๑๔๓๙ – ๑๔๕๓.

บทสรุป

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างเสริมสุขภาพเป็นแนวคิดที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง^{๑๐} เพื่อให้เกิดการปฏิบัติในระดับพื้นที่ ครั้งนี้สะท้อนการจัดการ ๒ ลักษณะ ได้แก่ ๑) การสร้างเสริมสุขภาพผ่านกิจกรรมหรือศักยภาพของชุมชน เป็นธรรมชาติของวิถีการดำเนินชีวิตในสังคมของแต่ละกลุ่มคนที่สะท้อนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนนำไปใช้สร้างเสริมสุขภาพตามกิจกรรมต่าง ๆ ๒) การสร้างเสริมสุขภาพแต่ละกลุ่มวัย โดยการดำเนินการขององค์กรหลักในพื้นที่โดยชุมชนมีการดูแลกันเอง ร่วมคิด ร่วมวางแผน กับหน่วยงานหลักในพื้นที่สร้างกระบวนการตัดสินใจ การทำงานระหว่างองค์กร^{๑๑} จากการสร้างเสริมสุขภาพในตำบลนี้เป็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตที่มองเป็นองค์รวมตามความหมาย “สุขภาพ” ที่จัดการโดยชุมชนมีส่วนร่วมเป็นการแสดงถึงศักยภาพของชุมชนที่เป็นกระบวนการจัดการสุขภาพเป็นประโยชน์เบื้องต้นในการปรับคุณภาพชีวิต โดยต้องมีการพัฒนาทุนทางสังคมให้มีทักษะ และความเข้มแข็งของชุมชนที่ทำงานร่วมกันโดยเกิดประโยชน์สำหรับชุมชนเอง^{๑๒}

“การมีส่วนร่วมของชุมชน” ประกอบด้วย องค์กรหลัก ๔ กลุ่ม ได้แก่ ๑) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นองค์กรที่มีบทบาทโดยตรงในการดูแลประชาชนในพื้นที่ ๒) หน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ เช่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพระดับตำบล โรงเรียน เป็นต้น และ ๓) ภาคีภาคประชาชน เป็นกลุ่มคนที่เป็นทุนทางสังคมที่เป็นเพื่อนบ้านในการพัฒนาศักยภาพให้สร้างเสริมสุขภาพกันเองในชุมชน^{๑๓} ครั้งนี้ประกอบด้วย ชมรมผู้สูงอายุ อสม. อพพร. กลุ่มอาชีพ เป็นแกนหลักในการมีส่วนร่วมดูแลและสร้างเสริมสุขภาพเนื่องจากมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดจึงมีส่วนร่วมทุกกิจกรรม^{๑๔} และ ๔) องค์กรท้องถิ่น คือ ผู้ใหญ่บ้าน มีบทบาทหลักในการประชาสัมพันธ์ข้อมูล และเป็นแกนนำในการร่วมกิจกรรม ดังนั้นในการพัฒนาพิจารณาจาก ๓ ด้าน คือความตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างเสริมสุขภาพ, ศักยภาพในการจัดกระบวนการ

^{๑๐} David P. Fidler. Health as foreign policy: harnessing globalization for health, Health Promotion International, Vol. 21 No. S1. 2007. p 56 - 57.

^{๑๑} Prachanai R, Boupahan P. The participation in health promotion of health personnel in community hospitals Roi Et province, Thailand, 2015, 97.

^{๑๒} Mohamad N.A., Abu Talib N Bt A., Ahmad M.F.B., Shah I.B.M., Leong F.A. & Ahmad M.S. Role of community capacity building construct in community development, 4(1). 2012. : p 172-176.

^{๑๓} Buffel T, Donder L.D., Phillipson C., Dury S., Witte N.D. and Verte D. Social participation among older adults living in medium-sized cities in Belgium: the role of neighbourhood perceptions. Health promotion international, Dec 2014; 29(4): 655 - 668.

^{๑๔} อารี พุ่มประวาทย์ และ จรรยา เสี่ยงเสนาะ, การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ, วารสารเครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลและการสาธารณสุขภาคใต้, 4(3). 2560: p 160 - 175.

พัฒนานโยบาย และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของระบบ กลไก, และ ศักยภาพในการพัฒนาอย่างเป็นระบบและยั่งยืน^{๑๕}

ข้อเสนอแนะ

รูปแบบการพัฒนาการสร้างเสริมสุขภาพโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน มีข้อเสนอแนะดังนี้

๑. พยาบาลชุมชนมีบทบาทสนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็ง ร่วมทำงานโดยคำนึงบริบทสังคมวัฒนธรรมของคนในชุมชน โดยมีเป้าหมายในสร้างเสริมสุขภาพ ต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการการเรียนรู้ทุนทางสังคม และการสร้างพลังอำนาจ โดยใช้ขั้นตอนของแนวคิดการสร้างเสริมสุขภาพ ๕ ประเด็น^{๑๖} ได้แก่

๑) การสร้างเสริมทักษะส่วนบุคคลของทุนทางสังคมแต่ละหน่วยงานหรือกลุ่ม

๒) เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจากการพัฒนาทักษะและ สนับสนุนให้เป็นเครือข่ายกลุ่มให้มีความเข้มแข็งโดยต้องคำนึงปัจจัยเงื่อนไขของวิถีชีวิตที่ต้องทำงานสร้างรายได้ของระดับบุคคล

๓) การสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพให้แต่ละกลุ่มวัยที่อยู่ในสถานการณ์ต่างกัน

๔) ปรับระบบบริการสุขภาพ สามารถพัฒนาได้โดยสร้างมีส่วนร่วมของแกนนำที่มี อสม. เป็นหลักนั้นสามารถเพิ่มเน้นกลุ่มเยาวชนให้ร่วมเป็นแกนในการสร้างเสริมสุขภาพระดับครอบครัวที่ช่วยให้บริการสร้างเสริมสุขภาพเน้นให้เกิดกลไกการสื่อสารที่เข้าถึงและเข้าใจง่าย

๕) การสร้างนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ เมื่อดำเนินการอย่างมีส่วนร่วมได้ และ เกิดผลลัพธ์ต่อสุขภาพที่ประชาชนยอมรับได้ก่อให้เกิดแนวปฏิบัติที่ดี ที่จะผลักดันเป็นนโยบายในพื้นที่โดยการมีส่วนร่วมจะทำให้เกิดความยั่งยืนอย่างแท้จริง

๒. องค์รภาคีหลักในพื้นที่ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ดำเนินการพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพแบบการนำวิจัยไปสู่การปฏิบัติที่มีแกนนำบางกลุ่มมีความรู้ในการดำเนินการอยู่แล้วให้เป็นวิทยากรให้แกนนำกลุ่มอื่นๆ เช่นกลุ่มเยาวชน หรือ กลุ่ม อพพร. ที่เป็นกลุ่มอาสาสมัครพื้นที่ ยกตัวอย่างเรื่องศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการเป็นแกนนำการสร้างเสริมสุขภาพ^{๑๗}

^{๑๕} ศิริวรรณ พิทยรังสฤษดิ์ จิรบุรณ์ โตสงวน หทัยชนก สุมาลี,บทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการสร้างเสริมสุขภาพและข้อเสนอเชิงนโยบายเรื่องกระจายอำนาจด้านการสร้างเสริมสุขภาพ, รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์, (สนับสนุนโดยสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข, ๒๕๕๓), หน้า ๘๘ - ๙๔.

^{๑๖} WHO, Ottawa Charter for Health Promotion, World Health Organization, Copenhagen, ๑๙๘๖.

^{๑๗} ศิราณี อึมนาวา เรณูวัฒน์ โคตรพัฒน์ วีระชัย อึมน้ำขาว สุจิตา ดิลการยทรัพย์ ภรรยา จันทศิลป์ ณัฐวุฒิ สุริยะ, การพัฒนารูปแบบแกนนำและเครือข่ายแกนนำสร้างเสริมสุขภาพ : วิทยาลัยพยาบาลศรีมหาสารคาม, วารสารวิทยาลัยพระปกเกล้า จันทบุรี, 24(2), (2544) : 80.

๓. วิธีการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างเสริมสุขภาพต้องเป็นการออกแบบที่บูรณาการกับวิถีชีวิตและบริบทการทำงานในพื้นที่ ที่เป็นไปตามบทบาทหน้าที่ในสังคมนำไปพัฒนาระดับการมีส่วนร่วม ตั้งแต่ร่วมรับรู้ข้อมูล ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผล

๔. การพัฒนางานวิจัยการใช้ศักยภาพทุนทางสังคมในพื้นที่สำหรับพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพเฉพาะกลุ่มและการดำเนินการเฉพาะเรื่อง โดยเชื่อมกับระบบกองทุนหลักประกันสุขภาพที่เป็นงบประมาณหลักที่สามารถตัดสินใจโดยคนในชุมชนเพื่อกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพ

๕. ศึกษาการพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพที่เป็นการต่อยอดทั้งลักษณะการทำงาน การขยายเครือข่ายบูรณาการทำงาน ค้นหาและนำใช้ศักยภาพขององค์กรในพื้นที่โดยสร้างโอกาสการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่นับว่าเป็นการลงทุนอย่างคุ้มค่า^{๑๘}

บรรณานุกรม

ชนิษฐา นันทบุตร. ระบบการดูแลสุขภาพชุมชน : แนวคิด เครื่องมือ การออกแบบ. กรุงเทพมหานคร : อุษากการพิมพ์. ๒๕๕๑.

พิกุลพร ภูอาบอ่อน และ วงศา เล้าหศิริวงศ์. การพัฒนาระบบการส่งเสริมสุขภาพช่องปากในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กโดยการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน อบต.หนองผือ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดกาฬสินธุ์. สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ ๖. ขอนแก่น ๑๙ (๑). ๒๕๕๕.

ไพบุลย์ พงษ์แสงพันธ์ และ ยุวดี รอดจากภัย. การพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยใช้การมีส่วนร่วมของชุมชน. คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๗.

ยุวดี รอดจากภัย. แนวคิดและทฤษฎีการสร้างเสริมสุขภาพ. ชลบุรี : คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๔.

รศ.ดร.นันทิยา พลศรี, เบญจวรรณ ถนอมชัยวัช และ ภคมล ทรงเลิศ. กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น. วารสารเครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลและการสาธารณสุขภาคใต้. ๔ (๒), ๒๕๖๐.

เรมวอล นันท์ศุภวัฒน์. การพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนตำบลไชยสถาน. พยาบาลสารปีที่ ๓๙ (๒) (เมษายน – มิถุนายน ๒๕๕๕).

ศิริพร จิรวัดน์กุล. การวิจัยเชิงคุณภาพทางการพยาบาล :ระเบียบวิธีวิจัยและกรณีศึกษา. กรุงเทพมหานคร : วิทย์พัฒน์, ๒๕๕๕.

^{๑๘} Smylie J, Kirst M, McShane K, Firestone M, Wolfe S, Amp, et al, Understanding the role of Indigenous community participation in Indigenous prenatal and infant-toddler health promotion programs in Canada: A realist review, Social Science & Medicine, 2016 ; 150 : 128-43.

ศิริวรรณ พิชัยรังสรรค์ จิรบูรณ์ โตสงวน หทัยชนก สุมาลี. บทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการสร้างเสริมสุขภาพและข้อเสนอเชิงนโยบายเรื่องการกระจายอำนาจด้านการสร้างเสริมสุขภาพ.

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์. สนับสนุนโดยสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข. ๒๕๕๓.

ศิริภาณี อิ่มน้าขาว เรณูวัฒน์ โคตรพัฒน์ วีระชัย อิ่มน้าขาว สุจิตมา ตีลการยทรัพย์ ภรรวษา จันทศิลป์ ณัฐวุฒิ สุริยะ. การพัฒนารูปแบบแกนนำและเครือข่ายแกนนำสร้างเสริมสุขภาพ : วิทยาลัยพยาบาลศรีมหาสารคาม. **วารสารวิทยาลัยพยาบาลพระปกเกล้า จันทบุรี.** ๒๔(๒). (๒๕๕๔).

ศิริวัลลภ พุกษาคูตมชัย และ สวรรยา ธรรมอภิพล. ปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุ ตำบลดอนแฝก จังหวัดนครปฐม. ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ. ๑๐ (๑). ๒๕๖๐.

สุพัฒน์ จำปาหวาย. การพัฒนาด้วยแบบการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุแบบมีส่วนร่วมในชุมชน. วิทยานิพนธ์.

ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ๒๕๕๔.

อารี พุ่มประไพทย์ และ จรรยา เสี่ยงเสนาะ. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพฤติกรรมการสร้างเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ. **วารสารเครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลและการสาธารณสุขภาคใต้.** ๔ (๓). (๒๕๖๐).

Buffel T, Donder L.D., Phillipson C., Dury S., Witte N.D. and Verte D. Social participation among older adults living in medium-sized cities in Belgium: the role of neighbourhood perceptions. *Health promotion international.* 29 (4) ; (Dec 2014).

David P. Fidler. Health as foreign policy: harnessing globalization for health. *Health Promotion International*, Vol. 21 No. S1, 2007.

Mohamad N.A., Abu Talib N Bt A., Ahmad M.F.B., Shah I.B.M., Leong F.A. & Ahmad M.S. Role of community capacity building construct in community development. 4 (1), 2012.

Prachanai R, Bouphan P. **The participation in health promotion of health personnel in community hospitals Roi Et province, Thailand,** 2015.

Smylie J, Kirst M, McShane K, Firestone M, Wolfe S, Amp, et al. Understanding the role of Indigenous community participation in Indigenous prenatal and infant-toddler health promotion programs in Canada: A realist review. *Social Science & Medicine*, 2016.

WHO. Ottawa Charter for Health Promotion. World Health Organisation, Copenhagen, 1986.

กระบวนการเตรียมความพร้อมของวัดในการส่งเสริมสุขภาพ ผู้สูงอายุจังหวัดนครปฐม

The Process of Readiness Preparation of Temples in Promoting Elderly's Health in Nakhonpathom Province

พระครูวิบูลเจติยาภิรม (ทวี มีสุข)

Phrakhruwibunchetiyaphirom (Tawee Meesuk)

พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (การพัฒนาสังคม) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Doctor of Philosophy (Social Development) Mahachulalongkornrajavidyalaya University,

Thailand

Su_cha2509@hotmail.com

Received : April 22, 2019

Revised : May 10, 2019

Accepted : May 14, 2019

บทคัดย่อ

ดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุของวัดในจังหวัดนครปฐม ๒) เพื่อศึกษาการเตรียมความพร้อมของวัดในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุจังหวัดนครปฐม และ ๓) เพื่อวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคและแนวโน้มการเตรียมความพร้อมของวัดในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุจังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า การส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุของวัดในจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านสุขภาพทางกาย อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนการเตรียมความพร้อมของวัดในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุจังหวัดนครปฐม มีครบทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านสุขภาพทางกาย จิตใจ สังคม และปัญญา ปัญหาอุปสรรค ได้แก่ บทบาทและความสำคัญของผู้สูงอายุในสังคมมักจะถูกจำกัดให้ลดลง แนวโน้มการเตรียมความพร้อมของวัดในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุจังหวัดนครปฐม ประกอบไปด้วย ๖ องค์ประกอบ: (๑) B = Buddhist principle (หลักพุทธธรรม) (๒) L = Learning (การเรียนรู้) (๓) P= Permanence (การปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง) (๔) C= Cooperation (ความร่วมมือ) (๕) C = Community elders (ชุมชนผู้สูงอายุ) และ (๖) N = Network (เครือข่าย) โดยใช้ตัวย่อว่า “BLPCCN”

คำสำคัญ : การเตรียมความพร้อม, วัด, สุขภาพ, จังหวัดนครปฐม

Abstract

The dissertation consisted of objectives: to study the promotion of elderly's well-being in the temples in Nakhonpathom Province; to study the readiness preparation of temples for promoting elderly's well-being in Nakhonpathom Province; and to analyze problems, obstacles and trends in readiness preparation of temples for promoting elderly's well-being. The findings of study are as follows: the promotion of elderly's well-being in temples in Nakhonpathom Province has been found that overall were at the highest level. Having considered each aspect, it has been found that physical well-being was found in the highest level. Meanwhile, the readiness preparation of temples for promoting elderly's well-being, Nakhonpathom Province was the 4 preparations: physical, mental, social and intellectual well-being. The problems and obstacles found were the roles and importance of the elderly in society are often limited to decline. Additionally, the trends in readiness preparation of temples for promoting elderly's well-being Nakhonpathom province consists of 8 elements: (1) B = Buddhist principles, (2) L = Learning, (3) P = Permanence (continuous practice), (4) C = Cooperation, (5) C = Community (elderly community), and (6) N = Network, using the abbreviation "BLPCCN".

Keywords : Readiness Preparation, Temples, Elderly's Health,
Nakhonpathom Province

บทนำ

ในอดีตการศึกษาของคนไทยนั้นปรัชญาและรากเหง้าเกิดจากวัดเพราะการส่งเสริมสุขภาพเกิดจากวัด คนสมัยก่อนให้พระช่วยแนะนำในการดูแลสุขภาพ และวิถีการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ผู้สูงอายุสมัยนั้นจึงมีสุขภาพกายและจิตที่ดี เพราะเขาได้รับการปลูกฝังศีลธรรมทำให้ศีลธรรมจริยธรรมซึมซับเข้าสู่สายเลือด จึงทำให้เป็นบุคคลที่มีจิตใจดีงาม มีคุณธรรมและจริยธรรม บทบาทของพระสงฆ์จึงสมควรหันมาเน้นที่การพัฒนาจิตวิญญาณคุณธรรมจริยธรรม ของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวันเพื่อให้เขาสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาสังคมและพัฒนาตนเองและอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ในปัจจุบันสังคมได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องและรวดเร็วจึงทำให้เกิดภาวะวิกฤตและปัญหามากมาย เช่น ปัญหาวิกฤตวัฒนธรรม และวิกฤติทางสังคมทำให้ประชาชนได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ (พ.ศ.๒๕๔๕ – ๒๕๔๙) ระบุปัญหาสังคมที่มีความเด่นชัด คือ^๑ ปัญหาความเสื่อมถอยของเอกลักษณ์ วัฒนธรรม ค่านิยมความเป็นไทยและมีแนวโน้มทวีความรุนแรงมากขึ้น ซึ่งกระทบต่อคุณภาพชีวิตและความอยู่ดีมีสุขของประชาชนเพราะหลายสิบปีที่ผ่านมา เราปล่อยให้กระบวนการศึกษาของชาติเป็นไปตามบุญตามกรรมจนสร้างความสั่นคลอนให้กับสถาบันต่าง ๆ ของชาติในทุก ๆ ด้าน แต่ถ้ามองกันให้ลึกซึ้งถึงที่มาแห่งปัญหาอันที่จริงมักเกิดมาจากคนคนคือวิกฤตของสังคมจะต้องเริ่มต้นด้วยการปฏิรูปการศึกษาด้านคนเสียใหม่คือให้มีคุณภาพมีภูมิปัญญาและคุณธรรมอยู่ในตัวเอง เพราะว่าการศึกษาของไทยในอดีตไม่ได้นำเอาพุทธธรรมมาเป็นฐานของการศึกษา แต่นำระบบและองค์ความรู้ตามโลกนิยมมาเป็นแกนในการจัดการศึกษา ทำให้หลักพุทธธรรมเองห่างเหินจากชีวิตของคนไทยยุคปัจจุบันมากขึ้น และผลจากการจัดการศึกษาที่ผ่านมา การศึกษาไทยนั้นไม่ว่าจะประเมินโดยหน่วยงานใดนอกจากจะไม่เป็นที่น่าพอใจแล้วเป็นที่ยอมรับกันว่าการศึกษาไทยไม่ได้สอนให้คนรู้จักคิดวิเคราะห์ ริเริ่มสร้างสรรค์ และปฏิบัติจริงอีกทั้งหย่อนยานเรื่องการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมและวัฒนธรรม การศึกษาไทยจึงอยู่ในภาวะวิกฤตทางคุณภาพอย่างหนัก ถึงแม้ว่าการเรียนการสอนในอดีตที่ กระทรวงธรรมการได้กำหนดให้มีวิชาจรรยา เป็นครั้งแรกในหลักสูตรทุกชั้น เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕ โดยให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก เพื่อกล่อมเกลานิสัยใจคอกุลบุตรกุลธิดาในสมัยนั้น จนถึง พ.ศ. ๒๔๗๔ ได้มีการปรับปรุงหลักสูตร วิชาจรรยาก็ขยายเป็นวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม ถึงแม้ในเวลาต่อมาจะเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับศาสนาและจริยธรรมขึ้นอีก แต่ปัญหาเยาวชนด้านศีลธรรมก็ยังมีมากขึ้นและมีความรุนแรงโดยลำดับ

ประเทศไทย เข้าสู่ “สังคมสูงวัย” มาเป็นเวลา ๑๐ ปี นับตั้งแต่ปี ๒๕๔๘ และกำลังเข้าสู่ “สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์” หากประชากรไทยที่มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปี ขึ้นไป มีจำนวนมากถึง ร้อยละ ๒๐ ในปี ๒๕๖๔ หรือในอีก ๗ ปีข้างหน้า โดยข้อมูลประชากรในปี ๒๕๕๗ มีจำนวนประชากรในประเทศไทย ประมาณ ๖๘ ล้านคน หรือแบ่งเป็นประชากรที่มีรายชื่ออยู่ในทะเบียนราษฎร จำนวน ๖๕ ล้านคน ซึ่งรวมถึงประชากรสัญชาติไทย และไม่ใช่นักสัญชาติไทย ส่วนอีก ๓ ล้านคน เป็นประชากรที่ไม่ได้อยู่ในทะเบียนราษฎร ส่วนใหญ่เป็นแรงงานย้ายถิ่นฐานจากประเทศใกล้เคียง แม้ว่าการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรยังคงเพิ่มขึ้นต่อไป แต่เป็นการเพิ่มขึ้นอย่างช้าลง อัตราการเพิ่มประชากรในปี ๒๕๕๗ อยู่ที่ ร้อยละ ๐.๕ ต่อปีและมีแนวโน้มที่จะลดลงไปอีกจนถึงจุดอิมมิตัว ในปี ๒๕๕๖ ส่งผลกระทบไปที่ โครงสร้างอายุของประชากรเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน โดยประชากรผู้สูงอายุจากปี ๒๕๔๘ ที่มีสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุร้อยละ ๑๐ และเพิ่มขึ้น

^๑ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ พ.ศ. ๒๕๔๕ – ๒๕๔๙, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๕), หน้า ๒๙.

เป็นร้อยละ ๑๕ ของประชากรทั้งหมด หรือจำนวน ๑๐ ล้านคน ในปี ๒๕๕๗ และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ^๒

ปัจจุบันผู้สูงอายุในประเทศไทยนับว่ามีแนวโน้มที่เพิ่มจำนวนสูงขึ้น^๓ กล่าวคือ ในช่วง ๒๐-๓๐ ปีที่ผ่านมา จำนวนและสัดส่วนของประชากรไทยในวัยเด็ก (อายุต่ำกว่า ๑๕ ปี) ลดลงในขณะที่จำนวนของประชากรในวัยแรงงาน (อายุ ๑๕-๖๔ ปี) ยังคงเพิ่มขึ้น สำหรับประชากรสูงอายุหรือประชากรที่มีอายุ ๖๐ ปี ขึ้นไป มีจำนวนและสัดส่วนเพิ่มขึ้น และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในอนาคต กล่าวคือ ประชากรสูงอายุจะเพิ่มจากประมาณ ๕ ล้านคนในปัจจุบันเป็นประมาณ ๑๐ ล้านคนในอีก ๒๐ ปี ข้างหน้า

อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุไทย ปี พ.ศ.๒๕๔๔ โดยสถาบันเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข ซึ่งได้ดำเนินการสำรวจคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ จากผู้สูงอายุจำนวน ๙๗๐,๖๐๘ คน พบว่า ผู้สูงอายุมีการเจ็บป่วยในรอบ ๖ เดือนที่ผ่านมาถึงร้อยละ ๖๒.๒๘% เรียงอันดับโรคที่ทำให้เกิดปัญหาดังนี้ โรคข้อ ความดันโลหิตสูง เบาหวาน หอบหืด และอัมพฤกษ์หรือก่อนหน้านั้น การสำรวจข้อมูลทางสังคมโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในเดือนพฤษภาคม ๒๕๔๒ จากจำนวนผู้สูงอายุทั้งหมดประมาณ ๕.๕ ล้านคน เป็นผู้ป่วยหรือรู้สึกตัวว่าไม่สบายในระยะ ๒ สัปดาห์ก่อนการสำรวจจำนวน ๑.๗ ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ ๓๐.๖ ของผู้สูงอายุ โดยผู้สูงอายุหญิงมีอัตราการป่วยสูงกว่าผู้สูงอายุชาย คือ ร้อยละ ๓๓.๕ และร้อยละ ๒๗.๒ ตามลำดับ ผู้สูงอายุที่อาศัยในเขตเทศบาลมีอัตราการป่วยต่ำกว่าผู้สูงอายุที่อยู่นอกเขตเทศบาลเล็กน้อย คือ ร้อยละ ๒๙.๕ และร้อยละ ๓๐.๘ ของผู้สูงอายุในแต่ละเขตการปกครองตามลำดับ ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มโรคที่ผู้สูงอายุป่วยหรือรู้สึกไม่สบายมากที่สุด ๕ ลำดับแรก คือ^๔

๑. โรคระบบทางเดินหายใจ ร้อยละ ๒๕.๔
๒. ระบบกล้ามเนื้อ เส้นเอ็น กระดูก ร้อยละ ๒๑.๙
๓. โรคหัวใจหลอดเลือด ร้อยละ ๑๕.๙
๔. โรคที่อาการไม่แน่ชัดอื่น ๆ ร้อยละ ๑๑.๐
๕. โรคของต่อมไร้ท่อ ร้อยละ ๘.๗

^๒ มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, **พัฒนาผู้สูงอายุไทย ๒๕๕๘**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, ๒๕๕๘), หน้า ๘๘.

^๓ นิสา ชูโต, **คนชราไทย**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๖๕.

^๔ สถาบันเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข, **การสำรวจคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุไทย ปี พ.ศ. ๒๕๔๔**, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๔๔), หน้า ๑๓๒.

ภาคีรัฐบาลมีได้เน้นสนใจกับปัญหาสุขภาพของผู้สูงอายุ จะเห็นได้จากงานส่งเสริมสุขภาพกลุ่มผู้สูงอายุในแผนพัฒนาสาธารณสุข ฉบับที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๔) มีวัตถุประสงค์ให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพอนามัยที่พึงประสงค์ สามารถดูแลตนเองได้ สมาชิกในครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลและส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสแสดงศักยภาพในการส่งเสริมสุขภาพตนเอง ครอบครัวและชุมชน มีการจัดตั้งหน่วยบริการ สวัสดิการอเนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชนโดยให้ครอบครัวและผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการเรื่องสุขภาพอนามัยให้ครอบครัวอย่างน้อยร้อยละ ๕๐ ของประชากรผู้สูงอายุทั้งประเทศไทย ส่งผลให้อายุขัยเฉลี่ยของชายเพิ่มจาก ๖๘ เป็น ๗๐ ปี และหญิงเพิ่มจาก ๗๒ เป็น ๗๕ ปี

อย่างไรก็ตาม การดำเนินการส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุจะดำเนินการโดยรัฐบาลเพียงลำพังนั้น อาจไม่เกิดผลสำเร็จเท่าที่ควร ผู้สูงอายุ ครอบครัว ชุมชน ควรมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุด้วย โดยเฉพาะสถาบันทางศาสนา เนื่องจากสถาบันทางศาสนาเป็นทรัพยากรอันมหาศาลในการส่งเสริมสุขภาพ อย่างน้อยในด้านสุขภาพจิตและสุขภาพทางจิตวิญญาณที่มีความสำคัญยิ่ง ซึ่งนอกจากการให้พรว่า อายุ วัฒน สุขัง พลัง หรือ “ท่านจงมีสุขภาพดี” แล้ว หากมีการศึกษาให้เข้าใจจริง ๆ ว่าสุขภาพดีคืออะไร เกิดขึ้นได้อย่างไร วัดก็สามารถเป็นสถาบันส่งเสริมสุขภาพ หรือสถาบันส่งเสริมสุขภาพชีวิตอย่างแท้จริง อันเป็นการประยุกต์ธรรมะไปสู่การปฏิบัติ จนเกิดผลดีจากการปฏิบัติ หรือสุขภาพดี ซึ่งควรมีการศึกษาว่าวัดมีข้อจำกัดและศักยภาพอย่างไร และจะสนับสนุนศักยภาพหรือบทบาทวัดในการส่งเสริมความมีสุขภาพดีของประชาชนอย่างไร

ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.๒๕๔๖ ได้แบ่งช่วงวัยผู้สูงอายุ ๓ ช่วง แบ่งตาม ช่วงอายุ โดยให้คำอธิบายในแต่ละช่วง ดังนี้ วัยสูงอายุตอนต้น อายุตั้งแต่ ๖๐-๖๙ ปี เป็นช่วงที่ยังมีพลังกาย สามารถช่วยเหลือตัวเองได้วัยสูงอายุตอนกลาง ตั้งแต่อายุ ๗๐-๗๙ ปี เริ่มมีอาการเจ็บป่วย ร่างกายเริ่มอ่อนแอ มีโรคประจำตัวหรือโรคเรื้อรัง และวัยสูงอายุตอนปลาย ตั้งแต่อายุ ๘๐ ปีขึ้นไป จะเป็นช่วงวัยที่เจ็บป่วยบ่อยขึ้น อวัยวะเสื่อมสภาพ อาจมีภาวะทุพพลภาพ คำอธิบายที่กล่าวมาจะเห็นถึงความเปลี่ยนแปลงที่จะนำไปสู่การเป็นผู้สูงอายุโดยใช้ระดับอายุ หรือการใช้ความสามารถในการทำหน้าที่ของร่างกาย ปัจจัยอื่นอย่างการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจ แสดงออกมาทางสติปัญญา การรับรู้และการเรียนรู้ที่ถดถอยลง และใช้ภาวะทางสังคมเป็นความเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ สถานภาพในระบบสังคม ที่เปลี่ยนแปลงไปเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ^๕ โดยในปี ๒๕๕๗ ประชากรผู้สูงอายุตอนต้น มีจำนวน ๕.๖ ล้านคน หรือร้อยละ ๘.๖ ของประชากรทั้งหมด ผู้สูงอายุตอนกลางจำนวน ๓ ล้านคน หรือร้อยละ ๔.๖ และผู้สูงอายุตอนปลายจำนวน

^๕ ชื่นฤทัย กาญจนจิตรา และคณะ, พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.๒๕๔๖, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐๒.

๑.๔ ล้านคน หรือร้อยละ ๒.๑ ในอนาคตความต้องการการดูแลระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุก็จะสูงขึ้นตามการเป็นสังคมสูงวัยที่เพิ่มขึ้น

การอยู่อาศัยของผู้สูงอายุกับครอบครัว มีรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมในอดีตที่สังคมไทยเป็นครอบครัวขนาดใหญ่ แต่ปัจจุบันกลายเป็นครอบครัวขนาดเล็กลง โดยเฉลี่ยของขนาดครอบครัวเหลือเพียง ๓ คนต่อ ๑ ครอบครัว เมื่อครอบครัวมีขนาดเล็กลง สถานการณ์ที่ทำนายตามมา คือ ผู้สูงอายุที่อยู่ตามลำพังมีสัดส่วนสูงขึ้น ทำให้ผู้สูงอายุเผชิญปัญหาการถูกทอดทิ้ง การปล่อยให้อยู่คนเดียวตามลำพัง ประกอบกับปัญหาด้านสุขภาพ ทำให้ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ต้องได้รับการดูแลและเฝ้าระวังอย่างยิ่ง และเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุก็เลยวัยในการเป็นแรงงานที่เป็นกลุ่มที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ เมื่อวัยแรงงานลดลงก็จะส่งผลต่อภาคเศรษฐกิจของประเทศ และรัฐจะต้องแบกรับค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลเพิ่มขึ้นในการที่ต้องดูแลผู้สูงอายุ ทำให้เกิดผลกระทบต่อบรรยากาศสวัสดิการ^๖ การดำเนินชีวิตหลังเกษียณของผู้สูงอายุ หากมีการเตรียมตัวหรือได้รับความรู้เพื่อเตรียมตัว ทำให้ผู้สูงอายุมีทัศนคติที่ดีต่อชีวิตหลังเกษียณ อายุส่งผลการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุอย่างมีความสุข ผู้สูงอายุจะมองตัวเองว่ายังมีความสามารถในการใช้ชีวิตการทำงานต่าง ๆ มี สุขภาพที่ดีดูแลตนเองได้หรือแม้แต่ท่องเที่ยวได้ตามต้องการ^๗

การดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุกลายเป็นประเด็นสำคัญจากปัจจัยทางร่างกายที่มีสมรรถนะลดลงสวนทางกับอายุที่สูงขึ้น จึงทำให้ผู้สูงอายุประสบปัญหาทางสุขภาพต่าง ๆ โดยมีการสำรวจสุขภาพผู้สูงอายุไทย ในปี ๒๕๕๗ พบว่า ผู้สูงอายุที่อยู่ในสภาพพิการไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้อยู่ในสถานะ “ติดเตียง” ร้อยละ ๒ และผู้สูงอายุที่มีปัญหาการเคลื่อนไหวไม่สามารถออกจากบ้านได้โดยสะดวก หรือ “ติดบ้าน” ร้อยละ ๑๙ และผู้สูงอายุส่วนมากที่สามารถทำกิจกรรมประจำวันได้ และออกนอกบ้านไปมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในสังคม ซึ่งเป็นผู้สูงอายุที่อยู่ในสถานะ “ติดสังคม” ร้อยละ ๗๙.๕ จะพบอีกว่า ปัญหาด้านสุขภาพของผู้สูงอายุอันดับแรก คือ การเคลื่อนไหวทางร่างกาย ร้อยละ ๕๘ รองลงมา คือ ปัญหาทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย ร้อยละ ๒๔ ด้านการมองเห็น ร้อยละ ๑๙ ด้านการเรียนรู้ร้อยละ ๔ ด้านจิตใจ ร้อยละ ๓ และด้านสติปัญญา ร้อยละ ๒^๘

แม้ว่าสังคมเริ่มมีการตื่นตัวและตระหนักถึง ในการเป็นสังคมสูงอายุจึงมีการแสดง ออกมาทางนวัตกรรมต่างๆ เพื่อสนับสนุนกิจกรรมในชีวิตประจำวันที่จะสะดวกขึ้น โดยออกมาในรูปแบบของเทคโนโลยี

^๖ จิระวัฒน์ ปิ่นเปี่ยมรัชฎ์, สถานการณ์ผู้สูงอายุ, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๓๙.

^๗ พิชรภา มนูญภัทรราชย์, ชีวิตหลังเกษียณของผู้สูงอายุ, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยสังคม, ๒๕๕๔), หน้า ๑๐๘.

^๘ มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, พัฒนาผู้สูงอายุไทย ๒๕๕๘, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๕๔), หน้า ๘๙.

เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถช่วยเหลือตนเองได้ในชีวิต เช่น การจัดระบบส่งเสริม ด้านคมนาคมสาธารณะ ที่อำนวยความสะดวกต่อผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น เพื่อเป็นทางที่ทำให้คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุดีขึ้น ยังมีความพยายามของภาครัฐในการสร้างหลักประกันและการออมให้กับผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นแนวคิดการขยายโอกาส การประกันตนของผู้สูงอายุที่มีตั้งแต่ ๖๐ ปีขึ้นไปเพื่อสนับสนุนให้ประชากรมีหลักประกันความมั่นคงทางรายได้เพื่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีในยามสูงวัย

จังหวัดนครปฐม มีผู้สูงอายุที่ยังไม่ได้รับการส่งเสริมสุขภาวะเป็นจำนวนมาก ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจ ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการเตรียมความพร้อมของวัดในการส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุ จังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการจัดการและการวางแผนในการพัฒนาสังคมโดยการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาและการใช้หลักธรรมของพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางการพัฒนาสุขภาพ และส่งเสริม สุขภาวะของผู้สูงอายุทั้งด้านกาย ใจ สังคม และเพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการจัดทำนโยบาย ยุทธศาสตร์ การวางแผนเพื่อพัฒนาสุขภาพของผู้สูงอายุของคนไทยในระยะยาวต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาการส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุของวัดใน จังหวัดนครปฐม
๒. เพื่อศึกษากระบวนการเตรียมความพร้อมของวัดในการส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุ จังหวัดนครปฐม
๓. เพื่อวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคและแนวโน้มการเตรียมความพร้อมของวัดในการส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุ จังหวัดนครปฐม

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods) คือ การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษานี้ครั้งนี้ คือ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดนครปฐม

กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการศึกษานี้ครั้งนี้ คือ (ก) พระภิกษุที่จำพรรษาในเขตจังหวัดนครปฐม (ข) กลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่ในเขตจังหวัดนครปฐม ทั้งสิ้น ๓๘๔ รูป/คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง ตามลำดับ ขั้นตอน ดังนี้

๑. กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างรวมทั้งหมด โดยเทียบจากตารางสำเร็จรูป Krejcie & Morgan^๙ จากประชากร จำนวนทั้งสิ้น ๑๔๓,๕๘๗ รูป/คน^{๑๐} ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๘๔ รูป/คน

๒. กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างในแต่ละอำเภอโดยใช้วิธีการสุ่มตามลำดับชั้น (Stratified Random Sampling)^{๑๑} เพื่อให้ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง อย่างเป็นสัดส่วนตามกลุ่มประชากร

๓. เมื่อได้กลุ่มตัวอย่างในแต่ละอำเภอแล้ว ใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างในแต่ละอำเภอมีโอกาสถูกเลือกเท่าๆ กัน

ผู้ให้สัมภาษณ์รวมทั้งหมด ๑๕ รูป/คน ซึ่งเป็นพระระดับเจ้าอาวาส เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ เลขานุการเจ้าคณะอำเภอนครชัยศรี เลขเจ้าอาวาสวัดบางพระ, ครูสอนศีลธรรมชมรมผู้สูงอายุ ผู้เชี่ยวชาญด้านผู้สูงอายุ เจ้าหน้าที่ รพ.สต. ตัวแทนกลุ่มผู้สูงอายุวัดไร่ขิง ตัวแทนกลุ่มผู้สูงอายุวัดพระปฐมเจดีย์ ตัวแทนกลุ่มผู้สูงอายุตำบลสัมประทวน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณไว้ ประกอบด้วยแบบสอบถาม (Questionnaire)

ลักษณะเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaires) ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบของการส่งเสริมสุขภาพ เพื่อใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย โดยแบ่งเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ สถานภาพอายุ ลักษณะสายงาน และระดับการศึกษา ซึ่งเป็นแบบสอบถามเลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพทั่วไปการพัฒนาทุนมนุษย์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติ กับการส่งเสริมสุขภาพ ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) มีเกณฑ์การให้คะแนน ๕ ระดับ^{๑๒} เป็นการแสดงถึงระดับความรู้ ความเข้าใจ และการเตรียมความพร้อมของวัดในการส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ

^๙ โกลิธส์ ศรีทอง, *ระเบียบวิธีวิจัยทางการพัฒนาสังคม*, (ลพบุรี : ร้านคุณแหวน, ๒๕๕๖), หน้า ๗๙.

^{๑๐} กรมอนามัย, *แผนการตรวจราชการกระทรวงสาธารณสุขประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๖๐*, (กรุงเทพมหานคร: กรมอนามัย, ๒๕๖๐), หน้า ๕๖๕.

^{๑๑} สงศรี ชมพวงค์, *ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (นครศรีธรรมราช : วีพีเอส, ๒๕๕๔), หน้า ๑๐๑.

^{๑๒} สุตาภรณ์ อรุณดี, *ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการวิจัย*, (เลย: รุ่งแสงธุรกิจการพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๗๒.

ตอนที่ ๓ แนวทางการพัฒนาทุนมนุษย์ตามแนวทางสติปัญญา ๔ ซึ่งเป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open Ended Question)

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ค้นหาคุณภาพของเครื่องมือโดยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑. ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือที่สร้างไว้

๒. หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จแล้วเสนอประธาน และกรรมการที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม จำนวน ๕ ท่าน เพื่อพิจารณาทั้งเนื้อหาสาระและโครงสร้างของคำถาม รูปแบบของแบบสอบถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงครายข้อ (Index of Item-Objective Congruence : IOC)^{๑๓} ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง ๐.๘-๑.๐

๓. หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (try-out) กับกลุ่มประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือผู้มีสถานภาพเป็นบรรพชิตและกลุ่มผู้สูงอายุที่เข้าร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ภายในวัดอุทยาน ตำบลบางขนุน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี จำนวน ๓๐ รูป/คน เพื่อหาความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach)^{๑๔} ได้ค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ ๐.๘๘๑

๔. นำแบบสอบถามที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบ และจัดพิมพ์แบบสอบถามเป็นฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้ในการวิจัย

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดเก็บข้อมูลในเชิงปริมาณตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑. การจัดเตรียมเครื่องมือตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างโดยให้แบบสอบถาม (Questionnaire) แยกระหว่างลักษณะสายงานในแต่ละระดับให้ตรงกับกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการ

๒. ให้ผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ เป็นผู้ตรวจสอบจำนวน ๕ ท่าน เช่น ด้านการวิจัย ด้านการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ เป็นต้น ในการตรวจเครื่องมือว่ามีความเที่ยงตรงและสามารถใช้ในการเก็บข้อมูลได้หรือไม่

^{๑๓} บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์, สติติวิเคราะห์เพื่อการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘.

^{๑๔} Lee J. Cronbach, *Aptitudes and Instructional Methods*. A Handbook for Research On Interactions, (New York: Wiley & Sons, 1971), p. 213.

๓. ติดต่อขอหนังสือจากหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือถึงประชากรกลุ่มเป้าหมาย และออกหนังสืออนุเคราะห์ กลุ่มเป้าหมายเพื่อลงพื้นที่แจกแบบสอบถาม (Questionnaires)

๔. นำหนังสือขออนุญาตส่งและขอความร่วมมือถึงกลุ่มเป้าหมายโดยกำหนดวันที่จะไปขอแจกแบบสอบถาม (Questionnaires) ด้วยตัวเอง

๕. ตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือ แบบสอบถาม (Questionnaires) ก่อนนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

๖. รวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจักเริ่มต้นด้วยการนัดหมายวัน เวลาที่จะสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่าง พร้อมกับขอเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวกับกิจกรรมในพื้นที่ ผู้วิจัยจะต้องศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล เตรียมศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียง สมุดจดบันทึก และอุปกรณ์ต่างๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลนั้นผู้วิจัยหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นและตัวแปรตามโดยใช้การประมวลผลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์เสนอข้อมูลดังนี้^{๑๕}

๑. สถานภาพส่วนบุคคล วิเคราะห์โดยการหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

๒. ข้อมูลเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมของวัดในการส่งเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุตามหลักสัปปายะ ๗ ในจังหวัดนครปฐมใช้การวิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D (Standard Deviation)

๓. ข้อมูลที่ได้จากคำถามปลายเปิด นำมาจัดกลุ่มคำตอบวิเคราะห์รายข้อ วิเคราะห์โดยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Techniques) นำเสนอข้อมูลโดยเขียนเป็นความเรียงประกอบตาราง

ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ดำเนินการ ดังต่อไปนี้

๑) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา (Content Analysis Techniques) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

๒) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) ใช้วิธีวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงพร้อมจำแนกอย่างเป็นระบบแล้วจึงนำมาตีความหมายเชื่อมโยงความสัมพันธ์

^{๑๕} สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, การใช้สถิติในการวิจัยอย่างถูกต้องและได้มาตรฐานสากล, (กรุงเทพมหานคร : เพื่อฟ้า พร้นดั่ง, ๒๕๔๕) หน้า ๒๕๔.

และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้ โดยทำไปพร้อมกับการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งนี้ เพื่อจะได้ศึกษาประเด็นต่าง ๆ ได้ลึกซึ้ง เมื่อวิเคราะห์ประเด็นใดแล้วไม่มีความชัดเจนก็จะตามไปเก็บข้อมูลในประเด็นต่าง ๆ เหล่านั้น เพื่อตอบคำถามหลักตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย^{๑๖}

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัย พบว่า

๑) การส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุของวัดในจังหวัดนครปฐม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีสถานภาพสมรส มีวุฒิการศึกษาระดับต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย และมีอาชีพรับราชการ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุของวัดในจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านสุขภาวะทางกาย อยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านสุขภาวะทางกาย เชื่อว่า ท่านพอใจกับการนอนหลับของท่านมากน้อย ด้านสุขภาวะทางจิต เชื่อว่า ท่านคิดว่าชีวิตมีความหวังอยู่เสมอ ด้านสุขภาวะทางปัญญา เชื่อว่า เมื่อท่านมีความจำเป็นจะต้องช่วยงานการกุศลต่างๆ ท่านไม่จำเป็นต้องพึ่งเงินจากลูกหลาน และ ด้านสุขภาวะทางสังคม เชื่อว่า คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือท่าน อยู่ในระดับมากที่สุด

๒) การเตรียมความพร้อมของวัดในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ จังหวัดนครปฐม พบว่า มีการเตรียมความพร้อมสุขภาวะ ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านสุขภาวะทางกาย มีการออกกำลังกาย การป้องกันและรักษาสุขภาพ การตรวจเช็คสุขภาพร่างกายอย่างสม่ำเสมอ ด้านสุขภาวะทางจิตใจ มีการปรับเปลี่ยนสภาพจิตใจให้มีการยอมรับ มีความเชื่อในความสามารถของตนเอง เปิดใจกว้างที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ มองโลกในแง่ดี และมีความหวัง ด้านสุขภาวะทางสังคม ให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่ายังมีประโยชน์และคุณค่า เป็นที่ต้องการและยอมรับของสังคม มีการผูกมิตรหรือเข้ากับคนอื่นได้ และแบ่งปันสิ่งของหรือความรู้ที่ได้รับให้แก่ผู้อื่นเสมอ และด้านสุขภาวะทางปัญญา มี “ปัญญาบำบัด” เป็นการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุและมีการพัฒนาทั้ง ๔ ด้าน เสริมสร้างความผาสุกทางจิตวิญญาณของผู้สูงอายุตามหลักพระพุทธศาสนา มีการให้ทานรักษาศีล การเจริญสติภาวนา การแผ่เมตตา และการสวดมนต์

๓) ปัญหาอุปสรรคของวัดในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุจังหวัดนครปฐม ได้แก่ บทบาทและความสำคัญของผู้สูงอายุในสังคมมักจะถูกจำกัดให้ลดลง เนื่องจากถูกมองว่าสุขภาพไม่แข็งแรง เกิดภาวะความเจ็บป่วยหรือเกิดอุบัติเหตุได้ง่าย การสื่อสารกับคนทั่วไปทำได้ลำบาก ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีความรู้สึกละเลยตนเอง ไม่มีประโยชน์ เป็นภาระให้ลูกหลาน มีความสามารถด้านการงานและด้านการใช้ชีวิตในสังคมลดลง

^{๑๖} Denzin, N. *Sociology : Methodology; Research*, (New York: Prince Hall, 1970), pp. 218-230.

แนวโน้มนการเตรียมความพร้อมของวัดในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ จังหวัดนครปฐม ประกอบไปด้วย ๖ องค์ประกอบ :

- ๑) B = Buddhist principle (หลักพุทธธรรม)
- ๒) L = Learning (การเรียนรู้)
- ๓) P = Permanence (การปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง)
- ๔) C = Cooperation (ความร่วมมือ)
- ๕) C = Community elders (ชุมชนผู้สูงอายุ)
- ๖) N = Network (เครือข่าย) โดยใช้ชื่อย่อว่า “BLPCCN”

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

๑. ให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุในการดูแลสุขภาพของตนเอง โดยการออกกำลังกายที่เหมาะสมกับวัย และการรับประทานอาหาร เนื่องจากผู้สูงอายุส่วนใหญ่ มีโรคประจำตัว ได้แก่ โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง โรคหลอดเลือดสมอง เป็นต้น ลดการพึ่งพายา ต่าง ๆ หรือการรักษาทางการแพทย์อื่น ๆ

๒. ให้ความรู้แก่บุตรหลาน และผู้ใกล้ชิดผู้สูงอายุ ถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย สมรรถภาพ และสังคม หากบุตรหลานและผู้ใกล้ชิดเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลง ดังกล่าว และเอาใจใส่ดูแลให้มากขึ้น ช่วยให้ผู้สูงอายุปรับตัวเข้าสู่วัยสูงอายุได้อย่างมีความสุข ลดภาวะความเหงา เศร้า วิตกกังวล และเพิ่มความคิด ความจำ สมาธิในการตัดสินใจหรือสามารถเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ ของผู้สูงอายุได้ดีขึ้น

๓. จัดโครงการโดยการบูรณาการร่วมกับหน่วยงานของรัฐและเอกชน เช่น มหาวิทยาลัย โรงเรียน บริษัท ห้างร้าน ฯลฯ จัดกิจกรรมจิตอาสาไปดูแลผู้สูงอายุ ให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุมากขึ้น และเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้ร่วมกิจกรรมทางศาสนาและได้บำเพ็ญประโยชน์แก่สังคม เพื่อให้ผู้สูงอายุเห็นคุณค่าของตนเอง

บรรณานุกรม

กรมอนามัย. แผนการตรวจราชการกระทรวงสาธารณสุขประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๖๐. กรุงเทพมหานคร: กรมอนามัย, ๒๕๖๐.

โกนิฐ์ ศรีทอง. ระเบียบวิธีวิจัยทางพัฒนาสังคม. ลพบุรี : ร้านคุณแหวน, ๒๕๕๖.

จิระวัฒน์ ปิ่นเปี่ยมรัชฎ์. สถานการณ์ผู้สูงอายุ. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

ชินฤทัย กาญจนะจิตร และคณะ. พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.๒๕๕๖. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

นิสา ชูโต. **คนชราไทย**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. **สถิติวิเคราะห์เพื่อการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

พัชรภา มนูญภัทราชัย. **ชีวิตหลังเกษียณของผู้สูงอายุ**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยสังคม, ๒๕๔๔.

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. **พัฒนาผู้สูงอายุไทย ๒๕๕๘**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, ๒๕๕๘.

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. **พัฒนาผู้สูงอายุไทย ๒๕๕๘**. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๕๔.

สงศรี ชมพวงศ์. **ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. นครศรีธรรมราช : วิพีเอส, ๒๕๕๔.

สถาบันเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. **การสำรวจคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุไทย ปี พ.ศ.๒๕๕๔**. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๕๔.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๙ พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๕.

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. **การใช้สถิติในการวิจัยอย่างถูกต้องและได้มาตรฐานสากล**. กรุงเทพมหานคร : เพื่องฟ้า พรินติ้ง, ๒๕๔๕.

สุดาภรณ์ อรุณดี. **ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการวิจัย**. เลย์: รุ่งแสงธุรกิจการพิมพ์, ๒๕๕๑.

Denzin, N. **Sociology : Methodology; Research**. New York: Prince Hall, 1970.

Lee J. Cronbach. **Aptitudes and Instructional Methods**. A Handbook for Research OnInteractions. New York: Wiley & Sons, 1971.

**ความตระหนักรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชน
ในการจัดการป่าชายเลน แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร**
**Awareness and Participation of Community in Mangrove Forest
Management, Thakham Sub-District, Bangkhunthian District, Bangkok**

พระทองมี อัมสุธโซ (แอมไธสง)

Phra Thongmee Amsudhajo (Aemthaisong)

นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Student of Doctor of Philosophy (Social Development)

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Email: kwanchai_36@hotmail.co.th

Received : May 4, 2019

Revised : May 8, 2019

Accepted : May 15, 2019

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาความตระหนักรู้ของชุมชนในการจัดการป่าชายเลน แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ๒) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชายเลน แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร และ ๓) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความตระหนักรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการจัดการป่าชายเลน แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ประชากร คือ บุคคลที่อาศัยอยู่บริเวณพื้นที่จำนวน ๑,๕๙๑ คน จากนั้นเปิดตารางสุ่มอย่างง่ายของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๐๖ คน โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Random sampling) ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (mixed methods) ใช้เชิงปริมาณเป็นตัวตั้งในการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น เชิงคุณภาพใช้การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและการประชุมกลุ่มย่อยกับผู้นำชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ชาวบ้าน นักศึกษาในพื้นที่ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ผลการวิจัยพบว่า ๑) ความตระหนักรู้ของชุมชนในการจัดการป่าชายเลน แขวงท่าข้าม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (= ๒.๖๙) โดยความตระหนักรู้ของชุมชนในการจัดการป่าชายเลนมีค่าเฉลี่ยที่สูงที่สุด คือ หยุดตัดไม้ป่าชายเลนและร่วมมือกันปลูกต้นไม้ทดแทน รองลงมาคือ คนในชุมชนหากไม่ตระหนักในการอนุรักษ์ป่าชายเลน จะทำให้เกิดปัญหา

ขึ้นในอนาคตอย่างแน่นอน ขณะที่ ปัญหาในชุมชนที่พบคือ น้ำขุ่นข้น ในน้ำมีปริมาณสารพิษและการพังทลายของดิน มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ๒) การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนของชุมชนแขวงท่าข้าม ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (= ๒.๓๓) โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือมีส่วนร่วมในการดำเนิน, มีส่วนร่วมในการประเมินผล และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจตามลำดับ ๓) การจัดการป่าชายเลน แขวงท่าข้าม โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีการส่งเสริมการเรียนรู้ และสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ป่าชายเลน มีค่าเฉลี่ยที่สูงที่สุด รองลงมาคือสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชน กับหน่วยงานของรัฐและภาคี, การป้องกันการบุกรุกทำลายพื้นที่ป่าชายเลน และ การสร้างระเบียบ กฎเกณฑ์เพื่อควบคุมสมาชิกในชุมชนตามลำดับ ๔) การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างความตระหนักรู้ กับการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการจัดการป่าชายเลน แขวงท่าข้าม พบว่า ความตระหนักรู้มีความสัมพันธ์ เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีส่วนร่วมในการดำเนินการ มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และมีส่วนร่วมในการประเมินผล มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เชิงบวกเท่ากับ ๐.๔๕๗, ๐.๗๗๕, ๐.๗๗๙, ๐.๖๙๔ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ทุกด้าน

คำสำคัญ : ความตระหนักรู้, การมีส่วนร่วม, การจัดการป่าชายเลน

Abstract

The main objectives of the study are: 1) to study an awareness of community in mangrove forest management, Thakham Sub-district, Bangkhunthian District, Bangkok; 2) to study the participation of community in mangrove forest management, Thakham Sub-district, Bangkhunthian District, Bangkok; 3) to study the relationship between an awareness and participation of community and mangrove forest management, Thakham Sub-district, Bangkhunthian District, Bangkok. The mixed methods were conducted in this study. For quantitative method, questionnaire was used to collect data from 306 respondents living in mangrove forest community, being randomly chosen from 1,591, while techniques like participatory observation, in-depth interview and focus group with key informants, namely, community leaders, District administrative organization officials, villagers and students in mangrove forest community were employed to gather data for qualitative one. Statistical techniques such as frequencies, mean and standard deviation were used to analyze quantitative information, whereas content analysis was carried out for qualitative data. The findings of this study are concluded as follows: 1) The overall

awareness of community in mangrove forest management, Thakham Sub-district, Bangkhunthian District, Bangkok were found at the high level. Out of 15 items, “stop mangrove forest logging and help each other to plant it instead” was ranked at the highest level, followed by “If community people do not aware of mangrove forest preservation will certainly bring about the problem in the near future”, whereas “The community problem: muddy and toxic contaminated water and soil erosion” was noted the least level. 2) The overall participation of community in mangrove forest management, Thakham Sub-district, Bangkhunthian District, Bangkok were found at the moderate level. Out of 4 aspects, participation in getting benefits was ranked at the highest level, followed by participation in carrying out activities, evaluation and decision making, respectively. 3) The overall mangrove forest management of community, Thakham Sub-district, Bangkhunthian District, Bangkok were found at the moderate level. Out of 4 aspects, to support learning and create an awareness in mangrove forest preservation was ranked at the highest level, followed by to create cooperation between community and government and concerned parties, to prevent encroachment and destroy mangrove forest areas, and to formulate rules and regulations for controlling community members, respectively. 4) The relationship between an awareness and participation of community and mangrove forest management, Thakham Sub-district, Bangkhunthian District, Bangkok, was found that an awareness had positive association with participation of community and mangrove forest management with statistical significance at 0.01 level of confidence.

Keywords: Awareness, Participation, Mangrove Forest Management

บทนำ

ป่าชายเลนเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบนิเวศชายฝั่ง ซึ่งเป็
 ถิ่นกำเนิดเป็นแหล่งที่อยู่อาศัย แหล่งเพาะพันธุ์และแหล่งเจริญเติบโตของสิ่งมีชีวิตหลากหลายชนิดทั้งพืช
 และสัตว์ นอกจากนี้ป่าชายเลน มีบทบาทสำคัญในการรักษาความสมดุลของสิ่งแวดล้อม บริเวณชายฝั่ง
 โดยช่วยป้องกันภัยธรรมชาติ โดยเฉพาะเป็นเกราะกำบังและลดความรุนแรงของคลื่นลมที่กระทบชายฝั่ง
 ช่วยป้องกันการกัดเซาะดินที่อยู่บริเวณชายฝั่งทะเลไม่ให้เกิดการพังทลาย เป็นแหล่งดักตะกอนและสิ่งปฏิกูล
 และสารพิษต่าง ๆ มิให้ไหลลงสู่ทะเลในบริเวณชายฝั่งและลงสู่ทะเล โดยรากของต้นไม้ป่าชายเลนที่งอก

ออกมาเหนือพื้นดินจะทำหน้าที่คล้ายตะแกรงธรรมชาติที่งอกขยายตัวออกไปในทะเล รากของต้นไม้เหล่านั้นจะช่วยทำให้ตะกอนที่ลอยมากับน้ำนั้นทับถมกัน จนเกิดเป็นหาดเลนงอกใหม่ซึ่งเหมาะแก่การเกิดและขยายของพันธุ์ไม้ป่าชายเลน และการเพาะเลี้ยงประมงชายฝั่งได้เป็นอย่างดี

มนุษย์ใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน เพื่อเป็นแหล่งอาหาร ประกอบอาชีพ การทำประมง โดยสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น จากการเพาะเลี้ยงหรือจับสัตว์น้ำตามธรรมชาติ อีกทั้งการนำไม้จากป่าชายเลนมาใช้ประโยชน์ในลักษณะต่าง ๆ กันหลากหลายรูปแบบ เช่น การเผาถ่าน โดยเฉพาะไม้โกงกางถือว่าเป็นถ่านที่มีคุณภาพดี นอกจากนี้ยังนำไปใช้ทำเฟอร์นิเจอร์ วัสดุก่อสร้าง เป็นต้น พันธุ์ไม้ป่าชายเลนหลายชนิดยังสามารถนำมาใช้เป็นยาสมุนไพรได้อีกด้วย ทำให้การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าชายเลนช่วยเพิ่มเศรษฐกิจของประเทศได้เป็นอย่างมาก

อำเภอบางขุนเทียน เป็นอำเภอที่เก่าแก่ สันนิษฐานว่าก่อตั้งในปี พ.ศ. ๒๔๑๐ เดิมขึ้นอยู่กับ จังหวัดธนบุรี ซึ่งต่อมาพื้นที่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของอำเภอ (บริเวณริมคลองด่าน คลองดาวคะนองและคลองบางขุนเทียน) มีความเจริญและมีชุมชนเพิ่มขึ้นทางราชการจึงได้จัดตั้ง เทศบาลนครธนบุรีขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๗๙ โดยให้ตำบลบางค้ออยู่ในท้องที่ด้วยจัดตั้งสุขาภิบาลบางขุนเทียน ขึ้นในพื้นที่บางส่วนของตำบลบางขุนเทียนและตำบลบางมด ในปี พ.ศ. ๒๕๐๘ ภายหลังได้มีการรวมจังหวัดธนบุรีและจังหวัดพระนครเป็นนครหลวงกรุงเทพธนบุรี และเปลี่ยนเป็นกรุงเทพมหานคร แบ่งพื้นที่ออกเป็นเขตและแขวง แทนอำเภอและตำบล อำเภอบางขุนเทียน จึงได้รับการเปลี่ยนแปลงฐานะเป็นเขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ต่อมาในพื้นที่เขตมีประชากรหนาแน่นขึ้นมากเพื่อให้หน่วย งานต่างๆ สามารถดูแลประชาชนได้อย่างทั่วถึง กรุงเทพมหานครจึงตั้งสำนักงานเขตบางขุนเทียนสาขา ๑ ดูแลพื้นที่ ๔ แขวง ซึ่งได้แยกออกไปเป็นเขตจอมทองในปี พ.ศ. ๒๕๓๒ และ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้มีประกาศกระทรวงมหาดไทย แยกแขวงบางบอนออกไปตั้งเป็นเขตบางบอน

พื้นที่ป่าชายเลนบางขุนเทียน ตั้งอยู่ในท้องที่หมู่ที่ ๙ และหมู่ที่ ๑๐ แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน เดิมที่ดินบริเวณป่าชายเลนดังกล่าวเป็นเขตป่าไม้ถาวรแห่งชาติ อยู่ในความดูแลของกรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งได้ประกาศจัดพื้นที่แถบชายฝั่งทะเล ๓ จังหวัด ได้แก่ สมุทรปราการ สมุทรสาคร และจังหวัดธนบุรี (ในขณะนั้น) ให้เป็นพื้นที่จัดที่ดินทำกินตามพระราชบัญญัติจัดที่ดินทำกิน พ.ศ. ๒๕๑๑ และได้กันพื้นที่แถบชายฝั่งทะเลไว้ประมาณ ๑ กิโลเมตร เพื่อใช้เป็นแนวกันชนน้ำทะเลกัดเซาะ โดยยังไม่ได้มีการศึกษาการแก้ไขปัญหการกัดเซาะชายฝั่งทะเลดังกล่าว ดังนั้นในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๑๑ - ๒๕๒๖ พื้นที่ป่าไม้ถูกน้ำทะเลกัดเซาะจนเสียหายเกือบหมด และเลยเข้ามาในที่ดินทำกินของสมาชิกนิคมสหกรณ์บ้านไร่ด้วย ซึ่งชาวบ้านบางรายได้ตระหนักถึงสภาพปัญหานี้เป็นอย่างดี จึงได้พยายามป้องกันพื้นที่ของตนเอง ด้วยการทิ้งหินตามแนวชายฝั่งที่ปิดล้อมดิน และจากปัญหาดังกล่าวประชาชนจึงได้ร้องเรียนขอให้

กรุงเทพมหานครให้ความช่วยเหลือ กรุงเทพมหานครจึงได้มีหนังสือแจ้งให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ทราบปัญหา และขอให้กันที่ดินบริเวณดังกล่าวให้กรุงเทพมหานครดูแลเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๘ เพื่อจะดำเนินการ ป้องกันปัญหาน้ำทะเลกัดเซาะ ต่อมาคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ ได้เดินทางมาตรวจสอบสถานที่และ นำเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณา ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๓๒ จำแนกพื้นที่ ป่าชายเลนในเขตบางขุนเทียน จำนวน ๒,๗๓๕ ไร่ ออกจากป่าไม้ถาวรแห่งชาติและให้กรุงเทพมหานคร ดำเนินการปรับปรุงพื้นที่เพื่อป้องกันการพังทลายของชายฝั่ง ปลูกสร้างสวนป่าและเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ ของประชาชน

ป่าชายเลนบางขุนเทียนเป็นระบบนิเวศที่ผูกพันกับวิถีชีวิตคนบางขุนเทียน ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบ อาชีพการเพาะเลี้ยงกุ้งแบบธรรมชาติ ซึ่งการเลี้ยงกุ้งแบบธรรมชาติ หมายถึง การเลี้ยงกุ้งโดยใช้ลูกกุ้ง ธรรมชาติและไม่มีการให้อาหารเสริมตามบริเวณชายฝั่งที่มีน้ำขึ้น-ลง แต่เดิมเป็นการเลี้ยงกุ้งในบริเวณ นาข้าว โดยเมื่อถึงฤดูน้ำหลาก น้ำทะเลท่วมบริเวณนาข้าว พร้อมทั้งนำเอาลูกพันธุ์กุ้งและปลาเข้ามาด้วย เมื่อน้ำลดกุ้งปลาที่ตกค้างอยู่ในนาก็เจริญเติบโต เจ้าของสามารถนำมาบริโภคและจับขายได้ แต่ในปัจจุบัน วิถีชีวิตการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำอย่างในอดีตกำลังจะสูญสลายลงไป เพราะการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลน ซึ่งเปรียบเสมือนที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตหลากหลายชนิด ตั้งแต่ผู้ผลิตเบื้องต้น เช่น พืช น้ำ สาหร่ายเซลล์เดียว ไปจนถึงสิ่งมีชีวิตขนาดใหญ่ เช่น กุ้ง ปู และปลา เป็นต้น การลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนส่งผลกระทบต่อกระบวนการ และกลไกการควบคุมความอุดมสมบูรณ์ของสารอาหารและสิ่งมีชีวิตในป่าชายเลน โดยลักษณะการถ่ายทอด พลังงานในระบบนิเวศใด ๆ มักจะเกิดขึ้นในทิศทางเดียวกัน เมื่อมีสิ่งรบกวนก็จะทำให้ระบบนิเวศนั้น ๆ ได้รับผลกระทบทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบชนิดและความหนาแน่นของสิ่งมีชีวิต ซึ่งการ เปลี่ยนแปลงดังกล่าวย่อมส่งผลกระทบต่อความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์น้ำในพื้นที่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นอกจากนั้นการสูญเสียพื้นที่ป่าชายเลนที่เปรียบเสมือนแนวเขื่อนป้องกันคลื่นลมตามธรรมชาติ ยังส่งผล ทำให้เกิดปัญหาการกัดเซาะ สูญเสียพื้นที่ตามแนวชายฝั่ง ซึ่งหากไม่มีการแก้ปัญหากันอย่างจริงจังในอนาคต บางขุนเทียนอาจจะกลายเป็นพื้นที่ท้องทะเลได้

ปัจจุบันหลักเขตกรุงเทพมหานคร หลักที่ ๒๘ เขตบางขุนเทียนเดิมปักอยู่บนแผ่นดินแบ่งเขตกับ จังหวัดสมุทรปราการ แต่ปัจจุบันกลับปักอยู่กลางเว้า น้ำ ย่อมเป็นประจักษ์พยานปัญหาที่ดินถูกน้ำทะเล กัดเซาะในพื้นที่บริเวณนี้เป็นอย่างดี ปัญหาน้ำทะเลกัดเซาะชายฝั่งบางขุนเทียน ๑ ใน ๕๐ เขตการปกครอง ของกรุงเทพมหานคร (กทม.) ที่กำลังเผชิญหน้ากับภัยธรรมชาติครั้งสำคัญที่กำลังทำลายผืนดินของประเทศให้ สูญหายไปเฉลี่ยปีละประมาณ ๒๕ เมตร หรือคิดเป็นมูลค่ากว่า ๑ แสนล้านบาท พื้นที่ชายฝั่งทะเล บางขุนเทียนมีระยะทางยาวกว่า ๔.๗ กิโลเมตร และกว่า ๒๐ ปีที่ผ่านมา คือ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ - ๒๕๖๒ พื้นที่ที่ถูกคลื่นเซาะไปแล้วกว่า ๙๐๐ เมตร อีกทั้งยังเกิดการทรุดตัวของดินปีละกว่า ๑-๒ เซนติเมตร

หากไม่เร่งแก้ อาจเกิดการกัดเซาะไปถึงพื้นที่รอบ ๆ ถนนพระราม ๒ แม้ที่ผ่านมามีความพยายามแก้ไข แต่ยังไม่สามารถหยุดยั้งการคืบคลานกัดเซาะนี้ลงได้ ปัจจุบันสถานการณ์ขณะนี้อยู่ในขั้นรุนแรง ทางกทม. จึงต้องเร่งดำเนินการให้เร็วขึ้นด้วยการปักไม้ไผ่ เพื่อให้เกิดตะกอนสะสม ขึ้นตอนต่อมาก็คือปลูกป่าชายเลน ส่วนการแก้ปัญหาระยะยาวจะต้องสร้างเขื่อนแนวกันชายฝั่ง ที่ผ่านมามีกระบวนการป้องกันชายฝั่งมา โดยตลอด เช่น เชิญผู้เชี่ยวชาญจากญี่ปุ่นมาให้คำแนะนำ เนื่องจากประเทศญี่ปุ่นมีสภาพแวดล้อมชายฝั่ง คล้ายไทย ได้คำแนะนำในการป้องกันน้ำกัดเซาะชายฝั่งจากผู้เชี่ยวชาญชาวญี่ปุ่นว่า ต้องสร้างที่กรอยน์ แต่สุดท้ายติดขัดเรื่องความเห็นแตกต่างจากนักวิชาการหลายฝ่ายว่าสมควรสร้างหรือไม่ รวมถึงมีการ ต่อต้านจากนักอนุรักษ์ จึงทำให้ทุกวันนี้ยังไม่มีคำตอบที่ชัดเจน

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมานี้ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาเรื่อง ความตระหนักรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการป่าชายเลน แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ที่เล็งเห็นความสำคัญของ ทรัพยากรป่าชายเลน จึงหันมาคิดหาวิธีการทำอย่างไร ให้คนในชุมชนได้รู้ข้อมูลทรัพยากรในชุมชนและ การใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน เพื่อหาแนวทางการจัดการร่วมกันของคนในชุมชน จึงเกิดเป็นโครงการ วิจัยเรื่องนี้ขึ้น ผลที่คาดว่าจะได้รับคือ ชุมชนได้รู้ถึงข้อมูลทรัพยากรและการใช้ประโยชน์ เพื่อเป็นแนวทาง ในการบริหารจัดการป่าชายเลน แบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนเอง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาความตระหนักรู้ของชุมชนในการจัดการป่าชายเลน แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร
๒. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชายเลนแขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร
๓. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความตระหนักรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการจัดการ ป่าชายเลน แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร

ขอบเขตการวิจัย

๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา เป็นการศึกษาถึงความตระหนักรู้และการมีส่วนร่วมในด้านต่าง ๆ ของชุมชน กับการจัดการป่าชายเลน แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ในส่วนของการมีส่วนร่วมของ ชุมชนในการจัดการป่าชายเลน แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ใช้องค์ประกอบ ๔ ด้าน คือ

- ๑) มีส่วนร่วมตัดสินใจ
- ๒) มีส่วนร่วมดำเนินการ
- ๓) มีส่วนร่วมรับผลประโยชน์
- ๔) มีส่วนร่วมในการประเมินผล

ในส่วนของการจัดการป่าชายเลนของชุมชน ใช้อ้างอิงประกอบสำคัญ ๔ ประการ ดังนี้

- ๑) ป้องกันการบุกรุกทำลายและเพิ่มพื้นที่ป่าชายเลน
- ๒) สร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับหน่วยงานของรัฐและภาคี
- ๓) ส่งเสริมการเรียนรู้และสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชายเลน
- ๔) สร้างระเบียบ กฎเกณฑ์เพื่อควบคุมสมาชิกในชุมชน

๒. ขอบเขตด้านประชากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยเป็นหัวหน้าครัวเรือน กรรมการชุมชน ผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชน ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณป่าชายเลนมี ๖ ชุมชน ได้แก่ ๑) ชุมชนคลองพิทยาลงกรณ์ ๒) ชุมชนหลวงพ่เต่า ๓) ชุมชนศรีภูมิ ๔) ชุมชนแสนตอ ๕) ชุมชนเสาธง ๖) ชุมชนชายทะเล แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร จำนวน ๑,๕๙๑ คน แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า ๓ ปี

๓. ขอบเขตด้านพื้นที่ ชุมชนแขวงท่าข้าม หมู่ ๙ และหมู่ ๑๐ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีอาณาเขตติดต่อกับป่าชายเลน และคนในชุมชนมีวิถีการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพที่ใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

๔. ขอบเขตด้านระยะเวลา การศึกษาในครั้งนี้เริ่มตั้งแต่เดือน มีนาคม ๒๕๖๐ - เมษายน ๒๕๖๑

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. ระเบียบวิธีวิจัย การวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยแบบผสมวิธีทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ

๒. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ บุคคลที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณซึ่งติดกับป่าชายเลน ๖ ชุมชน ได้แก่

๑. ชุมชนคลองพิทยาลงกรณ์ ๒. ชุมชนหลวงพ่เต่า ๓. ชุมชนศรีภูมิ ๔. ชุมชนแสนตอ ๕. ชุมชนเสาธง ๖. ชุมชนชายทะเล แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร จำนวน ๑,๕๙๑ คน (ที่มา : สถิติตามทะเบียนราษฎร เขตบางขุนเทียน ณ เดือน มีนาคม ๒๕๖๐) ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า ๓ ปี

กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนติดกับป่าชายเลนทั้งหมด ๖ ชุมชน ได้แก่ ๑) ชุมชนคลองพิทยาลงกรณ์ ๒) ชุมชนหลวงพ่เต่า ๓) ชุมชนศรีภูมิ ๔) ชุมชนแสนตอ ๕) ชุมชนเสาธง ๖) ชุมชน

ชายทะเล จำนวน ๑,๕๙๑ คน จากนั้นเปิดตารางสุ่มรายชื่อของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๐๖ คน (เก็บจริง ๓๑๐ คน) โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Random sampling)

๓. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในศึกษาครั้งนี้ ได้ดำเนินการดังนี้

๑) ขอนหนังสือแนะนำตัวจากหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) คือ ลงสนามในพื้นที่เพื่อศึกษาความตระหนักรู้ของชุมชน ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน การมีส่วนร่วมและการจัดการป่าชายเลนของพื้นที่ ๖ ชุมชน ได้แก่ ๑) ชุมชน คลองพิทยาลงกรณ์ ๒) ชุมชนหลวงพ่อดำ ๓) ชุมชนศรีภูมิ ๔) ชุมชนแสนตอ ๕) ชุมชนเสาธง ๖) ชุมชน ชายทะเล เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร โดยข้อมูลจะได้มาจากการสัมภาษณ์กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำ ชุมชน พระสงฆ์และกรรมการหมู่บ้าน นักเรียน/นักศึกษา

๓) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ศึกษาข้อมูลที่ได้มาจากตำรา เอกสาร บทความ บทความออนไลน์ รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง บทความวิชาการ ทฤษฎี หลักการ รายงานการประชุม จากหน่วยงาน หรือองค์การที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกพื้นที่เกี่ยวกับป่าชายเลน เพื่อการวิจัยและสร้างเครื่องมือวิจัย ให้ครอบคลุมความมุ่งหมายของการวิจัย

๔) แจกแบบสอบถามและอธิบายวิธีตอบแบบสอบถามอย่างละเอียด

๕) หลังจากผู้ตอบแบบสอบถามตอบคำถามเสร็จแล้ว ผู้วิจัยจะตรวจสอบความถูกต้องคำตอบ ทุกหน้า หากพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามคนใดตอบไม่ครบ ผู้วิจัยจะขอความร่วมมือให้ตอบแบบสอบถาม เพิ่มเติม เพื่อให้ได้คำตอบที่สมบูรณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

๑. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นหรือเนื้อหา โดยการจำแนกถ้อยคำหรือ ข้อความที่กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็น แล้วนำมาตีความสังเคราะห์และวิเคราะห์ด้วยหลักและเหตุผล สร้างข้อสรุปแบบอุปนัย อภิปรายถึงข้อเท็จจริงที่ค้นพบตามสภาพการและประเด็นสำคัญ เพื่อตอบคำถาม การศึกษาตามประเด็นสำคัญ

๒. แบบสอบถาม ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ ประมวลผลข้อมูลด้วยสถิติร้อยละและความถี่ ประกอบการอธิบายความเชิงพรรณนา เพื่ออธิบายความตระหนักรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชน กับการจัดการป่าชายเลน แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร

ผลการวิจัย

ข้อมูลได้มาจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม (focus group) จากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ตามประเด็น การสัมภาษณ์ ๓ ประเด็น คือ ๑. ความตระหนักรู้ของชุมชนในการจัดการป่าชายเลน ๒. การมีส่วนร่วมในการป้องกันป่าชายเลน ๓. การจัดการป่าชายเลน กล่าวคือ (๑) การป้องกันการบุกรุกทำลายและเพิ่มพื้นที่ป่าชายเลน (๒) การสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับหน่วยงานของรัฐและภาคี (๓) การส่งเสริมการเรียนรู้และสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชายเลน (๔) การสร้างระเบียบ กฎเกณฑ์ เพื่อควบคุมสมาชิกในชุมชน

ผลการศึกษาปรากฏ ดังนี้

๑. ความตระหนักรู้ของชุมชนในการจัดการป่าชายเลน

ความตระหนักรู้ของชุมชนในการจัดการป่าชายเลน แห้วงท่าข้าม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (= ๒.๖๙) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความตระหนักรู้ของชุมชนในการแก้ไขปัญหาป่าชายเลนที่ดีที่สุด คือ หยุดตัดไม้ป่าชายเลนและร่วมมือกันปลูกต้นไม้ทดแทน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เป็นข้อคะแนนที่สูงที่สุด (= ๒.๙๕) รองลงมาคือ คนในชุมชนหากไม่ตระหนักในการอนุรักษ์ป่าชายเลน จะทำให้เกิดปัญหาลื่นในอนาคตอย่างแน่นอน

๒. การมีส่วนร่วมในการป้องกันป่าชายเลน

การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนของชุมชน แห้วงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน พบว่า ชุมชนให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนในภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง (= ๒.๓๓) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (= ๒.๘๔) รองลงมามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง (= ๒.๒๙) มีส่วนร่วมในการประเมินผล (= ๒.๑๘) และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (= ๒.๐๑) ตามลำดับ

๓. การจัดการป่าชายเลน

พบว่า ชุมชนชายทะเลทั้ง ๖ ชุมชนมีวิธีการจัดการกับป่าชายเลน ดังนี้

๓.๑ การป้องกันการบุกรุกทำลายและเพิ่มพื้นที่ป่าชายเลน

สถานการณ์ปัจจุบันป่าชายเลนแห้วงท่าข้าม กำลังอยู่ในภาวะวิกฤต เนื่องจากพื้นที่ป่าจำนวนมาก ถูกทำลายจนหมดสภาพ และพื้นที่ที่เหลือได้รับผลกระทบจนเสื่อมสภาพไปเป็นจำนวนไม่น้อย จนเหลือเนื้อที่ลดน้อยลงทุกปี แม้ว่ากรุงเทพมหานครจะได้ให้ความสำคัญโดยการออกมาตรการต่าง ๆ เพื่อหยุดยั้งการบุกรุกทำลายป่าและเร่งรัดการปลูกและฟื้นฟูป่าชายเลน ก็ทำให้ป่าชายเลนเป็นระบบนิเวศที่อ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงมากเช่นกัน ดังนั้นการป้องกันการบุกรุกทำลายป่าชายเลนในแห้วงท่าข้าม ปรากฏรายละเอียดจากการประชุมกลุ่มย่อย มีดังนี้

๑) คนในชุมชนควรมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นของการฟื้นฟู การให้ชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจ ถึงเหตุผลว่า ทำไมจึงต้องมีการฟื้นฟูและป้องกันป่าชายเลนคือ คนในชุมชนต้องช่วยกันดูแลบำรุงรักษา และการปลูกซ่อมแซมป่าชายเลน และชุมชนจะได้อะไรจากการฟื้นฟูป่าชายเลน เป็นต้น

๒) ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้คนในชุมชนมีส่วนร่วม ในการปลูกป่าและฟื้นฟูป่าชายเลน อย่างต่อเนื่องทั้งในที่ดินของรัฐและที่ดินเอกชน โดยให้มีการขยายพันธุ์ไม้ป่าชายเลนที่มีความหลากหลาย ทั้งชนิดที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจและชนิดที่หายากหรือใกล้จะสูญพันธุ์ เพื่อดำรงความอุดมสมบูรณ์ของ ป่าชายเลน จะทำให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพไปด้วย

๓) ควรมีสิ่งจูงใจในประโยชน์ที่ประชาชนในชุมชนจะได้รับจากการคุ้มครองป้องกันและฟื้นฟู ดูแลรักษาป่าชายเลน เช่น รางวัลมอบให้แก่ชุมชน หรือแม้แต่การให้ความช่วยเหลือทางด้านวิชาการ และความช่วยเหลือทางด้านอื่น ๆ ที่จำเป็น ซึ่งจะเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่เสริมสร้างศักยภาพให้เกิดขึ้นในชุมชน ในการจัดการบริหารป่าชุมชนชายเลนแนวทำข้าม เขตบางขุนเทียนต่อไป

๔) ปรับปรุงระบบการอนุรักษ์และป้องกันรักษาป่าชายเลน ให้มีการร่วมมือและประสานงาน ระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบมากยิ่งขึ้น และให้มีการพัฒนาและปรับปรุงบทบาทของเจ้าหน้าที่หน่วย ป้องกันรักษาป่าและหน่วยจัดการป่าชายเลน จากการป้องกันปราบปรามและการควบคุมการทำไม้ มาเป็น นักส่งเสริมและพัฒนาป่าชายเลนมากขึ้น

๕) ควรมีการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจให้กับชุมชน ในการพัฒนาและส่งเสริมความร่วมมือ ของประชาชนในชุมชนแนวทำข้าม เขตบางขุนเทียน ในด้านการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนอย่าง ต่อเนื่อง จะทำให้เกิดจิตสำนึกและเห็นคุณค่าความจำเป็น ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรให้มีความรัก และหวงแหนป่าชายเลนในชุมชนของตนต่อไป

๖) ผู้นำชุมชนและเครือข่าย ควรมีความเข้มแข็งเพื่อให้ชุมชนคนชายฝั่งทะเลจะได้แลกเปลี่ยน เรียนรู้ซึ่งกันและกัน และหาแนวทางในการที่จะสนับสนุนการทำงานฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชาย เลนระหว่างกัน เมื่อชุมชนมีความเข้มแข็งก็จะประสบผลสำเร็จมากขึ้น ในการร่วมมือกันทำกิจกรรมเพื่อ ทำนุบำรุงชุมชนในอนาคต

อย่างไรก็ตามแนวคิดของประชาชนทั้ง ๖ ข้อ หากคนในชุมชนแนวทำข้าม เขตบางขุนเทียน ไม่นำ ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมก็จะไม่เกิดประโยชน์ต่อชุมชน เพราะชุมชนมีการต่อสู้ที่ยาวนานกับความไม่เป็น ธรรมและอิทธิพลของภาคธุรกิจ ที่ส่งผลถึงการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรในพื้นที่ และเดือดร้อนถึงการ ทำมาหากินของประชาชนในชุมชน ดังนั้นชุมชนต้องมีส่วนร่วมกันรักษาทรัพยากรป่าชายเลนของตนเอง ตลอดไป

๓.๒ การสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับหน่วยงานของรัฐและภาคี

ป่าชายเลนที่พบอยู่ในบริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเลของแขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน มีสภาพค่อนข้างเสื่อมโทรม เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากคลื่นและกระแสน้ำที่มีความรุนแรงมาก โดยพบว่าป่าชายเลนบริเวณนี้ น้ำจะขึ้นอยู่ตลอดชายฝั่งทะเลแต่เป็นแนวแคบ ๆ ประมาณ ๐-๑๕๐ เมตร เดิมที่ดินบริเวณป่าชายเลน เป็นเขตป่าไม้ถาวรแห่งชาติอยู่ในความดูแลของกรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งได้ประกาศจัดพื้นที่แถบชายฝั่งทะเล ๓ จังหวัด ได้แก่ สมุทรปราการ สมุทรสาครและกรุงเทพมหานคร ให้เป็นพื้นที่จัดที่ดินทำกินตามพระราชบัญญัติจัดที่ดินทำกิน พ.ศ. ๒๕๑๑ และได้กันพื้นที่แถบชายฝั่งทะเลไว้ประมาณ ๑ กิโลเมตร เพื่อใช้เป็นแนวกันชนน้ำทะเลกัดเซาะ โดยยังไม่ได้มีการศึกษาการแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเลดังกล่าว ดังนั้นในช่วงปี พ.ศ.๒๕๑๑ - ๒๕๒๖ พื้นที่ป่าไม้ถูกน้ำทะเลกัดเซาะจนเสียหายเกือบหมด ซึ่งชาวบ้านบางรายได้พยายามป้องกันพื้นที่ของตนเอง ด้วยการทิ้งหินตามแนวชายฝั่งที่ปิดล้อมดินและจากปัญหาดังกล่าว ประชาชนได้ร้องเรียนขอให้กรุงเทพมหานครให้ความช่วยเหลือ กรุงเทพมหานครจึงได้มีหนังสือแจ้งให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ทราบปัญหา ดังนั้น พล.ต.อ.อัศวิน ขวัญเมือง ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ในฐานะประธาน ภาคีเครือข่ายของกรุงเทพมหานคร ดำเนินการฟื้นฟูและบำรุงรักษาทะเลกรุงเทพฯ เป็นประธานเปิด “โครงการปลูกป่าในใจคนตามศาสตร์พระราชา” และเปิดเส้นทางศึกษาและชมธรรมชาติป่าชายเลนชายทะเลบางขุนเทียน พร้อมนำคณะผู้บริหารกรุงเทพมหานคร ผู้อำนวยการเขต ภาคีเครือข่าย ประชาชนและสื่อมวลชน ร่วมปลูกป่าชายเลนบนพื้นที่นาร่อง ๑๐ ไร่ ณ แปลงปลูกป่าชายเลนชายทะเลบางขุนเทียน เขตบางขุนเทียน กรุงเทพฯ เพื่อดำเนินการฟื้นฟูป่าชายเลนกรุงเทพมหานครสร้างผืนป่าให้แผ่นดิน โดยน้อมนำแนวพระราชดำริด้านการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำทะเลกัดเซาะแนวชายฝั่ง และคืนความสมดุลของระบบนิเวศชายฝั่งทะเลของกรุงเทพมหานคร

๓.๓ การส่งเสริมการเรียนรู้และสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชายเลน

ในอดีตพื้นที่ชายฝั่งทะเลบางขุนเทียน เป็นแนวฝั่งที่มีความสมบูรณ์มาก แต่เนื่องจากป่าชายเลนบริเวณนี้ได้ถูกบุกรุกตัดไม้ขายเลนลง เพื่อการทำนาทุ่งเป็นส่วนใหญ่ และรวมถึงได้รับอิทธิพลจากลมแรงและคลื่นบริเวณชายฝั่ง ทำให้ป่าชายเลนบริเวณชายฝั่งถูกทำลายเป็นจำนวนมาก ต่อมาในปี พ.ศ.๒๕๓๒ ได้มีมติคณะรัฐมนตรี ให้จำแนกพื้นที่ป่าชายเลนบางขุนเทียน ออกจากป่าไม้ถาวรแห่งชาติ และกรมป่าไม้ได้มอบพื้นที่ให้เป็นที่ดินในความดูแลของกรุงเทพมหานครจำนวน ๒,๗๓๕ ไร่ จากนั้นได้มีการจัดพื้นที่ให้ประชาชนเข้ามาทำมาหากิน ส่งผลให้ป่าชายเลนถูกบุกรุกทำลาย เพื่อเปลี่ยนสภาพเป็นนาทุ่ง และจากการเปลี่ยนแปลงของกระแสน้ำหนุนและคลื่นทะเลบริเวณปากอ่าวไทย ทำให้ชายฝั่งทะเลถูกกัดเซาะพังทลายเสียหาย ในปัจจุบันจะเห็นได้ว่า พื้นที่ป่าชายเลนแขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน เสื่อมโทรมและลดจำนวน

ลงอย่างมาก เนื่องจากถูกบุกรุกทำลายด้วยสาเหตุหลากหลายประการ ความเสื่อมโทรมของป่าชายเลน ได้ส่งผลกระทบต่อมนุษย์ในด้านต่าง ๆ มากมาย เช่น ผู้ประกอบอาชีพประมงชายฝั่ง ขาดรายได้เลี้ยง ครอบครัวยุคนึงที่อาศัยใกล้ชิดกับป่าชายเลน ขาดแคลนอาหารทะเลในการบริโภค รวมถึงคนนอกพื้นที่ได้ รับผลกระทบจากราคาอาหารทะเลที่เพิ่มสูงขึ้นเนื่องจากปริมาณสัตว์น้ำเศรษฐกิจลดจำนวนลง เป็นต้น ดังนั้นแนวทางการอนุรักษ์ป่าชายเลนสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

๑) สร้างจิตสำนึกและเสริมสร้างแรงจูงใจต่าง ๆ ให้กับชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีความรู้และความ เข้าใจเกี่ยวกับระบบนิเวศและความสำคัญของป่าชายเลน และสร้างความเข้าใจให้กับประชาชนในชุมชน ให้เข้าใจว่าตนเองจะเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์จากการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน

๒) กำหนดกฎระเบียบการใช้ประโยชน์ป่าชายเลนของชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาค ส่วน เช่น กฎระเบียบเกี่ยวกับการห้ามตัดไม้ในป่าชายเลน

๓) กำหนดพื้นที่และช่วงเวลาในการอนุรักษ์ทรัพยากรประมง เช่น ห้ามจับปลาในฤดูวางไข่ การทำธนาคารปู เป็นต้น

๔) ปลอยพันธุ์สัตว์น้ำและปลูกป่าชายเลนในพื้นที่ว่างเปล่าและในพื้นที่เสื่อมโทรมเพื่อสร้าง ความอุดมสมบูรณ์ให้กับทรัพยากรธรรมชาติและเพิ่มความหลากหลายของชนิดพันธุ์สัตว์น้ำ

๓.๔ การสร้างระเบียบ กฎเกณฑ์เพื่อควบคุมสมาชิกในชุมชน

การสร้างระเบียบกฎเกณฑ์เพื่อควบคุมสมาชิกในชุมชนของเรานั้น คือ ระเบียบและข้อปฏิบัติ ต่างๆ ได้ถูกกำหนดขึ้นในชุมชน เพื่อความสงบสุขโดยส่วนรวมของชุมชนแขวงท่าข้ามทุกคน คนในชุมชน ต้องร่วมมือกัน หากกฎเกณฑ์ที่ที่ชุมชนเสนอขึ้นมานี้เป็นจริงเป็นจริงได้ รับรองว่าชุมชนแขวงท่าข้าม จะไม่ประสบปัญหาที่เป็นอยู่แน่นอน

การสร้างระเบียบ กฎเกณฑ์เพื่อควบคุมสมาชิกในชุมชนมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. ต้องเริ่มจากตัวเราเองก่อนทุกคนต้องมีความรู้และความเข้าใจในกฎเกณฑ์กติกาของสังคม

๒. คนในชุมชนต้องยอมรับและการปฏิบัติตามกฎกติกาทางสังคม ปัญหาที่เกิดขึ้นทุกวันนี้ก็เพราะ คนในสังคมไม่ประพฤติปฏิบัติตามกฎกติกา

๓. คนในชุมชนควรมีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชน

๔. ควรมีคณะกรรมการกำกับดูแลการนำกฎระเบียบนี้มาปฏิบัติ โดยปราศจากความลำเอียง ต่อหน้าที่ของการตรวจสอบ

๕. การกระทำผิดแล้วไม่แก้ไขคณะกรรมการในชุมชนควรทำการตักเตือนก่อน และหากยังเพิกเฉย คนในชุมชนควรทำการคว่ำบาตรไม่คบค้าสมาคม

อภิปรายผลการวิจัย

จากการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) จนได้ Model ความตระหนักรู้การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนของชุมชนแขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร โดยมีกระบวนการที่สำคัญในการจัดการสร้างจิตสำนึกร่วม ๓ กระบวนการที่เรียกว่า APM. Model = ความตระหนักรู้การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลน ประกอบด้วย

๑) A = Awareness หมายถึง สภาพการณ์ที่คนในชุมชนแขวงท่าข้าม บางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร เกิดความรู้สึก นึกคิด มีความคิดเห็นหรือประสบการณ์จากเหตุการณ์ป่าชายเลนและเข้าใจ สามารถประเมินสถานการณ์เกี่ยวกับป่าชายเลนของตนเองได้ สอดคล้องกับแนวคิดของ Cater V. Good กล่าวว่า การเกิดความตระหนักรู้เป็นผลมาจากกระบวนการทางปัญญา เมื่อบุคคลได้รับการกระตุ้นจากสิ่งเร้าหรือสัมผัสสิ่งเร้าแล้ว จะเกิดความรู้เมื่อรับรู้ขั้นต่อไปก็จะเข้าใจสิ่งนั้น คือเกิดความคิดรวบยอดและนำไปสู่การเรียนรู้ คือมีความรู้ ในสิ่งนั้นและนำไปสู่การเกิดความตระหนักในที่สุด ซึ่งความรู้และความตระหนักก็จะนำไปสู่การกระทำหรือการแสดงพฤติกรรมของบุคคลต่อสิ่งเร้านั้น สอดคล้องกับแนวคิดของริชม ครีทอง กล่าวว่า การตระหนักรู้ในตนเองจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง นำไปสู่การพัฒนาสัมพันธภาพเชิงบวกในการจัดการสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและวางเป้าหมายในชีวิตได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับ บลูมและคณะ กล่าวว่า ความตระหนักเป็นพฤติกรรมทางด้านอารมณ์หรือความรู้สึกเป็นขั้นต่ำสุดของพฤติกรรมด้านความรู้สึก ทักษะคิด ค่านิยม ความตระหนักมีลักษณะเกือบคล้ายกับความรู้ (Knowledge) แต่แตกต่างกันตรงที่ความรู้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์รายละเอียดในเรื่องต่างๆ ที่มนุษย์ได้มีการรวบรวมเก็บสะสมไว้ เพื่อสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ การเกิดความรู้ต้องอาศัยระยะเวลา ดังนั้นความรู้จึงเกี่ยวข้องกับความรู้หรือความสามารถที่จะระลึกได้ ส่วนความตระหนักรู้ เป็นความสำนึกซึ่งบุคคลเคยมีการรับรู้ หรือเคยมีความรู้มาก่อนเมื่อมีสิ่งเร้ามากระตุ้นจึงเกิดความรู้สึกขึ้น ดังนั้นความตระหนักในตนเอง จึงเป็นเรื่องของการรับรู้ จดคิดหรือมีความรู้สึกต่อตนเองบุคคลหรือสิ่งแวดล้อมในขณะนั้น

๒) P = Participation หมายถึง การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนแขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน ในการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวกับการส่งเสริมและการอนุรักษ์ป่าชายเลนในด้านต่าง คือมีส่วนร่วมตัดสินใจ, มีส่วนร่วมดำเนินการ, มีส่วนร่วมรับผลประโยชน์, มีส่วนร่วมในการประเมินผล จากนั้นนำไปหาความสัมพันธ์ พบว่า ความตระหนักรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชนแขวงท่าข้ามในการจัดการป่าชายเลน มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ, มีส่วนร่วมในการดำเนินการ, มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์และมีส่วนร่วมในการประเมินผล มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ ๐.๔๕๗, ๐.๗๗๕, ๐.๗๗๙, ๐.๖๙๔ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ สอดคล้องกับงานวิจัยของ

กรณีการ อัครเดชฯ ที่พบว่า ชุมชนท้องถิ่นส่วนใหญ่ทราบถึงสาเหตุของปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง และต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการชายฝั่ง รวมถึงต้องการให้มีการเผยแพร่ความรู้ ด้านการจัดการ ในรูปแบบการประชุมหมู่บ้านโดยผู้ใหญ่บ้าน หรือการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ผ่านหนังสือพิมพ์ (ไทยรัฐ) และโทรทัศน์ (ช่อง ๗) มากที่สุด ดังนั้นจากการศึกษาจะเห็นได้ว่าองค์กร ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกลไกการแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง เนื่องจากเป็นเจ้าของพื้นที่ เข้าใจถึงสภาพแวดล้อมของพื้นที่และเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากปัญหาดังกล่าวโดยตรง การดำเนินการจัดการป้องกันและแก้ไขปัญหา จึงควรให้ความสำคัญแก่ชุมชนท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ในการบริหารจัดการอย่างสูงสุด สอดคล้องกับงานวิจัยของสุกัญญา มารศรี ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน : ศึกษาเฉพาะกรณี หมู่ที่ ๑๐ บ้านสามัคคี ตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ผลการศึกษา พบว่า ชาวบ้านในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนมาก แต่เป็นการมีส่วนร่วมทางอ้อม ทั้งนี้ จากรูปแบบวิถีการดำรงชีวิต ปัญหาและอุปสรรคการอนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชนในท้องถิ่น คือ ขาดความช่วยเหลือ และขาดข้อมูลที่ต้องการ ในการอนุรักษ์ป่าชายเลนจากเจ้าหน้าที่ของรัฐเท่าที่ควร ข้อเสนอแนะจากการวิจัย คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น กรมป่าไม้ กรมประมง ควรจัดอบรมและประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ป่าชายเลนให้มากยิ่งขึ้นสอดคล้องกับงานวิจัยของสำราญ รัชชาติ ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนปากน้ำเวฬุ จังหวัดจันทบุรี ผลการศึกษาวินิจฉัย พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนปากน้ำเวฬุ อยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ สรุปได้ว่าเพื่อส่งเสริมด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรที่จะต้องมีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมให้กับประชาชนในพื้นที่โดยด่วนต่อไป เมื่อแยกระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็นรายด้าน พบว่า การมีส่วนร่วมศึกษาปัญหามีค่าเฉลี่ยระดับการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมวางแผนงาน มีค่าเฉลี่ยระดับการมีส่วนร่วม เท่ากับ ๒.๑๓ สำหรับการมีส่วนร่วมปฏิบัติงาน มีค่าเฉลี่ยระดับการมีส่วนร่วมเท่ากับ ๒.๑๙ และการมีส่วนร่วมตรวจสอบติดตามและประเมินผลงาน มีค่าเฉลี่ยระดับการมีส่วนร่วมเท่ากับ ๑.๙๕ ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ ป่าชายเลนปากน้ำเวฬุ ผลการศึกษสรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนปากน้ำเวฬุ ได้แก่ ระดับการศึกษา ระยะเวลาดำรงตำแหน่ง อาชีพหลัก รายได้ของครัวเรือน ขนาดพื้นที่ถือครอง การได้รับการฝึกอบรม ประสบการณ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และประสบการณ์การทำงานกับเจ้าหน้าที่

๓) M = Management หมายถึง การเสนอแนวความคิดการวางแผนในการจัดการป่าชายเลน ที่สะท้อนให้เห็นถึงความมั่นคงและความยั่งยืนของประชาชนในชุมชน มีองค์ประกอบสำคัญ ๔ ประการ ดังนี้ ป้องกันการบุกรุกทำลายและเพิ่มพื้นที่ป่าชายเลน, สร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับ

หน่วยงานของรัฐและภาคี, ส่งเสริมการเรียนรู้และสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชายเลน, สร้างระเบียบกฎเกณฑ์เพื่อควบคุมสมาชิกในชุมชน สอดคล้องกับ Kanjana Khoomsap (๒๐๐๒) ได้ศึกษาการจัดการป่าชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืนกรณีศึกษาป่าชุมชนบ้านดอนหมู จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ชุมชนบ้านดอนหมูมีทุนทางสังคมที่เข้มแข็ง มีการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของความพอเพียง มีความเอื้ออาทร มีจารีตประเพณี ของการจัดการทรัพยากรส่วนรวมได้อย่างเข้มแข็ง มีความไว้วางใจเชื่อใจซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับพิพัฒน์ ลีลาติ ได้ทำการศึกษาผลกระทบจากการกัดเซาะชายฝั่งที่มีต่อชุมชนชายฝั่งทะเลกรณีศึกษาชุมชนชายทะเลบางขุนเทียน แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน จังหวัดกรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบจากการกัดเซาะชายฝั่งที่มีต่อชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ระบบนิเวศ คุณภาพชีวิตและสภาพจิตใจ การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาเอกสารการสังเกตและการสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นชาวบ้านในชุมชน ผู้นำชุมชนและส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า การกัดเซาะชายฝั่งได้ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศภายในชุมชน ๓ ลักษณะคือ

- ๑) การสูญเสียที่ดินริมชายฝั่งที่ใช้ประโยชน์ในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำและการก่อสร้างบ้านเรือน
- ๒) การลดลงของป่าชายเลน
- ๓) การลดลงของสัตว์น้ำตามธรรมชาติ

ผลกระทบด้าน เศรษฐกิจพบ ๒ ลักษณะ คือ การลดลงของรายได้ จากการประกอบอาชีพการจับสัตว์น้ำตามธรรมชาติและการสูญเสียค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมสิ่งปลูกสร้างที่ได้รับความเสียหายผลกระทบด้านสังคม ๔ ลักษณะ คือ

- ๑) การถอยร่นของบ้านเรือนที่พักอาศัย
- ๒) ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว
- ๓) ความขัดแย้งของคนในชุมชน
- ๔) การเปลี่ยนแปลงของประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น

ผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตจากการรู้สึกลดความมั่นคงในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต รวมถึงผลกระทบต่อสภาพจิตใจ จากความหวาดกลัวภัยธรรมชาติและวิตกกังวลในการสูญเสียที่ดินในอนาคต ชุมชนมีการดำเนินการป้องกันแก้ไขโดยการทำคันดินให้สูง การใช้ถุงทรายกั้น การวางแนวหินและการปักไม้ไผ่ริมชายฝั่ง

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑.๑) ควรส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วม ในการหาสาเหตุของปัญหาทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนแขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน และร่วมกันกำหนด/จัดทำแผนโครงการร่วมกับ กรุงเทพมหานคร โดยเน้นให้ประชาชนตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อสร้างจิตสำนึกที่ดีในการร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน

๑.๒) ผู้นำชุมชนควรจัดกิจกรรมในวันสิ่งแวดล้อมไทยของทุกปี เพื่อรณรงค์ให้ประชาชน แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน มีจิตสำนึกในการร่วมกันลดภาวะโลกร้อน และเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน เช่น กิจกรรมทำดีเพื่อแผ่นดิน รักสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

๑.๓) รณรงค์ให้ประชาชนในชุมชนแขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียนได้มีส่วนร่วมกิจกรรม ประชาสัมพันธ์ เช่น การรณรงค์ห้ามทิ้งขยะ การให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวที่มาชมธรรมชาติ โดยใช้กระบวนการติดต่อสื่อสารให้เหมาะสมกับกลุ่มประชาชนโดยเน้นที่สื่อต่าง ๆ เช่น หอกระจายข่าว วิทยุ ไปสเตอร์แผ่นพับ เป็นต้น

๑.๔) สร้างความเข้าใจและให้ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันทรัพยากรชายฝั่งทะเล ซึ่งรวมถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับชายฝั่งทะเลแก่คนในชุมชน และประชาชนทั่วไปที่มาท่องเที่ยวชมธรรมชาติได้ตระหนักถึง ความสำคัญและร่วมผลักดันส่งเสริมการรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่ต่อไป

๑.๕) ด้วยพื้นที่แขวงท่าข้ามเป็นพื้นที่ชายฝั่งทะเล จึงควรมีหลักสูตรด้านการรักษาและจัดการ สิ่งแวดล้อมให้กับชุมชนรวมถึงการบริหารจัดการโครงการ เพื่อให้ประชาชนชุมชนสามารถดำเนินการในการ แก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนได้ เช่น การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เพื่อการป้องกันและอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง หรือหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับความรู้และภูมิปัญญาในพื้นที่ชายฝั่ง เป็นต้น

๒. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๒.๑) ควรมีการศึกษาวิเคราะห์ถึงผลสัมฤทธิ์ในการจัดทำแผนกลยุทธ์และกลไกในการขับเคลื่อน การอนุรักษ์ พื้ที่ภัยป่าชายเลน ในกรุงเทพมหานคร

๒.๒) ควรศึกษาการพัฒนาต่อยอดพื้นที่เศรษฐกิจด้วยผลผลิตจากป่าชายเลนเพื่อการใช้ ประโยชน์อย่างยั่งยืนของป่าชายเลน เพื่อเป็นต้นแบบกรุงเทพมหานคร

๒.๓) ควรศึกษาถึงแนวทางการยกระดับการพัฒนาป่าชายเลนจากพื้นที่ความเสี่ยงต่อปัญหาน้ำ กัดเซาะ ด้วยกระบวนการเชื่อมโยงที่เป็นรูปธรรม

บรรณานุกรม

- กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. **คู่มือการแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งโดยวิธีการปักไม้ไผ่ชะลอคลื่นโดยประชาชนมีส่วนร่วม**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพลอยมีเดีย จำกัด, ๒๕๕๖.
- กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. **รายงานการสำรวจและรวบรวมข้อมูลทรัพยากรป่าชายเลนเศรษฐกิจ และสังคม พื้นที่สาธิตด้านป่าชายเลน จังหวัดตราด**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพลอยมีเดีย, ๒๕๕๑.
- กรรณิการ์ อัครเศรณี. กลยุทธ์การวางแผนการประชาสัมพันธ์เพื่อการแก้ไขปัญหา การกัดเซาะชายฝั่งบริเวณอ่าวไทยตอนบน. **วารสารการประชาสัมพันธ์และการโฆษณา**, ๒๕๕๒.
- กุลวดี ราชภักดี. **ความตระหนักและการปฏิบัติตนเกี่ยวกับการประหยัดพลังงานไฟฟ้าของนักศึกษาในหอพักสถาบันอุดมศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร**. สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๕๐.
- โกวิท พวงงาม. **การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ระดับจังหวัด**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรไทย, ๒๕๔๑.
- จารุวรรณ ชาวศรีทอง และนรินยา สุภาพพล. การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการ ยุติธรรม : รูปแบบ ปัญหา อุปสรรคและแนวทางในอนาคต , **รายงานการวิจัย**. นนทบุรี : สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม, ๒๕๔๖.
- จุฑารัตน์ ชมพันธ์. การวิเคราะห์หลัก “การมีส่วนร่วมของประชาชน” ใน “The Public Participation Handbook : Making Better Decisions through Citizen Involvement.” กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๕.
- เจริญ โนภิระ. **“ความตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อมของประชาชนในเขตตำบลหนองแก้ว อำเภอหาดงจังหวัดเชียงใหม่”** ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๓
- ชินรัตน์ สมสืบ. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัย-ธรรมมาธิราช, ๒๕๓๙.
- ชุนิดา รัชวิศิษฐ์กุล. **การศึกษาการมีส่วนร่วมด้านสุขภาพจิตของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน : ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก**. คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๒.
- ณรงค์ ใจหาญ. **“บทบาทของประชาชนในการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม”, สิ่งแวดล้อมในรัฐธรรมนูญแปลงแนวคิดสู่ปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร : กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๔๑.

บุญทัน โภกิตา. การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าประแส

- พังราด อำเภอกาญจนบุรี จังหวัดระยอง. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๙.

ปาติรัตน์ พลดี. ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการพื้นที่ป่าชายเลนของ องค์การบริหารส่วนตำบลคลองตำหรุ อำเภอเมืองชลบุรี, ปัญหาพิเศษ. รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารทั่วไป, วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ, มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๔.

พิพัฒน์ สีสาดิ. การศึกษาผลกระทบจากปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งที่มีต่อชุมชนชายฝั่งทะเล : กรณีศึกษาชุมชนชายทะเลบางขุนเทียน แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน จังหวัดกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๕.

มนัส สุวรรณ. การจัดการสิ่งแวดล้อม : หลักการและแนวคิด. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๙.

เรียบ ศรีทอง. พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเอ็ดเวิร์ดเวฟ เอ็ดดูเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๒.

วิฑิตา งามปัญจะ. การพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลเขตบางขุนเทียนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๔๖.

อรสา เรืองศิริ. แนวทางการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลอำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

อนุพันธ์ ภูวกัก. งานวิจัยสถานโครงการการสร้างเสริมความเข้มแข็งของเครือข่ายพื้นที่คุ้มครองทางทะเลอันดามัน, กรุงเทพมหานคร : กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช, ๒๕๕๓.

เอี่ยมทิพย์ ศรีทอง และโกนิฐ์ ศรีทอง. ถอดบทเรียนปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งที่มีผลต่อชุมชนชายทะเลแขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน. กรุงเทพมหานคร. มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี : จรรย์การพิมพ์, ๒๕๖๑.

ออนไลน์

ชลธิศ สุรัสวดี. ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเลไทยยังรุนแรง. [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.mcotnet/site/content?id=53d60a07be0470c5348b4578#.VXUTftLtmkp> [9 มีนาคม 2560]

อดิศักดิ์ ชันดี. แก้ววิฤติน้ำเซาะชายฝั่งทะเล‘แห่งเดียวกรุงเทพฯ’รอความหวังจาก‘ที่กรอยน์ คอนกรีต’ [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.dailynews.co.th/bangkok/225090> [24 มีนาคม 2557]

สัมภาษณ์

สัมภาษณ์ เกรียงศักดิ์ ฤกษ์งาม, ครูชำนาญการพิเศษ, ผู้ประสานงานโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
แนวทำข้าม บางขุนเทียน, ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ ขาติปรีชา อ่อนเหลือง, ประธานชุมชนศรีภูมิ, ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ ทองอยู่ จันทร์ทอง, ประธานชุมชนหลวงพ่อดำ, ๙ มิถุนายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ ทวีป เมฆสุวรรณ, ประธานชุมชนคลองคลองพิทยาลงกรณ์, ๙ มิถุนายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ ธนกาญจ จงเจริญศิลป์, ชุมชนศรีภูมิ, ๙ มิถุนายน ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ วสันต์ ดิษฐสุวรรณ, เจ้าหน้าที่ศูนย์การเรียนรู้ป่าชายเลนบางขุนเทียน, ๙ มิถุนายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ วิภาวรรณ เมฆสุวรรณ, หมู่ ๙ ชุมชนชายทะเล บางขุนเทียน, ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ สวัสดิ์ กลิ่นจันทร์, ชาวบ้านชุมชนชายทะเล, ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ สุธี ช้างเจริญ, ประธานชุมชนชายทะเล , ๙ มิถุนายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ สุวรรณ รอดมณี, ชาวบ้านชุมชนศรีภูมิ, ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ เอมอร อ่วมสะอาด, ชุมชนชายทะเล, ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๑.

การจัดการศึกษาปฐมวัย : นโยบายและการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ

Early Childhood Education Management : Policy and Buddhist Integrated Management

นางสาวกุลณพัฒน์ พัทธัญญรัตน์

Miss Kunlanaphat Phatdunyadunrut

โรงเรียนอนุบาลจิตรเกษม กรุงเทพมหานคร, ประเทศไทย

Anubanjitkasem School, Bangkok, Thailand

Email : Kunlanaphat@gmail.com

Received : May 4, 2019

Revised : May 10, 2019

Accepted : May 15, 2019

บทคัดย่อ

ดุชนิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ๑) เพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัย เชิงพุทธบูรณาการ ๒) เพื่อศึกษาวิเคราะห์นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย ๓) เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาและการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเอกสารและเชิงคุณภาพ ด้วยการพรรณนา โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๒๔ รูป/คน ผลการวิจัย พบว่า แนวคิดการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการ ในโรงเรียนระดับปฐมวัยเป็นการจัดประสบการณ์และส่งเสริมพัฒนาการแบบองค์รวมทุกด้าน ได้แก่ ร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาตามวัย เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข จัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัย เพื่อให้เด็กมีโอกาสพัฒนาตนเองตามลำดับขั้นของพัฒนาการทุกด้านอย่างสมดุลและเต็มตามศักยภาพ แนวทางในการเตรียมการจัดการศึกษาปฐมวัย ต้องมีความเป็นกัลยาณมิตร พร้อมทั้งจะแนะนำสนับสนุนช่วยเหลือและเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเด็ก ในส่วนของการจัดกิจกรรมการศึกษาประกอบด้วย ในหน่วยของกิจกรรมการเรียนรู้และกิจกรรมที่ใช้ในชีวิตประจำวัน การประเมินผล ประเมินพฤติกรรมทางกาย สังคม จิตใจ และสติปัญญา โดยดูตามลำดับพัฒนาการและความสามารถของเด็กเน้นการประเมินตามสภาพจริง หลักธรรมที่ใช้กับเด็ก ได้แก่ สัมมาทิฐิ ไตรสิกขา และปัญญาฉัฏฐธรรม โดยยึดหลักพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ดังนี้ ๑) ด้านการพัฒนา ประสบการณ์ ในการรับรู้จากการเรียนรู้ให้เด็กมีพัฒนาการที่ดีโดยพัฒนาในด้านศีลสิกขา สมาธิ ปัญญา ๒) ด้านความตระหนักในความรับผิดชอบ ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก ๓) ด้านการรับความจริงต่อสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ในการพัฒนาการเรียนรู้ตามนโยบายการจัดการศึกษาปฐมวัย ๔) ด้านการประยุกต์ใช้ เพื่อปรับแนวคิด วิธีการ กระบวนการในการส่งเสริมการจัดการศึกษาพัฒนานโยบาย ทั้งการบูรณาการส่งเสริมประยุกต์หลักธรรมมาพัฒนาเด็ก

๕) ด้านนวัตกรรม (แนวคิด วิธีการ กระบวนการในการจัดการศึกษาปฐมวัย นโยบายและการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ)

คำสำคัญ : การจัดการ, การศึกษาปฐมวัย, นโยบาย, เชิงพุทธบูรณาการ

Abstract

This dissertation has three objectives, (1) to development Early Childhood Education Management. (2) to study Policy, and Buddhist Integrated Management. (3) to present the trend. This research is documents with descriptive and in-depth interviews. It was found that Early childhood education management were arrangement experience and encourage the development for example body, temper, mind, social, and the intelligence equilibrium and full follow the latency. This dissertation is about the Early Childhood Education Management: policy, and Buddhist integrated management must had the true friend to advise support, help and good precedence gives with a child. Education was compose activity learning and activity was use in the everyday, evaluation, behavior body the social, mind, and intellect. The development and learning of a child prime, as follows, 1) The development. 2) The awareness in responsibility had participation in development the child. 3) Taking truth problem state that happens. 4) Application, Startege adjustment methods for promoting education management, policy development, in tegrating, promoting, applying principles to develop the child. 5) The innovation.

Keywords : Management, Early Childhood Education, Policy, Buddhist Integrated.

บทนำ

การพัฒนามนุษย์มีความสำคัญทุกช่วงชีวิตตั้งแต่ปฏิสนธิจนกระทั่งวาระสุดท้าย โดยเฉพาะช่วงปฐมวัย การพัฒนาเด็กในวัยนี้เป็นช่วงเวลาสำคัญสำหรับการพัฒนาทางสมองของบุคคล โดยเฉพาะระบบประสาทและเซลล์สมองจะเจริญเติบโตประมาณร้อยละ ๗๐-๘๐ ของผู้ใหญ่ การศึกษาในช่วงวัยนี้เป็นการเตรียมความพร้อมให้เด็กได้เจริญเติบโตเต็มตามศักยภาพ^๑ ตามแนวนโยบายกับการจัดการศึกษาปฐมวัยนั้น

^๑ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, นโยบายและแผนการศึกษาแห่งชาติ (๐-๕ ปี), (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๔), หน้า ๒.

เริ่มต้นมาเป็นเวลานานแล้ว ตั้งแต่สมัยกรีกและโรมัน เช่นนักปรัชญาเพลโต (Plato)^๒ และ อริสโตเติล (Aristotle) รวมทั้งนักปรัชญาอีกหลาย ๆ ท่าน ในสมัยนั้นได้มองเห็นความสำคัญของเด็กในโอกาสช่วง ๖ ปีแรกของชีวิต จากแนวคิดของนักปรัชญาต่าง ๆ เหล่านี้ จึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญต่อการจัดการศึกษาปฐมวัยเพื่อการพัฒนาสังคมในสมัยต่อมา (Howard James Cannatella : ๒๐๐๖ : ๕-๑๓).^๓ เช่น Froebel, Friedrich Wilhelm ให้ความสำคัญถึงการสอนเด็กผ่านกิจกรรมการเล่น เป็นครั้งแรกใช้ในห้องที่ประเทศเยอรมัน ของโรงเรียนอนุบาลซึ่งเขาใช้คำว่า kindergarten - “อนุบาล” หรือ “children's garden” “สวนของเด็ก ๆ” เป็นชื่อเรียกที่ Friedrich Fröbel^๔ สร้างขึ้นเพื่อชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาของเด็กนั้นเปรียบเสมือนเมล็ดพืชที่เจริญเติบโต

ในประเทศไทย เริ่มขึ้นในการจัดการศึกษาปฐมวัยในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาปฐมวัยทั้งด้านค่านิยม องค์ความรู้ และแนวปฏิบัติหลายประการ โดยระหว่างที่นานาอารยประเทศเกิดขบวนการศึกษาเรื่องเด็กไทยหรือสยาม ขณะนั้นได้เกิดปรากฏการณ์สำคัญ คือ เป็นการปรากฏของคำว่า “กินเดอกาเตน” จริง ๆ ก็คือ Kindergarten^๕ นั่นเอง แต่อ่านตามตัวสะกดภาษาอังกฤษ

ภาพ : สมเด็จพระนางเจ้าสุทิดาฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงเสด็จทอดพระเนตรโรงเรียนอนุบาลวัดราชบพิธฯ เมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๐๖

^๒ Armand D'Angour, "Plato and Play Taking Education Seriously in Ancient Greece:" *Americal Journal of Play* Volume 5 No. 3, Spring, pps, 293-298, 2013.

^๓ Howard James Cannatella, "Plato and Aristotle's Educational Lessons from the Iliad", *Paideusis*, Volume 15 2006, No. 2, : 5-13.

^๔ Sherwin Rosen, "Human capita, The New Palgrave : A Dictionary of Economics, v.2, (1987) : 81-90.

^๕ ปี ค. ศ. 1899 ปรากฏคำว่า กินเดอกาเตน (Kindergarten) ครั้งแรกในเอกสารราชการสยาม ภายหลังรัชกาลที่ ๕ เสด็จประพาสยุโรปครั้งแรก ในปี ค.ศ. 1897

การเปลี่ยนค่านิยมเกี่ยวกับเรื่องเล่นที่เคยยึดโยงกับการพนันมาเป็นการเล่นในฐานะคุณประโยชน์ต่อร่างกาย จิตใจ และการใช้ชีวิต รวมถึงมีการจัดตั้งโรงเรียนเด็กอย่างเป็นทางการขึ้นครั้งแรก^๖ โดยพระอัครชายาเธอพระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์ ได้เป็นองค์ก่อตั้ง “โรงเรียนเด็ก” เป็นแห่งแรกในปี พ.ศ. ๒๔๓๓ โดยพระองค์ทรงบริจาคทรัพย์ซื้อที่ดินและตึกโรงเรียนต่าง ๆ ซ่อมแซมและก่อสร้างบริเวณและเครื่องใช้ทั้งปวงบริบูรณ์พร้อมเสร็จ จัดเป็นโรงเรียนสำหรับเด็กชั้นที่ตรอกโรงเรียนเด็กตำบลสวนมะลิ ริมถนนบำรุงเมือง เพื่อจัดการบำรุงเลี้ยงทารกเด็กชาย หญิง บุตรคนยากจน ต่อมาในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แนวคิดการจัดการปฐมวัยศึกษาก็ได้ถูกนำมาใช้ในโรงเรียนอนุบาล

พระอัครชายาเธอ
พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์

การเล่นของเด็กในเชิงประโยชน์ก็มีเช่นกัน ดังที่ปรากฏใน ค.ศ. ๑๘๗๔ มาถึงปี ค.ศ. ๑๘๙๐ ที่ก่อตั้งโรงเรียนเด็กของพระอัครชายาเธอเพียง ๑๖ ปี กลับมีความพยายามอธิบายถึงประโยชน์ของการเล่นไว้อย่างชัดเจน ทั้งประโยชน์ในปัจจุบันและประโยชน์ในอนาคตถึงการหัดให้เด็กขึ้นต้นไม้เป็น ซึ่งเป็น ๑ ใน ๑๐ ของความรู้ที่โรงเรียนเด็กยึดเป็นระเบียบการฝึกสอนไว้ว่า

“...การที่ให้หัดขึ้นต้นไม้ขึ้นนั้น ดูอยู่ข้างจะให้ชุกชอนอยู่สักหน่อย แต่เมื่อพิจารณาดูประโยชน์ก็แลเห็นได้เป็นหลายอย่างคือ เป็นการทำให้ร่างกายเส้นสายแข็งแรงที่ฝรั่งเขาเรียกว่าเอกเซอร์ไซส์หรือยิมเนสติก อย่าง ๑ เป็นประโยชน์แก่การที่จะทำมาหากินไปภายหลัง คือ เป็นชาวสวนเป็นต้นอย่าง ๑ เป็นประโยชน์แก่การหนีภัยอันตรายในภายหลัง คือ ไปป่าพบเสือจะได้หนีมันเป็นต้นอย่าง ๑ เป็นประโยชน์ในการทำเหย้าเรือนในภายหลังอย่าง ๑”^๗

การจัดตั้งโรงเรียนอนุบาลแห่งแรกและการขยายโรงเรียนอนุบาลรัฐ

ในระหว่างปี ๒๔๔๐-๒๔๔๒ กระทรวงธรรมการได้จัดส่งครูหลายท่านไปศึกษาและดูงานการศึกษาปฐมวัยในประเทศญี่ปุ่น อาทิ นางจิตรรา ทองแถม ณ อยุธยา ไปศึกษาและดูงาน ณ ประเทศญี่ปุ่น เป็นเวลา ๖ เดือน และได้กลับมาจัดเตรียมการดำเนินงานเพื่อจะได้พัฒนาโรงเรียนอนุบาล และได้ส่งนางสาวสมถวิล สวีสออาจ (นางสมถวิล สังขะทรัพย์) ไปศึกษาด้านการศึกษาปฐมวัย ณ ประเทศญี่ปุ่น ในปี พ.ศ.

^๖ กันตัมพัชญ์ อยู่อำไพ, การศึกษาปฐมวัยไทยและนานาชาติอารยประเทศสมัยรัชกาลที่ ๕ : Thailand's Early Childhood Education and Civilized Countries in the World on King Rama V Era : Looking through the Past วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่ ๑๓ ฉบับที่ ๑ (มิถุนายน ๒๕๕๘-ตุลาคม ๒๕๕๘)

^๗ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ๒๔๗๒: ๔๑

๒๔๘๒ กระทรวงธรรมการได้คัดเลือกครู ๓ คน คือนางสาวสวัสดิ์ วรรณโกวิท นางสาวเอื้อนทิพย์ วินิจญ์กุล (นางเอื้อนทิพย์ เปรมโยธิน) และนางสาวเบญจา ตุงคะสิริ (คุณหญิงเบญจา แสงมะลิ) ไปศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย ณ ประเทศญี่ปุ่น ซึ่งท่านเหล่านี้ก็ได้กลับมาเป็นผู้นำทางการศึกษาปฐมวัยของไทยในเวลาต่อมา เมื่อกระทรวงธรรมการได้มีการเตรียมการพร้อมทั้งในด้านบุคลากรและอื่นๆ จึงได้เปิดโรงเรียนอนุบาลแห่งแรกของรัฐขึ้นในจังหวัดพระนครชื่อว่าโรงเรียนอนุบาลละอออุทิศ ได้รับเงินบริจาคในกองมรดกของ น.ส. ละออ ลิมเซ่งไถ่^๑ สำหรับสร้างอาคารเรียนโรงเรียนอนุบาลละอออุทิศได้เปิดทำการสอนเมื่อวันที่ ๒ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๓ ในสังกัดกรมการฝึกหัดครูซึ่งมี ม.ล. มานิจ ชุมสาย เป็นหัวหน้ากองฝึกหัดครูในขณะนั้น และมีนางจิตรา ทองแถม ณ อยุธยา เป็นครูใหญ่ และอีกนัยหนึ่ง เรียกว่าโครงการการศึกษาในกรุงสยาม ของกรมศึกษาธิการ กระทรวงธรรมการ การปฏิรูปครั้งนั้นมีความพยายามจะเสนอแนวทางจัดองค์กรการศึกษาให้มีรูปแบบแน่นอน โดยตัดแปลงจากระเบียบการจัดการศึกษาที่เคยใช้และศึกษารูปแบบของต่างประเทศแล้วขยายเพิ่มเติมให้มากขึ้น

การจัดการศึกษาของประเทศไทยมีวิวัฒนาการมาตั้งแต่สมัยโบราณเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ด้วยความเชื่อที่ว่าการศึกษาช่วยกำหนดทิศทางการพัฒนาคน และรวมถึงการพัฒนาของชาติ พัฒนาคคนไทยให้มีความพร้อมที่จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า การจัดตั้งโรงเรียนอนุบาลแห่งแรกของกระทรวงศึกษาธิการในปี พ.ศ. ๒๔๘๓ คือ โรงเรียนอนุบาลละอออุทิศ เป็นโรงเรียนสาธิตของวิทยาลัยครูสวนดุสิต แต่ปัจจุบันเปลี่ยนมาเป็นมหาวิทยาลัยสวนดุสิต การจัดการศึกษาในระดับปฐมวัย^๒

ในการจัดการเชิงพุทธบูรณาการกับเด็กปฐมวัยของประเทศไทยนั้นก็จะได้นำข้อมูลต่าง ๆ จากประเทศเพื่อนบ้านของเรา เช่น สิงคโปร์ ญี่ปุ่น ฟินแลนด์ ว่าทำไมประเทศเหล่านี้จึงได้นำหน้าทางด้านการศึกษาของเด็กปฐมวัย เพื่อเป็นพื้นฐานและจัดระเบียบพัฒนาสังคมและประเทศชาติ ขอบพูดถึงประเทศสิงคโปร์เพราะว่าอยู่ใกล้บ้านเรา แต่สิงคโปร์เป็นประเทศเล็กๆ ทำไมการศึกษาจึงอยู่ในระดับแนวหน้าและพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว เรามีแนวทางอย่างไร ประเทศไทยมีคำถามมากมาย ด้วยเหตุนี้เราจะต้องค้นหาคำตอบกับการพัฒนาเด็กปฐมวัยของเขา ทั้งที่ประเทศนี้ก็ไม่มีทรัพยากรธรรมชาติที่พอจะพึ่งได้ และทั้ง ๓ ประเทศนี้ เช่น สิงคโปร์ ญี่ปุ่น ฟินแลนด์ เขาใช้นโยบายการศึกษามาเป็นเครื่องมือเพื่อพัฒนาทุนมนุษย์

^๑ "นางสาวละออ หลิมเซ่งไถ่" เป็นผู้บริจาคเงินให้กระทรวงศึกษาธิการ จำนวนแปดหมื่นบาท นำไปสร้างตึกอนุบาลขึ้นในโรงเรียนการเรือนพระนคร (มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิตในปัจจุบัน) ตึกหลังนี้มีชื่อว่า "ตึกละอออุทิศ" (เดิมใช้ละอออุทิศ) ต่อมาคือ "โรงเรียนอนุบาลละอออุทิศ" ซึ่งเปิดทำการสอนครั้งแรก พ. ศ. ๒๔๘๓ ถือว่าเป็นโรงเรียนอนุบาลแห่งแรกของกระทรวงศึกษาธิการ

^๒ ดร.ศิริจรรย์ ผลพันธ์ : โรงเรียนสาธิตอนุบาลละอออุทิศศูนย์การศึกษาพิเศษโรงเรียนสาธิตละอออุทิศ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, ๒๕๖๑.

การพัฒนาเด็กปฐมวัยในสิงคโปร์

รัฐบาลสิงคโปร์ให้ความสำคัญกับการศึกษาเป็นอย่างมาก โดยจัดการศึกษาที่วัดศักยภาพเด็ก โดยตลอด ทั้งส่งเสริมให้ใช้ภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นภาษาหลักอย่างมีคุณภาพแล้วยังสนับสนุนให้เรียนภาษาที่สอง โดยเลือกตามแต่ละภาษาแม่ของเด็กแต่ละเชื้อชาติ อย่างชาวจีนก็จะเลือกเรียนภาษาจีนกลาง เป็นภาษาที่สอง ชาวอินเดียก็เลือกเรียนภาษาทมิฬ ชาวมลายูก็เรียนภาษามลายู^{๑๐} ในการจัดการศึกษาในระดับต่างๆ พอสรุปได้ว่า ระดับอนุบาล (Kindergarten) อายุต่ำกว่า ๖ ปี ถึงแม้ว่าการศึกษาในระดับอนุบาลจะไม่ใช้การศึกษาภาคบังคับ แต่การศึกษาในระดับนี้ก็กลับมีจำนวนผู้เข้าเรียนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ นั้นทำให้รัฐบาลตั้งเป้าหมายในการเพิ่มศักยภาพของการศึกษาระดับนี้มากขึ้น

การพัฒนาเด็กปฐมวัยของญี่ปุ่น (Early Childhood Development in Japan)

โรงเรียนอนุบาลที่รับเฉพาะอนุบาล ๑-๓ ของรัฐบาลหรือของคริสต์ ซึ่งมีค่าเรียนรายเดือนและค่าธรรมเนียมแรกเข้าถูกกว่าโรงเรียนเอกชนอย่างน้อย ๒.๕ เท่า แต่โรงเรียนของรัฐบาลหรือของคริสต์รับเด็กชั้นอนุบาล ๑ ประมาณ ๒๕ คน โดยการจับฉลาก และหากเด็กคนไหนที่มีพี่เรียนอยู่ก่อนแล้วก็ได้สิทธิการเข้าเรียนโดยไม่ต้องจับฉลาก^{๑๑} ดังนั้น ปริมาณเด็กที่รับจากการจับฉลากจะน้อยลงจากคนสมัครเข้าจับฉลากจำนวนมาก แต่พอชั้นอนุบาล ๒ โรงเรียนก็เปิดรับนักเรียนเพิ่ม ดังนั้นเด็กที่จับฉลากไม่ได้และผู้ปกครองไม่อยากให้ลูกเข้าอนุบาลเอกชนก็สามารถรออีกปีเพื่อให้เด็กเข้าตอนอนุบาล ๒ ผู้ปกครองของเด็กบางคนก็ใช้วิธีให้เด็กเรียนอนุบาลเอกชนก่อนหนึ่งปีพออนุบาล ๒ ก็ย้ายไปโรงเรียนรัฐบาลหรือโรงเรียนคริสต์ ความแตกต่างระหว่างโรงเรียนอนุบาลญี่ปุ่นและโรงเรียนอนุบาลในไทย โรงเรียนอนุบาลในญี่ปุ่นส่วนใหญ่มุ่งสร้างความพร้อมทางด้านร่างกายและจิตใจและสร้างระเบียบวินัยให้แก่เด็กก่อนการเข้าสู่โรงเรียนระดับประถมศึกษาซึ่งค่อนข้างแตกต่างจากโรงเรียนอนุบาลส่วนใหญ่ของประเทศไทย สอนเพื่อให้เด็กอ่านออกเขียนได้ตั้งแต่อนุบาลเป็นการเตรียมพร้อมเพื่อเข้าสู่ระดับประถมศึกษา เด็กทุกคนจะถูกฝึกให้สามารถทำสิ่งต่างๆ ด้วยตนเองและฝึกระเบียบวินัยเพื่อให้อยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมให้มีความสุข โดยมีกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ เช่น การปล่อยให้เด็กเล่นได้อย่างอิสระ การไปทัศนศึกษานอกโรงเรียนอย่างน้อยเดือนละครั้งเพื่อให้เด็กได้เรียนรู้และสัมผัสธรรมชาติตลอดจนรู้จักกฎเกณฑ์การปฏิบัติตนเมื่ออยู่ใน

^{๑๐} Ministry of Education (MOE). (2013). 'Educators' guide: Overview', in Ministry of Education, Nurturing early learners: A curriculum for kindergartens in Singapore. Ministry of Education: Singapore.

^{๑๑} Yukari Iguchi "Education in Japan" Exploring Childhood in a Comparative Context : An Introductory Guide for Students Edited By Mabel Ann Brown and Jon White, (London and New York : Rutledge Printed, 2014), pp. 86-205.

สถานที่สาธารณะ^{๑๒}ในระดับอนุบาลจะไม่มีการสอนการเขียนการอ่านให้แก่เด็ก ที่ญี่ปุ่นโรงเรียนแต่ละแห่งสามารถตัดสินใจว่าจะรวมอะไรในการศึกษาแบบบูรณาการและกำหนดระยะเวลาเรียนเอง ความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนได้รับการส่งเสริมโดยการเชิญชวนให้ประชาชนทั่วไปเข้ามาในโรงเรียนในฐานะอาสาสมัครคณาจารย์และผู้ช่วยของครูและสมาชิกคณะกรรมการโรงเรียน และผู้เกษียณอายุราชการที่มีความสามารถช่วยสอนเด็ก ๆ หลังเลิกเรียนเพื่อปรับปรุงสภาพทางการศึกษาแต่ส่งเสริมให้เด็กได้เล่นอย่างอิสระ

การพัฒนาเด็กปฐมวัยในประเทศฟินแลนด์

เด็กๆ ของฟินแลนด์เมื่ออายุครบ ๖ ปี จะเข้าเรียนในโรงเรียนประเภท Pre-School/Kindergarten เป็นเวลา ๑ ปี ซึ่งก็เป็นโรงเรียนเตรียมความพร้อมก่อนเข้าเรียนประถม โดยเด็กๆ จะได้เรียนอ่านเขียนหนังสือกันอย่างจริงจัง ควบคู่ไปกับการฝึกตนเองให้เป็นคนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน เข้าใจในความต้องการของผู้อื่น และมีทัศนคติในแง่บวกต่อคนรอบข้างและวัฒนธรรมอื่นๆ

เหตุผลมี ๗ ประการ คือ

๑. แข่งขันไม่สำคัญเท่าร่วมมือ
๒. ครูเป็นอาชีพมีศักดิ์ศรีและรายได้สูง
๓. การศึกษาอยู่บนรากฐานของงานวิจัย
๔. ฟินแลนด์ไม่กลัวที่จะทดลอง
๕. เวลาเล่นศักดิ์สิทธิ์เท่าเวลาเรียน
๖. เด็กมีการบ้านน้อยมาก
๗. อนุบาลเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน (Preschool is high-Quality and universal)^{๑๓}

เหตุผล ๗ อย่าง ที่ทำให้การศึกษาของฟินแลนด์ ซึ่งเป็นประเทศเล็กๆ ในแถบสแกนดิเนเวียที่ไม่ได้มีชื่อเสียงโดดเด่นเป็นพิเศษในเวทีโลก กลับได้รับการยกย่องว่ามีการศึกษาที่ดีที่สุดจนสามารถเป็นต้นแบบของการพัฒนาการศึกษาในทุกประเทศได้ โดยหัวใจสำคัญของความสำเร็จของฟินแลนด์ ก็คือการให้ความสำคัญกับการศึกษาของเด็กตั้งแต่ปฐมวัย

ผลสรุป คือแนวคิดในการใช้ชีวิตและการศึกษาของฟินแลนด์สอดคล้องตรงกันทั้งหมด โดยฟินแลนด์ให้ความสำคัญกับการคิดงานทุกอย่าง มีแบบแผนความละเอียดสามารถให้แนวทางทุกอย่างที่ประชาชนจะเอาไปทำเองได้อย่างถูกต้อง โดยที่ไม่ต้องมาควบคุม พลเมืองของเขาในทุก ๆ เรื่อง นับตั้งแต่การจราจรจนถึงความเป็นอยู่ในด้านอื่น ๆ ผลตรงนี้ทำให้โรงเรียนและครูได้รับการมอบอำนาจ ในการพัฒนาการเรียน

^{๑๒} Early Childhood Education Association of Japan, (Early Childhood Education and Care in Japan, Child Honsha, 1979)

^{๑๓} Mabel Ann Brown, Education in Finland : Exploring Childhood in a Comparative Context : An Introductory Guide for Students Edited By Mabel Ann Brown and Jon White, (London and New York : Rutledge Printed, 2014), pp. 60-73.

การสอนได้อย่างเต็มที่ ความแตกต่างระหว่างฟินแลนด์กับไทย ว่าโดยรวมแล้วเหมือนจะต่างกันหลายส่วนอยู่ ถ้าจะให้ดีต้องมาดูวิธีการว่าจากสภาพการศึกษาไทยในปัจจุบันเราทำอะไรได้บ้าง

ในตอนท้าย ผู้วิจัย ขออ้างถึง ดร.อาร์ง จันทวานิช เลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.)^{๑๔} กล่าวว่า สกศ. มีโครงการศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาการศึกษาไทยกับนานาชาติ โดยล่าสุดมีการศึกษาเปรียบเทียบประเทศฟินแลนด์ เนื่องจากผลการจัดอันดับในระดับนานาชาติ ฟินแลนด์อยู่ในอันดับ ๑ ซึ่งผลการศึกษาพบว่า การศึกษาของฟินแลนด์มีนโยบายสนับสนุนที่สำคัญ คือ การให้โอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน โดยมีระบบบริหารการศึกษา คือ ระดับก่อนประถมศึกษา (คือระดับปฐมวัย) มีหน่วยงานท้องถิ่นรับผิดชอบ มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้และการดำรงชีวิต รัฐบาลสนับสนุนงบ ๘๕ % เริ่มรับเด็กอายุ ๗ ขวบ เรียนจำกัดห้องละ ๑๓ - ๒๐ คน เรียนไม่เกินวันละ ๕ ชั่วโมง เน้นการเรียนการสอนและกิจกรรมที่หลากหลาย มีการจัดหลักสูตรที่เป็นหลักสูตรแกนกลางของรัฐ แต่ครูสามารถใช้วิธีการสอน ที่เหมาะสมกับเนื้อหาวิชา ให้ความสำคัญต่อการเรียนแบบร่วมมือกันทำงานเป็นทีม เรียนรู้แบบลงมือทำสูงทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้และการพัฒนารอบด้านมากกว่าการเรียนแบบแข่งขัน

ในปัจจุบันสังคมไทยมีความต่างไปจากอดีตมากตามการพัฒนาชีวิตทางเทคโนโลยีกับการพัฒนาสร้างเสริมคุณธรรมที่ไม่เป็นองค์รวม การจัดการศึกษามีกระบวนการหลากหลายที่ทันสมัยใหม่เป็นแหล่งเรียนรู้กว้างขวาง กระแสการเผยแพร่ข่าวรวดเร็วบางครั้งเหมือนดาบสองคม จากชุมชนที่มีความอบอุ่นในอดีตกลับเป็นสังคมโดดเดี่ยว ครอบครัวตกเป็นทาสวัฒนธรรมใหม่และสื่อออนไลน์มากขึ้น ผู้คนห่างไกลวัดขาดกระบวนการรับศีลการฟังธรรมจากพระสงฆ์ ทำให้เด็กไม่มีประสบการณ์แบบดั้งเดิมในกิจกรรมสร้างความสำนึกคุณธรรมการปลูกฝังจริยธรรมไปมาก อันเป็นเครื่องกั้นทางจิตใจในการหยังคิดและไตร่ตรอง ก่อเกิดปัญหาในการประพฤติผิดได้ง่ายให้การพัฒนามนุษย์^{๑๕} เป็นองค์ประกอบพื้นฐาน

^{๑๔} อาร์ง จันทวานิช, เคล็ดลับฟินแลนด์สร้างการศึกษาอันดับ ๑ ของโลก สำนักงานการเลขาธิการสภาการศึกษา, (Office of the Education Council, 2016)

^{๑๕} Human Development Data (1990-2015) United Nations Development Programme: Human Development Reports

การพัฒนา

แผนพัฒนานโยบายของรัฐ (พ.ศ.๒๕๕๑-๒๕๖๔)

จากการสำรวจสภาพการพัฒนานโยบายของรัฐเชิงสัญลักษณ์ (symbolic policy)^{๑๖} ที่ผ่านมา การส่งเสริมและผลักดันนโยบายแผนงาน หรือโครงการด้านต่าง ๆ เพื่อให้บังเกิดผลสำเร็จในการปฏิบัตินั้น ยังมีเพียงส่วนน้อย อีกทั้งความล้มเหลวที่เกิดขึ้นมักมีสาเหตุที่ไม่ชัดเจนเป็นผลทำให้นโยบายแผนงาน หรือโครงการต้องล้มเลิกไปในที่สุด ความล้มเหลวของการนำนโยบายไปปฏิบัติก่อผลเสียหายต่อประเทศชาติ หลายด้านด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจและด้านการศึกษา สิ้นเปลืองงบประมาณโดยเปล่าประโยชน์ จากการศึกษาข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวกับนโยบายของรัฐ ประเทศไทยได้ประกาศใช้แผนพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคม มาแล้ว ๑๒ ฉบับด้วยกัน โดยในแต่ละฉบับ มีจุดเน้นที่แตกต่างกัน โดยผู้ศึกษาจะได้นำมา พอสรุ้เพื่อการศึกษาได้ ดังนี้

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและการศึกษฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ.๒๕๕๑-๒๕๕๔) ได้กำหนดวัตถุประสงค์และ เป้าหมายหลักของการพัฒนาไว้ดังนี้ เพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้คู่คุณธรรม จริยธรรมอย่างต่อเนื่องที่ ขับเคลื่อนด้วยการเชื่อมโยงบทบาทครอบครัว สถาบันศาสนาและสถาบันการศึกษา เสริมสร้างบริการ สุขภาพอย่างสมดุลระหว่างการส่งเสริม การป้องกัน การรักษา และการฟื้นฟูสมรรถภาพ และสร้างความ พลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน^{๑๗}

แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๕๕ - ๒๕๕๙) เด็กปฐมวัยได้รับการพัฒนาอย่างเป็น องค์กรร่วม ทั้งด้านสติปัญญาอารมณ์คุณธรรมและจริยธรรม โดยมีกรอบการพัฒนาเด็กปฐมวัยที่ชัดเจน เน้นการเตรียมความพร้อมของพ่อแม่และผู้ดูแลที่เหมาะสมกับการพัฒนาด้านต่าง ๆ ของเด็ก อาทิ จัดทำ แผนยุทธศาสตร์ด้านเด็กปฐมวัย (แรกเกิดถึงก่อนเข้าประถมศึกษาปีที่ ๑) ตามนโยบายรัฐบาลด้านเด็ก ปฐมวัย พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ ควบคู่กับการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์พัฒนามัยการเจริญพันธุ์แห่งชาติ ฉบับที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๕๗ และมีศูนย์เด็กเล็กในสถานประกอบการและชุมชนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จาก ๕๖ แห่ง ในปี ๒๕๕๔ เป็น ๖๗ แห่ง ในปี ๒๕๕๖ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้การสนับสนุน และพัฒนาศูนย์เด็กเล็กกว่า ๒๐,๐๐๐ แห่ง^{๑๘}

^{๑๖}ปิยพงษ์ บุขงก์, การกำหนดนโยบายสาธารณะ:กระบวนการ ทักษะ แนวทาง ตัว แบบ กรอบและเทคนิค, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ เสมาธรรม, ๒๕๕๒), หน้า ๑๙.

^{๑๗}สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รายงานการติดตามประเมินผล ๒ ปีแรกของ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๒

^{๑๘}สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมและสังคมของประเทศ สองปีของการพัฒนา: สำนัก นายกรัฐมนตรี กันยายน ๒๕๕๗

แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔) การจัดการศึกษาเพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมีเป้าหมาย ดังนี้ คนทุกช่วงวัย มีจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อม มีคุณธรรม จริยธรรม และนำแนวคิดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ หลักสูตร แหล่งเรียนรู้ และสื่อการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม คุณธรรม จริยธรรม และการนำแนวคิดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ การวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้และนวัตกรรมด้านการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรการพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย และการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้^{๑๙}

สรุปได้ว่า ผลการพัฒนาศึกษาในช่วงปี ๒๕๕๒ - ๒๕๕๙ พบว่า ไทยประสบความสำเร็จในหลายด้าน และมีอีกหลายด้านยังเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการพัฒนาอย่างเร่งด่วนในระยะต่อไป ด้านโอกาสทางการศึกษา รัฐมีนโยบายส่งเสริมสนับสนุนโอกาสทางการศึกษาค่อนข้างมาก ส่งผลให้ประชากรในวัยเรียน รวมทั้งเด็กด้อยโอกาสและผู้มีความประสงค์เรียนเป็นพิเศษมีโอกาสได้รับการศึกษาสูงขึ้น แต่ยังไม่เข้าเรียนได้ไม่ครบทุกคนและมีปัญหาการออกกลางคันอยู่บ้าง แนวทางการขับเคลื่อนแผนการศึกษาแห่งชาติสู่การปฏิบัติที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อเพิ่มโอกาสและความเสมอภาคให้แก่คนทุกช่วงวัย ทุกกลุ่มทุกพื้นที่ และทุกระดับการศึกษา ในการเข้าถึงการศึกษาและการเรียนรู้ที่มีคุณภาพในรูปแบบที่เหมาะสม ทัดเทียมกันตามศักยภาพของแต่ละบุคคล และพัฒนา เชื่อมโยง ระบบฐานข้อมูลและสารสนเทศทางการศึกษา และข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้องให้เป็นระบบเดียวกัน ทั้งหน่วยงานกลางและระหว่างกระทรวงและหน่วยงานต่าง ๆ แต่ไม่ได้มุ่งเน้นมากนัก ในการจะพัฒนาระดับปฐมวัย อีกอย่างคือแผนพัฒนา ๔.๐ จุดมุ่งหมายของรัฐบาล พัฒนาระดับอุดมศึกษา และประเทศไทย ๔.๐ เป็นอีกนโยบายหนึ่งที่มีการวางรากฐานการพัฒนาประเทศในระยะยาว เป็นจุดเริ่มต้นในการขับเคลื่อนไปสู่การเป็นประเทศที่มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนตามวิสัยทัศน์รัฐบาลเป็นรูปแบบที่มีการผลักดันการปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจ การปฏิรูปการวิจัยและการพัฒนา และการปฏิรูปการศึกษาไปพร้อม ๆ กันเป็นการผนึกกำลังของทุกภาคส่วนภายใต้แนวคิด “ประชารัฐ” ที่ผนึกกำลังกับเครือข่ายพันธมิตรทางธุรกิจ การวิจัยพัฒนา และบุคลากรทั้งในประเทศและระดับโลก นี่เป็นแนวคิดทิศทางการพัฒนาประเทศเพื่อก้าวเข้าสู่โมเดล ประเทศไทย ๔.๐ ของรัฐบาลในปัจจุบัน จะเป็นได้จริงแค่ไหนไม่ใช่คอยติดตามอย่างเดียว แต่ต้องช่วยกันทุกฝ่าย เพื่อจะได้เป็นประเทศพัฒนาแล้ว

^{๑๙} แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ ๑๒ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการกระทรวงศึกษาธิการ (พ. ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔)

ปัญหาการพัฒนาเด็กปฐมวัย

ขณะที่รัฐมีความพยายามอย่างยิ่ง ที่จะยกระดับคุณภาพการศึกษาเด็กปฐมวัยและเยาวชนให้ได้มาตรฐานเทียบเท่าสากล ทั้งนโยบายการศึกษานานาชาติ สนับสนุนเรียนรู้ภาษาต่างประเทศการขยายเครือข่ายอินเทอร์เน็ต การปฏิรูปหลักสูตร และการใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอนให้มีหลากหลาย แต่เป็นที่น่าเสียดายและน่าตกใจว่า ผลของความพยายามกลับปรากฏเป็นตัวเลขเด็กที่มีพัฒนาการล่าช้าต่ำกว่ามาตรฐานถึง ๓๐% จากตัวเลขของกระทรวงสาธารณสุขในปี ๒๕๕๙ พบว่า เด็กปฐมวัยมีปัญหาพัฒนาการล่าช้ามากขึ้น ทั้งด้านการสื่อสาร การเรียนรู้ การติดเกม รวมไปถึงปัญหาในการควบคุมตัวเอง และอื่นๆ อีกมากมาย^{๒๐} อีกหนึ่งแหล่งข้อมูลคือ UNICEF^{๒๑} ผลสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๕๕ ซึ่งจัดทำโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ด้วยการสนับสนุนจากยูนิเซฟ พบว่า มีเด็กอายุ ๓-๕ ปี ประมาณร้อยละ ๘๔ กำลังเรียนในระดับก่อนวัยเรียน และพบว่าในกลุ่มเด็กที่แม่ไม่มีการศึกษามีอัตราเข้าเรียนระดับก่อนวัยเรียนต่ำกว่าเด็กที่แม่มีการศึกษา นอกจากนี้มีเด็กอายุ ๓-๕ ปี ใน กทม. เพียงร้อยละ ๖๖ ที่เข้าเรียนก่อนวัยเรียน^{๒๒}

ผลการวิจัยที่ศึกษาตัวแปรที่แตกต่างกันไป สามารถสรุปปัญหาของการพัฒนาการศึกษาปฐมวัยใช้เป็นฐานต่อการพัฒนาของประเทศไทย สรุปสาระสำคัญที่น่าสนใจ เช่น เด็กมีค่าเฉลี่ยไอคิวต่ำกว่าระดับสากล แต่กลับมีระดับความเครียดสูงมาก ทั้งๆ ที่มีการเรียนการสอนด้านวิชาการตั้งแต่ระดับอนุบาล ซึ่งน่าจะทำให้เด็กมีไอคิวสูงกว่าหลายๆ ประเทศที่เริ่มเรียนด้านวิชาการ ในระดับประถมและยังขาด A.Q. (Adversity Quotient) หรือความสามารถในการอดทนฝ่าฟันอุปสรรค ซึ่งเป็นเรื่องที่จะต้องเริ่มปลูกฝังตั้งแต่วัยเด็ก และเด็กยังขาดทักษะในการดำรงชีวิต ซึ่งทำให้เด็กหลายคนมีปัญหาในการเข้าสังคม และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น รวมไปถึงการที่เด็กไม่สามารถดูแลตนเองได้ และมีทักษะไม่มากพอที่จะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยตัวเอง เด็กขาด M.Q. (Moral Quotient) หรือความมีคุณธรรมจริยธรรมในจิตสำนึก^{๒๓}

^{๒๐} กระทรวงสาธารณสุข, ยุทธศาสตร์ ตัวชี้วัด และแนวทางการจัดเก็บข้อมูล ปีงบประมาณ พ. ศ. ๒๕๕๙ หน้า ๔๗-๔๙.

^{๒๑} UNICEF เลขที่ ๑๙ ถนนพระอาทิตย์ ชนงสงคราม พระนคร กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐

^{๒๒} Sharpe, Pamela : The national experience in pre-school education: Published by Institute of Education (Singapore), 2015.

^{๒๓} ฉวีวรรณ ลิ้มวัฒนาสมุทร, สภาพและปัญหาการดำเนินงานจัดการศึกษาระดับปฐมวัยในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในจังหวัดนครพนม, วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๔ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๕๓)

กระทรวงศึกษาธิการพยายามที่จะยกระดับคุณภาพการศึกษาอนุบาล

การพัฒนาแหล่งข้อมูลหลักสูตรเพื่อสนับสนุนนักการศึกษาปฐมวัยในการสร้างและนำเสนอประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีคุณภาพสำหรับเด็กอายุ ๔-๖ ปี ให้การศึกษาก่อนวัยเรียนที่มีคุณภาพและราคาไม่แพงผ่านโรงเรียนอนุบาลกระทรวงศึกษาธิการ และการแบ่งปันทรัพยากรตามหลักสูตรและแนวทางปฏิบัติที่ดีอื่น ๆ กับภาคก่อนวัยเรียน

เพราะฉะนั้น การสร้างพื้นฐานในเด็กให้เกิดการเรียนรู้พร้อมต่อสู่ชีวิตในอนาคตเป็นความหวังของประเทศชาติ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ร่วมกับระบบการผลิตครู หลักสูตรการศึกษา และระบบการประเมินผลเพื่อการพัฒนาเด็กปฐมวัยต้องมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาปฐมวัย เพื่อสร้างบุคคลให้เป็นคนเก่ง คนดีมีศีลธรรมมั่นคงรุ่งเรืองให้แก่สังคมไทยในอนาคตซึ่ง “เด็กในวันนี้คือผู้ใหญ่ในวันหน้า”^{๒๔} เพื่อการพัฒนาสังคมบุคคล (Individual Development) ให้ก้าวหน้าอย่างแข็งแกร่งมั่นคงได้ ต้องอาศัยบุคลากรที่ดีในการขับเคลื่อนการดำเนินงานให้สำเร็จตามเป้าหมาย (Individual Development Plan)^{๒๕} ในปัจจุบันสังคมไทยมีความต่างไปจากอดีตมากตามการพัฒนาชีวิตทางเทคโนโลยีกับการพัฒนาสร้างเสริมคุณธรรมที่ไม่เป็นองค์รวม การจัดการศึกษามีกระบวนการหลากหลายทันสมัยใหม่เป็นแหล่งเรียนรู้กว้างขวาง กระแสการเผยแพร่ข่าวรวดเร็วบางครั้งเหมือนดาบสองคม จากชุมชนที่มีความอบอุ่นในอดีตกลับเป็นสังคมโดดเดี่ยวครอบครัวตกเป็นทาสวัฒนธรรมใหม่และสื่อสารออนไลน์มากขึ้น ผู้คนห่างไกลวัดขาดกระบวนการรับศีลการฟังธรรมจากพระสงฆ์ ทำให้เด็กไม่มีประสบการณ์แบบดั้งเดิมในกิจกรรมสร้างความสำนึกคุณธรรมการปลูกฝังจริยธรรมไปมาก อันเป็นเครื่องกั้นทางจิตใจในการหยั่งคิดและไตร่ตรองก่อเกิดปัญหาในการประพฤติผิดได้ง่ายให้การพัฒนามนุษย์ (HDI) Human Development Index^{๒๖} เป็นองค์ประกอบพื้นฐาน

เมื่อพิจารณาจากทิศทางการพัฒนาประเทศในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของประเทศไทยฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐ – ๒๕๕๔)^{๒๗} ที่กำหนดขึ้นบนพื้นฐานการเสริมสร้างทุนของประเทศ

^{๒๔} เตชปัญโญ ภิกขุ, *อาศรมพุทธบุตร เกาะลีซัง ชลบุรี*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.whatami.net/lum/lum๗๑.html> [๒๕ มีนาคม ๖๑]

^{๒๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), *การเสริมสร้างคุณลักษณะเด็กไทย* (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์สื่อและสิ่งพิมพ์แก้วเจ้าจอม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๑)

^{๒๖} พระมหาสุหิตย์ อาภากร (อบอูน), *ตัวชี้วัดความสุข : กลยุทธ์การสร้างและใช้เพื่อชุมชนเป็นสุข*, (กรุงเทพมหานคร : ริชมกซ์ อินเตอร์พรีนท์, ๒๕๕๓), หน้า ๔๓.

^{๒๗} ธีระพล อรุณะภักดิ์, *สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 พ.ศ. 2550 - 2554 962 ถนนกรุงเกษม แขวงวัดโสมนัส เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร 10100.*

ทั้งทุนทางสังคม ทั้งทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้เข้มแข็งอย่างต่อเนื่อง ที่ยึด “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และอัญเชิญ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวทางปฏิบัติ เพื่อมุ่งสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” ดังนั้น ยุทธศาสตร์การพัฒนาคนและสังคมไทยจึงให้ความสำคัญสูงกับการพัฒนาคุณภาพและศักยภาพของ “คน” Emrullah Tan กล่าวว่า ทฤษฎีทุนมนุษย์มีผลกระทบอย่างมากต่อสาขาวิชาต่างๆ จากเศรษฐศาสตร์จนถึงการศึกษาและสังคมวิทยา ทฤษฎีนี้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากจุดเริ่มต้นที่รุนแรง แต่มันก็รอดชีวิตได้อย่างสะดวกสบายและขยายอิทธิพลไปสู่สาขาการวิจัยอื่น ๆ ไม่น่าแปลกใจที่การวิพากษ์วิจารณ์จำนวนมากได้รับการทำเป็นปฏิกิริยาต่อการขยายตัวนี้ อย่างไรก็ตามดูเหมือนว่าการวิพากษ์วิจารณ์เหล่านี้มีการกระจายตัวและไม่เป็นระเบียบ เพื่อลดช่องว่างนี้และจัดระเบียบอย่างเป็นระบบ บทความในปัจจุบันใช้วิธีการแบบองค์รวมและทบทวนทฤษฎีทุนมนุษย์จากมุมมองที่ครอบคลุมทั้งสี่ด้าน โดยเน้นที่วิธีการเชิงประจักษ์ภาคปฏิบัติและด้านจริยธรรมของทฤษฎี^{๒๘}

อย่างไรก็ตาม สิ่งมีชีวิตทุกชนิดมีความสามารถสืบพันธุ์สูง ทำให้ประชากรมีการเพิ่มแบบทวีคูณ ประชากรมิได้เพิ่มขึ้นเป็นแบบทวีคูณเนื่องจากอาหารมีจำนวนจำกัด สิ่งมีชีวิตต้องมีการดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอด พวกที่มีความเหมาะสมก็จะมีชีวิตอยู่รอด พวกที่ไม่มีความเหมาะสมก็จะตายไป พวกที่อยู่รอดจะมีโอกาสแพร่พันธุ์ต่อไป

การเกิดสปีชีส์ใหม่เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงที่เล็กละน้อย ตามทฤษฎีของดาร์วิน กลไกของวิวัฒนาการสภาพแวดล้อม เป็นตัวทำให้เกิดการคัดเลือกทางธรรมชาติขึ้น เพื่อให้ได้ลักษณะที่เหมาะสมและมีโอกาสสืบพันธุ์ต่อไป และในพระไตรปิฎก ตามหลักพุทธศาสนาคือทฤษฎีวิวัฒนาการโลกในอัครัญญสูตร^{๒๙} สุตรวาดด้วยการกำเนิดแห่งรัฐ แนวคิดทางสังคมและการเมืองอินเดียโบราณ ขนชั้นทางสังคม (Social Class) บทบาทและความบริสุทธิ์ของวรรณะ แนวคิดทางสังคมและการเมืองของสมัยพุทธกาล ความเสมอภาคของบุคคลทางการกำเนิด ความเสมอภาคของบุคคลทางการประพฤติ พัฒนาการแห่งสังคมมนุษย์ (ขนชั้นทางสังคม) ในที่นี้จะศึกษาเรื่อง หลักธรรม และอิทธิพลของอัครัญญสูตร ที่มีต่อวรรณกรรมพระพุทธศาสนา ตลอดจนถึงวรรณกรรมล้านนา ผลการวิเคราะห์พบว่า

๑. แก่นเรื่องของอัครัญญสูตรเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์กันของมนุษย์ทั้งทางการกำเนิดและทางความประพฤติ

^{๒๘} Emrullah Tan, Human Capital Theory : A Holistic Criticism: University of Exeter Business School : *Sage Journals*: Volume : 84 (1 September 2014) : 411-445.

^{๒๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๑๑-๑๓๓/๘๓-๑๐๑.

๒. หลักธรรมในอัครัญญสูตร ได้แก่ ไตรลักษณ์ ปฏิจสมุบาท กุศลกรรมบถ ๑๐ กับโพธิปักขิยธรรม ๗ สอดคล้องและสนับสนุนแก่นเรื่อง ล้วนชี้ให้เห็นพัฒนาการทางสังคม ทั้งปฏิเสธรบอบรรณะที่พราหมณ์สอน

๓. ในคำสอนทางพระพุทธศาสนา ท่านพุทธทาสภิกขุพูดถึงกฎธรรมชาติใน ปฏิจสมุบาท หรือที่เรียกว่าอิทัปปัจจยตา ความสำคัญและความลับธรรมชาติที่พระพุทธองค์ทรงค้นพบจากที่ได้ตรัสรู้ อิทัปปัจจยตา เป็นหลักการทางพุทธศาสนาแสดงความเกี่ยวเนื่องกันของสิ่งที่เป็นเหตุและผล เมื่อมีเหตุย่อมมีผล เมื่อเหตุดับผลก็ดับ คือ เมื่อสิ่งนี้มีสิ่งนี้ย่อมมี เพราะความเกิดขึ้นแห่งสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เมื่อสิ่งนี้ไม่มีสิ่งนี้ย่อมไม่มี เพราะความดับไปแห่งสิ่งนี้สิ่งนี้จึงดับไป

อิทัปปัจจยตา หรือ ปฏิจสมุบาท เป็นกฎเหนือกฎทั้งปวง เป็นสัจธรรม เป็นพุทธธรรมที่เชื่อมโยงคำสอนทั้งหมดของพระพุทธเจ้าว่าเป็นไปตามหลักธรรม หรือ กฎอิทัปปัจจยตา หลักอิทัปปัจจยตาซึมซาบอยู่ในเหตุปัจจัยแห่งการก่อเกิด การดำรงอยู่ การมีปฏิสัมพันธ์ และเสื่อมสลายของสรรพสิ่งในจักรวาล รวมถึงเป็นวิถีคิดทางทฤษฎีวิทยาศาสตร์ทุกสาขา ครอบคลุมทั้งปัจจัยส่วนวัตถุ จิตใจ สังคมและอื่น ๆ ทั้งหมด ในทางพุทธศาสนามักใช้ในการอธิบายในรูปแบบปรัชญาใช้อธิบายสิ่งต่าง ๆ แบบเชื่อมโยง เช่น เสาเป็นปัจจัยของหลังคา ถ้าไม่มีเสา หลังคาที่อยู่ไม่ได้ ถ้าไม่มีหลังคา เสาก็ไม่มีประโยชน์ ทั้งเสาและหลังคาเป็นปัจจัยของกันและกัน^{๓๐}

การทำงานของจิตที่ทำให้เกิดทุกข์เกิดจากวงจรแห่งปฏิจสมุบาท ๑๒ ในขั้น ๕ กฎอิทัปปัจจยตา หรือ หัวใจปฏิจสมุบาท ขาวตะวันตกที่มีแนวคิดสอดคล้องกับเรื่องนี้เป็น เค็น วิลเบอร์ (Ken Wilber)

เค็น วิลเบอร์ (เกิดเมื่อวันที่ ๓๑ มกราคม ๒๔๙๒) เป็นชาวอเมริกัน งานของเขาดูเหมือนจะได้รับอิทธิจากพุทธศาสนาทั้งนิกายมหายาน และ เถรวาท^{๓๑} หนังสือของเค็นเน้นไปทางจิตวิทยา ทฤษฎีสำคัญของเขา เน้นทั้งร่างกายและจิตใจ ความจริงที่ดีที่สุดไม่ใช่แค่จักรวาลหรือมิติทางกายภาพเท่านั้น แต่ยังรวมถึง คอสมอส (cosmos) หรือมิติทางกายภาพ และทางอารมณ์

การปฏิบัติแบบบูรณาการ Ken Wilber มองว่า แม้ว่าเราจะมีแผนที่สมบูรณ์แบบที่ครอบคลุมแบบองค์รวมอย่างสมบูรณ์และครบถ้วนสมบูรณ์ ส่วนตัวเราจำเป็นต้องมีวิธีในการเปลี่ยนนิสัย ที่ไม่ดีของตัวเอง เคนเสนอให้มีการฝึกฝนการออกกำลังกาย เพื่อให้ร่างกายอารมณ์และจิตวิญญาณในตัวเอง ได้เป็นธรรมชาติ

^{๓๐} พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส อินทปัญโญ), ตามรอยพระอรหันต์, พิมพ์ครั้งที่๖, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๓๔), หน้า ๘๓.

^{๓๑} Ken Wilber : *The Religion for Tomorrow: A Vision for the Future of the Great Traditions-More Inclusive, More Comprehensive, More Complete*, (Shambhala Publications: United State of America, 2017)

เกี่ยวกับตัวเองเขาแนะนำการปฏิบัติ เช่น ออกกำลังกาย ยกน้ำหนัก การทำสมาธิสวดมนต์ไตร่ตรอง ส่วนวัฒนธรรมเขาแนะนำการมีส่วนร่วมในการบริการชุมชนต่างๆ การใช้บทสนทนาเคารพซึ่งกันและกัน และความสัมพันธ์โดยทั่วไปเพื่อการพัฒนาแบบองค์รวม ในเวทีของธรรมชาติ เคนวิลเบอร์แนะนำการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เคารพธรรมชาติ เช่นการรีไซเคิล การปกป้องสิ่งแวดล้อมและการเฉลิมฉลองตามธรรมชาติ^{๓๒}

ทฤษฎีบูรณาการของ Ken Wilber เสนอการฝึกปฏิบัติตามแนวทฤษฎีของเขา เรียกว่า การพัฒนาจิตปัญญาแบบบูรณาการ การปฏิบัติเช่นนี้ช่วยให้ศักยภาพที่ซ่อนเร้นอยู่ภายในมีการเติบโตและพัฒนาได้เต็มรูปแบบ เช่นการพัฒนาการทางจิตปัญญาอย่างบูรณาการ มี ๙ ด้าน คือ แกนหลักของการพัฒนา มีอยู่ ๔ ด้าน และด้านเสริมอีก ๕ ด้าน การฝึกปฏิบัติในหัวข้อหลัก มีความสอดคล้องกับภาคปฏิบัติของไตรสิกขาในพุทธศาสนาเถรวาทด้วย วิลเบอร์นอกจากรวบรวมความคิดศาสตร์หลายสาขาวิชา การตั้งชื่อเป็น ‘ทฤษฎี’^{๓๓} ยังเป็นเสมือนกฎของสิ่งที่เกิดขึ้นและข้อควรปฏิบัติ ว่าเหตุที่เกิดขึ้นของสรรพสิ่งมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน

การจัดการเชิงพุทธบูรณาการ

สำหรับข้อมูลสังเขปเกี่ยวกับพุทธบูรณาการ หมายความว่าทำไมจึงเรียกเช่นนั้น ใครเป็นผู้จุดประกายนี้ขึ้นมาเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย

พระพุทโธชาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต)^{๓๔} กล่าวถึงการพัฒนาสัมมาทิฐิว่า ความคิดที่ถูกต้องเป็นแกนนำในกระบวนการของการศึกษา สำคัญของการพัฒนา เช่น มีปัญญาที่เป็นแกนกลางของกระบวนการพัฒนาคนหรือพัฒนาเด็ก ที่เรียกว่า “การศึกษา” การรู้จักคิด หรือ คิดเป็น ประกอบด้วยวิธีคิดต่าง ๆ เช่น การฝึกฝนพัฒนาความรู้จักคิด หรือ คิดเป็น ก็คือการฝึกฝนพัฒนาตนหรือการฝึกฝนพัฒนาบุคคลตามแนวทางของวิธีคิดในกระบวนการของการศึกษาหรือการพัฒนาปัญญา จะเห็นได้ว่าพระพุทโธชาจารย์ เน้นคำว่า ศึกษาเพื่อให้เกิดปัญญา

^{๓๒} Ken Wilber, *Integral Buddhism : And the Future of Spirituality*: Shambhala Publications: United State of America: 2014)

^{๓๓} Ken Wilber : *A Theory of Everything: An Integral Vision for Business, Politics, Science and Spirituality*: (Shambhala Publications: United State of America ; 2001) p.157-174.

^{๓๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต) *โยนิโสมนสิการ วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม*, (ฉบับข้อมูลคอมพิวเตอร์ บทที่ ๑๓ แยกพิมพ์ ครั้งแรก) (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ., ๒๕๕๖), หน้า ๔.

ดังนั้น พวกเราก็ควรปลูกฝังเด็กตั้งแต่เยาว์วัย ดังที่ Holloway, Susan^{๓๕} ศึกษาเปรียบเทียบเด็กอนุบาลในประเทศญี่ปุ่น กับเด็กชาวพุทธ และเด็กชาวคริสต์ Susan มองว่า ในโรงเรียนอนุบาลคริสเตียน ใช้หลักการชี้นำ คือเด็กแต่ละคนเป็นของขวัญล้ำค่าของพระเจ้า ความเชื่อนี้ส่งผลให้มีหลักสูตรการเล่นที่มุ่งเน้นการเพิ่มทางเลือกให้กับเด็ก ส่วนในโรงเรียนอนุบาลพุทธศาสนาหลักสูตรนี้ได้รับการออกแบบมาเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและสติปัญญาของเด็กเพื่อความผาสุก และการแสดงออก ความหมายที่ชัดเจนของมุมมองทางศาสนาที่แตกต่างกัน การเลี้ยงดูเด็กให้ร่าเริงอ่อนโยนและมีสุขภาพดี เป็นปรัชญาโดยรวมและเป็นความเชื่อของชาวพุทธโดยทั่วไป ในประเทศญี่ปุ่นเน้นการสอนและสวดเทรกกะพุทธศาสนา นิกายเซนเข้ากับวิถีชีวิตได้อย่างกลมกลืน เขาใช้คำว่า “แบบเซน” จัดกิจกรรมทุกอย่างจะต้องมีสมาธิ เช่น จัดดอกไม้แบบเซน ทำสวนแบบเซน ชงชาแบบเซน วาดภาพแบบเซน ซักจักรยานแบบเซน บริหารแบบเซน^{๓๖}

ในที่นี่ขอกล่าวถึงเด็กปฐมวัยในประเทศไทย เราจะใช้พระพุทธศาสนาไปบูรณาการเด็กได้อย่างไร เพราะว่าโรงเรียนวิถีพุทธก็เป็นอีกแนวหนึ่ง คือ การเรียนการสอนที่จะช่วยผลักดันให้เด็กสามารถพัฒนาตามศักยภาพ ให้เป็นคนดี คนเก่งของสังคม และสามารถดำรงชีวิตอยู่กับสิ่งแวดล้อมอย่างมีสติ มีหลายโรงเรียนในเขต กทม. อย่างไรก็ตาม โรงเรียนวิถีพุทธ ก็คือโรงเรียนที่นำหลักพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการบริหารและการพัฒนาผู้เรียน สถานศึกษาเน้นวิธีพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการ ในรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ จุดเน้นคือการพัฒนาผู้เรียนโดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการ โรงเรียนวิถีพุทธเป็นโรงเรียนทางเลือกให้คุณพ่อคุณแม่ส่งลูกเข้าเรียนในแบบที่เหมาะสมกับลูก โรงเรียนมีการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลาย จึงเป็นโรงเรียนทางเลือกที่มีคนนิยมนำบุตรหลานเข้าเรียน

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวไว้ในหนังสือ “พระพุทธศาสนากับโลกธุรกิจ” ว่ามนุษย์มีความแตกต่างกันหลายระดับ พระพุทธศาสนามองว่ามนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีศักยภาพในการพัฒนาหรือฝึกฝน และมนุษย์ที่ดีคือมนุษย์ที่ฝึกตน เพราะมนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ พัฒนาได้สูงสุดเหนือกว่าสัตว์อื่น ประเด็นอยู่ที่ว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ นี่คือการที่เรากำลังคิดถึงการพัฒนาศักยภาพคน พระพุทธศาสนามองมนุษย์ในโลกว่ามีความแตกต่างกันหลายระดับ เรียกว่ามีความหลากหลาย แต่ความหลากหลายในที่นี้หมายความว่าความหลากหลายของคนในหลากหลายระดับ ดังนั้น จึงเป็นไปได้ที่จะให้ทุกคนจะ

^{๓๕} Holloway, Susan D. “*The Role of Religious Beliefs in Early Childhood Education: Christian and Buddhist Preschools in Japan.*” The Role of Religious Beliefs in Early Childhood Education , Educational Resources Information Center: (ERIC) Japan, 1999, Volume, Number, 2 pp. 10-11.

^{๓๖} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *วิธีการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒)

เหมือนกัน ในขณะที่เดียวกัน ทุกคนไม่สามารถอยู่ในระดับเดียวกันได้”^{๓๓} กล่าวไว้ในหนังสือ “ปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง” ว่า บุพนิมิต มี ๗ ประการด้วยกัน ซึ่งเป็นเรื่องของการศึกษาทั้งหมด ดังที่ได้บอกแล้วว่า การปฏิบัตินั้นคือการศึกษา ปรีดีและปฏิบัติรวมกันคือการศึกษา มรรคของเรานั้น รวมลงใน มรรคมืองค์ ๘ ตั้งแต่สัมมาทิฐิ จนถึงสัมมาสมาธิ จัดรวมเข้าเหลือ ๓ หมวด คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เรียกว่าไตรสิกขา ตกลงว่ามรรคกับสิกขามาชนกันแล้วมรรคนั้นแยกออกไป พอสรุปได้อีกทีก็กลายเป็นสิกขา สิกขาก็คือ การทำตัวให้เดินตามมรรค หมายความว่ามรรค คือหนทางนำไปให้มนุษย์เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สิกขานั้นคือ การที่เราทำตัวให้เดินไปตามมรรค ส่วนมรรคก็คือทางที่เราจะเดินด้วยสิกขา^{๓๔}

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวถึงเรื่องเปลี่ยนคนให้เป็นมนุษย์ว่า ทั้งโลกยังมีการศึกษาระบบดวัน คือ การศึกษาเพื่อสนองความต้องการของระบบเศรษฐกิจ ไม่มีศีลธรรมหรือศาสนา การศึกษานั้นมันก็ดวัน ; ถ้าเป็นสุนัขก็เรียกว่าสุนัขทางดวัน ; ถ้าเป็นพระเจดีย์ก็เรียกว่าเจดีย์ยอดดวัน ; แล้วโลกนี้มันก็ดวัน ดวันด้วยอะไร? คือ คนหัวมันดวันกันหมด คนไม่มีหัวเป็นคนหัวดวันกันหมดทั้งโลก แล้วลองไปคิดดูเอาเอง ว่าโลกนี้มันจะเป็นอย่างไร การศึกษาสุนัขทางดวัน การศึกษาเจดีย์ยอดดวัน สอนโลกแล้วสำเร็จประโยชน์ คือ คนหัวดวันกันหมดทั้งโลก ไม่มีหัวแห่งการศึกษาทางศีลธรรม หรือทางศาสนา แล้วจะเกลียดศาสนา นี้ขอให้ใครครวญดูว่า มันเป็นผลดีผลร้ายขนาดไหน? ท่านให้ความเห็นว่าองค์การสหประชาชาติของโลก ควรเป็นสำนักงานใหญ่จัดศีลธรรมครองโลก เรียกเอาศีลธรรมกลับมา จัดการศึกษาที่มีศีลธรรมหรือศาสนา ที่จะจัดให้มนุษย์มีสันติภาพ หลักศาสนาคริสต์ที่ให้อภัยเพื่อนมนุษย์นั้นแหละคือ ศาสนาพระศรีอารยเมตไตรย คำว่า “เมตไตรย” แปลว่า “รักผู้อื่น”^{๓๕}

ในทางพระพุทธศาสนา กล่าวถึงศีล เป็น ๓ ระดับ คือจุลศีล (ศีลอย่างน้อย) ได้แก่ คหฬฐศีลทั้ง ๒ คือ ศีล ๕ และอาชีวัฐฐมกศีล มัชฌิมศีล (ศีลอย่างกลาง) ได้แก่ บรรพชาศีลทั้ง ๒ คือ อัญญศีล และ ทสศีล มหาศีล (ศีลอย่างสูง) ได้แก่ อุปสมบททั้ง ๒ คือ ภิกขุณีนวินัย และภิกขุวินัย

สรุปความหมายของ ศีล คือ มีความสำคัญต่อการควบคุมกาย วาจา และใจของคนให้เรียบร้อย สงบร่มเย็นและเป็นสุข ขัดเกลากฎพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตซึ่งมีผลต่อกิจกรรม พิธีกรรมพฤติกรรม การรักษาศีลจะส่งผล ศีลจะส่งผลทำให้คนเป็นมนุษย์ได้ เพราะมนุษย์ แปลว่า ผู้มีจิตใจสูงและนำไปสู่การ

^{๓๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พระพุทธศาสนากับโลกธุรกิจ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ลิเบอร์ตีไพรส), ๒๕๔๘, หน้า ๑๕.

^{๓๔} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), ปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก, ๒๕๖๐), หน้า ๔๘.

^{๓๕} พุทธทาสภิกขุ, เปลี่ยนคนเป็นมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อมรินทร์), ๒๕๕๐, หน้า ๖๓.

ปฏิบัติขั้นสูงของอริยมรรค โดย เริ่มต้นจาก ศีล สมาธิ และปัญญา อันจะนำไปสู่ความรู้แจ้งเห็นจริง^{๔๐} เป็นต้น การศึกษาการศึกษาในแนวความเห็นของท่านพุทธทาสภิกขุ

การพัฒนามนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนา

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต)^{๔๑} กล่าวถึงการพัฒนามนุษย์ การศึกษาแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก คือกระแสโลกาภิวัตน์ อันเป็นผลมาจากความก้าวหน้าของโลก พบว่า ในปัจจุบัน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีบทบาทเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมสำคัญอย่างยิ่งในทุก ๆ องค์กร ทั้งต่างประเทศ และคนไทยปัจจุบันไม่จำกัดในเรื่องเพศ อายุ อาชีพ ศาสนา เชื้อชาติ การศึกษา และฐานะทางเศรษฐกิจ หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งถือว่าเป็นระบบการศึกษาที่ทำให้บุคคลพัฒนาอย่างมีบูรณาการ และให้มนุษย์เป็นองค์รวมและพัฒนาอย่างมีดุลยภาพเพราะสิกขาเป็นทางการฝึกหัดหรือการพัฒนามนุษย์ ในด้านร่างกายและจิตใจ เมื่อฝึกได้ผลจนสิ่งที่ฝึกนั้นกลายเป็นวิถีชีวิตของเขามันก็กลายเป็นมรรคไป พอมรรคเกิดขึ้นแล้วก็พาเข้าถึงจุดหมายของการศึกษา หรือการพัฒนานั้น คืออิสรภาพที่ปลอดทุกข์ ปราศจากปัญหา หรือจะเรียกว่าสันติสุขก็แล้วแต่พอใจ

การพัฒนามนุษย์ให้ดำเนินชีวิตดีงามถูกต้อง ทำให้มีวิถีชีวิตที่เป็นมรรค เป็นทางดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตที่ถูก ต้องดีงามของมนุษย์ ต้องเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาตน คือ สิกขามรรคกับสิกขาจึงประสานเป็นอันเดียวกัน เมื่อมองในแง่ปริยัติ ๔ ก็เป็นอริยมรรค คือ วิถีชีวิตอันประเสริฐเมื่อเป็นมรรคก็ดำเนินก้าวหน้าไปสู่จุดหมายโดยกำจัดสมุทัยให้หมดไป ช่วยให้เรามีชีวิตที่พึงพอใจวิชาตณหา อุปาทานน้อยลงไป ไม่อยู่ใต้อำนาจครอบงำของมัน พร้อมกับที่เรามีปัญญาเพิ่มขึ้นและดำเนินชีวิตด้วยปัญญามากขึ้นตามลำดับจนกระทั่งในที่สุดพอสมุทัยหมดทุกข์ก็หมดก็บรรลุเป้าหมายเป็น นิโรธ โดยสมบูรณ์^{๔๒}

บทสรุป

การนำแนวศาสนามาพัฒนาคนให้อยู่ในธรรมนอกรอบธรรมที่ดำรงนั้น จิตใจต้องมีหลักธรรมตามหลักศาสนาของตนมาประพฤติปฏิบัติ ยกตัวอย่าง พุทธศาสนามีหลักไตรสิกขา หรือพูดอีกอย่างหนึ่งคือ มรรคมืองค์แปด เป็นแนวทางหรือหนทางที่จะนำชีวิตมนุษย์ไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง การนำหลัก

^{๔๐} พระมหาสุชิน ฐิตสีโล (นราเกตุ), ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างศีลกับการบรรลุมรรค, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๑๔.

^{๔๑} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พัฒนาคคนคนกันอย่างไร, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๕๑)

^{๔๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), หัวใจพระพุทธศาสนา , พุทธจักร , ปีที่ ๖๑ ฉบับที่ ๕ (พฤษภาคม ๒๕๕๐) : ๗

พุทธจริยศาสตร์มาบูรณาการเพื่อแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตของคนไทยในสังคมปัจจุบันนั้น ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นเพราะคนขาดหลักธรรมในการดำเนินชีวิต ดังพระบรมราโชวาทในรัชกาลที่ ๙ “จิตใจและความประพฤติที่สะอาดและมีระเบียบ เป็นรากฐานสำคัญของชีวิตจิตใจทั้งความประพฤติ ดังนั้น ใจจะเกิดมีขึ้นเองได้ หากแต่จำเป็นต้องฝึกหัดอบรมและสนับสนุนส่งเสริมกันอย่างจริงจังสม่ำเสมอ นับตั้งแต่บุคคลเกิด ดังที่มนุษย์ไม่ว่าชาติใดภาษาใด ได้เฝ้าพยายามกระทำสืบต่อกันมาทุกยุคทุกสมัย ทั้งเพื่อให้สามารถรักษาตัวและมีความสุข ความสำเร็จในการครองชีวิต ทั้งให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ ด้วยความผาสุกสงบ” พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ประทานพระราชดำรัสเพื่อให้นำไปอ่านในพิธีเปิดการสัมมนาของสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย เรื่อง การพัฒนาสังคมในด้านศีลธรรมและจิตใจ (เมื่อ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๑๖) ดังนั้น การเริ่มต้นการพัฒนาคนตั้งแต่ชั้นอนุบาลหรือระดับปฐมวัยจึงเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งสำหรับการสร้างชาติพัฒนากำลังบุคคลสู่สังคมคุณภาพต่อไป

บรรณานุกรม

- กระทรวงสาธารณสุข. ยุทธศาสตร์ ตัวชี้วัด และแนวทางการจัดเก็บข้อมูล. ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๙. กันตัมพัชญ์ อยู่อำไพ. การศึกษาปฐมวัยไทยและนานาชาติอารยประเทศสมัยรัชกาลที่ ๕ : Thailand's Early Childhood Education and Civilized Countries in the World on King Rama V Era: Looking through the Past. วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่ ๑๓ ฉบับที่ ๑ (มิถุนายน ๒๕๕๘-ตุลาคม ๒๕๕๘)
- ฉวีวรรณ ลิ้มวัฒนาสมุทร. สภาพและปัญหาการดำเนินงานจัดการศึกษาระดับปฐมวัยในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในจังหวัดนครพนม. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๔ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๕๓)
- ธีระพล อรุณะกสิกร. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ พ.ศ. ๒๕๕๐- ๒๕๕๔, ๙๖๒.
- ปิยพงษ์ บุชบงก์. การกำหนดนโยบายสาธารณะ:กระบวนการต้น แนวทาง ตัว แบบ กรอบและเทคนิค. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ เสมาธรรม, ๒๕๕๒.
- แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ ๑๒ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔)
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). วิธีการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส อินทปัญโญ). **ตามรอยพระอรหันต์**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๓๔.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต) **โยนิโสมนสิการ วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม**. (ฉบับข้อมูลคอมพิวเตอร์ บทที่ ๑๓ แยกพิมพ์ ครั้งแรก). กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ., ๒๕๕๖.

_____. **พระพุทธศาสนากับโลกธุรกิจ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : ลิเบอร์ตีเพรส, ๒๕๔๘.

_____. **หัวใจพระพุทธศาสนา. พุทธจักร. ปีที่ ๖๑ ฉบับที่ ๕** (พฤษภาคม ๒๕๕๐) : ๗.

_____. **การเสริมสร้างคุณลักษณะเด็กไทย**. กรุงเทพมหานคร ศูนย์สื่อและสิ่งพิมพ์แก้วเจ้าจอมมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๑.

พระมหาสุชิน จิตสีโล (นราเกตุ). **ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างศีลกับการบรรลุนิพพาน**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อ.บุญ). **ตัวชี้วัดความสุข : กลยุทธ์การสร้างและใช้เพื่อชุมชนเป็นสุข**. กรุงเทพมหานคร : ริชมแม็กซ์ อินเทอร์เน็ต. ๒๕๕๓.

พุทธทาสภิกขุ. **เปลี่ยนคนเป็นมนุษย์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อมรินทร์, ๒๕๕๐.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ศิโรจน์ ผลพันธิน : **โรงเรียนสาธิตอนุบาลละอออุทิศศูนย์การศึกษาพิเศษโรงเรียนสาธิตละอออุทิศ** มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, ๒๕๖๑.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต). **ปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒๔. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมมิก, ๒๕๖๐.

_____. **พัฒนาคนคนกันอย่างไร**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๕๑.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **นโยบายและแผนการศึกษาแห่งชาติ(๐-๕ ปี)**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๔.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **รายงานการติดตามประเมินผล ๒ ปีแรกของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๐** กรกฎาคม ๒๕๕๒.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมและสังคมของประเทศ **สองปีของการพัฒนา: สำนักนายกรัฐมนตรี** กันยายน ๒๕๕๗.

อามร จันทวานิช. **เคล็ดลับฟินแลนด์สร้างการศึกษาอันดับ ๑ ของโลก** สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, Office of the Education Council, 2016.

- Armand D'Angour, "Plato and Play Taking Education Seriously in Ancient Greece:"
Americal Journal of Play Volume 5 No. 3, Spring, pps, 293-298, 2013.
- Early Childhood Education Association of Japan, Early Childhood Education and Care in
Japan, Child Honsha, 1979.
- Emrullah Tan, Human Capital Theory : A Holistic Criticism: University of Exter Business
School : **Sage Journals**: Volume : 84 (1 September 2014) : 411-445.
- Howard James Cannatella, "Plato and Aristotle's Educational Lessons from the Iliad",
Paideusis, Volume 15 2006, No. 2, : 5-13.
- Human Development Data (1990-2015) United Nations Development Programme:
Human Development Reports
- Holloway, Susan D. **"The Role of Religious Beliefs in Early Childhood Education:
Christian and Buddhist Preschools in Japan."** The Role of Religious Beliefs
in Early Childhood Education , Educational Resources Information Center:
(ERIC) Japan, ๑๙๙๙, Volume, Number, 2 pp. 10-11.
- Ken Wilber : The Religion for Tomorrow: A Vision for the Future of the Great Traditions-
More Inclusive, More Comprehensive, More Complete, Shambhala Publications:
United State of America, 2017
- Ken Wilber, Integra Buddhism : And the Future of Spirituality: Shambhala Publications:
United State of America: 2014.
- Ken Wilber : **A Theory of Everything: An Integral Vision for Business, Politics, Science
and Spirituality**: (Shambhala Publications: United State of America ; 2001)
p.157-174.
- Mabel Ann Brown, Education in Finland : Exploring Childhood in a Comparative Context
: An Introductory Guide for Students Edited By Mabel Ann Brown and Jon
White, London and New York : Rutledge Printed, 2014.
- Ministry of Education (MOE). (2013). 'Educators' guide: Overview', in Ministry of Education,
Nurturing early learners: A curriculum for kindergartens in Singapore. Ministry
of Education: Singapore.

Sharpe, Pamela : **The national experience in pre-school education: Published by Institute of Education** (Singapore), 2015.

Sherwin Rosen, “Human capita, The New Palgrave : A Dictionary of Economics, v.2, (1987): 81-90.

Yukari Iguchi “Education in Japan” Exploring Childhood in a Comparative Context : An Introductory Guide for Students Edited By Mabel Ann Brown and Jon White, London and New York : Rutledge Printed, 2014.

เว็บไซต์

เตชปัญญา โภิกขุ. **อาศรมพุทธบุตร เกาะสี่ซัง ชลบุรี** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.whatami.net/lum/lum๗๑.html> [๒๕ มีนาคม ๖๑]

การศึกษาวิเคราะห์โรคทางจิตในพุทธปรัชญาเถรวาท

An Analytical Study of Mental Diseases in Theravada Buddhism

ชาตรี ชุมเสน

Chatree Chumsen

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Email : Chatree_250515 @ hotmail.com

Received : April 20, 2019

Revised : May 9, 2019

Accepted : May 11, 2019

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้ผู้วิจัยศึกษาวิเคราะห์โรคทางจิตในพุทธปรัชญาเถรวาท โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ อย่าง คือ ๑) ศึกษาโรคทางจิตในพุทธปรัชญาเถรวาท ๒) ศึกษาอภิปรัชญาและอภิปรัชญาในพุทธปรัชญาเถรวาท ๓) วิเคราะห์โรคทางจิตด้วยแนวคิดเรื่องอภิปรัชญาและอภิปรัชญาในพุทธปรัชญาเถรวาท จากการศึกษาพบว่า การแพทย์ได้พบว่า ผู้ป่วยทางจิตมีความผิดปกติด้านความรู้สึก ความคิด อารมณ์ หรือพฤติกรรม อย่างแรงถึงขนาดคุมสติไม่อยู่ เช่นมีอาการหลงผิด อาการประสาทหลอน เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและมีความผิดปกติอย่างรุนแรงในด้านบุคลิกภาพ ความคิด อารมณ์ เมื่อตรวจสภาพทางกาย ก็ไม่พบว่ามีสิ่งผิดปกติแต่อย่างใด โรคทางจิตคืออาการของคนสติไม่ปกติส่วนใหญ่ก็คือ คลาดเคลื่อน ผันแปร ไปจากคนจิตปกติ ไปเป็นคนที่ไม่ปกติ บ้า เพี้ยน เป็นโรคประสาท เป็นโรคจิต แต่หากได้รับการรักษาและการดูแลสนับสนุนที่เหมาะสม ผู้ป่วยมีโอกาสที่จะอาการดีขึ้นจนกลับมาใช้ชีวิตประจำวันตามปกติได้ทาง พระพุทธศาสนาถือว่าโรคทางจิตใจที่มีความรู้สึกวิตกกังวล เกิดจากความเจ็บป่วยทางกาย ป่วยทางจิต กลัวเสียของรัก อารมณ์ท้อแท้ หดอาลัยในชีวิต ไม่อยากมีชีวิตอยู่ ซึ่งส่งผลต่อความเครียดและความ ตระหนี่ใจพระพุทธรูปศาสนาแล้วถึงโรค ๒ ประเภท คือ โรคทางกายและโรคทางจิตใจ ดังนั้น สิ่งที่พระพุทธ ศาสนาอธิบายคือทุกคนเป็นโรคทางใจและกล่าวไว้เพื่อให้ตระหนักรู้และแก้ไข วิธีรักษาคนป่วยโรคทางจิต ทางการแพทย์มีหลายวิธีแพทย์มักใช้ยารักษาโรค การรักษาด้วยไฟฟ้า และดูแลด้านจิตใจและสังคม วิธีการ รักษาของพระพุทธเจ้าแก้ปัญหาด้วยการทำจิตปัญญาบำบัด ผู้ป่วยทางจิตใช้ธรรมะบำบัด มี จริต ๖ อินทรีย์สังวร พฤติกรรมสังวร และอาชีวะสังวร เป็นต้น ผู้ป่วยโรคทางจิตถ้าบำบัดเยียวยาถูกวิธีก็สามารถ ดำเนินชีวิตได้ตามปกติสามารถพัฒนาชีวิตจนหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด

คำสำคัญ : โรคทางจิต, พุทธปรัชญาเถรวาท

Abstract

This dissertation is to analytically study the mental disease of man with the idea of mind in Theravada Buddhist philosophy by having three objectives: 1) to study the mental disease of man with the idea of mind in Theravada Buddhist philosophy, 2) to study the wholesome and unwholesome mind in Theravada Buddhist philosophy, and 3) to analytically study the mental disease of man with the idea of wholesome and unwholesome mind in Theravada Buddhist philosophy. The study was found that: The mental disease according to medical diagnostics is of the disorder of feeling, thought, emotion, or extreme behavior that out of control, such as delusion, hallucination. These kinds of diseases once happened would cause extreme change and disorder in character, thought, and emotion, even when diagnosed but could not find any disorder. The mental disease one is the symptom of being abnormal in conscience, mostly, is of the symptom of error and changing from the normal one became abnormal, mad, crazy, neurotic, and mental ill, but once received proper treatment and support, the ill one has the chance to recover and be able to come back to live life as normal. The mental disease according to Buddhism is the symptom of mental ill having distress due to physical and mental ill, fearing of losing the beloved one, disheartenment, desperation, and the symptom of not wanting to live that would result in stress and grief. There are, in Theravada Buddhism, two kinds of diseases, namely, physical and mental disease. So what Buddhism has explained was that everyone gets mental disease, and Buddhism mentions these kinds of diseases aiming at letting one be aware and fix them. The way to treat mental disease by medical treatment—there are many ways of treatments by the doctors, such as treatment by antipsychotic drugs, electricity, and taking care of them mentally and socially. The way to treat mental disease in Buddhism—the Buddha had remedied the problems with mental and wisdom therapy through the doctrines, such as the six intrinsic natures of a person, sense-restraint, behavioral restraint, and livelihood-restraint, etc. The mental disease ones once received the correct treatment would be able to live their life as normal, and be able to develop their life till emancipating from the circle of birth and death.

Keywords : Mental disease, Theravada Buddhism

บทนำ

พระพุทธศาสนากล่าวถึงโรค ๒ ชนิด คือ โรคทางกายและโรคทางจิต โรคทางกายคือโรคที่เกิดแก่ร่างกายภายนอก มี แผล ฝี หนอง อาการบาดเจ็บต่างๆ เป็นต้น ส่วนโรคทางจิตคือโรคที่เกิดภายในร่างกาย มีโรคจิตประสาท โรคจิตเภท และโรคทางจิตวิญญาน เป็นต้น มีภาวะที่เกี่ยวข้องกับกุศลจิตและอกุศลจิต โรคทางจิตจึงเป็นทุกข้ออย่างหนึ่ง

ร่างกายมนุษย์ คือ ขันธ์ ๕ ย่อเป็น รูปและ นาม รูปคงเป็นรูป เวทนา สัญญา สังขารและวิญญาน เป็นนาม โรคที่เกิดจากกายเรียกว่าทุกข์กาย หรือกายิกทุกข์โรคที่เกิดทางใจเรียกว่าทุกข์ใจ หรือเจตสิกทุกข์ ในพระสูตรตันตปิฎกอังคตตรนิกาย^๑ มีพุทธดำรัสถึงโรค ๒ ชนิด คือ โรคทางกายและโรคทางจิต มนุษย์ทั้งหลายอาจพูดว่าตนเป็นคนมีสุขภาพดีไม่เคยเป็นโรคทางกายตลอดเวลา ๑ ปี ๒ ปี ๕-๑๐ หรือ ๑๐๐ ปี แต่จะหาผู้ที่ยืนยันว่าตนไม่เป็นโรคทางจิตเลยแม้เพียงครู่เดียวหาได้ยากเหลือเกินยกเว้นแต่พระอรหันต์

พระพุทธศาสนาถือว่าทุกข์คือภาวะที่ทนได้ยาก กล่าวถึงทุกข์อันเกี่ยวกับโรคทางกายและโรคทางจิตหลายชนิด

๑) พยาธิทุกข์ หรือทุกข์เวทนา ความเป็นทุกข์ เป็นโรค หรือความเจ็บป่วยทางกายอย่างใดที่เรียกว่าโรคทางกาย อวัยวะต่างๆในร่างกายที่ไม่ทำหน้าที่ปกติ ร่างกายจึงเกิดโทษเกิดอันตราย

๒) สันตปาทุกข์ ทุกข์คือความรุ่มร้อน หรือทุกข์ร้อน ได้แก่ความกระวนกระวาย เพราะถูกไฟคือกิเลส ได้แก่ราคะ โทสะและโมหะแผดเผา ทุกข์เพราะถูกกิเลสคือราคะ โทสะและโมหะแผดเผาจัดเป็นความเจ็บป่วยทางจิตหรือเป็นโรคทางจิต

๓) ปกิณณกทุกข์ คือ ทุกข์เบ็ดเตล็ด หรือทุกข์จรมมา ได้แก่ความเศร้าโศก ความทุกข์ ความเสียใจ ความคับแค้นใจ เป็นต้น ทุกข์ประเภทนี้จัดเป็นโรคทางจิตและอาจก่อให้เกิดโรคจิต โรคประสาท โรคจิตเภท และโรคจิตวิญญาน เป็นต้น ซึ่งนับว่าเป็นโรคที่อันตรายมาก

ในพระไตรปิฎกมีค้ายกย่องพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่าทรงเป็นนายแพทย์ผู้ยิ่งใหญ่ เป็นผู้เยียวยาบำบัดทั้งโรคทางกายและโรคทางจิต ดังที่เล่าว่า ครั้งหนึ่งพระองค์ทรงพยาบาลภิกษุอาพาธผู้นานา ได้ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า ผู้ใดอุปฐากภิกษุอาพาธ ผู้นั้นชื่อว่าปฏิบัติพระองค์^๒ ดังนั้น เมื่อมองด้านพระพุทธศาสนากการเยียวยา บำบัดความเจ็บป่วยทั้งความเจ็บป่วยทางกายและทางจิต จึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ผู้เยียวยาเท่ากับว่าได้อุปฐากพระพุทธองค์เลยทีเดียว

ในพระพุทธศาสนาเถรวาท จิตเป็นสังขตธรรม เป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งเป็นนามธรรมไม่มีรูปร่างอาศัยอยู่ในร่างกายของสัตว์ (มนุษย์) จิตมีภาวะตื่นรณกวัดแกว่งรักษายากห้ามได้ยากมักตกไป (ฟุ้งซ่าน)

^๑ อัง.จตุกก. (บาลี) ๒๑/๑๕๗/๑๙๑.

^๒ วิ.มทา. (บาลี) ๕/๑๖๖/๒๒๖.

ตามอารมณ์ที่ตนต้องการเกิดเร็วดับเร็วเที่ยวไปไกลและเที่ยวไปดวงเดียว” แต่จิตเป็นธรรมชาติที่ฝึกฝนกันได้ดังพระพุทธภาษิตว่า “จิตที่ตื่นรณกวดแกว่งรักษายากห้ามยากผู้มีปัญญาสามารถควบคุมให้ตรงได้เหมือนช่างศรที่ตดลูกศรให้ตรงได้ฉะนั้น ธรรมของจิตตื่นรณเหมือนปลาที่ถูกจับโยนขึ้นจากน้ำไปบนบก ดังนั้น ผู้มีปัญญาจึงควรละบ่วงแห่งมาร”^๔ “จิตเป็นธรรมชาติรับรู้อารมณ์อยู่เสมอตั้งข้อความว่า “ธรรมชาติที่ชื่อว่าจิตเพราะคิดอธิบายว่ารู้อารมณ์”^๕ จิตนี้เรียกชื่อต่างกันได้ถึง ๑๐ ชื่อคือ จิต มโน มานัส หทัย ปิณฑระ มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ มโนวิญญาณธาตุ^๖ จิตถูกปรุงแต่งโดยปัจจัยมีภาวะซึ่งเป็นไปตามสามัญญลักษณะ ได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา บางครั้งเป็นกุศลจิต บางครั้งก็เป็นอกุศลจิต ท่านกล่าวธรรมชาติของจิตดังนี้

ธรรมชาติที่ชื่อว่าจิต เพราะทำให้วิจิตร”^๗ หรือเพราะภาวะแห่งตนเป็นธรรมชาติวิจิตร หรือเพราะอันกรรมหรือกิเลสสั่งสมไว้ อนึ่ง หรือเพราะรักษาไว้ซึ่งอัตภาพอันวิจิตร หรือเพราะสั่งสมซึ่งสันดานของคนหรือเพราะมีอารมณ์อันวิจิตร^๘

ในการศึกษาวิเคราะห์โรคทางจิตในมนุษย์ด้วยแนวคิดเรื่องจิตในพุทธปรัชญาเถรวาท ผู้วิจัยสรุปประเด็นปัญหาเพื่อชี้ว่า โรคทางจิตเป็นสิ่งสำคัญ ความเจ็บป่วยก็เป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะโรคทางจิต พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญมากเป็นพิเศษ ในพระพุทธศาสนาจึงมีคำตอบ มีคำสอนมีตัวอย่าง มีวิธีแก้ไขที่แสดงไว้พร้อมในคัมภีร์พระไตรปิฎก

ผู้วิจัยตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของปัญหาเรื่องนี้ จึงต้องการศึกษาวิเคราะห์โรคทางจิตในพุทธปรัชญาเถรวาทตามวัตถุประสงค์คือ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาโรคทางจิตในพุทธปรัชญาเถรวาทและทางการแพทย์
๒. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องจิตในพุทธปรัชญาเถรวาท
๓. เพื่อวิเคราะห์โรคทางจิตในพุทธปรัชญาเถรวาทและนำไปประยุกต์เป็นเครื่องมือรักษาผู้ป่วยที่เป็นโรคทางจิต

^๓ ขุ.ธ.อ. (บาลี) ๑/๒๑๕-๒๑๖.

^๔ ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๓๓/๒๒.

^๕ อภิ.สง.อ. (บาลี) ๑๑๐.

^๖ อภิ.สง.อ. (บาลี) ๓๔/๖/๒๒.

^๗ มหามกุฏราชวิทยาลัย, *อภิธัมมัตถสังคหบาลีและอภิธัมมัตถวิภาวินีฎีกา (ฉบับแปลเป็นไทย)*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๖), หน้า ๒๑.

^๘ วิจิตร หมายถึง จดงาม, แพรพรรณ, แปลก, ตระการ

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินงานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงวิเคราะห์ (Analytical Research) โดยศึกษาค้นคว้าทางเอกสาร (Documentary Investigation) ใช้พระไตรปิฎกบาลีและไทยฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และตำราทางวิชาการต่างๆ เป็นเอกสารประกอบการวิจัยโดยมีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

๑. ศึกษาค้นคว้าและสำรวจข้อมูลชั้นปฐมภูมิเกี่ยวกับการศึกษาวิเคราะห์โรคทางจิตในมนุษย์ตามแนวคิดเรื่องจิตในพุทธปรัชญาเถรวาท จากคัมภีร์พระไตรปิฎก และทฤษฎีทางการแพทย์
๒. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิเช่นหนังสือตำราบทความข้อเขียนเอกสารอื่นๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๓. สรุปผลการวิจัยและนำเสนอองค์ความรู้ที่ได้จากการวิเคราะห์พร้อมข้อเสนอแนะศึกษาวิเคราะห์

สรุปผลการศึกษาวิจัย

จากการศึกษาค้นคว้าเรื่องโรคทางจิตในพุทธปรัชญาเถรวาท พบว่าหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นธรรมโอสธที่สามารถบำบัดโรคทางจิตได้อย่างศักดิ์สิทธิ์แท้จริง เมื่อปฏิบัติธรรมะมากเพียงไรโรคทางจิตก็จะค่อยสงบเบาบางหรือลดลงไปเพียงนั้น เมื่อโรคทางจิตลดน้อยลงย่อมมีความสุขสบาย ผู้วิจัยสรุปผลการศึกษาดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๑

โรคทางจิต เป็นอาการของคนบ้าที่สติไม่ปกติคลาดเคลื่อน ผันแปร ผิดจากคนที่มีจิตปกติ กลายเป็นคนที่จิตไม่ปกติ บ้า เพี้ยน เป็นโรคประสาท หรือ เป็นโรคจิต ความหมายของคนจิตไม่ปกติ คือเป็นโรคจิตจัดเป็นโรคทางจิตเวชกลุ่มหนึ่งที่มีอาการรุนแรงจนทำให้ผู้ป่วยมีการเปลี่ยนแปลงทางจิตจนไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างปกติในชีวิตประจำวันเหมือนกับคนอื่นๆ ในสังคมทั่วไป ส่วนโรคประสาทเป็นโรคทางจิตเวชกลุ่มหนึ่งที่ผู้ป่วยสามารถรับรู้สภาพความเป็นจริง มีการหยั่งรู้ตนดี คือ รู้ว่าตนเจ็บป่วย และมีพฤติกรรมไม่ผิดปกติมากจนไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม

การศึกษาในเรื่องนี้ผู้วิจัยมองตามโนทัศน์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและมองตามหลักของแพทย์ด้านพระพุทธศาสนา พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้สอนให้พระสาวกปฏิบัติขัดเกลากิเลสพัฒนาจิตหลายวิธี เนื้อหาส่วนนี้ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าจากพระไตรปิฎก ส่วนในทางการแพทย์ พบว่า เป็นความผิดปกติด้านจิตใจที่แสดงออกโดยความทุกข์ ความกลัดกลุ้ม ความวิตกกังวล ถ้าจิตใจไม่เข้มแข็ง อาการบกพร่องทางจิตนั้นมีมากมายหลายอาการหลายระดับ จิตใจของใครจะบกพร่องมากน้อยเพียงไร สังเกตจากพฤติกรรมที่เขาแสดงออกมา

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๒

กุศลจิต หมายถึง จิตที่ฉลาด จิตไม่มีโทษและให้ผลเป็นกุศลวิบาก หมายถึง กุศลจิต ๒๑ ดวง มหากุศล ๘ รูปาวจรกุศล ๔ อรูปาวจรกุศล ๔ โลกุตระกุศล ๔ ซึ่งเป็นจิตที่เป็นเหตุ เมื่อเป็นกุศลกรรมที่มีกำลัง ย่อมเป็นปัจจัยให้เกิดกุศลวิบากจิต ๒๙ ดวง ซึ่งเป็นจิตที่เป็นผล (อเหตุกกุศลวิบาก ๘ มหาวิบาก ๘ รูปาวจรวิบาก ๕ อรูปาวจรวิบาก ๔ โลกุตตรวิบาก ๔

มหากุศลจิตคือ จิตที่ต้งามมีผลเป็นความสุข เมื่อใดที่มีมหากุศลจิตเกิดขึ้น เมื่อนั้นเราจะรู้สึกมีความสุข ใบหน้าแจ่มใส กิริยาวาจาเป็นไปในทางที่ต้งามมีความเรียบร้อยคำพูดเต็มไปด้วยความซื่อสัตย์ และจริงใจนุ่มนวล

กุศลจิต เป็นจิตที่เกี่ยวข้องกับการทำบุญ ทำกุศล ถ้ามหากุศลจิตเกิดขึ้น เมื่อนั้นก็เป็นบุญกุศล เช่นเดียวกับอกุศล ถ้าอกุศลจิตเกิดขึ้น เมื่อนั้นก็เป็นบาปเป็นอกุศล เป็นบาป เพราะจิตโจ่งแจ้งให้เกิดการทำบาปกายและวาจาเป็นไปตามอำนาจจิต จิตสั่งกายไม่ดีเป็นบาป วาจาไม่ดีเป็นบาป ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนา จึงมีคำสอนให้ระวังจิต ให้สำรวมจิตว่าอย่าให้เกิดบาป เกิดอกุศล ส่วนมหากุศล มี บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ และ กุศลกรรมบถ ๑๐ เป็นต้น

จิตที่เป็นกุศลเรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ มี ๓ อย่าง คือ

๑) ทาน คือการให้ แบ่งเป็น ๓ ระดับ

๑) การให้สิ่งของเครื่องใช้ในการดำเนินชีวิต เรียกว่า อามิสทาน

๒) การให้อภัยหรือการอโหสิกรรมไม่ถือโทษ เรียกว่า อภัยทาน

๓) การให้ธรรมะ หรือการแนะนำทางดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง เรียกว่า ธรรมทาน

๒) ศีล คือ การสำรวมกายวาจาให้เรียบร้อย การรักษาศีลเป็นกุศลเพราะเป็นข้อดเว้นข้อห้ามมิเว้น การฆ่าสัตว์ เป็นต้น เป็นกุศลสูงกว่าการให้ทาน

๓) ภาวนา คือการเจริญการอบรม การพัฒนาสมาธิและปัญญา ภาวนาเป็นการเจริญการอบรม มี ๒ อย่าง คือ สมถภาวนา และวิปัสสนาภาวนา

ในพระพุทธศาสนา จิตเป็นธรรมชาติที่มีลักษณะเป็นนามธรรม เกิดดับตลอดเวลา ไม่ใช่ตัวตนที่ถาวร จิตเป็นปรมาัตถ์ธรรมประเภทแรกในพระอภิธรรมระบุว่าจิตมีความสำคัญยิ่งต่อชีวิตของมนุษย์ เพราะว่า จิตเป็นหลักของสภาวะธรรมที่เกิดในโลกมีหน้าที่ควบคุมและสั่งการให้มนุษย์กระทำการต่างๆทั้งฝ่ายดี (กุศลจิต) ทั้งฝ่ายชั่ว (อกุศลจิต)

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๓

๑) ทางกายภาพมองว่าโรคจิต เป็นโรคที่มีความผิดปกติด้านความรู้สึก ความคิด อารมณ์ หรือ พฤติกรรมอย่างแรง ถึงขนาดคุมสติไม่อยู่ เช่น อาการหลงผิด ประสาทหลอน บางทีเรียกว่า วิกลจริต

เมื่อเกิดขึ้นแล้วก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและมีความผิดปกติรุนแรงในด้านบุคลิกภาพ ความผิดปกติทางความคิด ความผิดปกติทางอารมณ์ ความผิดปกติด้านพฤติกรรม

๒) ทางพระพุทธศาสนาถือว่า โรคจิต ใจมีความรู้สึกวิตกกังวล เกิดจากความเจ็บป่วยทางกาย กลัวตาย กลัวเสียของรัก อารมณ์ท้อแท้ หดห่อภายในชีวิต ไม่อยากมีชีวิตอยู่ ซึ่งส่งผลต่อความเครียดและตรอมใจในที่สุด พระพุทธศาสนากล่าวถึงโรค ๒ ชนิด คือ โรคกาย และโรคจิต สิ่งที่พระพุทธศาสนาอธิบายคือ มนุษย์ปุถุชนเป็นโรคทางใจ พระพุทธศาสนาสอนเพื่อให้ตระหนักรู้และแก้ไข

๓) กุศลจิต กุศลจิตเกี่ยวข้องกับการนำไปบำบัดผู้ป่วยโรคทางจิต กุศลจิต เป็นจิตที่เกี่ยวข้องกับการทำบุญ ทำกุศล ถ้ามหากุศลจิตเกิดขึ้น เมื่อนั้นก็เป็นบุญกุศล เช่นเดียวกับอกุศล ถ้าอกุศลจิตเกิดขึ้น เมื่อนั้นก็เป็นบาปเป็นอกุศล เป็นบุญหรือบาปที่จิตใจ เพราะจิตใจเป็นผู้สั่งให้เกิดการทำบาป ให้เกิดการทำบุญ กายและวาจาเป็นไปตามอำนาจจิต จิตสั่งกายไม่ดีเป็นบาป วาจาไม่ดีเป็นบาป ด้วยเหตุนี้พระพุทธศาสนาจึงสอนให้ระวังจิต สำรวมจิต อย่าให้เกิดบาป เกิดอกุศล เพราะมูลเหตุของกุศลจิต คือ กุศลจิต ๓ หมายถึง การคิดที่เป็นความดี รากเหง้าหรือต้นตอของความดีทั้งปวง จิตมีมากมายหลายประเภท มีกุศลจิต (จิตที่ดีงาม) วิบากจิต (จิตที่เป็นผล) และกิริยาจิต (จิตที่ไม่เป็นทั้งเหตุและผล) จิตต่างๆ เหล่านี้เกิดขึ้นในวันหนึ่งๆ แต่ว่าเราไม่ค่อยรู้เรื่องจิตเหล่านี้ โดยมากเราไม่รู้ว่า จิตเป็นกุศล หรือ วิบาก หรือ กิริยา ถ้าพิจารณาสภาพของจิตก็จะเข้าใจตัวเองและผู้อื่น เราจะมีเมตตากรุณาต่อผู้อื่น การวิเคราะห์การปฏิบัติเพื่อบรรเทาโมหะด้วยหลักไตรสิกขาที่ดี การปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน ๔ ก็ดี สามารถประยุกต์กับการบำบัดผู้ป่วยโรคทางจิตได้

๔) อกุศลจิตมีความเกี่ยวข้องกับการนำไปบำบัดผู้ป่วยโรคทางจิต **อกุศลจิต** หมายถึง จิตที่ชั่วเป็นบาปและกิเลสเศร้าหมอง ให้ผลเป็นทุกข์ ส่วนมากเกิดได้ง่ายและเกิดขึ้นบ่อย ด้วยเหตุว่าเมื่อจิตได้รับอารมณ์ใดแล้วส่วนมากไม่ได้พิจารณาให้แยบคาย ไม่พิจารณาให้เข้าถึงสภาพความเป็นจริงของอารมณ์ที่ประสบ การไม่ใส่ใจพิจารณาอารมณ์ ซึ่งประกอบด้วยโลภมูลจิต โทสมูลจิต และโมหมูลจิต ซึ่งเป็นจิตฝ่ายบาปที่เกิดด้วยอำนาจความโลภ (โลภเหตุ) บ้าง ความโกรธ (โทสเหตุ) บ้าง โดยมีความหลง (โมหเหตุ) คอยสนับสนุน จิตประเภทนี้ส่งผลเป็นความทุกข์ เพราะเป็นเหตุให้เกิดการกระทำบาปทางกาย ทางวาจา และทางใจ ดังนั้นอกุศลจิตจึงเกี่ยวข้องกับการนำไปใช้บำบัดผู้ป่วยทางจิต

๕) สาเหตุที่ทำให้คนป่วยโรคจิต ทางกายแพทย์พบว่า เกิดจากปัจจัย ๒ อย่าง คือ ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายในได้แก่ความผิดปกติทางสมอง ความผิดปกติทางจิต ความเจ็บป่วยทางร่างกาย และกรรมพันธุ์ ส่วนปัจจัยภายนอกเป็นการใช้ยาหรือการได้รับสารเสพติดเข้าสู่ร่างกายในทางที่ผิด หรือในปริมาณที่เกินพอดี อาจส่งผลกระทบทำให้เกิดอาการโรคจิตได้

๖) สาเหตุที่ทำให้คนป่วยโรคจิต ทางพระพุทธศาสนามองว่าโรคทางจิต หมายถึงความสำคัญผิด คิดผิดและเห็นผิด เกิดขึ้นเพราะขาดปัญญา เกิดจากกิเลสครอบงำและเพราะการดื่มสุรายาเมา

๗) วิธีการรักษาคนป่วยโรคทางจิต ทางพระพุทธศาสนาดังนี้ การรักษาหลายวิธีแพทย์มักใช้ร่วมกันโดยมีหลักคือยา(รักษาโรคจิต)การรักษาด้วยยารักษาโรคจิตเป็นหัวใจในการรักษา นอกจากนี้เพื่อควบคุมอาการ ยังสามารถลดการกำเริบของโรคได้ พบว่าผู้ป่วยที่กลับมามีอาการกำเริบอยู่บ่อย ๆ นั้น ส่วนใหญ่มีปัญหาจากขาดยา

๘) วิธีการรักษาคนป่วยโรคทางจิต พระพุทธเจ้าได้แก้ไขปัญหาคความเจ็บป่วยทางจิตของบรรดา พระสาวกและบุคคลทั่วไปให้มีกำลังแข็งแรงต่อสู้กับโรคภัยจนสามารถหายจากอาการป่วยทางจิต หรือแม้ ไม่สามารถหายป่วยก็มีสุคติภาพเป็นที่หวังในภายภาคหน้า

ในการปฏิบัติต่อผู้เป็นโรคทางจิตต้องเข้าการรับรักษาทางจิตเวชและใช้พุทธวิธีพงานวิจัยที่แสดงให้เห็นขอบเขตการใช้วิธีทำสมาธิเพื่อรักษาโรคทางจิตว่าสมาธิเป็นสิ่งที่สามารถนำมาใช้เพื่อจิตบำบัด แต่ไม่สามารถนำไปใช้สำหรับผู้ป่วยได้ทุกรายรวมถึงบุคคลที่เป็นโรคทางจิตอันเกิดจากการฝึกสมาธิ จึงควรประยุกต์พุทธวิธีในการแก้ปัญหาสังคมในสังคมปัจจุบันซึ่งมีปัญหาแตกต่างกับปัญหาในอดีต

พุทธปรัชญาเถรวาทเสนอวิธีแก้โรคทางจิตตามพุทธวิธี คือการนำกุศลจิตและอกุศลจิตไปใช้กับการบำบัดผู้ป่วยโรคทางจิตของมนุษย์ที่บำบัดโดยธรรมอธิบายได้ดังนี้

๑. พุทธิกรรมสังวร รู้จักสำรวมระมัดระวังในความประพฤติทางกายและวาจา
๒. อาชีวะสังวร คือ รู้จักสำรวมระมัดระวังในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ สร้างค่านิยม และมีความภาคภูมิใจกับการดำเนินชีวิตที่สะอาดหมดจด ซื่อสัตย์ สุจริตและรู้จักพอเพียง
๓. อินทรีสังวร คือ การมีสติคอยควบคุมระมัดระวังสิ่งเร้าจากภายนอก ที่มากระทบทางตาหูจมูก ลิ้นกายใจ ในอารมณ์ที่ปรากฏคือรูปเสียง กลิ่นรส สัมผัสและการรับรู้ทางใจ เพียรพยายามข่มจิตมิให้เกิดความอยากหรือไม่อยาก

๔. ขอบสงบสงัด ผีอยู่คนเดียว ไม่คิดฟุ้งซ่าน ตัดสิ่งเร้าสิ่งกระตุ้นที่มาจากภายนอก กินอยู่ง่ายและพึ่งพาตนเองให้มากที่สุด

๕. หลักอิทธิบาท ๔ เป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จได้ตามที่มุ่งหมาย

๖. หลักพละ ๕ เป็นพลังที่ทำให้เกิดความมั่นคง เข้มแข็ง เกื้อกูลแก่อริยมรรค อย่าปล่อยให้ความเกียจคร้าน ความประมาท ความฟุ้งซ่าน ความไร้ปัญญา เข้าครอบงำ พละเป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยให้จิตถึงความหลุดพ้นผู้ป่วยโรคทางจิตปฏิบัติพละจะทำให้มีความเข้มแข็ง หนักแน่น ไม่หวั่นไหวต่ออกุศลธรรม

๗. หลักอินทรี ๕ เป็นธรรมที่เป็นใหญ่ในกิจของตน เป็นใหญ่ในการทำหน้าที่กำจัดความเกียจคร้าน ความประมาท ความฟุ้งซ่าน ทำให้จิตมีความพร้อมในการทำงานและปฏิบัติธรรมก้าวหน้า

๘. หลักโพชฌงค์ ๗ เป็นองค์แห่งความตรัสรู้ ประกอบด้วยความมีสติ ความเป็นธรรม ความเพียร ความอิมใจ ความสงบกาย สงบใจ สมาธิ และความมีใจเป็นกลาง โพชฌงค์เป็นหลักธรรมที่เกื้อกูลต่อการเจริญสมาธิและเจริญปัญญาทำให้มีสุขภาพจิตที่ดี

๙. หลักจริต ๖ จริต คือ ความประพฤติ กิริยาหรืออาการเป็นไปของสัตว์โลกมี ๖ อย่าง จริตย่อมมีสัญญา อารมณ์แตกต่างกัน จริตทุกอย่างย่อมบริบูรณ์อยู่ในจิตของทุกคนตามธรรมชาติ

๑๐. รักสันโดษ รู้สึกพอใจในสิ่งที่ “พึงมี” ตามฐานะ “พึงเป็น” ตามความสามารถและ “พึงได้” ตามครรลองคลองธรรม ยินดีตามมีตามได้ตามควร พอใจกับสิ่งที่ตนมีอยู่ พอใจในปัจจุบัน

สรุปได้ว่า ผู้ประพฤติธรรมปฏิบัติธรรมะของพระพุทธเจ้าอยู่เป็นปกติ ธรรมคำสอนก็จะคุ้มครองรักษาเขาไม่ให้ตกไปในที่ชั่ว ถ้าเขามีอาการทางจิตก็สามารถบำบัดให้หายหรือเบาบางลงไปธรรมคำสอนจะทำให้เขามีความร่มเย็นสงบสุขผู้ได้บริโศกธรรมโอสถย่อมมีความสุขสมบูรณ์ จะไม่ถูกรอคทางจิตรบกวน

พุทธปรัชญาเถรวาทถือว่าโรคทางจิตมีผลกระทบ ๒ ด้าน คือ ทั้งในด้านบวกและด้านลบ ผลกระทบทั้งสองแ่งนั้นแม้บรรพชิตเองก็ได้รับเช่นเดียวกับฆราวาส ถ้าไม่ปฏิบัติตามหลักธรรมที่ใช้สำหรับแก้และบำบัดโรคทางจิตอย่างจริงจัง โรคทางจิตนี้ถ้าไม่ได้รับการบำบัดรักษาก็จะเป็นเหตุให้มีการประพฤตินอกพระธรรมวินัย และประพฤติก่วุ่นละเมิดสิกขาบทยิ่งขึ้น บางคนถึงกับต้องอาบัติปาราชิกเลยก็มี เพราะความหลงมัวเมา แต่ถ้าปฏิบัติตามหลักธรรมที่ใช้สำหรับแก้และบำบัดโรคทางจิต ชีวิตพรหมจรรย์ย่อมประเสริฐ ภิกษุและสามเณรจึงควรสำเนียงปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระพุทธศาสนา

ส่วนผลกระทบในทางสังคม ทางพุทธปรัชญามองว่า โรคทางจิตก่อให้เกิดปัญหาสังคมด้านต่างๆ ตามมา มีปัญหาโจรกรรม ปัญหาฆาตกรรม ปัญหายาเสพติด สาเหตุของปัญหาเหล่านั้นแตกต่างกันออกไป เช่น ความอยู่รอด เป็นต้น ถ้าเศรษฐกิจดี ปัญหาสังคมก็เบาบางลง ทำให้คนรู้จักหน้าที่ที่ตนจะพึงปฏิบัติต่อกัน เมื่อคนในสังคมรู้หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อกันโรคทางจิตที่ก่อให้เกิดปัญหาสังคมด้านต่าง ๆ จะลดน้อยลงหรือว่าไม่มีเลย สังคมก็อยู่ด้วยกันอย่างสันติสุข เพราะพระพุทธศาสนานิยมสันติสุข ผู้ประพฤติธรรมะ ปฏิบัติตามธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าอยู่เป็นปกติ ธรรมคำสอนก็จะคุ้มครองรักษาไม่ให้เขาตกไปในที่ชั่วและบำบัดโรคทางจิตคือความโลภ ความโกรธ ความหลงเป็นต้น ให้หายหรือเบาบางลงไปทำให้มีความร่มเย็นสงบสุข

ข้อเสนอแนะ

โรคทางจิตเกิดขึ้นได้แก่สามัญชนและบุคคลทั่วไป ทั้งอาจเกิดแก่พระโสดาบัน พระสกทาคามีและพระอนาคามีได้ ยกเว้นพระอรหันต์ ในที่นี้เสนอวิธีการปฏิบัติตนให้พ้นจากการเป็นโรคทางจิตเพื่อดำรงตนอย่างถูกต้อง

สำหรับภิกษุ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ คือ

๑. ภิกษุพึงสำรวมระวังตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เมื่อกระทบอารมณ์ที่น่าชอบใจ ก็ไม่หลงมัวเมา หรือเมื่อกระทบอารมณ์ที่ไม่น่าชอบใจก็ไม่ยินร้ายโกรธเคือง

๒. คณะสงฆ์และรัฐควรส่งเสริมให้ภิกษุมีความรู้ ความเข้าใจพระธรรมวินัยให้มากขึ้น จัดการศึกษาให้แก่ภิกษุอย่างจริงจังและทั่วถึงกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

๓. คณะสงฆ์และรัฐควรส่งเสริมสนับสนุนภาคปฏิบัติของภิกษุอย่างจริงจัง โดยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติกรรมฐาน และมีกิจกรรมการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและจริงจัง

ส่วนฆราวาส ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ คือ

๑. ควรรู้จักประมาณรู้จักพอ ยินดีพอใจในสิ่งที่หามาได้ด้วยความเพียรที่ชอบไม่เบียดเบียนตนและสังคมให้เดือดร้อน

๒. รัฐควรจัดอบรมครูผู้ที่จะสอนวิชาพระพุทธศาสนาเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจตลอดถึงการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม เช่น ศีล ๕ เป็นต้น เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน

๓. รัฐควรจัดให้มีการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาในทุกระดับการศึกษา เพื่อเป็นการปลูกฝังคุณธรรมอย่างต่อเนื่อง

๔. รัฐควรที่จะมีส่วนร่วมกับคณะสงฆ์ควรจัดให้มีการเข้าค่ายอบรมศีลธรรม แก่ข้าราชการตลอดถึงพนักงานของหน่วยงานเอกชน เพื่อเข้าถึงแก่นแท้ของชีวิตว่า การที่คนเราไม่มีโรคทางจิต เป็นสิ่งที่ประเสริฐสามารถทำให้ชีวิตมีความสุขได้ตลอดไปได้อย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

กองโรงพยาบาลโรคจิตกรมการแพทย์กระทรวงสาธารณสุข. ๘๐ ปีของจิตเวชในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๒.

ขุนสรพกิจโกศล (โกวิท ปัทมะสุนทร). คู่มือการศึกษาพระอภิธรรมมัตถสังคหะ ปริเฉทที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อัมพลพิทยา, ๒๕๐๕.

ชิกมัน พรอยด์. **ทฤษฎีของนักจิตวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูณ, ๒๕๔๒.

พร รัตนสุวรรณ. สุขภาพทางจิต. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญูณ, ๒๕๓๗.

- พระเทพติก. **พรหมวิหารธรรมเรือนใจของผู้ใฝ่สุข**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ธรรมสภา, ม.ป.ป.
- พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตวณฺโณ). **การบริหารจิต**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- พระเทพเวที (ป. อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ). **สุภาพจิต**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๓๙.
- พระมหาสมบุญ วุฑฺฒิกโร. “จิตบริสุทธิ์โดยธรรมชาติ: ในทัศนะของเถรวาทกับมหายาน”, **รวบรวมนบทความทางวิชาการ เรื่อง มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธ โดย คณะกรรมการฝ่ายวิชาการ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี มหาจุฬาเตปิฎก ๒๕๐๐**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๐๐.
- _____. **อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาอรรถกถา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐-๒๕๖๐.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **อภิธัมมัตถสังคหะ แปลร้อยอย่างพิสดาร**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ประยูรวงศ์, ๒๕๑๙.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **อภิธัมมัตถสังคหบาลีและอภิธัมมัตถวินิฎฎิกา (ฉบับแปลเป็นไทย)**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๖.
- มานิช สุขฤกษ์. **จิตวิทยาปกติ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๔.
- วชิรญาณวโรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า, กรมพระยา. **ธรรมนิยามสูตร**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- _____. **วิปัสสนากรรมฐาน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

บทวิพากษ์หนังสือ “บทเริ่มต้นสู่ตันตระ วรรณคดีแห่งความบริสุทธิ์”

นายสุชนา ศิริธัญญกร นายสุภูฐาน สุดาจันทร์

กองบรรณาธิการวารสารมหาจุฬาริชาการ

“บทเริ่มต้นสู่ตันตระ วรรณคดีแห่งความบริสุทธิ์” : ลามะ เยเซ่

ISBN : 974-260-212-3

พิมพ์ครั้งแรก : ธันวาคม ๒๕๕๖

ผู้แปล : ทาคินี

ปก : ทองทิพย์ สุธธกรณ์

ผลิตโดย : บริษัท ส่องสยาม จำกัด

จัดจำหน่าย : สายส่งศึกษา บริษัทเคสดีไทย จำกัด

ราคาปก : ๑๖๐ บาท

หนังสือ “บทเริ่มต้นสู่ตันตระ วรรณคดีแห่งความบริสุทธิ์” เล่มนี้ เป็นหนังสือที่ชาวพุทธควรอ่าน อีกเล่มหนึ่ง เพราะเนื้อหาสาระเกื้อกูลให้เกิดปัญญาและการเรียนรู้คำสอนของพระพุทธเจ้าได้กว้างขวาง ยิ่งขึ้น เป็นหนังสือที่ผลิตโดย บริษัท ส่องสยาม จำกัด และจัดจำหน่าย โดย สายส่งศึกษา บริษัทเคสดีไทย จำกัด เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๖

หนังสือเล่มนี้ เขียนโดย ลามะ เยเซ่ หรือที่เรียกกันว่า ลามะรูปเท็น เยเซ่ ท่านนี้ นับเป็นครูอุเบต ท่านแรก ที่นำวัชรยานไปเผยแพร่สู่ฝรั่ง ทำให้พุทธศาสนาแบบอุเบต เป็นที่สนใจของชาวตะวันตก อย่างกว้างขวาง หันมาสมาทานพุทธธรรมและนำชีวิตเข้าสู่โพธิมรรค ท่านเริ่มตั้งฐานการศึกษาและ ปฏิบัติธรรมที่ประเทศเนปาลก่อน แล้วขยายไปยังยุโรป สหรัฐ ออสเตรเลีย ทำให้พระพุทธศาสนา แบบอุเบต เป็นที่สนใจของชาวตะวันตกอย่างกว้างขวาง ลามะทับเท็น เยเซ่ อุทิศตัวทำงานด้วยเผยแพร่ ศาสนธรรมอย่างจริงจัง นำพุทธวิธีและกระแสแห่งตันตระ เข้าสู่ความเป็นทางเลือกใหม่ของจิตวิญญาณ ให้กับโลกตะวันตก จนเป็นผลให้ชาวตะวันตกเป็นจำนวนมากหันมาสมาทานพุทธธรรมและนำชีวิตสู่ โพธิมรรคอย่างควรแก่การชื่นชม

หนังสือเล่มนี้ เป็นผลงานของลามะ เยเซ่ โดย ทาคินี แปล การที่ทาคินี มีศรัทธาตั้งความปรารถนา ที่จะแปลเป็นภาคภาษาไทย นับว่าควรแก่การอนุโมทนาเป็นอย่างยิ่งนัก อันจะเป็นบาทแรกสู่ประตูแห่งการศึกษา

^๑ ดูรายละเอียดใน *กรรมและการเวียนตายเกิด*, เขียนโดย พระเทพโสภณ(ประยูร ธมฺมจิตฺโต), (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ราไทยเพรส จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๘๗-๑๒๒.

ตันตวิทยา จะช่วยให้พระศนะของชาวไทยพุทธที่มีต่อพุทธศาสนาแบบธิเบต มีความบริบูรณ์มากขึ้น เพื่อนำไปสู่ความอุดมในปัญญาของทุกชีวิตทั่วหน้ากัน

หนังสือเล่ม เริ่มแต่ตั้งหน้าปก เป็นรูปมณฑล หรือจักรวาล ของพระอมิตายุส พระผู้ทรงมีอายุ อย่างไม่สิ้นสุด ปกหลัง เป็นภาพ ทาคินี คือปีศาจสาว ซึ่งมักติดตามเทวดาไป หนังสือเล่มนี้ ประกอบด้วย เนื้อหา จำนวน ๑๒ บท กล่าวคือ

๑. จิตบริสุทธิ์เบื้องต้น	๒. ความอยากและความสุข
๓. ความพอใจ ความผิดหวังและการสมปรารถนา	๔. การล้มล้างทรรายของภาพลักษณ์ธรรมดา
๕. ออกจากความไม่พอใจ	๖. การเปิดใจ
๗. การล้างข้อจำกัดที่สร้างขึ้นเอง	๘. ทำใจให้กระจ่าง
๙. แร้งบันดาลใจและครุ	๑๐. การเข้าสู่อนุตรตันตระปฏิบัติ
๑๑. การตื่นขึ้นอย่างทวะ	๑๒. ความสำเร็จขั้นสุดท้าย

และบทส่งท้าย อีกทั้งมีอภิธานศัพท์ให้ค้นศัพท์อีกด้วย

ในที่นี่ จะนำเสนอเนื้อหาในบทที่ ๑๑ การตื่นขึ้นอย่างทวะ^๒ ดังนี้

จากความสงสารตัวเองสู่การส่องแสงประเสริฐในตัวเอง

สิ่งสำคัญที่สุดเกี่ยวกับการปฏิบัติตันตระคือการล้มรสประสบการณ์จริง ของสิ่งที่มีความหมาย สำหรับท่าน ไม่สำคัญว่าท่านจะได้ช็อคโกแลตชิ้นเล็กเพียงใด หากท่านได้ล้มรสแล้วพอใจก็เพียงพอแล้ว ดังนั้น สำหรับผู้ที่ได้สิ่งที่กระจ่างจริงใจในจิตใจแล้วในนาที่ที่เขาเข้าใจ และนำมันตรงเข้าสู่หัวใจ คนเหล่านั้น คือผู้ปฏิบัติที่แท้จริง พวกเขา คือผู้ที่ได้ช็อคโกแลต

จิตใจธรรมดาอันเป็นสองของเรา เป็นสิ่งที่เราเรียกว่าใจแท้จริง มักแปล บางสิ่งว่าไม่ถูก บางสิ่งว่า ไม่สมบูรณ์ เกี่ยวกับตัวฉันและสิ่งที่แวดล้อมฉัน จิตใจนั้นมักวิพากษ์วิจารณ์ นี่เป็นอาการของจิตใจเป็นสอง คือบางสิ่งบางอย่างมักผิด จิตใจเป็นสองของเราหากไม่เพิ่มคุณสมบัติที่เหนือกว่าลงบนสิ่งที่มียู่ก็ถูกมัน

^๒ ลามะ เยเซ่, **บทเริ่มต้นสู่ตันตระ วรรณคดีแห่งความบริบูรณ์**, ทาคินี แปล, (กรุงเทพมหานคร : เรือนแก้ว การพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๖-๑๔๒, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.sookjai.com/index.php?topic=27403.0> [16 เมษายน 2562]

ช่างเป็นจิตใจอันหวาดกลัวและไม่พอใจที่ไม่เคยไปตามทางสายกลาง ไม่ว่าจะอย่างมีสติหรือไม่ จิตใจมักรู้สึกว่ “ธรรมชาติของฉันทไม่บริสุทธิ์ ฉันทเกิดมาด้วยความไม่บริสุทธิ์ เดียวนี้ฉันทไม่บริสุทธิ์ และฉันทก็จะตายไปด้วยความไม่บริสุทธิ์ และจบลงในนรก” ไม่ใช่เรื่องสำคัญว่าเราจะเรียกตัวเองว่าเป็นพวกเคร่งศาสนาหรือไม่ยึดหลักปรัชญาหรือเชื่อในสิ่งมงาย トラบที่เรายังไม่ได้สัมผัสกับความเป็นจริงพื้นฐาน เรากียังคงอยู่ใต้อิทธิพลของมมมอองอันลวงหลอกแห่งการพ่ายแพ้ตัวเองอยู่นั่นเอง หากเราต้องการจะเป็นอิสระจากโรคร้ายทั้งปวงของกายและใจ สิ่งสำคัญมากคือสลัดตัวเองจากความคิดสงสารตัวเองเช่นนี้ให้หมด

ปัญหาคืออะไร ปัญหาก็คือเรารู้สึกว่ “ฉันทเป็นคนแบบที่เลวที่สุด ไม่บริสุทธิ์ เต็มไปด้วยความเกลียดชัง โง่เขลาและละโมภ ฉันทแย่มาก” ความคิดเช่นการยึดกับความคิดเห็นต่ำเกี่ยวกับตัวเองนี้ ถึงแม้เราจะไม่ได้แสดงออกเป็นคำพูด สิ่งนี้ไม่ดีเลย สิ่งนี้คือสิ่งที่เราต้องทำให้บริสุทธิ์

ต้นตระกูลล่าวว่ มนุษย์มีคุณสมบัติประเสริฐแท้จริง แก่นของมนุษย์แต่ละคน คุณสมบัติที่สำคัญของแต่ละคน คือสิ่งที่ประเสริฐ สิ่งที่บริสุทธิ์ เพื่อที่จะตระหนักในเรื่องนี้ และทำให้การตระหนักนี้พัฒนาเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตเรา ไม่ใช่เพียงความคิดทางปัญญา มีความจำเป็น ดังที่กล่าวไปแล้ว ที่จะส่องแสงสว่างดังเป็นเทวดา

การส่องแสงให้ตนเองเป็นเทวดาไม่เกี่ยวข้องกัวัฒนธรรมหรือกลุ่มความเชื่อใดโดยเฉพาะ ท่านส่องแสงอยู่แล้ว เมื่อท่านส่องแสดงภาพการสงสาร ตัวเอง ท่านไม่คิดว่าท่านเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมใด ท่านเพียงแต่ทำ ดังนั้น หยุดทำตามนิสัยอันโง่เขลา นี้ บ่มเพาะความภูมิใจอันประเสริฐแข็งแกร่งและส่องแสงตัวเองเป็นเทวดาแทน เริ่มที่จะใช้ชีวิตให้เท่าเทียมกับศักยภาพ มหาศาลของท่าน

ทางที่ดีและถูกต้องที่สุดในการส่องแสงเป็นเทวดาคือ การทำสมาธิกายทั้งสาม อาจารย์ต้นตระกูลที่ยิ่งใหญ่ในอดีต เช่นท่านลามะชองกปะ ได้เน้นว่ ไม่มีสิ่งใดสำคัญไปกว่าการปฏิบัติเช่นนี้

การละลาย

สาทรณะแห่งเทวดา ที่เราปฏิบัติอาจมีรายละเอียดของการปฏิบัติกายทั้งสาม แต่ก็เพียงพอที่จะกล่าวอย่างย่อดังต่อไปนี้ เราเริ่มด้วยการเตือนตัวเองให้ระลึกถึงการถือเอาพระรัตนตรัยเป็นสรณะ และบ่มเพาะ

แรงกระตุ้นโพธิจิตทางใจ เพื่อบรรลุการตรัสรู้เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น แล้วเราฝึกครุโยคะ อันเป็นรากฐานของเส้นทางตันตระ เราสร้างมโนภาพเป็นอาจารย์ตันตระมาอยู่ตรงหน้า และเห็นท่านหรือเธอดั่งเป็นตัวแทนของคุณสมบัติการตรัสรู้ทั้งปวง ที่เราปรารถนาที่จะตระหนักรู้ได้ในตนเอง เราจินตนาการว่าครุมาที่เหนือศีรษะเรา ละลายเป็นแสงและลงสู่หัวใจ เมื่อครุจมลงในตัวเราเช่นนี้ เราสร้างมโนภาพว่าเราประสบการตายหลากหลาย อันเป็นหนทางสู่อรุณรุ่งแห่งสติสัมปชัญญะสว่างกระจ่างอันละเอียดอ่อนที่สุด ด้วยวิธีนี้เราทำสมาธิถึงการรวมตัวของปัญญาความสุขของครูกับจิตใจอันละเอียดอ่อนที่สุดของเรา วาดภาพความทรงจำของการรับเข้าที่เราได้รับและติดต่อกับความกระจ่างและเมตตาของครุ เราควรจินตนาการการรวมตัวกันเพื่อความสุขที่สุดเท่าที่จะทำได้ ยิ่งเราสามารถประสบความสุขเท่าไรก็ยิ่งดีต่อกระบวนการแปรเปลี่ยนเท่านั้น

ประสบการณ์ละเอียดอ่อนอันเป็นสุขของการรวมตัวนี้อยู่เหนือความคิดอันเป็นสองธรรมดาของเรา ดังรูปลักษณ์ธรรมดาทั้งหมดละลายลงสู่ที่ว่างของปัญญาอันไม่เป็นสองและความสุขมหาศาลพร้อม ๆ กัน เราเพ่งไปที่การละลายเป็นจุด ๆ เดียว เท่าที่จะทำได้ เราควรคิดว่า “นี่เป็นกายสัจจะแห่งการตรัสรู้ (ธรรมกาย) และนี่คือผู้ที่ฉันเป็นจริง ๆ” ด้วยการระบุตัวตนเองสมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะทำได้ด้วยธรรมกาย เราแปลงประสบการณ์แห่งความตายธรรมดาสู่เส้นทางตรัสรู้

เมื่อเราทำสมาธิถึงธรรมกายเช่นนี้ ความคิดของตนเองที่เรายึดก็จะพังทลายลงบ้าง นี่เป็นสิ่งที่ดีพอที่จะทำให้เรามีคุณสมบัติตั้งการมีประสบการณ์แห่งความว่างเปล่าอย่างแท้จริง อย่าเพ่งหมกมุ่นใจและคิดว่า “ฉันไม่ได้ตระหนักถึงสิ่งใดในความว่างเปล่าเลย ฉันไม่แม้แต่เข้าใจคำว่าความว่างเปล่า หรือวิธีที่จะฝึกเลย” อย่าคิดเช่นนี้ เพราะความคิดเช่นนี้เป็นเพียงอุปสรรค ในที่สุดแล้ว เรามีประสบการณ์บางอย่างแห่งแสงสว่างกระจ่างในระดับหนึ่ง เราตายมาหลายครั้งในอดีต และตันตระอธิบายว่ากระบวนการตายทางกายเกี่ยวพันกับการค้นพบแสงกระจ่างและคุณสมบัติอันไม่เป็นสองแห่งความบริบูรณ์ ไม่เพียงแต่ขณะที่กำลังจะตาย แต่ขณะหลับและถึงจุดสุดยอดทางเพศ เราก็ได้ลิ้มรสความบริบูรณ์อันสว่างกระจ่างนี้ด้วยในระดับหนึ่ง ประสบการณ์นี้ฟังความคิดอันหนักแน่นของจิตใจแห่งการสงสารตัวเอง ทำให้จิตใจละเอียดอ่อนลงบ้าง ดังนั้น จึงไม่ต้องกังวลว่าท่านควรจะเข้าใจความว่างเปล่าลึกซึ้งเพียงใด มันเพียงพอแล้วที่ท่านควรจะเข้าใจความว่างเปล่า ลึกซึ้งเพียงใด มันเพียงพอแล้วที่ท่านไม่เกี่ยวข้องกับความคิดอันหนักแน่นของสิ่งนั้นสิ่งนี้ เพียงปล่อยวางและอนุญาตให้การยึดทั้งหมดละลายสู่ที่ว่าง กว้างขวางอันกระจ่างแจ้ง

คงความตื่นตัวและรู้สึกว่าสติสัมปชัญญะที่ตื่นตัวนี้คือปัญญาที่โอบล้อมจักรวาลกว้างแห่งที่ว่างอันสะอาดกระจ่าง ในที่ว่างนี้ การสงสารตัวเอง การคร่ำครวญและการร้องทุกข์เกี่ยวกับสิ่งนั้นสิ่งนี้ ไม่มีอยู่ มันไม่มีอยู่โดยสิ้นเชิง ปล่อยให้ใจอยู่ในที่ว่างที่เป็นอิสระจากปริศนาที่สัมพันธ์กันทั้งปวง และเป็นอิสระจากหน้าที่ผิด ๆ ทั้งหลาย รับรู้สิ่งนี้ว่าเป็นประสบการณ์ธรรมกายอันแท้จริงเป็นสภาวะสะอาดกระจ่างที่

ปราศจากแม้แต่ความคิดขยะเพียงเล็กน้อยนิด ว่างจากสมบูรณ์จากความขัดแย้งในอัตตา อันสับสนมันเป็นความจริง และท่านเพียงให้จิตใจสถิตอยู่ที่นั่นอย่างต้นตัว

บางทีที่รู้สึกไม่สบายใจกับคำอธิบายเรื่องประสบการณ์อันสว่างกระจ่างนี้ ท่านอาจถกเถียงด้วยสติปัญญาว่า “เดี๋ยวก่อน รูปเห็น เยเซ่ ถ้าท่านพูดว่าความว่างเปล่าไม่ใช่สิ่งใดนอกจากความว่างเปล่าของที่ว่าง ท่านผิดแล้ว ท่านทำให้เรื่องที่ซับซ้อนอย่างยิ่งเป็นเรื่องง่ายเกินไป นี่ไม่ใช่มุมมองของมัญชุศรี นี่ไม่ใช่ปรัชญาของมาธยมิกา ความว่างเปล่าที่แท้ไม่เหมือนกับเพียงสมมติให้ละลายลงสู่ที่ว่าง”

ท่านสามารถโต้แย้งเช่นนี้ ท่านสามารถโต้เถียงประเด็นปรัชญาที่ดีทั้งปวง และพิสูจน์ว่าการละลายลงสู่ที่ว่างไม่ใช่สิ่งที่หมายความว่าความว่างเปล่า แต่ที่จริงแล้วนี่เป็นข้อโต้แย้งขยะทำโมนะหรือ เพราะว่าวิธีการทางปัญญาสู่ความว่างเปล่ามักกลายเป็นอุปสรรคในการค้นพบประสบการณ์จริงแห่งความว่างเปล่าดังที่ว่าง หรือโต้แย้งและโต้เถียงชั่วชีวิต แต่ก็จะเป็นการเสียเวลาโดยสิ้นเชิง

จริงอยู่ว่าในการศึกษาของเรา เราพยายามที่จะเข้าใจอย่างถูกต้องตามปรัชญาของความว่างเปล่าเท่าที่จะทำได้ เพื่อที่เราจะสามารถเข้าใจเช่นเดียวกับท่านนาคารขุน และปราชญ์ผู้เชี่ยวชาญสมาธิทั้งหลายเข้าใจ แต่เดี๋ยวนี้นี้ ระหว่างการทำสมาธิ เราไม่ต้องห่วงกับการศึกษาและการวิเคราะห์ เราห่วงแค่การกระทำและในบริบทแห่งการทำให้ประสบการณ์แสงกระจ่างแห่งธรรมกายเป็นจริง ครูชาวอินเดียและทิเบตกล่าวว่าที่ว่างเป็นตัวอย่างอันดับแรกเพื่อความเข้าใจการไม่เป็นสอง หรือ ความว่างเปล่า

เพื่อจะมีประสบการณ์ความว่างเปล่าที่แท้ ท่านต้องเริ่มที่ใดที่หนึ่ง ท่านต้องมีประสบการณ์หรือรสชาติบางอย่างว่าการไปไกลกว่าปริศนาสามัญแห่งการสร้างอัตตาของสิ่งนั้นสิ่งนี้เป็นเช่นไร นี่คือการประเด็นหลัก เราต้องปล่อยความคิดหยาบ หนักแน่น และจำกัดทั้งปวง ที่ทำให้เราติดอยู่ในความคิดไม่พอใจสามัญของตนเองและทุกสิ่งออกข้าง

จากมุมมองทางปรัชญา กล่าวกันว่าในความว่างเปล่าไม่มีรูปร่าง ไม่มีเสียง ไม่มีกลิ่น ฯลฯ มุมมองเช่นนี้สามารถแปลเป็นประสบการณ์จริง โดยทุกสิ่งละลายลงสู่ที่ว่างด้วยวิธีการซึมซาบประสบการณ์แห่งความตาย ในเวลาแห่งการละลายนั่นจิตของท่านไม่มีทางที่จะดึงดูดติดต่อกับโลกแห่งประสาทสัมผัสที่คุ้นเคย ในที่ว่างสว่างกระจ่างของความว่างเปล่า ไม่มีสี กลิ่น ความรู้สึก ฯลฯ ปริศนาอันแคบแห่งความเป็นสองทั้งปวงหายไปและเป็นผลให้สภาวะที่ว่างอันไม่เป็นสองนี้ และรู้สึกว่าการทำเช่นนี้ ท่านได้ไปถึงธรรมกายที่แท้ คือปัญญาไร้ความคลุมเครืออันสมบูรณ์

การปรากฏใหม่

เดี๋ยวนี้น่าจะเคลื่อนสู่ประสบการณ์สัมผัสกายได้อย่างไร ขณะที่ล่องลอยในที่ว่างแห่งธรรมกาย ท่านปล่อยวางจนกระทั่งไม่มีสิ่งใดรบกวนจิตใจ ไม่มีสิ่งใดเลย หลังจากนั้น ปริศนาแห่งความสัมผัสจะเริ่ม

ยืนยันตัวเองอีกครั้ง ดึงดูดความสนใจของท่าน นี่เป็นเวลาที่ท่านจะเคลื่อนจากธรรมกายสู่ประสบการณ์
สัมโมคคกายมีเพียงท่านเท่านั้นที่รู้ว่าเมื่อใด ไม่มีผู้อื่นสามารถบอกได้ว่าอะไรกำลังเกิดขึ้นในจิตใจของท่าน

เมื่อการเขย่าอันเป็นสองนี้เกิดขึ้นในจิตใจ ระลึกถึงความปรารถนาในความเมตตาเพื่อประโยชน์
แก่ผู้อื่นได้ และการตัดสินใจแน่วแน่บังเกิดขึ้นในรูปที่ผู้อื่นสามารถสัมผัสได้ เมื่อนั้น ในที่ว่างแห่งความ
ไม่เป็นสอง อันเป็นที่ว่างสว่างกระจ่างแห่งความว่างเปล่า เริ่มมีบางสิ่งปรากฏขึ้น สิ่งนี้เหมือนเมฆก้อนเล็ก
ปรากฏทันทีในที่ว่างของท้องฟ้ากระจ่าง รูปร่างและสีของสิ่งที่ปรากฏในที่ว่างในจิตใจท่านในตอนนี
ขึ้นอยู่กับรูปแบบการปฏิบัติที่ท่านฝึกในหลาย ๆ สาขานะ นี่เป็นพยางค์หรือตัวอักษร อันเป็นสัญลักษณ์
ของเทวดาหลัก หรืออาจเป็นเส้นวัด หรือเมล็ด หรือรูปร่างอื่น แต่อะไรก็ตาม สิ่งนี้ควรถูกเข้าใจว่า
เป็นหลักฐานที่ละเอียดอ่อนของสติสัมปชัญญะของท่านเอง ไม่ใช่สิ่งที่ท่านมองจากภายใน กลับเป็นสิ่งที่
ท่านควรรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกันกับมันโดยสมบูรณ์ มันเป็นรูปร่างที่ปรากฏขึ้นของจิตใจท่านเอง

เมื่อนั้น ดังเช่นที่ท่านระบุไว้ว่าแสงกระจ่างอันว่างเปล่าเป็นประสบการณ์ธรรมกายที่แท้ ท่านควรจำ
รูปร่างละเอียดโปร่งแสงที่คล้ายคลึงกับกายไร้ตัวตนที่เราเป็นเจ้าของเมื่ออยู่ในบาร์โดปติระหว่างการตาย
และการเกิด ว่าเป็นประสบการณ์สัมโมคคกายแท้จริงเช่นเดียวกัน สัมโมคคกายก็เช่นกัน ควรมีประสบการณ์
ดังการรวมเป็นหนึ่งโดยไม่อาจแบ่งแยกได้ของความสุขมหาศาลกับปัญญาไม่เป็นสอง ที่ตอนนี้แสดงตัวเป็น
กายเสวยสุขแท้จริง (สัมโมคคกาย) ของพระพุทธเจ้า จงคิดว่า “นี่เป็นสัมโมคคกายที่แท้จริง นี่คือนักฉันทเป็น
จริง” ช่วงขณะ ดำรงรูปลักษณ์กระจ่างของพยางค์ เมล็ดและความภูมิใจอันประเสริฐแห่งการเป็น
สัมโมคคกาย แล้วจึงแปรเปลี่ยนประสบการณ์สภาวะระหว่างกลางธรรมดาเป็นทางสู่กายเสวยสุข แห่งการ
ตรัสรู้

เมื่อท่านพร้อมนำแรงกระตุ้นโพธิจิตสู่จิตใจของท่าน เพื่อทำงานเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น และสร้าง
ความตั้งใจแน่วแน่ให้บังเกิดในรูปที่ผู้อื่นสัมผัสได้ยิ่งขึ้น ด้วยแรงกระตุ้นอันเมตตา นี้ พยางค์เมล็ด
ก็แปลงกายเป็นกายสีรุ้งโปร่งใสแห่งเทวดาในทันที จงเข้าใจสิ่งนี้ว่าเป็นกายแสง สว่างแท้จริง (นิรมาณกาย)
แห่งการตื่นอย่างเต็มที่ ที่แทนที่กายหยาบของการเกิดใหม่ธรรมดา และมีคุณสมบัติของความสุขและปัญญา
ในเวลาเดียวกัน อีกครั้งหนึ่ง การแสดงตนชัดเจนด้วยรูปลักษณ์เช่นนี้โดยคิดว่า “นี่คือนิรมาณกายแท้จริง
นี่คือนักฉันทเป็นจริง” วิธีนี้จึงเป็นวิธีใช้การเกิดใหม่ธรรมดาเป็นทางแห่งกายเรืองแสงของพระพุทธเจ้า

เมื่อท่านเห็นตนเองดังเทวดา ท่านควรรู้สึกที่ท่านเป็นการส่องแสงที่แท้จริงของเทวดา อย่าคิดว่า
ท่านเพียงสมมติ ท่านควรจะคล้อยตาม ดังนั้น เช่นเดียวกับนักแสดงผู้ยังคงบุคลิกของตัวเองละคร แม้เมื่อ
ละครจบ ท่านอาจประหลาดใจที่พบว่าท่านกลายเป็นเทวดาไปจริง ๆ ความภูมิใจอันประเสริฐของความ
รู้สึกอันแรงกล้าของผู้เป็นเทวดาจริงนี้สำคัญยิ่งด้วยความรู้สึกนี้ การปลงทางตันตระจะเป็นธรรมชาติและ
ทรงพลานุภาพมาก ผู้คิดว่าตันตระเกี่ยวข้องเพียงการสมมติเพื่อจะเป็นเทวดานั้นผิดหมด

ปล่อยวาง

ถึงแม้ระหว่างการทำสมาธิ ท่านอาจพยายามเต็มที่ที่จะมีสติอยู่ในสภาวะเปิดแห่งความไม่เป็นสอง ท่านอาจวอกแวกได้ง่ายด้วยความคิดมกมายนานา เมื่อสิ่งนี้เกิดขึ้น แทนที่จะต่อสู้กับความมกมายเหล่านี้ สิ่งที่มีค่าที่สุดคือเพียงจินตนาการตนเองเข้มข้นดังเทวดา ดังธารา เป็นต้น และพัฒนาการตระหนักรู้อย่างลึกซึ้งถึงความรักและความเมตตาตามหาศาลจงอยู่ในที่ว่างแห่งการรับรู้อย่างลึกซึ้ง และเพียงปล่อยตัวเป็นธารา

อีกครั้งหากท่านพบว่าตนเองวอกแวกด้วยความคิดของสิ่งนั้นสิ่งนี้ ท่านกำลังคิดเกี่ยวกับการกินพืชชาอย่าใช้พลังมาก แทนที่จะเข้าสู่บทสนทนาในจิตใจ “ฉันอยากกินพืชชาเหลือเกิน แทนที่จะนั่งทำสมาธิอย่างเศร้าหมองอยู่ที่นี่ ฉันควรจะมีความสุข” จงเริ่มกล่าวมนต์แห่งธารา “โอม ธารา ธูธธาระ ธูเร สวาहा” จนกระทั่งท่านสบายขึ้นอีกครั้งหนึ่ง นี่เป็นความชำนาญมากกว่าที่จะปล่อยให้ตัวเองได้รับอิทธิพลจากมนต์ทางโลก “พืชชา พืชชา พืชชา”

ความคาดหวังมากเกินไปก็เป็นอุปสรรคยิ่งใหญ่อีกสิ่งหนึ่งในการทำสมาธิให้สำเร็จ ทักษะคิดมกยขัดขวางเราจากความพอใจในประสบการณ์การทำสมาธิและบังคับเราอย่างต่อเนื่องให้เปรียบเทียบประสบการณ์เหล่านี้กับอุดมคติในจินตนาการ เราทำให้ตัวเองว้าวุ่นใจด้วยคิดว่า “ตามคำสอนที่ฉันได้รับถึงตอนนี้ฉันควรประสบการณ์ความสุขมหาศาล แต่สิ่งที่ฉันรู้สึกเดี๋ยวนี้แทบไม่ใช่ความสุข ฉันต้องล้มเหลวแน่นอน” เราทำตัวเองให้เคร่งเครียดคาดหวัง ทำให้ประสบการณ์ที่หวังไม่อาจเกิดขึ้น สิ่งนี้ เข้าใจได้ง่าย ความสุขจะเกิดขึ้นในใจที่กังวลและเคร่งเครียดได้อย่างไร

วิธีปัญหาเดียวคือปล่อยวาง รู้ว่าความคาดหวังคืออุปสรรคและปล่อยวางมันทันทีที่เกิด อีกนัยหนึ่ง เราควรทำให้วิธีการเหล่านี้หลอมรวมลงเล็กน้อย บางทีเราใช้พลังงานมากเกินไปในการปฏิบัติหรือเราสร้างวินัยแก่ตัวเองอย่างรุนแรง คิดว่านี่จะนำเราสู่การตระหนักรู้ที่ปรารถนาได้เร็วขึ้น แต่ความพยายามมากเกินไปมักให้ผลตรงกันข้าม มันขัดขวาง ความก้าวหน้าของเราแทนที่จะเป็นการช่วยเหลือ

คิดถึงคนขับรถมือใหม่ที่ยังไม่เคยเรียนรู้ที่จะผ่อนคลายหลังพวงมาลัย เพราะว่าเขากังวลในการทำทุกอย่างให้ถูกต้อง พวกเขาอยู่อยู่เสมอในการเปลี่ยนเกียร์ ปรับความเร็ว ฯลฯ ผลก็คือการขับที่กระตุกไม่สบาย แทนที่จะเป็นประสบการณ์ที่น่าพอใจ การขับรถที่มีประสบการณ์ผ่อนคลายกว่า แม้เขายังคง

ความรู้ว่าเกิดอะไรขึ้น พวกเขาเรียนรู้ที่จะปล่อยวาง และอนุญาตให้รถขับไปเอง ผลก็คือ การขับของเขาเรียบและไม่ต้องใช้ความพยายามมาก และบางทีรู้สึกเหมือนรถกำลังบินอย่างมีความสุขอยู่ในอากาศมากกว่าจะกระเด็นกระดอนอย่างหนวกหูไปตามถนน หากเราต้องการประสบการณ์สุขเช่นเดียวกันในการทำสมาธิ เราต้องเรียนรู้ที่จะปล่อยวางความคาดหวังและลดความพยายามในการมีสติในตัวเองมากเกินไป

ความภูมิใจอันประเสริฐและรูปลักษณ์กระจ่าง

การฝึกสภาวะการสร้างความรู้ภูมิใจอันประเสริฐของเทวดาสำคัญมาก นิสัยตามธรรมดาของเราคือ รู้สึกไม่พอใจและวิพากษ์วิจารณ์ร่างกาย คำพูด และจิตใจของตัวเอง “รูปร่างฉันได้ไม่ดี เสียงฉันไม่เพราะ จิตใจฉันสับสน” เราหมกหมุ่นในนิสัยซ้ำซากไร้จุดหมายแห่งการวิจารณ์ ที่เราเหยียดหยามผู้อื่นและตัวเอง จากมุมมองทางตันตระ สิ่งนี้เป็นความเสียหายอย่างยิ่ง

ทางที่จะเอาชนะนิสัยนี้คือบ่มเพาะความรู้สึกภูมิใจอันประเสริฐ อันเป็นความรู้สึกแรงกล้าเมื่อเข้าสู่ประสบการณ์นิรมานกาย อย่างเช่นที่ท่าน เป็นกายเรืองแสงตรัสรู้อย่างเต็มที่แท้จริงของพระพุทธเจ้า ที่จิตใจท่านเป็นอิสระอย่างสมบูรณ์จากความมกมายและข้อจำกัดทั้งปวง มิฉะนั้น หากท่านยังคงยึดติดกับความคิดที่ท่านสับสนและโกรธอย่างเป็นพื้นฐานแล้ว ท่านจะปรากฏเป็นผู้ที่สับสนและความโกรธ ไม่ใช่เทวดาที่เต็มไปด้วยความโกรธ ไม่ใช่เทวดาที่เต็มไปด้วยความสุขอย่างแน่นอน ท่านสามารถหยุดความคิดทำลายล้างเกี่ยวกับตัวเองเช่นนี้ และหลีกเลี่ยงผลเลวร้ายแห่งการพ่ายแพ้ตัวเองที่ตามมา โดยมุ่งไปที่ความเป็นหนึ่งอันเดียวของสติสัมปชัญญะพื้นฐานของตัวท่านเองกับคุณสมบัติทางปัญญาและเมตตาของครูหะ เวธีนี้ทำให้ท่านเปิดตัวเองสู่คลื่นยักเยื้องแห่งแรงบันดาลใจที่สามารถเปลี่ยนชีวิตท่านได้อย่างสมบูรณ์ ยิ่งท่านมุ่งอย่างหนักไปที่ความรู้สึกแห่งความภูมิใจอันประเสริฐมากเท่าใด ท่านยังมีประสบการณ์เป็นอิสระจากรูปแบบทั้งปวงแห่งข้อจำกัดและความไม่พอใจลึกซึ้งเพียงนั้น

การฝึกกอนุตรโยคะตันตระก็เหมือนคริสต์มาสพุทดังที่เข้มข้นชั้นเยี่ยม มีประโยชน์และอร่อยมาก ควรมีความสุขพิเศษสามอย่างคือ หนึ่ง รูปลักษณ์ของตนเองและสรรพสิ่งทั้งปวงควรเป็นรูปลักษณ์ของเทวดา สองจิตใจของเราไม่ควรแยกออกจากปัญญาไม่เป็นสอง และสามทุกประสบการณ์ควรมีความสุขและรื่นรมย์มหาศาล

อย่างเพียงแต่สมมติตนเป็นเทวดา เช่น เहरुกะ เป็นต้น อย่างที่ข้าพเจ้า กล่าวไปแล้ว นี่ไม่ใช่สิ่งที่ท่านกำลังทำอยู่เมื่อท่านสร้างมโนภาพตัวเองเป็นเทวดา กลับเป็นว่า ท่านควรรู้สึกจากส่วนลึกในตัวเองว่า ท่านเป็น เहरुกะ ว่าท่านและพระองค์คือสิ่งเดียวกัน ไม่อาจแยกได้ ยิ่งท่านบ่มเพาะความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนี้มากขึ้นเท่าใด ประสบการณ์การแปรเปลี่ยนของท่านก็ยิ่งทรงพลานุภาพยิ่งขึ้นเท่านั้น นี่เป็นธรรมชาติอย่างสมบูรณ์

ท่านควรฝึกที่จะคิดว่ารูปลักษณ์ทั้งปวงเป็นสิ่งลวง ปราศจากความหนักแน่นดังสิ่งที่อยู่ “ข้างนอก” แยกจากใจของท่าน อีกนัยหนึ่ง ท่านควรยอมรับว่ารูปลักษณ์ทั้งปวงเกิดจากความว่างเปล่าจากคุณสมบัติที่แท้แห่งความว่างเปล่า แห่งความไม่สอง ในที่สุด ประสบการณ์รูปลักษณ์ลวงอันว่างเปล่าของท่าน ควรเป็นของคุณสมบัติแห่งความสุขอย่างยิ่ง นี่เป็นความสำเร็จในระหว่างขั้นตอนความสมบูรณ์แห่งอนุตรโยคะต้นตระกูล ด้วยการนำความสนใจของท่านสู่ภายในในแบบที่ท่านจะตระหนักอย่างถึงพลังความสุขคุณทาลินี ที่แผ่เข้าสู่ระบบประสาทของท่านทำให้ท่านสามารถประสานประสบการณ์ทั้งปวงกับพลังความสุขอันยิ่งใหญ่

การฝึกฝนทางกายบางอย่างเป็นการช่วยเหลือกระบวนการแปรเปลี่ยน เช่น การฝึกที่มีอยู่ในหัตถโยคะ มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการปฏิบัติสภาวะสมบูรณ์ แต่มันไม่ได้เป็นเพียงแค่การฝึกฝนที่ออกแบบเพื่อปรับปรุงท่าทาง หรือทำให้สุขภาพเรดิซขึ้น จุดประสงค์สูงสุดของมันคือเพิ่มพลังความสุขคุณทาลินี พลังความสุขนี้แผ่เข้าสู่ระบบประสาททั้งหมดของเรา แต่ปัญหาคือเราไม่รู้ ผ่านการปฏิบัติที่เหมาะสมของหัตถโยคะ ทำให้เราสามารถเรียนรู้ที่จะสัมผัสพลังความสุขนี้ และเรียนรู้วิธีที่จะติดต่อกับมัน ทำให้เราสามารถเรียนรู้ที่จะสัมผัสและยังเพิ่มพลังความสุขนี้ และเรียนรู้วิธีที่จะติดต่อกับมัน ทำให้เราสามารถนำมันไปที่ที่เราต้องการ นี่ไม่ใช่จุดประสงค์เพื่อให้ได้ความสุขธรรมดา แต่เพื่อที่จะควบคุมร่างกายและจิตใจในระดับที่ละเอียดอ่อนที่สุด

บุคลิกต้นตระกูล

หลายคนกล่าวว่า “ร่างกายไม่ใช่สิ่งสำคัญจริง สิ่งที่สำคัญจริงคือการทำสมาธิภายใน” แต่นี่เป็นสิ่งที่ผิด ตามหลักต้นตระกูล เราไม่อาจพูดได้ว่า จิตใจสำคัญกว่าร่างกาย หรือร่างกายสำคัญกว่าจิตใจ ทั้งสองสำคัญเท่าเทียมกัน ในต้นตระกูลปฏิบัติ ร่างกายถูกเข้าใจว่าเป็นดังที่ดินแปลงหนึ่งที่ประกอบด้วยสินทรัพย์ แร่ธาตุเหลือคณา ร่างกายของเรานี้เองด้วยคุณสมบัติแห่งความทุกข์ทั้งปวงของมัน มีสิ่งล้ำค่าแห่งแหล่งทรัพยากรธรรมชาติคือทองคุณทาลินี น้ำมันคุณทาลินี

ในขณะที่ขณะหนึ่ง เรารู้สึกถึงความสุขทางกายทั้งหมดอย่างมหาศาล บางทีเราเพียงนั่งลงพักผ่อน และรู้สึกถึงความสุขอันแรงกล้าท่วมในทันที ประสบการณ์นี้สามัญ ไม่ใช่การตระหนักรู้สูงส่งเป็นพิเศษ แต่มันบอกไปถึงพลังความสุขที่เก็บอยู่อย่างมหาศาลในร่างกายของเราแม้แต่ในขณะนี้ จุดประสงค์ของโยคะ การฝึกตน และการทำสมาธิต่าง ๆ ของอนุตระกูล ต้นตระกูล ก็เพื่อกระตุ้น ควบคุม และนำแหล่งพลังงานความสุขไปใช้ให้เกิดประโยชน์ เพื่อการบรรลุสิ่งที่ต้องการอย่างสมบูรณ์คือการตรัสรู้แห่งการเป็นพระพุทธรูปเจ้าที่ที่ท่านยังไม่ขาดสติและยังความสามารถรักษาความใส่ใจไว้ได้ มันก็ไม่ใช่สิ่งสำคัญว่าท่านจะมีความสุขสักเพียงใด หรือ อะไรก็ตาม มันสามารถนำไปสู่เสรีภาพ

ความสำคัญแห่งต้นตอคือการจัดการกับความทุกข์อย่างชำนาญ คนมีคุณสมบัติสำหรับต้นตอคือผู้ที่สามารถรับมือกับความทุกข์ได้ ผู้ที่เมื่อจัดการกับความทุกข์แล้วทำให้เกิดสถานการณ์อันเป็นประโยชน์ต่อการบรรลุซึ่งเสรีภาพ นี่คือนุคลิกต้นตอ หากคนที่เพียงรู้วิธีที่จะทำให้เศร้าหมอง เมื่อนั้นต้นตอจะไม่สามารถทำงานให้ท่านหรือเธอได้เช่นเดียวกับอาวุธนิวเคลียร์ที่ปราศจากเชื้อเพลิง บุคคลเช่นนี้จะไม่มีทรัพยากรที่จะนำไปใช้ประโยชน์ที่จำเป็นในการแปรเปลี่ยน

อย่างไรก็ดี ทรัพยากรแห่งความสุขมีอยู่แล้วในร่างกายของมนุษย์เรา นี่คือเหตุผลสำคัญประการเดียวว่า ทำไมร่างกายของมนุษย์จึงจัดว่ามีคุณค่ามาก สิ่งที่เราต้องการคือวิธีการที่ชำนาญในการทำให้เรามีทรัพยากร และนำทรัพยากรนี้ไปใช้เพื่อจะนำความสุขสมบูรณ์ไม่เพียงแต่ต่อตัวเอง แต่ต่อผู้อื่น ด้วยการกระทำนี้ เราต้องเรียนรู้ที่จะเลิกนิสัยที่จะเกี่ยวพันประสบการณ์ในชีวิตของเรากับจิตใจที่เศร้าหมองกับภาพสะท้อนเศร้าหมองที่คุ้นเคย เราควรระลึกว่า เราสร้างปัญหาทั้งหมดของมนุษย์ขึ้นเอง เราไม่ควรโทษสังคม เราไม่ควรโทษแม่พ่อ หรือเพื่อนของเรา เราไม่ควรโทษผู้อื่น ปัญหาของเราคือสิ่งที่เราสร้างขึ้นเอง แต่ไม่เพียงเราเป็นผู้สร้างปัญหาทั้งปวงของเราเอง เรายังเป็นผู้สร้างเสรีภาพ และทุกสิ่งที่เป็นต่อการบรรลุเสรีภาพแห่งความสุขที่มีอยู่ในร่างกายและจิตใจเราในขณะนี้

การผจญภัยกับความรื่นรมย์

จุดประสงค์ของการสร้างตนเองเป็นเทวดาผ่านการปฏิบัติแห่งกายทั้งสามของพระพุทธเจ้า คือ กระแทกไปที่ความคิดสงสารตนเอง ความคิดไร้การพัฒนาแห่งอัตตา ความคิดจำกัดเหล่านี้ขัดขวางเราจากประสบการณ์ระบือของตะเกียงพลังแห่งการตรัสรู้อย่างเต็มที่

ปัญหาแห่งความว่างเปล่าคือความสุขอันเต็มเปี่ยม สิ่งสำคัญคือหาจุดทั้งสองอันได้แก่ ปัญหาเห็นกระจ่างเข้าไปในคุณสมบัติแท้จริงแห่งสรรพสิ่ง และความรู้สึกแห่งความสุขอันรื่นรมย์ จะรวมเป็นหนึ่ง ในประสบการณ์เดียว ทางตะวันตกเราสามารถเห็นว่าในขณะที่มีเด็กที่เฉลียวฉลาดหลายคน แต่ยังมีประสบการณ์ความรื่นรมย์ในชีวิตน้อยนิดหรือไม่มีเอาเลย การมีความเฉลียวฉลาดไม่ได้ทำให้พวกเขามีความสุข กลับเป็นว่าหลายคนยิ่งยุ่งเหยิงมาก พวกเขาสามารถทำประโยชน์ได้มากมาย เช่น ออกแบบเกมคอมพิวเตอร์ที่ซับซ้อน แต่เพราะเขาขาดวิธีการที่เหมาะสมในการรวมเขาร่วมปัญหาและอารมณ์ พวกเขา ยังคงแห้งแล้ง มีสติปัญญาไม่สร้างสรรค์และไม่พอใจอย่างยิ่ง

ในทางตรงข้าม มีคนอื่นที่มีความสามารถที่ใช้การได้มากกว่าการทำให้ตัวเองรื่นรมย์ แต่พวกเขาหลายคนไม่มีสติปัญญาที่กระจ่าง ขาดความสำนึกที่เฉียบแหลม ถึงแม้พวกเขาจะมีความพอใจในชีวิตระดับหนึ่ง ใจของเขาก็ยังคงซึมเศร้าและเหนื่อยหน่าย

ต้นตระกูลพยายามที่จะบ่มเพาะปัญญาหาศาล นำเขาวปัญญาสู่ประสบการณ์ที่นำไปใช้ได้โดยผสมผสานเป็นหนึ่งกับการตระหนักรู้อย่างเป็นสุข ด้วยวิธีนี้จึงเป็นไปได้ที่จะผสมผสานชีวิตและบรรลุดีความหมายเพื่อความสุขได้ ในขณะที่ตัดปัญหาทั้งปวงที่โดยปกติเกี่ยวกับการไล่ตามความสุข สำหรับโลกนี้ ความสุขคือปัญหาสำหรับผู้มั่งคั่งทั้งหลาย ความเศร้าแห่งกายหยาบ เช่น ความหิวและโรคภัย ไม่ใช่ปัญหาที่สำคัญแท้จริงเลย แต่วิธีที่จะจัดการกับความสุขโดยไม่กลับกลายเป็นบ้าหรือเลวทรามคือปัญหาใหญ่ที่ไร้คำตอบสำหรับพวกเรา ประสบการณ์การผสมผสานเป็นหนึ่งในต้นตระกูลเสนอคำตอบได้

ตามหลักต้นตระกูลที่ได้กล่าวไปแล้วหลายครั้งว่า ปัญหาพื้นฐานของมนุษย์ คือ เมื่อเรามีความสุขโดยปกติเราจะโง่เขลาและมีดบอดภายในยิ่งขึ้น นี่ ไม่ได้หมายความว่า เราไม่ควรมีความสุข เราควรมีความสุข แต่เราต้องควบคุมให้ได้ ในขณะที่ประสบความสุข เราต้องไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลแห่งความโง่เขลาและความหลงหลอก ดังนั้น เวลานี้เรากำลังเรียนรู้ที่จะมีประสบการณ์แห่งความสุขอย่างเหลือเชื่อได้อย่างไร จึงยังคงสภาวะแห่งความกระจ่างและการควบคุมไว้ได้ เรากำลังเรียนรู้ที่จะมีประสบการณ์แห่งความสุขสามารถทำให้เกิดปัญญาแหลมคมอันสะอาดสว่างได้อย่างไร

เป็นธรรมดาสำหรับเราที่จะทำตัวเป็นเจ้าของสิ่งที่เกิดกับเรา แม้เมื่อเราประสบความสำเร็จในการทำสมาธิ และรู้สึกว่าการสุขทุกข์ทั้งหลายนี้ บังเกิดมีแนวโน้มอย่างยิ่งที่เราจะยึดติดอย่างแน่นหนากับมัน นี่คือการประสบการณณ์ของฉันทัน นี่คือการของฉันทัน ฉันทันนี้เราต้องเลิกให้ได้ เราต้องเรียนรู้ที่จะให้ประสบการณ์ความสุขเกิดขึ้นโดยปราศจากการยึดติดว่าเป็นของฉันทัน เราสามารถทำได้โดยรวมจิตใจเป็นหนึ่งกับความว่างเปล่า กับความไม่เป็นสอง เมื่อนั้นความสุขบังเกิด ก็ประหนึ่งเป็นประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในบรรยากาศที่ว่างภายนอก เป็นเรื่องยากที่จะอธิบายเป็นคำพูด ดังนั้น ข้าพเจ้าหวังว่าท่านคงไม่มีปัญหาในการทำความเข้าใจสิ่งที่ข้าพเจ้าพยายามจะพูดด้วยเหตุผลบางประการ เราต้องไปให้ไกลกว่านิสสัยปกติแห่งการเป็นเจ้าของแห่งการสัมพันธ์กับทุกสิ่งกับความรู้สึกอันจำกัดของตนเอง

บางทีข้าพเจ้าสามารถทำให้กระจ่างขึ้นเพียงเล็กน้อย จินตนาการว่าเบื้องหน้าของเรามีคนอยู่คนหนึ่ง ผู้ชายหรือผู้หญิงก็ได้ คนที่ท่านรู้สึกว่าจะต้องตาต้องใจมาก เพียงมองไปที่คนผู้นี้ก็กระตุ้นพลังงานในตัวท่าน บางทีท่านต้องการที่จะเอื้อมไปคว้าเขาหรือเธอเดี๋ยวนี้ จินตนาการว่าคนผู้นั้นละลาย หายไปในแสงสีรุ้ง สว่างโปร่งใสในทันที ความรู้สึกหนักทั้งมวลแห่งความปรารถนาและการเป็นเจ้าของก็จะละลายลงโดยอัตโนมัติ และแทนที่ชายหรือหญิงผู้นั้น มีบางสิ่งเบาและลอยตัวได้มากกว่าเกิดขึ้น ท่านยังมีความสัมพันธ์บางอย่างกับสิ่งสวยงามนี้ แต่มันเปลี่ยนไปแล้ว ท่านได้ปล่อยทิ้งซะ การยึดติด และประสบกับบางสิ่งที่ว่างเปล่า กว้างขวาง เป็นสากลยิ่งกว่า แทนสิ่งนี้คือการประสบการณณ์ที่ว่างสว่าง เป็นสุข แต่ตระหนักรู้อย่างยิ่งที่ข้าพเจ้าพูดถึง นี่คือการที่เราย่อยพยายามจะบ่มเพาะ

อย่างไรก็ดี เมื่อทำการฝึกในเหล่านี สิ่งสำคัญคือการรักษาความเอาใจใส่ ว่าตนเองเป็นเทวดา เราต้องเอาภาพจำกัของตนเองและความคิดสงสารตนเองทิ้งปวงไปเก็บ เพียงเมื่อนั้น การฝึกฝนเหล่านี้ จึงจะมีประสิทธิภาพจริง ผ่านการปฏิบัติที่เหมาะสมแล้ว จะมีเวลาที่เพียงการสัมผัสส่วนของร่างกายจะก่อให้เกิดความสุขมหาศาลขึ้น เมื่อร่างกายเริ่มรู้สึกเบาและอ่อนขึ้น พลังทางกายที่เคยเป็นแหล่งความเจ็บปวด เริ่มที่จะกระตุ้นความรู้สึกแห่งความเป็นสุขเหลือล้น การแปรเปลี่ยนทางตันตระจึงไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของจินตนาการ ร่างกายของเราที่แปรเปลี่ยนไปอย่างลึกซึ้งด้วย

วิพากษ์หนังสือ “บทเริ่มต้นสู่ตันตระ ทรศนะแห่งความบริบูรณ์”

เล่มนี้ เริ่มต้นด้วยปกที่ดู ดึงดูดความสนใจ ชวนให้คนที่พบเห็นก็มาศึกษาค้นคว้า

ปกใน กว้างรูปเล่ม ดูเรียบร้อย และเรียบง่าย ตามด้วย คำนำ โดย ส.ศิริรักษ์ และบทนำ โดย โจนาราน แลนดาร์น ซึ่งในบทนำ บ่งบอกให้ทราบว่า เป็นการรวบรวมคำสอนของท่านลามะ ฐูปเท็น เยเซ่ ระหว่างปี ๒๕๑๘-๒๕๒๖

ในหนังสือเล่มนี้ มุ่งหวังจะสะท้อนให้เห็นว่า ตันตระปฏิบัติเหมาะสมอย่างยิ่งกับโลกตะวันตกสมัยใหม่ เพราะว่า เป็น “วิทยาศาสตร์” หรือในอีกนัยหนึ่ง ตันตระ ห่างไกลจากระบบที่ไม่มีข้อพิสูจน์ ที่ยอมรับ ความเชื่อหรืออำนาจ ตันตระ เป็นการปฏิบัติอย่างมีขั้นตอนซึ่งสามารถตรวจสอบสถานะของมนุษย์ได้ นำไปสู่การค้นพบตนเองและให้ผลลัพธ์ที่ตรวจสอบได้โดยการสังเกตและมีประสบการณ์ด้วยตัวเอง การเน้นไปที่ประสบการณ์ตรง ทำให้ตันตระเป็นที่สนใจของชาวตะวันตกจำนวนมาก ที่เคยหลงทางกับความเชื่ออันเคร่งครัดและศรัทธาอันมืดบอด ยิ่งไปกว่านั้น ตามที่จะปรากฏขึ้นในบทถัดๆ ไป ตันตระเป็นทางแห่งความปิติและการยืนยัน นำเราที่คุ้นเคยกับเหล่านี้นี้ได้ขาดหายไปอย่างสิ้นเชิงจากหลายศาสนาในปัจจุบัน

ในบทนำของนาราน แลนดาร์น ที่ถ่ายทอดคุณลักษณะของท่าน ลามะ ฐูปเท็น เยเซ่ ตอนหนึ่งว่า “ท่านลามะเยเซ่ มีความสามารถอย่างน่าพิศวง จับใจผู้คนที่ท่านพบปะด้วยแก่นแท้สันติภาพ ปัญญา และปิติ ที่พวกเขาเคยทราบอย่างน้อยนิด บางทีคำสอนอันลึกซึ้งของท่านคงเป็นเพียงว่าสิ่งที่เราเป็นเจ้าของในตัวเอง ไม่ใช่เป็นเพียงคำตอบต่อปัญหาของตัวเอง แต่เป็นความสามารถในการใช้ชีวิตในระดับที่สูงเกินกว่าที่เราจินตนาการว่าจะเป็นไปได้ด้วย นี่ไม่ใช่สิ่งเดียวที่ท่านลามะเยเซ่ให้ทุกครั้งที่เราปรากฏตัวเพื่อเติมให้เราอย่างเต็มความสามารถ ท่านเป็นตัวอย่างในการให้อย่างไม่เห็นแก่ตัวและอย่างต่อเนื่อง ทั้งที่ท่านมีหัวใจไม่บริบูรณ์ ท่านควรหมดชีพไปได้เมื่อหลายปีก่อนมาแล้ว แต่ด้วยแรงบันดาลใจอันลึกซึ้งสำหรับทุกคน ที่รู้จักท่าน ท่านยังคงดำรงชีพต่อมา และยังโดดเด่นเป็นพิเศษที่ท่านสามารถบันดาลใจให้ผู้ฟังมีความมั่นใจว่า พวกเขาก็เป็นเจ้าของความสามารถอันไร้ขีดจำกัดที่รอการนำมาใช้ด้วย” และกว่าหนังสือเล่มนี้ จะออก

เผยแพร่มารได้ ต้องอาศัยความสนับสนุนและช่วยเหลือจากบุคคลหลายฝ่ายด้วยกัน และต้องอาศัยความอดทนในเวลาหลายเดือนกว่าที่จะทำให้ต้นฉบับเล่มนี้สมบูรณ์

ตันตระ คืออะไร

ในประเทศไทย สมาธิเคลื่อนไหว ศาสตร์พุทธโต ชินโต^๑ อธิบายไว้ว่า ตันตระคือสายป่านของจักรวาล^๒ เราจะสัมผัสสิ่งเหล่านี้ได้อย่างไร การที่เราจะสัมผัสสิ่งเหล่านี้ ต้องมีจิตวิญญาณ คือการรับรู้ถึงคลื่นพลังงาน จิตวิญญาณไม่ใช่ว่าจะรับรู้ในเรื่องพลังงานอย่างเดียว แต่ต้องสามารถสร้างพลังงานได้ จิตวิญญาณที่ไร้ขีดจำกัด จะต้องมีความเร็ววงรอบที่สูง และมีจำนวนนิวตรอนหรืออนุภาคที่สูงด้วย การพัฒนาน้ำในสมองทำให้เราสามารถเกาะติดและเชื่อมต่อกับเส้นสายจักรวาลได้อย่างรวดเร็ว การพัฒนาน้ำในสมอง ยังมีความเร็ววงรอบมากเท่าใด ปริมาณประจุไฟฟ้าจะมีจำนวนมาก และทำให้ส่งเสริมให้ซีรีเบลลัมและบีเทนหรือสมองส่วนหน้า มีอนุภาคจำนวนที่หนาแน่น เส้นสายทุกเส้นจะมารวมกัน ณ บริเวณนี้ เมื่อพัฒมาถึงระดับนี้ น้ำในสมองเมื่อมีความเร็ววงรอบสูง การเกาะติดกับสิ่งที่มองเห็น ผ่านสายตา ทางการได้ยินเสียง โดยการใช้ไอชีวิต เป็นตัวดูดกลืนพลังงานเข้าสู่ใน Ventricle ในสมองส่วนกลาง ทำให้สิ่งที่เห็นหรือได้ยิน มีคลื่นการสั่นสะเทือนที่เหมือนกัน

สัญญาคือคลื่นความถี่เฉพาะ มีกฎอยู่ว่า คลื่นความถี่เหมือนกันจะดึงดูดเข้าหากัน เมื่อเรามีน้ำในสมองที่มีความเร็วมากแล้ว เราสามารถเกาะติดหรือเชื่อมต่อทุกสิ่งทุกอย่าง ทำให้ทุกอย่างสามารถมารวมเป็นสิ่งเดียวกันได้ การพัฒนาเส้นสาย เราใช้ความคิดเป็นเข็มบันทึกลงให้พลังงานขับเคลื่อนไปสู่ทิศทาง เมื่อเห็นลายเส้น จิตจึงทำงาน เมื่อต้องการความเร็ว ต้องใช้ไฟ หรือแสงเข้ามาเกี่ยวข้อง การใช้ไฟก็เป็นตัวส่งเสริมให้เกิดการแยกประจุและอนุภาค เกิดการขยายตัวของพลังงานออกไปสู่วงรอบของพลังงานที่มีอยู่หลายย่านความถี่ ประกอบกับคู่อักขระลายเส้นจะทำให้การขับเคลื่อนและการแตกตัวของพลังงานอย่างสลับเนื่องเป็นปฏิกิริยานิวเคลียร์ เกิดกัมมันตภาพรังสี มีสภาพเป็นไอโซโทป มีการแปรเปลี่ยนธาตุ เส้นสายจะมีความละเอียดเนียน อยู่ชิดกันมากขึ้น

การรวมกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือพลังชีวิต พลังธรรมชาติ จะส่งผ่านจากไอชีวิต เข้าสู่ในสมองส่วนกลางหรือ Ventricle ที่มีความเร็วสูง ในการระลึกรู้ถึง หรือมีรูปลักษณ์สัญญาให้เห็น เมื่อระลึกรู้ถึงหรือเห็น จะทำให้เกิดการบันทึกสัญญานั้นในน้ำในสมองส่วนกลางที่มีความเร็ว สัญญานั้นจึงมีคลื่นความถี่เดียวกัน

^๑ [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/site/buddhtoshinto2009/2559/tantra-kab-phothisatw> [16 เมษายน 2562]

^๒ [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/site/buddhtoshinto2009/2559/tantra-khue-ari> [16 เมษายน 2562]

จึงเกิดการดึงดูดสัญญาณของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พลังชีวิต พลังธรรมชาติเข้ามารวมกันในน้ำในสมอง ทำให้เกิดความเร็วงวอบมากขึ้น ปริมาณประจุไฟฟ้ามีอย่างมหาศาล ส่งผลการแยกประจุไฟฟ้า และรวมอนุภาคหรือเส้นสายไว้ที่ซีรีเบลลัม ล้นพลังงานของซีรีเบลลัม จะสามารถดูดซับประจุไฟฟ้าออกไปได้ไกลมากขึ้น จนกระทั่งสามารถรับรู้สิ่งที่เหนือกาลเวลา ไร้ระยะทาง เป็นจิตวิญญาณที่ไร้ขีดจำกัด เป็นสัญญาณจิตวิญญาณอัตโนมัติ เมื่อเอ่ยถึงสิ่งใดก็สามารถรับรู้ถึงสิ่งนั้นได้ทันที การพัฒนาตันตระ คือการพัฒนาเส้นสายที่อยู่ในรูปสนามแม่เหล็กที่ยิ่งยวด

ตันตระกับโพธิสัตว์

ตันตระสัมพันธ์กับโพธิสัตว์อย่างไร^๕

ตันตระ คือสายป่านของจักรวาลที่อยู่ในรูปของสนามแม่เหล็ก การที่เราจะรวมเส้นสายหรือสายป่านจักรวาล เราจะต้องมีความรักในสรรพสัตว์ทั้งปวง (โพธิสัตว์) ซึ่งตรงกับคัมภีร์ บทเริ่มต้นสู่ตันตระพรรณนาแห่งความบริบูรณ์ ว่าด้วยเรื่อง การยึดมั่นตนเองคือเหตุของความทุกข์และความไม่พอใจ ขณะที่ยึดเอาจิตใจของผู้อื่นมากกว่าตัวเอง คือ พื้นฐานของการตระหนักรู้และความรู้ทั้งปวง เพราะเมื่อเรามีความรักให้กับผู้อื่นโดยไม่ได้หวังผลสิ่งใด เป็นความรักที่บริสุทธิ์ ไม่มีข้อแม้ใดๆ เมื่อนั้นใจของผู้ฝึกตันตระ จะขยายออกไปกว้างไกล เพื่อดูดซับประจุไฟฟ้าได้อย่างมหาศาล และไม่เกิดการบาดเจ็บใดๆ จึงเกิดความเร็วงวอบของพลังงานสูง ขยายชั้นพลังงานออกไป จนไม่มีขอบเขต เมื่อนั้น เส้นสายหรือสายป่านจักรวาล จะเข้ามาแทนที่ สิ่งที่คุณฝึกตันตระนั้นจะได้รับคือเส้นสายที่หนาแน่น ความเป็นสนามแม่เหล็กก็จะเพิ่มขึ้น จนกระทั่งเส้นสายนั้นรวมมาชิดกัน ไร้ระยะทาง ไร้กาลเวลา ทุกสิ่งทุกอย่างรวมเป็นหนึ่งเดียวกันในจักรวาล คัมภีร์บทเริ่มต้นสู่ตันตระพรรณนาแห่งความบริบูรณ์ จึงสอนให้เป็นผู้อุทิศตน สร้างบรรยากาศบางอย่างของพลังสร้างสรรค์ในตัวเอง ความตั้งใจที่จะแบ่งปันความสุขให้แก่ผู้อื่นให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ทำให้ใจเป็นอิสระ ไม่ยึดมั่นในตนเอง เพราะการยึดมั่นในตนเอง คือ เหตุแห่งความสับสนและคับข้องใจทั้งปวง ความเห็นแก่ตัวแคบๆ มักนำไปสู่ความผิดหวังและจะกระจำงเท่าๆ กับใจที่เปิดกว้าง ส่วนการอุทิศตนเพื่อผู้อื่น นำพาไปสู่ความผาสุกและความรู้สึกดี จิตใจที่คับแคบ เห็นแก่ตัวเองเป็นสำคัญ ก็จะถูกขอยุ่ร่าไป เพราะอะไร เพราะยึดสิ่งที่ตัวเองเห็นว่าพอใจ ถ้าไม่ได้ตั้งใจปรารถนาก็ยึดไว้ ความเร็วงวอบของพลังงานจึงช้าลง ยึดอยู่ในคลื่นความถี่ที่ไม่พอใจขณะนั้น แต่ถ้าเราเห็นแก่ผู้อื่น ให้ผู้อื่นมีความสุข จะเกิดความเร็วงวอบของพลังงานไม่มีที่สิ้นสุด พลังงานขับเคลื่อนอย่างอิสระ ความสุขนี้จะยั่งยืนถาวร เมื่อจิตขับเคลื่อนอิสระ จะทำให้ความเร็วงวอบพลังงานสูง การเข้าใจเข้าใจถึงธรรมจะไม่ใช่เรื่องยากอีกต่อไป คนเรามีทุกข์

^๕ [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/site/buddhtoshinto2009/2559/tantra-kab-phothisatw> [16 เมษายน 2562]

ก็เพราะยิด ตันตระจึงสอนให้เป็นผู้ที่อุทิศตน ดังเช่นโพธิสัตว์ จนกระทั่งเป็นบันไดของการบรรลุทรรศนะอันบริสุทธิ์ของการตรัสรู้ที่สมบูรณ์

ตันตระยานกับวัชรยาน

ตันตระยานกับวัชรยาน^๖ สัมพันธ์กันอย่างไร ในแนวทางวิทยาศาสตร์

ตันตระยาน แปลตามตัวอักษร ตันตระคือเส้นสาย สายป่านจักรวาล ยานคือพาหนะ ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับเส้นสาย เส้นแรง อนุภาคที่มีความเข้มข้นของสนามแม่เหล็กอย่างสูง เปรียบได้เหมือนหยาง

วัชรยาน แปลตามตัวอักษร วัชระ คือ สายฟ้า ยานคือพาหนะ ซึ่งเกี่ยวข้องกับความเร็วเหนือแสง ที่อยู่ในรูปประจุไฟฟ้ามหาศาล เป็นตัวส่งเสริมนำพาไปสู่ความสำเร็จทางจิต เปรียบได้เหมือนหยิน การพัฒนาจิต จะต้องอาศัยทั้งตันตระยานและวัชรยานเป็นตัวส่งเสริมและสอดคล้องซึ่งกันและกัน ตันตระอยู่ที่ไหน ตันตระเป็นเส้นสาย เส้นแรง เพราะฉะนั้นจะอยู่ที่ใจกลางของชีรีเบลลัม ที่มีอนุภาคหรือเส้นสายมารวมอยู่เป็นจำนวนมาก อยู่ในรูปสนามแม่เหล็กมีการขับเคลื่อนอยู่ตลอดเวลา การที่จะทำให้ชีรีเบลลัมอยู่ในรูปสนามแม่เหล็กที่สมบูรณ์ จะต้องใช้สมองส่วนหน้า ตาหู ใจ หูฟัง สมองคิด จิตรับรู้ ส่งผลกระทบทางระบบประสาทตา หู ความคิดที่สมองส่วนหน้าจะไปยังสมองส่วนหลังหรือชีรีเบลลัม จะเกิดการสั่นสะเทือน เมื่อมีการสั่นสะเทือนแล้วที่ไหนมีการสั่นสะเทือนที่นั่นย่อมมีการลอยตัวจากช่วงล่าง คือบริเวณที่มีประจุไฟฟ้ามากที่สุดอยู่ที่บริเวณจักระ ๑ ผลิตพลังคุณทาลินีที่อยู่ในรูปของประจุไฟฟ้าให้ลอยตัวขึ้นมาพร้อมกับน้ำตามแนวกระดูกสันหลังขึ้นมาอัดแน่นยุบตัว เกิดการรวมเส้นสาย ณ ตำแหน่งใจกลางของชีรีเบลลัมที่หนาแน่น จนกระทั่งเกิดความเป็นสนามแม่เหล็กมีการดูดและผลักของพลังงานตลอดเวลาเป็นกระแสอัตโนมัติขับเคลื่อนด้วยตัวเอง

วัชรยานอยู่ที่ใดในกายเรา วัชรยาน หมายถึง ยานที่มีความเร็วดังสายฟ้า เป็นที่อยู่ของระดับการสั่นสะเทือนและเป็นที่อยู่ของประจุไฟฟ้าที่ผลิตได้อย่างมหาศาล มาจากจักระ ๑ หรือกลุ่มเส้นเลือดดำใหญ่ เมื่อมีอารมณ์ความรู้สึกจะทำให้เส้นเลือดบริเวณจักระ ๑ ขยาย และดูดซับประจุไฟฟ้าหรือพลังคุณทาลินีมากขึ้น ทำให้เกิดความเร็วยวรอบสูง เส้นสายจากชีรีเบลลัมก็จะลงมาที่จักระ ๑ ซึ่งจะสวนทางกันกับประจุไฟฟ้าที่จักระ ๑ เกิดการรวมเส้นสายไว้ที่ใจกลางของจักระ ๑ ซึ่งอยู่บริเวณฝีเย็บ (perineum) และเมื่อเส้นสายจากชีรีเบลลัมจะลงมาที่ Solar plexus ร่วมกับพลังคุณทาลินีที่ลอยขึ้นมา ต่างขับเคลื่อนสวนทางกัน ทั้งสองจะมารวมอยู่ที่ Solar plexus ซึ่งอยู่บริเวณช่องท้อง

^๖ [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/site/buddhtoshinto2009/2559/tantra-yan> [16 เมษายน 2562]

เพราะอะไร ก็เพราะ Solar plexus มีปริมาณประจุไฟฟ้าที่มากที่สุด จากที่เป็นศูนย์รวมของกระแสประสาท จะมีจำนวนประจุไฟฟ้าอย่างมหาศาล และบริเวณช่องท้องเป็นที่อยู่ของลำไส้ที่มีไขมันอยู่ จึงสามารถดักจับประจุไฟฟ้าได้เป็นอย่างดี ยิ่งทำให้ประจุไฟฟ้าบริเวณนี้มีจำนวนมากขึ้นไปอีก จึงเกิดการรวมระหว่างต้นตระกูลที่เป็นเส้นสาย กับประจุไฟฟ้าที่เป็นวัชระเข้ามารวมกันเท่ากับรวมหยินหยางเข้าเป็นหนึ่งเดียวกันโดยสมบูรณ์ เส้นสายที่อยู่บริเวณนี้จะหนาแน่นมากขึ้น จำนวนประจุไฟฟ้ามีมากขึ้น และมีความเร็ววอร์บที่สูงยิ่ง สามารถล๊อคเส้นสายหรืออนุภาคไว้ที่แกนกลางของ Solar plexus ได้นิ่งอย่างสมบูรณ์ เมื่อนั้นการเข้าสมาธิระดับฌานจะเข้าด้วยความรวดเร็ว และดำรงอยู่นานแสนนาน แรกเริ่มจะขับเคลื่อนหมุนปั่นด้วยความเร็วสูงในรูปของโมเลกุลของน้ำ หรือลักษณะคล้ายกลีบดอกบัว ขับเคลื่อนด้วยตัวเองจนกระทั่งเร็วขึ้นเป็นกังจักร เมื่อหมุนปั่นด้วยความเร็ววอร์บที่สูงเหนือแสง จะขยายวงรอบออกไปจนกลายเป็นจักรวาล เพราะที่แกนกลางจะสามารถเชื่อมต่อกับทุกสิ่งทุกอย่างในจักรวาลนี้โดยสมบูรณ์ และเมื่อเส้นสายอยู่ชิดกัน ระยะทางจะหายไป เวลาจะหายไป จึงสามารถเชื่อมต่อเป็นหนึ่งเดียวกับจักรวาล เป็นวิวัฒนาการของจิต ที่ต่อยอดมาจากการนั่งสมาธิธรรมดา มีผลต่อการแปรธาตุ เพราะทุกอย่างอยู่ในรูปกัมมันตภาพรังสี เป็นไอโซโทปของน้ำที่ถูกพัฒนามาจากการฝึกปฏิบัติที่มีความเร็ววอร์บสูง มีความเป็นสนามแม่เหล็กอย่างยิ่งยวด นี่เป็นเรื่องจริง ที่สามารถสัมผัสได้ ถ้าถึงวิวัฒนาการของจิตนี้.... เป็นการเข้าสมาธิที่ลึกลับที่สุดที่เคยมีมา....จนมีเหตุปัจจัยถึงพร้อมที่นำไปสู่ความสำเร็จทางจิตได้.....สาธุ สาธุ การที่สามารถรู้จักรักลึกลับที่มีอยู่ในจักรวาล สามารถเข้าใจทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ แบบสัมผัสได้ทุกอย่าง เพราะนามธรรมไม่สามารถสัมผัสได้แต่ถ้าเรารู้และสัมผัสคล่องได้ เราสามารถสัมผัสจิตได้และพัฒนาจิตได้อย่างต่อเนื่อง และจะสนุกในการดูจิตอย่างสบาย ๆ เลยทีเดียว....ทุกวินาที ทุกนาทิตุ่ทุกขณะจิต เรารู้ถึงสิ่งที่มากระทบได้ ฝึกจิตได้ตลอดเวลา เมื่อนั้นการเข้าถึงสภาวะธรรม ก็เข้าใจอย่างถ่องแท้ เมื่อมีเหตุปัจจัยถึงพร้อม...

การฝึกตันตระ

สิ่งที่ต้องกระทำในการฝึกตันตระ^๓ สิ่งแรกที่จะกล่าวถึงคือการละ เน้นการบ่มเพาะสภาวะจิตใจ มาสร้างที่ว่างเพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงตันตระสามารถเข้ามาแทนที่ได้ การละไม่ใช่สิ่งเดียวกับการเลิกมีความสุข หรือปฏิเสธความสุข แต่หมายถึงเลิกความหวังไม่แท้ในเรื่องความสุขธรรมดา ความหวังเหล่านั้นคือสิ่งที่ผันความสุขเป็นความเจ็บปวด ทำอย่างไรเราจึงจะละจากการยึดติดได้ เพราะการยึดติดในสิ่งต่างมีทั้งสมหวัง หรือความไม่ได้ตั้งใจ ทุกอย่างมันเปลี่ยนแปลงได้ตลอด พอใจสิ่งนี้ เมื่อได้มา ก็อยากจะทำพอใจ

^๓ [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/site/buddhtoshinto2009/2559/kar-fuk-tantra> [16 เมษายน 2562]

มากกว่านี้ หากสิ่งอื่นมาทดแทน แต่เมื่อไม่ได้ก็เป็นทุกข์ ตกอยู่ในสังสารวัฏนี้ตลอด มันเป็นความสุขธรรมดา การพัฒนาการละ หมายถึงการตระหนักรู้ว่าการยึดกับความสุขธรรมดาขัดขวางเราจากการลิ้มรสความสุข สมบูรณ์สูงสุด ทำอย่างไร เราต้องไม่คาดหวังและมองตามสภาพความเป็นจริง ในที่นี้เราจะดูที่คลื่นพลังงาน ที่เกิดขึ้นทุกขณะจิต เมื่อเกิดอะไรขึ้น จะคอยเฝ้าดูสิ่งที่เกิดขึ้นในรูปคลื่นพลังงานมีการสั่นสะเทือนให้ เราเห็น เพียงแต่เรารับรู้ ในสิ่งที่เกิดขึ้น เฝ้าดู การสั่นสะเทือนเหมือนเอาจิตไปสัมผัส จะเกิดความเร็ว วงรอบ ขยายชั้นพลังงานออกไป การสลับประจุก็จะเกิดขึ้น สารเอนโดรฟินหลั่ง เกิดความสุขโดยสมบูรณ์ คนที่จะทำได้ต้องอยู่ในรูปสนามแม่เหล็ก มีการขับเคลื่อนของพลังงานให้เห็นเสียก่อน เห็นในที่นี้คือเห็น ในความรู้สึก เมื่อเรารู้ได้อย่างนี้ การละถึงจะสำเร็จได้ เพราะในสายตาของเราตั้งเป้าไปที่ความสุขที่เหนือ ไปกว่านี้ คือความสมบูรณ์ของคุณสมบัติที่สำคัญของเรา ด้วยเป้าหมายพิเศษในใจที่ทำให้เราไม่ติดพันกับ ความพอใจที่ผ่านไปอย่างรวดเร็วที่เราประสบ และไม่หุดหู่หากสิ่งไม่ดีเกิดขึ้น อีกนัยหนึ่งก็คือ แทนที่จะ อ้างว่าวัตถุที่สัมผัสได้เป็นคำตอบของความไม่พอใจ เราเชื่อมั่นในศักยภาพภายในของเราที่เกิดขึ้นในรูป ของคลื่นพลังงานที่สัมผัสได้...จึงเห็นปรากฏการณ์ชั่วคราวที่เปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ทำให้เข้าใจ ความจริงของธรรมชาติของจิตได้ดี เป็นการพัฒนาการละในอัตราเร่ง ด้วยการสัมผัสสิ่งที่เกิดขึ้นและดูมัน ไปโดยไม่คาดหวังใดๆ และเผชิญจนกระทั่งขยาย สลายไปด้วยความรวดเร็ว ผู้ใดเห็นเส้นสาย ผู้นั้น พ้นอบายภูมิ ผู้ใดเห็นมูลขันธ์ทั้ง ๕ ผู้นั้นตกอยู่ในอบายภูมิ แล้วจะมีความสุขในการดูทุกสิ่งทุกอย่าง เพื่อให้เกิดการละโดยสมบูรณ์ ไม่ว่าจะเกิดอะไรขึ้น ทุกอย่างจะมีแต่ความเบิกบานใจ มีความสุขยิ่งกว่าสุข เพียงเฝ้าดูในสิ่งที่เกิดขึ้นด้วยความเข้าใจ ทุกอย่างเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา นี่คือการจริง

การฝึกต้นตระกูล ต้องเห็นประโยชน์ผู้อื่นเป็นสำคัญ

ทำไมหรือ การที่จะเป็นต้นตระกูลที่สมบูรณ์ การเห็นแก่ตัวไม่ได้เกิดผลดีเพราะจะใช้ความพอใจที่แคบ มองแต่ตนเอง ไม่เกิดการขยายตัวของพลังงาน เกิดการอัดแน่น ไม่มีการถ่ายเทพลังงาน มีผลต่อสภาพจิตใจ อาจไม่หลุดพ้นจากความไม่พอใจหรือการเป็นทุกข์

ความนึกถึงผู้อื่นเป็นสำคัญเป็นอันดับแรก จะเกิดการถ่ายเทพลังงานและไหลเวียนพลังงาน เกิดการ แผ่ขยายของพลังงานออกไปกว้างไกล มีความเร็ววงรอบสูง เกิดความสุขยิ่งกว่าสุขที่เหนือกายภาพ ทำให้ ดูดซับประจุไฟฟ้าได้อย่างมหาศาล เพื่อหล่อเลี้ยงเส้นสายให้เป็นสนามแม่เหล็ก เมื่อนั้นต้นตระกูลหรือ สายป่านจักรวาลที่เราสร้างขึ้นก็จะหนาแน่นจนกระทั่งสามารถเป็นหนึ่งเดียวกับจักรวาล

การฝึกต้นตระกูลที่นึกถึงผู้อื่นเป็นอันดับแรก จึงเป็นปัจจัยให้ถึงพร้อมในความสำเร็จทางจิต การเข้าใจ เข้าถึงสภาวะธรรมก็สามารถเข้าใจได้กระจ่างทุกสิ่งทุกอย่าง มันเป็นวิธีที่เร็วและทรงพลังภาพที่สุดที่จะ บรรลุจุดประสงค์เพื่อประโยชน์ของผู้อื่น อีกส่วนหนึ่งคือเราต้องมีความอดทน และมีวินัยในตนเอง ที่จะฝึก

แบบมีแบบแผน เพราะต้องฝึกตั้งแต่จุดเริ่มต้นเพื่อเก็บสะสมอนุภาคไปเรื่อย ๆ ในแต่ละวัน ถ้าเราฝึกในระดับสูงโดยไม่ฝึกขั้นพื้นฐาน จะไม่เกิดประโยชน์ใด ๆ เลย เท่ากับเราจะไม่สำเร็จได้เลย เพราะยังไม่มีเหตุปัจจัยถึงพร้อมในการฝึกตันตระขั้นสูง ต้องค่อยเป็นค่อยไป จึงจะเกิดความมั่นคง แข็งแกร่ง ในการฝึกตันตระ สิ่งที่ตันตระสอน คือ การเป็นอิสระจากสภาพทั้งปวงที่จำกัด คือการไม่ยึดติดในสัญญาทุกสัญญา ที่มีความถี่เฉพาะ ไม่สามารถเกิดความเร็ววงรอบที่สูงได้ เมื่อคลายความยึดติดต่าง ๆ แล้ว จะเกิดการขยายตัวของพลังงานแบบไม่มีที่สิ้นสุด จนกระทั่งมีความเร็วเหนือแสง เส้นสายทุกเส้นในจักรวาล จะมารวม ณ ที่เดียวกัน ไม่มีระยะทาง ไม่มีเวลา เมื่อนั้นเราสามารถเป็นหนึ่งเดียวกับจักรวาล เท่ากับเป็นหนึ่งเดียวกับพระเจ้าเลยทีเดียว การเชื่อมต่อกับทุกสัญญาจะเป็นโดยสมบูรณ์ และสัญญาทั้งหลาย จะถูกขยายออกไปไกล จนไม่หวนคืนกลับ เท่ากับดับสัญญา สิ่งที่เราเรียกว่าหลุดพ้นจึงเกิดขึ้น

การฝึกตันตระเบื้องต้น

๑. ต้องมีความประสงค์ที่บริสุทธิ์ที่สุด และต้องคิดถึงประโยชน์ผู้อื่นก่อนโดยเห็นวิถีตันตระเป็นวิธีที่เร็วและทรงพลานุภาพที่สุดที่จะบรรลุจุดประสงค์เพื่อประโยชน์ผู้อื่น

๒. ต้องมีความอดทน มีวินัยในตนเอง ที่จะฝึกแบบมีแบบแผน ตั้งแต่ขั้นต้นไปไม่มีทางลัดหรือฝึกขั้นสูงก่อนได้เลย

๓. ตันตระคือจิตวิญญาณ (สำคัญมาก) การเป็นอิสระจากสิ่งทั้งปวงที่จำกัดว่าเราเป็นใคร และจะกลายเป็นอะไร

ถ้าเราเข้าถึงคำสอนอันทรงพลานุภาพนี้ด้วยปัญญาอันแจ่มแจ้งและด้วยความตั้งใจจริง เพื่อให้ได้ใจความสำคัญเราสามารถนำชีวิตเราสู่ความพอใจภายในทั้งปวงที่เราแสวงหาอย่างแน่อน

ท้ายสุดนี้ หวังว่า คนที่ชาวพุทธ ควรที่จะเรียนรู้พระพุทธศาสนา ทั้งในเถรวาท มหายาน และวัชรยาน เพื่อที่จะเรียนรู้ซึ่งกันและกัน อันเป็นการเปิดมุมมองและทรรศนะที่กว้างขวางออกไป ซึ่งในคำสอนของมหายาน และวัชรยาน ชาวตะวันตก ได้นำพุทธวิธีและกระแสแห่งตันตระ อันเป็นทางเลือกใหม่ของจิตวิญญาณ สมาทานพุทธธรรม โน่นนำชีวิตเข้าสู่โพธิจิต และจิตวิญญาณอย่างพระโพธิสัตว์คิดถึงประโยชน์ผู้อื่นเป็นสำคัญ ดังนั้น ชาวพุทธอย่างนิกายเถรวาท ควรที่จะเรียนรู้หลักคำสอนของมหายาน และวัชรยาน แล้วประยุกต์ใช้สิ่งที่เปี่ยมประโยชน์ บ่มเพาะการสติปัญญาให้สมบูรณ์ต่อไป

บรรณานุกรม

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). กรรมและการเวียนตายเกิด. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ร้าไทยเพรส จำกัด, ๒๕๔๖.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. วารสารพุทธจักร ปีที่ ๔๑ ฉบับที่ ๖-๙ พ.ศ.๒๕๓๐. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐.

ลามะ เยเซ่. บทเริ่มต้นสู่ต้นตระกูล วรรณคดีแห่งความบริสุทธิ์. ทาคินี แพล. กรุงเทพมหานคร : เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๔๖.

สุมาลี มหณรงค์ชัย. พระชินพุทธะ ห้าพระองค์ พระพุทธเจ้าในรูปกายทิพย์ตามคติของมหายานและวัชรยาน. กรุงเทพมหานคร : เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๔๖.

วิกี้ แมกเคนซี เขียน, พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) แปล. Asia Magazine (ฉบับวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๓๐)(1997)

เว็บไซต์

[ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.sookjai.com/index.php?topic=27403.0> [16 เมษายน 2562]

[ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/site/buddhtoshinto2009/2559/tantra-kab-phothisatw> [16 เมษายน 2562]

[ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/site/buddhtoshinto2009/2559/tantra-khue-ari> [16 เมษายน 2562]

[ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/site/buddhtoshinto2009/2559/tantra-kab-phothisatw> [16 เมษายน 2562]

[ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/site/buddhtoshinto2009/2559/tantra-yan> [16 เมษายน 2562]

[ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/site/buddhtoshinto2009/2559/kar-fuk-tantra> [16 เมษายน 2562]

ภาคผนวก

คำแนะนำ

สำหรับผู้เขียนบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารมหาวิทยาลัยวารสาร

กองบรรณาธิการได้กำหนดระเบียบการส่งต้นฉบับไว้ให้ผู้เขียนยึดเป็นแนวทางในการส่งต้นฉบับสำหรับการตีพิมพ์วารสารมหาวิทยาลัยวารสาร กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และกองบรรณาธิการสามารถตรวจสอบต้นฉบับก่อนการตีพิมพ์ เพื่อให้วารสารมีคุณภาพสามารถนำไปใช้อ้างอิงได้

๑. การเตรียมต้นฉบับ มีรายละเอียดดังนี้

๑.๑ ขนาดของต้นฉบับ พิมพ์หน้าเดียวบนกระดาษสี่ขนาดเอ ๔ โดยเว้นระยะห่างระหว่างขอบกระดาษด้านบนและซ้ายมือ ๓.๑๗ เซนติเมตร ด้านล่างและขวามือ ๒.๕๔ เซนติเมตร

๑.๒ รูปแบบอักษรและการจัดวางตำแหน่ง ใช้รูปแบบอักษร Angsana New หรือ TH SarabunPSK พิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด โดยใช้ขนาด ชนิดของตัวอักษร รวมทั้งการจัดวางตำแหน่ง ดังนี้

๑.๒.๑ ขนาดกระดาษ ประกอบด้วย

๑) ชื่อเรื่องต้นฉบับของผู้เขียน ขนาด ๑๖ ชนิดตัวธรรมดา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านซ้าย

๒) เลขหน้า ขนาด ๑๔ ชนิดตัวธรรมดา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านขวา

๑.๒.๒ ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย) ขนาด ๒๐ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

๑.๒.๓ ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ) ขนาด ๒๐ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

๑.๒.๔ ชื่อผู้เขียน (ภาษาไทย/ภาษาอังกฤษ) พร้อมระบุตำแหน่งทางวิชาการ ขนาด ๑๔ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านขวา ใต้ชื่อเรื่อง (ในกรณีที่มิอาจารย์ที่ปรึกษาให้ลงชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาด้วย)

๑.๒.๕ ที่อยู่หรือหน่วยงานสังกัดของผู้เขียน ขนาด ๑๔ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านขวา ใต้ชื่อผู้เขียน

๑.๒.๖ หัวข้อของบทความไทย/อังกฤษ ขนาด ๑๘ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านซ้าย ใต้ที่อยู่/หน่วยงานสังกัดของผู้เขียน

๑.๒.๗ เนื้อหาบทคัดย่อภาษาไทย/ภาษาอังกฤษ ขนาด ๑๖ ชนิดตัวธรรมดา จัดพิมพ์เป็น ๑ คอลัมน์ บรรทัดแรกเว้น ๑ แท็บ (Tab) จากขอบกระดาษด้านซ้าย และพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน

๑.๒.๘ หัวข้อของคำชี้แจง ภาษาไทย ขนาด ๑๘ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งชิดซ้ายหน้ากระดาษใต้บทคัดย่อภาษาไทย

๑.๒.๙ หัวข้อของคำชี้แจง ภาษาอังกฤษ ขนาด ๑๘ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งชิดซ้ายหน้ากระดาษใต้บทคัดย่อภาษาอังกฤษ

๑.๒.๑๐ หัวข้อเรื่อง ขนาด ๑๘ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านซ้าย

๑.๒.๑๑ หัวข้อย่อ ขนาด ๑๖ ชนิดตัวหนา ระบุหมายเลขหน้าหัวข้อย่อโดยเรียงตามลำดับหมายเลขตำแหน่งเว้น 1 Tab จากขอบกระดาษด้านซ้าย

๑.๒.๑๒ เนื้อหา ขนาด ๑๖ ชนิดตัวธรรมดา จัดพิมพ์เป็น ๑ คอลัมน์ และพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน

๑.๓ จำนวนหน้าต้นฉบับ ควรมีความยาวประมาณ ๘-๑๖ หน้า

๑.๔ การอ้างอิงการเขียน เอกสารอ้างอิงและบรรณานุกรม และการใช้อักษรย่อคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ให้เป็นไปตามเกณฑ์ที่มหาวิทยาลัยกำหนด

๒. การเรียงลำดับเนื้อหาต้นฉบับมหาจุฬาริชาการ

เนื้อหาภาษาไทยที่มีคำศัพท์ภาษาอังกฤษ ควรแปลเป็นภาษาไทยให้มากที่สุด (ในกรณีที่คำศัพท์ภาษาอังกฤษเป็นคำเฉพาะที่แปลไม่ได้ หรือแปลแล้วไม่ได้ความหมายชัดเจนให้ทับศัพท์ได้) และควรใช้ภาษาที่ผู้อ่านเข้าใจง่าย ชัดเจน หากใช้คำย่อต้องเขียนคำเต็มไว้ครั้งแรกก่อนเนื้อหาต้องเรียงลำดับดังนี้

๒.๑ ชื่อเรื่อง (title of the article) ควรสั้น และกระชับรัด ความยาวไม่ควรเกิน ๑๐๐ ตัวอักษร ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้นำชื่อเรื่องภาษาไทยขึ้นก่อน

๒.๒ ชื่อผู้เขียน เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และระบุตำแหน่งทางวิชาการ (ถ้ามี)

๒.๓ ที่อยู่ ระบุชื่อหน่วยงาน หรือสถาบัน

๒.๔ บทคัดย่อ (Abstract) เขียนทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ เขียนสรุปสาระสำคัญของเรื่อง อ่านและเข้าใจง่าย ความยาวไม่ควรเกิน ๕๐๐ คำ โดยให้นำบทคัดย่อภาษาไทยขึ้นก่อน บทคัดย่อภาษาอังกฤษ (Abstract) ซึ่งแปลจากบทคัดย่อภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษต้องมีเนื้อหาตรงกัน ใช้อักษรตัวตรง

๒.๕ บทนำ (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์ (review) ข้อมูลจากรายงานวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่างๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาครั้งนี้ สมมติฐานของการศึกษา ตลอดจนวัตถุประสงค์ของการศึกษาให้ชัดเจน เป็นส่วนของเนื้อหาที่บอกเหตุผลนำไปสู่การศึกษางานวิชาการหรืองานวิจัย และควรอ้างอิงงานวิชาการหรืองานวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้องประกอบ

๒.๖ วัตถุประสงค์ (Objective) ให้ชี้แจงถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา

๒.๗ วิธีการศึกษา (methods) ต้นฉบับด้านศาสนา และปรัชญา รวมถึงพระพุทธศาสนาที่บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ ควรอธิบายรายละเอียดของวิธีการศึกษาประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา และวิธีการศึกษาที่ใช้ในการวิจัยให้ละเอียดพอที่ผู้อ่านสามารถทำการศึกษาค้นคว้าได้ รวมทั้งสถิติที่นำมาวิเคราะห์ข้อมูล

๒.๘ ผลการศึกษา (Results) เป็นการเสนอสิ่งที่ได้จากการวิจัยเป็นลำดับอาจแสดงด้วยตาราง กราฟ แผนภาพประกอบการอธิบาย ทั้งนี้ถ้าแสดงด้วยตาราง ควรเป็นตารางแบบไม่มีเส้น ขอบตาราง ด้านซ้ายและขวา หัวตารางแบบธรรมดา ไม่มีสี ตารางควรมีเฉพาะที่จำเป็น ไม่ควรมีเกิน ๕ ตาราง สำหรับรูปภาพประกอบควรเป็นรูปภาพขาว-ดำ ที่ชัดเจนและมีคำบรรยายใต้รูป กรณีที่จำเป็นอาจใช้ภาพสีได้ และภาพประกอบ (Figure) และตาราง (Table) ควรมีเท่าที่จำเป็น โดยพิมพ์หน้าละ ๑ ภาพ หรือ ๑ ตาราง สำหรับคำบรรยายภาพและตารางให้พิมพ์ใต้ภาพหรือตาราง

๒.๙ บทสรุป (Conclusion) และข้อเสนอแนะ (recommendation) เป็นการสรุปผลที่ได้จากการวิจัย ควรมีการอภิปรายผลการวิจัยว่าเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ หรือไม่เพียงใด และควรอ้างทฤษฎีหรือเปรียบเทียบการทดลองของผู้อื่นที่เกี่ยวข้องประกอบ เพื่อให้ผู้อ่านเห็นด้วยตามหลักการ หรือคัดค้านทฤษฎีที่มีอยู่เดิม รวมทั้งแสดงให้เห็นถึงการนำผลไปใช้ประโยชน์ และการให้ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต หรือ

วิจารณ์ (Discussion) เป็นการอภิปรายผลจากข้อมูลที่ได้มาจากการวิเคราะห์ของผู้นิพนธ์นำมาเปรียบเทียบกับผลการทดลองของผู้อื่น เพื่อให้มีความเข้าใจหรือเกิดความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนั้น รวมทั้งข้อดี ข้อเสียของวิธีการศึกษา เสนอแนะความคิดเห็นใหม่ๆ ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์ด้วย

๒.๑๐ กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement) เป็นการแสดงความขอบคุณแก่ผู้ที่ช่วยเหลือให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เพียงสั้นๆ (อาจมี หรือไม่มีก็ได้)

๒.๑๑ บรรณานุกรม (Bibliography) เป็นการอ้างอิงเอกสารในเนื้อหาให้ใช้ระบบตามที่มหาวิทยาลัยกำหนด และแนวทางการอ้างอิงแนวการเขียนตำราของมหาวิทยาลัย และการอ้างอิงคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาให้ใช้ตามที่มหาวิทยาลัยกำหนด โดยใช้รูปแบบการอ้างอิงตามมาตรฐานของคู่มือการทำวิทยานิพนธ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สามารถสืบค้นได้จาก <http://www.mcu.ac.th/site/provide>

๓. ประเภทของบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสาร

วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตีพิมพ์บทความประเภทต่างๆ ดังนี้

๑. บทความพิเศษ บทความทางวิชาการพิเศษ ที่เสนอเนื้อหาความรู้วิชาการอย่างเข้มข้น และผ่านการอ่านและพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชานั้นๆ มีกลุ่มเป้าหมายเป็นนักวิชาการในวงการวิชาการ/วิชาชีพ

๒. บทความทางวิชาการ ที่เสนอเนื้อหาความรู้ วิชาการไม่เข้มข้นนัก เน้นกลุ่มเป้าหมายที่เป็นประชาชนทั่วไป

๓. บทความวิจัย (Research article) ได้แก่ รายงานผลงานวิจัยใหม่ที่เป็นประโยชน์ ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดๆ มาก่อน

๔. บทความปริทรรศน์ (Review article) เป็นบทความที่รวบรวมความรู้จากตำรา หนังสือและวารสารใหม่ หรือจากผลงานและประสบการณ์ของผู้มีพนธ์มาเรียบเรียงขึ้น โดยมีการวิเคราะห์วิจารณ์เปรียบเทียบกัน

๕. ปกิณกะ (Miscellany) ได้แก่ บทความทบทวนความรู้ เรื่องแปล ย่อความจากวารสารต่างประเทศ การแสดงความคิดเห็น วิจารณ์ แนะนำเครื่องมือใหม่ ตำราหรือหนังสือใหม่ที่น่าสนใจ หรือข่าวการประชุมทั้งระดับชาติและระดับนานาชาติ

๔. การส่งต้นฉบับ

ผู้เขียนส่งต้นฉบับที่พิมพ์ตามข้อกำหนดของรูปแบบวารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน ๒ ชุด พร้อมแผ่นดิสก์ ส่งด้วยตนเอง หรือทางไปรษณีย์ลงทะเบียนมาที่

กองบรรณาธิการ วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐ หรือทาง e-mail :

su_cha2509@hotmail.com กรณีที่บทความได้รับการพิจารณาให้ตีพิมพ์ บรรณาธิการจะแจ้งให้
ผู้พิมพ์ส่งบทความต้นฉบับที่แก้ไขครั้งสุดท้าย พร้อมซีดีรอม (CD ROM) ที่บรรจุเนื้อหาและข้อมูล
ที่มีอยู่ในบทความทั้งหมดที่ได้แก้ไขแล้ว ทั้งนี้ผู้พิมพ์ต้องมีสำเนาเก็บไว้ด้วยเพื่อการอ้างอิง

๕. การตรวจสอบบทความและพิสูจน์อักษร

ผู้พิมพ์ควรตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของบทความที่
วารสารกำหนด ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องแน่นอนพร้อมทั้งพิสูจน์อักษรก่อนที่จะส่งบทความนี้
ให้กับบรรณาธิการ การเตรียมบทความให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารจะทำให้การพิจารณา
ตีพิมพ์มีความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น และทางกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่พิจารณาบทความจนกว่า
จะได้แก้ไขให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารเสียก่อน

๖. การอ่านประเมินต้นฉบับ

ต้นฉบับจะได้รับการอ่านประเมิน โดยคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) จากภายนอก
และภายในมหาวิทยาลัย ในสาขาวิชานั้นๆ ไม่น้อยกว่า ๒ ท่าน ต่อเรื่อง และส่งผลการอ่านประเมินคืน
ผู้เขียนให้เพิ่มเติม แก้ไข หรือพิมพ์ต้นฉบับใหม่แล้วแต่กรณี

๗. ลิขสิทธิ์

ต้นฉบับที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถือเป็นกรรมสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ห้ามนำข้อความทั้งหมดหรือบางส่วนไปพิมพ์ซ้ำ เว้นเสียแต่ว่า จะได้รับอนุญาตจากมหาวิทยาลัยฯ
เป็นลายลักษณ์อักษร และเพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายลิขสิทธิ์ ผู้พิมพ์ทุกท่านต้องลงลายมือชื่อ
ในแบบฟอร์มใบมอบลิขสิทธิ์ บทความให้แก่วารสาร พร้อมกับบทความต้นฉบับที่ได้แก้ไขครั้งสุดท้าย
นอกจากนี้ ผู้พิมพ์ทุกท่านต้องยืนยันว่าบทความต้นฉบับที่ส่งมาตีพิมพ์นั้น ได้ส่งมาตีพิมพ์เฉพาะ
ในวารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย เพียงแห่งเดียวเท่านั้น

๘. ความรับผิดชอบ

เนื้อหาต้นฉบับที่ปรากฏในวารสารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาริชาการ เป็นความรับผิดชอบของผู้เขียน ทั้งนี้ ไม่รวมความผิดพลาด อันเกิดจากเทคนิคการพิมพ์

๙. การติดต่อโฆษณาและการสมัครสมาชิก

การติดต่อโฆษณา การสั่งซื้อ และการสมัครเป็นสมาชิกวารสารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาริชาการ กรุณาติดต่อ “บรรณาธิการวารสารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาริชาการ” กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาริชาตราชวิทยาลัย เลขที่ ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ (ต่อ ๘๗๗๓, ๘๗๕๖) (นายสุชนา ศิริธัญญกร, นายสุภูฐาน สุตาจันทร์)

โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๑๓ ภายใน ๘๗๗๓, e-mail : su_cha2509@hotmail.com

อัตราค่าวารสาร กำหนดออกวารสารปีละ ๒ ฉบับ จำหน่ายราคาฉบับละ ๑๕๐ บาท ไม่รวมค่าส่ง

อัตราค่าสมาชิก ปีละ ๒๐๐ บาท

แบบฟอร์มการส่งต้นฉบับเพื่อพิจารณานำลงในวารสารมหาจุฬาราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

๑. ข้าพเจ้า (นาย/นาง/น.ส.).....

๒. วุฒิการศึกษาชั้นสูงสุด..... ตำแหน่งวิชาการ (ถ้ามี).....

๓. สถานภาพผู้เขียน

☐ อาจารย์ในสถาบันการศึกษา (ชื่อสถาบัน).....

โปรแกรม..... คณะ.....

☐ บุคคลทั่วไป (ชื่อหน่วยงาน)

๔. ขอส่ง

ต้นฉบับ (Original Article) เรื่อง.....

๕. ชื่อผู้เขียนร่วม (ถ้ามี)

๖. ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้สะดวก เลขที่

แขวง/ตำบล..... เขต/อำเภอ.....

จังหวัด..... รหัสไปรษณีย์.....

โทรศัพท์.....โทรศัพท์มือถือ.....โทรสาร.....

E-mail

๗. สิ่งที่ส่งมาด้วย ☐ แผ่นดิสก์ข้อมูลต้นฉบับ ชื่อแฟ้มข้อมูล.....

☐ เอกสารพิมพ์ต้นฉบับ จำนวน ๒ ชุด

๘. หากบทความนี้ จำเป็นต้องเชิญให้ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ ๓ อ่านอีก ข้าพเจ้ายินดียอมเสียค่าใช้จ่ายเพิ่ม

และหากยังไม่ผ่านอีก ข้าพเจ้ายอมรับและไม่ขอเรียกร้องค่าใช้จ่ายทั้งหมดคืน

ข้าพเจ้าขอรับรองว่าบทความนี้ยังไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน และไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารอื่น

ลงนาม.....ผู้เขียน

(.....)

วันที่...../...../.....

ลงนาม.....อาจารย์ที่ปรึกษา (ถ้ามี)

(.....)

วันที่...../...../.....

กระบวนการจัดทำวารสารมหาจุฬาริชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วารสารมหาจุฬาริชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นวารสารทางวิชาการที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อเผยแพร่ผลงานบทความวิชาการหรืองานวิจัย ในลักษณะนิพนธ์ต้นฉบับ (Original Article) และเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับผลงานวิจัย เพื่อส่งเสริมการผลิตผลงานทางวิชาการและงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนา เพื่อให้บริการทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนา แก่สังคม เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนแนวคิดทางพระพุทธศาสนา เพื่อยกมาตรฐานการเผยแพร่งานวิชาการทางพระพุทธศาสนาในประเทศให้มีคุณภาพดี เพื่อสนับสนุนให้เกิดวารสารทางวิชาการกลางของมหาวิทยาลัย จัดพิมพ์ออกเผยแพร่ปีละ ๒ ฉบับ (ประจำเดือนมกราคม ถึง เดือน มิถุนายน เดือน กรกฎาคม ถึง เดือนธันวาคม โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานจัดทำวารสารมหาจุฬาริชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยดังต่อไปนี้

๑. ประกาศรับต้นฉบับจากคณาจารย์ หรือนักวิจัย ช่วงที่ ๑ พ.ย.-ม.ค., ช่วงที่ ๒ พ.ค.-ก.ค.
๒. กองบรรณาธิการวารสารฯ รับบทความ ตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องของต้นฉบับและพิจารณาเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ ๒ ท่าน
๓. กองบรรณาธิการวารสารฯ จัดส่งต้นฉบับให้ผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) ในสาขาวิชานั้นๆ อ่านประเมินต้นฉบับ ไม่น้อยกว่า ๒ ท่าน ต่อเรื่อง
๔. ส่งให้ผู้เขียนแก้ไขตามผลการอ่านประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review)
๕. กองบรรณาธิการวารสารฯ ตรวจสอบคุณภาพบทความและจัดทำเนื้อหาต้นฉบับวารสารมหาจุฬาริชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๖. กองบรรณาธิการแจ้งยืนยันรับบทความให้ผู้เขียนบทความทราบ
๗. ดำเนินการจัดพิมพ์
๘. กองบรรณาธิการวารสารฯ ดำเนินการเผยแพร่วารสารฯ

หลักเกณฑ์ในการลงตีพิมพ์ต้นฉบับของวารสารมหาจุฬาราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑. ต้นฉบับที่ผู้เขียนส่งมาเพื่อการพิจารณาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดวารสารหนึ่งมาก่อน
๒. ต้นฉบับที่ผู้เขียนส่งมาเพื่อการพิจารณาต้องไม่อยู่ระหว่างเสนอขอตีพิมพ์ในวารสารอื่น
๓. เนื้อหาในต้นฉบับควรเกิดจากการสังเคราะห์ความคิดขึ้น โดยผู้เขียนเองไม่ได้ลอกเลียนหรือคัดลอกมาจากผลงานวิจัยของผู้อื่น หรือจากบทความอื่นโดยไม่ได้รับอนุญาต หรือปราศจากการอ้างอิงที่เหมาะสม
๔. ผู้เขียนต้องเขียนต้นฉบับตามรูปแบบคำแนะนำที่กำหนด
๕. ผู้เขียนได้แก้ไขความถูกต้องของเรื่องที่ส่งมาตีพิมพ์ ตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) แล้ว
๖. หลังจากผู้เขียนได้แก้ไขบทความเรียบร้อยแล้ว กองบรรณาธิการตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้งหนึ่ง

กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

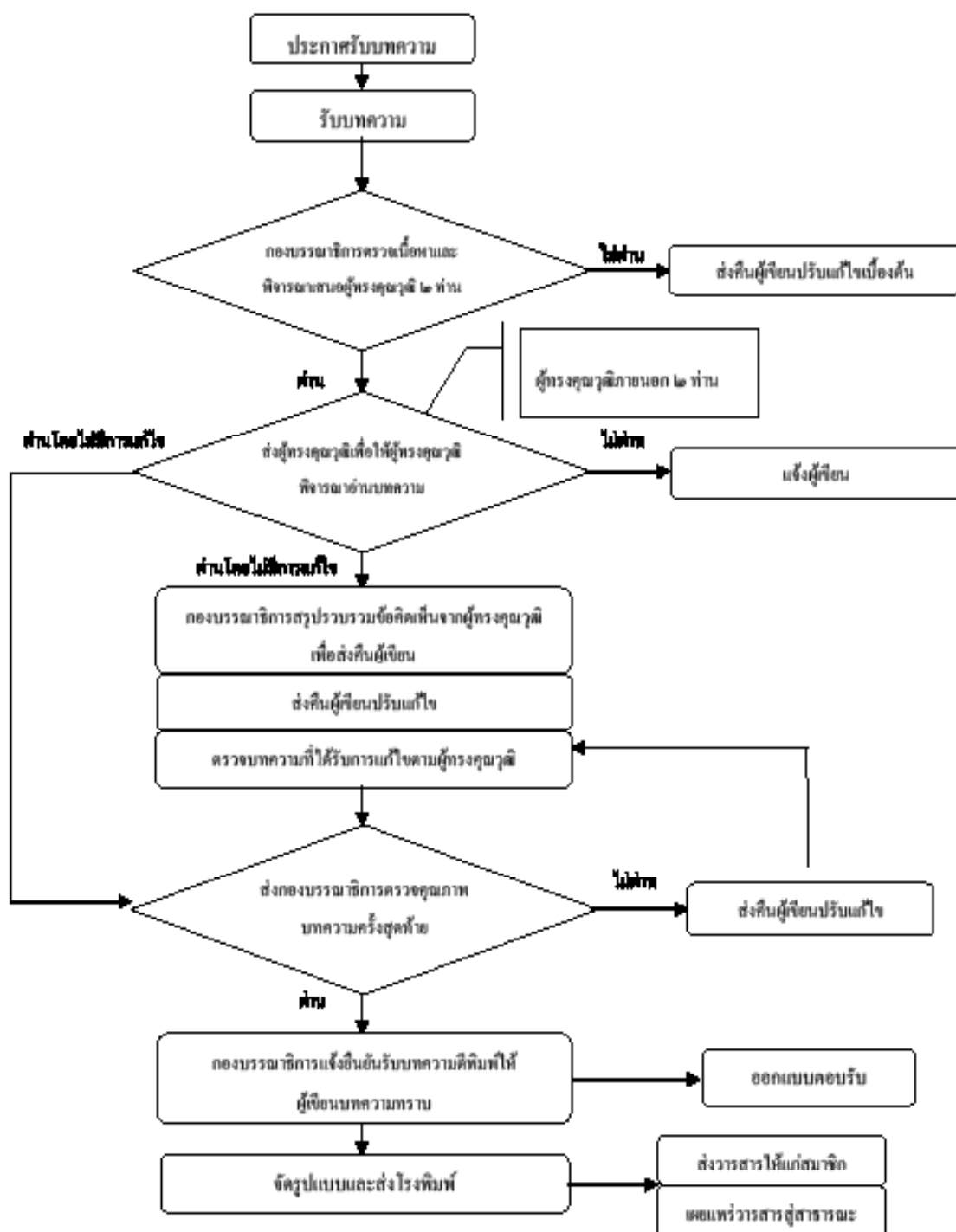
เลขที่ ๗๙ หมู่ที่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอมโนรมย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ : ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๗๗๓, ๘๗๕๖ โทรสาร : ๐๓๕-๒๔๘-๐๑๓

e-mail : su_cha2509@hotmail.com

www.jma.mcu.ac.th

ขั้นตอนการดำเนินงานวารสารมหาวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนา
บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่
พัฒนาจิตใจและสังคม
www.mcu.ac.th

พระพุทธภาชิต

“นรชนผู้มีปัญญา เห็นภัยในสังสารวัฏ
ดำรงอยู่ในศีลแล้ว เจริญจิตและปัญญา
มีความเพียร มีปัญญาเครื่องบริหาร
นั้น พึงแก้ความยุ่งนี้ได้”

ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๓/๒๗.